

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**HOCA NEŞ'ET'İN *TERCEMETÜ'L-AŞK* ADLI ESERİ
(İNCELEME-TENKİTLİ METİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yunus Emre VAROL

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hanife KONCU

MAYIS 2019

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**HOCA NEŞ'ET'İN *TERCEMETÜ'L-AŞK* ADLI ESERİ
(İNCELEME-TENKİTLİ METİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yunus Emre VAROL

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Programı

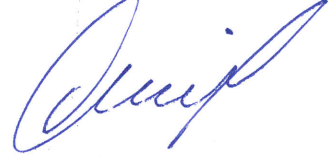
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hanife KONCU

MAYIS 2019

Yunus Emre VAROL tarafından hazırlanan HOCA NEŞ'ET'İN *TERCEMETÜ'L-AŞK* ADLI ESERİ (İNCELEME-TENKİTLİ METİN) adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Hanife KONCU

Tez Danışmanı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında (Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı) Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. Hanife KONCU

Üye : Doç. Dr. Müjgân ÇAKIR

Üye : Dr. Öğr. Üyesi İbrahim SONA

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak yazılmıştır.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

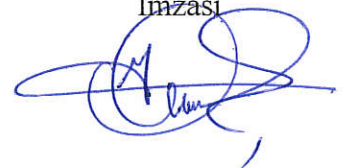
- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

Adı-Soyadı

Yunus Emre VAROL

İmzası

Aileme...

ÖN SÖZ

Tercüme, asırların günümüze miras bıraktığı büyük bir gelenektir. Toplumlar ve bireyler, insanlığın terakki kaydetmesi adına kendilerinden önce yazılmış eserleri tercüme etmiş, bu vesileyle kültürel gelişimi çeşitli dalgalanmalarla hızlandırmışlardır. Eserlerin tercüme edilmesi, cemiyetlerin yeni fikirlerle tanışmasına kapı araladığı gibi unutulmaya veya kaybolmaya yüz tutmuş şaheserleri, mâziden çağlara devretmek sûretiyle kurtaran bir vasıta hüviyeti taşımıştır. Şark toplumları, tercümeyle büyük bir önem atfetmiş; ilgili tercümelemlerle tarih, edebiyat, teoloji, felsefe, pozitif ilimler gibi alanlarda ciddi atılımlar sağlamayı başarmıştır.

Türklerin tercüme faaliyetlerine İslâmiyet'i henüz kabul etmediği yıllarda başladıkları bilinmektedir. Bu yıllardaki tercümelemler, daha çok din eksenli olup muhteva itibariyle belli başlı dinî öğretilere dayanmaktadır. Bilhassa Uygurların, tarihî süreç içerisinde çok dinli bir toplumsal yapıya sahip olmaları, bu dönemdeki tercüme faaliyetlerinin seyrini tayin eden temel etkidir. Budizm, Maniheizm ve Hristiyanlık dinlerine ev sahipliği yapan Uygurlar; Çince, Soğdça, Sanskritçe gibi dillerle tanışmış ve bu dillerden tercümelemler yaparak kendi edebiyatlarını üretmişlerdir.

İslâmiyet'in kabulünden sonra, Karahanlılar döneminde satır arası *Kur'ân* tercümelemleriyle başlayan Türkçe tercüme geleneğinin Anadolu sahasına taşınması, XIII. yüzyılı bulmuştur. Anadolu'da da büyük bir hızla devam eden satır arası *Kur'ân* tercümelemlerini, daha önceleri kaleme alınmış telif eserlerin tercümelemleri takip etmiştir. Germiyanogulları döneminde ivme kazanarak II. Murâd (salt. 1421-1444, 1446-1451) devrinde büyük bir gelişme gösteren tercüme faaliyetleri, bu dönemde âdetâ altın çağını yaşamıştır. Böylelikle Osmanlı toplumu, yeni eserlerle karşılaşmış, müellifler de ilmî yeterliliği artıracak bâkir alanlarla iştiğal etme fırsatını yakalamışlardır. Söz konusu tercümelemler, Osmanlı'nın yıkılış dönemine kadar yükseliş ve alçalışlarla sürmüştür.

Tercüme faaliyetlerinin en yoğun olduğu dönemlerden biri de XVIII. yüzyıldır. Bu yüzyılda dinî eserlerden edebî eserlere birçok tercüme yapılmıştır. Aynı zamanda bir şârih ve mütercim olan Hoca Neş'et, XVIII. yüzyılın tercüme literatürüne iki eseriyle katılmıştır. İlk olarak Abdurrahman Molla Câmî'nin (ö. 898/1492) *Risâle-i Şerh-i Beyteyn-i Mesnevî-i Mevlevî* adlı eserini tercüme edip eserin şerhini de yapan Hoca Neş'et, daha sonra Nakşibendîlik hilâfeti aldığı hocası Şeyh Mehmed Emîn Kerkükî'den *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* adlı eseri, *Tercemetü'l-Aşk* adıyla Farsçadan Türkçeye tercüme etmiştir.

Çalışmamızın konusunu oluşturan *Tercemetü'l-Aşk*, Hoca Neş'et'in bilinen eserleri içerisinde akademik bir çalışma yürütülmemiş tek eseri olmasının yanında, *Tercemetü'l-Aşk*'in aslı olan *Meslekü'l-Envâr* da Mehmed Emîn Kerkükî'nin bilinen tek telif eseridir. Her ne kadar eserin Mehmed Emîn tarafından telif edilen Farsça telifine rastlayamasak da hem Mehmed Emîn'in hem de Hoca Neş'et'in hayatını ve şahsiyetini bir nebze daha aydınlatabilmek amacıyla işbu eser üzerine çalışma yürütmeyi uygun bulduk.

Çalışmamız; Nakşibendiyye tarikatının, kuruluşundan Mehmed Emîn Kerkükî'nin faaliyetlerine kadar getirilen ve bilhassa Anadolu coğrafyası özelindeki tarihçesini ihtiva eden kısa bir "Giriş" kısmından sonra üç bölümden oluşmaktadır: Mehmed Emîn Kerkükî ve Hoca

Neş'et'in Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri; Eserin Tanıtılması ile Eserin Şekil ve Muhteva Hususiyetleri; Nüshaların Tavsifleri, Değerlendirilmesi ve Eserin Tenkitli Metni.

Birinci bölümde müellif Mehmed Emîn ve mütercim Hoca Neş'et'in hayatlarını, şahsiyetlerini ve eserlerini ana hatlarıyla anlatmaya çalıştık. Burada şahısların birbirleri ile ilişkilerini, şahsiyetlerinin mahiyetini ve eserlerinin güncel hâlini inceledik.

İkinci bölümde, eserin şekil ve muhteva hususiyetleri üzerinde durduk. İlk olarak “Eserin Tanıtılması” başlığı altında *Tercemetü'l-Aşk*'ın mevcut kaynaklardaki durumunu, adını, telif ve tercüme tarihini ve sebep-i telifini izah etmeye çalıştık. Bölümün ikinci alt başlığı olan “Eserin Şekil Hususiyetleri”nde eserde kullanılan şiirlerin kaynaklarını ve vezinlerini ele aldık. Daha sonra “Eserin Muhteva Hususiyetleri”nde ise eserin anlamsal hususlarını tasnif ettik. Burada eserin konusunu, bölümlerini, şahıslarını, kaynaklarını ve üslûbunu anlattık.

Çalışmamızın son bölümü olan üçüncü bölümde ilkin eserin nüshalarının tavsifini yaptık ve ilgili nüshaları edisyon açısından değerlendirdik. “Metnin Transkripsiyonunda Takip Edilen İmlâ ve Yöntem” başlığı altında tenkitli metni kurarken hangi tercihlere başvurduğumuzu beyan ettik. İlgili izahlardan sonra eserin tenkitli metnine yer verdik. Tenkitli metnin sonuna ise eserde kullanılan tasavvufî terimleri Hoca Neş'et'in ifadeleriyle madde madde sıralayarak bir “Tasavvufî Terimler Sözlüğü” hazırladık. Çalışmanın sonuna ise tenkitli metnin ana nüshasını teşkil eden; Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa Bölümü, 264M01 numarada yer alan nüshanın tıpkıbasımını koyduk.

Tezimi hazırlamada, üzerimde çok büyük emekleri bulunan hocalarım Prof. Dr. Hanife KONCU, Doç. Dr. Müjgân ÇAKIR, Prof. Dr. Abdullah Azmi BİLGİN ve Arş. Gör. Dr. Bilal ALPAYDIN'a teşekkürü gönülden bir borç bilirim. Ayrıca bu uğurda yardımlarını bir nebze esirgemeyip desteklerine her daim şahit olduğum ailem ve dostlarıma minnettarım.

Yunus Emre VAROL

HOCA NEŞ'ET'İN *TERCEMETÜ'L-AŞK* ADLI ESERİ (İNCELEME-TENKİTLİ METİN)

ÖZET

Mehmed Emîn Kerkükî (ö. 1228/1813) ve Hoca Neş'et (ö. 1222/1807), Osmanlı İmparatorluğu'nun XVIII. yüzyılında, bilhassa tasavvuf ve edebiyat sahasının iki önemli şahsiyeti konumundadır. Birbirleriyle yakın ilişkiler kuran müellifler, dönemlerine hocalıklarıyla damga vurmuş, birçok öğrenci yetiştirmişlerdir. Bir Nakşibendî şeyhi olan Mehmed Emîn Kerkükî, *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* adında Farsça tasavvufî bir eser kaleme almış, bu eser daha sonra Hoca Neş'et tarafından *Tercemetü'l-Aşk* adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir. *Tercemetü'l-Aşk*, genelde tasavvuf, özelde ise Nakşibendiyye âdâbını ihtiva eden bir eserdir.

Çalışmamıza konu olan eserin çeşitli kütüphanelerde birçok nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalardan Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa Bölümü, 264M01 numarada yer alan nüsha, metnin transkripsiyonunda esas alınan nüsha olarak kullanılmış; bu nüsha, İstanbul Üniversitesi, İbnülemin Koleksiyonu, 2591 numara ve Ankara Millî Kütüphane, Yz. A 2701 numaradaki nüshalar ile karşılaştırılmıştır. Mısır Millî Kütüphanesi'nde tespit edilen üç, Macaristan Bilimler Akademisi Kütüphanesi'nde tespit edilen bir nüshaya ise ulaşamadığından, bu nüshalara edisyon incelemesinde yer verilememiştir. Çalışmamız, nüshaların değerlendirilmesi, metnin transkripsiyon ve edisyon/kritik aracılığıyla Latin harflerine aktarılması ile eser ve şahıs incelemesinin ortaya konmasından meydana gelmektedir.

Çalışmamızda, eserin transkribe edilerek günümüze taşınması ve çeşitli incelemelerle daha iyi anlaşılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mehmed Emîn Kerkükî, Hoca Neş'et, *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr*, *Tercemetü'l-Aşk*, Nakşibendiyye, tasavvuf.

TERCEMETU'L-AŞK OF HOCA NEŞ'ET (ANALYSIS-CRITICAL TEXT)

ABSTRACT

Mehmed Emin Kerkuki and Hoca Neş'et are two crucial figures of literature and Islamic sufism in the eighteenth century of Ottoman Empire. They were very popular hodjas of the time who engaged with each other as two authors and trained many students. Mehmed Emin Kerkuki, who is a Naqshbandi sheikh, has written a sufistic book named *Mesleku'l-Envar and Menba'u'l-Esrar* in Persian. This book has been translated into Turkish as *Tercemetu'l-Aşk* by Hoca Neş'et. *Tercemetu'l-Aşk* includes in general sufistic subjects and in particular Naqshbandi morals.

There are many copies of *Tercemetu'l-Aşk* in various libraries. Our transcription is based on an edition which is in Pertev Pasha Department of Suleymaniye Library and numbered as 264M01. It has been selected also two subsidiary editions which are from Istanbul University (İbnülemin Collection, 2591) and National Library of Turkey (Yz. A 2701). There are real so three editions in Egyptian National Library and done in Library of the Hungarian Academy of Sciences. However, these four are not used in this study because we fail to reach. By evaluating editions, this study aims to transfer of the text into Latin alphabet via transcription/critical edition and examination of the book.

In this study, it has been purposed to carry this book into the present and understand it better.

Key Words: Mehmed Emin Kerkuki, Hoca Neş'et, *Mesleku'l-Envar* and *Menba'u'l-Esrar*, *Tercemetu'l-Aşk*, Naqshbandi, sufism.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	VII
ÖZET	IX
ABSTRACT	XI
İÇİNDEKİLER	XIII
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	XV
KISALTMALAR	XVII
1. GİRİŞ	1
2. MEHMED EMİN KERKÜKÎ VE HOCA NEŞ'ET'İN HAYATI, ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ	7
2.1. Mehmed Emîn Kerkükî	7
2.1.1. Hayatı.....	7
2.1.2. Şahsiyeti.....	12
2.1.3. Halifeleri ve Postnişinleri.....	14
2.1.4. Eserleri.....	16
2.2. Hoca Neş'et	17
2.2.1. Hayatı.....	17
2.2.2. Şahsiyeti ve Hocalığı.....	22
2.2.3. Eserleri.....	25
3. ESERİN TANITILMASI İLE ESERİN ŞEKİL VE MUHTEVA HUSUSİYETLERİ	31
3.1. Eserin Tanıtılması	31
3.1.1. Mevcut Kaynaklarda Tercemetü'l-Aşk.....	31
3.1.2. Eserin Adı.....	36
3.1.3. Eserin Telif ve Tercüme Tarihi.....	37
3.1.4. Eserin Telif ve Tercüme Sebebi ile Sunulması.....	42
3.2. Eserin Şekil Hususiyetleri	46
3.2.1. Nazım Şekilleri.....	46
3.2.2. Vezin.....	52
3.3. Eserin Muhteva Hususiyetleri	54
3.3.1. Eserin Konusu ve Bölümleri.....	54
3.3.2. Eserin Kaynakları.....	65

3.3.3. Eserin Şahıs Kadrosu	72
3.3.4. Eserin Dili ve Üslûbu.....	99
4. NÜSHA TAVSİFLERİ, NÜSHALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ESERİN TENKİTLİ METNİ.....	104
4.1. Nüsha Tavsifleri.....	104
4.2. Nüshaların Değerlendirilmesi.....	113
4.3. Metnin Transkripsiyonunda Takip Edilen İmlâ ve Yöntem	115
4.4. ESERİN TENKİTLİ METNİ.....	118
TERCEMETÜ'L-AŞK'IN TASAVVUFÎ TERİMLER SÖZLÜĞÜ.....	229
SONUÇ.....	249
BİBLİYOGRAFYA.....	251
TIPKIBASIM	259
ÖZGEÇMİŞ.....	373

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	a, ā, e
آ	a, ā
ء	'
ب	b, p
پ	p
ت	t
ث	ṯ
ج	c, ç
چ	ç
ح	ḥ
ه	h
د	d
ذ	z
ر	r
ز	z
س	s
ش	ṣ
ص	ṣ
ض	ḏ, ḏ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	c
غ	ġ
ف	f
ق	q
ك	k, g, ñ
ل	l
م	m
ن	n
و	o, ö, ō, u, ü, ū, v
ه	h, a, e
ي	y, ı, i, ī

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
b. : Bin (oğul)
bkz. : Bakınız
c. : Cilt
ed. : Editör
h. : Hicrî
Hz. : Hazret
İ : İstanbul Üniversitesi nüshası
İA : Millî Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi
M : Millî Kütüphane nüshası
m. : Miladî
nu. : Numara
ö. : Ölüm tarihi
S : Süleymaniye Kütüphanesi nüshası
salt. : Saltanat
S. : Sayı
s. : Sayfa
TDVİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
vol. : Volume
vs. : Vesaire

1. GİRİŞ

Buhâra'nın Kasr-ı Ârifân köyünde dünyaya gelen Bahâeddin Nakşibend'in (ö. 791/1389) kurduğu Nakşibendîlik,¹ ilk olarak "Hâcegân tarikatı"² olarak bilinen tarikatı oluşturan Yûsuf-ı Hemedânî (ö. 535/1140), Abdülhâlık-ı Gucdüvânî (ö. 575/1179 [?]), Baba Semmâsî (ö. 736/1335-36), Emir Külâl (ö. 737/1370), Ali Râmitenî (ö. 715/1315) gibi müridlerin vesilesiyle³ Buhâra'da temellenmiş, daha sonraları Nakşibendiyye adıyla hızla yaygınlık göstererek Hindistan, Orta Asya, Anadolu gibi geniş coğrafyalara sirayet etme imkânı bulmuştur. Müridlerinden aldığı dinî ve tasavvufî talimi ciddi bir biçimde geliştiren Bahâeddin Nakşibend, Nakşibendiyye'yi fiilen kurmuş olmasa da kitleleri derinden etkileyecek bir tasavvuf yolu ortaya koymuştur.⁴ Nakşibendîlik, Bahâeddin Nakşibend'in fikirlerinden teşekkül ettiği kadar aynı zamanda Buhâra etrafında irşad hareketleri yürüten müridlerin ilmî ve dinî tasarruflarını da içermektedir.⁵ Nitekim bu hususta Nakşibendiyye'nin Hâcegân tarikatının bir devamı olduğunu hatırlamak gerekmektedir. Bu sayede birçok fikri ve yöntemi bir potada eriterek tesiri ve irtibatı büyük bir tarikat hâlini alan Nakşibendîlik, Kâdiriyye'den sonra tasavvuf tarihinin keskin bir dönüm noktası olmayı başarmıştır.⁶

Bahâeddin Nakşibend'in vefatıyla tarikat geleneğini sürdüren Alâeddin Attâr (ö. 802/1400), Muhammed Pârsâ (ö. 822/1420), Yakûb-ı Çarhî (ö. 851/1447),

¹ Tosun, N. (2002). *Bahâeddîn Nakşibend; Hayatı, Görüşleri, Tarikatı* (s. 99), İstanbul: İnsan Yayınları.

² Hâcegân tarikatı şeyhleri ve görüşleri için ayrıntılı bilgi için bkz. (Tosun, N. *a.g.e.* [s. 33-68].; Algar, H. (1996). Hâcegân, *TDVİA*, İstanbul, c. 14, 431.).

³ Gölpınarlı, A. (2014). *Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar* (s. 215), İstanbul: İnkılâp Yayınevi.

⁴ Weismann, I. (2015). *Nakşibendilik* (s. 61-62), İstanbul: Litera Yayıncılık.

⁵ Algar, H. (2007). *Nakşibendilik* (s. 17-21), İstanbul: İnsan Yayınları.

⁶ Algar, H. (2006). Nakşibendiyye, *TDVİA*, İstanbul, c. 32, 335.

Ubeydullah Ahrâr (ö. 895/1490) gibi müridlerin çalışmalarıyla Nakşibendîlik, daha geniş bir havzaya yayılmıştır.⁷ Ubeydullah Ahrâr'dan sonra Nakşibendiyye, Maveraünnehir'de çoğunluğu sağlamış, İmâm-ı Rabbânî (ö. 1034/1624) zamanında da Hindistan havâlisinde önemli bir ilerleme kaydetmiştir.⁸ Bununla beraber Alexander Knysh'in de ifade ettiği üzere Nakşibendiyye'nin Farsça konuşup yazan kişiler arasında boy göstermiş olmasına ve klasik metinlerinin neredeyse tamamının Farsça kaleme alınmasına rağmen, İran coğrafyasındaki tesirinin nispeten daha küçük ölçekli olması ilginç bir paradokstur.⁹ Öte yandan Abdurrahman Molla Câmi gibi Fârisî mutasavvıfların da Nakşibendîlik yolunu izlediği göz ardı edilmez bir gerçektir.

Nakşibendiyye'nin Anadolu'ya geçmesi ise Ubeydullah Ahrâr'ın halifesi Simavlı Molla Abdullah İlahî (ö. 896/1491) aracılığıyla gerçekleşmiştir.¹⁰ Molla İlahî ile Nakşibendiyye'nin Orta Asya'dan sonraki merkezi, Anadolu olmuştur.¹¹ Semerkand'da Ubeydullah Ahrâr'ın rahle-i tedrisinden geçen Molla İlahî, tarikat eğitimini tamamlayınca Anadolu'ya gitmiş, yol arkadaşı Emir Buhârî (ö. 922/1516) ile irşad faaliyetlerine başlamıştır. Kendisini İstanbul'a çağırان davetleri reddeden Molla İlahî, Payitaht'a Emir Buhârî'yi göndermiştir. Daha sonra İstanbul'u ziyaret etmiş, buradaki Zeyrek Medresesi'ne yerleşerek Nakşibendiyye'nin İstanbul'daki ilk tekkesini kurmuştur.¹²

Molla İlahî'den sonra Nakşibendiyye'nin İstanbul'daki idaresini Emir Buhârî üstlenmiştir. Emir Buhârî de hocası gibi birçok talebe yetiştirmiş, çalışmaları Osmanlı hanedanlığı tarafından müsamaha ile karşılanmıştır. XVI. yüzyılda Emir Buhârî'nin yetiştirdiği en önemli halife, Klasik Türk Edebiyatı'nın "Câmî-i Rûm" lakaplı öncü isimlerinden Bursalı Lâmi'î Çelebi (ö. 938/1532) olmuştur.¹³ Lâmi'î Çelebi'den başka Emir Buhârî'nin talebeliğini yapan Muslihuddin Tavil (ö. [?]), Mahmûd Çelebi (ö. 938/1531), Hekîm Çelebi (ö. 974/1566), Pîrî Halife (ö. 974-

⁷ Tosun, N. *a.g.e.* (s. 119).

⁸ Eraydın, S. (1994). *Tasavvuf ve Tarikatlar* (s. 372), İstanbul: Marmara Üniversitesi: İlahiyat Fakültesi Yayınları.

⁹ Knysh, A. D. (2000). *Islamic Mysticism: A Short Story* (s. 221), Leiden.

¹⁰ Öngören, R. (2012). *Osmanlılar'da Tasavvuf Anadolu'da Sûfîler, Devlet ve Ulemâ (XVI. Yüzyıl)* (s. 117), İstanbul: İz Yayıncılık.

¹¹ Algar, H. *a.g.e.* (s. 337).

¹² Algar, H. *a.g.e.* (s. 337).

¹³ Kut, G. (2003). Lâmiî Çelebi, *TDVİA*, İstanbul, c. 27, 96.

75/1566) gibi isimler de söz konusudur.¹⁴ İstanbul’da kendisine aktif bir yer edinen Nakşibendilik için bu devirde Kânûnî Sultan Süleyman’ın (salt. 1520-1566), yine Ubeydullah Ahrâr’ın müridlerinden Baba Haydar Semerkandî (ö. 957/1550) için Eyüp’te bir tekke kurduğu bilinmektedir.¹⁵

Nakşibendiyye tarihinin en büyük safhalarından biri XVII. yüzyılda “Ahmediyye” olarak da bilinen Müceddidiyye kolunun ortaya çıkışıdır.¹⁶ Bilhassa Hindistan’da büyük bir ses getiren Müceddidiyye, “Müceddid-i Elf-i Sâni”, “Ahmed el-Fârûkî” veya “Ahmed Sirhindî” adlarıyla da tanınan İmâm-ı Rabbânî tarafından kurulmuş ve sistematize edilmiştir. İmâm-ı Rabbânî ve oğlu Muhammed Masûm’un (ö. 1079/1668) vasıtasıyla Hindistan, Nakşibendiyye’nin üçüncü merkezi olmuştur.¹⁷ İmâm-ı Rabbânî, kaleme aldığı *Mektûbât* adlı eseri¹⁸ ve ortaya koyduğu teorileriyle Nakşibendilik tarikatına yepyeni bir soluk getirmiş,¹⁹ gelenekselleşen Nakşibendiyye âdâbına farklı yorumlar öne sürdüğü için “Müceddid” sıfatıyla anılmıştır.²⁰ İmâm-ı Rabbânî’nin vefatından sonra oğlu Muhammed Masûm’un çalışmaları, Müceddidiyye kolunun yayılmasında oldukça etkin bir rol oynamıştır.²¹

İmâm-ı Rabbânî’nin oğlu Muhammed Masûm’un müridlerinden Murâd Buhârî (ö. 1132/1719), Nakşibendiyye’nin Müceddidiyye kolunu Anadolu’ya taşıyan kişidir.²² Murâd Buhârî’nin Anadolu’daki irşad faaliyetleriyle Müceddidiyye, Nakşibendiyye’nin Osmanlı topraklarındaki devamını sağlamış, bu kol XIX. yüzyıla kadar iki dalgalanma ile hayatını sürdürmüştür.²³ Müceddidiyye’nin Anadolu’daki ilk hareketlenişi, Murâd Buhârî’nin Anadolu ve İstanbul’a gelişiyle gerçekleşmiştir. Murâd Buhârî’nin izinden giden Mustafa Efendi (ö 1120/1708), Kilisli Ali Efendi (ö.

¹⁴ Öngören, R. *a.g.e.* (s. 126).

¹⁵ Knysh, A. D. *a.g.e.* (s. 225).

¹⁶ Algar, H. *a.g.e.* (s. 338-339).

¹⁷ Buehler, A. F. (2003). Nakşibendiyye - Müceddidiyye ve Hindistan’da Yayılışı, *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. II, S. 3, 153.

¹⁸ Cebecioğlu, E. (1996). İmâm-ı Rabbani ve Mektubâtı, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXV, 221.

¹⁹ Tosun, N. (2016). *İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindî; Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri* (s. 113-119), İstanbul: İnsan Yayınları.

²⁰ Tosun, N. *a.g.e.* (s. 119-120).

²¹ Tosun, N. *a.g.e.* (s. 43).

²² Şimşek, H. İ. (2006). Murad Buhârî, *TDVİA*, İstanbul, c. 31, 186.

²³ Yücer, H. M. (2004). 19. Yüzyıl Başlarında Osmanlı’da Nakşî-Müceddidilik, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, S. 12, 277.

1147/1734), Halil Efendi (ö. 1163/1749-50) gibi şeyhler, Müceddidiyye içerisinde “Murâdîler” olarak anılmışlardır.²⁴

Muhammed Masûm’un müridi Murâd Buhârî’nin İstanbul’da vefatı ve Şeyhülislâm Feyzullah Efendi’nin (ö. 1115/1703)²⁵ Müceddidiyye içerisindeki tasarruflarından sonra bu koldaki ikinci dalgalanmayı, XVIII. yüzyılda yaşayan Mehmed Emîn Tokadî (ö. 1158/1745) ve Anadolu’da hiç bulunmamış olan Ahmed Cüryânî Yekdest (ö. 1119/1707) gerçekleştirmiş, böylece bilhassa bu iki şeyh, Müceddidiyye’nin Osmanlı’daki yerleşik tesirini korumuşlardır.²⁶ Ahmed Cüryânî muakkipleri de “Cüryânîler” olarak adlandırılmışlardır.²⁷ *Tuhfe-i Hattâtîn* müellifi Müstakim-zâde Saadeddin Süleyman (ö. 1202/1788) bu devredeki en önemli Cüryânîlerden sayılmaktadır.²⁸

XVIII. yüzyılda Cüryânî silsilesiyle yetişen Müceddidî şeyhlerin bazılarının Mevlevî oldukları ve seyr ü sülûk esnasında *Mesnevî* talimleri yaptıkları gözlemlenmektedir. “Nakşî-Müceddidî” olarak tanınan bu şeyhler, Nakşibendiyye’nin yanında Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (ö. 672/1273) ve *Mesnevî*’ye olan bağlılıklarını korumuşlardır.²⁹

Mevlânâ’ya derinden saygı duyan Nakşî-Müceddidî şeyhlerin XVIII. yüzyıldaki en büyük temsilcilerinden biri, çalışmamızın konularından *Meslekü’l-Envâr ve Menba’u’l-Esrâr* adlı eserin müellifi Mehmed Emîn Kerkükî’dir. İyi bir Arapçası ve Farsçası olan Mehmed Emîn, yalnızca Nakşibendî çevreyle işgal etmemiş, Mevlevî ve mesnevîhânlarla da yakın ilişkiler kurmuştur. Mehmed Emîn’in müşidi Mehmed Âgâh Efendi’nin (ö. 1184/1770) ve Mehmed Âgâh Efendi’nin müşidi Neccâr-zâde Mustafa Rızâ’nın³⁰ (ö. 1159/1746) da Mevlânâ ve Mevleviyye’ye olan irtibatı düşünüldüğünde özellikle Müceddidiyye kolunda görülen bu gelenek, Mehmed Emîn Kerkükî’den önce başlamış; fakat kendisinin döneminde âdeta alevlenmiştir.

²⁴ Muslu, R. (2002). *XVIII. Asırda Anadolu’da Tasavvuf (s. 177)*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

²⁵ Şimşek, H. İ. (2016). *18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nakşibendî-Müceddidilik (s. 84-87)*, İstanbul: Litera Yayıncılık.

²⁶ Le Gall, D. (2016). *Bir Süfi Kültürü Olarak Osmanlı’da Nakşibendilik (1450-1700) (s. 256-257)*, İstanbul: Litera Yayıncılık.

²⁷ Muslu, R. *a.g.e.* (s. 186).

²⁸ Muslu, R. *a.g.e.* (s. 195).

²⁹ Yücer, H. M. *a.g.e.* (s. 278).

³⁰ Bir başka Müceddidî olan Neccâr-zâde’nin Mevlevîlik ile ilişkisi için bkz. (Şimşek, H. İ. [2005]. *Mesnevîhân Bir Müceddidiyye Şeyhi: Neccâr-zâde Mustafa Rızâ’nın Hayatı ve Tasavvufî Görüşleri, Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, S. 14, 159-178.).

Mehmed Emîn, eserinde Mevlânâ'dan alıntılar yaparak Mevlevîyye'ye ve hemen her konu başlığında İmâm-ı Rabbânî'nin yöntemlerini delil göstererek de Müceddiyye'ye yer vermiştir.

Müellifin *Tercemetü'l-Aşk*'ta “hayrû'l-halef-i Müceddid-i Elf-i Şânî...” [2a/1-2] olarak anılması Nakşibendiyye'nin Müceddidiye koluna bağlı olduğuna delâlet eder. Bu bağlamda eserde Nakşibendî âdâbı, Müceddidiyye usûlüne ve bilhassa İmâm-ı Rabbânî'nin açıklamalarına göre şekillendirilmiştir. İlgili açıklamaların yanında Mevlevîyye âdâbından örnekler ve Mevlânâ'dan beyitler de görmek mümkündür. Mehmed Emîn'in halifelerinden Hoca Neş'et, Gazzî-zâde Abdüllatif Efendi (ö. 1247/1832), Ali Behcet Efendi (ö. 1238/1822), Hoca Hüsameddin Efendi (ö. 1280/1864) gibi şahsiyetler de Müceddidî seleflerinden devraldıkları bu geleneği aynen devam ettirmişlerdir.³¹

Mehmed Emîn Kerkükî'nin bilhassa İstanbul'da ses getirmesinden sonra siyasî çevrelerde de muhibbân kazandığı görülmektedir. *Âsım Tarihi*'nde, Mehmed Emîn'e bağlanan politikacılardan bazılarının isimleri zikredilmiştir.³² Söz gelimi Mehmed Emîn, *Meslekü'l-Envâr*'ı kaleme aldıktan sonra İstanbul'a gelerek eseri Sadrazam İzzet Mehmed Paşa'ya armağan etmiş ve sadaret tarafından büyük bir teveccühle karşılanmıştır. Bu yüzyılda sadrazamlardan kâtiplere kadar birçok siyaset ehlinin Nakşibendiyye ile iştigal ettiği de ayrıca bilinmektedir; fakat Hamid Algar'ın ifadesiyle bu durum, büsbütün bir Nakşibendiyye hususiyeti sayılmamalıdır.³³

Mehmed Emîn, III. Selim'in (salt. 1789-1807) vefatından sonra Bursa'ya dönüp irşad faaliyetlerine burada devam etmişse de kendisinin İstanbul'daki tesiri II. Mahmûd (salt. 1808-1839) devrinde, müridi Ali Behcet Efendi'nin bizzat II. Mahmûd tarafından Selimiyye Tekkesi'ne şeyh olarak atanması aracılığıyla sürmüştür.³⁴ Pertev Said Paşa (ö. 1253/1837), Hâlet Efendi (ö. 1238/1822), Hüsrev Paşa (ö.

³¹ Kemikli, B. (2007). Mesnevî ve Türk İrfanı: Mesnevîhanlık Geleneği, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 16, S. 2, 13-14.

³² Yücer, H. M. *a.g.e.* (s. 279).

³³ Algar, H. *a.g.e.* (s. 335).

³⁴ Yücer, H. M. (2001). *XIX. Asırda Anadolu'da Tasavvuf* (s. 181), (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.; Ebû Manneh B. (2001). *Studies on Islam and Ottoman Empire in the 19th Century (1826-1876)* (s. 41-46), İstanbul: Isis Press.; Weismann, I. *a.g.e.* (s. 168).

1271/1855) bu bağlamda Nakşî-Müceddidî hareketine gönül veren önemli siyasî şahsiyetlerdir.³⁵

Netice itibariyle, Müceddidiyye'den sonra Hâlid-i Bağdâdî'nin (ö. 1242/1827) kurduğu³⁶ Hâlidîyye kolunun ortaya çıkışıyla Nakşibendiyye'nin Osmanlı'nın yıkılışına kadar devam ettiği, günümüzde de çeşitli değişimlerle hayatını sürdürdüğü ifade edilebilir.

---

³⁵ Yücer, H. M. (2004). 19. Yüzyıl Başlarında Osmanlı'da Nakşî-Müceddidilik, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, S. 12, 279-280.

³⁶ Algar, H. (2007). *Nakşibendilik* (s. 232), İstanbul: İnsan Yayınları.

2. MEHMED EMİN KERKÜKÎ VE HOCA NEŞ'ET'İN HAYATI, ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

2.1. Mehmed Emîn Kerkükî

2.1.1. Hayatı

Hazret-i Neş'et Selîm ü Vahyî vü Behcet Hüsâm

Himmetiyle oldular dil-sîr-i hân-ı Nakşbend

Mehmed Emîn Kerkükî, Mehmed Şemseddin'in *Yâdigâr-ı Şemsî* adlı eserinde söz ettiği bir kaynağa göre h. 1330 (m. 1717-1718) yılında,³⁷ Gazzî-zâde Abdüllatif Efendi'nin *Ravzatü'l-Muflihûn* adlı eserine göre ise h. 1140 (m. 1727-1728) yılında,³⁸ Musûl vilâyetinin Şehrîzor sancağına bağlı Kerkük beldesinde dünyaya gelmiştir.³⁹ Kerkük'te doğması sebebiyle "Kerkükî" olarak, İstanbul'da uzun yıllar kalıp burada ilim tahsil etmesi sebebiyle "İstanbulî" olarak,⁴⁰ Bursa'da geliştirdiği tasavvuf hareketleri itibariyle de "Bursevî" olarak⁴¹ anılmıştır. Soyu, babası tarafından 33. mertebeden Hz. Peygamber'in torunu Hz. Hüseyin'e, annesi tarafından ise 28. dereceden Abdülkâdir Geylânî (ö. 561/1165-66) vasıtasıyla Hz. Peygamber'in diğer torunu Hz. Hasan'a uzanmaktadır.⁴² Bu vesileyle "Seyyid" sıfatını taşımaktadır.

İlim tahsiline, babasının desteğiyle, doğduğu belde olan Kerkük'te başlayan Mehmed Emîn, şehrin Safevîler tarafından işgal edilmesiyle bir müddet Kerkük'ün çeşitli bölgelerini dolaşmıştır. İşgal sonrası babasıyla toprağına dönmüş, ilerleyen yıllarda babasını kaybedince Ruha olarak bilinen Urfa'ya göç etmiş, kendisini bilhassa

³⁷ Kara, M. ve Atlansoy, K. (1997). *Bursa Dergâhları Yâdigâr-ı Şemsî* (s. 222), Bursa: Uludağ Yayınları.

³⁸ Gazzî-zâde, A. (1230). *Ravzatü'l-Muflihûn* (22a-22b), Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi, Orhan Gazi, nu. 1041.

³⁹ Demirağ, B. (2000). *Manolya Ağacının Kökleri* (s. 26), İstanbul: Dün Bursa.

⁴⁰ Öcalan H. B. (2018). Mehmed Emîn Kerkükî ve Emîniye Dergâhı Vakfîyesi, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 19, S. 34, 217.

⁴¹ Kara, M. (2014). Mesnevîhân Nakşîlerin Pîri Mehmed Emîn Kerkükî (k.s), *Keşkül Dergisi*, S. 30, 122.

⁴² Kara, M. ve Atlansoy, K. *a.g.e.* (s. 222).

dilbilgisi ve hüsn-i hat alanlarında geliştirmiştir. Hat sanatında gösterdiği maharet hasebiyle Urfa'da mutasarrıf olarak görev yapan amcası Boynueğri Abdullah Efendi'nin yanına "dîvân kâtibi" olarak atanmıştır.⁴³ Dîvân kâtipliği görevini ifa ettiği yıllarda Nakşî şeyhlerden Hemevî-zâde Medresesi'nde müderris olarak görev yapan Şeyh Abdünnebî (Nebîh) Efendi'den⁴⁴ (ö. 1203/1789) sarf, nahiv, fıkıh, tefsir, hadis, tasavvuf gibi birçok alanda ilim tahsil etmiş, kendisinden bir Nakşî icazet-nâmesi almıştır.⁴⁵ Abdünnebî Efendi, derslerine devam ederken Mehmed Emîn'in İstanbul'a gittiği takdirde orada bir zât tarafından karşılanacağını ve bu zâtın vesilesiyle manevî maksadına ulaşacağını müjdesini verir. Yine başka bir pîr kendisine, "Oğlum Emîn Efendi, böyle yüz bin kere zikretsen matlaba vâsıl olamazsın. İstanbul'a git, orada bir zât seni iftara davet edecektir. Onun yüzünden maksad hâsıl olur." diyerek aynı müjdeyi vermiştir. Abdullah Efendi'nin Haleb'e tayininin çıkmasından sonra amcasıyla Haleb'e giden Mehmed Emîn, Haleb'de bir yıl kalmış, burada birçok şeyh, ârif ve âlimle tanışmıştır. Mehmed Emîn, Haleb'de bir yıl kaldıktan sonra amcasının Diyarbakır valiliğine atanmasıyla, Abdünnebî Efendi'nin kendisiyle paylaştığı müjdeye kavuşmak için Nihâlî adında bir zât ile beraber İstanbul'a doğru yola çıkmıştır.⁴⁶

Mehmed Emîn, İstanbul'a vardıktan sonra bir gece Üsküdar'da bir handa kalmış, sabah namazını cemaatle eda ettiği bir esnada gurbet hissiyatına kapılıp "Yâ Rab! Yâr yok, yâver yok. Gurbet-i diyârım, senden gayrı dest-gîrim yok." duasıyla bir hayli ağlamıştır.⁴⁷ Üsküdar'da geçirdiği gecenin ertesinde, daha evvel Haleb'de tanıştığı ve dostluk kurduğu İber-zâde adında bir zâtın evinde yine Nihâlî Efendi'nin refakatiyle kalmıştır. İber-zâde'nin evinde bir araya gelen ilim ehilleri, Mehmed Emîn'in bilgi dağarcığına hayran kalmış, kendisini devrin sadrazamı Koca Râgıb Paşa'ya (ö. 1176/1763) tavsiye etmişlerdir.⁴⁸ Koca Râgıb Paşa da bu tavsiyeye iltifat buyurarak Mehmed Emîn'i makamına davet etmiş, kendisini Urfa'da bulunduğu yıllar gibi "dîvân kâtipliği" ile görevlendirmiştir. Mehmed Emîn bu yıllarda, dîvân

⁴³ Gazzî-zâde, A. a.g.e. (22b).

⁴⁴ Şeyh Abdünnebî Efendi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Öcalan, H. B. [2002]. Bursa'da Bir Mesnevîhân: Mehmed Emîn Kerkükî, *Birinci Uluslararası Mevlânâ, Mesnevî ve Mevlevîhâneler Sempozyumu Bildirileri*, Manisa, 153.).

⁴⁵ Öcalan H. B. (2018). Mehmed Emîn Kerkükî ve Emîniye Dergâhı Vakfîyesi, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 19, S. 34, 218.

⁴⁶ Kara, M. ve Atlansoy, K. a.g.e. (s. 223).

⁴⁷ Gazzî-zâde, A. a.g.e. (s. 22b).

⁴⁸ Kara, M. ve Atlansoy, K. a.g.e. (s. 223).; Demirağ, B. a.g.e. (s. 27).

kâtipliği görevinin yanında Farsça ve tefsir dersleri de vermiştir.⁴⁹ Mehmed Emîn'in Hoca Neş'et ile olan tanışıklığı, Hoca Neş'et'in kendisini Koca Râgıb Paşa vasıtasıyla tanıdığı esas alındığında, bu yıllara tesadüf ediyor olmalıdır.

Mehmed Emîn bir yandan görevini sürdürürken diğer yandan Urfa'da Abdünnebî Efendi'nin kendisine müjdelediği zât ile tanışmayı beklemektedir. Bir gün Ramazan ayında, Ayasofya'da Yasin-i Şerîf tefsiriyle meşgul olan Mehmed Emîn'i eşrafıyla ziyaret eden bir zât, kendisinin Abdünnebî Efendi'nin müjdelediği kişi olduğunu vurgulayarak elinden tutup evine, iftar yemeğine götürür. Bu zât, Fâtih döneminde "tazııcıbaşılık" görevinde bulunan meşhur bir aileye mensup, Osman Nâyî Dede'nin (ö. 1142/1729) müridlerinden, devrinin Kulekapısı Mevlevîhânesi şeyhi, aynı zamanda önemli bir Nakşî olan Mehmed Âgâh Efendi'dir.⁵⁰ Nakşî-Müceddidî şeyhlerden Neccâr-zâde Mustafa Rızâ'nın müridi olup⁵¹ Enderun'da bir müddet görev yapan Mehmed Âgâh Efendi, daha sonraları uzlet ve halvete çekilmiş, vaktini ilme ve irşada adanmıştır.⁵² Mehmed Âgâh Efendi, Mehmed Emîn'in hayatı için âdeta bir dönüm noktası olmuştur.⁵³

Mehmed Emîn, davetli bulunduğu iftar yemeğinden sonra şeyhi Mehmed Âgâh Efendi'yle sohbet etmiş, sohbet esnasında kendisine tavsiye buyrulan evliliği kabul ederek Âgâh Efendi'nin torunu Ümmü Gülsüm Hanım ile evlenmiştir. Böylelikle Mehmed Emîn, şeyhi Âgâh Efendi'yle hem akrabalık bağı hem de tarikat bağı kurmuştur.⁵⁴

Mehmed Emîn, şeyhi Âgâh Efendi'nin vefatından sonra dünya işleri ile alâkasını büsbütün kesmiş, h. 1193 (m. 1779-1780) yılında, Bursa'nın Hisar semtine göç ederek bir müddet Şehâdet Câmî'i civarında bulunan Sarı-zâde Konağı'nda kalmıştır. İrşadını Bursa'da da sürdürmeye devam eden Mehmed Emîn, burada kendisine intisap eden öğrencilerle ilgilenmiş; fakat aldığı davet hasebiyle yeniden İstanbul'a dönmüştür. Bursa'yı, İstanbul'dan üç defa ziyaret etmiş, nihayet h. 1216 (m. 1801-1802) yılındaki dördüncü ziyaretinde Veled-i Habib Mescidi'ne bir minber ve yan

⁴⁹ Demirağ, B. a.g.e. (s. 27).

⁵⁰ Mehmed Âgâh Efendi'nin hayatı ve şahsiyeti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Tek, A. [2019]. 19. Yüzyılda Bursa'da Bir Nakşî Mesnevîhân Mehmed Emîn Kerkükî [s. 24-25], Bursa: Bursa Akademi.).

⁵¹ Şimşek, H. İ. (2016). 18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nakşibendî-Müceddidilik (s. 137), İstanbul: Litera Yayıncılık.

⁵² Kara, M. ve Atlansoy, K. a.g.e. (s. 224).

⁵³ Demirağ, B. a.g.e. (s. 27).

⁵⁴ Kara, M. ve Atlansoy, K. a.g.e. (s. 224).

tarafa bir kütüphane⁵⁵ ilâve ederek mescidi câmi'e çevirmiş, mescidin hemen bitişiğinde bulunan Sarı Abdullah Efendi Konağı'nı satın alıp burayı da Emîniyye Tekkesi⁵⁶ adıyla bilinen bir Nakşibendî dergâhı hâline getirmiştir.⁵⁷

H. 5 Safer 1219 (m. 16 Mayıs 1804) yılında yeniden İstanbul'a gelen Mehmed Emîn, Fındıklı'da bulunan Ayaz Paşa Konağı'nda kalmış, bu süre zarfında birçok öğrenci kendisine bağlanmıştır. H. 1222 (M. 1807) yılında III. Selim, Kabakçı Mustafa İsyanı ile tahttan indirilince yerine geçen IV. Mustafa'nın (salt. 1807-1808) emriyle Mehmed Emîn yeniden Bursa'ya dönmüş, vaktinin tamamını dergâhın işlerine ayırmıştır. *Kur'ân* ve hadis dersleri vermiş, *Mesnevî* okumaları düzenlemiş, zikirlerine kaldığı yerden devam etmiştir.

H. 1228 Muharrem'inin (m. Ocak 1813) bir Cuma gecesi, gelenek olarak tertip ettiği bir zikrin ertesinde fenâlaşmış, oğlu Ubeydullah Efendi (ö. 1222/1813) sol koluna, halifesi Gazzî-zâde Abdüllatif Efendi de sağ koluna girerek kendisini mabeyn kapısına kadar götürmüşlerdir. Bu esnada Mehmed Emîn, Gazzî-zâde'ye dönerek "Oğlum, artık duâya muhtâcız." ifadesiyle vefatının yaklaştığını işaret etmiştir. Ertesi gün "Hayy Kayyûm Allâh!" diyerek Allah'ın adını zikrederken bir vakit vecde gelip ayağa kalkmış, ruhunu böylece teslim etmiştir.⁵⁸ Cenazesi, Cumartesi günü Ulu Câmi'den büyük bir katılımla kaldırılmış, başlar üstünde taşınarak bizzat Mehmed Emîn'in Emîniyye Dergâhı için kütüphane olarak ayırdığı bölüme defnedilmiştir.⁵⁹ Bu bölüm, bugün hâlen kendisinin defin olarak bulunduğu ziyarete açık bir türbedir. Vefatına birçok tarih düşürülen Mehmed Emîn için torunlarından Senîh Efendi'nin (ö. 1318/1900) düşürdüğü tarih şu şekildedir:

---

⁵⁵ Daha sonra Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi'ne bağışlanan, Emîniyye Dergâhı'na ait kitapları ismen ihtiva eden bir çalışma Hasan Basri Öcalan tarafından yayımlanmıştır. (Öcalan, H. B. [2009]. Bursa'da Tekke Hayatı ve Kitap: Tekke Kütüphaneleri, 38. *ICANAS International Congress of Asian and North African Studies, Bildiriler*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 181-188.)

⁵⁶ Emîniyye Tekkesi'nin günümüze dek süren macerası için bkz. (Demirağ, B. *a.g.e.* [s. 32-35].; Tek, A. *a.g.e.* [s. 46-50].).

⁵⁷ Gazzî-zâde, A. *a.g.e.* (s. 23a); Kara, M. ve Atlansoy, K. *a.g.e.* (s. 224-225).; Demirağ, B. *a.g.e.* (s. 27).

⁵⁸ Gazzî-zâde, A. *a.g.e.* (s. 23a).

⁵⁹ Kara, M. ve Atlansoy, K. *a.g.e.* (s. 225).; Demirağ, B. *a.g.e.* (s. 28).

Söyledi târîh-i mu'cem şimdi neslinden Seniñ

Göçdü Allâh'a Emîn-i Hâcegân-ı Nakşbend⁶⁰

(1228)

Banu Demirağ, Mehmed Emîn Efendi'nin hayatını, ailesini ve soy ağacını ihtiva eden geniş bir monografi yayımlamıştır.⁶¹ Gazzî-zâde Abdüllatif Efendi'nin *Vâkı'ât* adlı eserinden hareketle, bilhassa Mehmed Emîn'in tasavvufî görüşlerini derleyen biyografik bir çalışma da Abdürrezzak Tek tarafından hazırlanmıştır.⁶²

Kaynaklardan elde ettiğimiz bilgilere göre Mehmed Emîn Kerkükî'nin İmâm-ı Rabbânî'ye uzanan üç silsilesi zikredilmiştir:

Şeyh Abdünnebî Efendi ile Oluşan Silsile: Mehmed Emîn Kerkükî > Abdünnebî Efendi > Hâce Alîmullah Hindî > Abdülgafûr Lahorî > Cemîlullah Mirzâ Beg > Fazlullah Sirhindî > Muhammed Masûm > İmâm-ı Rabbânî.⁶³

Şeyh Mehmed Âgâh Efendi ile Oluşan Silsile: Mehmed Emîn Kerkükî > Tazıcıbaşı-zâde Mehmed Âgâh Efendi > Neccâr-zâde Mustafa Rızâ Efendi > Arap-zâde Mehmed İlmî Edirnevî (ö. 1130/1718) > Muhammed es-Semerkindî (ö. 1117/1705) > Ahmed Cüryânî Yekdest > Muhammed Masûm > İmâm-ı Rabbânî.⁶⁴

Tercemetü'l-Aşk'ta Yer Alan Silsile: Mehmed Emîn Kerkükî > Muhammed Siddîk (ö. 1210/1795-1796) > Mûsâ Hân Dehbîdî (ö. 1190/1776) > Hâce Muhammed Âbid (ö. 1151/1738-1739) > Hâce Abdülahad (ö. 1122/1710) > Muhammed Said (ö. 1072/1662) > İmâm-ı Rabbânî. [5b/8-17]

⁶⁰ Güngör, R. Ş. (2013). *Süleyman Seniñ-i Mevlevî'nin Yayınlanmamış Elyazması Şiirleri (İnceleme-Metin-Tahlil-Sözlük)* (s. 207), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

⁶¹ Demirağ, B. (2000). *Manolya Ağacının Kökleri*, İstanbul: Dün Bursa.; Demirağ, B. (2002). *Eminiyeye Tekkesine Açılan Pencere; Bursa'da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü* (s. 195-199), (ed. Dara, R.), Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları.

⁶² Tek, A. (2019). *19. Yüzyılda Bursa'da Nakşî Bir Mesneviñ Mehmed Emîn Kerkükî*, Bursa: Bursa Akademi.

⁶³ Tek, A. a.g.e. (s. 22).

⁶⁴ Tek, A. a.g.e. (s. 26).

2.1.2. Şahsiyeti

Mehmed Şemseddin, Mehmed Emîn Kerkükî için “Bin iki yüzün müceddidi addolunsa sezâdır.” ifadelerini kullanmaktadır.⁶⁵ Mehmed Emîn Efendi, yaşamı boyunca birçok öğrenci yetiştirmiş, döneminin ilim talipleri için güzel bir örnek olmuştur. Sevilen ve saygı gösterilen bir şeyh olmasının yanında göz alıcı bir ahlâk timsali ortaya koymuştur. Dersleriyle iştigal ettiği esnalarda, kapısına varan ihtiyaç sahiplerini hiçbir zaman geri çevirmemiş, onlara kol kanat germiştir. Emîniye Dergâhı Vakfiyyesi’nde kayıtlı bulunduğu üzere birçok hizmetliyi dergâh bünyesinde maaşa bağlamıştır.⁶⁶

Gazzî-zâde Abdülatif’in ifadesiyle toprağa abdestsiz olarak hiç ayak basmamıştır. Namazları cemaatle kılmayı görev bilmiş, elli sene boyunca beş vakit namazını cemaatle eda etmiştir. Cuma gecelerini fevkalâde önemseyen Mehmed Emîn, bu geceleri sabaha kadar ibadetle geçirmiş, müridlerine bir nasihat olarak “Vakt-i seherde ve Cum’a gecelerinde ihyâya muvaffak olmayan dâire-i ehlu’llâhdan merdûddur.” buyurmuştur.⁶⁷ Vaktini ekseriyetle müridleriyle beraber geçiren Mehmed Emîn, söz konusu ibadetler dâhilinde hatm-i hâcegân zikirleri tertip etmiş, zaman zaman da dersler vermiştir. İbadetlerin yanı sıra dergâhında *Kur’ân-ı Kerîm*, hadis kitapları, *Mesnevî*, *Muhammediyye*, *Hikem-i Atâiyye* gibi kitaplar okutması⁶⁸ yönüyle tedrisi de elden bırakmamış,⁶⁹ bu vesileyle birçok tarikat mensubunu aydınlatarak devrine damga vurmuştur. İbadetlerin ve derslerin nihayete erişmesinin ardından öğrencilerine bizzat kapıya kadar eşlik etmiş, arkalarından bir Fatiha okuyarak halvet hücrelerine çekilmiştir.⁷⁰

Mehmed Emîn, aynı zamanda bir şâirdir. Muvakkit-zâde Pertev (ö. 1222/1807-08), kendisinin ilim ve şiirdeki maharetinden “...‘ulûm-ı zâhirî vü bâtînîde bî-mu‘âdil ve inşâd-ı şî’r ü inşâda bî-mümâsil oldukları...” şeklinde övgüyle bahseder.⁷¹ Farsçanın inceliklerine hâkim olup aynı zamanda bu alanda dersler veren Mehmed Emîn,

⁶⁵ Kara, M. ve Atlansoy, K. *a.g.e.* (s. 226).

⁶⁶ Öcalan H. B. (2018). Mehmed Emîn Kerkükî ve Emîniye Dergâhı Vakfiyesi, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 19, S. 34, 224-227.

⁶⁷ Gazzî-zâde, A. *a.g.e.* (23a).

⁶⁸ Öcalan, H. B. (2002). Bursa’da Bir Mesnevîhân: Mehmed Emîn Kerkükî, *Birinci Uluslararası Mevlânâ, Mesnevî ve Mevlevîhâneler Sempozyumu Bildirileri*, Manisa, 154.

⁶⁹ Demirağ, B. *a.g.e.* (s. 29).

⁷⁰ Gazzî-zâde, A. *a.g.e.* (23a).

⁷¹ Bektaş, E. (2011). Pertev’in Hoca Neş’et Biyografisi, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 9, S. 2, 200.

çalışmamızın “Metin” bölümünden anlaşıldığına göre “Burhân” mahlasını kullanmıştır. Hoca Neş’et, “**Muqaddime**” [2a/3] bölümünde Mehmed Emîn’i “Burhân-lağab” sıfatıyla zikretmiş, “**Der-beyân-ı Silsile-i Hâce-gân-ı ‘Âlî-şân**” [5b/9] ve “**Hâtîme**” [47a/6] bölümünde ise “Burhânüddîn” adıyla anmıştır. Yine metnin “46b” sayfasında Mehmed Emîn’in bizzat kaleme alıp “Burhân” mahlasını kullandığı Farsça bir rubâisi bulunmaktadır. Dolayısıyla Mehmed Emîn’in, “Mehmed” ve “Emîn” isimleri ve “Kerkükî, Bursevî ve İstanbulî” nisbelerinden başka “Burhâneddin” adıyla da bilindiğini söylemek mümkündür. Nitekim silsilesi, Mehmed Emîn Kerkükî aracılığıyla İmâm-ı Rabbânî’ye dayanan son dönem Nakşibendî şeyhlerinden Üsküdarlı Balabanî Hasan Hüsnü Efendi’nin (ö. 1327/1928) *Nesemât-ı Rûhâniyye* adlı eserinde de Mehmed Emîn, “Burhâneddin” mahlasıyla beraber anılmıştır.⁷²

Ravzatü’l-Muflihûn’da Gazzî-zâde Abdüllatif, şeyhi Mehmed Emîn’in çok sayıda kerametinin bulunduğu bahsetmektedir. Dergâhtayken Gazzî-zâde’yi sağ tarafına oturtmayı bir âdet hâline getirmiş, Gazzî-zâde de bu vesileyle kendisinin pek çok kerametine şahit olmuştur. Buna göre Mehmed Emîn, gönül sırlarını bilen bir kimsedir. Huzuruna, derdini açmak için gelenlerin sıkıntılarını daha duymadan anlamış, onlara derman olacak çareler sunmuştur. Haftada dört defa Mehmed Emîn’in yanına gittiğini ve onunla istişareler gerçekleştirdiğini belirten Gazzî-zâde, İbnü’l-Arabî’nin (ö. 638/1240) *Fütûhatü’l-Mekkiyye*’sinden çözemediği bölümleri şeyhine danışmış, şeyhi de kendisini hiçbir zaman geri çevirmeden ilgili bahisleri çözüme kavuşturmuştur.⁷³

Mehmed Emîn, Bursa’daki türbeleri ziyaret ederken türbelerin bulunduğu mahalle yaklaştığında her zaman merkebinden inmiş, yoluna adaba uygun bir şekilde yaya olarak devam etmiştir.⁷⁴ Bilhassa Mevlevî tarikatına mensup kişilerin riayet ettiği bu geleneği Abdülbâki Gölpınarlı şöyle anlatır:

Dergâha yaya gitmek icab eder. Öyle bir feyz kaynağına, öyle bir mana yurduna, araba ile gitmek edebe aykırıdır. Oraya başı ayak yaparak, sular gibi yerlere yüzler sürerek, elsiz ayaksız gitmek gerek. Fakat epeyce de uzak diyorsunuz değil mi? Kolayı var. Herşey zamanla değişiyor. Biz de bir vasıtaya

⁷² Tek, A. (2007). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Şeyh Portresi: Üsküdarlı Balabanî Hasan Hüsnü Efendi ve Tasavvuf Anlayışı, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 16, S. 2, 157.

⁷³ Gazzî-zâde, A. a.g.e. (23b).

⁷⁴ Kara, M. ve Atlansoy, K. a.g.e. (s. 226).; Demirağ, B. a.g.e. (s. 29).

binerek gideriz, fakat mutlaka dergâh kapısına varmadan inmek, ve biraz yürüyüp içeriye yürüyerek girmek lâzım. Böylece hem yorulmayız, hem de edeb yerine gelir.⁷⁵

XVIII. yüzyılda hayat süren Nakşî şeyhlerin Mevleviyye ile olan bağları bilinen bir gerçektir. Mehmed Emîn, bu bağlamda daha çok Nakşibendî şeyhliği ile öne çıkan bir mürşid olmuşsa da aynı zamanda ciddi bir Mevlevî kimliği de bulunan bir şahsiyettir. Tarikat işlerinde Nakşibendî usûlleriyle beraber Mevlevî usûllere de ehemmiyet göstermesi, çalışmamızın “Metin” kısmında Mevlânâ’dan birçok beyit alıntılanması, İstanbul ve Bursa’da öğrencilerine *Mesnevî* dersleri vermesi, hayatı için büyük bir öneme sahip olan Mehmed Âgâh Efendi’nin tıpkı kendisi gibi hem Nakşî hem de Mevlevî tarikatını temsil etmesi,⁷⁶ Hoca Neş’etle arasındaki samimi dostluk, Mehmed Emîn’in Mevlevî tarafını ortaya koyan güzel örneklerdir. Hoca Neş’et ve Ali Behcet Efendi’nin hem Nakşibendî hem de Mevlevî tarikatlarına bağlı olması, Mehmed Emîn sayesinde vukû bulmuştur. Bununla beraber yine de Mehmed Emîn’in daha çok Nakşibendîlik tarikatının Müceddidiyye koluna intisabıyla bilindiğini belirtmek gerekmektedir; zira *Terçemetü’l-Aşk*’taki Nakşî muhteva göz önüne alındığında, kendisinin Müceddidî bir şeyh olduğunu kanıtlayan birçok hususa rastlanmaktadır.

Hüseyin Vassâf, Mehmed Emîn’in şahsiyetini veciz bir üslûpla şu şekilde dile getirmektedir:

Kalb-i fakîranemde, Hz. Emîn’e öyle bir incizâb-ı küllî vardır ki, onu lisân-ı kâl ile ta’rîfe kudret-yâb olamam. Yetiştirdiği zevâtın her birinin tercüme-i hâlini yazarken, onun kudret-i ilmiyye vü irfâniyyesi aklımın mâ-verâsına çıkmıştır. Öyle bir muhabbet-i kâmile ile meczûbuyum ki, her gün her dakika kalbime hâtırası, zînet-efzâdır. Kabr-i Enverlerini ziyâret şerefine mazhar olduğum zamân ziyâdesiyle münbasıt olmuş idim. Nesîm-i feyzi dâimâ kalb-i fakîranemi ihtizâza getirir.⁷⁷

2.1.3. Halifeleri ve Postnişinleri

2.1.3.1. Halifeleri

Mehmed Emîn’in, adı kaynaklarda ehemmiyetle zikredilen birçok halifesi bulunmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Mehmed Emîn’e intisap eden halifeler şu isimlerdir:

⁷⁵ Gölpınarlı, A. (1953). *Mevlânâ’dan Sonra Mevlevîlik* (s. 344), İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

⁷⁶ Demirağ, B. a.g.e. (s. 27).

⁷⁷ Akkuş, M. ve Yılmaz, A. (2006). *Hüseyin Vassâf Sefîne-i Evliyâ 2. Cilt* (s. 183), İstanbul: Kitabevi Yayınları.

- a) Hoca Süleyman Neş'et Efendi
- b) Gazzî Dergâhı Şeyhi Gazzî-zâde Abdüllatif Efendi
- c) Selimiyye Tekkesi Şeyhi Ali Behcet Efendi
- d) Eşref-zâde Dergâhı Şeyhi Necmeddin Efendi (ö. 1304/1886)
- e) Emir Sultan Dergâhı Şeyhi Hacı Ahmed Efendi (ö. 1269/1852)
- f) Münzevî Dergâhı Şeyhi Hâfız Mehmed Emîn Efendi (ö. 1239/1823)
- g) Mesnevîhân Hoca Hüsameddin Efendi
- h) Hatûniyye Tekkesi Şeyhi Hoca Selim Efendi (ö. 1227/1812)
- i) Şeyh Süleyman Vahyî Efendi
- j) Hoca Bekir
- k) Hoca Hasan⁷⁸
- l) Keşfi Efendi
- m) Abdullah Salâhaddin⁷⁹

2.1.3.2. Postnişinleri

Mehmed Emîn, kurucusu olduğu Emîniyye Dergâhı'nda vefatına dek şeyhlik yapmıştır. Kendisinin vefatından sonra oğlu Ubeydullah Efendi postnişin olmuşsa da birkaç ay sonra vefat etmiştir.

Ubeydullah Efendi'den sonra dergâha, Mehmed Emîn'in halifelerinden Keşfi Efendi (ö. 1223/1818) postnişin olmuştur. Şeyhi Mehmed Emîn'e 25 yıl boyunca hizmet eden Keşfi Efendi, Emîniyye Dergâhı'na vekâleten şeyhlik yapmıştır. Keşfi Efendi'nin vefatından sonra dergâha Ahmed Bahâeddin Efendi (ö. 1313/1876) postnişin olmuş, "reis vekilliği" görevine atanmasına rağmen dergâhtaki şeyhliğini sürdürmüştür. Dergâhın son postnişini ise Ahmed Bahâeddin Efendi'den sonra posta oturan Reşad Efendi-zâde Rauf Bey olmuştur.⁸⁰

⁷⁸ "Hoca Hasan" adı, Hüseyin Vassâf'ın *Sefîne-i Evliyâ*'sında sehven "Hoca Hüseyin" şeklinde yazılmış olmalıdır. (Akkuş, M. ve Yılmaz, A. a.g.e. [s. 185].)

⁷⁹ Bu ad, yalnızca *Sefîne-i Evliyâ*'da yer almaktadır. (Akkuş, M. ve Yılmaz, A. a.g.e. [s. 185].)

⁸⁰ Kara, M. (2012). *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler* (s. 357-358), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

2.1.4. Eserleri

Nakşibendî şeyhi Mehmed Emîn Kerkükî'nin bilinen tek eseri, çalışmamızın muhtevasını teşkil eden *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* adlı Farsça tasavvufî eserdir. Eser, herkesçe okunup anlaşılabilmesi için Hoca Neş'et tarafından *Tercemetü'l-Aşk* adıyla Türkçeye tercüme edilmiş, geniş kitleler tarafından sıklıkla okunup başvurulmuş bir kitap hâlini almıştır. Çalışmamızda, Mehmed Emîn'in kaleme aldığı Farsça eseri ise maalesef tespit edemedik.

Mehmed Şemseddin, Mehmed Emîn'in *Mergûbu's-Sâlikîn* adında bir eser telif ettiğini belirtiyorsa da⁸¹ bu eser, öğrenci ve halifesi olan Gazzî-zâde Abdülatif Efendi'ye aittir. *Mergûbu's-Sâlikîn* üzerine Şaban Karaköse tarafından bir çalışma hazırlanmıştır.⁸²

Mehmed Emîn'in telif ettiği tek eserin *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* olmasının yanında, kendisinin önemli ve meşhur halifelerinden Gazzî-zâde Abdülatif Efendi, şeyhinin sohbet ve vecizelerini *Vâkı'ât* adlı eseriyle bir araya getirmiştir. Mehmed Emîn Kerkükî, her ne kadar eserin bizzat müellifi değilse de eserin muhtevası, kendisinin kerâmetli sözlerini, anılarını, ilişkilerini vs. kapsadığından hayatı ve tasavvufî görüşlerinin tatbiki için fevkalâde önemlidir.⁸³ *Vâkı'ât*, Hamdi Tekeli tarafından ilkin bir doktora tezi olarak çalışılmış,⁸⁴ eser daha sonra yayımlanmıştır. Abdürrezzak Tek de Mehmed Emîn Kerkükî'ye dair hazırladığı biyografide, *Vâkı'ât*'tan çeşitli başlıklar derleyip bu başlıkları kısaca özetlemiştir.⁸⁵

⁸¹ Kara, M. ve Atlansoy, K. *a.g.e.* (s. 226).

⁸² Karaköse, Ş. (2004). *Nakşibend Yolunun Esasları Mergûbü's-Sâlikîn*, İstanbul: İnsan Yayınları.

⁸³ Tekeli, H. (2016). *Gazzîzâde Abdülatif'in Hayatı, Eserleri ve Vâkı'ât'ı* (s. 107), Bursa: Uludağ Yayınları.

⁸⁴ Tekeli, H. (2000). *Gazzîzâde Abdülatif'in Hayatı, Eserleri ve Vâkı'ât'ı*, (Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

⁸⁵ Tek, A. (2019). *19. Yüzyılda Bursa'da Nakşî Bir Mesnevîhân Mehmed Emîn Kerkükî* (s. 51-142), Bursa: Bursa Akademi.

2.2. Hoca Neş'et

2.2.1. Hayatı

Biz neş'e-i Hudâ'yı bulan Neş'etileriz

Belki cihâna neş'e olan Neş'etileriz

Asıl adı Süleyman olan Hoca Neş'et, h. 1148 (m. 1735) yılında, babasının sürgün bulunduğu Edirne'de dünyaya gelmiştir.⁸⁶ Dedesi Mehmed Efendi⁸⁷ (ö. 1110/1698), babası ise h. 1131 (m. 1718) yılında kaleme aldığı “Enderunlu Şâirler, Hattatlar ve Musikî Sanatkârları Tezkiresi”⁸⁸ ve “musâhib-i şehriyârî” unvanıyla meşhur olan Ahmed Refî'â Efendi'dir (ö. 1163/1749).⁸⁹

Ahmed Refî'â Efendi, oğlunun doğumuna

Hudâyâ iki cihânda 'azîz eyle Süleymân'ı

(1148)

mısra'ıyla tarih düşürmüş, Hoca Neş'et de babasının yâdigârı olan bu mısra'ı yüzüğüne naksettirmiştir.⁹⁰

Daha çok şâirliği ve musikişinaslığı ile tanınan Ahmed Refî'â Efendi, saraya yakınlığı ile de bilinmektedir. Bununla beraber hangi sebeple Edirne'ye sürgün edildiği ise meçhuldür.⁹¹ Edirne'de iki yıl ikamet ettikten sonra, iyi bir beste yazarı olan Ahmed Refî'â Efendi'nin “Sûzinâk” makamında, bestesi kendisine ait bir şarkısı, devrin padişahı Sultan I. Mahmûd'un (salt. 1730-1754) kulağına kadar gider. Bestenin bilhassa

⁸⁶ Bektaş, E. *a.g.e.* (s. 194-195).

⁸⁷ Genç, İ. (1996). *Hoca Neş'et; Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvân'ının Tenkidli Metni Cilt 1* (s. 16), İzmir.

⁸⁸ Meriç, R.M. (1956). Enderunlu Şâirler, Hattatlar ve Mûsikî Sanatkârları Tezkiresi, *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, S. 12, 139-168.

⁸⁹ Genç, İ. *a.g.e.* (s. 16).

⁹⁰ Bektaş, E. *a.g.e.* (s. 195).; Kurnaz, C. (1986). *Muallim Naci, Osmanlı Şâirleri* (s. 76), İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.; Reşâd, F. (1312). *Eslâf 2. Cilt* (s. 84), İstanbul.; Saraç, M. A. Y. (2016). *Bursalı Mehmed Tahir Osmanlı Müellifleri 2. Cilt* (s. 891), Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

⁹¹ Aslan, Ü. (1999). *Terceme-i Şerh-i Dü Beyt (Giriş-Tenkitli Metin)* (s. 1), (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Meskenimden dür edip gurbetde ser-gerdân eden

Kısmetim mi tâli'im mi yoksa cânâ sen misin

kısmı çok beğenilmiş ve kulaktan kulağa yayılmıştır. Şarkıyı dinleyip beğenen Sultan I. Mahmûd'un kendisini affetmesi üzerine Ahmed Refî'â Efendi, h. 1150 (m. 1738) yılında ailesi ile birlikte Payitaht'a dönmüştür.⁹² Hoca Neş'et ise bu esnada henüz iki yaşındadır.⁹³

Ahmed Refî'â Efendi, sürgün bulunduğu Edirne'den İstanbul'a döndüğü vakit, eski itibarından çok daha fazla rağbet görmüştür.⁹⁴ Bir müddet sonra, padişahın iradesi itibarıyla "kaftanağalığı" vazifesiyle görevlendirilmiş, padişahın "şeref kaftanları"nı taşımak üzere Hacc'a gönderilmiştir. Oğlu Hoca Neş'et'i de yanına alan Ahmed Refî'â Efendi, Hac ve kaftanağalığı görevini yerine getirdikten sonra İstanbul'a dönüş yolunda Konya'ya uğramış, burada Mevlânâ'nın türbesini ziyaret etmiştir.⁹⁵ Bu esnada 14-15 yaşlarında olan Hoca Neş'et, devrin Çelebi'sinden Mevlevî külâhı giyip Mevleviyye tarikatına intisap etmiştir.⁹⁶ İlhan Genç'in belirttiği üzere Hoca Neş'et, genç yaşına rağmen babası sayesinde İstanbul, Mekke, Konya gibi dinî ve kültürel açıdan büyük önem taşıyan toprakları ziyaret ederek Osmanlı medeniyetini oluşturan unsurları yakından tanıma fırsatı bulmuştur.⁹⁷

Babası Ahmed Refî'â Efendi'nin, Konya'dan İstanbul'a dönüşünden kısa bir süre sonra, h. 1163 (m. 1749) yılında vefat etmesi üzerine Hoca Neş'et, kendisini ilme adanmış ve tahsilini bizzat üstlenmiştir. İlk bilgilerini, devrin ileri gelen âlimlerinden Daribî Ali Efendi ve Yâsinî-zâde'den edinmiştir.⁹⁸ Temel ilimlerin yanı sıra, çeşitli mutasavvıfların eserlerine ve bilhassa Mevlânâ'nın *Mesnevi*'sine büyük bir ilgi duyması hasebiyle, söz konusu müktesebatı daha iyi kavramak amacıyla Farsça öğrenmeye başlayan Hoca Neş'et, o devirde Tahmasb Kulı Nâdir Şah (salt. 1736-1747) vekâletiyle "tabiplik" görevinde bulunan Aymânî'den Farsça dersleri almıştır. Aymânî ile birlikte eski ve yeni şâirlerin dîvânlarını okuyan Hoca Neş'et, Farsçanın

⁹² Bektaş, E. *a.g.e.* (s. 195).; Genç, İ. *a.g.e.* (s. 16-17).

⁹³ Tansel, F. A. (1988). Neş'et, *İslâm Ansiklopedisi*, c. 9, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 212.

⁹⁴ Kurnaz, C. *a.g.e.* (s. 76).

⁹⁵ Bektaş, E. *a.g.e.* (s. 195).

⁹⁶ Genç, İ. *a.g.e.* (s. 21).

⁹⁷ Genç, İ. *a.g.e.* (s. 22).

⁹⁸ Genç, İ. *a.g.e.* (s. 22).

en ince ayrıntılarına kadar nüfuz etmeyi başarmış, Fars diliyle şiirler söyleyebilecek seviyeye ulaşmıştır.⁹⁹

Klasik edebiyatın Farsça cihetini Aymânî'den başarılı bir biçimde talim eden Hoca Neş'et, Türkçe şiirlerde eksik olduğunu hissetmiş, vakit kaybetmeden bu sahada çalışmalar yürüterek Dâye-zâde Cûdî'yi (ö. [?]) kendisine üstâd kabul etmiştir. Cûdî'den belâgat dersleri almış, Farsçadan sonra Türkçede de kendisini geliştirerek edebî şahsiyetini çizmeye başlamıştır. Çalışmalarında hızlı bir gelişim gösteren Hoca Neş'et, Dâye-zâde Cûdî'nin takdirini kazanmış ve hocasının bizzat kaleme aldığı

Çünkü 'ilm ü edebe etdik edeble râğbet

Dâ'imâ sâhib-i 'irfân ile eyle sohbet

Gayreti tıynetî sarf et eser-i eslâfa

Mahlas-ı ma'rifetin ola cihânda Neş'et

kıt'a ile "Neş'et" mahlasını almıştır.¹⁰⁰ Cûdî'den aldığı mahlas itibariyle edebî şahsiyetini keskin çizgilerle edindikten sonra, kendisi de hocası gibi "mahlas-nâme"ler yazmış ve 16 mahlas-nâme ile "Klasik Türk Edebiyatı'nın en çok mahlas-nâme yazan şâiri" unvanını almıştır.¹⁰¹ Mahlas verdiği şâirler arasında Şeyh Gâlib (ö. 1213/1799), Muvakkit-zâde Pertev, Beylikçi İzzet (ö. 1224/1809), Süleyman Vahyî Efendi (ö. 1233/1817-18) gibi devrin önemli isimleri yer almaktadır.

Hoca Neş'et, tedrisini tamamladıktan kısa bir süre sonra hocalığı ile şöhret bulmuş, Molla Gürânî'deki konağında,¹⁰² daha sonra âdeta bir gelenek hâlini alacak olan *Mesnevî* ve Farsça derslerini vermeye başlamıştır.¹⁰³ Hoca Neş'et'in devrin mühim şahsiyetlerini yetiştirmesi bakımından ciddiye taşıyan bu dersler, aynı zamanda XVIII. yüzyıl edebî mahfilinin bir kısmını da teşkil etmektedir.

İlhan Genç'in İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 2826 numarada kayıtlı bulunan *Hoca Neş'et Dîvânı*'na dayanarak verdiği bilgiye göre Hoca Neş'et,

⁹⁹ Güzelyüz, A. (1992). *Ṭūfân-ı Ma'rifat* (s. 13), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

¹⁰⁰ Bektaş, E. *a.g.e.* (s. 195); Kurnaz, C. *a.g.e.* (s. 76-77); Genç, İ. *a.g.e.* (s. 24-25).

¹⁰¹ Pala, İ. *Kudemânın Kırk Atlısı* (s. 150), İstanbul: Ötüken Yayınları.

¹⁰² Sâmi, Ş. (1306). *Kâmûsü'l-A'lâm*, İstanbul, c. 6, 4576.

¹⁰³ Dâvûd, F. (1271). *Hâtîmetü'l-Eş'âr* (s. 406), İstanbul.; Reşâd, F. *a.g.e.* (s. 85).

gençlik yıllarında devrin devlet adamlarından Hekim-zâde Ali Paşa'nın himayesi altındadır. Bu dönemde “bîrûn ağalığı” görevinde bulunmuş, uzun bir zaman dilimini kapsamasa da görevi itibarıyla Anadolu ve Rumeli'yi gezmiş, 20 yaşlarında evlenmiştir. Hoca Neş'et'in daha sonra 1768-1769 yıllarını kapsayan Osmanlı-Rus harbine katılmasına vesile olacak “zeamet”in de kendisine bu yıllarda takdim edildiği düşünülmektedir.¹⁰⁴

Devlet kademesindeki görevleri uzun sürmeyen Hoca Neş'et, XVIII. yüzyılın meşhur sadrazamlarından Koca Râgıb Paşa'yı ziyarete gelen Şeyh Mehmed Emîn Kerkükî ile tanışmıştır.¹⁰⁵ Aslen bir Nakşibendî şeyhi olan Mehmed Emîn'den etkilenen Hoca Neş'et, kendisinden hilâfet almış, böylelikle vefatına dek devam edecek bir dostluğun temellerini atmıştır. Dergâhının idaresiyle meşgul olmak için Bursa'ya dönen Mehmed Emîn'le bağlantısını kesmeyen Hoca Neş'et, onunla mektuplaşmaya devam etmiştir.¹⁰⁶ İstanbul'da edebî mahfile hâkim olduğu kadar tasavvuf ehliyle de yakın ilişkisi bulunan Hoca Neş'et, Mehmed Emîn'in dergâhına Gazzî-zâde Abdüllatif Efendi gibi devrin önemli bir simasını yönlendirmiştir.¹⁰⁷ Gazzî-zâde Abdüllatif de *Vâkı'ât* adlı eserinde Hoca Neş'et'i övgüyle anmaktadır.¹⁰⁸ Mehmed Emîn'in “Emîniyye Dergâhı” adıyla Nakşibendî dergâhı hâline dönüştürdüğü Sarı Abdullah Efendi Konağı'nın vakfiye tescillerini yapan kişilerden biri bizzat Hoca Neş'et'tir.¹⁰⁹ Hoca Neş'et ve Şeyh Mehmed Emîn arasındaki mektuplaşmalardan başka Mehmed Emîn, Koca Râgıb'dan itibaren başlayan devlet erkânı ile arasındaki muhabbeti hiçbir zaman aksatmamış, sık sık İstanbul'u ziyaret etmiştir. Telifi, h. 1212 yılına, Sadrazam İzzet Mehmed Paşa'nın sadaretine tarihlenen *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr*'ın tercümesi de bu minvaldeki ziyaretlerden birinin meyvesi olmuştur.

Darîbî Ali Efendi ve Yâsinî-zâde'den aldığı derslerle âlimlik, Aymânî ve Dâye-zâde Cûdî'den aldığı derslerle şâirlik ve son olarak Mehmed Emîn Kerkükî'den aldığı Nakşibendî hilâfetiyle âriflik vasfını kazanan Hoca Neş'et,¹¹⁰ bu yıllarda ilim hevesindeki öğrencilere Molla Gürânî'deki konağında *Mesnevî* ve Farsça dersleri

¹⁰⁴ Genç, İ. a.g.e. (s. 27-28).

¹⁰⁵ Bektaş, E. a.g.e. (s. 199-200).; Dâvûd, F. a.g.e. (s. 406).

¹⁰⁶ Genç, İ. a.g.e. (s. 26).

¹⁰⁷ Türer, O. (1996). Gazzîzâde Abdüllatif Efendi, *TDVİA*, İstanbul, c. 13, 540.

¹⁰⁸ Tekeli, H. a.g.e. (s. 123).

¹⁰⁹ Öcalan H. B. (2018). Mehmed Emîn Kerkükî ve Emîniyye Dergâhı Vakfiyesi, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 19, S. 34, 222.

¹¹⁰ Genç, İ. a.g.e. (s. 26).

vermeye devam etmiş, şöhreti Özbek ve Turan illeri ile İran sahasına kadar yayılmıştır.¹¹¹ Gibb'in ifadesine göre, Doğulu milletlerin yanı sıra Hoca Neş'et'in derslerini dinlemek üzere kendisinin evine ziyaretlerde bulunan Avrupaî öğrencileri de vardır.¹¹² Bu yıllarda Hoca Neş'et, bir yandan konağındaki derslerine devam ederken öte yandan Nakşibendî tarikatına olan intisabının tesiriyle *Tûfân-ı Ma'rifet* adlı tasavvufî eserinin telifi ile meşgul olmuştur.¹¹³

Yukarıda ifade edildiği gibi üzerinde bulunan zeametden ötürü, Hoca Neş'et için 1768-1769 Osmanlı-Rus harbine katılmak mecburiyeti doğmuştur.¹¹⁴ Derslerinin oldukça verimli geçtiği bu safhada şâir, derslerin kesintiye uğramasına izin vermemiş, öğrencisi Muvakkit-zâde Pertev'i bu derslere vekâleten görevlendirmiştir.¹¹⁵

Hoca Neş'et, savaşın başladığı yıllarda, cephe ardında çeşitli memurluklarda bulunmuş, zaman zaman da bizzat cephede Osmanlı askerleri ile omuz omuza savaşmıştır.¹¹⁶ Küçük Kaynarca Antlaşması ile sonuçlanan 1768-1769 Osmanlı-Rus harbi, Hoca Neş'et'in edebî kişiliğini büyük ölçüde etkiler. Şâirin dîvânında gerek savaşa katılmadan önceki heyecanını dile getiren, gerekse savaştan sonra edindiği tecrübeleri vurgulayan şiirleri bulunmaktadır.¹¹⁷

Osmanlı-Rus harbinin 1769 yılında nihayete ermesi ile Hoca Neş'et, kendi konağındaki derslerine yeniden başlamış olup bu süreç, ömrünün sonuna dek devam edecek olan 40 yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır.¹¹⁸ Derslerini edebî ve ilmî sohbetlerle sürdürerek birçok şâir, âlim, devlet adamı ve mutasavvıfın yetişmesine vesile olan şâir, aynı zamanda ihtiyaç sahiplerine de büyük yardımlarda bulunmuş, sosyal hizmetten de geri kalmamıştır. Daha çok "Hoca Neş'et" adıyla tanıdığımız Süleyman Neş'et, bu ahlâklı ve karakteristik yapısı dolayısıyla farklı çevreler tarafından "Baba Neş'et" diye de anılmıştır.¹¹⁹

¹¹¹ Bektaş, E. *a.g.e.* (s. 196).

¹¹² Çavuşoğlu, A. (1999). *E. J. Wilkinson Gibb, Osmanlı Şiir Tarihi 2. Cilt (s. 411-412)*, Ankara: Akçağ Yayınları.

¹¹³ Genç, İ. *a.g.e.* (s. 27).

¹¹⁴ Genç, İ. *a.g.e.* (s. 28-29).

¹¹⁵ Bektaş, E. *a.g.e.* (s. 197).

¹¹⁶ Genç, İ. *a.g.e.* (s. 30).

¹¹⁷ Oğraş, R. (1991). *Hoca Neş'et Dîvânı (İnceleme ve Tenkidli Metin)* (s. 7), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

¹¹⁸ Genç, İ. *a.g.e.* (s. 32).

¹¹⁹ Bektaş, E. *a.g.e.* (s. 200).; Kurnaz, C. *a.g.e.* (s. 78).

Şâir, dîvânında yer alan iki “tarih-i fevt”inden anlaşıldığı üzere Halil adında 14 yaşındaki oğlunu¹²⁰ ve Şerife adında bir kızını kaybetmiştir.¹²¹

Hoca Neş’et, XVIII. yüzyılın meşhur şâirlerinden Adanalı Sürûrî’nin (ö. 1229/1814) kendisinin ölümü için söylediği

Neş’et Efendi göçdü cinân ola menzili

(1222)

mısra’ından elde edilen h. 1222/ m. 1807 yılında vefat etmiştir.¹²² Mezarı, Edirnekapı dolaylarında bulunup Sakızağacı olarak bilinen mahalde, dedesi Mehmed Efendi ve babası Ahmed Refî’â Efendi’nin de medfûn olduğu bölümdedir.¹²³

2.2.2. Şahsiyeti ve Hocalığı

Hoca Neş’et, yüksek bir karakter sahibi, cömert, yardımsever, barış ve iyilik taraftarı, şakayı ve şakalaşmayı seven, gâzi ve cengâver bir şahsiyettir. Gerek yetiştirdiği öğrenciler, gerekse halefi tarafından övgüyle anılmış, ahlâkî yapısıyla toplum nazarında önemli bir rol oynamıştır. Molla Gürânî’deki konağı, öğrencileri için bir ilim yurdu olmakla beraber aynı zamanda yoksullar adına bir yardım kapısıdır. Mevlevî ve Bektaşî tarikatlarından olan öğrencilerine farklı odalar belirleyen Hoca Neş’et, yardım için kendisine müracaat eden kimseyi geri çevirmemiştir.¹²⁴ Tasavvuf ehlinde şiir meraklısına, devlet erkânından memuruna kadar birçok öğrenci yetiştirmiş, hepsiyle ayrı ayrı ilgilenerek talebelerini iyi yerlere getirmeyi hedeflemiştir. Hoca Neş’et’in öğrencileri ve başka kişiler arasındaki latifeleri, hemen her kaynakta bir övgü ve tebessüm unsuru olarak zikredilir.

Âlimliği, ârifliği ve şâirliği bir potada eritmeyi başarıp “hocalık” için tüm şartları karşılayan Hoca Neş’et; ilminin zekâtını kaleme aldığı eserler ve yetiştirdiği öğrenciler ile fazla fazla vermiştir. Toplumsal ve bireysel anlamda herkesin saygı duyduğu bir karakter ortaya koymuş, istisnasız her kaynakta hayırla yâd edilmiştir.

¹²⁰ Tansel, F. A. *a.g.e.* (s. 213).

¹²¹ Genç, İ. *a.g.e.* (s. 33).

¹²² Kurnaz, C. *a.g.e.* (s. 79).

¹²³ Bektaş, E. *a.g.e.* (s. 203-204).

¹²⁴ Genç, İ. *a.g.e.* (s. 38).

Devrinin bilhassa edebî mahfiline ciddi bir soluk getirmiş, XVIII. yüzyılda yaşamış birçok şâirin edebî olgunluğa erişmesinde bir mihenk taşı olmuştur.¹²⁵ Hocası Dâyezâde Cûdî Efendi'den miras aldığı “mahlas verme” geleneğini aynen devam ettiren Hoca Neş’et, edebî anlamda gelişimini tamamladığına inandığı öğrencilerine mahlas-nâmeler yazarak onlara mahlaslar vermiş, öğrencilerini şiir sahasında şevklendirip onların edebiyata olan bağlılıklarını sürdürmüştür. Hoca Neş’et’ten mahlas alan şâirler arasında, XVIII. yüzyılın en iddialı isimleri içerisinde yer alan Şeyh Gâlib de bulunmaktadır.¹²⁶ Şeyh Gâlib, hocası Süleyman Neş’et’ten “Es’ad” mahlasını almış, “Gâlib”den evvel bir süre bu mahlası kullanmıştır. Şeyh Gâlib, “Es’ad” mahlası için hocası Neş’et’e teşekkür mahiyetinde uzun bir şiir de kaleme almıştır.¹²⁷ Hoca Neş’et’in Şeyh Gâlib dışında mahlas verdiği şâirler bir hayli çok olup yazdığı mahlas-nâmeler Pertev’in ifadesiyle bir kitap hâlinde derlenecek kadar fazladır.¹²⁸ Muvakkit-zâde Pertev, Beylikçi İzzet, Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa, İbrahim Hanîf Efendi, Vahyî Efendi, Reisü’l-küttâb Ârif Mehmed Efendi gibi devri adına önem arz eden birçok kişi, kendisinin rahle-i tedrisinden geçmiştir. Hoca Neş’et’in bu üstâdlığı, Avrupa ve Tatar vilâyetlerine mensup öğrenciler edinmesine vesile olmuştur.¹²⁹

Hoca Neş’et, herhangi bir tarikat kisvesi giymemiş, hiçbir zaman bir tarikatın veya bir tarikat kolunun fiilî anlamda müridi veya mürşidi olmamıştır.¹³⁰ Bununla beraber kendisinin tasavvufî şahsiyeti ile ilgili olarak Mevleviyye ve Nakşibendiyye tarikatlarına karşı derin bir muhabbet duyduğu söylenebilir. Mevlevîlik ile ilk ilişkisi, 14-15 yaşlarındayken babasıyla birlikte Mevlânâ’nın türbesini ziyaret ettiklerinde başlamıştır. Bu esnada, devrin Çelebi’sinin elinden Mevlevî külâhı giymiş, Mevleviyye tarikatına intisabını böyle gerçekleştirmiştir.¹³¹ Pertev, Hoca Neş’et’in evde, başında “sikke” adı verilen Mevlevî külâhı ile dolaştığını nakletmektedir.¹³² Dolayısıyla denilebilir ki Hoca Neş’et, gençlik çağında Mevleviyye tarikatına duyduğu muhabbeti, yetişkinlik çağında da korumuştur. Tahsilini sürdürdüğü

¹²⁵ Horata, O. (2015). *Has Bahçede Hazan Vakti, XVIII. Yüzyıl: Son Klasik Dönem Türk Edebiyatı* (s. 142-144), Ankara: Akçağ Yayınları.

¹²⁶ İpekten, H. (2014). *Şeyh Galib* (s. 8), Ankara: Akçağ Yayınları.

¹²⁷ Alparslan, A. (1988). *Şeyh Galib* (s. 4), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

¹²⁸ Bektaş, E. *a.g.e.* (s. 197).

¹²⁹ Çavuşoğlu, A. *a.g.e.* (s. 411-412).

¹³⁰ Genç, İ. *a.g.e.* (s. 45).

¹³¹ Genç, İ. *a.g.e.* (s. 42).

¹³² Bektaş, E. *a.g.e.* (s. 197).

yıllarda kendisine semantik bir hedef olarak *Mesnevî*'yi belirlemesi ve hocalığından sonra da öğrencilerine Farsça ile beraber *Mesnevî* dersleri vermesi, Hoca Neş'et'in Mevlânâ'ya karşı duyduğu hürmeti işaret etmektedir. Hoca Neş'et'in Nakşibendîlik ile ilişkisi ise Koca Râgıb Paşa'nın sadaretine tesadüf eder.¹³³ Koca Râgıb Paşa'yı ziyaret etmek amacıyla İstanbul'a gelen Nakşibendî şeyhi Mehmed Emîn Kerkükî ile tanışan Hoca Neş'et, kendisinden etkilenerek hilâfet alır ve Nakşibendiyye tarikatına bu şekilde intisap eder. Mehmed Emîn'in kaleme aldığı ve aynı zamanda çalışmamızın muhteva ayaklarından birini oluşturan *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* adlı Farsça eseri *Tercemetü'l-Aşk* adıyla Türkçeye tercüme etmesi ve eserde Mehmed Emîn Efendi'yi övgülerle anması, kendisinin Nakşibendîlik ile arasındaki ilişkiyi ayrıca ortaya koymaktadır.

Mehmed Emîn Kerkükî'nin kendi tasavvufî anlayışı çerçevesinde Mevleviyye ve Nakşibendiyye tarikatlarını birbirine yakınlaştırmış olması, Hoca Neş'et'in tasavvufî çizgilerini belirlemede etkin bir rol oynamıştır. Söz gelimi Hoca Neş'et, Nakşibendiyye'ye intisap ettikten sonra Mevleviyye tarikatına hiçbir zaman yüz çevirmemiş, tıpkı hocası Mehmed Emîn gibi iki tarikata da değer vermiştir. Bu anlayış, Mehmed Emîn'in en önemli halifelerinden Ali Behcet Efendi'nin tasavvufî şahsiyetinde kendisini ana hatları ile göstermektedir.¹³⁴

Hoca Neş'et, şâirliğinden çok hocalığı ve rehberliği ile öne çıkmaktadır. Hoca Neş'et'in "hocalık" sıfatıyla edebiyat tarihimize kazandırdıkları, şiiirlerinin ve eserlerinin önüne geçmiştir. Şâirin şiiirleri hakkındaki ilk değerlendirmeyi öğrencisi Pertev yapar. Pertev'e göre Hoca Neş'et'in şiiiri, tahayyüle dayalı aşkî bir hüviyete sahip, iç açıcı bir şiiirdir. Hoca Neş'et'in bir başka öğrencisi Şeyh Gâlib de "Es'ad" mahlası için teşekkür ettiği şiiirinde, Hoca Neş'et'in edebî anlayışından övgüyle söz etmektedir.¹³⁵ Bununla beraber Abdülkadir Gürer, Hoca Neş'et'in Şeyh Gâlib'in şiiiri üzerinde çok ciddi bir etkisinin bulunmadığını ifade eder.¹³⁶ Muallim Naci ise Pertev ve Şeyh Gâlib'in aksine Hoca Neş'et'in Türkçe ve Farsça şiiirlerini sert bir biçimde eleştirir. Muallim Naci'ye göre Hoca Neş'et, şâirlik açısından fevkalâde zayıf,

---

¹³³ Genç, İ. a.g.e. (s. 44).

¹³⁴ Haksever, M. (2001). *Ali Behcet Efendi ve -Risale-i Ubeydiyye-i Nakşibendiyye Adlı Eserine Göre-Tasavvuf Anlayışı* (s. 109), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.; Günaydın, Y. T. (2012). *Dar Geçitleri Aşmak Ubeydiyye Risalesi* (s. 12), İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.

¹³⁵ Genç, İ. a.g.e. (s. 148-151).

¹³⁶ Gürer, A. (2000). Şeyh Gâlib Hakkında Yeni Bilgiler, *Türkoloji Dergisi*, c. XIII, S. 1, 221.

hocalık açısından ise zirve bir konumdadır.¹³⁷ Vasfi Mahir Kocatürk *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinin “Neş’et” maddesinde, Hoca Neş’et’in büyük şâirlerden olmadığını belirtmekle beraber şiiirlerinin de bir zerafet taşıdığını vurgulamıştır.¹³⁸ Hoca Neş’et’in şiiirleri hakkında uzun ve somut değerlendirmelerde bulunan İlhan Genç de Vasfi Mahir Kocatürk ile aynı fikirdedir.¹³⁹

Hoca Neş’et’in XVIII. yüzyıl edebiyatına şâirliğinden çok çeşitli yönlendirmeleri ve yetiştirdiği öğrencileri ile katkı sağladığı şüphe götürmez bir gerçektir. Oldukça kuvvetli bir Farsçası bulunan şâir, öğrencilerine Farsça dersleri vermiş, onları bu vadede şiiirler yazmaya teşvik etmiştir. Şâirin Farsça üzerine gösterdiği bu çaba sayesinde, Osmanlı sahasında XVII. yüzyıldan devralınan Sebki Hindî geleneği, XVIII. yüzyılda da yüksek formunu korumayı sürdürmüştür. Hoca Neş’et, öğrencilerine Sebki Hindî’nin büyük şâirlerinden Şevket-i Buhârî (ö. 1111/1700) ve Sâib-i Tebrizî (ö. 1087/1676 [?]) gibi isimleri okutmuş, bu vesileyle Sebki Hindî geleneğini sürdüren¹⁴⁰ bir edebî mahfil kurmuştur.¹⁴¹

2.2.3. Eserleri

2.2.3.1. Dîvân: Hoca Neş’et’in Türkçe ve Farsça şiiirlerinden oluşan dîvânı, öğrencisi Muvakkit-zâde Pertev tarafından h. 1200 (m. 1786) yılında tertip ve tebyiz edilmiş, h. 1252 (m. 1836) yılında ise Bulak’ta ta’lik bir hatla basılmıştır.¹⁴² Eserin başında Hoca Neş’et’in, yine Muvakkitzâde Pertev tarafından altı varaklık hâl tercümesi bulunmaktadır. Çeşitli kütüphanelerde birçok nüshası bulunan dîvân; 5 na’t, 15 mahlasnâme, 4 manzume, 1 sâkînâme, 1 mu’aşşer, 1 müsemmen, 2 müseddés, 1 mersiye, 5 tahmis, 8 muhammes, 3 şarkı, 2 kaside, 28 tarih, 137 gazel, 9 kıt’a, 24 müfredden oluşmaktadır.

Hoca Neş’et’in hayatı ve edebî şahsiyeti için oldukça büyük bir öneme sahip bulunan mahlas-nâmeleri kapsar nitelikte bir çalışma, Ali Yıldırım tarafından hazırlanmıştır.¹⁴³

¹³⁷ Kurnaz, C. a.g.e. (s. 77-78).

¹³⁸ Kocatürk, V. M. (1964). *Türk Edebiyatı Tarihi* (s. 551-552), Ankara: Edebiyat Yayınevi.

¹³⁹ Genç, İ. a.g.e. (s. 193).

¹⁴⁰ İsen, M. (1998). Hoca Neş’et, *TDVİA*, İstanbul, c. 18, 192.

¹⁴¹ Bektaş, E. (2007). *Muvakkit-zâde Pertev Divânı* (s. 24-26), Malatya: Öz Serhat Yayıncılık.

¹⁴² Neş’et, S. (1251). *Dîvân-ı Neş’et Efendi*, Bulak.

¹⁴³ Yıldırım, A. (2006). *Dîvân Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Hoca Neş'et'in dîvânı ilkin, 1991 yılında Rıza Oğraş tarafından bir yüksek lisans tezi olarak çalışılmış,¹⁴⁴ eser daha sonra 1996 yılında İlhan Genç tarafından iki cilt hâlinde yayımlanmıştır.¹⁴⁵

Hoca Neş'et Dîvânı'nın bilinen yazma nüshaları şu şekildedir:

- 1) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, nu. 42.
- 2) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, nu. 5456.
- 3) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, nu. 303.
- 4) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, nu. 2826.
- 5) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, nu. 1587.
- 6) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, nu. 5752.
- 7) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, İbnülemin Koleksiyonu, nu. 2824.
- 8) Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi Bölümü, nu. 692.
- 9) Süleymaniye Kütüphanesi, Hafid Efendi Bölümü, nu. 365.
- 10) Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi Bölümü, nu. 775.
- 11) Süleymaniye Kütüphanesi, Darülmesevî Bölümü, nu. 456/3.
- 12) Süleymaniye Kütüphanesi, Mihr-i Şah Sultan Bölümü, nu. 371.
- 13) Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine, nu. 933.
- 14) Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Yeniler, nu. 3978.
- 15) Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, nu. 447.

---

¹⁴⁴ Oğraş, R. (1991). *Hoca Neş'et Dîvânı (İnceleme ve Tenkidli Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

¹⁴⁵ Genç, İ. (1996). *Hoca Neş'et; Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvân'ının Tenkidli Metni*, c. 1-2, İzmir.

16) Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi, nu. 613.

17) Konya Mevlânâ Müzesi, nu. 2400.

18) Marburg Kütüphanesi, [Manfred Götz], nu. 408.

19) Viyana Kraliyet Kütüphanesi, [Gustav Leberecht Flügel], nu. 736.¹⁴⁶

2.2.3.2 Terceme-i Şerh-i Dü Beyt: Nazım ve nesir üslûbunun karışık olarak yer aldığı eser, Abdurrahman Molla Câmî'nin *Mesnevî* üzerine yaptığı iki beyitlik *Risâle-i Şerh-i Beyteyn-i Mesnevî-i Mevlevî* adlı şerhin,¹⁴⁷ tercümesi ve yeniden şerhidir. Eser, mesnevî nazım şekliyle örülmüş 115 beyitlik manzum bir bölüm ve beyitler arasında yer alan mensur parçalardan oluşmaktadır. Hoca Neş'et, Molla Câmî'nin iki beyti hakkında ortaya koyduğu tercüme ve şerhin yanında, yeri geldiğinde kendi tasavvufî görüşlerine de sık sık yer vermiş, bu fikirleri çeşitli beyit ve hikâyelerle destekleme yoluna gitmiştir. Dolayısıyla denilebilir ki eser, salt bir tercümeden ibaret değildir. Eserin çeşitli kütüphanelerde birçok yazma nüshası mevcuttur. Bunun yanında eser, h. 1263 (m. 1847) yılında İstanbul'da basılmıştır.¹⁴⁸ Eser üzerine Üzeyir Aslan tarafından bir yüksek lisans çalışması hazırlanmış,¹⁴⁹ aynı çalışma daha sonra sadeleştirilerek yayımlanmıştır.¹⁵⁰

Terceme-i Şerh-i Dü Beyt-i Mollâ Câmî'nin bilinen yazma nüshaları şu şekildedir:

- 1) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, nu. 6421.
- 2) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, nu. 2178.
- 3) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, nu. 513.
- 4) Süleymaniye Kütüphanesi, Nafiz Paşa Bölümü, nu. 492.
- 5) Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, nu. 3233.
- 6) Süleymaniye Kütüphanesi, Darülmesnevî Bölümü, nu. 456/2.

¹⁴⁶ Oğraş, R. *a.g.e.* (s. II).; Genç, İ. *a.g.e.* (s. II-XIV).

¹⁴⁷ Okumuş, Ö. (1993). *Câmî, Abdurrahmân, TDVİA*, İstanbul, c. 7, 98.

¹⁴⁸ Neş'et, S. (1287). *Terceme-i Şerh-i Dü Beyt-i Mollâ Câmî li-Hâce Neş'et*, İstanbul.

¹⁴⁹ Aslan, Ü. (1999). *Terceme-i Şerh-i Dü Beyt (Giriş-Tenkitli Metin)*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

¹⁵⁰ Aslan, Ü. (2007). *Ney'in Feryâdı*, İstanbul: Sufi Kitap.

- 7) Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, nu. 1595.
- 8) Süleymaniye Kütüphanesi, Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, nu. Y-150/2.
- 9) Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, E.H., nu. 1501.
- 10) Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Mehmed Reşad Bölümü, nu. 249.¹⁵¹
- 11) Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, nu. 970.
- 12) Ankara Millî Kütüphane, Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, nu. 06 Hk 289.
- 13) Ankara Millî Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, nu. 06 Mil Yz. A 3140/2.

2.2.3.3. Tûfân-ı Ma'rifet: Eser, Hindistan'da doğup büyümüş, Sebk-i Hindî akımının en önemli şâirlerinden Mirzâ Bîdil'in (ö. 1133/1720)¹⁵² tasavvufi ve felsefi görüşlerini belirtmek üzere kaleme aldığı *Tûr-ı Ma'rifet* adlı Farsça mesnevîsine nazire olarak yazılmıştır. Manzum ve mensur parçalardan oluşan eserin dili Farsçadır. Eser, Hoca Neş'et'in şahsî fikirlerini belirtmesinin yanında, son mertebeye vâsıl olan tasavvuf ehli için kaleme alınmıştır. Hoca Neş'et'in öğrencilerinden Seyyid İbrahim Hanîf Efendi eserin herkesçe okunabilmesi ve anlaşılabilmesi amacıyla *Şerh-i Tûfân-ı Ma'rifet* adında Türkçe bir tercüme ve şerh kaleme almıştır.¹⁵³ *Tûfân-ı Ma'rifet*, Ali Güzelyüz tarafından bir yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.¹⁵⁴

Tûfân-ı Ma'rifet'in bilinen yazma nüshaları ise şu şekildedir:

- 1) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Farsça Yazmalar Bölümü, nu. 844.
- 2) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Farsça Yazmalar Bölümü, nu. 981.
- 3) Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine, nu. 833.

---

¹⁵¹ Aslan, Ü. (1999). *Terceme-i Şerh-i Dü Beyt (Giriş-Tenkitli Metin) (s. 41-47)*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

¹⁵² Korkmaz, Ş. (2017). Bâbürlüler Dönemi'nde Yaşamış Sûfi Bir Şâir: Bîdil ve Özbek Yazar Fıtrat'ın Bîdil [Bédil] Biyografisi, *Turkish Studies*, Vol. 12/30, 346.

¹⁵³ Güzelyüz, A. (1997). Hoca Neş'et'in Hayatı, Eserleri ve Tûfân-ı Ma'rifet'teki Tasavvufi Görüşleri, *İlmî Araştırmalar*, S. 5, 171.

¹⁵⁴ Güzelyüz, A. (1992). *Tûfân-ı Ma'rifet*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- 4) Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, nu. 3654.
- 5) Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, nu. 2024/2.
- 6) Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, nu. 2836/1.
- 7) Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi İlâvesi, nu. 108.
- 8) Süleymaniye Kütüphanesi, Darulmesnevî Bölümü, nu. 456/1.
- 9) Süleymaniye Kütüphanesi, Hafid Efendi Bölümü, nu. 318.
- 10) Selimiye Kütüphanesi, nu. 272.¹⁵⁵
- 11) Ankara Millî Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, nu. Yz. FB 325/2.

2.2.3.4. Muharrerât-ı Husûsiyye-i Neş'et: Yegâne yazma nüshası, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, numara 3134'te bulunan eser, Hoca Neş'et'in devlet kademesinde bulunan bazı kişilere ve dostlarına yazdığı mektuplardan oluşmaktadır. 37 mektubun yer aldığı eserde, iki mektup Hoca Neş'et'in mektuplarına bir "cevâb-nâme" niteliğinde olup diğer 35 mektup ise Hoca Neş'et'in bizzat kendisine aittir. Hoca Neş'et'in sosyal yaşantısı ve mahfili hakkında önemli bilgiler içeren eser üzerine Mustafa Kaşka tarafından bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.¹⁵⁶

2.2.3.5 Şerh-i Yek Beyt-i Süleymân Neş'et: Yegâne yazma nüshası, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine, numara 854'te bulunan eser, dokuz varaktan müteşekkil olup Hoca Neş'et'in Farsça kaleme aldığı bir beytin şerhinden ibarettir. Muvakkit-zâde Pertev'in bildirdiğine göre Hoca Neş'et öğrencileriyle sohbet ederken Farsça bir beyit söylemiş, bu beytin şerhini yapana hırcasını hediye edeceğini duyurmuştur. Bunun üzerine öğrenciler, beyti şerh etmeye çalışmışsa da buna hakkıyla muvaffak olamamışlardır. Beyit bir türlü şerh edilemeyince Hoca Neş'et yine öğrencileriyle bir arada bulunduğu sırada mezkûr beyti okumuş ve şerhini kendisi yapmıştır. Sohbetin bitiminde Hoca Neş'et, beytin şerhine en çok yaklaşan kişinin Nizâmî-i Gencevî (ö. 611/1214[?]) tarzında kaleme aldığı 100 beyitlik mesnevîsiyle Mirzâ Abdülkâdir Buhârî olduğunu belirtmiş, hırcasını ona teslim etmiştir. Pertev'in bu rivayetinden sonra eserin sonuna, Mirzâ Abdülkâdir Buhârî'nin

¹⁵⁵ Güzelyüz, A. a.g.e. (s. 27-39).

¹⁵⁶ Kaşka, M. (2000) *Dîvân Edebiyatı'nda Münşe'ât Geleneği ve Hoca Neş'et'in Mektupları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

şerh mahiyetindeki 100 beyitlik manzumesi de eklenmiştir. Eser üzerine Ekrem Bektaş tarafından bir çalışma hazırlanmıştır.¹⁵⁷

2.2.3.6. Risâle-i Hüseyniyye: İlhan Genç'in verdiği bilgiye göre, eserin Hoca Neş'et'e ait olduğunu ifade eden kişi, Manfred Götz'dür.¹⁵⁸ Buna göre eser, Marburg Şehir Kütüphanesi, numara 2154'te kayıtlıdır. Türkiye kütüphaneleri kataloglarında ve Hoca Neş'et'in biyografisini ihtiva eden eserlerde *Risâle-i Hüseyniyye* adında bir eser kaydına henüz rastlanmamaktadır. Götz, kataloğun ilgili kısmında eserin tavsifini yaparken “Mehmed Ra'nâ” adından ve bu zâtın *Risâle-i Hüseyniyye* mütercimi için yazdığı bir koşmadan bahsetmektedir.¹⁵⁹ Mehmed Ra'nâ'nın h. 1274 (m. 1857-1858) yılında Farsçadan Türkçeye *Risâle-i Hüsnîye* adlı bir tercüme yaptığı ve bu tercümenin çeşitli çevreler tarafından çokça okunduğu bilinmektedir.¹⁶⁰ Mehmed Ra'nâ'nın *Risâle-i Hüsnîye* tercümesi, bazı kataloglarda isim benzerliğinden ötürü İsmail Hakkı Bursevî'nin (ö. 1137/1725) *Risâle-i Hüseyniyye*'si ile karıştırılmıştır.¹⁶¹ Dolayısıyla Götz'ün Mehmed Ra'nâ'dan ve Mehmed Ra'nâ'nın tercümesinden söz edişi, eserin Hoca Neş'et'in kaleme aldığı bir *Risâle-i Hüseyniyye* değil, Mehmed Ra'nâ'nın Farsçadan Türkçeye tercümesi olan *Risâle-i Hüsnîye*'nin bir nüshası olduğu ihtimalini düşündürmekte ve *Risâle-i Hüseyniyye* kaydının Hoca Neş'et'e aidiyeti konusunda bir ihtiyat doğurmaktadır.

2.2.3.7. Dâsitân-ı Bîve-zen: Mesnevî nazım şekliyle “sergüzeşt-nâme” türünde kaleme alınan eser; Süleymaniye Kütüphanesi, Tercüman Bölümü, numara 00150'deki bir Hoca Neş'et mecmûasının içerisinde yer almaktadır. Mecmûada *Dâsitân-ı Bîve-zen*'den başka, Hoca Neş'et'in *Dîvân*'ı ve *Terceme-i Şerh-i Dü Beyt* adlı eseri de bulunmaktadır. Eser üzerine bir çalışma hazırlayan Bünyamin Tan'ın verdiği bilgiye göre, yazma nüshanın başındaki künye kayıtları ve metindeki belli başlı ifade ve ibareler, eserin Hoca Neş'et'e ait olduğunu kanıtlamaktadır.¹⁶²

2.2.3.8. Tercemetü'l-Aşk: Eser, çalışmamızın temel konusunu oluşturduğundan ayrıntılı bilgi, üçüncü ve dördüncü bölümlerde verilecektir.

¹⁵⁷ Bektaş, E. (2014-1). Hoca Neş'et'in Bir Beytinin Şerhine Dair, *Şarkiyat Mecmuası*, S. 24, 33-53.

¹⁵⁸ Genç, İ. a.g.e. (s. 145).

¹⁵⁹ Götz, M. (1968). *Verzeichnis Der Orientalischen Handschriften in Deutschland; Türkische Handschriften* (s. 291), vol. II, Weisbaden: Franz Steiner Verlag GMBH.

¹⁶⁰ Usluer, F. ve Demirsöz, S. (2012). *Risâle-i Hüsnîye*, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, S. 4, 67.

¹⁶¹ Arslan, M. (2010). *İsmail Hakkı'nın “Hüseyin” İsmiinin Fazileti ve Özellikleri İlgili Eseri: “Risâle-i Hüseyniyye”, Çeşitli Yönleri ile Kerbelâ 2. Cilt*, (ed. Yıldız, A.), Sivas, 75.

¹⁶² Tan, B. (2014). Hoca Neş'et'e Ait Manzûm Bir Sergüzeşt-nâme, *Dâsitân-ı Bîve-zen*, *Turkish Studies*, Vol. 9/12, 685-698.

3. ESERİN TANITILMASI İLE ESERİN ŞEKİL VE MUHTEVA HUSUSİYETLERİ

3.1. Eserin Tanıtılması

3.1.1. Mevcut Kaynaklarda Tercemetü'l-Aşk

Muvakkit-zâde Pertev'in Hoca Neş'et biyografisi, bu biyografiye Hoca Emîn Efendi tarafından yapılan matbû zeyl, *Fatîn Tezkiresi*, *Silahdar-zâde Tezkiresi*, *Şefkat Tezkiresi*, *Şâhidü'l-Müverrihîn*, *Şeyhülislâm Ârif Tezkiresi*, *Osmanlı Şâirleri*, *Sicill-i Osmânî*, *Eslâf* gibi kaynakların "Hoca Neş'et" maddelerinde, *Tercemetü'l-Aşk*'a dair herhangi bir kayıt yer almamaktadır. Pertev'in kaleme aldığı biyografi, *Tercemetü'l-Aşk*'ın telifinden 12 yıl evvel, diğer bir deyişle h. 1200 (m. 1785) yılında, *Hoca Neş'et Dîvânı*'nın mukaddimesi olarak tertip edilmiştir.¹⁶³ Dolayısıyla burada Pertev'in *Tercemetü'l-Aşk*'tan bahsetmesi söz konusu değildir. Hoca Emîn Efendi ise Pertev'in biyografisine zeyl olarak kaleme aldığı eserde, Hoca Neş'et'in yalnızca dîvânına atıf yapmıştır.¹⁶⁴ Yukarıda adı zikredilen kaynaklardan *Fatîn Tezkiresi*, *Sicill-i Osmânî* ve *Eslâf*'ta Hoca Neş'et'in dîvânından başka *Tûfân-ı Ma'rifet*'inden de söz edilmektedir.¹⁶⁵

Tercemetü'l-Aşk'tan bahseden ilk kişi, Hoca Neş'et'in öğrencilerinden Süleyman Vahyî'nin müridi Murâd Molla (ö. 1264/1848)'dır. Murâd Molla, Hoca Neş'et'in hayatını ve hocalığını anlattığı 30 beyitlik manzumesinde *Tercemetü'l-Aşk*'ın adını zikretmemiş, Hoca Neş'et'in Nakşibendiyye tarikatına dair bir risale vücuda getirdiğini belirtmiştir:

¹⁶³ Bektaş, E. a.g.e. (s. 183).

¹⁶⁴ Bektaş, E. a.g.e. (s. 202-204).

¹⁶⁵ Dâvûd, F. a.g.e. (s. 407).; Süreyyâ, M. (1308). *Sicill-i Osmânî 4. Cilt* (s. 552), İstanbul.; Reşâd, F. a.g.e. (s. 86), c. 2, İstanbul.

Tarık-ı Nakşibend için risâle yazdı o server

Tarıkın cümle ahvâlin içinde eyledi hem yâd¹⁶⁶

Tercemetü'l-Aşk'ın adından ilk bahseden kişi ise *Osmanlı Müellifleri* adlı eseriyle Bursalı Mehmed Tâhir olmuştur:

Matbû dîvânından başka Tûfân-ı Ma'rifet isminde bir eseriyle sülûk-ı Nakşiyîye'ye ait olup târîh-i tercemesi 'Tercemetü'l-Aşk' terkîb-i menkûtu, Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr tercemesi vardır.¹⁶⁷

Bursalı Mehmed Tâhir, eserin adını vermekle kalmamış, "Tercemetü'l-Aşk" terkinin aynı zamanda eserin tercüme tarihini işaret ettiğini de vurgulamıştır. Kendisinden önce hiçbir tezkirede *Tercemetü'l-Aşk*'tan bahsedilmediği düşünülürken, Mehmed Tâhir'in eseri bizzat okuduğu veya hususiyetlerine dikkat ettiği anlaşılmaktadır.

Hüseyin Vassâf da *Sefîne-i Evliyâ*'sının "Hoca Neş'et" maddesinde Bursalı Mehmed Tâhir'in vermiş olduğu bilgiyi aynen alıntılamaştır.¹⁶⁸ *Sefîne-i Evliyâ* ansiklopedisi ve *Cerîde-i Sûfiyye* dergisinde kaleme aldığı bir makalede¹⁶⁹ eserin müellifi Mehmed Emîn hakkında bir biyografiye yer veren Hüseyin Vassâf, Mehmed Emîn'den uzunca söz etmiş, kendisinden ciddi anlamda etkilendiğini belirtmiştir.¹⁷⁰ Mehmed Emîn hakkındaki *Sefîne-i Evliyâ* maddesinde *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* adında bir eserden bahsetmeyen Hüseyin Vassâf, *Tercemetü'l-Aşk* terkinin de "Hoca Neş'et" maddesinde, Bursalı Mehmed Tâhir'den naklen zikreder. Dolayısıyla bu bağlamda, Hüseyin Vassâf'ın eserin ayrıntısına şahit olmadığı ifade edilebilir.

Hoca Neş'et hakkında bir biyografi kaleme alan Alman şarkiyatçı Theodor Menzel, eserden bir cümleyle bahsetmiştir:

Nakşibendilik hakkında şu eserleri bırakmıştır: Tûfân-ı Ma'rifet, Tercemetü'l-Aşk, Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr...¹⁷¹

¹⁶⁶ Çetiner, M. (2010). *Molla Murad ve Türkçe Divanı* (s. 140), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

¹⁶⁷ Saraç, M. A. Y. a.g.e. (s. 461).

¹⁶⁸ Akkuş, M. ve Yılmaz, A. a.g.e. (s. 193).

¹⁶⁹ Doğan, S. (2012). *Hüseyin Vassâf, Makaleler* (s. 145-147), İstanbul: Kırkambar Yayınları.

¹⁷⁰ Akkuş, M. ve Yılmaz, A. a.g.e. (s. 193).

¹⁷¹ Menzel, T. (1936). *Nesh'et, Encyclopédie de l'Islam*, Paris, c. 8, 7.

Menzel'in ifadelerinde, üzerinde durulması gereken iki husus söz konusudur. Menzel ilkin, *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr ile Tercemetü'l-Aşk*'ı iki ayrı eser olarak değerlendirmiştir. Bilindiği üzere *Tercemetü'l-Aşk*, *Meslekü'l-Envâr*'ın Hoca Neş'et tarafından yapılan tercümesinin adıdır. İkinci husus ise *Meslekü'l-Envâr*'ın Hoca Neş'et tarafından kaleme alındığını söylemesi, yani ona ait bir eser olduğunu ifade etmesidir. *Meslekü'l-Envâr*, telif itibarıyla Mehmed Emîn'e ait bir eserdir.

Fevziye Abdullah Tansel ise Hoca Neş'et hakkında biyografi kaleme alan müellifleri delil göstererek böyle bir eserin mevcudiyetinin tartışmalı olduğunu, eserden bahseden Menzel'in Bursalı Mehmed Tâhir'in ifadelerinden yanlış çıkarımlar yaptığını ileri sürer:

Bursalı Tâhir, onun, Nakşbendî tarikatine âit ve Tarcamat al-'işk terkinin noktalı harfleri yazılış tarihini (1203) gösteren Maslak al-anvâr va manba' al-asrâr tercümesi bulunduğunu kaydederse de (Osmanlı Müellifleri, II, 461) hayatında ve ölümünden sonra hâl tercümesini yazanlar böyle bir eserinden bahsetmezler; Menzel'in Tarcamat al-'işk adlı eserinden bahsi bu ifâdenin yanlış anlaşılmasından ileri gelmiş olmalıdır.¹⁷²

Tansel, daha sonra Murâd Molla'nın dîvânında yer alan yukarıdaki beyti alıntılararak Hoca Neş'et'in *Tercemetü'l-Aşk* adında bir eserinin olmadığı görüşünden vazgeçmiştir:

Hoca Neş'et'e dâir verdiği bilgi tamâmıyla doğru olduğu gibi, onun defin merâsiminin tasvirine de hiçbir kaynakta rastlamış değiliz. Hoca Neş'et hakkındaki araştırmamızda, “Bursalı Tâhir, onun, Nakşbendî tarikatına âit ve tercemetü'l-'işk (ترجمة العشق) terkinin noktalı harfleri yazılış tarihini gösteren (1203) *Meslek'ül-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* tercemesi bulunduğunu kaydederse de (Osmanlı Müellifleri, c. II., s. 461), hayâtında ve ölümünden sonra hâaltercemesini yazanlar böyle bir eserinden bahsetmezler; Menzel (el., madd. Neş'et)'in *Tarcamat-al 'İşk* adlı eserinden bahsi bu ifâdenin yanlış anlaşılmasından ileri gelmiş olmalıdır” demiş ve böyle bir eseri olup olmadığı hakkında tereddüde düşmüştük. Molla Murad'ın

Ṭarîḳ-i Nakşbend için risâle yazdı o server

Ṭarîḳ'ın cümle ahvâlin içinde eyledi hem yâd

beyti, bu tereddüdün yersizliğini, bu eseri ya bizzat gördüğünü, veyâ Neş'et'in talebelerinden bulunan hocası Süleyman Vahyî'den duyduğunu anlatır.¹⁷³

¹⁷² Tansel, F. A. *a.g.e.* (s. 213).

¹⁷³ Tansel, F. A. (1968). Gül-Baba Adı Verilen İki Şahsiyet Molla Murad Divân'ı ve Sünbül Sinan, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVI, 74.

Türk Ansiklopedisi'nde bir Hoca Neş'et biyografisi kaleme alan Abdülkâdir Karahan, Hoca Neş'et'in eserlerinden bahsederken *Tercemetü'l-Aşk*'ın tek nüshasının şahsî kütüphanesinde yer aldığını belirtmektedir:

Dîvân'ından başka Tercüme-i Şerh-i Beyt (İstanbul, 1263), Tûfân-i Ma'rifet, Tercümetü'l-Aşk (biricik yazması özel kitaplığımızdadır) gibi eserleri de vardır.¹⁷⁴

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde ise eserden sadece ismen bahsedilmiş, parantez içerisinde eserin Abdülkâdir Karahan'ın kitaplığında bulunduğu ifade edilmiştir.¹⁷⁵

Hoca Neş'et'in dîvânı üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlayan Rıza Oğraş, eserin Nakşibendî tarikatı hakkında kaleme alındığını belirttikten sonra, Abdülkâdir Karahan'ın şahsî kütüphanesinde bulunan nüshadan farklı olarak İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, 2141 ve 2177 numaralarda yer alan nüshaları da işaret etmiştir:

Nakşibendi tarikatının sülûkuna ait ve Tercemetü'l-Işk terkinin noktalı harfleri yazılış tarihini (1203) gösteren bir tercümesidir. İstanbul Üniversitesi, TY 2141, 2177 nolu nüshaları da bulunmaktadır. Bir başka nüshası ise Prof. Dr. Abdülkadir Karahan'ın husûsî kitaplığında bulunmaktadır.¹⁷⁶

Eserden ayrıntılı bir biçimde bahseden ilk kişi, Hoca Neş'et'in dîvânı üzerine yaptığı geniş çalışmasıyla İlhan Genç olmuştur. Genç, eser hakkında çeşitli bilgiler vermesinin yanında, "Hoca Neş'et'in Kişiliği" bölümünde *Tercemetü'l-Aşk*'ın Hoca Neş'et'in hayatında ne gibi bir yer tuttuğunu ve hangi devrede kaleme alındığını belirtir:

Hoca Neş'et'in eserleri arasında yer alan ve Nakşibendiyye tarikatının önemli eserleri arasında zikredilen Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr isimli eseri onun bu tarikat içindeki yerini ortaya koymaktadır. Şâir bu eseri Şeyh Mehmed Emîn Efendi'nin isteği üzerine Tercemetü'l-'Aşk adıyla Türkçe'ye tercüme etmiştir.¹⁷⁷

"Hoca Neş'et'in Eserleri" bölümünde, söze *Tercemetü'l-Aşk*'ın hangi kaynaklarda anıldığını veya anılmadığını ifade ederek başlayan Genç, eserin Süleymaniye Kütüphanesi, 456 numaralı bir nüshanın fihrist bölümünde ismen geçtiğini belirtmiş; ayrıca Rıza Oğraş'tan farklı olarak İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe

¹⁷⁴ Karahan, A. (1977). Neş'et, *Türk Ansiklopedisi*, c. XXV, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 206.

¹⁷⁵ Komisyon. (1990). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, c. 7, 35.

¹⁷⁶ Oğraş, R. a.g.e (s. 18-19).

¹⁷⁷ Genç, İ. a.g.e (s. 45).

Yazmalar Bölümü, 1618 numaralı kayıta “Risâle-i Tercemetü'l-Aşk-ı Hoca Neş'et” adıyla yer alan başka bir nüshayı da işaret etmiştir. Bu nüshanın “Sebeb-i Telif” ve “Hâtıme” bölümlerinden alıntılar yapan Genç, eser bahsini “**Ṭārīḥ-i Berāy-ı Hītām-ı Tercemetü'l-‘Aşk**” [56a/13] bölümünde geçen bir beyitle sonlandırmıştır.¹⁷⁸

Hoca Neş'et'in *Tûfân-ı Ma'rifet*'i üzerine bir yüksek lisans çalışması hazırlayan Ali Güzelyüz, eserin Nakşibendî tarikatı ile ilgili olduğunu ve Mehmed Emîn tarafından Farsça kaleme alındığını belirttikten sonra, *Tercemetü'l-Aşk*'ın dördü İstanbul Üniversitesi'nde, ikisi Süleymaniye Kütüphanesi'nde olmak üzere altı nüshasını vermiştir:

Nakşibendî tarikatı ile ilgili bilgileri içermekte olup Muhammed Nakşibendî tarafından Farsça olarak yazılan bu eseri Hâca Naş'at, *Tercemetü'l-‘Işk* (ترجمة العشق) terkinin noktalı harflerinin delâlet ettiği 1203/1788-89 yılında Türkçe'ye tercüme etmiştir. Yazma halinde olan bu eser için Prof. Dr. Abdülkadir Karahan her ne kadar “Birikik yazması özel kitaplığımızdadır.” demektedir ise de, yaptığımız araştırma sonucu İstanbul kütüphanelerinde aşağıdaki nüshalarını da tesbit ettik:

- 1) İstanbul Üniversitesi Ktp., TY 688.
- 2) İstanbul Üniversitesi Ktp., TY 2141.
- 3) İstanbul Üniversitesi Ktp., TY 2177.
- 4) İstanbul Üniversitesi Ktp., TY 1618.
- 5) Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Ef., 2483.
- 6) Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Ef., 2473.¹⁷⁹

Hoca Neş'et'in *Terceme-i Şerh-i Dü Beyt*'i üzerine yüksek lisans tezi hazırlayan Üzeyir Aslan da *Tercemetü'l-Aşk*'ın manzum ve mensur olarak Nakşibendîlik hakkında kaleme alındığını belirttikten sonra Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi bölümü, numara 2483'te bulunan nüshayı işaret etmiştir:

Nakşibendiyye tarikatının ve tasavvuf remizleri ile terimlerinin açıklandığı eser, manzum ve mensur olarak te'lif edilmiştir. Eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, No: 2483'de olup 54 varak'dır.¹⁸⁰

Yukarıda zikredilen kaynaklar ve ifadelerin haricindeki başka eserlerde de *Tercemetü'l-Aşk*'ın Hoca Neş'et'e ait olduğuna dair kısa bilgilere yer verilmiştir.¹⁸¹

¹⁷⁸ Genç, İ. a.g.e (s. 128-130).

¹⁷⁹ Güzelyüz, A. a.g.e. (s. 19).

¹⁸⁰ Aslan, Ü. a.g.e. (s. 7).

3.1.2. Eserin Adı

Eserin adı, “...*Meslekü’l-Envâr* nâmıyla nâm-dâr, Fârisiyyü’l-‘ibâre bir risâle-i şerîfe-i hidâyet-redîf te’lîf...” [2a/14-15] ve “...ve bu risâle-i şerîfe *Meslekü’l-Envâr ve Menba’u’l-Esrâr* ismiyle nâm-dâr kıılıp...” [3a-3b-19-1] ifadeleriyle açıkça belirtildiği üzere *Meslekü’l-Envâr ve Menba’u’l-Esrâr*’dır. Eser daha sonra Hoca Neş’et tarafından “Tercemetü’l-Aşk” adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir. Hoca Neş’et’in *Meslekü’l-Envâr* tercümesini bu şekilde adlandırmasının sebebi, *Tercemetü’l-Aşk* terkininin noktalı harflerinin, eserin tercüme tarihini vermesidir. Hoca Neş’et, eseri tercüme ettiğini ve tercümesini *Tercemetü’l-Aşk* olarak adlandırdığını metnin sonunda yer alan

Meslekü’l-Envâr’ı edip terceme

Şems-i hüda eyledi bu ‘âleme

(...)

İsmi ile târîhi geldi tamâm

Tercemetü’l-Aşk bu lafz-ı be-nâm [56a-56b]

beyitleriyle ifade eder.

---

¹⁸¹ Canım, R. (1995). *Başlangıçtan Günümüze Edirne Şâirleri* (s. 417-418), Ankara: Akçağ Yayınları.; Yücer, H. M. (2001). *XIX. Asırda Anadolu’da Tasavvuf* (s. 185), (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.; Işık, İ. (2006). Hoca Neş’et, *Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Ankara, c. 4, 1735.; İsen, M. a.g.e. (s. 192).; Yapıcı, U. (2009). *Edirneli Mevlevî ve Gülşenî Şairler* (s. 104), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.; Çetiner, E. (2013). *Gazzîade Abdüllatif Efendi ve Şerefü’l-Âfâk Adlı Eseri* (s. 17), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Eserin telif adı *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* ile tercüme adı *Tercemetü'l-Aşk*'in yanında Hoca Neş'et, “**Muḳaddime**” [1b-3b/1-12] ve “**Hâtime**” [54b-56b/14-13] bölümlerinde eserden “...bu nây-pâre-i hâme-i bürîde-zebânî...” [3a/3], “Hezârân hezâr ḥamd u şenâ bu nev-eşer-i ‘aşḳ-âşâr...” [54b/14-15] ve “Ḥamd-ı Hudâ oldu bu zîbâ eşer” [56a] gibi sıfatlarla da bahseder. Yine eserin “**Hâtime**” [54b-56b/14-13] bölümünde Hoca Neş'et'in ifadelerine göre eserin tercümesi, Farsça bilmeyenlerin de okuyabilmesinin yanında, İzzet Mehmed Paşa'nın eserin yazılması gerektiğini rüyasında görmesiyle de vâki olmuştur. İzzet Mehmed Paşa'nın rüyasına göre Hz. Ali, elinde bir kitap tutar ve bu kitabı yazıya geçirmesi için sadrazama teslim eder. İzzet Mehmed Paşa, sadaretle meşgul olduğundan eserin tercümesini Hoca Neş'et'ten rica eder. Hz. Ali, İzzet Mehmed Paşa'nın gördüğü rüyada eserden “Bu kitâb-ı müsteṭâb, kitâb-ı muḫyi'd-dîn tesvîdidir.” [55b/9-10] şeklinde, “Allah'ın dinini ihya edecek bir kaynak” olarak niteler.

Eser, hemen her nüsha başında yukarıda da belirtilen *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr*, *Meslekü'l-Envâr*, *Tercemetü'l-Aşk*, *Risâle-i Tercemetü'l-Aşk*, *Terceme-i Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* gibi adlarla kaydedilmiştir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla yalnızca Kütahya Vahitpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 1908 numarada kayıtlı bulunan *Tercemetü'l-Aşk* nüshasının “**1b**” numaralı sayfasında genelden farklı olarak “Kitâb-ı Silsile-i Nakşibendiyye” terkihiyle adlandırılmıştır.¹⁸²

3.1.3. Eserin Telif ve Tercüme Tarihi

Eser, metinde yer alan “...târîḫ-i hicretiñ biñ iki yüz on ikinci senesi Ḥazret-i Sulṭânü's-selâṭîn, zıllu'llâhu fi'l-'arzeyn, ḥâdimü'l-Haremeynü'ş-Şerîfeyn, ḥâḳânü'l-berreyn ve'l-baḫreyn es-Sulṭân Selîm Ḥân ibnü's-Sulṭân Muşṭafâ Ḥân ḥalleda'llâhu ḫilâfeteḫu ve ebbede salṭanateḫu ve eyyede cunûdeḫu¹⁸³ ‘ahd-ı hümâyünunda...” [1b/10-15] ifadesiyle açıkça vurgulandığı üzere h. 1212 (m. 1797-1798) yılında, *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* adıyla Farsça olarak Sadrazam İzzet Mehmed Paşa'ya sunulmuştur. Bununla beraber eserin ne zaman yazılmaya başlandığına veya ne zaman tamamlandığına dair herhangi bir kayda

¹⁸² Neş'et, S. (tarihsiz). *Kitâb-ı Silsile-i Nakşibendiyye* (s. 1b), Kütahya Vahit Paşa Yazma Eser Kütüphanesi, nu. 1908.

¹⁸³ “Allah onun hilâfetini sürdürsün, saltanatını ebedî kılsın, ordularını desteklesin.”

rastlanmamaktadır. Bu hususta, Mehmed Emîn'in İstanbul'u sık sık ziyaret ettiği göz önünde bulundurularak kendisinin *Meslekü'l-Envâr*'ı h. 1212 yılı civarında tamamladığı ve sonrasında da İstanbul'a gelip eseri Sadrazam İzzet Mehmed Paşa'ya sunduğu düşünülebilir.

Eserin tercüme tarihi konusunda ise bir karmaşa bulunmaktadır. Bu bağlamda eser, sadrazama sunulduğu h. 1212 yılından farklı bir zamanda tercüme edilmiş olmalıdır; zira metnin hemen başında *Meslekü'l-Envâr*'ın Mehmed Emîn tarafından İzzet Mehmed Paşa'ya h. 1212 yılında sunulduğunu belirten mütercim, eserin sonunda ise yaptığı tercümeyle yeni bir isim verip tarih attığını ayrıca ifade eder:

...bu **terceme-i şerîfeye** hitâm u **tesmiye** vü **târîh** ile bu hâtimeye ser-encâm verildi. [56a/10-11]

Hoca Neş'et, "**Hâtime**" [54b-56b/14-13] bölümünden sonra tercümenin yapıldığı tarihi belirtmek üzere "**Târîh-i Berây-ı Hitâm-ı Tercemetü'l-'Aşk**" [56a/13] başlıklı, mesnevî nazım şekliyle düzenlenmiş bir şiir kaleme alır. Bu şiirin

İsmi ile târîhi geldi tamâm

Tercemetü'l-'Aşk bu lafz-ı be-nâm

şeklindeki son beytinde Hoca Neş'et, eserin tercüme tarihinin "Tercemetü'l-'Aşk" terkinde gizli bulunduğunu belirtir. Sondan bir önceki

Cevher ile cevherî harfi hemîn

Târîh ile ta'miye-i nâzenîn

beytinde ise "Tercemetü'l-'Aşk" terkindeki tarihin "cevherî ve ta'miyeli" bir tarih olduğunu vurgulamaktadır.

Bilindiği üzere yalnızca noktalı harflerin bir araya getirilmesiyle düşürülen tarihe "cevherî tarih" adı verilmektedir. Cevherî tarih, aynı zamanda "mu'cem, mu'accem,

menkût, noktadar, gevher, güher” gibi adlarla da anılmaktadır.¹⁸⁴ Hoca Neş’et de yukarıda zikredilen beyitte kullandığı “Cevher ile cevherî ħarfi hemîn” mısra’ıyla, eserin tercüme tarihini tarihi bulmak için “Tercemetü’l-Aşk” terkininin noktalı harflerinin izlenmesi gerektiğini işaret etmiştir.

“Ta’miye” veya “ta’miyeli tarih” ise bir tarih mısra’ının harflerinin sayı değerleri toplamı, olayın tarihini tam olarak vermeyip bir önceki mısra veya beyitte işaret edilen ekleme veya çıkarmalarla, düşürülen tarihi tespit etmeye verilen addır.¹⁸⁵ Hoca Neş’et tercümenin tarihine, “Tercemetü’l-Aşk” terkihiyle açıkça vurgu yaptığı

İsmi ile tārīhi geldi tamām

Tercemetü’l-‘Aşk bu lafz-ı be-nām

beytinden önceki

Cevher ile cevherî ħarfi hemîn

Tārīh ile ta’miye-i nāzenîn

şeklindeki beytin “Tārīh ile ta’miye-i nāzenîn” mısra’ıyla, düşürdüğü tarihin kendisini hemen ele vermeyecek, analiz edilmesi gereken bir tarih olduğunu belirtir. Alıntılanan bu iki beyitten, eserin tercüme tarihinin “Tercemetü’l-Aşk” lafzında gizli bulunduğu, ilgili terkinin noktalı harflerine dikkat edilmesi ve bu harflerin ortaya koyduğu tarih üzerinde çeşitli ekleme veya çıkarmalar yapılması gerektiği anlaşılmaktadır.

“Tercemetü’l-Aşk” (ترجمة العشق) terkininin noktalı harfleri, tâ-i merbûta (ة) ile ج, ت, ش, و ق’tır. Ebced hesabına göre bu harflerin sayı yekûnu ت (400), ج (3), ة (400), ش (300), ق (100) şeklindedir. Harflerin ebced değerlerinin toplamından elde edilen sonuç, 1203 çıkmaktadır. *Tercemetü’l-Aşk*’tan bahseden bazı kaynaklarda terkinin

¹⁸⁴ Yakıt, İ. (2017). *Türk İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme* (s. 441), İstanbul: Ötüken Yayınları.; Karabey, T. (2015). *Türk Edebiyatında Tarih Düşürme* (s. 202), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

¹⁸⁵ Yakıt, İ. a.g.e. (s. 431).; Karabey, T. a.g.e. (s. 125).

noktalı harfleri toplanarak ortaya çıkarılan h. 1203 yılının, eserin tercüme tarihi olduğu belirtilmiştir.¹⁸⁶ Eserden ilk defa bahseden Bursalı Mehmed Tâhir ise “Tercemetü’l-Aşk” terkinindeki noktalı harflerin eserin tercüme tarihini işaret ettiğini söylemekle yetinir ve herhangi bir tarih vermez.¹⁸⁷

Metindeki ilk “**Muqaddime**” [1b-3b/1-12] bölümünde eserin Mehmed Emîn tarafından h. 1212 yılında Sadrazam İzzet Mehmed Paşa’ya sunulduğu belirtilir. H. 1209 (M. 1794) yılında sadrazamlığa getirilen İzzet Mehmed Paşa, h. 1213 (m. 1798) yılında görevinden azledilmiştir.¹⁸⁸ Yukarıdaki kaynaklarda eserin tercüme tarihi olarak zikredilen h. 1203 (m. 1788-1789) yıllarında ise sadaret makamında sırasıyla Koca Yûsuf Paşa (ö. 1215/1800), Kethüda Hasan Paşa (ö. 1225/1810), Cezayirli Gazi Hasan Paşa (ö. 1204/1790) ve Rusçuklu Çelebizade Hasan Paşa (ö. 1205/1791) yer almıştır.¹⁸⁹ Dolayısıyla gerek Hoca Neş’et’in bizzat tarih verip bu tarihin h. 1203 yılına oturmaması, gerekse bu yılda İzzet Mehmed Paşa’nın sadaret makamında bulunmaması sebebiyle eserin h. 1203’te tercüme edilmiş olması mümkün gözükmemektedir.

Cevher ile cevherî harfi hemîn

Tārîh ile ta’ miye-i nâzenîn

beytinde yer alan “ta’ miye-i nâzenîn” terkinibi, cevherî tarihin (h. 1203) bir “ta’ miye” oluşturmasını değil, “Tercemetü’l-Aşk” terkinibinin ortaya koyduğu tarihte bir “ta’ miye” aranması gerektiğini vurgulamış olmalıdır. Bir başka ifadeyle, ش، ة، ج، ت، harflerinin toplamından elde edilen 1203 yılına bir ipucu vasıtası ile ekleme yapılmalıdır. Aynı beytin ilk mısra’ında “Cevher ile cevherî harf” ifadesiyle iki defa “cevher” kelimesi kullanılmıştır. Bu bağlamda mısra’ın başında yer alan “cevher ile” şeklindeki edat grubuyla, eserin tercüme adı olan “Tercemetü’l-Aşk” terkinibine bir

¹⁸⁶ Tansel, F. A. (1988). Neş’et, *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, c. 9, 213.; Oğraş, R. a.g.e (s. 18).; Güzelyüz, A. a.g.e (s. 19).

¹⁸⁷ Saraç, M. A. Y. a.g.e. (s. 461).

¹⁸⁸ Özcan, A. (2001). İzzet Mehmed Paşa Safranbolulu, *TDVİA*, İstanbul, c. 23, 560.

¹⁸⁹ Adı zikredilen Paşaların sadaret makamına çıkış ve buradan azil tarihleri için bkz. “Beydilli, K. (2013). Yûsuf Paşa Koca, *TDVİA*, İstanbul, c. 44, 23-24; Emecen, F. (1997). Hasan Paşa Kethüdâ, *TDVİA*, İstanbul, c. 16, 337-338; Aydın, M. (1993). Cezayirli Gazi Hasan Paşa, *TDVİA*, İstanbul, c. 3, 502; Sarıcaoğlu, F. (1997). Hasan Paşa Şerif, *TDVİA*, İstanbul, 1997, c. 16, 341.

gönderme yapıldığını düşünüyoruz. Eserin “Tercemetü'l-Aşk” terkibi içerisindeki tercüme tarihini net bir şekilde belirleyecek detay ise ilk mısradaki “cevherî harf” tamlamasıdır. İlk “cevher” kelimesi ile eserin cevherî (noktalı) bir tarih ile tarihlendiğini işaret eden Hoca Neş'et, “cevherî harf” tamlamasıyla da bir ipucu vermiş olmalıdır. “Cevherî harf” tamlamasının “cevherî” kelimesinde yer alan nispet i'si (î, ى), ebced değeri itibariyle 10'a tekabül etmektedir.¹⁹⁰ “Tercemetü'l-Aşk” terkinin noktalı harfleri olan ت, ج, ة, ش, ق harflerinin belirttiği 1203 yılına nispet i'si görevindeki “ى” harfi eklendiğinde 1213 elde edilmektedir. Eserin h. 1212 (m. 1797-1798) yıllarında İzzet Mehmed Paşa'ya sunulmasından hemen sonra, Paşa'nın eseri Farsçadan Türkçeye tercüme ettirmek istemesi, tercüme yılının h. 1213 (m. 1798-1799) olmasını kuvvetlendirmektedir.

H. 1213 yılında Sadrazam İzzet Mehmed Paşa, sadarettaki son yılını geçirmektedir. İzzet Mehmed Paşa'nın 30 Ağustos 1798 tarihinde sadarettan azledildiği kesin olarak bilindiğine göre,¹⁹¹ h. 1213 yılının esas alınması durumunda, eserin miladî anlamda tercümesini m. 1798 yılına tarihlemek isabetli görünmektedir. Hoca Neş'et'in “**Hâtime**” [54b-56b/14-13] bölümündeki ifadesi itibariyle İzzet Mehmed Paşa, eserin tercümesinin yapıldığı bu zaman diliminde hâlen devlet vazifesiyle iştigal etmektedir:

Binā-ber-în bu hıdmet-i celîlede istiḥdāmına mülhem olduğumuza binā'en der-ḥāl ihzār u 'arz u ğaraż-ı mā-fi'l-bāl kıldıkdā edeb-i 'ubūdiyyete ri'āyeten egerçi engüşt ber-çeşm-i itā'at olup “Ez-şāh yek işāret ez-men be-ser devīden.”¹⁹² zemzemesiyle icrā-yı rızā-perverīye i'tinā eyledi. Lākin ṭarafımızdan vākı' olan me'mūriyyete mebnī **hıdemāt-ı Devlet-i 'Aliyye ile meşğül olduğundan**

Dü şeh-rāh u yek tāz īn çü kār

Dü hüsrev ü yek bende-i cān sipār¹⁹³

¹⁹⁰ Saraç, M. A. Y. (2016). *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat* (s. 300), İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.

¹⁹¹ Özcan, A. *a.g.e.* (s. 561).

¹⁹² “Benim kendisine koşarak gitmem için, padişahın bir işareti kâfidir.”

¹⁹³ “İki ana yol ve bir süvari, bu nasıl bir iştir? (Tıpkı) iki padişah ve canını feda eden tek bir kişi gibi...”

neşîdesince me-bādā ki icrā-yı merāsım-i hıdmet ve ‘ubūdiyyette kuşūr ola hulyāsı bādī-i helecān-ı derūnī olup... [55a-55b/12-1]

M. 1799 yılında ise sadarete Sadrazam İzzet Mehmed Paşa değil, Yûsuf Ziya Paşa (ö. 1232/1817) bulunmaktadır.¹⁹⁴

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Şevket Rado Yazmaları'nın katalogunu hazırlayan Günay Kut, Zehra Toska, Fatma Büyükkarcı Yılmaz, Tülay Gençtürk Demircioğlu ve Arzu Atik, nüsha tavsifini yaparken eserin tercüme tarihi hakkında bir fikir beyan etmiştir. Buna göre *Tercemetü'l-Aşk* terkininin noktalı harflerinden elde edilen h. 1203 yılına Mevlevîlik'te “nezir” için kullanılan 9 rakamı eklendiğinde ortaya çıkan h. 1212, eserin tercüme yılını vermektedir:

Mütercim eseri ve kendisi için dua eder ve 68a-b'de eserin tercüme tarihi, mütercimin ismi ve bu tercümeyle *Tercemetü'l-Aşk* adını verdiğini ve bu tamlamanın noktalı harfleri hesaplandığında 1203/1789 tarihi bulunur; ama bir önceki beyitte mücevher tarihin “ta‘miye-i nāzenīn” olduğunun söylenmesinden yola çıkarak bulunan bu tarihin üzerine bir tamiye eklenmesi gerektiği ortadadır; ama bu tamiye hakkında kesin bir bulguya ulaşılamamıştır. Ancak Mevlevilerde nezir için kullanılan 9 rakamı eklendiğinde telif tarihi başta verilen 1212 (1797-98) tarihi ile uyuşur ama bu aşırı bir yorum olarak düşünülebilir.¹⁹⁵

Komisyonun “aşırı bir yorum” ifadesine katılıyoruz; zira Hoca Neş‘et’in girişte belirttiği h. 1212 yılı, eserin tercüme tarihini değil, sadrazama Farsça olarak sunulmuş tarihini vermektedir. Oysa *Tercemetü'l-Aşk*, Hoca Neş‘et’in telif ettiği bir eser olmayıp Mehmed Emîn'in kaleme aldığı *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* adlı eserin tercümesidir. Tamiyeyi Mevlevîlik ile bağdaştırmayı çağrıştıran bir unsurun bulunmaması da bu yorumu zayıflatmaktadır.

3.1.4. Eserin Telif ve Tercüme Sebebi ile Sunulması

Eserin telif ve tercüme sebebi ve kime sunulduğu ilk “**Mukaddime**” [1b-3b/1-12] ve son “**Hâtıme**” [54b-56b/14-13] bölümlerinde yer almaktadır. Hoca Neş‘et’in ifadelerinden anlaşıldığına göre eserin iki telif sebebi ve iki de tercüme sebebi bulunmaktadır. Bursa ziyaretlerinden sonra da sık sık İstanbul'a gelen Mehmed Emîn'in sadaretle ilişkili olduğu görülmektedir. Yukarıda sözü geçen ziyaretlerden

¹⁹⁴ Beydilli, K. (2013). Yûsuf Ziyâ Paşa, *TDVİA*, İstanbul, c. 44, 34.

¹⁹⁵ Komisyon. (2014). *İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yazma Eserler Kataloğu 1. Cilt (s. 435)*, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.

birisini gerçekleştirdiği sırada sadaret makamında Hoca Neş'et'in öğrencilerinden¹⁹⁶ İzzet Mehmed Paşa¹⁹⁷ oturmaktadır. Mehmed Emîn de Sadrazam İzzet Mehmed Paşa ile arasındaki muhabbet bağıını korumak amacıyla “yaprak misali bir derviş armağanı” olarak *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* adlı eserini kaleme alır ve sadrazama sunar:

...eş-Şeyh es-Seyyid Mehemmed en-Nakşibendî *enâra'llâhu bi-envâri fuyûzâtihî esrâru's-sâlikîn ve rağıya'llâhu 'anh ve 'an eslâfihî ve ahlâfihî ilâ yevmi'd-dîn*¹⁹⁸ cenâbları, dârü's-salţana-i 'Oşmânî'ye baş-ı seccâde-i şalât-ı müsâferet ve te'diye-i du'â-yı devlet-i ebed-müddet buyurduklarında şâhib-i şadr-ı 'aşr-ı Hâzret-i Şehinşâhî, vekîl-i salţanat-ı cenâb-ı zıllu'llâhî, hâmi-i 'ibâdu'llâh, râhim-i 'iyâlu'llâh, seyyidü'l-vüzerâ, kehfü'l-emâni fuqarâ el-Hâc Mehemmed 'İzzet Paşa *vaffaqa'llâhu bimâ yuhibbuhu ve yardâhu ve ce'alehu mine'llezîne* “Lâ hafvun 'aleyhim ve lâ hum yahzenün.”¹⁹⁹ hâzretlerinin 'azîz-i müşârün-ileyh ile nisbet-i hubbiyye-i ezeliyyeleri olduğuna binâ'en reh-âverd-i 'azîzâne ve berg-i sebz-i dervîşâne olmak üzere şarîk-ı nâzenîn-i Nakşibendân'ı hâvî *Meslekü'l-Envâr* nâmıyla nâm-dâr, Fârisiyyü'l-'ibâre bir risâle-i şerîfe-i hidâyet-redîf te'lîf ve Cenâb-ı Şadâret-penâhî'ye 'arz u taqđim buyurup... [2a/3-16]

Mehmed Emîn, eserin İzzet Mehmed Paşa'ya bir derviş armağanı olmak üzere telif edilmesinin yanında, aynı zamanda hakikat ve tarikat yoluna gönül veren sâlikler için Allah rızasına kapı aralayan bir vesile olması amacıyla da kaleme alındığını ifade eder:

Biz bu risâle-i nâdireyi egerçi Hâzret-i Şadâret-penâhî'ye tuhf-e-i dervîşâne olmak üzere te'lîf eyledik; lâkin bu bâbda maşşud-ı aşlî ve maţlûb-ı küllî ancak heves-peymâyân-ı vâdî-i haķîķat ve reh-neverdân-ı râh-ı şarîkat olan birâderân-ı cânî ve dostân-ı ruĥânî ĥâzerâtına ittibâ'en, li-merzâti'llâh

¹⁹⁶ Sadrazam İzzet Mehmed Paşa ve Hoca Neş'et arasındaki ilişkiyi Süleyman Fâik (ö. 1254/1838), kaleme aldığı terceme-i hâlde şu şekilde anlatmaktadır: “Mütercim-i mezbûrun vâdî ve âmâli bir suretle iktisab-ı şöhret ederek menafi'-i dünyeviyye dest-res olmak sûreti olduğundan ve devair-i vüzerâda ol amele zaferyâb olamadığından meslek-i tasavvufiyyeye heveskâr ve Nakşibendiye'den Bursevî Emîn Efendi merhumdan ahz-i dest-i inâbetle vâyedâr olup Âsitâne'ye geldikde te'ehhül ile haftada iki gün hânesinde bazı mehâdîm ve kesâna Farisi dersi okutmak ve iki gece dahi hatm-i hâce itmek mesleklerini şi'ar ile bu sûreti iktisab-ı şöhrete encâz-ı medâr eylemişdi. Dersine devâm edenlerden İzzet Mehmed Paşa Sadrazam ve Arif Efendi ve Hanîf Efendi ve İzzet Bey misilliler dahi sâhib-i sâmiye ile mükerrer olduklarından 'Hoca efendimiz şöyle, böyle.' diyerek tavsîf etmeye başladılar.” (Oğraş, R. a.g.e. [s. 4].)

¹⁹⁷ Aynı zamanda ciddi bir Nakşibendî tekkeleri bânisi olan Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Deniz, Ş. [2014]. *Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa'nın Vakıfları*, (Doktora Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.; Deniz, Ş. [2016]. *Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa ve Dönemi*, İstanbul: Bilge Yayıncılık.).

¹⁹⁸ “Allah, önceki ve sonraki sâliklerin sırlarını nuruyla nurlandırısın ve bereketlendirsın. Allah, hepsinden razı olsun.”

¹⁹⁹ “Pek sevgili, Allah rızasını taşıyan ve yaratılışında 'Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de.’ (Yûnus, 10/62) sıfatını barındıran İzzet Mehmed Paşa'yı Allah muvaffak etsin.”

Ḥazret-i rāh-ı hidāyet ve bedreka-i şāh-rāh-ı ma'rifet-i zāt-ı Aḥadiyyet olup bu 'āciz-i du'ā-gūya sebeb-i taḥşīl-i rızā-yı Ḥazret-i müsebbibü'l-esbāb olmaqdır. [3a/13-19]

Meslekü'l-Envâr'ı büyük bir teveccühle karşılayan Sadrazam İzzet Paşa, eserin herkesçe okunup istifade edilebilmesi için Farsçadan Türkçeye tercümesini, bir dönem derslerine müdavim olduğu hocası Hoca Neş'et'ten rica eder. Hoca Neş'et de bu teklifi, mahcup ve mütevâzı bir ifadeyle kabul eder:

...müşārün-ileyh ḥazretleri daḥı ol lü'lü'-i şadef-nihād ve hıızāne-i dil-i bünyādı dürrütü't-tāc-ı iftiḥār u i'tibār ittihāzıyla mecbûl oldukları aḥlāk-ı kerīmāne-i Ḥazret-i Peygamberī ve tıynet-i aḥliyye-i Ḥudā-dādları muḳtezāsı üzre 'ibādu'llāha kemāl-i şeğaf-ı şefkatlerine binā'en merz-büm-ı Rüm'da lisān-ı Fārisī ile zebān-āşinā olmayanlar daḥı bu mā'ide-i āsumānī ve nūzl-i Firdevs-i rūḥānīden rīze-çīn-i 'irfān olmak için lisān-ı Türkī'ye tercemesini irāde ve bu muḥliş-i du'ā-gūylarına emr ü işāret buyurduklarında her çend inṭāk-ı 'aliyye-i ḥazerāt-ı İşān ile kıl ü kâle nā-kābil isem daḥı “Emr men lehu'l-emrihi.”²⁰⁰ imtişāl-i lāzıme-i diyānetden olmağla nā-çār ma'zūriyyetim i'tirāf u ikrār olunarak Cenāb-ı Ḥazret-i Perverdigār-ı Mu'īn'e tevekkül ve ḥatm-i ḥ'āce-gān-ı Naḳşibendān, sāhib-i zamān, ḳuṭb-ı devrān *ḥucetu'llāhi li-ḥalkihi ve ḥalīfetihī fī arzihī ve vedīa'tihī fī beriyyetihī*²⁰¹ emīn-ı künūz-ı 'arşu'llāh, vāriş-i ekmel-i Resūlu'llāh, seyyidī vü senedī vü şeyḥī vü mu'temedī vü mekānū'r-rūḥu fī cesedī; a'nī biḥ Ḥazret-i Ḥ'āce Emīnu'llāh en-Naḳşibendī *edāma'llāhu zille irşādehu ve sulṭānehu 'alā mefāriḳi 'ibādihī ve metta'ana'llāhu te'ālā bi-tūli ḥayātihī*²⁰² cenābımñ imdād-ı ḳudsıyye ve rūḥāniyyet-i 'aliyyelerine tevessül birle bu emr-i ḥaṭīr-i gerdün-yār, bār-gerden-i zimmet-i ihtimām ḳılımp ancak mü'ellif-i kitāb-ı kerāmet-me'āb ḥazretleri bu faşlü'l-ḥiṭābıñ muḳtezā-yı maḳām ve siyāk u sibāk-ı kelām üzre mücmeli mufaşşal ve mufaşşalı mücmel ḳılınmasını niyāz u iltimās etmekle ber-nehc-i mültemes tercemesine şarf-ı himmet ḳılındı. [2a-2b/16-18]

Hoca Neş'et'in *Meslekü'l-Envâr*'ın tercüme sürecinde takındığı tavır, *Terceme-i Şerh-i Dü Beyt*'in tercüme süreciyle de ciddi bir benzerlik göstermektedir.²⁰³

Eserin bir diğer tercüme sebebi ise Hoca Neş'et'e ait “**Hātıme**” [54b-56b/14-13] bölümünde yer almaktadır. Buna göre Hz. Ali, bir gün İzzet Mehmed Paşa'nın rüyasına girer. Elinde bir kitap tutan Hz. Ali, İzzet Mehmed Paşa'dan “dini ihya eden” bu kitabın beyaza çekilmesini ister. Bunun üzerine Sadrazam İzzet Mehmed Paşa, Mehmed Emīn'in *Meslekü'l-Envâr*'ı kendisine sunmasından sonra, rüyasında

²⁰⁰ “Emir, sahibinindir.”

²⁰¹ “Allah'ın yaratma delili, yeryüzünün halifesi ve mahlûkatın emaneti olan (Mehmed Emīn)...”

²⁰² “Allah tüm kulları üzerinde, onun gölgesi ve saltanatını devam ettirsin. Ömrü boyunca nimetlerinden faydalandırın.”

²⁰³ Aslan, Ü. a.g.e. (s. 17).

Hz. Ali'nin bahsettiği kitabın *Meslekü'l-Envâr* olabileceğini düşünür ve kendisi devlet işleriyle meşgul bulunduğundan bu kitabın tercümesini Hoca Neş'et'ten rica eder:

...ol şeb-i pür-şür u şa'bda ser-i irâdesini bâlîn-i hayrete nihâde ve başar-ı başîretini 'âlem-i gayba küşâde eyledikde dîde-i 'ibret-bînine 'âlem-i müşâhede bu şüret ile cilveger olur ki şâhib-i Zü'l-fikâr, Hayder-i Kerrâr, Mevlâ-yı Kânber, fâtiḥ-i Hayber, ibn-i 'amm-ı Resûl, zevcû'l-Betül, ebu'l-evliyâ 'Aliyy-i Murtażâ *kerrema'llāhu te'ālā vechehu raḍiya'llāhu te'ālā 'anh* ḥâzretlerinin ḥuzûr-ı fâ'izü'n-nûrlarında bulunup yed-i mü'eyyedlerinde bir kitâb tûtup ve kendüye tevcîh-i ḥitâb buyurup "Bu kitâb-ı müsteṭâb, kitâb-ı muḥyi'd-dîn tesvîdidir. Bunu tebyîze sen me'mürsun." deyü iltifât ile kitâb-ı mezkûru teslîm ederler. Bu zevk u şevk-ı şeref-ḥitâb, Ḥâzret-i Ebû Tûrâb'dan derece-i ta'bîrden efzûn ser-mest-i sürûr olarak bîdâr olduḡda ḥandân u giryân u ḥayrân u şadân u teşekkür-künân çın seḫer ḥuzûrumuza gelip bu nüvîd-i 'îd-i sa'îdi tebşîr ve bu ḥîdmet-i celîle ya'nî taḥrîr-i âşâr-ı celîleye ez-dil ü cân sâ'id-i himmet ü iḡdâmı teşmîr edip naḡd-i vaḡtını şarf etmekle be-'avn u 'inâyet-i İlâhî ḥüsn-i ḥitâmina muvaffâḡ olduklarımızda... [55b/3-17]

3.2. Eserin Şekil Hususiyetleri

Eser, yapı itibarıyla mensur olarak kaleme alınmıştır. Bunun yanında gerek Mehmed Emîn, gerekse Hoca Neş’et, muhtevayı çeşitli açılardan kuvvetlendirmek amacıyla metne yer yer manzum parçalar da ilâve etmişlerdir.

3.2.1. Nazım Şekilleri

Eserde; 17’si Türkçe, 15’i Farsça ve 2’si Arapça olmak üzere toplam 34 beyit kullanılmıştır. Eserin belli başlı hususiyetlerini belirten ve bir tarih beytiyle sonlanan “**Ṭārīḫ-i Berāy-ı Ḥitām-ı Tercemetü’l-‘Aşk**” [56a/13] bölümünde Hoca Neş’et, mesnevî nazım şekliyle (aa/bb/cc/çç/dd) bizzat kaleme aldığı 16 beyitlik manzum bir pasaja yer verir. “**Ṭārīḫ-i Berāy-ı Ḥitām-ı Tercemetü’l-‘Aşk**” [56a/13] bölümünün dışında kalan 17 beytin yalnızca 1’i Türkçedir. Bu bağlamda eserde yer alan manzum parçalara Farsçanın hâkim olduğunu söylemek mümkündür.

“**Ṭārīḫ-i Berāy-ı Ḥitām-ı Tercemetü’l-‘Aşk**” [56a/13] bölümü dışında kalan tek Türkçe beyit Hoca Neş’et’e ait olup aşağıdaki gibidir:

Ġaraż yād olmadır Neş’et eşerden

Cihānda bezm-i yārān-ı şafāda²⁰⁴ [3a/6-7, 56a/3-4]

Hoca Neş’et’in dîvânında da yer alan Türkçe beytin dışında, eserin son bölümünde yer alan 16 beyitlik manzumenin ilk ve son beyitleri aşağıdaki gibidir:

Ḥamd-ı Ḥudāvend-i cemāl ü kemāl

Arż-ı cemāl etdi bu Yūsuf-cemāl

(...)

İsmi ile tārīḫi geldi tamām

Tercemetü’l-‘Aşk bu lafz-ı be-nām [56a-56b]

²⁰⁴ Oğraş, R. a.g.e. (s. 249); Genç, İ. a.g.e. (s. 230), c. 2.

Eserde kullanılan Farsça beyitler ise aşağıda yer aldığı şekildedir:

Me-şümār ‘ayb-ı güzeştegān me-güşā zi-hem leb-i ser-zenān

Eger ez-ḥayā ne-güzeşte’ī be-fesāne perde-i kes me-der [2b-3a/19-1]²⁰⁵

Ez-Ḥudā cūyīm tevfiḳ-ı edeb

Bī-edeb maḥrūm geşt ez-luṭf-ı Rab²⁰⁶ [7a/17]

Ḥekīmānī ki dūr-endiṣ būdend

Devā-yı ḥalk u derd-i ḥ’iṣ būdend²⁰⁷ [10a/5-6]

Sāye-i mürşid bih-est ez-zıkr-i Ḥaḳ

Yek ḳanā‘at bih zi-şād lūt u ṭabak

Yek demī şoḥbet be-merdān-ı Ḥudā

Bihter ez-şad sāl būden der-tuḳā²⁰⁸ [11b/1-3]

Dā’im heme cā bā-heme kes der-heme kār

Mī-dār nühüfte çeşm-i dil cānib-i yār²⁰⁹ [13a/16-17, 19a/18-19]

²⁰⁵ “Geçmişlerin kusurunu sayıp dökme, kimseyi kınayarak konuşma! Eğer hayâ ediyorsan dedikodu ile kimsenin perdesini yırtma!” meâlindeki beyit, Hoca Neş’et’in *Tûfân-ı Ma’rifet* adlı eserinin başında da yer almaktadır. (Güzelyüz, A. a.g.e. [s. 1]).

²⁰⁶ Beyit, *Mesnevî*’de yer alıp “Tanrı’dan edebi gözetmek için başarı dileyelim; edepsiz, Tanrı’nın lütfundan mahrum kalmıştır.” meâlinde. (Gölpınarlı, A. [1973]. *Mesnevî ve Şerhi* [s. 53], c. I, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.).

²⁰⁷ “İlerigörüslü ârifler, halkın devası; fakat kendilerinin derdidir.”

²⁰⁸ Beyitler, *Mesnevî*’de yer alıp “Kılavuzun gölgesi, Hakk’ı anıştan; bir kez kanâat etmek ise yüz tabak yemekten yeğdir. Gönül ehli bir kimseyle bir dem sohbet etmek, yüz yıl ibadet etmekten yeğdir.” meâlinde. (Gölpınarlı, A. [1974]. *Mesnevî ve Şerhi* [s. 553], c. VI, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.).

²⁰⁹ “Her zaman, her yerde, herkesle, her işte gönül gözünü ve sevgiliye dair düşüncelerini gizli tut.” meâlindeki beyit, ünlü Fars şâiri Ebû Said-i Ebu’l-Hayr’ın (ö. 440/1049) bir rubâîsinin son iki mısra’ından alıntılanmıştır. Tahkikli bir Ebu’l-Said Ebu’l-Hayr rubâîyatı neşrinden elde ettiğimiz bilgiye göre söz konusu beyit, S’ nin “13a” yaprağında da doğru bir şekilde yer aldığı üzere

Ger ber-ārī yek nefes bā-nām-ı ū

Bihter ez-şad sâle ʔāʔat ğayr-ı ū²¹⁰ [27b/8-9]

Ānçe dīd ān çeşm-i “mā zāġaʔl-başar”

Dīde-i ğayrī ne-yāred der-nażar²¹¹ [31b/14-15]

Mī-bāş u me-bāş kār ĩn-est

Neşʔet be-şinev suġan hemĩn-est²¹² [36a/19]

Çün ġubār-ı zŷlmet-i nefis ez-miyān ber-dāşti

Cŷmlegĕ nŷr-ı şafā-yı ġurb-ender-ġurbet-est²¹³ [45b/9-10]

Aşl-ı māhĕ āb u ġayvān ez-gil-est

Hĕle vŷ tedbĕr ĩncā bāţıl-est²¹⁴ [48a/9-10]

Dāʔim heme cā bā-heme kes der-heme kār

Mĕ-dār nŷhŷfte çeşm-i dil cānib-i yār

ġibidir. (Mansŷr, C. [1378]. *Rubāʔiyāt-ı Ebŷ Saʔid-i Ebuʔl-Hayr, Hayyām, Baba Tāhir [s. 91]*, Tahran.).

Fakat aynı beyit, Sʔnin “19a” sayfasında

Der-heme cā bā-heme kes der-heme kār

Mĕ-dār nŷhŷfte dil be-cānib-i yār

şeklinde veznen yanlış yazılmıştır. Biz, çalışmamızda her iki beyti de doġru şekilleriyle yazıp vezinlerini bu yolla tespit ettik.

²¹⁰ “Eġer tek bir nefesini bile Oʔnun (Allahʔın) adıyla alsan, (bu davranışın) yŷz senelik içi boş ibadetten evlādır.”

²¹¹ “(Peyġamberin) ‘Gŷzŷ kaymadı.’ (Necm, 53/17) gŷzŷyle gŷrdŷġŷ o şeyi, başkalarının gŷzŷ gŷremez.”

²¹² “Hem ol hem de olma, hakikat budur. Ey Neşʔet! Bu sŷzŷ dinle ki doġru olan budur.” meālindeki beyit, Hoca Neşʔet dĕvānında yer almamaktadır.

²¹³ “Nefsın karanlık perdesini ortadan kaldırdıġında; her şey, yakınlık içindeki yakınlıġın (Allahʔın) mutluluk ışıġı hāline gelir.”

²¹⁴ Beyit, *Mesnevi*ʔde yer alıp “Balıġın temeli sudur, hayvanın temeli ise balçık... Burada dŷzenin de aslı yoktur, bir iş başarmanın da.” meālinedir. (Gŷlpınarlı, A. [1973]. *Mesnevi ve Şerhi [s. 357]*, c. III, İstanbul: Millĕ Eġitim Basımevi.).

Cigerhâ hûn şevêd fâ yek püser mişl-i peder gerded

Ne-dâred ger peder âhır zi-nesl-i gâv u har gerded²¹⁵ [52a/15-16]

Be-devlet-i cüvân be-tedbîr-i pîr

Felâṭün-nihâd u Aristo-zamîr²¹⁶

Be-dil ‘arş-ı Raḥmân be-cân Cebre’îl

Sürüşî-sirişt ü be-ihsân Ḥalîl²¹⁷ [55a/5-6]

Dü şeh-râh u yek tâz İn çü kâr

Dü hüsrev ü yek bende-i cân sipâr²¹⁸ [55a/18]

Metinde yer alan Arapça iki beyit aşağıdaki gibidir:

Henî’en li-erbâbi’n-na‘îmi na‘îmuhum

Ve lil-‘âşîḳu’l-miskîni mâ-yetecerra‘u²¹⁹ [12b/10]

Lâ yunkiru’l-bâṭile fî ṭavrihi

Fe-innehu ba‘ḍu zuhûrâtihi²²⁰ [18a/4]

²¹⁵ “Bir evlât, babasına benzeyene kadar ciğerler kanla doluyor; fakat baba, öküz ve eşek neslinden geliyorsa buna yapacak bir şey yoktur.”

²¹⁶ “Yaşlının tedbiri ve gencin tâlihi ile Eflâtun yaratılışlı ve Aristo gibi idrak dolu...”

²¹⁷ “Gönüllere Allah’ın arşı, cana ise Cebrail... Melek yaratılışlı ve ihsanıyla Hz. İbrahim gibi...”

²¹⁸ İki ana yol ve bir süvari, bu nasıl bir iştir? (Tıpkı) iki padişah ve canını feda eden tek bir kişi gibi...”

²¹⁹ VIII. yüzyıl dil ve edebiyat âlimlerinden Kureyb el-Asmâî’ye (ö. 216/831) atfedilen “Nimet ehline mutlulukları yaraşır, zavallı âşık için ise yudumladıkları...” meâlindeki beyit. (Abdullah ez-Zamân, S. M. [1438]. *Nevâdiru Mine’t-Târih* [s. 82, 83], Riyad.)

²²⁰ Ebû Medyen el-Magribî’ye (ö. 594/1198) ait “Bâtılı tavrında inkâr etme; zira o da Hakk’ın zuhur edişlerinden bazısıdır.” meâlindeki beyitte yer alan “yunkir” (ينكر) fiili, farklı kaynaklarda “tunkir” (تنكر) şeklinde geçmektedir. (El-Kârî, A. [1971]. *Mirkâtü’l-Mefâtih* [s. 110], Beyrut.; El-Kârî, A.

Beyitlerin dışında Farsça kaleme alınmış, biri Mehmed Emîn'e ait olan 2 rubâîye ve Molla Câmî'ye ait olduğu ifade edilen Farsça bir kıt'aya yer verilmiştir:

Kıt'a: Hoş ân ki dilet zıkr-i tu pür-nür şevved
Der-pertev-i ân nef-s-i tu mağhûr şevved
Endîşe-i keşret zi-miyân dūr şevved
Zâkir heme zıkr ü zıkr-i mezkûr şevved²²¹ [15b/9-11]

Rubâî: Der her çi nazar künem taḥaḳḳuḳ
Cüz şûret-i ü deger ne-bînem
Çün Zât-ı vey-est der-mu'ammâ
Bî-ḥod şevem ü be-ḥod ne-şînem²²² [37a/4-6]

Rubâî: Burhân zi-sırr-ı 'aşḳ âgâh ne'î
Kâfir bâşî eger der-în râh ne'î
Û bâ-tu tu ez-cihân nişân mî-ṭalebî
Bâ-ḥod be-ṭaleb eger tu gümrâh ne'î²²³ [46b/16-17]

[1971]. *Şerhu Kitâbu'l-Fıkhü'l-Ekber* [s. 80], Beyrut.; Uludağ, S. [2012]. *İslam Açısından Müzik ve Semâ* [s. 103], İstanbul: Kabalcı Yayınları.).

Gramatik olarak "tunkir" fiili daha doğru bir kullanım olarak görünmekteyse de biz, metne sâdik kalarak "yunkir" fiilini kullanmayı tercih ettik.

²²¹ "Gönlünün zikirle dolması, nefsinin zikrin ışığı altında kahrolması ne güzeldir! Kesret düşüncesinin aradan kalkmasıyla bir zâkirin zikrin bizzât kendisine dönüşmesi ne güzeldir!" meâlindeki manzumenin kıt'a nazım şekliyle yazıldığı ifade ediliyorsa da şiir rubâî vezniyle kaleme alınmıştır. Kıt'anın Abdurrahmân Molla Câmî'ye ait olduğuna dâir herhangi bir kayda ise rastlanmamıştır.

²²² "Dikkatle her şeye baktığımda, O'nun yüzünden başka bir şey görmüyorum. O'nun zatı bir muamma olduğu için, (baktıkça) kendimden geçtiğim gibi kendime de gelemiyorum." meâlindeki rubâî, rubâî nazım şekline özgü olan ahrem veya ahreb kalıplarıyla yazılmamıştır.

²²³ "Ey Burhân! Sen aşkın sırrından haberdar olmazsan bu yolun kâfiri olursun. Senin yanında olmasına rağmen, sen O'nun (Allah'ın) izini dünyadan ararsın. Eğer yoldan çıkmış bir kimse değilsen, O'nu (Allah'ı) kendinde ara."

Metne manzum olarak katılan son nazım birimi ise mısradır. Eserde, 3'ü Farsça ve 3'ü Türkçe olmak üzere toplamda 6 mısra bulunmaktadır. Metinde alıntılanan mısralar aşağıdaki gibidir:

Soĥbet-i mürşid bih ez-zikr-i Ĥudā²²⁴ [8b/8]

Buved ğam şādī ez-fermān-pezīrī²²⁵ [8b/16]

Hemān bākī kalır Allāh²²⁶ [30b/11]

Bu zevķi bilir herkes līkin aramaz her nā-kes²²⁷ [37b/11-12]

Şūfī ibnü'l-vaķt bāşed ey refīķ²²⁸ [42b/4-5]

Farķ-ı şānīde cemāl-i ķulluķ et ķullar gibi [44a/2]

²²⁴ “Mürşidin sohbeti, Allah’ın zikrinden evlâdır.” meâlindeki mısra, Nakşibendî mürşidleri tarafından sıklıkla kullanılmıştır.

²²⁵ “Keder ve mutluluk, itaat etmekten ileri gelir.”

²²⁶ Mısra, Şems-i Tebrizî’ye (ö. 645/1247[?]) atfedilen ve Klasik Türk Musikî’inde sık sık bestelenmiş bir ilâhinin son beytinden alıntı olup ilgili beytin tam hâli şu şekildedir:

Şems-i Tebrîz bunu bilir ahad kalmaz fenâ
Bu ‘âlem külli mahvolur hemân bâkî kalır Allâh

²²⁷ Mısra, Niyâzî-i Mısrî (ö. 1105/1694) dîvânında yer alan

Bu zevķi yeler herkes bulmaz velî her nā-kes
Eren aña âdemde bir fırķa imiş ancak

beytinin ilk mısra’ından alıntıdır. (Tatçı, M. [2017]. *Niyâzî-i Mısrî Halvetî Dîvân-ı İlâhiyât* [s. 456], İstanbul: H Yayınları.).

²²⁸ Beyit, *Mesnevi*’de yer alıp tam hâli şu şekildedir:

Şūfī ibnü'l-vaķt bāşed ey refīķ
Nīst ferdâ güften ez-şarķ-ı şarīķ

“Ey arkadaş, sûfi vaktin oĥludur, yarın demek yol şartından değildir.” (Gölpınarlı, A. *a.g.e* [s. 58], c. I.).

3.2.2. Vezin

Eserde alıntılanan şiirlerin nazım birimi ve şekilleri ile yaprak numaralarına göre vezin dağılımı, aşağıdaki gibidir:

3.2.2.1. Beyit ve Mısralar

- a. [2b-3a/19-1]: Mü te fâ ‘i lün / Mü te fâ ‘i lün / Mü te fâ ‘i lün / Mü te fâ ‘i lün.
- b. [7a/17, 8b/8, 11b/1-3, 27b/8-9, 31b/14-15, 42b/74-5, 48a/9-10]: Fâ ‘i lâ tün / Fâ ‘i lâ tün / Fâ ‘i lün.
- c. [3a/6-7, 8b/16, 10a/5-6, 56a/3-4]: Me fâ ‘î lün / Me fâ ‘î lün / Fe ‘û lün.
- d. [44a/2, 45b/9-10]: Fâ ‘i lâ tün / Fâ ‘i lâ tün / Fâ ‘i lâ tün / Fâ ‘i lün.
- e. [55a/5-6, 55a/18]: Fe ‘û lün / Fe ‘û lün / Fe ‘û lün / Fe ‘ûl.
- f. [30b/11]: Me fâ ‘i lün / Me fâ ‘i lün.
- g. [36a/19]: Mef ‘û lü / Me fâ ‘i lün / Fe ‘û lün.
- h. [37b/11-12]: Mef ‘û lü / Me fâ ‘î lün / Mef ‘û lü / Me fâ ‘î lün.
- i. [52a/15-16]: Me fâ ‘î lün / Me fâ ‘î lün / Me fâ ‘î lün / Me fâ ‘î lün.
- j. [56a/13-56b]: Müf te ‘i lün / Müf te ‘i lün / Fâ ‘i lün.

Metinde yer alan Arapça beyitlerin vezinlerini tespit edemedik.

3.2.2.2. Rubâîler ve Kıt’alar

Eserde 2 rubâî ve bir kıt’a yer almaktadır. Bunlar dışında beyit olarak yazılan; fakat aslen rubâînin son iki mısra’ından alıntılanan Ebû Said-i Ebu’l-Hayr’a ait bir şiir de söz konusudur. Mehmed Emîn’in kaleme aldığı rubâî, rubâî nazım şekline özgü ahrem veya ahreb kalıplarından herhangi birisiyle yazılmamış, Molla Câmi’ye atfedilen kıt’a nazım şeklindeki şiir ise ahreb kalıplarından ikisi ile yazılmıştır. Şiirlerde, rubâî nazım şekline uygun olarak ikili kalıba başvurulduğu görülmektedir. Tüm bu nazım şekillerinin vezinleri aşağıdaki gibidir:

- a. [13a/16-17, 19a/18-19]: Mef ‘û lü / Me fâ ‘î lü / Me fâ ‘î lü / Fe ‘ûl.
Mef ‘û lü / Me fâ ‘i lün / Me fâ ‘î lü / Fe ‘ûl.
- b. [15b/9-11]: Mef ‘û lü / Me fâ ‘î lü / Me fâ ‘î lü / Fe ‘ûl.

Mef ‘û lü / Me fâ ‘i lün / Me fâ ‘î lü / Fe ‘ûl.²²⁹

c. [37a/4-6]: Mef ‘û lü / Me fâ ‘i lün / Fe ‘û lün.

d. [46b/16-17]: Mef ‘û lü / Me fâ ‘i lün / Me fâ ‘î lü / Fe ‘ûl.

Mef ‘û lün / Fâ ‘i lün / Me fâ ‘î lü / Fe ‘ûl.²³⁰

---

²²⁹ Kıt'anın bu vezni, ilgili şiirin yalnızca dördüncü mısra'ında kullanılmıştır.

²³⁰ Rubâînin bu vezni, ilgili şiirin yalnızca ikinci mısra'ında kullanılmıştır.

3.3. Eserin Muhteva Hususiyetleri

3.3.1. Eserin Konusu ve Bölümleri

Terçemetü'l-Aşk'ı, sâliklere genelde tasavvuf, özelde ise Nakşibendî âdâbını anlatmak ve öğretmek amacıyla kaleme alınmış bir tarikat-nâme olarak değerlendirmek mümkündür. Dolayısıyla eser, başından sonuna kadar tasavvufi terimlerle örülmüş, belirlenen konu başlıkları altında, bilhassa önem arz eden kavramlar üzerine ana hatlarıyla açıklamalar getirilmiştir. Bunun yanında uzun şerh ve tahliller gerektiren konu veya kavramlar kimi zaman kısaca açıklanmış, kimi zaman da yalnızca ismen zikredilerek yetinilmiştir. Metinde yer alan birçok tasavvufi kavram, Nakşibendiyye'nin Müceddidiyye kolu üzerinde durularak izah edilmiş ve bu hususlarda Nakşibendî şeyhlerinin yanında genellikle İmâm-ı Rabbânî'nin tarikat anlayışı esas alınmıştır.

Eser, yapı itibarıyla 1 mukaddime, 4 rükün, 12 fasıl ve 1 hâtime olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır. Metne göre eserde, peygamberlik cevherinin tek olması sebebiyle 1 mukaddime; Allah'ın mübarek “Celâl” adının 4 harfli (جلال) olması, mübarek Muhammed adının da 4 harfli (ﷺ) olması, 4 halifenin ve 4 mezhebin bulunması, Kâbe rükünlerinin dörde ayrılması ve anâsır-ı erba'anın dört adet olması sebebiyle 4 rükün; “Lâ ilâhe illa'llâh” ve “Muhammedün resûlu'llâh” kelime-i tevhidindeki mübarek harflerin 12 adet olması, 12 masum imâm, Hz. Yakûb'un 12 oğlunun olması ve “esbât” adı verilen bu kişilerin²³¹ Hz. Mûsa liderliğinde yaşadıkları serüven, burçların 12 adet olması, gece ve gündüzün 12 saate, ayların da 12'ye ayrılması sebebiyle 12 fasıl; dönüşün yalnızca Allah'a olması sebebiyle 1 hâtime kullanılmıştır:

...ve bu risâle-i şerîfe *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* ismiyle nâm-dâr kılinıp bir muqaddime ve erkân-ı erba'a ve fuşûl-i işnâ-âşer ve bir hâtime üzere tertîb olundu. Evvelâ muqaddime, mebbe'-i mevcûdât-ı nûr-ı ferd-i nübüvvet olmak münâsebetiyle ferdâniyyet üzere ve hürûf-ı mübâreke-i ism-i Celâl ve ism-i şerîf-i Muḥammed ve Ḥulefâ-yı Râşidîn ve mezâhib ve rûkn-i Ka'be-i Mu'azzama ve 'anâsır-ı çâr olmak münâsebetiyle çâr rûkn üzere ve hürûf-ı kelime-i tayyibe-i mübâreke-i “Lâ ilâhe illa'llâh” ve hürûf-ı kelime-i muqaddese-i şerîfe-i “Muḥammedün resûlu'llâh” ve e'imme-i ma'sûmîn ve esbât-ı Mûsâ 'aleyhi's-selâm ve burûc-ı âsumân ve sâ'ât-i leyl ü nehâr ve şühür-ı işnâ-âşer olmak

²³¹ Şahin, M. S. (1995). *Esbât*, TDVİA, İstanbul, c. 11, 363.

münâsebetiyle düvâzdeh faşl üzre ve “Limeni’l-mulku’l-yevm li’llâhi’l-vâhidi’l-ķahhâr.”²³² müfâdıncı sırr-ı me’âd-ı ferdâniyyet üzre olmaķ münâsebetiyle hâtime dahı ferdâniyyet üzre tertîb kııldı. [3a-3b/19-12]

Eserdeki bölümlerin konu başlıkları, kısaca açıklanmak üzere şu şekilde sıralanabilir:

3.3.1.1. Muķaddime [1b-3b/1-12, 3b-5b/12-6]

“Muķaddime” bölümü, kendi içerisinde ikiye ayrılmakta ve eserde de iki ayrı başlık hâlinde işlenmektedir.

İlk mukaddime Hoca Neş’et’e aittir. Mütercim, sözlerine Allah’a hamd ve Hz. Peygamber’e salât ve selâm ederek başlar. Padişah, sadrazam ve Mehmed Emîn’e dualar eden Hoca Neş’et, eserin sunuluş tarihini, kime sunulduğunu ve sebab-i telifini belirttikten sonra bölümleri sıralayarak bu mukaddimesini sonlandırır.

İkinci mukaddimeye bir sâlikin hangi sebeplerden ötürü bir şeyhe ihtiyaç duyacağı ve bu yolda ne gibi bir seyir takip etmesi gerektiği beyan edilerek başlanır. Buna göre bir sâlik, dinin ve intisap ettiği tarikatın âdâbını ancak bir şeyh vasıtasıyla öğrenebilir. Konuyla ilgili, Hz. Muhammed ve Bahâeddin Nakşibend’den çeşitli örnekler verilerek eserin mukaddime bölümü bitirilir.

3.3.1.2. Birinci Rükün

Birinci Fasil: Der-beyân-ı Silsile-i Hâce-gân-ı ‘Âlî-şân [5b-7a/7-14]

Eserin birinci bölümü, Nakşibendî şeyhlerinin Hz. Peygamber’e kadar uzanan ve “Silsile-i Hâcegân” adı verilen kronolojik silsileye ayrılmıştır. Nakşibendîlik hakkında kaleme alınan risalelerde Nakşibendî şeyhlerinin bir silsile hâlinde tasnif edilmesi, meşhur ve mühim bir gelenektir.

Mehmed Emîn’den başlayan silsile, iki kanal vasıtasıyla evvelâ Hz. Ebûbekir ve Hz. Ali’ye kadar getirilmiş, Hz. Peygamber ile sonlandırılmıştır. Silsilenin Hz. Ebûbekir’e uzanması (Bekrî silsile), bilhassa İmâm-ı Rabbânî vasıtasıyla Nakşibendiyye’nin Müceddidiyye kolunda görülmektedir.²³³

²³² “Bugün hükümrânlık kimindir? Kâhâr olan tek Allah’ındır.” (Mü’min, 40/16)

²³³ Algar, H. a.g.e. (s. 338).

İkinci Fasl: Der-beyân-ı Âdâb-ı Tarîkat [7a-10a/15-8]

İkinci bölümde, genel olarak tarikat âdâbından söz edilmektedir. Tarikatların ilk amaçlarının edep kavramını içselleştirmek olduğu vurgulanmış, daha sonra edep kavramı dörde ayrılarak bu tasnif hakkında örnekler ve alıntılar vasıtasıyla çeşitli açıklamalarda bulunulmuştur. Buna göre edepli olmayı amaç edinen bir sâlik, mürşidine itiraz etmeksizin bağlılık göstermeli, zikirden hiçbir zaman uzak kalmamalı, vaktini halkın rahatını ve asayişini sağlayabilmek için harcamalıdır.

Üçüncü Fasl: Der-beyân-ı Uşûl-i Tarîk-ı Nakşibendiyye [10a-10b/8-1]

Üçüncü bölümde, Nakşibendî tarikatının seyr ü sülûk sırasında hangi yöntemlere başvurduğu kısaca ifade edilmektedir. Buna göre Nakşibendî tarikatının, bir sâliki kemâle erdirmek için kullandığı “râbîta, murâkabe ve zikir” olmak üzere üç yöntemi bulunmaktadır. İkinci rûknün üç faslını, burada zikredilen râbîta, murâkabe ve zikir kavramları teşkil edecektir.

3.3.1.3. İkinci Rûkn

Birinci Fasl: Der-beyân-ı Tarîk-ı Râbîta [10b-12a/1-6]

İkinci rûknün birinci bölümünde, Nakşibendî tarikatının üç yönteminden “râbîta” kavramı ele alınır ve râbîtanın bir sâlik için oldukça mühim ve çetin bir süreç olduğu ifade edilir. Bahsin devamında, Hz. Peygamber döneminden çeşitli örneklerle bir sâlikin hangi şartları yerine getirdiği takdirde râbîta meselesini çözüme kavuşturacağı yolları açıklanır.

İkinci Fasl: Der-tarîk-ı Teveccüh ü Murâkabe [12a-12b/6-13]

Râbîta bahsinden sonra, yukarıda zikredilen üç yöntemden ikincisine geçilir ve ilk olarak “teveccüh ve murâkabe” kavramlarının sözlük anlamları verilir. Daha sonra ıstılahî anlamlar üzerinde durularak söz konusu kavramlar, yine çeşitli örneklerle delillendirilir. Bu bölümde ilk defa aşktan doğan fenâ hâlinde söz edilir. Böylelikle bir sonraki bölümün muhtevası olan “letâif-i hamse” için zemin hazırlanır.

Üçüncü Fasıl: Der-zikr-i Sülûk-ı Be-letâiyif-i Hamse ve Nefy ü İsbât [12b-16a/13-14]

İkinci rüknün son bölümü olan üçüncü fasılda, “zikir” kavramı ile ilişkilendirilen ve Nakşibendiyye tarikatının daha çok Müceddidiyye koluna ait temel yöntemlerden “letâif-i hamse” ile “nefy ve isbât” konuları işlenir. “Letâif” bahsi, önceki Nakşibendî kaynaklarında önemli bir yer tutmazken İmâm-ı Rabbânî ile ön plana çıkmış, Müceddidiyye için temel hususlardan biri hâline gelmiştir.²³⁴ *Tercemetü'l-Aşk*'ta da letâif, nefy ve isbat kavramları, ciddi bir hacme sahiptir.²³⁵ Eserde konu üzerine hususî bir başlık açıldığı gibi metnin sonunda yer alan seyr ü sülûk dairelerinin izahında da letâife sıklıkla başvurulmuştur. Bu durum, *Tercemetü'l-Aşk*'ın Nakşibendîlik çevresinde, İmâm-ı Rabbânî'nin yahut daha geniş bir ifadeyle Müceddidiyye'nin usûlleriyle kaleme alındığını işaret etmektedir.

Burada ilk olarak zikir karşısında zâkir değerlendirilir ve daha sonra zikrin bir bedene nasıl uygulanacağı izah edilir. Letâif-i hamse uygulamasının ana odakları olan “kalb, sır, ahfâ, hafî, rûh” gibi kavramların letâif ile ilişkilendirilip açıklanmasından sonra, ilgili terimlerin bir sâlik vücuduna ne şekilde intibak edileceği geniş bir şekilde anlatılır. Vücudun enerji merkezleri olarak tabir edebileceğimiz letâif unsurlarının, bedenın hangi bölgelerinde yer aldığı tek tek izah edilir. Daha sonra “nefy ve isbât” kavramları, “mahv” ve “sekr” ile birlikte ele alınır ve zikrin muhtelif açılardan tasnif edilmesiyle bölüm sonlandırılır.

3.3.1.4. Üçüncü Rükün

Birinci Fasıl: Der-beyân-ı Tefriķa ve Mevâni'-i Zikr ve Tedbîrân-ı Vâkı'a ve İnbisât u İnkıbâz [16a-18b/14-12]

Üçüncü rüknün birinci faslı, bilhassa “kabz” ve “bast” kavramlarının izahına ayrılmıştır. Bu iki kavramın açıklanmasıyla konuya başlanıp bir sâlikin kendisi için engel teşkil edecek olan “kabz” kavramından nasıl kurtulacağı sebepleri ve sonuçlarıyla anlatılır. Çeşitli ibadetler ve bir bölüm önce konu edinilen “zikir” kavramı, sâlik için yine bir numaralı çare olarak sunulur. “Tefrika, kabz, havâtır” gibi kavramlar tasnif edilip birbirleriyle ilişkilendirildikten sonra bahsin sonunda sâliklerin okuması amacıyla bir dua alıntılanarak bölüm sonlandırılır.

²³⁴ Tosun, N. *a.g.e.* (s. 113).; Türer, O. (2003). Letâif-i Hamse, *TDVİA*, İstanbul, c. 27, 143.

²³⁵ “Letâif” konusunun zikirle ilişkisi ve Müceddidiyye'deki ehemmiyeti için ayrıca bkz. (Şimşek, H. İ. *a.g.e.* [s. 208-224].).

İkinci Fasil: Der-beyân-ı Kelimât-ı Kudsiyye-i Hâzerât-ı İşân [18b-21a/12-11]

Üçüncü rüknün ikinci faslında, Nakşibendî ıstılahının en meşhur ve önemli konularından olan “Kelimât-ı Kudsiyye” işlenir. İlk olarak “Kelimât-ı Kudsiyye”, “hûş der-dem, nazar ber-kadem, sefer der-vatan, halvet der-encümen, yâd-kerd, bâz-geşt, nigâh-dâşt, yâd-dâşt, vukûf-ı zamânî, vukûf-ı adedî, vukûf-ı kalbî” olmak üzere tek tek sıralanır. Daha sonra bu 11 kelimenin sekizinin (hûş der-dem, nazar ber-kadem, sefer der-vatan, halvet der-encümen, yâd-kerd, bâz-geşt, nigâh-dâşt, yâd-dâşt) Abdülhâlık-ı Gucdüvânî’ye, geri kalan üçününse (vukûf-ı zamânî, vukûf-ı adedî, vukûf-ı kalbî) diğerk Nakşibendî şeyhlerine ait olduğu belirtilir. 11 kudsî kelimenin kelimenin tamamı için konu başlıkları açılarak bu hususlar kısa bir şekilde izah edilir.

Üçüncü Fasil: Der-beyân-ı Vâkı’ât u Menâm [21a-26a/12-2]

Üçüncü rüknün son bölümü olan üçüncü fasılda, tasavvufun en mühim konularından olan uyku ve rüya hâinden bahsedilir. Söze, “vâkı’ât ve menâm” kavramlarının Nakşibendî tarikatında özel bir yöntem olarak kullanılmadığı vurgulanarak başlanır. Bununla beraber söz konusu kavramların sâlikler adına önem arz ettiğinin altı çizilir ve öncelikle “vâkı’ât”ın ne anlama geldiği açıklanır. Bir sâlikin vâkı’ât hâinde ne gibi rüyalar göreceği ve gayb âleminde nelerle karşı karşıya kalacağı anlatılır. Rüya meselesinde Hz. Yûsuf örnek gösterilir, ardından “istidrac” ve “isti’âze” gibi kavramlara da kısa bir izah getirilir. Vâkı’ât konusunda, Nakşibendîlik ve diğerk tarikatlar arasındaki farklar belirtilerek “vâkı’ât” sonlandırılır.

Bahsin ikinci bölümünü “menâm” kavramı oluşturur. Bu konuda eserde, sâlikin menâm hâinde rüyasında gördüğü çeşitli varlıkların tasavvufî anlamdaki karşılıkları ve bu rüyaların tabirleri (şerhü’l-menâm) verilir. Hayvanlardan gök cisimlerine kadar altı çizilen her varlığın, sâlikin hâlet-i ruhiyesinde manevî bir aksi bulunmaktadır. Sâlikin rüyasında karşılaşması muhtemel olan varlıklardan sonra “terhibât ve tebşirât” kavramının kısaca açıklanmasıyla rükün ve fasıl nihayete erer.

3.3.1.5. Dördüncü Rükün

Birinci Fası: Der-beyân-ı Müşâhedât u Mükâşefât [26a-33a/3-1]

Tasavvufî ıstılahın en karakteristik konularından olan “müşâhedât ve mükâşefât” bahsi, eserin en uzun bölümlerinden birisidir. Konu, bir hadis iktibasıyla başlar ve ilk olarak “müşâhede” kavramını ele alınıp müşâhedenin kısa bir açıklaması yapılır. Kavram, çeşitli açılardan değerlendirilir ve Hz. Mûsa'nın Tûr Dağı ile Hz. Peygamber'in Miraç mucizesine atıfta bulunulur. Sâlikin, varlığın biçimlerini seyredip incelemesi vasıtasıyla Allah'ın hangi sıfatlarını müşâhede edeceği belirtilir. Müşâhede kavramının tasnif ve şerhinden hemen sonra “keşf” veya “mükâşefe” bahsi gelir ve “mükâşefe” kavramı, çeşitli konu başlıklarına ayrılarak bağlama uygun olmak üzere tek tek izah edilir. Allah'ın sıfatlarının sâlik tarafından müşâhede edilmesi neticesinde, mükâşefenin ne şekillerde gerçekleşeceği, Allah'ın hangi isim ve sıfatlarına şahit olunacağı ve bu keşiflerin hangi adlara sahip olduğu vurgulanır. Müşâhede ve mükâşefe hâlinin son raddesi olan “tecellî” kavramı açıklandıktan ve tecellînin de türleri tasnif edildikten sonra bölüm sonlandırılır.

İkinci Fası: Der-beyân-ı Fenâ vü Bekâ [33a-40b/2-11]

Müşâhede ve mükâşefe gibi “fenâ ve bekâ” bahsi de eserin en uzun ve en önemsenen bölümlerinden birisidir. Tasavvuf ıstılahatı ve çeşitli edebî kullanımlar için fevkalâde bir önem arz eden “fenâ ve bekâ” bahsine, eserde beklenen ciddiyet gösterilmiş, konuya dair geniş açıklamalar getirilmiştir.

Diğer konu başlıklarında olduğu gibi burada da öncelikle “fenâ” ve “bekâ” kavramlarının kısa bir açıklaması yapılır ve sonrasında bahis, çeşitli türlere ayrılarak hadis ve vecizelerle desteklenir. Sâlikin fenâ yolculuğunda uğrayacağı “seyr billâh, seyr ila'llâh, seyr fi'llâh, seyr ma'-Allâh” mertebelerinden bahsedilerek mürşid-i kâmil olmanın yegâne şartının “fenâ” rütbesine ulaşmak olduğu vurgulanır.

Bölümün sonunda “fenâ ve bekâ” hâline bağlantılı olarak ölü bir kalbin tekrar Allah yolunda nasıl diriltileceği anlatılır. Sâlikin bu yolda izlemesi gereken yöntemler ve okuması gereken sûreler tek tek sıralanır ve ortaya konan ifadeler hadislerle delillendirilir.

Üçüncü Fasıl: Der-beyân-ı Merâtib ve İştihâhât-ı Hâzerât-ı İşân [40b-47a/12-4]

Eserin son rûknünün son faslı, tasavvufî ıstılahların kısaca açıklanmasına ayrılmıştır. Daha evvel konu başlıklarıyla uzun uzun açıklanan “teveccüh, râbita, fenâ” gibi kavramlardan, bahsi hiç geçmeyen kavramlara kadar birçok ifade, gerek sözlük anlamında gerekse ıstılahî anlamda bir değerlendirmeye tâbi tutulmuştur. Çalışmamızın “Tasavvufî Terimler Sözlüğü” bölümünde bu kavramlar, eserde kullandığı şekliyle madde madde sıralanmıştır.

3.3.1.6. Hâtime [47a-54b/5-13, 54b-56b/14-13]

“Muqaddime” bölümünde olduğu gibi “Hâtime” bölümü de ikiye ayrılmaktadır:

Hoca Neş’et’in ifadelerinden *Meslekü’l-Envâr*’ın Farsça nüshasında da yer aldığı anlaşılan bu hâtimenin ilk kısımlarında mütercimın söz sahibi olduğu ve bu bölümün niçin yazıldığı görülmektedir. Öncelikle, insanın hangi sebeple yaratıldığı ve dünyada hangi hüviyetlerle yer aldığı kısaca özetlenmiş, Allah’ın insana müjdelediği âyetlerin hatırlanmasıyla ne gibi mertebelere kavuşulacağı vurgulanmıştır. Hayat macerasında, Hoca Neş’et’in ifadesiyle Allah, kuluna zaman zaman kerem ihvan ederek onun gayba ulaşmasına vesile olur, kişinin gözündeki perdeyi kaldırır. Bu bağlamda bir kulun çeşitli mesafeler katederek varacağı seyr ü sülûk mertebeleri mevcuttur. Eserde bu mertebeler, 17 daire içerisinde özetlenmiştir. Söz konusu daireler, eserin “Hâtime” bölümünde “Devâir-i Avâlim” adıyla dairesel şekiller çizilerek ifade edilmeye çalışılmıştır.

Hoca Neş’et’in vurguladığı üzere ilgili mertebeleri keşfetmek, takrir ile anlaşılabilir bir durum olmayıp ancak seyr ü sülûka ısrarla devam edilerek gerçekleşebilir. Mehmed Emîn, Hoca Neş’et’in kaleme aldığı satırları onaylar; fakat yine de bu konudan haberdar olmayan sâiklere seyr ü sülûk dairelerini öğretmek ve onları, seyrettikleri tasavvuf yolunda usanmaksızın ilerlemeye teşvik etmek amacıyla “Devâir-i Avâlim” bölümünün de tercüme edilmesini rica eder. Hoca Neş’et’in ifadesiyle seyr ü sülûk mertebelerinin keşfi, yalnızca İmâm-ı Rabbânî aracılığıyla, Nakşibendiyye’nin Müceddidiyye koluna mahsus olup diğer Nakşibendî kollarında bulunmamaktadır.²³⁶ Burada, İmâm-ı Rabbânî’nin bu mertebelerden detaylı bir

²³⁶ Bu daireler hakkında daha geniş bilgi için bkz. (Tosun, N. a.g.e. [s. 69-79].; Tosun, N. [2015]. *İmâm-ı Rabbânî Risaleleri* [s. 262-270], İstanbul: Sufi Kitap.).

biçimde bahseden ilk sufilerden olduğunu²³⁷ hatırlamak, eserin Müceddidiyye ile ilgili hususlarını göz önünde bulundurmamak gerekmektedir.

Yukarıda zikredilen seyr ü sülûk daireleri sıralanmadan önce dairelerin bir rivayete göre 18 bin, bir rivayete göre 70 bin, bir başka rivayete göre ise 160 bin adet olduğunu belirtilerek küçük bir açıklama yapılır. Dairelerin bu denli fazla olması ise kesretten kinayedir. Bununla beraber eserde 18 bin âlem rivayetinin tercih edildiği görülür. Eserde böyle bir tercihte bulunulması, *Kur'ân* veya hadislerde yer almamasına rağmen mutasavvıfların sıklıkla başvurduğu “on sekiz bin âlem” hadisi ile ilgili olmalıdır.²³⁸ 18 bin âlemi bir potada eritip özetleyebilecek on yedi daire bulunmaktadır. Gaybî varlıkları ve mertebeleri ifade eden bu daireler, yuvarlak bir biçimde tek tek çizilmiş, altlarına açıklamaları yapılmıştır.

Birinci daire, emir ve imkânlar dairesidir. Sâlikin manevî yolculuğu, imkân dairesinde başlar.²³⁹ Bu dairenin temsiliyeti Hz. Âdem, Hz. Nûh, ve Hz. İbrahim peygamberlere ait olup sâlik için sürekli bir ubudiyet hâli gerektirmektedir. Birinci dairede sâlikin aşacağı birçok rütbe bulunmakta ve bu mertebeler kendi içlerinde de bölümlere ayrılmaktadır. Eserde adları zikredilen mertebeler sözün müsaade ettiği kadarıyla özetlenmekte, daha sonra bu kavramların aşılmasını sağlayacak müşahede tarif edilerek birinci daire bahsi sonlandırılmaktadır.

Daire ortadan ikiye bölünmüş olup imkân dairesini “insan” ve “halk” kavramları, yarım daireler şeklinde temsil etmektedir. “İnsan”ı letâif unsurları (kalp, ruh, sır, hafî, ahfâ, nefis); “Halk”ı ise letâifin asılları oluşturur. Bu latifelerin her biri, bir renge ve anâsır-ı erba’adan bir unsura (ateş, su, toprak, hava) sahip olup bunlar, temsilen Hz. Âdem, Hz. İbrahim, Hz. Mûsa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed’in ayaklarının altında bulunmaktadır. İmkân dairesini aşabilmek, letâifi idrak etmekle doğrudan bağlantılıdır. Üçüncü dairede tekrar edilecek olan “Kavs” dairesi, ilk defa burada zikredilmiştir.

İkinci daire, velâyet-i sugrâ dairesidir. Bu dairede sâlik; farzlar, sünnetler, raks, vecd, semâ, zikir ve en önemlisi murakabe ile iştilal eder. İlâhî isim ve sıfatlar,

²³⁷ Tosun, N. (2016). *İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindî; Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri* (s. 69), İstanbul: İnsan Yayınları.

²³⁸ Yıldırım, A. (2013). *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları* (s. 106), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.

²³⁹ Tosun, N. a.g.e. (s. 70).

burada birer gölge hâlinedir.²⁴⁰ İkinci dairenin merteye itibariyle nihayetini getirecek usûl ise Müceddidiyye kolunun temel kavramlarından yine letâif-i hamsedir. Veliler, bu dairede yer almaktadır.

Üçüncü daire, velâyet-i kübrâ dairesidir. Dairenin yarısını “Zâhir isimler”, diğer yarısını ise “şu’ûnat-ı Zâtiyye” oluşturmaktadır. Velâyet-i suğrâda gölgeler biçimdeki İlâhî isim ve sıfatlar, velâyet-i kübrâ dairesinde alenen keşfolunup sâlik seyr fi’llâha başlar.²⁴¹ Yine burada ifade edilen “velâyet-i kübrâ” tamlamasından kasıt, Allah’ın isimleriyle iştilal etmektir. Sâlikin bu dairedeki usûlü, dili ve kalbiyle sık sık kelime-i tevhidi söylemektir. Sâlikin mertebeleri aştıkça nail olduğu isimler, büyük peygamberler tarafından temsil edilmektedir. Diğer bir ifadeyle sâlik, peygamberlerin gaybî ve maddî varlık üzerinde temsil ettiği hakikatlerin bir bir farkına varır. Sâlik bu yolun sonunda Allah’ın rızası, gerçek selâmet, nefsin doyması, seyr ü sülûkun devamı, kalp gözünün açılması gibi makamlara nail olur.

Velâyet-i kübrâ dairesinin içerisinde, üç küçük daire daha yer alıp bu daireler “Esmâ”, “Asl-ı Esmâ” ve “Asl-ı Asl” olarak adlandırılmıştır. Bu dairelerin en yukarısında da yarım daire şeklinde “Kavs” dairesi yer almaktadır. Bu küçük daireler sâlikin velâyet-i kübrâ içerisinde katedeceği aşamaları temsil eder.²⁴²

Dördüncü daire, en büyük velâyeti ihtiva eden velâyet-i ulyâ dairesidir. Velâyet-i kübrânın “Zâhir” ismine karşılık bu daire, “Bâtın” ismi ile ilişkilidir.²⁴³ Sâlik, melekler ile münasebet etmeye başlar. Sâliki terakki ettirecek yöntem ise sık sık nafil namaz kılmak ve Allah’ı zikretmektir. Yine de sâlik tam anlamıyla bir “fenâ” hâline vâsıl olmadıkça istediğini yapma hürriyetine sahip değildir. Sâlik, bu aşamaları aştıktan sonra “Rütbe-i Ahrâriyyet”e erişir. Bir mürşidin bir müridi yetiştirirken çektiği zorluklar vurgulanarak dördüncü daire bahsi sonlandırılır.

Beşinci daire, kemâlât-ı nübüvvet dairesidir²⁴⁴ ve “nebîlik” makamından kinayedir. “Allah’a kavuşma” mefhumuna en yakın dairelerden biridir. Bu dairede sâlik, “hurûf-ı mukatta’a” adı verilen, bazı sûrelerin başındaki kesik harflerin ne olduğunu ve *Kur’ân* âyetlerinin derinliğini keşfeder. “Kâbe kavseyni ev ednâ.”²⁴⁵ âyeti idrak

²⁴⁰ Tosun, N. a.g.e. (s. 71).

²⁴¹ Tosun, N. a.g.e. (s. 71-72).

²⁴² Tosun, N. a.g.e. (s. 72).

²⁴³ Tosun, N. a.g.e. (s. 72).

²⁴⁴ Tosun, N. a.g.e. (s. 73).

²⁴⁵ “O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar hatta daha da yakın oldu.” (Necm, 53/9)

ve keşfedilir. Sâlikin burada kullandığı usûl ise Kurân tilâveti, nafîle namaz kılmak ve cömertliği artırmaktır.

Altıncı daire, kemâlât-ı risâlet dairesidir ve “risâlet” makamından kinayedir. Bu dairede sâlikin elinden terakki itibariyle herhangi bir şey gelmez, mertebenin devamını sağlamak, tamamen Allah’ın inayet ve bereketine bağlıdır. Sâlik, kemâlât-ı risâlet dairesinde, manevî yolculuğuna daha evvel zikredilen latifelerinden arınıp bu letâifi tek bir bütünde toplamış vaziyette (hey’et-i vahdânî, mâhiyyet-i vahdânî)²⁴⁶ devam eder.

Yedinci daire, kemâlât-ı ulü’l-azm dairesidir²⁴⁷ ve “ulü’l-azm” sıfatına nail olan peygamberlere aittir. Esere göre bu daire, takrir ile anlaşılabilir türden değildir. Necdet Tosun’un ifadesiyle manevî yol, yedinci daire olan kemâlât-ı ulü’l-azmden sonra “Hakâik-ı İlâhiyye” ve “Hakâik-ı Enbiyâ” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.²⁴⁸ Hakâik-ı İlâhiyye grubunu “Hakikat-ı Kâbe, Hakikat-ı Kur’ân ve Hakikat-ı Salât” oluştururken Hakâik-ı Enbiyâ grubunu ise “Hakikat-ı İbrahimî, Hakikat-ı Musevî, Hakikat-ı Muhammedî ve Hakikat-ı Ahmedî” oluşturmaktadır.²⁴⁹ Eserde ise kemâlât-ı ulü’l-azm dairesinden sonra Hakâik-ı İlâhiyye ve Hakâik-ı Enbiyâ gelmemektedir. Hakâik-ı Enbiyâ’nın ilk dairesini oluşturan “velâyet-i hullet” (Hakikat-ı İbrahimî) dairesinden önce “Makâm-ı Kayyûmiyye” vardır.

Sekizinci daire, “ulü’l-azm” sıfatına nail olan peygamberlerin temsil ettiği kemâlât-ı ulü’l-azm dairesinden ortaya çıkmıştır. “Kayyûmiyye makamı” olarak adlandırılır. Sâlik, “hisse ve nasip” kavramlarını bu dairede idrak eder. Daha sonraki birkaç daireyi teşkil edecek “hullet, mahbûbiyyet ve mahabbet” gibi makamları, yine bu dairede kısmen keşfeder.

Dokuzuncu daire, Hakikat-ı İbrahimî olarak bilinen²⁵⁰ ve “hullet” adı verilen makamdır. Buna göre hullet makamı, sekizinci daireyi oluşturan “Kayyûmiyye makamı”nda da bulunmaktadır ve 10, 11 ve 12. dairelere kaynaklık eder. Eserde ise bu dairede Hz. İbrahim’in adı geçmemektedir.

---

²⁴⁶ Tosun, N. a.g.e. (s. 73).

²⁴⁷ Tosun, N. a.g.e. (s. 73).

²⁴⁸ Tosun, N. a.g.e. (s. 74).

²⁴⁹ Tosun, N. a.g.e. (s. 74).

²⁵⁰ Tosun, N. a.g.e. (s. 75).

Onuncu daire, “mahabbet” dairesi olup “velâyet-i Mûsevî”²⁵¹ adıyla da bilinir ve Hz. Mûsa’dan kinayedir. Sâlikin bu dairedaki terakkisi “mahabbet” kavramını idrak etmesine bağlıdır.

On birinci daire, “mahbûbiyyet” makamını ve “velâyet-i Muhammediyye”yi temsil eder. Yukarıda zikredilen Hakikat-ı Muhammedî dairesidir.²⁵² Bu mertebede “isbat” kavramı açılır.

On ikinci daire, on birinci dairedaki “mahbûbiyyet” makamının bir üstünü teşkil eder, “Hakikat-ı Ahmedî” adıyla da bilinir.²⁵³ Buradaki mahbûbiyyet, “Velâyet-i Muhammediyye” ile ilgili olmayıp bizâtihi idrak edilir.

On üçüncü daire, eserde, varlık mertebelerinden en büyük vahdet makamı²⁵⁴ olan “Lâ-taayyün” ile adlandırılmıştır. Bilindiği üzere “Lâ-taayyün” makamı, mertebelerin nihayetini teşekkül etmektedir. Seyr ü sülûk mertebelerinde manevî yolculuğun, on yedinci daire olan mahbûbiyyet-i sırf-ı Zâtî ile son bulduğu malûm olduğuna göre bu daire, Lâ-taayyün’e en yakın “Taayyün-i Hubbî, Taayyün-i Evvel” adlarıyla bilinen makam olmalıdır.²⁵⁵ Gerçeklik içindeki fenânın en üst rütbesidir ve yalnızca Hz. Muhammed’e mahsus olup buraya adım atmak mümkün değildir. Eserde, bu makamdan sonra “Hakâik-ı İlâhiyye” grubuna (Hakikat-ı Kâbe, Hakikat-ı Kur’ân ve Hakikat-ı Salât) geçilmektedir.

On dördüncü daire, Hakikat-ı Kâbe’dir ve en yüce makamlardan birisidir. Bu makam, esere göre akılla idrak edilemeyecek türdendir.

On beşinci daire, Hakikat-ı Kur’ân’dır. Burada sâlik Kur’ân’ın sırlarını keşfeder ve Allah’ın zâtını kavramaya başlar. Zât’ın keyfiyeti meçhul genişliğinin başlangıcını Hakikat-ı Kur’ân dairesi temsil eder.²⁵⁶

On altıncı daire, Hakikat-ı Salât’tır ve bir kulun on altıncı daireden sonra devam edebileceği herhangi bir mertebe veya makam söz konusu değildir. Diğer bir ifadeyle Zât’ın keyfiyeti meçhul genişliğinin sonunu Hakikat-ı Salât dairesi temsil eder.²⁵⁷

---

²⁵¹ Tosun, N. a.g.e. (s. 75).

²⁵² Tosun, N. a.g.e. (s. 75).

²⁵³ Tosun, N. a.g.e. (s. 75).

²⁵⁴ Ateş, S. (1998). Hazarât-ı Hams, *TDVİA*, İstanbul, c. 17, 116.; Tosun, N. (2016). *İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindî; Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri* (s. 76-77), İstanbul: İnsan Yayınları.

²⁵⁵ Tosun, N. a.g.e. (s. 75-76).

²⁵⁶ Tosun, N. a.g.e. (s. 76).

²⁵⁷ Tosun, N. a.g.e. (s. 76).

On yedinci daire, makâm-ı mahbûbiyyet-i sırf olarak adlandırılmıştır ve Ulûhiyyet yani Zât (Lâ-taayyün) makamını²⁵⁸ temsil eder.

17 dairenin anlatıldığı hâtimededen sonra sözü yeniden devralan Hoca Neş’et, bu dairelerin aklî melekelerle idrak edilemeyeceğinin altını ısrarla çizer ve kendi hâtimesine geçer. Bu ikinci hâtime, “**Hâtîme-i Tercemetü’l-‘Aşk**” başlıklıdır. Hoca Neş’et, ilk olarak eserin tercümesine vesile olan Allah’a hamd eder ve tercüme sürecinde kendisine önemli bir destek verdiği anlaşılan İzzet Mehmed Paşa’ya övgülerde bulunup eserin ikinci tercüme sebebinin açıklar. Tercümedeki mevcut hataları adına özür dileyen mütercim, kendisi ve öğrencisi İzzet Mehmed Paşa için okuyucularından Fâtiha ve dua rica eder. Hoca Neş’et’in “**Târîh-i Berây-ı Hîtâm-ı Tercemetü’l-‘Aşk**” [56a/13] başlığı altında, eserin tercüme tarihini belirtmek amacıyla kaleme aldığı 16 beyitlik manzumesinden sonra *Tercemetü’l-Aşk* sona erer.

3.3.2. Eserin Kaynakları

Tercemetü’l-Aşk’ta, başta *Kur’ân* âyetleri olmak üzere hadis kitapları, beyitler, kelâm-ı kibârlar gibi birçok kaynağa atıfta bulunulmuştur. Tasavvuf ve Nakşibendilik hakkında ortaya konulan bilgi dağarcığının delillerle desteklenmesine metnin başından sonuna dek özen gösterilmiş, âyetlerden hadislere, Nakşibendî şeyhlerinin sözlerinden çeşitli şâirlerin beyitlerine kadar birçok kaynak kullanılmıştır. Esere kaynaklık etmesi amacıyla atıf yapılan beyitleri “Eserin Şekil Hususiyetleri” bölümünde işlediğimiz için biz, bu konu başlığı altında daha belirgin olması hasebiyle kaynak olarak *Kur’ân* âyetlerini, hadisleri, eserde adı açıkça zikredilen kitapları ve kelâm-ı kibârları inceledik.

3.3.2.1. Kur’ân-ı Kerîm ve Hadis Kitapları

Hemen her tasavvufî eserde olduğu gibi *Tercemetü’l-Aşk*’ın da ilk ve en önemli kaynağı *Kur’ân-ı Kerîm*’dir. Eserde, konu başlıklarına çeşitli açıklamalar getirilirken iddialar üzerine ilk olarak *Kur’ân* âyetleri delil gösterilmiştir.

Eserin *Kur’ân-ı Kerîm*’den sonra en çok önemsenen ve atıf yapılan diğer kaynağı ise hadis-i şeriflerdir. Hadisler, kimi zaman konu başlığının hemen altına iktibas edilip

---

²⁵⁸ Tosun, N. a.g.e. (s. 77).

ilgili hadisleri tasavvufî açıdan destekleyen nitelikte açıklamalar yapılmış, kimi zaman da sözün gidişatına göre örnek olarak kullanılmıştır.

Tercemetü'l-Aşk'ta, Kütüb-i Sitte'den ve muteber muhaddislerden hadis alıntıları yapıldığı gibi muteber hadis kitalarında yer almayan veya daha çok tasavvufî literatür içerisinde zikredilen hadislere de yer verilmiştir. Konu başlıklarıyla ilgili açıklamalar getirilirken iddiaların hadisler vasıtasıyla sağlam olduğu vurgulanmış; daha çok Buhârî, Müslim, Nevevî gibi meşhur muhaddislerin adı özellikle anılmıştır. Toplam 19 hadisin yer aldığını tespit ettiğimiz eserde, iktibas edilen hadisler; Buhârî (ö. 256/870), Müslim (ö. 261/875), Tirmizî (ö. 279/892), Nesâî (ö. 303/915) veya Ebû Dâvud (ö. 275/889) gibi muhaddislerden alınmış olup Tirmizî'nin derlediği hadisler yoğunluktadır. Bunun dışında Suyûtî (ö. 911/1505), Ali el-Kârî (ö. 1014/1605) gibi âlimlerin derlediği hadis kitaplarında bulunan hadislere de başvurulmuş, “Ölmeden önce ölünüz.” veya “Vatan sevgisi imandandır.” gibi daha çok tasavvufî eserlerde kullanılan hadisler de iktibas edilmiştir.

Metinde yer alan hadisler aşağıdaki gibidir:

1. [4b/15]: “Eṭ-ṭuruḳu ila’llāhi bi-‘adedi enfāsi’l-ḫalāyık.”²⁵⁹
2. [5a/2-3]: “Ceḏbetehu min ceḏebāti’r-Raḫmān tuvāzī ‘amele’s-ṣaḫaleyn.”²⁶⁰
3. [7a/16]: “Eddebenī rabbī fe-aḫsene edebī.”²⁶¹
4. [11a/17]: “Dā‘imā meclis-i ehlu’llāhda ḫāzır ol ki aḳreb-i ṭuruḳ-ı viṣāl-i Ḥaḳ’dır.”²⁶²
5. [26a/4-6]: “Ecī‘ū buṭūnekum, de‘u’l-ḫırṣ, ve e‘rū ecsādekum, ḳaṣṣiru’l-emele ve eṭmi’ū ekbādekum de‘u’d-dunyā; le‘allekum teravna’llāhe bi-ḳulūbekum.”²⁶³
6. [30a/6]: “Taḫallaḳu bi-aḫlāḳi’llāh.”²⁶⁴

²⁵⁹ “Allah’a giden yollar, mahlûkatın sayıları kadardır.” meâlindeki hadis. (Yılmaz, M. [2013]. *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler* [s. 647-648], İstanbul: Kesit Yayınları.).

²⁶⁰ “Allah sevgisi ile kendinden geçme hâli, insan ve cinlerin amellerine denktir.” meâlindeki hadis. (Yılmaz, M. a.g.e. [s.80].).

²⁶¹ Metinden farklı olarak hadis literatüründe “Eddebenī Rabbī fe-aḫsene te’dībī.” şeklinde de yer alan, “Beni Rabbim edeplendirdi ve ne de güzel edeplendirdi.” meâlindeki hadis. (Yılmaz, M. a.g.e. [s. 95].).

²⁶² Hz. Peygamber’in Veysel Karanî hakkında söylediği bu hadisi ihtiva eden bir kaynağa rastlayamadık; fakat yine hadis literatüründe Hz. Peygamber’in Hz. Ömer ve Hz. Ali’ye hırkasını teslim edip hırkayı Veysel Karanî’ye götürmelerini istediği rivayet edilir. (Öztürk, N. [2018]. Farklı İki Mesnevîde Hz. Muhammed’in Veysel Karanî Övgüsü, *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, S. 2, c. 3, 271.).

²⁶³ “Karınlarınızı aç bırakınız, hırstan uzaklaşınız, görünüşünüzü sadeleştiriniz, arzularınızı azaltınız, gönlünüzü ferah tutunuz ve dünyayı bırakınız. Umulur ki Allah’a kalplerinizle yönelmiş olursunuz.” (Uludağ, S. [2018]. *Hücvirî, Hakikat Bilgisi Keşfu’l-Mahcûb* [s. 477], İstanbul: Dergâh Yayınları.).

7. [33a/13-14]: “İnna’llāhe te’ālā seb’in elfi hicābin min nūri ve zulumetin.”²⁶⁵
8. [36b/8-9]: “Kuntu sem’ahu ve baṣarahu. Bī-naẓara ve bī-yesma’u ve bī-yabṭaṣu ve bī-ya’kīlu.”²⁶⁶
9. [38b/11]: “Ḳul huva’llāhu aḥad ve Mu’avvizeteyni ḥīne tusmī ve ḥīne tuṣbīhu ṣelāse merrāt.”²⁶⁷
10. [38b/14-15]: “Men ẓara’e āḥiri sūreti’l-Ḥaṣri ṣumme māte min yevmihi ev leyletihi kuffira ‘anhu ḥaṭī’etin [‘amilehā]²⁶⁸.”²⁶⁹
11. [39b/2]: “Aleykum bi-ḳiyāmi’l-leyli fe-innehu de’bu’ş-şāliḥīn.”²⁷⁰
12. [39b/12-14]: “Men ṣalliyu’l-fecri fi’l-cemā’atin ṣumme ẓa’ade bi-zikri’llāhi te’ālā ḥattā tatlu’a’ş-şemsu ṣumme ṣallī rek’ateyni kānet lehu ecri ḥaccetin ve ‘umretin.”²⁷¹
13. [40a/1-3]: “Men ṣallī ṣalātu’d-ḍuḥā rek’ateyni lem yukteb mine’l-gāfilīn. Ve men ṣallī erba’a rek’atin yektebehu mine’l-‘ābidīn. Ve men ṣallī sitteten kefā lehu zālike’l-yevm. Ve men ṣallī ṣemāniyeten yukteb mine’l-ḳānitīn.”²⁷²
14. [41a/9]: “Ḥāsibū enfusekum ẓable en tuḥāsebū.”²⁷³
15. [42a/15-16]: “A’budu’llāhe ke’enneke terāhu fe-in lem tekun terāhu fe-innehu yerāke.”²⁷⁴

²⁶⁴ Allah’ın ahlâkı ile ahlâklanınız.” meâlindeki hadis. (Akınar, A. [2001]. Allah’ın Ahlâkı ile Ahlâklanmak, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, S. 6, 73.).

²⁶⁵ “Şüphesiz yüce Allah’ın nuru ve karanlığı arasında yetmiş bin perde vardır.” meâlindeki hadis. (Uludağ, S. [1998]. Hicab, *Tasavvuf, TDVİA*, İstanbul, c. 17, 431.).

²⁶⁶ “Ben, onun iştir kulağı ve görür gözü olurum. Benimle görür, benimle tutar, benimle akleder.” meâlindeki kudsi hadis. (Sofuoğlu, M. [1989]. *Sahih-i Buhâri ve Tercemesi 14. Cilt [s. 6424]*, İstanbul: Ötüken Yayınları.)

²⁶⁷ “Sabah ve akşama erince ‘Kul huva’llāhu aḥad...’ (İhlâs, 112/1) ve Mu’avvizeteyn (Felak/Nâs, 113/114) sūrelerini üçer defa tekrar tekrar oku.” (Büyükcinar, A. M., Tekin, A., Erman, Ö. F. ve Erol, Y. [1981]. *Sünen’ün-Nesei 7. Cilt [s. 745-749.]*, İstanbul: Kalem Yayıncılık.).

²⁶⁸ “‘amilehā” ifadesi metinde yer almıyorken ilgili hadisin aslı hâlinde mevcuttur. (Celâleddin es-Suyûtî. [1424]. *ed-Dürrü’l-Mensûr fi’t-Tefsîr bi’l-Me’sûr [s. 398]*, Kahire.).

²⁶⁹ “Kim Haşr Sûresi’nin son âyetlerini okur ve o gün veya o gece vefat ederse işlemiş olduğu bütün günahlar bağışlanır.” meâlindeki hadis. (Celâleddin es-Suyûtî. [2012]. *ed-Dürrü’l-Mensûr fi’t-Tefsîr bi’l-Me’sûr 14. Cilt [s. 366]*, İstanbul: Ocak Yayıncılık.).

²⁷⁰ “Ḳiyâmi’l-leyl’i (gece ibadetini) ihmal etmeyiniz; çünkü o, sizden önceki salih kişilerin âdetidir.” (Mollamehmetoğlu, O. Z. [1972]. *Sünen-i Tirmizî Tercemesi 6. Cilt [s. 139]*, İstanbul: Yunus Emre Yayınevi.).

²⁷¹ “Her kim sabah namazını cemaatle kılar, sonra güneş doğuncaya kadar oturup Allah’ı zikreder, sonra iki rekât namaz kılsa bir Hac ve Umre sevabı gibi sevab vardır ona.” (Mollamehmetoğlu, O. Z. a.g.e. [s. 397-398], 1. Cilt.).

²⁷² “Kim kuşluk vakti iki rekât namaz kılsa, artık gafillerden biri olarak yazılmaz. Dört rekât namaz kılsa âbidlerden biri olarak yazılır. Kim altı rekât namaz kılsa, o gün korunur. Kim sekiz rekât kılsa, Allah onu kanaatkârlardan yazar.” (Yerinde, A. [2008]. *Mecmau’z-Zevâid ve Menbau’l-Fevâid 4. Cilt [s. 100-101]*, İstanbul: Ocak Yayıncılık.).

²⁷³ “Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz.” meâlindeki hadis. (Yılmaz, M. a.g.e. [s. 205-206].).

16. [44a/6]: “Mütū ḳable en-temütū.”²⁷⁵
17. [45b-46a/19-1]: “İnnī ecidu nefese’r-Raḥmān min cānibi’l-Yemen.”²⁷⁶
18. [47b/16, 48a/1]: “Ḥubbu’l-vaṭān mine’l-īmān.”²⁷⁷
19. [49b/3-4]: “İtteḳū firāsete’l-mu’mini fe-innehu yenzuru bi-nūri’llāh.”²⁷⁸

3.3.2.2. Tasavvufî Kitaplar

Mesnevî

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî tarafından kaleme alınan ve tam adı *Mesnevî-i Manevî* olan eser, Türk Edebiyatı’nın en büyük kaynaklarından birisidir. Yazıldığı devreden günümüze dek tercüme ve şerhleri yapılan *Mesnevî*, *Tercemetü’l-Aşk*’a da kaynaklık etmiştir. Nakşibendiyye tarikatına mensup olmasına rağmen Mevleviyye’ye de büyük bir saygı duyan müellif ve mütercim, bazı konu başlıklarını desteklemek için *Mesnevî*’den alıntılar yapmış, bu eserden toplamda dört beyit kullanmıştır. *Mesnevî*’de yer alan beyitler, çalışmamızın “Eserin Şekil Hususiyetleri” kısmında alıntılanmıştır.

Risâle-i Kudsiyye

Risâle-i Kudsiyye, Nakşibendiyye tarikatının kurucusu Bahâeddin Nakşibend’in halifelerinden Şeyh Muhammed Pârsâ tarafından kaleme alınan ve şeyhi Bahâeddin Nakşibend’in sohbetlerini ihtiva eden risaledir.²⁷⁹ Eser, Nakşibendiyye tarikatının ana kaynaklarından birisi olmasının yanında zikir, cem’, fark, velâyet, fenâ ve bekâ gibi tasavvufî kavramların ele alınması açısından ayrı bir öneme sahiptir.

²⁷⁴ “İhsan, Allah’ı sanki gözlerinle görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Sen O’nu görmeden de O seni görüyor.” meâlindeki hadis. (Sofuoğlu, M. [2014]. *Sahîh-i Muslim ve Tercemesi 1. Cilt* [s. 56-59], İstanbul: İrfan Yayınevi.; Mollamehmetoğlu, O. Z. a.g.e. [s. 367-369], 4. Cilt.; Büyükçınar, A. M., Tekin, A., Erman, Ö. F. ve Erol, Y. [1981]. a.g.e. [s. 554-556.] c. 7.; Yenial, N. ve Kayapınar, H. [2000]. *Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi 15. Cilt* [s. 483-489], İstanbul: Şamil Yayıncılık.).

²⁷⁵ Hadis kitaplarında bulunmayıp tasavvuf ıstılahında sık sık “hadis” olarak vurgulanan “Ölmeden önce ölünüz.” meâlindeki meşhur tasavvufî kelâm. (Yılmaz, M. a.g.e. [s. 550-551].).

²⁷⁶ *Kütüb-i Sitte*’de bulunmayıp Alî el-Kârî’nin *el-Masnû*’unda rivayet ettiği “Ben Rahman’ın nefesini Yemen tarafında hissediyorum.” meâlindeki hadis. (Avcı, S. [2004]. Keşif Yoluyla Hadis Rivayeti Meselesi, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, IV, S. 4, 188.).

²⁷⁷ Tasavvuf literatüründe sıklıkla başvurulan “Vatan sevgisi imandandır.” meâlindeki hadis. (Yılmaz, M. a.g.e. [s. 225].).

²⁷⁸ “Müminin ince zekâsından ve derin sezgisinden korkunuz; çünkü o, eşya ve olaylara Allah’ın nuru ile bakar (ve görür).” meâlindeki hadis. (Yılmaz, M. a.g.e. [s. 331].).

²⁷⁹ Tosun, N. (1998). *Risâle-i Kudsiyye, Muhammed Bahâeddin Hazretleri’nin Sohbetleri* (s. 11-12), İstanbul: Erkam Yayınları.

Tercemetü'l-Aşk'ta ise eser, Nakşibendî şeyhlerinin silsilelerinin ortaya konduğu “Der-beyân-ı Silsile-i Hâce-gân-ı ‘Alî-şân” [5b-7a/7-14] bölümünde zikredilmektedir. Eserdeki silsilelerin sonunda, Hz. Ali'nin şecere itibariyle biri Hz. Ebûbekir'e bağlı olarak iki ayrı nispetle Hz. Peygamber'e uzandığı belirtilmek amacıyla Şeyh Muhammed Pârsâ'nın *Risâle-i Kudsiyye* adlı eseri kaynak gösterilmektedir:

Ve Hâce Muhammed Pârsâ *ḫuddise sırruhu'l-isnâ* hazretlerinin **Kudsiyye** nâm risâle-i şerîfelerinde mezkûr olduğu üzere Emîrû'l-Mü'minîn Hazret-i ‘Alî *kerrema'llâhu vechehu* efendimiziñ bir nisbetleri daḡı teberrûken Pîr-i ‘Atîḡ Hazret-i Şiddîḡ raḡıya'llâhu ‘anh efendimizdendir. [7a/12-14]

Keşfü'l-Mahcûb

XI. yüzyılda yaşamış sûfî teorisyen Hücûvî'nin (ö. 465/1072 [?]) kaleme aldığı tasavvufî eseridir. Farsça kaleme alınan *Keşfü'l-Mahcûb*, tasavvufî literatürü ilk defa sistematik bir biçimde işlemeyle oldukça büyük bir öneme sahiptir.²⁸⁰

Tercemetü'l-Aşk'ta *Keşfü'l-Mahcûb*'a, fenâ ve bekâ konusu izah edilirken başvurulur. Buna göre mutasavvıflar arasında fenâ ve bekânın ne demek olduğu ve kime atfedilmesi gerektiği konusunda çeşitli ihtilaflar vardır. Eserde, Hücûvî kanıt gösterilerek fenânın da bekânın da insana ait hususiyetler olduğu ve bu sıfatların tamamen Allah'a izafe edilmesi durumunda ciddi problemlerin ortaya çıkacağı ifade edilir:

Hafî olmaya ki bu maḡâm-ı fenâ vü beḡâ, mazlaḡa-i aḡdâm olup niçeler ‘iyâzen bi'llâhi te‘âlâ bu maḡâmda kec-fehmlikden ilhâda düşmüşlerdir. Bu fenâ vü beḡâyı ‘ayn-ı fenâ ve ‘ayn-ı beḡâ bilip hem ḡâl ve hem muḡil olmuşlardır. Ya'nî fenâyı, fenâ-i maḡz-ı zât-ı beşeriyet ve beḡâyı, beḡâ-yı Ulûhiyyet bilip gûyâ kendüden küllî ḡalâş ve Cenâb-ı Ḥaḡḡ'a küllî vâşıl olur, i'tiḡâd eylemişler; bu ise muḡâldir. Ve tamâm ilhâd u zendeḡadır; zîrâ bu fenâ vü beḡâ yine beşeriyet şıfatı olup ikisi daḡı insândadır. Bu taḡdîrce bâlâda zıkr olunan i'tiḡâdda fesâd-ı ‘aḡîm vardır. Ve ol i'tiḡâd ‘iyâzen bi'llâhi te‘âlâ ‘ubûdiyyeti işḡâ eder.

Şâḡib-i kitâb-ı *Keşf-i Maḡcûb* bu bâbda böyle buyururlar ki bu mes'elede ḡalaḡ fehm etdiklerinden niçe kimesneler vâdî-i ḡilâfa düşmüşlerdir; zîrâ bu şıfatdan küllî insilâḡ bulup şıfat-ı uḡrâ ile ittişâf muḡâldir. [34a-34b/11-3]

²⁸⁰ Uludaḡ, S. (2018). *Hücûvî, Hakikat Bilgisi Keşfu'l-Mahcûb* (s. 59), İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ta'rifât

XIV. yüzyılda yaşamış filoloji, kelâm ve fıkıh âlimi Seyyid Şerîf Cürçânî (ö. 816/1413) tarafından kaleme alınan ve Arap dili üzerine yazılmış ilk ıstılahat sözlüğüdür.²⁸¹ Eserde tasavvufî bazı ıstılahların da sözlük anlamının verilmesi sebebiyle *Ta'rifât*, mutasavvıfların önemli başvuru kaynaklarından birisi olmuştur.

Tercemetü'l-Aşk'ta ise eser, ruh kavramının tasavvufî açıdan tarifi yapılırken kaynak gösterilir. Ruh, üç ayrı sınıfa bölündükten sonra bu sınıflandırmanın Cürçânî'nin *Ta'rifât*'ında da aynen yer aldığı söylenmektedir:

Ve rûh, üçdür: Biri rûh-ı hayvânî ve biri rûh-ı insânî ve biri rûh-ı sulţânîdir. Ve ıstılahât-ı işânda bahş olunan rûh, bu rûh-ı sulţânîdir ki rûh-ı a'zamdır. “Ve nefahtu fîhi min rûhî...”²⁸² bu sırdan 'ibâretidir. Bu rûh, haqîkat-ı Muhammediye ve envâ'-ı Ahmediye'den maḥlûk bir vedî'adır ki 'âlem-i müşâhedede zât-ı Ahadiyyet ile üns etmiştir. Ve bu üç rûhuñ ta'rifleri Seyyid Şerîf'in *Ta'rifât* nâm kitâbında meşrûhdur. [46b/2-8]

3.3.2.3. Kelâm-ı Kibârlar ve Özdeyişler

Söyleyeni belli olan veya belli olmayan kelâm-ı kibâr ve özdeyişler, metnin kaynaklarından bir tanesini oluşturmaktadır. Âyet ve hadisler, ortaya konan teoriler için birer örnek ve delil gösterildiği gibi bu bağlamda zaman zaman kelâm-ı kibârlara da başvurulmaktadır. Metinde, kelâm-ı kibâr ve özdeyiş kabilinden zikredilebilecek ifadeleri şöylece sıralamak mümkündür:

1. [2b/5]: “Emr men lehu'l-emrihi.”²⁸³
2. [4b/1]: “El-‘ilmu bilâ-‘amel vebâkun ve'l-‘amelu bilâ-‘ilm ḍalâkun.”²⁸⁴
3. [4b/13]: “Men lâ şeyḥa lehu fe-şeyḥuhu'ş-şeyḥân.”²⁸⁵
4. [4b/19]: “Bizim t̄arîkımız 'urvetü'l-vüşkâdır.”²⁸⁶
5. [7a/18]: “Ve't-t̄arîkatuhu kulluhâ âdâbun, li-kulli ḥâlin edebun ve li-kulli ḳavmin edebun.”²⁸⁷

²⁸¹ Erkan, A. (1997). *Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü Tarifât* (s. 7-8), İstanbul: Bahar Yayınları.

²⁸² “Ona ruhumdan üflediğim zaman...” (Hicr, 15/29)

²⁸³ “Emir, sahibinindir.”

²⁸⁴ “Amelsiz ilim vebal, ilimsiz amel ise sapkınlıktır.”

²⁸⁵ “Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır.”

²⁸⁶ Eserde ifade edildiği üzere söz, Bahâeddin Nakşibend'e aittir.

²⁸⁷ “Yolların tamamı âdâbdır; her hâlin ve her sözün bir edebi vardır.”

6. [8a/4]: “Hıdmetu’l-mulūk, nişfu’s-sulūk.”²⁸⁸
7. [8a/10]: “İ’tirāz şüm-est. Ve her ki i’tirāz küned ez-İn der-maħrüm.”²⁸⁹
8. [8b/18]: “El-murīdu men lā irādetun lehu.”²⁹⁰
9. [9a/4-5]: “Her ki be-yek cā der-heme cā; her ki der-heme cā der-hiç cā.”²⁹¹
10. [10b/13]: “Aşhabū ma’-Allāh, fe-in lem tuṭīkū fe-aşliḥū ma’ min yuşhibu ma’-Allāh.”²⁹²
11. [11a/8]: “Eş-şoḥbetu mu’eşşiratu ve’t-ṭabī’atu sārīkatu.”²⁹³
12. [11a/14-15]: “Hum kavmun lā yeşkā celīsuhum.”²⁹⁴
13. [12a/10-11]: “Devāmu’n-naẓar, bi’l-ḳalbi ila’llāhi te’ālā...”²⁹⁵
14. [14b/11, 14b/17-18, 20a/10, 21a/1]: “Allāhumme ente maḳşūdī ve rızāke maṭlūbī.”²⁹⁶
15. [19a/14]: “Binā-i ṭarīkat-ı Naşibendiyye, nefes üzredir.”²⁹⁷
16. [19a/16-17, 36b/16]: “Zāhir bi-halk, bātın bi-Hak.”²⁹⁸
17. [19b/1-2]: “Dest be-kār, dil be-dildār.”²⁹⁹
18. [21b/3-4]: “El-vāḳı’atu mā yurā min ‘alemi’l-ğaybi bi-eyyi vechi kāne.”³⁰⁰
19. [26a/17-18]: “Mā ra’eytu şey’en illā ve ru’yetu’llahu fīhi.”³⁰¹
20. [26a/18]: “İllā ra’eytu’llāhu ba’dehu ve ḳablehu.”³⁰²
21. [26b/1]: “Mā ra’eytu şey’en ḳaṭtu illa’llāh.”³⁰³
22. [27a/6-7]: “Men aḥabbe şey’en lā yuṭālī’ ğayruhu ve men ‘arefe şey’en lā yuhārib ğayruhu.”³⁰⁴

²⁸⁸ “Meliklere hizmet, tasavvuf yolunun yarısıdır.”

²⁸⁹ “İtiraz etmek, uğursuzluktur. Her kim (bir şeye) itiraz eder ise o kişi (her şeyden) mahrum kalır.”

²⁹⁰ “Mürid, iradesiz olan kimsedir.”

²⁹¹ “Bir yerde olan, her yere kavuşur. Her yerde olan, hiçbir yere varamaz.”

²⁹² “Allah ile beraber olun; şayet buna gücünüz yetmezse Allah ile beraber olanla beraber olun.”

²⁹³ “Sohbet etmek, etkileyicidir; bu sebeple yaratılış, sohbe düşkündür.”

²⁹⁴ “Şeyhler meclisinde bulunan kimse, hiçbir şeyden şikâyetçi olmaz.”

²⁹⁵ “Yüce Allah’a yönelmiş bir kalp ile ve gönül gözü devamlı açık kalarak...”

²⁹⁶ “Allah’ım benim maksadım sensin ve yalnızca senin rızamı isterim.”

²⁹⁷ Metinde ifade edildiği üzere söz, Ubeydullah Ahrâr’a aittir.

²⁹⁸ “Zâhir olan, halkladır; bātın olan ise Hak’la.”

²⁹⁹ “El iştedir, gönül sevgilide.”

³⁰⁰ “Gayb âleminden görünen her ne ise o gerçek olandır.”

³⁰¹ “Kendisinde Allah’ı görmediğim hiçbir şey olmadı.”

³⁰² “Öncesinde ve sonrasında Allah’tan başka hiçbir şey görmedim.”

³⁰³ “Asla Allah’tan başka bir şey görmedim.”

23. [27a/17-18]:” “Men ğamaza başarahu ‘ani’llāhi ıarfetu ‘aynin lā yehtedī ileyh ıüle ‘umrehu.”³⁰⁵
24. [28a/10-11]: “Kemā-hiye haıķķuhā ba‘de’l-icrā’i řerā’iı.”³⁰⁶
25. [30a/18]: “ıalebu’l-muıāli ‘ani’l-enbiyā muıālun.”³⁰⁷
26. [33b/15-16]: “Nezāre-i me-rā cüz Ğudā ne-ĝired.”³⁰⁸
27. [33b/16-17]: “Fefnū řumme fefnū řumme fefnū vebķū bi’l-beķā’i ķurbu Rabbī.”³⁰⁹
28. [34a/8]: “Allāhī-rā raımet-i Raımān ği belāst!”³¹⁰
29. [36a/11-12]: “İzā ifniyye’l-‘abd ‘an evřāfihi udrikehu beķā.”³¹¹
30. [40b/4]: “A‘zamū’l-meřā’ib, taıyī‘u’l-evķāt.”³¹²
31. [45a/8]: “Müşāhedetu’l-ebrār, beyne’t-tecellī ve’l-istitār.”³¹³
32. [49a/15]: “Lā ya‘lemu ğaddehu illā huve.”³¹⁴
33. [55a/15]: “Ez-řāh yek iřāret ez-men be-ser devīden.”³¹⁵

3.3.3. Eserin şahıs Kadrosu

Tercemetü’l-Aşk, şahıs kadrosu itibariyle kalabalık bir muhtevaya sahiptir. Müellif ve mütercim, bir konuyu genişletmek veya iddialarını bir örnek vasıtasıyla sağlamlaştırmak amacıyla çeşitli şahıs isimleri kullanmış ve yeri geldiğinde ilgili şahıslardan alıntılar yapmıştır. Eserin şahıslarını “Melekler, Peygamberler, Adı Peygamberlerle Anılan şahıslar, Sahabeler, Tâbiîn, On İki İmam, Muhaddisler, şâirler, Mutasavvıflar, Nakşibendî şeyhleri, Eserin Telif ve Tercüme Sürecinde Adı Anılan şahıslar ve Diğer şahıslar” şeklinde bir tasnife tâbi tutmak mümkündür.

³⁰⁴ “Bir şeyi seven, ondan başka hiĝbir şeyle iştikal etmez.”

³⁰⁵ “Her kim bir anlık dahi yönünü Allah’tan başka bir yöne çevirirse ömür boyu hidayet bulmaz.”

³⁰⁶ “şartları, hakkıyla yerine getirdikten sonra...”

³⁰⁷ “Peygamberlerden muhal olanı istemek, muhalin kendisidir.”

³⁰⁸ “Gözümü Allah’tan başkası alamaz.”

³⁰⁹ “(Allah’ta) yok ol, yok ol, yok ol ve sonunda Allah’ın kurbuyla bâki ol!”

³¹⁰ “Derviş olana Allah’ın rahmeti ne büyük belâdır!”

³¹¹ “Kul, fenâ mertebesine erdiği an, bekânın vasıfları da anlaşılır.”

³¹² “Felâketlerin en büyüğü, boşa vakit harcamaktır.”

³¹³ “En güzel müşāhede, görünen ve görünmeyen arasındaıdır.”

³¹⁴ “Hududu, ondan başka bilen yoktur.”

³¹⁵ “Benim kendisine koşarak gitmem için, padişahın bir işareti kâfidir.”

3.3.3.1. Melekler

Eserde melek olarak Cebrail, Azrail, Kerrûbiyân ve Sebbûhiyân zikredilmiştir. Cebrail, “**Hâtîme**” [54b-56b/14-13] bölümünde İzzet Mehmed Paşa’ya teşekkür mahiyetindeki iki beyitlik Farsça şiirde anılır:

Be-dil ‘arş-ı Raḥmân be-cân **Cebre’îl**

Sürüşî-sirişt ü be-ihsân Ḥalîl³¹⁶ [55a/6]

Kur’ân-ı Kerîm’de “melekü’l-mevt” (ölüm meleği)³¹⁷ sıfatıyla zikredilen Azrail ise eserde de “Allah’ın verdiği canı alan melek” vasfıyla kullanılmıştır. Buna göre ömrünün bir kısmını manevî anlamda hasta olarak geçiren bir sâlik, söz konusu hastalıktan Azrail nüzûl etmeden kurtulursa Allah kendisine ömür ihsan eder. Azrail’in nüzûlünden sonra ise bu anlamda hiçbir dönüş yoktur:

Ve ‘alîlden ‘illet mündefî’ olup müteveccih olan zâta geldiği mücerreb ü bî-şübhedir. Kibâr-ı ehlu’llâh buyururlar ki **Ḥazret-i ‘Azrâ’îl** ‘aleyhi’s-selâmñ nüzûlünden muḳaddem olur ise muḫtazır mevt olan ‘alîle teveccüh bereketiyle Cenâb-ı Ḥaḳ ‘ömr ihsân eder; lâkin **Ḥazret-i ‘Azrâ’îl** ‘aleyhi’s-selâmñ nüzûlünden şoñra çâre olmaz. [37b/7-11]

Dört büyük melekten başka, eserin hemen girişinde Allah’a hamd ederken Hoca Neş’et, Allah’a en yakın olarak bilinen³¹⁸ “Kerrûbiyân” ve “Sebbûhiyân” meleklerini de anar:

“Tesbîḥ ü tehlîl-i **Sebbûhiyân**-ı mele’-i a’lâdan füzûn ḥamd u sipâs, teḳaddes-esâs, ‘arz-ı dergâh-ı Cenâb-ı Kibriyâ, *celle ve ‘alâ*, ve evrâd u ezkâr, **Kerrûbiyân**-ı ‘âlem-i envârdan bisyâr...” [1b/3-5]

3.3.3.2. Peygamberler

Eserde, “Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. Yûsuf, Hz. Mûsa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed” olmak üzere sekiz peygamberin adı zikredilmiştir. Metinde yer

³¹⁶ “Gönüllere Allah’ın arşı, cana ise Cebrail... Melek yaratılışı ve ihsanıyla Hz. İbrahim gibi...”

³¹⁷ “O, kullarının üstünde mutlak hâkimiyet sahibidir. Üzerinize de koruyucu melekler gönderir. Nihayet birinize ölüm meleği geldiği vakit (görevli) elçilerimiz onun canını alır ve onlar görevlerinde asla kusur etmezler.” (En’âm, 6/61)

³¹⁸ Uludağ, S. (2016). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (s. 211), İstanbul: Kabalcı Yayınları.; Cebecioğlu, E. (2014). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (s. 281-282), Ankara: Otto Yayınları.

alan peygamberlerin konu başlıklarına olan katkıları kronolojik olarak şöyle ifade edilebilir:

İnsanların ve peygamberlerin ilki kabul edilen Hz. Âdem, “Safiyullah” sıfatıyla eserin “**Hâtime**” [47a-54b/5-13] bölümünde anılmaktadır. Buna göre Hz. Âdem, “seyr ü sülûk daireleri”nin birincisine mensuptur ve sâlik için “letâif-i hamse”den “kalb” unsurunun temsilcisidir. Letâif-i hamsenin her unsuru bir peygamberin ayağının altında yer almaktadır:

Bu dâ’ire, kayd-ı maḥbûbiyye vü muḥibbiyyeden ‘arī olarak ubûdiyyeti müstelzim ve enbiyâ-i ulü’l-‘azmden **Hâzret-i Âdem** ve Hâzret-i Nûh ve Hâzret-i İbrâhîm ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhimu’ş-şalâtu ve’t-teslîm hâzerâtına mensûbdur. [48b-49a/1-3]

Ve bu daḥı ḥafī olmaya ki letâyif-i hamseniñ her biri enbiyâ-i ‘izâm ‘alâ nebiyyinâ ve aleyhimu’s-selâm hâzerâtından bir nebî-i zî-şânîñ zîr-i kademindedir. Ya’nî kalb, **Âdem Şafiyu’llâh** ‘aleyhi’s-selâm hâzretleriniñ zîr-i kademinde... [50a/7-11]

Hz. Nûh da Hz. Âdem gibi, eserin “**Hâtime**” [47a-54b/5-13] bölümünde anılmaktadır. Hz. Âdem’den farklı olarak altıncı dairede zikredilen Hz. Nûh, makam ve mertebe açısından Hz. İbrahim ile mukayese edilir:

Sâlikiñ bu dâ’irede terakķisi ‘amel ile olmayıp mahzân faẓl u ‘inâyet-i İlâhiyye’dir. Ve bu dâ’irede ve bundan şoñra gelecek Ḥaķîkat-ı Ka’be ve Ḥaķîkat-ı Qur’ân ve Ḥaķîkat-ı şalât dâ’ireleri ve devâ’ir-i sâ’irede mu’âmele-i cânibeyn, mâhiyyet-i vaḥdâniyyet iledir. Ya’nî iki sâlik-i vâsılıñ bu maķâmda birbirlerinden tefâvütü min ḥayşi’l-maķâm olmayıp min ḥayşi’ş-şân ve’l-vücûddur. Ve bu, emr-i nâdir ve sırr-ı gâmızdır. **Hâzret-i Nûh** ve Hâzret-i İbrâhîm ‘alâ nebiyyinâ ve aleyhimu’t-teslîm beyninde olduğu gibi **Hâzret-i Nûh** min ḥayşi’l-maķâm Hâzret-i İbrâhîm’e fâ’iķ olup lâkin Hâzret-i İbrâhîm min ḥayşi’ş-şân fevķ-ı **Hâzret-i Nûh**’da vâķı’ olmuşdur. Ve bu emr, evliyâ’u’llâh hâzerâtında daḥı vâķı’dır. [52b/9-19]

Hz. İbrahim, ilk defa eserin üçüncü rûknünün birinci bölümü olan “**Der-beyân-ı Müşâhedât u Mükâşefât**” [26a-33a/3-1] bölümünde, “Halilullah” sıfatıyla anılır. Bir sâlikin müşâhede yolculuğunda ne gibi aşamalardan geçeceği anlatılırken Hz. İbrahim’in Allah’ı doğa unsurlarında araması³¹⁹ örnek gösterilir ve ilgili kıssanın âyetini alıntılanır:

³¹⁹ “Hani İbrahim, babazı Âzer’e, ‘Sen putları ilâh mı ediniyorsun? Şüphesiz, ben seni de kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum.’ demişti. İşte böylece İbrahim’e göklerdeki ve yerdeki

Ve ba‘zen vāqı‘ olur ki verā-yı hicāb-ı kalb ü rühdan kalbiñ şafāsı mertebe, envār-ı İlähiyye ‘aks-endāz zühür olur. Çünānçe **Hāzret-i Hālılu’llāh** ‘*aleyhi şalavātu’l-ālıhi* cenābınıñ şān-ı şerīfinde nāzil olan “Felemmā cenne ‘aleyhu’l-leylu ra’ā kevkebā. Kāle hāzā Rabbī, felemmā efele kāle lā uhibbu’l-āfilīn.”³²⁰ āyet-i şerīfiniñ te’vīlinde aşhāb-ı te’vīl buyururlar ki evvelā nūr-ı şühūd, mir’āt-ı kalb-i ‘ālilerinde nūr-ı hürd-ı kevākib gibi zühür edip aña iltifāt buyurmadılar. Ba‘d ez-īn mäh-tāb gibi ve ba‘d ez-īn āfitāb gibi zühür edip aña dağı iltifāt buyurmadılar. “İnnī veccehtu vechiyellezīne fafare’s-semavāti ve’l-‘arz.”³²¹ deyip vech-i hāşş-ı İlähī’ye müteveccih oldular; çünkü bu envār-ı nihāyetinde olan nūr-ı zāt-ı İlähī müşāhede oluna. Dilde bir zevk-ı vicdānī ve şafā-yı rühdānī zühür eder ki ta‘bīr ü takrīr ile tefhīm olunur maqālātdan degildir. Ve bir vechle ‘ibāre vü ta‘bīre sığmaz. [28b/2-14]

İkinci olarak ise Hz. Âdem gibi, “**Hātım**” [47a-54b/5-13] bölümünün birinci dairesinde zikredilmektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere bu dairede, letâif-i hamseyi teşkil eden her unsur, bir peygamber tarafından temsil edilmektedir. Hz. İbrahim de letâif-i hamsenin “rûh” kısmını oluşturur:

...ve rûh, **İbrāhīm Hālılu’llāh** ‘*aleyhi’s-selām* hāzretleriniñ zīr-i kademinde... [50a/11-12]

Hz. İbrahim, üçüncü kez de Hz. Nûh bahsinde bir alıntı ile yer aldığı üzere Hz. Nûh ile arasındaki makam farklarını belirtmek amacıyla örnek gösterilir.

Hz. İsmail, “Allah’a kurban olmaya hazır kişi” anlamındaki “Zebihullah” sıfatıyla babası Hz. İbrahim ile beraber “**Der-beyān-ı Vākı‘āt u Menām**” [21a-26a/12-2] bölümünde bir defa anılmıştır. Buna göre sâliklerin gördüğü rüyalar “tevil gerektirmeyen, kısmen tevil gerektiren ve tamamen tevil gerektiren rüyalar” olmak üzere üç bölüme ayrılmaktadır. Esere göre Hz. İbrahim’in, oğlu Hz. İsmail’i kurban ettiğini gördüğü rüya³²² “tevil gerektirmeyen rüyalar” kısmına girmektedir:

---

hükümranlığı ve nizamı gösteriyorduk ki kesin ilme erenlerden olsun. Üzerine gece karanlığı basınca bir yıldız gördü. ‘İşte Rabbim!’ dedi. Yıldız batınca da ‘Ben öyle batanları sevmem.’ dedi. Ay’ı doğarken görünce de ‘İşte Rabbim!’ dedi. Ay da batınca ‘Andolsun ki Rabbim bana doğru yolu göstermezse ben de sapıklardan olurum.’ dedi. Güneşi doğarken görünce de ‘İşte benim Rabbim! Bu daha büyük!’ dedi. O da batınca (kavmine dönüp) ‘Ey kavmim! Ben sizin Allah’a ortak koştuğunuz şeylerden uzağım.’ dedi. ‘Ben yüzümü, gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah’a çevirdim. Ben, Allah’a ortak koşanlardan değilim.’” (En’âm, 6/74-79)

³²⁰ “Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü, Rabbim budur, dedi. Yıldız batınca, batanları sevmem, dedi. (En’âm, 6/76)

³²¹ “Ben yüzümü, gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah’a çevirdim.” (En’âm, 6/79)

³²² “İbrahim, şöyle dedi: ‘Ben Rabbime (O’nun emrettiği yere) gideceğim. O, bana yol gösterecektir. Ey Rabbim! Bana Salihlerden olacak bir çocuk başısla.’ Biz de ona uysal bir oğul müjdeledik. Çocuk kendisiyle koşup yürüyecek yaşa gelince İbrahim ona, ‘Yavrum, ben rüyamda seni boğazladığımı gördüm. Düşün bakalım, ne dersin?’ dedi. O da, ‘Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın.’ dedi. Nihayet her ikisi de (Allah’ın emrine) boyun eğip İbrahim de onu

Fe-emmā bālāda ta‘dād olunan aqsāmdan olmayan rü’yā-yı şālīḥa-i sālīk, cüz’-i nübüvvetdir ve üç kısma münkasımdır: Biri oldur ki ta‘bīre ḥācet degildir, ‘aynī görölür. Bu ḥāl, ba‘zı nāsda vāqı‘ olur. Ve i‘tidāl-i ṭabī‘at tesmiye ederler. Ve süllāk-ı ṭarīḳatda hezār vāqı‘ olur, Ḥāzret-i İbrāhīm ‘alā nebiyyinā ve ‘aleyhi’ş-şalātu ve ‘s-selām cenāblarınıñ **Ḥāzret-i Zebīḥu’llāh** ya‘nī **İsma‘īl** ‘aleyhi’-selām cenāblarını zebḥ rü’yāsı gibi... [22a-22b/19-6]

Hız. Yūsuf da Hız. İbrahim ve İsmail kıssasının anlatıldığı bölümde zikredilmiş, “kısmen ve tamamen tevil gerektiren rüyalara” örnek olmak üzere iki şekilde alıntılanmıştır. Buna göre Hız. Yūsuf’un kardeşleri tarafından kuyuya atılmadan önce görüp babası Hız. Yakûb’a anlattığı rüya³²³ kısmen tevil gerektirirken, Hız. Yūsuf’un zindana atıldığı sırada orada bulunan kişilerin gördükleri rüya ve yorumu³²⁴ ise tamamen tevil gerektirmektedir.

Ve ikinci nev‘i ba‘zı ta‘bīr ü te’vīle muhtācdır, **Ḥāzret-i Yūsuf** ‘alā nebiyyinā ve ‘aleyhi’-s-selām ḥāzretleriniñ rü’yā-yı meşhūreleri gibi... Ve üçüncü nev‘i tamām te’vīle muhtācdır, ‘**Azīz-i Mıṣr**’ın gördüğü rü’yā ve zindānda iki şahşın görüp **Ḥāzret-i Yūsuf** ‘aleyhi’-s-selāma ta‘bīr etdirdikleri rü’yā gibi... [22b/6-10]

Hız. Mûsa, Hız. Muhammed’den sonra adı en çok zikredilen ikinci peygamberdir. İlk olarak “**Muḳaddime**” [1b-3b/1-12] bölümünde, eserin tasnif sebepleri sıralanırken karşımıza çıkar:

...ve e’imme-i ma’şümīn ve esbāt-ı **Mûsā** ‘aleyhi’-s-selām... [3b/8]

Hız. Mûsa’ya en çok “**Der-beyān-ı Müşāhedāt u Mükāşefāt**” [26a-33a/3-1] bölümünde “Allah’ı görmek istemesi”³²⁵ vasıtasıyla başvurulmuştur. Bu bölümde, Allah’ın bir

---

(boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: ‘Ey İbrahim! Gördüğün rüyanın hükümünü yerine getirdin. Şüphesiz biz iyilik yapanları böyle mükâfalatlandırırız.’ (Sâffât, 37/99-105)
³²³ “Hani Yūsuf, babasına ‘Babacığım! Gerçekten ben (rüyada) on bir yıldız, güneşi ve ayı gördüm. Gördüm ki onlar bana boyun eğiyorlardı.’ demişti. Babası, şöyle dedi: ‘Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma. Yoksa sana tuzak kururlar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır.’” (Yūsuf, 12/4-5)

³²⁴ “Onunla beraber zindana iki delikanlı daha girdi. Biri, ‘Ben rüyamda şaraplık üzüm sıkığımı gördüm.’ dedi. Diğeri, ‘Ben de rüyamda başımın üzerinde, kuşların yediği bir ekmeğe taşıdığımı gördüm. Bize bunun yorumunu haber ver. Şüphesiz biz seni iyilik yapanlardan görüyoruz.’ dedi.” (Yūsuf, 12/36); “Ey zindan arkadaşlarım! (Rüyanızın yorumuna gelince) biriniz efendisine şarap sunacak, diğeri ise asılacak ve kuşlar başından yiyecektir. Yorumunu sorduğunuz iş böylece kesinleşmiştir.” (Yūsuf, 12/41)

³²⁵ “Mûsa, belirlediğimiz yere (Tûr’a) gelip Rabbi de ona konuşunca, ‘Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım.’ dedi. Allah da, ‘Beni (dünyada) asla göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin.’ dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsa da baygın düştü. Ayılınca, ‘Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah’ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim.’ dedi.” (A’râf, 7/143)

mümine somut olarak tecelli etmesinin imkânsızlığı anlatılırken Hz. Mûsa örnek gösterilir:

Ammâ tecellâ-yı zâtî-i İlâhî bir maqâm-ı ‘âlîdir ki bu kevne şıgmaz. Ve bu maqâm-ı celîle vuşul-i mümkün vuqu‘u muhâldir. Ya‘nî imkân-ı zâtîsi olup vücudu nâ-mevcuddur; zîrâ eger imkân-ı zâtîsi olmasa **Hâzret-i Mûsâ** ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’s-şalâtu ve ‘s-selâm cenâbları “Rabbi erinî enzur ileyke.”³²⁶ buyurmaz idi ki “Talebu’l-muhâli ‘ani’l-enbiyâ muhâalun.”³²⁷ Vuqu‘u muhâl olmasa “Len terânî.”³²⁸ buyrulmaz idi. Bir gârîb sırdır ki yine tecellâ-yı Celâliyye-i şifâtiyye zühür eyledi; lâkin zatîden memnû‘ oldular. Ve dağı ba‘zı [erbâb-ı] haqqât derler ki “Enzur ileyke.”³²⁹ deyü buyurdıklarında muqtezâ-yı Rubûbiyyet bunu iktizâ etdi. Ve’l-hâşıl, tecellî-i Zâtî bu ‘âlemde muhâldir; zîrâ **Hâzret-i Mûsâ** gibi ulü’l-‘azm bir nebî-i zî-şâna “Len terânî.” buyrulup tecellî-i Celâlî-i şifâtî zühür eyledikde sâ‘ir zevâta tecellî-i Zâtî zühuru muhâldir. Ve mezheb-i Haqq budur. **Kemâ kâla’llâhu te‘âlâ:** “Felemmâ tecellâ Rabbuhu lil-cebeli ce‘alehu dekkân ve harra **Mûsâ** şa‘iқан.”³³⁰ bu tecellîye tecellî-i şifâtî-i Celâlî ta‘bîr olunur. Tecellâ-yı zât-ı şırf ki ola, cümle mevcûdâtdan hiç âferîde qalmaz. Ne mülk ü felek ne bihişt ü düzah ve ne ‘arş u kürs qalıp ser-cümle mahv u muzmañıl ü mündek olur. [30a-30b/14-11]

Bu bölümde “Tecellî-i qahrî-i şifâtî” konusu izah edilirken yine Hz. Mûsa örneğine başvurulur ve eserin mahalli olmadığı ifade edilip sözün tevil ve tefsiri, muhaddis ve müfessirlere bırakılır:

Ve tecellî-i qahrî-i şifâtî, Cebel-i Tûr’da **Hâzret-i Mûsâ** ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’s-şalât efendimize ‘ağîb-i “Len terânî.”³³¹ de vâkı‘ olduğu gibidir. Ve aşhâb-ı te’vîl hazerâtı, bu âyet-i şerîfiñ tefsîrinde “Felemmâ tecellâ Rabbuhu lil-cebeli, ey li-cebeli vücûdi Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm ce‘alehu dekkân.”³³² deyü şerh etmişlerdir.

Ve’l-hâşıl, bu mâ-cerâ dağı aşhâb-ı tefsîr ü tevcîh ve erbâb-ı te’vîl hazerâtının tañkîkâtlarına nazâr olunup hasebü’l-imkân hall-i müşkil oluna. Esrâr-ı gâmızadan bir sırr-ı ‘azîm olup bunuñ dağı tañkîkı bu risâle-i muhtaşaraya güncâyış-pezîr olmayacağı zâhir ise dağı hasebü’z-zarûrahu iktizâ etmekle bu qadarca beyânla iktifâ olundu. [32a/9-18]

³²⁶ “Rabbim! Bana (kendini) göster!” (A’râf, 7/143)

³²⁷ “Peygamberlerden muhal olanı istemek, muhalin kendisidir.”

³²⁸ “Beni (dünyada) asla göremezsin!” (A’râf, 7/143)

³²⁹ “(Kendini) göster...” (A’râf, 7/143)

³³⁰ “Rabbi, dağı tecelli edince onu darmadağın ediverdi, Mûsa da baygın düştü.” (A’râf 7/143)

³³¹ “Beni asla göremezsin.” (A’râf, 7/143)

³³² “Yani Rabbi, Mûsa’nın vücut dağına tecelli edince onu darmadağın ediverdi.”

“**Hâtîme**” [47a-54b/5-13] bölümünün birinci dairesinde, letâif-i hamsenin unsurlarından “sır” kavramını temsil eden peygamber olarak “Kelîmullah” sıfatıyla Hz. Mûsa işaret edilir:

...ve sır, **Mûsâ Kelîmu’llâh** ‘*aleyhi’s-selâm*’ hazretlerinin zîr-i kademinde... [50a/12-13]

Aynı bölümün üçüncü dairesinde, her peygamberin bir ismin temsili olduğu ve bu isimlerin zamanla insanlarda tecelli ettiği açıklanırken Hz. Mûsa, Hz. İsa ve Hz. Mûsa, insanlardaki meşrepleri vasfıyla delil gösterilir:

Ve kül menzilesinde olan her bir ism-i şerîf, bir nebî-i zî-şânîñ mürebbîsi ve cüz’ meşâbesinde olan zîlâl-i esmânîñ her biri efrâd-ı âferîdeden bir ferdiñ mürebbîsidir. Enbiyâ-i ‘izâmîñ mazhar oldukları külliyyât-ı esmâya mebâdî-i ta‘ayyünât ve cüz’iyyâta ta‘ayyünât tesmiye ederler. **Muhammediyyü’l-meşreb** ve **Müseviyyü’l-meşreb** ve **İseviyyü’l-meşreb** demeniñ ma’nası budur ki efrâd-ı insândan her ferde esmâ-i İlahiyye’den bir ismiñ zılliyyeti vâkı’ olmadıkça vücûddan behrever olmaz. [51a-51b/15-3]

“Daireler” kısmının onuncusu olan “mahabbet dairesi”ni ise bizzat Hz. Mûsa’nın velâyeti teşkil ve temsil etmektedir:

Dâ’ire-i mahabbetdir ki velâyet-i **Mûsâ** ‘*aleyhi’s-selâm*’dan kinâyedir. Bu dâ’ire ve mâ-ba’dında olan maķâmâtta teraķķî-i sâlik, mahabbet iledir. [53b/3-6]

Hz. Mûsa’nın kardeşi Hz. Harun, eserin “**Hâtîme**” [54b-56b/14-13] bölümünde İzzet Mehmed Paşa’nın eserin tercüme sürecinde hocası Hoca Neş’et’e yaptığı yardımları övmek için iki defa kullanılmıştır:

Hezârân hezâr ĥamd u şenâ bu nev-eşer-i ‘aşķ-âşâr, ‘inâyet-i Ĥazret-i Mennân ve imdâd-ı ĥudsiyye-i ĥazerât-ı İşân ile bu güne ĥüsn-i ĥitâm buldu ki bâlâda işâre olunduĥu vech üzre; çünkü bu emr-i ĥaĥîre me’mûr olduĥumuzda zamân-ı pîrî vü herem ve ĥuvvet-i ĥuvâ der-hemm ü dijem olmaĥdan nâşî pîrâne ‘aşâ-yı kilke ittikâ ile “Rabbi’şrah lî şadrî. Ve yessir lî emrî. Vaĥlul ‘uĥdeten min lisâni. Yefķahu ĥavlî. Vec’al lî vezîren min ehlî. **Hârûne** ahî. Uşdud bihi ezrî. Ve eşriķhu fî emrî.”³³³ niyâzına âĥâz ederek Kelîm-i Tûr-ı münâcât olup bir **Hârûn** tevfiķ recâsında iken ser-âmed-i pûser-ĥ’ânân ve ferzendân-ı ma’neviyyemizden... [54b-55a/14-4]

³³³ “Mûsa: ‘Rabbim!’ dedi. -İşimi bana kolaylaştır. Dilimden (şu) baĥı çözü ki sözümlü anlasınlar. Bana ailemden bir de vezir (yardımcı) ver, kardeşim Harun’u. Onun sayesinde arkamı kuvvetlendir. Ve onu işime ortak kıl.-” (Tâhâ, 20/25-32)

Hız. İsa, yukarıda “meşrep” itibariyle Hız. Mûsa ile beraber zikredilmesinin yanında iki defa anılmıştır. İlk olarak “Der-beyân-ı Fenâ vü Beğâ” [33a-40b/2-11] bölümünde, Hristiyanlık inancının, Hız. İsa’nın annesi Hız. Meryem’i ve bizâtihi kendisini “ekânim-i selâse” adıyla Allah’la birleştirdiği ifade edilirken alıntılanmıştır:

Nestüriyye vü Naşrâniyye bu mezheb-i fâside zâhib olup i’tikâd-ı kâsidlerine göre Hızret-i Meryem *radıya’llâhu ‘anhâ* mücâhede-i külliyye ile Nâsütiyyet’den hürüc edip fânî ve beğâ-yı Lâhütiyyet ile bâkî oldu. Ve Hızret-i ‘İsâ *aleyhi’s-selâm* dahı bu hâliñ netîcesini bulup Hızret-i Meryem ve Hızret-i ‘İsâ hâşâ şümme hâşâ Cenâb-ı Hâk’la muttâhid ve beğâ-yı Hâk ile bâkî vü qadîm oldular deyü buña ekânîm-i şelâse tesmiye etdiler. [34b/7-12]

İkinci kez ise Hız. Âdem, Hız. İbrahim, Hız. Mûsa’dan sonra letâif-i hamsenin bir başka unsuru olan “hafî”yi temsil etmek için “Rûhullah” sıfatıyla Hız. İsa zikredilir:

...ve hafî ‘İsâ Rûhu’llâh *‘aleyhi’s-selâm* hâzretleriniñ zîr-i qademinde... [50a/13-14]

Tercemetü’l-Aşk’ta adı en çok zikredilen peygamber, Hız. Muhammed’dır. Müellif ve mütercim, Hız. Peygamber’i eserin birçok yerinde her daim övgü, salât ve selâm ile anmış, kendisini icabet ve ittiba gösterilecek ilk örnek olarak betimlemiştir. Bu bağlamda tasavvuf literatürünün en önemli kaynaklarından hadis ve sünnet, oldukça yoğun bir biçimde kullanılmış, Hız. Peygamber’in hayatı, davranışları ve beyanatlarından çeşitli alıntılar yapılmıştır.

“Mukaddime” [1b-3b/1-12] bölümünde söze, Allah’a hamd ettikten sonra, Hız. Peygamber’e salât ve selâm getirilerek başlanır:

Bi-ğamdî’llâh oldum mine’l-ğamd-h’ân; dil ü cânım oldu zebân u dehân. Tesbîh ü tehlîl-i Sebbühiyân-ı mele’-i a’lâdan füzün ğamd u sipâs, teğaddes-esâs, ‘arz-ı dergâh-ı Cenâb-ı Kibriyâ, *celle ve ‘alâ*, ve evrâd u ezkâr, Kerrübiyân-ı ‘âlem-i envârdan bisyâr, kürür-ı şalavât-ı tayyibât-ı zekiyyât, tağdîm-i Ravza-i Muğahhara-i Cenâb-ı mazhar-ı sır-ı Zât; a’nî Hızret-i Sulţânü’l-Enbiyâ ve’l-Mürselîn ve Mağbûb-ı Rabbü’l-‘Âlemîn. [1b/2-8]

Vâcibe-i şükr ve ğamd-ı Cenâb-ı Kibriyâ ve farîza-i şalât-ı Hızret-i Sulţânü’l-Enbiyâ... [3a/11-12]

Metinde Hız. Peygamber’e en çok başvuru konu, mürşid ve müridlerin Hız. Peygamber’in sünnetine tam bir bağlılık göstermesi, onunla edeplenmeyi öğrenmesidir. Nitekim, metnin ifadesiyle Nakşibendiyye, Ehl-i Sünnet’i en doğru şekilde yaşayan tarikattır. Bu sebeple *Kur’ân*’ın beyanlarından sonra tâbi olunacak en sağlam ikinci yol, Hız. Peygamber’in hâl ve tutumlarının bilinçli bir biçimde

benimsenmesidir. Söz konusu edilen “ittiba” hususuna, eserin birçok yerinde tesadüf etmek mümkündür:

İmdi, t̄alib-i ma‘rifet-i İlahiyye’ye lāzım olan evvelā bir fāzıl u ‘ālim zāt-ı şerīfi üstād ittiḥāz edip ‘aḳāyid-i dīniyyesini taṣḫīḥ ve fikh-ı şerīf ki ḫelāl ü ḫarām ve vācibāt u sūnen ve mekrūh u mendūb ve mesā’il-i ṣavm u ṣalāt ve ḫacc u zekāt ve mu‘āmelāt-ı lāzıme-i sā’ireyi mübeyyindir. Taḫṣīl eyledikten sonra ‘ilm-i ṭarīḳat ki ef‘āl-i **Ḥazret-i Risālet-penāhī**’den ‘ibāretir. Zāhiri ādāb-ı şerī‘at ve bāṭını erkān-ı ṭarīḳat ile ārāste ya‘nī ḳavlen ve fi‘len ve zāhiren ve bāṭinen **Cenāb-ı Ḥazret-i Fahr-ı ‘Ālem ṣall’allahū ‘aleyhi ve sellem** efendimize kemāliyle ittibā‘ üzere olup sūnnet-i **Resūlu’llāh**’dan zerre fevt etmez ve ādāb-ı şerī‘at u ṭarīḳat ile mūte‘eddeb bir zāt-ı şerīfi bu ‘ilmde kendüye mürşid ü şeyḫ ittiḥāz edip a‘māl-i dīniyyeyi ol zātdan ta‘allüm eyleye. [4b/2-12]

Ādāb ma‘-**Resūli’llāh** daḫı iki nev‘dir: Zāhiren sūnnet-i seniyye-i ‘aliyyeleriyle mūte‘eddeb ve bāṭinen ḫubb-ı **Resūlu’llāh** ile müstaḡraḳ olmaḳdır. Ḥülāṣa-i kelām, ḳalben ve ḳaliben ve zāhiren ve bāṭinen her ḫalde **Ḥazret-i Resūlu’llāh ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem** efendimiz ḫazretlerine ittibā‘dır. [7b/11-15]

Ve ḫāṭıra-i Ḥaḳḳānī daḫı ḫubb-ı İlahī ve maḫabbet-i **Resūlu’llāh** ve ‘ibādāt u tā‘āt ve terk-i ma‘āṣī ile zuḫūr eder. [17a/17-18]

Tarikatlarda bir mürşide bağlanmak, onun yolunu izlemek, sūretini ve sūretini takip etmek, temel esaslardan birisidir. Bir mürid, şeyhine herhangi bir şüphe ve itiraza düşmeksizin tam bir baḡlılık göstermeli, onu âdeta kendi benliğinde yaşmalıdır. Nakşibendiyye tarikatında baḡlılık, “râbita” usûlü ile saḡlanmaktadır. Müridin şeyhe bağlanması, mürşidliğini ondan ahz alarak gerçekleştirilmesi, eserin ciddi bir yekûnunu oluşturmaktadır. Bu konuya Mehmed Emîn’in sohbetlerini ihtiva eden *Vâkı’ât*’ta da rastlamak mümkündür.³³⁴ Mesele izaha kavuşturulurken Hz. Ebûbekir’in Hz. Peygamber’e, Hz. Ali’nin ise yine Hz. Peygamber aracılığıyla Veysel Karanî’ye bağlanması örnek gösterilmiştir:

Ve şeyḫ-i muḳtedā ḳavlen ve fi‘len ve zāhiren ve bāṭinen ef‘āl ü aḳvāl-i **Resūlu’llāh**’a ittibā‘-ı tām ile ittibā‘ı olduğdan sonra kendi daḫı bu ṭarīḳatı bu vaṣfla muttasıf bir zātdan ahz ile silsile-i ṭarīḳları PİR-i ‘Atīḳ Ebū Bekr es-Şiddīḳ ve Şāh-ı Velāyet Ḥazret-i ‘Aliyyü’l-Murtażā *raḍıya’llāhu ‘anhumā* ḫazretātına mūntehī ola ki anlar daḫı erīke-niṣn-i “ve mā erselnāke”, sulṭān-ı serīr-i levlāke **Ḥazret-i**

³³⁴ Tekeli, H. (2016). *Gazzîzâde Abdullatîf’in Hayatı, Eserleri ve Vâkı’ât’ı* (s. 275), Bursa: Uludağ Yayınları.

Resūlu'llāh *ṣalla'llāhu 'aleyhi ve 'ālihu'l-ālihi* efendimiz ḥazretlerinden aḥz buyurmuşlardır. [5a/12-18]

Ve bu devlete nā'il olmak, ṭarīḳ-ı rābiṭa ve ṭarīḳ-ı murāḳabe ve ṭarīḳ-ı zıkr ile olur. Lākin aḳreb-i ṭuruḳ, ṭarīḳ-ı rābiṭadır ki şöḥbet-i şeyḫden 'ibāretidir; zīrā Aşḫāb-ı **Cenāb-ı Ḥazret-i Risālet-penāhī**'den bu ṭarīḳ üzre aḥz buyurmuşlardır. Bā-ḥuṣūṣ, seyyid-i ṭarīḳ fi'l-gāri'r-refīḳ Cenāb-ı Şiddīḳ *raḍīya'llāhu 'anh* ḥazretleri, **Ḥazret-i Peygamber** *ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem* efendimizden ḡarda vāḳı' olan şöḥbet-i ḥāṣ ve ezmine-i sā'irede olan şöḥbet ile aḥz buyurmuşlardır. **Kemā ḳāla'llāhu te'ālā:** “İz humā fi'l-gāri.”³³⁵ [11b/7-14]

Ḥazret-i Risālet-penāh *ṣalla'llāhu 'aleyhi ve 'ālihu'l-ālihi* efendimiz Ebu'l-Evliyā *kerrema'llāhu te'ālā vechehu* ḥazretlerine buyurdular ki “Dā'imā meclis-i ehlu'llāhda ḥāzır ol ki aḳreb-i ṭuruḳ-ı viṣāl-i Ḥaḳ'dır.” Bu emre imtişālen Ḥazret-i 'Alī *kerrema'llāhu vechehu* efendimiz, Ḥayrū't-Tabi'in Üveys-i Ḳaranī *raḍīya'llāhu 'anh* ḥazretlerinin meclis-i 'ālilerine ḥāzır olmuştur. [11a/15-19]

Eserin bir konu başlığını oluşturan Hâcegân tarikatı silsilesinin sonunu Hz. Ebûbekir ve Hz. Ali'den sonra Hz. Peygamber teşkil etmektedir. Sıralanan iki silsilenin sonunda da Hz. Peygamber övgü dolu sıfatlarla anılır:

...ve anlar daḫı **Seyyidü'l-Mürselīn** ve “raḫmeten lil-'ālemīn”, rūḫu'l-a'zam ve'n-nūru'l-etem, ḫülāṣātu'l-mevcūdāt, *'aleyhi ve 'ālā 'ālihi ekmeli'ş-şalāt ve efḍali't-taḫiyyāt* efendimiz ḥazretlerinden aḥz buyurmuşlardır. [6b/7-9]

...ve anlar daḫı **seyyid-i veled-i Ādem**, ḥ'āce-i her dü 'ālem, *ṣalla'llāhu 'aleyhi ve 'ālā 'ālihi ve sellem* efendimiz ḥazretlerinden aḥz buyurmuşlardır. [7a/9-11]

Tasavvufun temel kavramlarından “müṣāhede” ve “mükāşefe”nin izah edildiği “**Derbeyān-ı Müṣāhedāt u Mükāşefāt**” [26a-33a/3-1] bölümünde Hz. Peygamber'in “Mirac” hadisesine atıf yapılır. Buna göre böyle bir tecelli, Hz. Peygamber'den başka bir kimseye nasip olmamıştır. Hz. Peygamber'in yaşadığı bu olay, tecelli mertebelerinin en üstünüdür:

Her kim ki bir şeye şiddetle maḥabbet eyleye; cümle eşyā be-her ḫāl nazār-ı i'tibār ile manzūru olmadıḡı bedīḥidir. Cenāb-ı Perverdigār-şān, ḫuṣūṣiyyet-'unvān, **Ḥazret-i Nübüvvet-penāhī** de Leyle-i Mi'rāc'da bu vechle buyurmuşdur. **Ḳāla'llāhu tebāreke ve te'ālā:** “Mā zāḡa'l-başaru ve mā ṭaḡā.”³³⁶ [27a/7-10]

³³⁵ “Hani onlar mağaradaydı.” (Tevbe, 9/40)

³³⁶ “Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı.” (Necm, 53/17)

Ve tecellā-yı luṭfī-i Cemālī-i Zātī, **Risālet-penāh** *ṣalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem* efendimiz ḥazretlerine leyle-i mübareke-i Mi'rāc'da vākı' olmuşdur. Ve Buhārī ve Müslim'de eḥādīs-i ṣaḥīḥa ile ṣābitdir. Ve ancak zāt-ı **Ḥazret-i Nübüvvet-penāhī'**ye maḥşuş olmuşdur. Ve bu devlet-i dīdār, hıç ferde vuḳū' bulmak muḥāldir. [31b/10-14]

Hız. Peygamber, eserde hadisleriyle önemli bir rol oynamaktadır. Metinde, muteber hadis kitapları veya daha farklı hadis derlemelerinde bulunan birçok hadis iktibas edilmiştir. *Tercemetü'l-Aşk*'ta kullanılan hadislerin tamamı, çalışmamızın “Eserin Kaynakları” bölümünün “Kur'ân-ı Kerîm ve Hadis Kitapları” maddesinde kaynaklarıyla beraber incelenmiştir. Yine de birkaç örneği şöylece alıntılanmak mümkündür:

İmām Nevevī *raḍıya'llāhu 'anh* ḥazretlerinin isnād-ı ṣaḥīḥ ile rivāyet ü taḥkīkları üzre Aşḥāb-ı Kirām'dan 'Abdullāh bin Ḥubeyb *raḍıya'llāhu 'anh* ḥazretlerinden menḳüldür ki “Bir leyl-i muzlim ve keşret-i bārānda **Ḥazret-i Resūlu'llāh** *'aleyhi ṣalavātu'llāh* efendimiziñ bezm-i 'ālīlerine ḥazır ve cemā'at-i bā-sa'adet-i Aşḥāb-ı Kirām'a mülḥaḳ ve şerāfet-i ma'ıyyet-i Nebeviyye ile edā-yı ṣalāt için 'azim-i rāh ṭaleb olup tevfiḳ u 'ināyet-i Ḥaḳḳ'a maḫhariyyetle **Şems-i Daḫve-i Nübüvvet** *'aleyhi ekmeli's-selām ve't-taḫıyye* efendimizi ol şeb-i tārīkde bulup devlet-i şoḫbetlerine nā'il oldum. Sa'ādetle ‘Söyle.’ deyü emr buyurduklarında ‘Yā **Resūlu'llāh!** Ne söyleyem?’ dedim. Tekrār bir daḫı iltifāt-ı ḥiṭāb-ı müsteṭāb buyurup ‘Söyle.’ deyü buyurdular. Yine ‘Yā **Resūlu'llāh!** Ne diyeyim?’ dedim. Tekrār ḥiṭāb buyurup ‘Söyle.’ deyü buyurdular. Yine i'āde-i kelām edip ‘Yā **Resūlu'llāh!** Ne diyeyim?’ dedigimde buyurdular: “Ḳul huva'llāhu aḫad ve Mu'avvizeteyni ḥıne tusmī ve ḥıne tuşbīhu şelāse merrāt.”³³⁷ [38a-38b/18-11]

Ve Ebū Ümāme *raḍıya'llāhu 'anh* ḥazretlerinden mervīdir ki **Risālet-penāh** *ṣalla'llāhu 'aleyhi ve ālihu'l-ālīhi* efendimiz “‘Aleykum bi-ḳıyāmi'l-leylı fe-innehu de'bu's-şāliḥin.”³³⁸ buyurmuşlardır. [39a-39b/19-2]

Ve **Ḥazret-i Faḫr-ı 'Ālem ve Seyyid-i Cümle Ümem** *ṣall'allāhu 'aleyhi ve sellem* bu maḫşad-ı ḥaḳḳıyye işāret edip “Ḥubbu'l-vaṭan mine'l-İmān.”³³⁹ buyurmuşlardır. [47b/15-17]

Eser sonunda yer alan seyr ü sülūk dairelerinin sekizincisi “Makām-ı Kayyûmiyye”de sâlikin terakki kaydetmesi için Hız. Peygamber'e ve onun halifelerine tam bir baḡlılık göstermesi gerekir:

³³⁷ “Sabah ve akşama erince ‘Kul huva'llāhu aḫad...’ (İhlās, 112/1) ve Mu'avvizeteyn (Felak/Nās, 113/114) sûrelerini üçer defa tekrar tekrar oku.”

³³⁸ “Ḳıyāmi'l-leyl'i (gece ibadetini) ihmal etmeyiniz; çünkü o, sizden önceki salih kişilerin âdetidir.”

³³⁹ “Vatan sevgisi imandandır.”

Ve sâlike maḳâm-ı hullet ve maḳâm-ı maḥabbet ve maḳâm-ı maḥbûbiyyet, bu maḳâmın inşibâğından ḥâşıl olur. Bu maḳâmın ḥâli **Cenâb-ı Risâlet-penâh efendimiziñ** verâşet-i ekmeli ve hulefâ-i **Ḥazret-i Risâlet-penâh**'ye kemâl-i mütâba'at ile ḥâşıl olur. [53a/10-14]

On üçüncü daire ise Hubb-ı Sırf-ı Zâtî'dir ve Hz. Peygamber'e has kılınmıştır.³⁴⁰

Maḳâm-ı ḥâşş-ı **Ḥazret-i Risâlet-penâh**'den kinâyedir. Fevka'l-ḥaḳîkâdır. Ve lâ-ta'ayyün ile mu'abber olan maḳâmıdır. [53b/16-19]

Letâif-i hamsenin beşinci unsuru olan “ahfâ” da “Habibullah” sıfatıyla Hz. Peygamber aracılığıyla temsil edilmektedir:

...ve ahfâ **Cenâb-ı Ḥabîbu'llâh** *şalavâtu'llâhu ve selâmuḥu 'aleyhi ve 'alâ âlihi* efendimiz ḥazretleriniñ zîr-i ḳademindedir. [50a/14-15]

Eserde, bir sâlikin zikir esnasında söyleyeceği ilk dua “kelime-i tevhid”dir. Kelime-i tevhid içerisinde “Muhammedün resûlullâh” ibaresinin kullanılmasına bilhassa dikkat edilmelidir:

Ḥazret-i Câmî buyururlar ki “Benden bir kerre kelime-i ‘Lâ ilâhe illa'llâh’ şâdır olmadı ki ‘**Muḥameddün resûlu'llâh**’ demiş olmayam.” Ya'nî her gâh ki “Lâ ilâhe illa'llâh” zikir eyledim, be-her ḥâl “**Muḥameddün resûlu'llâh**” dedim. [15a/5-7]

Ya'nî üç 'adedde bir “**Muḥammedün resûlu'llâh**” kelime-i muḳaddesini şoldan şağa güyâ sînesine taḥrîr eder gibi lisân-ı ḥâl ile ḳırâ'at ede. [14b/9-10]

3.3.3.3. Adı Peygamberlerle Anılan Şahıslar

Kur'ân-ı Kerîm'de doğrudan “peygamber” sıfatıyla yer almayıp çeşitli peygamberlerin kıssalarında önemli yer tutan şahıslar bulunmaktadır. Bu şahısların en önde gelen isimlerinden birisi de Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem'dir. *Kur'ân*'da ahlâkî yapısı ve karakteriyle büyük bir övgüye mazhar olan Hz. Meryem, eserde oğlu Hz. İsa ile beraber “ekânim-i selâse” başlığında bir defa anılmıştır. Hz. Meryem'in zikredildiği kısım, “Peygamberler” bölümünün “Hz. İsa” bahsinde yer almaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Mûsa'nın yol arkadaşı olarak anılan Hızır da bu grup içerisinde anılabilecek şahıslardan birisidir. Hızır'a, “**Der-beyân-ı Âdâb-ı Tarîḳat**” [7a-10a/15-8] bölümünde, bir sâlikin şeyhine itiraz dahi etmeksizin bir bağılık

³⁴⁰ Tosun, N. (2016). *İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindî; Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri* (s. 75-76), İstanbul: İnsan Yayınları.

göstermesi gerektiği anlatılırken sözün gidişatı itibariyle anlamı kuvvetlendirmek amacıyla başvurulur:

...kendüden idrāk u irādeyi külliyyen selb edip “El-murīdu men lā irādetun lehu.”³⁴¹ mefhumunu kendüye hāl ederek şeyhiniñ fikrinden gayrı kendüde bir fikr olmayıp sā’ir erbāb-ı hāl ister ise **Hızır** olsun, kaç’an meyl etmeyip ve “Benim bā’iş-i necātım ancak bu zātdır. Ve feyz ü fütūhum bu zātın yüzündendir.” deyip ağıyāra meyl ü rükūndan ziyādesiyle hāzer eyleye; zīrā iflāh bulmaz. [8b-9a/18-4]

3.3.3.4. Sahabeler

Eserde; Hz. Ebûbekir, Hz. Ali, Hz. Hüseyin (ö. 61/680), Selmân-ı Fârisî (ö. 36/656 [?]), Hz. Enes (ö. 93/711-12), Zeyd b. Erkam (ö. 68/688), Abdullah b. Hubeyb ve Ebû Ümâme (ö. 86/705) olmak üzere sekiz sahabenin adı zikredilmiştir. En çok atf yapılan sahabeler ise “hulefâ-i râşidîn”den Hz. Ebûbekir ve Hz. Ali’dir. Hz. Ebûbekir ilk olarak “**Muḳaddime**” [3b-5b/12-6] bölümünde anılmakta, diğer bahisleri ise “**Der-beyân-ı Silsile-i Hı̄ce-gân-ı ‘Âlî-şân**” [5b-7a/7-14] ve “**Der-beyân-ı Tarîḳ-ı Râbiṭa**” [10b-12a/1-6] bölümlerinde yer almaktadır. Metinde “Pîr-i ‘Aṭîḳ, seyyidi ṭarîḳ fi’l-gâri’r-refîḳ...” [5a/15, 11b/10-11] gibi sıfatlarla övülen Hz. Ebûbekir, hemen her bahiste bir müridin bir mürşidden el alması ve ona sıkıca bağlı olması gerektiği anlatılırken kendisinin Hz. Peygamber ile ilişkisi itibariyle delil olarak gösterilir ve *Kur’ân*’ın “mağara kıssası”ndan iktibas yapılır. Bu kısımlarda yine Hz. Peygamber’e bağlılığı işaret edilerek Hz. Ali de alıntılanır:

Ve şeyh-i muḳtedā ḳavlen ve fi’len ve zāhiren ve bāṭinen ef‘āl ü aḳvāl-i Resūlu’llāh’a ittibā‘-ı tām ile ittibā‘ı olduğdan sonra kendü daḫı bu ṭarîḳatı bu vaşfla muttaşif bir zātdan aḫz ile silsile-i ṭarîḳları **Pîr-i ‘Aṭîḳ Ebū Bekr es-Şiddîḳ** ve Şāh-ı Velāyet Ḥazret-i ‘Aliyyü’l-Murtażā *raḳıya’llāhu ‘anhumā* ḥazretātına muntehî ola ki anlar daḫı erîke-nişîn-i “ve mā erselnāke”, sulṭān-ı serîr-i levlāke Ḥazret-i Resūlu’llāh *şalla’llāhu ‘aleyhi ve ālihu’l-ālihi* efendimiz ḥazretlerinden aḫz buyurmuşlardır. [5a/12-18]

Lâkin aḳreb-i ṭuruḳ, ṭarîḳ-ı râbiṭadır ki şöḫbet-i şeyhden ‘ibāretdir; zīrā Aşḫāb-ı Cenāb-ı Ḥazret-i Risālet-penāhi’den bu ṭarîḳ üzre aḫz buyurmuşlardır. Bā-ḫuşuş, seyyidi ṭarîḳ fi’l-gâri’r-refîḳ **Cenāb-ı Şiddîḳ** *raḳıya’llāhu ‘anh* ḥazretleri, Ḥazret-i Peygamber *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* efendimizden

³⁴¹ “Mürid, iradesiz olan kimsedir.”

gârda vâkı^ç olan şöhet-i hâş ve ezmine-i sâ'irede olan şöhet ile ahz buyurmuşlardır. **Kemâ kıla'llāhu te'ālā:** “İz humā fi'l-gāri.”³⁴² [11b/8-14]

Mürid ve mürşid ilişkisinden başka Hz. Ebûbekir bir de Nakşibendî şeyhlerinin silsilelerinin sıralandığı “**Der-beyān-ı Silsile-i Hâce-gān-ı 'Alī-şān**” [5b-7a/7-14] bölümünde anılmaktadır. Buna göre Nakşibendî şeyhleri, Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in soyunu devam ettirmesi vasıtasıyla Hz. Peygamber'e ve Şeyh Muhammed Pârsâ'nın *Kudsiyye* adlı eserinde işaret ettiği gibi Hz. Ali'nin Hz. Ebûbekir'le arasındaki münasebet vesilesiyle teberrüken Hz. Ebûbekir'e (Bekrî silsile) bağlıdırlar:

Ve Hâce Muhammed Pârsâ *kıddise sırruhu'l-isnā* hazretlerinin *Kıdsiyye* nām risāle-i şerīfelerinde mezkûr olduğu üzere Emîrû'l-Mü'minîn Hazret-i 'Alī *kerrema'llāhu vechehu* efendimizin bir nisbetleri dahı teberrüken **Pîr-i 'Atîk Hazret-i Şiddîk rağıya'llāhu 'anh** efendimizdendir. [7a/11-14]

“Emîrû'l-mü'minîn, neyyir-i āsumān-ı dîn, şāh-ı velāyet, ebu'l-evliyā, şāhib-i zü'l-fikār, mevlā-yı kıanber, fātiḥ-i Ḥayber, şîr-i dilîr-i Ḥudā, Düldül-süvār-ı 'arşa-i seḥā, ibnû'l-‘amm-ı Resûl...” [6b/5-6, 7a/7-8, 55b/5-7] gibi birçok sıfatla övülen Hz. Ali, genel olarak yukarıda da görüldüğü üzere Hz. Ebûbekir ile birlikte anılmıştır. Mürid ve mürşid bağlılığının anlatıldığı bölümlerde, Hz. Ebûbekir ve Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'le aralarındaki ilişkiden farklı olarak bir hadis vasıtasıyla Hz. Ali'nin “tâbiînin en hayırlısı” sıfatıyla tanıdığımız Veysel Karanî'ye (ö. 37/657) bağlı bulunduğu da ifade edilmektedir:

Hazret-i Risālet-penāh *şalla'llāhu 'aleyhi ve ālihu'l-ālihi* efendimiz **Ebu'l-Evliyā kerrema'llāhu te'ālā vechehu** hazretlerine buyurdular ki “Dā'imā meclis-i ehlu'llāhda ḥāzır ol ki aḳreb-i ṭuruḳ-ı vişāl-i Ḥaḳ'dır.” Bu emre imtişālen **Hazret-i 'Alī kerrema'llāhu vechehu** efendimiz, Ḥayrû't-Tabî'in **Üveys-i Karanî rağıya'llāhu 'anh** hazretlerinin meclis-i 'ālilerine ḥāzır olmuştur. [11a/15-19]

Hz. Ali'nin metne önemli tesirlerinden bir diğeri ise *Tercemetü'l-Aşk*'ın ikinci tercüme sebebinin anlatıldığı “**Hātime**” [54b-56b/14-13] bölümünde oynadığı temel roldür. Bu konudaki açıklama ve alıntılar çalışmamızın “Eserin Telif ve Tercüme Sebebi ile Sunulması” bölümünde yer almaktadır.

³⁴² “Hani onlar mağaradaydı.” (Tevbe, 9/40)

Eserde adı alıntılanan sahabelerden Hz. Enes, Zeyd b. Erkam, Abdullah b. Hubeyb ve Ebû Ümâme ise metne delil mahiyetindeki hadislerin okuyucuya nakli sırasında ravi olarak kullanılmışlardır.

Hz. Hüseyin ve Selmân-ı Fârisî de Nakşibendî şeyhlerinin Hz. Peygamber'e uzandığı silsilenin anlatıldığı “**Der-beyân-ı Silsile-i Hâcegân-ı ‘Âlî-şân**” [5b-7a/7-14] bölümünde anılmıştır. Burada Hz. Hüseyin'den “sıbtu'n-Nebî, nür-ı ebşâru'l-ḥaḳîḳî, şemsü's-şâkaleyn” gibi sıfatlarla bahsedilirken Selmân-ı Fârisî ise “bûlbül-i hoş-lehce-i ḥaḳîḳat” sıfatıyla övülmüştür.

3.3.3.5. Tâbiîn

Eserde, tâbiînden Ebu'l-Kâsım b. Muhammed b. Ebûbekir es-Sıddîk (ö. 107/725 [?]), İmâm Zeynelâbidîn (ö. 94/712), Veysel Karanî ve İbn Sîrîn (ö. 110/729) olmak üzere dört isim zikredilmiştir. “Hayru't-tâbiîn” sıfatıyla meşhur Veysel Karanî,³⁴³ “din büyüklerine bağlılık” münasebeti bağlamında Hz. Ali ilişkilendirilmiş olup ilgili kısım ve alıntı, “Sahabeler” bölümünün “Hz. Ali” bahsinde yer almaktadır.

Hz. Ebûbekir'in oğlu ve Mısır valisi Ebu'l-Kâsım b. Muhammed b. Ebûbekir es-Sıddîk,³⁴⁴ on iki imâmın üçüncüsü ve tâbiînden kabul edilen İmâm Zeynelâbidîn³⁴⁵ ise Nakşibendî silsilelerinin anlatıldığı “**Der-beyân-ı Silsile-i Hâcegân-ı ‘Âlî-şân**” [5b-7a/7-14] bölümünde zikredilmiştir.

Yaptığı rüya tabirleriyle tanınan İbn Sîrîn'den³⁴⁶ de yine meşhur olduğu üzere ortaya koyduğu rüya tabirleriyle ilgili bir kısım nakliyle bahsedilmiştir:

Meşhûrdur ki **İbn Sîrîn**'e üç şahş, ‘âlem-i ma'nâda kendilerini ezân okur gördüklerini taḳrîr eylediklerinde birine Hâc ve birine seriḳa ve birine sū'-i ḥâl ile ta'bîr etmişler. Bu ma'nâdan su'âl olduğunda her biriniñ maḳâm u ḥâli iḳtizâsına taḳbîḳ ile ta'bîr olunur deyü buyurmuşlar. [25b/5-9]

3.3.3.6. On İki İmam

Eserde on iki imâmdan Zeynelâbidîn, Muhammed el-Bâkır (ö. 114/773 [?]), Cafer-i Sâdık (ö. 148/765), Mûsa el-Kâzım (ö. 183/779), Ali er-Rızâ (ö. 203/819) olmak

³⁴³ Ohrili Hüseyin M. (1333). *Menâkıb-ı Üveyse'l-Karanî* (s. 3), İstanbul.

³⁴⁴ Apak, A. (2005). Muhammed b. Ebû Bekir es-Sıddîk, *TDVİA*, İstanbul, c. 30, 518.

³⁴⁵ Kılavuz, A. S. (2013). Zeynelâbidîn, *TDVİA*, İstanbul, c. 44, 365.

³⁴⁶ Yücel, A. (1999). İbn Sîrîn, *TDVİA*, İstanbul, c. 20, 358.

üzere beş isim yer almaktadır. Eserin “**Der-beyân-ı Silsile-i Hâcegân-ı ‘Âlî-şân**” [5b-7a/7-14] bölümünde Nakşibendî şeyhleri ve müridlerinin Hz. Peygamber’e dek uzanan nispetleri anlatılırken on iki imâmdan da faydalanılmıştır. Buna göre Cafer-i Sâdık zikredilen iki farklı silsilede adı ortak olarak bulunan tek imâmdır. Zeynelâbidîn, Muhammed el-Bâkır, Mûsa el-Kâzım, Ali er-Rızâ’nın adları ise ikinci silsilede alıntılanmıştır. Hem on iki imâm hem de tâbiîn grubuna girebilecek olan Zeynelâbidîn’i bu başlıktan farklı olarak “Tâbiîn” maddesinde de andık. Zeynelâbidîn, “‘azîmü’l-meḥâmidleri zîver-i ḥilye-i dîn” şeklinde; Muhammed el-Bâkır, “sırru’llâhü’l-bâhir” şeklinde; Cafer-i Sâdık, “gül-gönçe-i gülşen-i ḥânedân-ı nübüvvet” şeklinde; Mûsa el-Kâzım, “vâlid-i mâcid” şeklinde; Ali er-Rızâ ise “çerâğ-ı kâşâne-i hüda” şeklinde nitelendirilmiş ve övülmüştür:

Ve anlar daḥı gül-gönçe-i gülşen-i ḥânedân-ı nübüvvet **İmâm-ı Ca’fer-i Şâdık** raḍıya’llâhu ‘anhu’l-*Hâlık* ḥâzretleri rûḥâniyyetlerinden... [6b/1-2]

...ve anlar daḥı çerâğ-ı kâşâne-i hüda **İmâm-ı ‘Âlî er-Rızâ** raḍıya’llâhu ‘anh ḥâzretlerinden ve anlar daḥı vâlid-i mâcidleri **İmâm Mûsâ el-Kâzım** raḍıya’llâhu ‘anh ḥâzretlerinden ve anlar daḥı peder-i büzürgvârları **İmâm Şâdık** raḍıya’llâhu ‘anh ḥâzretlerinden ve anlar daḥı peder-i emcedleri sırru’llâhü’l-bâhir **İmâm Muhammed el-Bâkır** raḍıya’llâhu ‘anh ḥâzretlerinden ve anlar daḥı vâlid-i ‘azîmü’l-meḥâmidleri zîver-i ḥilye-i dîn **İmâm Zeynel’âbidîn** raḍıya’llâhu ‘anh ḥâzretlerinden... [6b-7a/18-4]

3.3.3.7. Muhaddisler

Eserde adı zikredilen Buhârî, Müslim ve İmâm Nevevî (ö. 676/1277) olmak üzere üç muhaddis bulunmaktadır. “Müşâhede” kavramının en yüce tecellisi anlatılırken Hz. Peygamber’in Miraç hadisesine atıf yapılmış, kaynak olarak Buhârî ve Müslim gösterilmiştir:

Ve tecellâ-yı luḥfî-i Cemâlî-i Zâtî, Risâlet-penâh *şalla’llâhu te’âlâ ‘aleyhi ve sellem* efendimiz ḥâzretlerine leyle-i mübâreke-i Mi’râc’da vâkı’ olmuştur. Ve **Buhârî** ve **Müslim**’de eḥâdîs-i şaḥîḥa ile şâbitdir. Ve ancak zât-ı Ḥâzret-i Nübüvvet-penâhî’ye maḥşûş olmuştur. Ve bu devlet-i dîdâr, hiç ferde vuḳû’ bulmak muḥâldir. [31b/10-14]

Ve bu tecellâ-yı Celâlî-i şifâtî eger perde-i tecellâ-yı Cemâl verâsından zuḥûr etmese cümle-i mâ-sivâyı iḥrâk u nâ-büd eder idi. Ve bu bahş, **Buhârî** ve **Müslim**’de muşarraḥdır. [32a-32b/18-1]

İmâm Nevevî ise Abdullah b. Hubeyb'in ravi olarak gösterildiği hadisin nakledildiği kısımda hadis muhakkiki sıfatıyla anılmıştır:

İmâm Nevevî *rağıya'llāhu 'anh* hâzretleriniñ isnād-ı şaḥīḥ ile rivāyet ü taḥkīkları üzre Aşḥāb-ı Kirām'dan 'Abdullāh bin Ḥubeyb *rağıya'llāhu 'anh* hâzretlerinden menḳıldür ki... [38a-38b/18-1]

Eserde adı açıkça zikredilmeyip derlediği hadislerden istifa edilen Suyûtî, Heysemî (ö. 807/1405) gibi muhaddisler de bulunmaktadır.

3.3.3.8. Şâirler

Eserde adı zikredilen Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, Abdurrahmân Molla Câmî ve Mirzâ Bîdil olmak üzere üç şâir yer almaktadır. Mevlânâ'ya ait beyitler ve Câmî'ye atfedilen bir kıt'a, çalışmamızın "Eserin Şekil Hususiyetleri" kısmında bulunmaktadır.

Sebk-i Hindî'nin büyük şâirlerinden Mirzâ Bîdil³⁴⁷ ise eserde mensur bir ifadesiyle anılmıştır:

Ve bu bâbda **Cenâb-ı Bîdil**, "Allāhî-râ rahmet-i Raḥmân çî belâst!"³⁴⁸ buyurmuşdur. [34a/8-9]

Eserin müellifi Mehmed Emîn ve mütercimi Hoca Neş'et de sözün gidişatı itibariyle zaman zaman şâir kimlikleriyle esere dâhil olmuşlardır. Hoca Neş'et, eserin "Muḳaddime" [1b-3b/1-12, 3b-5b/12-6] ve "Ḥâtime" [54b-56b/14-13] bölümlerindeki beyitlerinden farklı olarak metne "li-mütercimihî" terkihiyle Farsça bir beytini de eklemiştir. Mehmed Emîn'in de "li-müellifihî" terkihiyle bir rubâîsi bulunmaktadır. İlgili şiirler, çalışmamızın yukarıda da ifade edilen "Eserin Şekil Hususiyetleri" bölümünde yer almaktadır.

Bahsi geçen üç şâirin haricinde şiirlerinden parçalar verilen; fakat adı anılmayan, Türk şiirine rubâîleriyle tesir eden Ebû Said-i Ebu'l-Hayr (ö. 440/1049)³⁴⁹, Arap edebiyat âlimi Kureyb el-Asmâî (ö. 216/831)³⁵⁰ gibi şâirler de söz konusudur.

³⁴⁷ Korkmaz, Ş. *a.g.e.* (s. 346).

³⁴⁸ "Derviş olana Allah'ın rahmeti ne büyük belâdır!"

³⁴⁹ Yazıcı, T. (1994). Ebû Saîd-i Ebü'l-Hayr, *TDVİA*, c. 10, 221.

³⁵⁰ Tülücü, S. (1991). Asmâî, *TDVİA*, c. 3, 499.

3.3.3.9. Mutasavvıflar

Hâcegân Silsilesi'nde Yer Alıp Fiilen Nakşibendî Şeyhi Olmayan Mutasavvıflar

“Der-beyân-ı Silsile-i Hâcegân-ı ‘Âlî-şân” [5b-7a/7-14] bölümünde, Nakşibendî şeyhlerinden farklı olarak silsileyi teşkil eden; fakat fiilen Nakşibendî şeyhi olmayıp Hâcegân tarikatına mensup mutasavvıflar da söz konusudur. Bu mutasavvıfların neredeyse tamamı, Nakşibendî şeyhlerinin nispet itibariyle Hz. Peygamber’e dek uzandığını belirten Hâcegân silsilesi içerisinde zikredilmiştir. Burada adı anılan mutasavvıflar; Bâyezid-i Bistâmî (ö. 234/848 [?]), Ebu’l-Hasan Harakanî (ö. 425/1033), Ali Fârmîdî (ö. 477/1084), Yûsuf-ı Hemedânî, Abdülhâlık-ı Gücdüvânî, Ârif-i Rivgerî (ö. 634/1236-1237), Mahmûd İncir el-Fağnevî (ö. 715/1315-1316), Ali Râmitenî, Emir Külâl; Marûf el-Kerhî (ö. 200/815-816 [?]), Serî es-Sakatî (ö. 251/865), Cüneyd-i Bağdâdî (ö. 297/909), Ali er-Rûdbârî (ö. 321/933), Ali el-Kâtib, Ebû Osman el-Mağribî (ö. 373/983) ve Ebu’l-Kâsım Gürgânî’dir.

Silsilenin dışında Abdülhâlık-ı Gücdüvânî, Nakşibendiyye’nin önemli bir mevzuunu teşkil eden Kelimât-ı Kudsiyye’nin mimarı olması hasebiyle “Der-beyân-ı Kelimât-ı Kudsiyye-i Hâzerât-ı İşân” [18b-21a/12-11] bölümünde anılmıştır:

Bu kelimât-ı kudsiyye, re’îsü’l-ı-tarıka Hâce ‘Abdülhâlık-ı Gücdüvânî *quddise sırruhu* hazretleriniñdir deyü meşhûrdur. Lâkin ba’zî ‘azîzân, vukûf-ı şelâşeden mâ’adâ sekizi Hazret-i Hâce-i müşârün-ileyhiñ ve bâkîsi sâ’ir hâcegân-ı ‘âlî-şân hâzerâtınıñdır deyü naql ederler. Ve imâm-ı tarikat Hazret-i Şâh-ı Nakşibend *quddise sırruhu* efendimiz bu kelimât-ı kudsiyyeniñ sekizine i’tibâr buyurup vukûf-ı kalbîyi dahı Hâce ‘Abdülhâlık-ı Gücdüvânî hazretleriniñ kelâm-ı şerîfleri üzerine zam ve tokuz ‘adede iblâğ buyurmuşlardır. [18b-19a/18-6]

İmâm-ı tarikat, hazret-i İşân Cenâb-ı Şâh-ı Bahâeddîn Nakşibend hazretleri vukûf-ı zamânî, vukûf-ı ‘adedî ve habs-ı nefesi kayd buyurmayıp lâkin bâlâda taħrîr olunduğu üzre Hazret-i ‘Abdülhâlık-ı Gücdüvânî cenâbınıñ heşt kelimâtı ve bir dahı vukûf-ı kalbîyi “Şarḥ-ı a’zamdır.” deyü buyurmuşlardır. [21a/7-11]

“Sultânu’l-ârifîn” lakabıyla bilinen, ilk dönem mutasavvıflarından Bâyezid-i Bistâmî³⁵¹ ise Hakk’a vâsil olmanın insanı yeniden doğmuş gibi yapacağı anlatılırken bir kıssası ile alıntılanır:

³⁵¹ Uludağ, S. (1992). Bâyezîd-i Bistâmî, *TDVİA*, c. 5, 238.

Ehl-i müşâhede ‘inde zamân-ı müşâhede vü mu‘âyeneyi ‘ömrden ‘add edip bâkî zamânı ‘ömrden saymazlar. **Ebû Yezîd-i Bisţâmî** *revvaha’llâhu rûhahu’s-sâmî* hazretlerinden sinn-i şerîflerini su’âl eylediklerinde “Dört yaşındayım.” buyurmuşlar. Ahbâb, tekrâr su’âl ile “Yâ Şeyh! Seniñ sinniñ yetmişe yetmiş iken dört yaşındayım deyü buyurmañızıñ ma’nası nedir?” dediklerinde “Hiçâb-ı sivâdan rehâ bulup rütbe-i ‘aliyye-i şühûda vuşûlümüz dört sene oldu. Bunu ‘ömrden ma’dûd ederim.” deyü cevâb vermişler. [27b/1-8]

Hâcegân silsilesinin önemli isimlerinden Ali Râmîtenî ise “Azizân” lakabıyla “**Derbeyân-ı Fenâ vü Bekâ**” [33a-40b/2-11] bölümünde, bir sâlikin sülûk esnasında edinmesi gereken temel ibadetler anlatılırken zikredilir ve kendisinin bir sözüne yer verilir:

“Azîzân” lakab-ı şerîfiyle mülâkka olan Hazret-i Hâce ‘Alî Râmîtenî *kuddise sırruhu’l-‘âlî* buyururlar ki “Her kim üç kalbi bir yere cem’ ede, Cenâb-ı Perverdigâr’dan her ne niyâz eder ise kabûl ve murâdı karîn-i huşûl olur: Biri kalb-i leyl ki nişfu’l-leyliden ‘ibâretidir. Ve biri kalb-i Qur’ân ki Yâsîn-i Şerîf’dir. Ve biri kalb-i mü’min ki huzûr-ı kalbden ‘ibâretidir. Bunuñ üçünü her kim cem’ eder ise ya’nî nişfu’l-leylde huzûr-ı kalb ile Yâsîn-i Şerîf tilâvet eyler ise be-her hâl maqzıyyu’l-merâm olur. [38b-39a/16-3]

Diğer Mutasavvıflar

Esere sözleri, kitapları, tarifleri veya tefsirleriyle kaynaklık edip Hâcegân’a mensup olmayan mutasavvıflar da bulunmaktadır. Bu mutasavvıflar; Abdüllah Tüsterî (ö. 283/896), Zünnûn-ı Mısrî (ö. 245/859[?]), Hücvîrî, Ebu’l-Abbas ibn Atâ (ö. 309/922), Muhammed Vâsi, Seyyid Şerîf Cürçânî ve Şeyh Şiblî (ö. 334/949)’dir.

Eserde Hücvîrî, *Keşfü’l-Mahcûb* adlı kitabıyla ve Seyyid Şerîf Cürçânî de *Ta’rifat* adlı kitabıyla zikredilmişlerdir. Bu bahis hakkındaki alıntılar, çalışmamızın “Eserin Kaynakları” bölümünün “Tasavvuf Kitapları” maddesinde bulunmaktadır.

Muhammed Vâsi ve Şeyh Şiblî esere sözleri ile kaynaklık eden mutasavvıflardır:

Muhammed Vesî *radî ‘anhu Mevlâhu’l-Bedî* cenâbları buyururlar ki “Mâ ra’eytu şey’en illâ ve ru’yetu’llâhu fîhi.”³⁵² [26a/17-18]

Hazret-i Şeyh Şiblî *kuddise sırruhu’l-‘âlî* hazretleri buyururlar ki “Mâ ra’eytu şey’en kaçtu illa’llâh.”³⁵³ [26a-26b/19-1]

³⁵² “Kendisinde Allah’ı görmediğim hiçbir şey olmadı.”

“Sultān-ı mısr-ı velāyet” sıfatıyla anılan Zünnûn-ı Mısrî, Abdullah Tüsterî ve Ebu'l-Abbas ibn Atâ'ya ise yaptıkları tefsirler vasıtasıyla yer verilmiştir:

Ķāla'llāhu te'ālā: “Ve minhum zālimum li-nefsih, ve minhum muḳteşidun, ve minhum sābiḳun bi'l-hayrāt.”³⁵⁴ āyet-i şerīfinde sultān-ı mısr-ı velāyet **Ĥazret-i Zü'n-nūn ḳuddise sırruhu** buyururlar ki “Ve minhum zālimum li-nefsih”³⁵⁵ den murād, zākir bi'l-lisāni ma'a'l-ġafledir. “Ve muḳteşidun”³⁵⁶ dan murād, zākir bi'l-ḳalbi ma'a'l-ḥuzūrdur. “Ve sābiḳun bi'l-hayrāt”³⁵⁷ dan murād, müstaġraḳ bi'l-mezkūr olan zākir-i sırdır. [12b-13a/19-5]

Bu āyet-i şerīfîñ tefsīrinde **Sehl bin 'Abdullāh Tüsterî** ḥazretleri buyururlar ki “Men ġamaza başarahu 'ani'llāhi ḫarfetu 'aynin lā yehtedī ileyh ḫüle 'umrehu.”³⁵⁸ Ya'nī bir şahş, göz yumup açınca Cenāb-ı Ĥaḳ'dan ġāfil olsa müddet-i 'ömründe hidāyet bulmaz. [27a/16-19]

Ebu'l-'Abbās ibn 'Atā bu āyet-i şerīfîñ tefsīrinde bu ġüne ḫaḳīḳat-pīrā olurlar ki **ḳavluhu te'ālā:** “İnne'llezīne ḳālū Rabbuna'llāh.”, ey bi'l-mücāhede; “Şummesteḳāmū.”, ey 'alā başı'l-müşāhede.³⁵⁹ [26a/10-13]

3.3.3.10. Nakşibendî Şeyhleri

Tercemetü'l-Aşk, tasavvuf âdâbı üzerine olduġu kadar Nakşibendiyye tarikatının da âdâbını anlatmak amacıyla kaleme alındığından eserde en çok atıf yapılan kaynaklardan biri de büyük Nakşibendî şeyhlerinin sözleri veya yöntemleridir. Birinci rüknün birinci faslını teşkil eden “**Der-beyān-ı Silsile-i Ĥâceġân-ı 'Ālī-şān**” [5b-7a/7-14] bölümü, bilhassa Nakşibendî şeyhleri ve bu şeyhleri derinden etkileyerek Ĥâceġân'a eklenen diġer mutasavvıflara ayrılmış, kendilerinin Hz. Peygamber'e dek uzanan silsileleri kronolojik olarak sıralanmıştır. Eserin müellifi Mehmed Emîn'den, Bahâeddin Nakşibend'e kadar Ĥâceġân'a mensup Nakşibendî şeyhlerinin adı zikredilmiştir. Burada ilginç bir husus söz konusudur. Kaynaklarda Mehmed Emîn Kerkükî'nin sahip olduġu silsile, mürşidi Mehmed Âġâh Efendi

³⁵³ “Asla Allah'tan başka bir şey görmedim.”

³⁵⁴ “Onlardan (insanlardan) kimi kendisine zulmeder, kimi ortadadır, kimi de Allah'ın izniyle hayırlarda öne çıkmak için yarışır.” (Fâtır, 35/32)

³⁵⁵ “Kimi kendisine zulmeder...” (Fâtır, 35/32)

³⁵⁶ “Kimi ortadadır...” (Fâtır, 35/32)

³⁵⁷ “Kimi hayırlarda öne çıkmak için yarışır.” (Fâtır, 35/32)

³⁵⁸ “Her kim bir anlık dahi yönünü Allah'tan başka bir yöne çevirirse ömür boyu hidayet bulmaz.”

³⁵⁹ “Mücāhede ile ‘Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır.’ (Fussilet, 41/30) deyip müşāhede ile ‘dosdoġru istikamette’ (Fussilet, 41/30) yürüyenler...”

aracılığıyla İmâm-ı Rabbânî'ye bağlanmıştır;³⁶⁰ fakat *Tercemetü'l-Aşk*'ta Mehmed Emîn Kerkükî, Orta Asya'da faaliyet gösteren Nakşibendî şeyhi Mûsâ Hân Dehbîdî'nin halifesi Muhammed Sıddîk'ten³⁶¹ el almış görünmektedir.³⁶² Mehmed Emîn'in hayatı göz önüne alındığında buradaki silsile, Nakşî-Müceddidî bağı üzerinden teberrüken kurulmuş olmalıdır.

Nakşibendîlik silsilesinin iki ayrı kolu da esere ilâve edilmiştir. Buna göre Hâcegân silsilesi, Ali Fârmîdî'den (ö. 477/1084) sonra farklı bir nispete daha sahiptir.³⁶³ Sıralama itibarıyla, bizzat kendisi de dâhil olmak üzere Nakşibendî şeyhlerinin ve Nakşibendî şeyhlerinin müridlerinin Hz. Peygamber'e kadar uzanan iki silsilesi şu şekildedir:

1. Silsile

I. Hz. Muhammed

II. Hz. Ebûbekir

III. Selmân-ı Fârisî

IV. İmâm Kâsım b. Muhammed b. Ebûbekir

V. İmâm Cafer-i Sâdık

VI. Bâyezid-i Bistâmî

VII. Ebu'l-Hasan Harakanî

VIII. Ali Fârmîdî

IX. Yûsuf-ı Hemedânî

X. Abdülhâlık-ı Gucdüvânî

XI. Ârif-i Rivgerî

³⁶⁰ Günaydın, Y. T. (2006). Ali Behcet Efendi ve Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşibendiyye'si, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, S. 17, 220.; Tek, A. (2007). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Şeyh Portresi: Üsküdarlı Balabanî Hasan Hüsnü Efendi ve Tasavvuf Anlayışı, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 16, S. 2, 157.

³⁶¹ Mûsâ Hân Dehbîdî ve Muhammed Sıddîk'ın hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Rafiddinov, S. S. [2018]. Musahan Dehbîdî'nin Orta Asya'da Nakşibendiyye-Müceddidiyye Tarikatının Gelişmesindeki Yeri, *Uluslararası İmam-ı Rabbani Sempozyumu Tebliğleri, Bildiriler*, İstanbul: Hüdâyi Vakfı Yayınları, 247-252.).

³⁶² Mûsâ Hân Dehbîdî'yi takip eden farklı silsileler için bkz. (Tosun, N. [2012]. *Orta Asya'da Tasavvuf; Orta Asya'da İslâm Temsilden Fobiye*, [ed. Kafkasyalı, M. S.], c. I, Ankara-Türkistan: Ahmet Yesevi Üniversitesi, 512-515.).

³⁶³ Yazıcı, T. (1994). Ebû Ali el-Fârmedî, *TDVİA*, İstanbul, c. 10, 90.

- XII. Mahmûd İncir el-Fağnevî
XIII. Ali Râmitenî
XIV. Baba Semmâsî
XV. Emir Külâl
XVI. Bahâeddin Nakşibend
XVII. Yakûb-1 Çarhî
XVIII. Ubeydullah Ahrâr
XIX. Muhammed Pârsâ
XX. Derviş Muhammed (ö. 970/1562)
XXI. Muhammed İmkenegî (ö. 1008/1599)
XXII. Bâkî Billâh Abdülbâkî (ö. 1012/1603)
XXIII. Ahmed el-Fârûkî
XXIV. Muhammed Said
XXV. Hâce Abdülahad
XXVI. Muhammed Âbid
XXVII. Mûsa Hân
XXVIII. Muhammed Sıddîk
XXIX. Mehmed Emîn Kerkükî

2. Silsile

- I. Hz. Muhammed
II. Hz. Ali
III. Hz. Hüseyin
IV. İmâm Zeynelâbidîn
V. İmâm Muhammed el-Bâkır
VI. İmâm Cafer-i Sâdık

- VII. İmâm Mûsa el-Kâzım
VVII. İmâm Ali er-Rızâ
XIX. Marûf el-Kerhî
X. Serî es-Sakatî
XI. Cüneyd-i Bağdâdî
XII. Ali er-Rûdbârî
XIII. Ali el-Kâtib
XIV. Ebû Osmân el-Mağribî
XV. Ebu'l-Kâsım Gürgânî
XVI. Ali Fârmîdî
XVII. Yûsuf-ı Hemedânî
XVIII. Abdülhâlık-ı Gucdüvânî
XIX. Ârif-i Rivgerî
XX. Mahmûd İncir el-Fağnevî
XXI. Ali Râmitenî
XXII. Baba Semmâsî
XXIII. Emir Külâl
XXIV. Bahâeddin Nakşibend
XXV. Yakûb-ı Çarhî
XXVI. Ubeydullah Ahrâr
XXVII. Muhammed Pârsâ
XXVIII. Derviş Muhammed
XXIX. Muhammed İmkenegî
XXX. Bâkî Billâh Abdülbâkî
XXXI. Ahmed el-Fârûkî
XXXII. Muhammed Said

XXXIII. Hâce Abdülahad

XXXIV. Muhammed Âbid

XXXV. Mûsa Hân

XXXVI. Muhammed Siddîk

XXXVII. Mehmed Emîn Kerkükî

İkinci silsilede Hz. Ali'nin bir diğer nispetinin Hz. Ebûbekir'e bağlı olduğu Muhammed Pârsâ'nın *Kudsiyye* risalesi delil gösterilerek ifade edilmiştir:

Ve **Hâce Muhammed Pârsâ** *ḡuddise sırruhu'l-ısnâ* hazretlerinin **Kudsiyye** nâm risâle-i şerîfelerinde mezkûr olduğu üzere Emîrû'l-Mü'minîn Hazret-i 'Alî *kerrema'llâhu vechehu* efendimiziñ bir nisbetleri dahı teberrüken Pîr-i 'Atîḡ Hazret-i Şiddîḡ *radıya'llâhu 'anh* efendimizdendir. [7a/11-14]

“**Der-beyân-ı Silsile-i Hâcegân-ı 'Âlî-şân**” [5b-7a/7-14] bölümünün dışında adı ayrıca anılarak esere kaynaklık eden Nakşibendî şeyhleri ise Bahâeddin Nakşibend, Ahmed el-Fârûkî adıyla anılan İmâm-ı Rabbânî, Yakûb-ı Çarhî, Muhammed Pârsâ ve Ubeydullah Ahrâr'dır. En çok atıf yapılan şeyhler ise Bahâeddin Nakşibend ve Nakşibendiyye tarikatının Müceddidiyye kolunun kurucusu İmâm-ı Rabbânî'dir.

Metinde, “mevliyyü'l-mevâlî, seyyidü'l-e'âlî, ḡuḡbü'l-'âlem, ḡavḡü'l-a'zam, pîr-i dest-ḡîr-i ḡarîḡat, mürşid-i ḡaḡîḡat, sulḡânü'l-evliyâ, burhânü'l-aşfiyâ, maḡbûb-ı Hudâ...” [6a/4-5, 33a/7-8] gibi birçok sıfatla anılan, Nakşibendiyye tarikatının kurucusu Bahâeddin Nakşibend, Hâcegân silsilesinin dışında esere fikirleri ve sözleri ile de dâhil olmuştur. Eserde Bahâeddin Nakşibend sık sık delil gösterilmiş, kendisi yukarıda da görüldüğü üzere övgülerle zikredilmiştir. *Tercemetü'l-Aşk*'ın Nakşibendiyye âdâbını anlatmak amacıyla kaleme alındığı hatırlandığında, Bahâeddin Nakşibend'in söz akışı içerisinde ciddi bir yer tutması önemli bir husustur.

Bahâeddin Nakşibend'e ilk olarak ikinci “**Muḡaddime**” [3b-5b/12-6] bölümünde Nakşibendiyye tarikatının mahiyetini vurgulamak amacıyla başvurulmuştur. Buna göre Nakşibendiyye, tarikatlar içerisinde bir “urvetü'l-vüska”dır.

İmâm-ı tarîkat **Hzret-i Şâh-ı Nakşibend** efendimiz buyurmuşlardır ki “Bizim tarîkımız ‘urvetü’l-vüşkâdır.³⁶⁴” [4b/18-19]

Esere daha çok sözleri ve tarifleriyle kaynaklık eden Bahâeddin Nakşibend, silsilede de yer aldıktan sonra “Kelîmât-ı Kudsiyye”nin anlatıldığı “**Der-beyân-ı Kelîmât-ı Kudsiyye-i Hâzerât-ı İşân**” [18b-21a/12-11] bölümünde mevzubahis edilir:

...Hzret-i Hâce-i müşârün-ileyhiñ ve bâkîsi sâ’ir hâcegân-ı ‘âlî-şân hâzerâtınıñdır deyü nakl ederler. Ve imâm-ı tarîkat **Hzret-i Şâh-ı Nakşibend** *kuddise sırruhu* efendimiz bu kelîmât-ı kudsiyyeniñ sekizine itibâr buyurup vukûf-ı kalbîyi dañı Hâce ‘Abdülhâlık-ı Gücdüvânî hâzretleriniñ kelâm-ı şerîfleri üzerine zâam ve toköz ‘adede iblâğ buyurmuşlardır. [19a/2-6]

İmâm-ı tarîkat, hâzret-i İşân **Cenâb-ı Şâh-ı Bahâeddîn Nakşibend** hâzretleri vukûf-ı zamânî, vukûf-ı ‘adedî ve hâbs-ı nefesi kayd buyurmayıp lâkin bâlâda tañrîr olunduğı üzre Hzret-i ‘Abdülhâlık-ı Gücdüvânî cenâbınıñ heşt kelîmâtı ve bir dañı vukûf-ı kalbîyi “Şar’-ı a’zamdır.” deyü buyurmuşlardır. [21a/7-11]

Bahâeddin Nakşibend, son olarak “**Der-beyân-ı Fenâ vü Beğâ**” [33a-40b/2-11] bölümünde söz alır:

...sulţân-ı evliyâ, burhân-ı aşfiyâ, hedef-i tîr-i belâ, mañbûb-ı Hudâ, **Hzret-i Şâh-ı Bahâ** *ğaddesena’llâhu bi-esrârihim ve metta’ana’llâhu ve’l-Müslimîn bi-berekâti fuyûzâtihim*³⁶⁵ efendimiz cenâbından keyfiyyet-i fenâ vü beğâ su’âl olunduğda bu vechle cevâb buyurmuşlar ki fenâ vü beğânîñ envâ’ı çoğdur. Lâkin bu iki kısmdan hâric olmağ ihtimâli yoğdur: Biri ifnâ-yı vücûd-ı nefsanî-i zûlmânî ve biri ifnâ-yı vücûd-ı rûhânî-i nûrânî. [33a/6-12]

Bahâeddin Nakşibend’le beraber en çok atıf yapılan ve bilhassa yöntemleriyle esere kaynaklık eden Nakşibendî şeyhi ise Müceddidiyye kolunun kurucusu ve “muhyî’ d-dîn-i tarîk-ı İşân, Müceddid-i Elf-i Şânî, şeyhü’ş-şüyüh, kuţbü’r-Rabbânî...” [5b/15-16, 10a/15-16] gibi sıfatlarla anılan İmâm-ı Rabbânî’dir. Burada İmâm-ı Rabbânî’ye ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. Eserde “Ve refţâr-ı Hzret-i Müceddid-i Elf-i Şânî...”; “Müceddid-i Elf-i Şânî Ahmed Fârûkî hâzretleriniñ reviş ü refţârları...” benzeri terkiplerle İmâm-ı Rabbânî’nin yöntemlerine atıfta bulunulur. “İlme’l-yakîn,

³⁶⁴ Bakara Süresi’nin 256. âyetinde yer alan “çok sağlam dayanak, tutacak, kulp” meâlindeki sıfat tamlaması: “Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O hâlde kim tâğutu reddedip Allah’a inanırsa **kopmayan sağlam bir kulba** (‘urvetü’l-vüska) yapmıştır. Allah işitir ve bilir.” (Bakara, 2/256)

³⁶⁵ Allah onun sırrını kutlu kılsın ve Müslümanları bereketiyle feyizlendirip nimetlendirsın.

ayne'l-yakîn, hakka'l-yakîn, letâif, seyr ü sülûk mertebeleri, silsile-i Hâcegân” gibi birçok konuda İmâm-ı Rabbânî'nin ortaya koduğu usûllerin esas alındığı görülmektedir. Örneğin, *Tercemetü'l-Aşk*'ın sonunda yer alan, dairesel şekillerdeki seyr ü sülûk mertebeleri, İmâm-ı Rabbânî tarafından öne sürülmüş ve bu bahis, eserin temel başlıklarından birini teşkil etmiştir. Bu durum, Mehmed Emîn Kerkükî'nin Müceddidiyye'ye mensup bir Nakşibendî şeyhi olmasıyla doğrudan ilgilidir.

İmâm-ı Rabbânî'den ilkin Hâcegân silsilesinin sıralandığı bölümde, zincirin bir parçası olarak bahsedilir. Daha sonraki alıntılarda ise yukarıda ifade edilen terkipler eşliğinde, konu ve teorilerde izlediği yöntem ve kurucusu olduğu Müceddidiyye kolunun hususiyetleri vurgulanır:

Hâtıme-i hâcegân-ı 'ālî-şân, muhyi'd-dîn-i tarîk-ı İşân, **Müceddid-i Elf-i Şânî Ahmed Fârûkî** hazretlerinin revîş ü reftârları, evvel tarîk-ı râbıtayı ta'lim edip sâlike ol revîşde mahâret geldikten sonra tarîk-ı zikri ta'lim ve anda dağı kemâl geldikde tarîk-ı teveccüh ü murâkabeyi ta'lim buyururlar idi. [10a/14-18]

Ve reftâr-ı **Hazret-i Müceddid-i Elf-i Şânî**, “Muhameddün resûlu'llâh” kelime-i şerîfesini vasat-ı şadra yüz 'adedde bir tahtîr etmektedir. [15a/12-13]

Bu dağı ma'lûm ola ki bu hâtımede beyân olunan devâ'ir ve bâlâda yazılan işîlâhât, ancak hânvâde-i **Hazret-i Müceddid-i Elf-i Şânî**'ye mahşûş olup sâ'ir aşhâb-ı tarîkat-ı Nakşibendiyye'niñ birisinde yokdur. [48a-48b/17-1]

Bahâeddin Nakşibend ve İmâm-ı Rabbânî'den başka alıntılanan diğerk üç Nakşibendî şeyhi ise Muhammed Pârsâ, Ubeydullah Ahrâr ve Yakûb-ı Çarhî'dir. “Eserin Kaynakları” bölümünün “Tasavvuf Kitapları” maddesinde ve silsilelerin anlatıldığı bölümde ifade edildiği üzere Muhammed Pârsâ, *Kudsiyye* risalesiyle *Meslekü'l-Envâr*'a kaynaklık etmiştir.

Ubeydullah Ahrâr'a ise “Hûş Der-dem” konusu anlatılırken ve Hakk'a vâsıl olmanın tarifinde başvurulur:

Ve imâm-ı tarîkat, **Hazret-i Hâce Ahrâr** *quddise sıruhu'l-Ğaffâr* cenâbları buyururlar ki “Benim 'indimde vuşûl-i Hağ, dâ'imâ bir sebîl-i zevk-ı vicdân, devâm-ı âğâhî ve huzûr bi'llâhdır. [11b/3-5]

Ḥāce ‘Ubeydullāh Aḥrār *ḳuddise sırruhu* ḫazretleri buyururlar ki “Binā-i ṭarīḳat-ı Nakşibendiyye, nefes üzredir.” Ve mürīd-i şādıḳa ḫıfz-ı nefes etmek ve dā’imā nefes aldıkça Ḥaḳ’la olup dil-āgāh olmak, farz-ı ṭarīḳatdır. [19a/13-16]

Diğer Nakşibendî şeyhlerinde de olduğu gibi Yakûb-ı Çarhî de bir tarifıyla zikredilmiştir:

Mevlānā Ya’ḳûb-ı Çarhî *ḳuddise sırruhu’s-sāmī* ḫazretleri buyurmuşlardır ki sālīke fenā-yı etem ḫāşıl olmadıkça bī-re’y-i mürşid kendü kendüye nevāfil-i şavm u şalāt ile iştiḡāl, küfr-i ṭarīḳat ‘add olunur; zīrā ehemm ü elzem olan vazīfe ki kendüyi enāniyyet ü beşeriyyetden ḫalāş u fenāya işāl eder. [52a/5-8]

Adları yalnızca silsilede zikredilen Derviş Muhammed, Hāce İmkenegî, İmām-ı Rabbānî’nin mürşidi Bāki Billāh, İmām-ı Rabbānî’nin oğlu Muhammed Said, Muhammed Said’in oğlu Muhammed Abdūlahad, Muhammed Abdūlahad’ın oğlu Muhammed Âbid, Miyân Âbid’in müridi Mûsâ Hân Dehbîdî ve Mûsâ Hân Dehbîdî’nin halifesi Muhammed Sıddîk’ı de burada anmış olalım.

3.3.3.11. Eserin Telif ve Tercüme Sürecinde Adı Anılan Şahıslar

Hoca Neş’et, mukaddimede Mehmed Emîn Kerkükî’den “zübde-i silsile-i ḫudāvendān-ı Nakşibendān, neseb-nāme-i Aḥrāriyyān, ‘ārif-i bi’llāh, vāşıl-ı ila’llāh, ḫayrū’l-ḫalef-i Müceddid-i Elf-i Şānī, ḳıdvetü erbābü’l-yaḳīn, ḳuṭbü’l-‘ārifīn, burḫānū’l-vāşılīn...” [1b-2a/15-3] gibi sıfatlarla övgüyle bahseder.

Eser, III. Mustafa’nın (salt. 1757-1774) oğlu III. Selim saltanatı zamanında kaleme alındığından, sultanların adları giriş kısmında anılmıştır:

Ḥazret-i Sultānū’s-selāṭīn, zıllu’llāhu fi’l-‘arzeyn, ḫādimū’l-Ḥaremeynū’ş-Şerīfeyn, ḫāḳānū’l-berreyn ve’l-baḫreyn **es-Sultān Selīm Ḥān ibnū’s-Sultān Muştafā Ḥān** *ḫalleda’llāhu ḫilāfetehu ve ebbede salṭanatehu ve eyyede cunūdehu*³⁶⁶ ‘ahd-ı hümāyūnunda... [1b/11-15]

Eserin telif ve tercüme serüveninde önemli rolü bulunan şahıslardan biri de Sadrazam Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa’dır. Hoca Neş’et’in Molla Gürânî’de verdiği Farsça ve *Mesnevî* derslerinin muakkibi ve öğrencisi olan İzzet Mehmed Paşa’yı Hoca Neş’et “şāḫib-i şadr-ı ‘aşr-ı Ḥazret-i Şehinşāhī, vekīl-i salṭanat-ı cenāb-ı Zıllu’llāhī, ḫāmī-i ‘ibādu’llāh, rāḫim-i ‘iyālu’llāh, seyyidü’l-vüzerā, keḫfü’l-emāni

³⁶⁶ “Allah onun hilāfetini sürdürsün, saltanatını ebedî kılsın, ordularını desteklesin.”

fukarâ...” [2a/7-10] gibi övgü dolu sıfatlarla anmaktadır. Mehmed Emîn, *Meslekü'l-Envâr*'ı bir derviş armağanı olarak İzzet Mehmed Paşa'ya sunmuş, yine Paşa'nın ricası üzerine eser, Hoca Neş'et tarafından Farsçadan Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu bağlamda İzzet Mehmed Paşa eserin telifinde de tercümesinde de rol oynamıştır. Eserin yazılış süreci dışında İzzet Mehmed Paşa'nın hocası Hoca Neş'et'e, yine Hoca Neş'et'in ifadesiyle birçok yardımı dokunmuştur.

3.3.3.12. Diğer Şahıslar

Klasik Türk Edebiyatı'nda “hikmet ve ârifliği” sembolize etmekte başvurulan³⁶⁷ ve Şarkî literatürde Eflâtun ve Aristo olarak tanıdığımız Antik Yunan felsefesinin en önemli filozoflarından Platon ve Aristoteles de eserin “**Hâtıme**” [54b-56b/14-13] bölümünde İzzet Mehmed Paşa'yı övmek amacıyla kullanılmıştır:

Hezārān hezār ḥamd u şenā bu nev-eşer-i 'aşq-āşār, 'ināyet-i Ḥazret-i Mennān ve imdād-ı ḡudsiyye-i ḥazerāt-ı İşān ile bu gūne ḥüsn-i ḥitām buldu ki bālāda işāre olunduḡu vech üzre; çūnkü bu emr-i ḥaḥḥire me'mūr olduḡumuzda zamān-ı pīrī vü herem ve ḡuvvet-i ḡuvā der-hemm ü dijem olmaḡdan nāşī pīrāne 'aşā-yı kilke ittikā ile “Rabbi'srah lī ṣadrī. Ve yessir lī emrī. Vaḥlul 'uḡdeten min lisāni. Yefḡahu ḡavlı. Vec'al lī vezīren min ehlī. Hārūne aḡī. Uşdud bihi ezrī. Ve eşrikhu fī emrī.”³⁶⁸ niyāzına āḡāz ederek Kelīm-i Ṭūr-ı münācāt olup bir Hārūn tevḡīḡ recāsında iken ser-āmed-i püser-ḡānān ve ferzendān-ı ma'neviyyemizden

Be-devlet-i cüvān be-tedbīr-i pīr

Felâḡūn-nihād u Aristo-zamīr³⁶⁹ [54b-55a/14-5]

3.3.4. Eserin Dili ve Üslûbu

Eserin dili ve üslûbu konusunda, söze ilk olarak Hoca Neş'et'in tercüme tarzının üzerinde durarak başlamak gerekmektedir. Bilindiḡi üzere Hoca Neş'et'in tercüme

³⁶⁷ Pala, İ. (1991). *Ansiklopedik Dīvān Şiiri Sözlüḡü* (s. 150), Ankara: Akçaḡ Yayınları.; Kurnaz, C. (1993). *Ahmet Talāt Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı* (s. 42), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

³⁶⁸ “Müsa: ‘Rabbim!’ dedi. ‘İşimi bana kolaylaştır. Dilimden (şu) baḡı çöz ki sözümü anlasınlar. Bana ailemden bir de vezir (yardımcı) ver, kardeşim Harun'u. Onun sayesinde arkamı kuvvetlendir. Ve onu işime ortak kıl.’” (Tâhâ, 20/25-32)

³⁶⁹ “Yaşlımın tedbiri ve gencin tâlihi ile Eflâtun yaratılışlı ve Aristo gibi idrak dolu...”

ettiği iki eser bulunmaktadır. Bunlardan ilki, mütercim Abdurrahman Molla Câmî'den yaptığı *Terceme-i Şerh-i Dü Beyt* adlı tercümedir. Hoca Neş'et'in ikinci tercümesi ise çalışmamızın konusunu teşkil eden, *Tercemetü'l-Aşk* adındaki *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* tercümesidir. Müellifin bir de Mirzâ Bîdil'in *Tûr-ı Ma'rifet*'ine *Tûfân-ı Ma'rifet* adında bir naziresi vardır.

Hoca Neş'et, Molla Câmî'nin söz konusu eserini tercüme ederken Türkçe tercüme geleneğine uyarak esere çeşitli eklemeler yapmış, şerhler getirmiştir.³⁷⁰ Bu tip eserler için bazı araştırmacıların “telif-tercüme” tabirini kullandıkları malûmdur.³⁷¹ Hoca Neş'et'in başkası tarafından telif edilmiş bir eseri bu gibi eklemelerle değerlendirmeye tâbi tutması, Mirzâ Bîdil'in *Tûr-ı Ma'rifet* adlı tasavvufî eserine nazire olarak kaleme aldığı *Tûfân-ı Ma'rifet*'te de kendisini açıkça göstermektedir.

Muhtelif tarama ve araştırmalar sonucunda biz, *Tercemetü'l-Aşk*'in Mehmed Emîn Kerkükî tarafından Farsça telif edilen nüshasını tespit edemedik. Bu bağlamda, eserin aslı görülemediğinden Hoca Neş'et'in *Tercemetü'l-Aşk*'ta ne gibi bir tercüme üslûbu takip ettiğine dair kesin bir yorumda bulunmak güçtür.

Tercemetü'l-Aşk'ın ilk “**Mukaddime**” [1b-3b/1-12] ve son “**Hâtime**” [54b-56b/14-13] bölümlerinde Hoca Neş'et'in söz sahibi olduğu aşikârdır. Bununla beraber mütercim, eserde kendi beyitlerine de yer vermiştir. Mezkûr katkıların yanı sıra Hoca Neş'et'in ifadelerinden anlaşıldığına göre Hoca Neş'et, *Tercemetü'l-Aşk*'ın tercüme sürecinde hangi bölümlerin tercüme edilip edilmeyeceğini bizzat Mehmed Emîn ile mütalaa etmiş, bu diyalogları eserde de anmıştır. Hoca Neş'et'in böyle bir yaklaşımda bulunması, kendisinin üslûbunun zaman zaman metne dâhil olmasını sağlamıştır, denilebilir. Eserde yer alan “...mü'ellif-i kitâb-ı hidâyet-iktisâb cenâbları buyururlar ki...” [3a/12-13] gibi ifadeler, böyle bir yorumlamayı mümkün kılmaktadır. Örneğin mütercim, metnin sonundaki seyr ü sülûk mertebelerini müellife danıştıktan sonra tercüme etmeye karar vermiştir:

Bu dağı ma'lûm ola ki bu hâtimede beyân olunan devâ'ir ve bälâda yazılan iştilâhât ancak hânvâde-i Hâzret-i Müceddid-i Elf-i Şânî'ye mahşûş olup sâ'ir aşhâb-ı tarîkat-ı Nakşibendiyye'niñ birisinde yokdur. Ve zîrde beyân olunacak devâ'ir ü maqâmât verâ-yı 'aql u idrâkda olup zür-ı kuvve-i derrâke

³⁷⁰ Aslan, Ü. a.g.e. (s. 16).

³⁷¹ Yazar, S. (2011). *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği* (s. 231-235.), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ile münfehîm olur mevâddan olmadığı ve bu esrâr-ı gâmîza, taḥrîr ü taḫrîr ile münkeşif olamayıp be-her ḥâl seyr ü sülûk ile zevḫan idrâka muḥtâc olacağı serd olunarak mü'ellif-i risâle-i hidâyet-redîf cenâblarından bu sır istikşâf olunduḡda “Fi'l-ḥaḫîḫa taḫrîriñiz gibidir. Ve bu sır, taḫrîr ü beyân ile münkeşif ü ‘ayân olmaz; lâkin ‘Merâtib-i ṭarîḫat-ı ‘aliyyede böyle maḫâmât-ı celîle var imiş.” diyerek ṭâlib-i ṭarîḫata mûcib-i terḡîb ü teşvîḫ olur mütâla‘asıyla taḫrîr olunmaḡla, siz daḫı dâ‘iye-i tefhîme düşmeyip vuḫû‘u üzere terceme eyleseniz münâsib olur.” deyü ifade buyurmalarıyla tercemesine ser-âḡâz kılındı. [48a-48b/17-10]

Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr adlı Farsça eserin tercümesi olan *Tercemetü'l-Aşk*, “orta nesir” şeklinde tabir edebileceğimiz bir nesir üslûbuyla kaleme alınmıştır. Osmanlı edebî geleneğine uygun olarak eserin bilhassa “**Muḫaddime**” [1b-3b/1-12] ve “**Ḥâtime**” [54b-56b/14-13] bölümlerinde, Hoca Neş’et tarafından ağır ve secili bir üslûp kullanılmış, tercümenin aslî kısmını ihtiva eden bölümler ise daha sade bir dille ifade edilmiştir. Metnin iskeletini teşekkül eden bu kısımlarda kullanılan dili “sade nesirden” ziyade Fahir İz’in tanımıyla “orta nesir”³⁷² üslûbuna yaklaştıran temel etken, eserin tasavvufî bir kaygı ile telif ve tercüme edilmiş olmasıdır. Genelde tasavvuf, özelde ise Nakşibendîlik âdâbı hakkında telif edilen bir tarikat-nâme türünde değerlendirilebilecek eser, baştan sona teorik söylemlerle örülmüştür. Bu bağlamda, eserde başvurulan tasavvufî remiz ve kavramlar, eserin anlaşılabilirliğini çetrefilli bir hâle getirmiştir. Dolayısıyla denilebilir ki *Tercemetü'l-Aşk*, kullanılan üslûp itibarıyla Hoca Neş’et’in *Tûfân-ı Ma’rifet*’i gibi daha çok tasavvuf ehline hitap etmektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, tercümenin daha çok “**Muḫaddime**” [1b-3b/1-12] ve “**Ḥâtime**” [54b-56b/14-13] bölümlerinde karşımıza çıkan, yer yer süslü nesre yakın, secili bir üslûbu da söz konusudur. Eserin tercüme diline bir parça daha nüfuz edebilmek adına, Hoca Neş’et’in başvurduğu seci türlerini örneklemenin, çalışmamıza ilâve bir katkı sağlayacağını düşündük.³⁷³

³⁷² İz, F. (1996). *Eski Türk Edebiyatında Nesir (s. XIII)*, Ankara: Akçağ Yayınları.

³⁷³ Müteradif olsun veya olmasın seciler, atıf vavî ile bağlanan ikilemelerden ziyade, daha çok vurgulu ifadelerden seçilmiştir.

3.3.4.1. Mutarraḥ Seci

Farklı vezinlerdeki kelimelerin kafiye harflerinin (revilerinin) aynı olmasıyla kurulan seciye verilen isimdir.³⁷⁴ Metinden örnek olarak seçilen aşağıdaki ifadeler, mutarraḥ seci türüne örnek teşkil etmektedir:

Bi-ḥamdi'llāh oldum mine'l-ḥamd-**h**ʿān; dil ü cânım oldu **zebān** u **dehān**. (1b/2)

...ve evrād u **ezkār**, Kerrübiyān-ı 'ālem-i envārdan **bisyār**... [1b/4-5]

...dārü's-salṭana-i 'Osmānī'ye baş-ı seccāde-i **şalāt-ı müsāferet** ve te'diye-i du'ā-yı **devlet-i ebed-müddet** buyurduklarında... (2a/6-7)

Buña kıyās ile ve bu vākı'a şebt-i şaḥāyif-i **rūzgār** ve ehline **yādigār** olup... [8b/6-7]

Ve yāḥud reng ü şuret ü keyfiyyet, çün u çerādan münezzeḥ cemī'ci mevcūdāt-ı 'ilmī vü ḡaybīyi **muḥīṭ** ve cümle mükevvenātı müştemil bir nūr-ı **basīṭ** mülāḥazasında... [12b/6-7]

...bizi neden **mevcūd** ve ne için nā-büddan **būd** eyleyip... [47a/16-17]

Ve va'de-i **vişāl** ve rü'yet-i zāt-ı Aḥadiyyet-i **Lā-yezāl** ile mev'ūd kılıp... [47b/3-4]

Ve bu **ḥüsrān-ı ebedī** ve **ḥizlān-ı sermedīden** ḥalāş mümkün olmayıp... [48a/6-7]

...ol şeb-i pür-şür u şa'bda ser-i irādesini bālīn-i ḥayrete **nihāde** ve başar-ı başiretini 'ālem-i ḡayba **küşāde** eyledikde... (55b/3-4)

3.3.4.2. Mütevâzî Seci

Fâsılaların kafiye harflerinin (revi) yanı sıra vezin itibariyle de aynı olmasıdır.³⁷⁵ Metinden örnek olarak seçilen aşağıdaki ifadeler, mütevâzî seci türüne örnek teşkil etmektedir:

Bu taḥdīrce bu silsile-i seniyyeyi beyān kılmak emri **ehem** ve sālīk-i Ḥaḡ olana bilmek **elzem**dir. [5a-5b/19-1]

Bu taḥdīrce aşḥāb-ı ḥuzūr ve devām-ı āḡāhī olan zevāt-ı kirāmıñ ādāb-ı muḡteziyyeye bi'l-mürā'āt meclis-i 'ālīlerinde **ḥāzır** ve vech-i mübāreklerine **nāzır** olan zevāt... [11a/11-13]

Ve eger 'ulemā görür ise emri zāhirde **kuvvetine** ve eger dervīşān görür ise emri ma'nāda **kuğretine** delālet eder. [25a/3-5]

³⁷⁴ Saraç, M. A. Y. a.g.e. (s. 257).

³⁷⁵ Saraç, M. A. Y. a.g.e. (s. 257).

Hafî buyrulmaya ki bu mükâşefe devletine **nâ'il** ve bu genc-i bî-kerâna **vâsıl** olmanın **tarîkı** budur ki... [28a/8-9]

Nestüriyye vü Naşrâniyye bu mezheb-i fâside zâhib olup i'tikâd-ı kâsidlerine göre Hâzret-i Meryem *rağıya'llâhu 'anhâ* mücâhede-i külliyye ile Näsütiyyet'den hürüc edip **fânî** ve beğâ-yı Lâhütiyyet ile **bâkı** oldu. [34b/7-9]

Mâ-dâmki havâss-ı mezğûra beste olmaya; ne ol teveccühün **fâ'idesi** ve ne ol murâkabenin **'â'idesi** olur. [38a/8-9]

Hafî olmaya ki Cenâb-ı Hâllâk-ı **Ezel** ve Şâni'-i Lem-yezel *'azze şânuhu ve celle celâluhu*... [47a/15-16]

...bu nüvîd-i 'îd-i sa'îdi **tebşîr** ve bu hıdmet-i celîle ya'nî tahtîr-i âğâr-ı celîleye ez-dil ü cân sa'îd-i himmet ü iğdâmı **teşmîr** edip... [55b/14-16]

...bu bî-çâre derdmend ve siyehkâr u tebeh-i rûzgâr Neş'et-bendelerini **yâd** ve rûh-ı hâzînin **şâd** buyurdıklarında... [56a/6-8]

3.3.4.3. Murassa Seci

Fâsılalarda olduğu gibi onlardan önceki kelimelerin de karşılıkları olan kelimeler ile secili ve aynı vezinde olmasına denir.³⁷⁶ Metinde bir murassa seci örneği de tespit ettik:

Evvelâ telvîn oldur ki sâlik, havf-ı haşarât-ı tarîkatdan olduğu hâlde telâş ile sa'y u cehd edip **tayy-ı menâzil** ve **kat'-ı merâhil** ederek... [45a/14-16]

3.3.4.4. Mutarraf ve Mütevâzî Secilerin Beraber Bulunduğu İfadeler

...heves-**peymâyân-ı** vâdî-i **hakîkat** ve **reh-neverdân-ı** râh-ı **tarîkat** olan... [3a/15-16]

...şandelîb-i hoş-elhân-ı **zebân**, kafes-i gümüm u hümümde dem-beste vü **lâl** ve tevsen-i siyeh-zânü-yı hâme-i **beyân**, meydân-ı feşâhatda leng ü bî-**mecâl** olup... [47a/10-12]

³⁷⁶ Saraç, M. A. Y. *a.g.e.* (s. 257-258).

4. NÜSHA TAVSİFLERİ, NÜSHALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ESERİN TENKİTLİ METNİ

4.1. Nüsha Tavsifleri

1) *Süleymaniye Kütüphanesi*, Pertev Paşa Bölümü, 264M01 numarada yer alan nüsha, 215x135 mm boyutlarındadır. 56 yapraklık nüshanın her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır. “1b” sayfasında bir ser-levha bulunup her sayfa altın yaldızlı cetvellerle çerçevelenmiştir. Başlıklar ve duraklar kırmızı mürekkeple gösterilmiş; âyetler, hadisler, özel isimler ve vurgulanmak istenen bazı kısımların üzerleri yine kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Eser sonundaki seyr ü sülûk daireleri kırmızı mürekkepli ve muntazamdır. İstinsah tarihi bulunan nüshalar arasındaki en eski nüshadır. Nüsha sonundaki ketebe kaydına göre Derviş Ömer tarafından h. 1215 (m. 1800-1801) yılında istinsah edilmiştir. Zahriye sayfasında temellük kaydı olduğunu düşünölebilecek h. 1264 (m. 1847-1848) tarihli bir kayıt daha vardır. Nüshanın “2a” sayfasında eserin Süleymaniye Kütüphanesi’ne ait olduğunu gösteren “Vakf-ı Kütüb-hâne-i Hânkâh-ı Süleymâniyye” yazılı ve h. 1252 (m. 1836-1837) tarihli bir vakıf mührü yer almaktadır.

S kısaltması ile esas alınan nüsha olarak kullanılmıştır.

2) *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi*, Türkçe Yazmalar Bölümü, İbnülemin koleksiyonu, 2591 numarada yer alan nüsha, 240x130 mm boyutlarındadır. 42 yapraklık nüshanın her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Nesih hatla yazılmıştır. Nüshanın yaprakları kırmızı bir cetvelle çerçevelenmiş olup “1b” sayfasında sade bir mihrabiye vardır. Başlıklar ve duraklar kırmızı mürekkeple gösterilmiş; âyetler, hadisler, özel isimler ve vurgulanmak istenen bazı kısımların üzerleri yine kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Eser sonundaki seyr ü sülûk daireleri kırmızı mürekkepli ve muntazamdır. İstinsah tarihi bulunan nüshalar arasındaki en eski ikinci nüshadır. Nüsha sonundaki ketebe kaydına göre 17 Muharrem 1216 (m. 30 Mayıs 1801) tarihinde istinsah edilmiştir. Müstensihi belli değildir. Zahriye

sayfasında eserin 9 Safer 1319 (m. 28 Mayıs 1901) tarihinde Osman isimli bir zât tarafından edinildiğini belirten bir temellük kaydı bulunmaktadır.

İ kısaltması ile birinci karşılaştırmalı nüsha olarak kullanılmıştır.

3) *Ankara Millî Kütüphane*, Yz. A 2701 numarada yer alan nüsha, 232x158 mm boyutlarındadır. 68 yapraklık nüshanın her sayfasında 15 satır bulunmaktadır. Rik'a hatla yazılmıştır. Nüshanın yaprakları kırmızı bir cetvelle çerçevelenmiş olup yapraklar yer yer rutubet lekeli. İlk yaprakta cetveller ve duraklar altın yaldızlıdır. İlk sayfada gösterişsiz bir ser-levha ve mihrabiye bulunmaktadır. Şemseli, mıklepli ve yeşil renkli meşin bir cilt içerisindedir. Nüshanın kâğıdı çiçek filigranlıdır. Eser sonundaki seyr ü sülûk daireleri siyah mürekkepli ve muntazamdır. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Zahriye sayfasında eserin h. 1317 (m. 1899-1900) yılının Zilkade ayında edinildiğini gösteren bir temellük kaydı yer almaktadır. Nüshanın sonunda zikir muhtevalı bir daire vardır.

M kısaltması ile ikinci karşılaştırmalı nüsha olarak kullanılmıştır.

4) *Ankara Millî Kütüphane*, Yz. A 5535/8 numarada yer alan nüsha, 205x115 mm boyutlarındadır. Eser, cildin “203b-269a” yaprakları arasında bulunmaktadır. Her sayfada 17 satır vardır. Nesih hatla yazılmıştır. Söz başları, cetveller ve duraklar kırmızı mürekkeplidir. Âyetler, hadisler, özel isimler ve vurgulanmak istenen bazı kısımların üzerleri yine kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Eser sonundaki seyr ü sülûk daireleri kırmızı mürekkepli ve muntazamdır. Eser; zencirekli, vişne rengi meşin kaplı, mıklepli, mukavva bir cilt içerisindedir. Kâğıdı suyolu filigranlıdır. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir.

5) *Süleymaniye Kütüphanesi*, Hacı Mahmud Efendi bölümü, 2483 numarada yer alan nüsha, 215x120 mm boyutlarındadır. 54 yapraklık nüshanın her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır. “1b” sayfasında tezhipli bir ser-levha vardır. “Tercemetü'l-Aşk” başlıklıdır. Her sayfa altın yaldızlı ve kırmızı cetvellerle çerçevelenmiştir. Başlıklar ve duraklar kırmızı mürekkeple gösterilmiş; âyetler, hadisler, özel isimler ve vurgulanmak istenen bazı kısımların üzerleri yine kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Eser sonundaki seyr ü sülûk daireleri kırmızı mürekkepli ve muntazamdır. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir.

6) *Süleymaniye Kütüphanesi*, Hacı Mahmud Efendi bölümü, 2473 numarada yer alan nüsha, 231x147 mm boyutlarındadır. 64 yapraklık nüshanın her sayfasında 21 satır

bulunmaktadır. Nesih hatla yazılmıştır. “1b” sayfasında sade bir mihrabiye vardır. Her sayfa kırmızı cetvellerle çerçevlenmiştir. Bazı bölüm başlıkları veya vurgulanmak istenen kısımlar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eser sonundaki seyr ü sülûk daireleri kırmızı mürekkepli ve muntazamdır. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Bu nüshada eserin sonunda yer alan “**Ṭārīḫ-i Berāy-ı Ḥitām-ı Tercemetü'l-‘Aşk**” [56a/13] başlıklı bölümün yalnızca başlığı atılarak manzum kısım eksik bırakılmıştır.

7) *Süleymaniye Kütüphanesi*, Hacı Mahmud Efendi bölümü, 2629 numarada yer alan nüsha, 231x135 mm boyutlarındadır. 49 yapraklık nüshanın her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır. “1b” sayfasında bir ser-levha vardır. İlk iki sayfanın cetvelleri altın yaldızlı, diğer sayfaların cetvelleri ise kırmızıdır. Nüshada duraklara yer verilmemiştir. Âyetler, hadisler, özel isimler ve vurgulanmak istenen bazı kısımların üzerleri kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Bazı başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eser sonundaki seyr ü sülûk daireleri kırmızı mürekkepli ve muntazamdır. Zahriye sayfasından bir önceki yaprakta eser hakkında “Mükâşefât-ı esrâr-ı sūfiyyeye dâir aşk-nâmenin tercemesi *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* kitâbıdır.” şeklinde bir not vardır. Eserin sonunda yer alan ketebe kaydına göre nüsha, Nakşibendî tarikatına mensup Kütahyalı-zâde es-Seyyid Mehmed Ârif adlı bir zât tarafından h. 18 Şaban 1238 (m. 30 Nisan 1823) tarihinde istinsah edilmiştir.

8) *Süleymaniye Kütüphanesi*, Hacı Mahmud Efendi bölümü, 3170 numarada yer alan nüsha, 160x110 mm boyutlarındadır. 118 yapraklık nüshanın her sayfasında 15 satır bulunmaktadır. Rik'a hatla yazılmıştır. “Tercemetü'l-Aşk” başlıklıdır. Sayfa kenarlarında cetvel kullanılmamış, duraklara yer verilmemiştir. Başlıklar ve bazı önemli görülen ifadeler kırmızı mürekkeple yazılmış, zaman zaman yalnızca üzerleri çizilmiştir. Eser sonundaki seyr ü sülûk daireleri kırmızı mürekkepli ve muntazam olup çift şekildedir. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Nüshanın zahriye sayfasında “Meslekü'l-Envâr tercemesi Tercemetü'l-Aşk li-Hâce Neş'et” yazılı bir not vardır.

9) *Süleymaniye Kütüphanesi*, Kemal Edip Kürkçüoğlu bölümü, 47 numarada yer alan nüsha, 217x135 mm boyutlarındadır. 83 yapraklık nüshanın her sayfasında 15 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır. “1b” sayfasında mihrabiyeli bir ser-levha vardır. Nüsha, “Hâzâ Kitâbi Tercemetü'l-Aşk” başlıklıdır. İlk iki sayfanın cetvelleri

ve durakları altın yaldızlı olup diğer sayfalar kırmızı cetvelli ve kırmızı duraklıdır. Nüshanın bazı yaprakları rutubet lekeli. Bölüm başlıkları ve bazı önemli görülen yerler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Âyetler, hadisler ve bazı önemli ifadelerin üzerleri yine kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Eser sonunda yer alan seyr ü sülûk daireleri, dairesel şekilde belirtilmemiş, etrafında boşluklar bırakılmış veya kırmızı duraklarla işaretlenmiştir. İstinsah tarihi veya müstensihi belli değildir. Eserin bitiminden sonraki sayfada bir dua bulunmaktadır.

10) *Süleymaniye Kütüphanesi*, Yazma Bağışlar bölümü, 6713 numarada yer alan nüsha, 165x100 mm boyutlarındadır. 80 yapraklık nüshanın her sayfasında 15 satır bulunmaktadır. Nesih hatla yazılmıştır. “Hâzâ Kitâbi Meslekü'l-Envâr” başlıklıdır. Nüshada siyah mürekkepten başka bir renk kullanılmamıştır. Bölüm sonundaki seyr ü sülûk daireleri muntazam şekilde çizilmiştir. Nüsha sondan eksiktir. Eserin bazı yapraklarında farklı renkli mürekkeplerle yazılmış şiirler veya vecizeler vardır. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Eser okunaklı olup nüsha form açısından hasar görmüş, yaprakların kenarları rutubetlenmiştir. Nüsha, yorgun bir deri cildin içindedir.

11) *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi*, Türkçe Yazmalar Bölümü, 688 numarada yer alan nüsha, 200x121 mm boyutlarındadır. 55 yapraklık nüshanın her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Nüsha, baş kısımdan eksiktir. Nesih hatla yazılmıştır. Kırmızı cetvellidir. Duraklar gösterilmemiş, bazı önemli ifadelerin ve özel isimlerin üzeri kırmızı ve siyah mürekkeple çizilmiştir. Eser sonunda yer alan seyr ü sülûk daireleri muntazamdır. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Bazı yaprakların kenarlarında tashih kayıtları bulunmaktadır.

12) *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi*, Türkçe Yazmalar Bölümü, 1618 numarada yer alan nüsha, 234x162 mm boyutlarındadır. Eser, ebrulu bir cilt içindedir. 42 yapraklık nüshanın her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Nüsha, zahriyede kayıtlı olduğu üzere “Risâle-i Tercemetü'l-Aşk-ı Hâce Neş'et” başlıklıdır. Nesih hatla yazılmıştır. Bazı yapraklar rutubet lekeli. Kırmızı cetvellidir. Başlıklar, özel isimler ve önemli ifadeler kırmızı mürekkeple belirtilmiştir. Eser sonunda yer alan seyr ü sülûk daireleri kırmızı mürekkepli ve muntazamdır. İstinsah tarihi belli olmayıp eser sonunda yer alan ketebe kaydına göre nüsha, Taşgiri Bayram-zâde Hüseyin el-Hulûsî Efendi tarafından istinsah edilmiştir. Eserin bitiminden sonra bir dua ve duanın şerhini ihtiva eden 2 yapraklık bir eser mevcuttur.

13) *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi*, Türkçe Yazmalar Bölümü, 1642 numarada yer alan nüsha, 239x155 mm boyutlarındadır. 54 yapraklık nüshanın her sayfasında 19 satır yer almaktadır. Talik hatla yazılmıştır. Nüshanın “**1b**” sayfasında bir ser-levha bulunmaktadır. İlk yaprağın cetvelleri altın yaldızlı, diğer yaprakların cetvelleri ise kırmızı mürekkeplidir. Başlıklar ve önemli ifadeler yine kırmızı mürekkeple ifade edilmiştir. Seyr ü sülûk kırmızı daireleri mürekkeple çizilmemiş, etrafı boş bırakılarak vurgulanmıştır. Nüsha sonunda yer alan ketebe kaydına göre eser, h. 1252 yılında (m. 1836-1837) es-Seyyid Hâfız Hüseyin Hulûsî ibn Hasan tarafından istinsah edilmiştir. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, 1618 numaralı nüshanın sonundaki ketebe kaydında müstensih olarak belirtilen Hulûsî Efendi'nin hâfız olduğu da yazılmıştır. Dolayısıyla 1642 numarada bulunan bu nüshanın da aynı zât tarafından istinsah edildiği düşünülebilir.

14) *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi*, Türkçe Yazmalar Bölümü, 2141 numarada yer alan nüsha, 238x165 mm boyutlarındadır. 52 yapraklık nüshanın her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Rik'a hatla yazılmıştır. “**1b**” sayfasının başlangıcında yazılı olduğu üzere eser, “Risâle-i Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr li-Hazreti Hâce Neş'eti Nâm-dâr kuddise sırruhu'l-Gaffâr” başlıklıdır. Duraklar gösterilmemiş, herhangi bir cetvel konmamıştır. Bazı yapraklarda tashih kayıtları vardır. Başlıklar, âyetler, hadisler, kelâm-ı kibârlar kırmızı mürekkeple yazılmış, vurgulanmak istenen bazı ifadelerin üzeri yine kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Eser sonunda yer alan seyr ü sülûk daireleri kırmızı mürekkepli ve muntazamdır. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir.

15) *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi*, Türkçe Yazmalar Bölümü, 2177 numarada yer alan nüsha, 226x140 mm boyutlarındadır. 42 yapraklık nüshanın her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır. Çiçek süslemeli ve zencirekli bir deri cilt içerisindeydir. “**6b**” ve “**7a**” sayfaları kırmızı cetvelli, geri kalan tüm yapraklar ise cetvelsizdir. Yaprak kenarlarında kırmızı mürekkepli tashih kayıtları vardır. Başlıklar ve bazı önemli ifadeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eser sonunda yer alan seyr ü sülûk daireleri muntazam, içleri ise yine kırmızı mürekkeplidir. Âyetler, hadisler ve kelâm-ı kibârların üzeri ise kırmızı mürekkeple çizilmiştir. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir.

16) *Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi*, 19 Hk 778/1 numarada yer alan nüsha, 220x160 mm boyutlarındadır. 1b sayfasından 35a sayfasına kadar ilerleyen eser, son kısımdan eksiktir. Her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Nesih hatla yazılmıştır. Sırtı siyah meşin, üzeri ebru kâğıt kaplı mukavva cilt içerisindedir. Başlıklarda kırmızı mürekkep tercih edilmiş; âyet, hadis ve kelâm-ı kibârların üzeri yine kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Bazı yapraklarda tashih kayıtları vardır. Eser sonunda yer alan seyr ü sülûk daireleri kırmızı mürekkepli ve muntazam olup yaprak kenarlarında yer almaktadır. Eser, “**35a**” sayfasında bitmektedir. Nüshanın bu kısmından hemen sonra başka bir eser başlamaktadır. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir.

17) *Kastamonu İl Halk Kütüphanesi*, 37 Hk 1626/1 numarada yer alan nüsha, 217x160 mm boyutlarındadır. Eser, nüshanın “**64b-117a**” sayfaları arasında bulunup 53 yapraktır. Her sayfasında 19 satır vardır. Talik hatla yazılmıştır. Nüshanın kâğıtları renkli ve yılan filigranlıdır. Sırtı meşin, soluk ebrulu cilt içerisindedir. 90 ilâ 96. yapraklar arasında ciltleme hatası olduğundan, eser 91. yaprakta kesilir, 96. yapraktan itibaren devam eder. Bu yapraklar arasında fetvalar ve çeşitli şiirler yer almaktadır. Başlıklar ve önemli olduğu vurgulanan ifadeler kırmızı mürekkeplidir. “**2b-3a**” sayfaları siyah cetveli, diğer sayfalar ise cetvelsizdir. Eser sonunda yer alan seyr ü sülûk daireleri kırmızı mürekkepli ve muntazamdır. Eserin istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Nüshanın son zahriyesinde, eserin Seyyid Ahmed Efendi’ye ait olduğunu gösteren tarihsiz bir temellük kaydı vardır.

18) *Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi*, 43 Va 1908 numarada yer alan nüsha, 150x235 mm boyutlarındadır. 100 yapraklık nüshanın her sayfasında 13 satır bulunmaktadır. Nesih hatla yazılmıştır. Üzeri ebru kaplı, mıklepli bir meşin cilt içerisindedir. Cetvel kullanılmamış, bazı başlıklar ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eser sonunda yer alan seyr ü sülûk daireleri kırmızı mürekkepli ve muntazamdır. Âyetler, harekeli bir biçimde gösterilmiştir. Hoca Neş’et’in eserin tarihini belirtmek için kaleme aldığı manzumedden sonra bir zikir dairesi çizilmiştir. Kitabın çeşitli yapraklarında baştaki vakıf kaydını belirten bir vakıf mührü vardır; fakat mühürler silik durumda olduğu için tam anlamıyla okunamamıştır. Eser, “*Kitâb-ı Silsile-i Nakşibendiyye*” başlıklıdır. Eserin zahriyesinde h. 1236 (m. 1820-1821) tarihli ve “*Vakfu hâze’l-kitâb fi tekyei Kâdiriyye der-medîne-i Kütâhiyye*” yazılı, kitabın Kütahya’da bir Kâdirî dergâhında yer aldığını belirten bir vakıf kaydı bulunmaktadır. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir.

19) *Türk Dil Kurumu Türkçe Yazmaları*, Yz. A 402 numarada yer alan nüsha 235x165 mm boyutlarındadır. 46 yapraklık nüshanın her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Nesih hatla yazılmıştır. Sırtı meşin, kenarları koyu vişne rengi kâğıt kaplı mukavva bir cilt içerisindedir. Kâğıdı, taç arma filigranlıdır. Eser, zahriyede “Risâle-i Meslekü’l-Envâr li-Neş’et Efendi fî Hakkı Tarikatü’n-Nakşibendiyye” şeklinde belirtilmiştir. Eserin hiçbir bölümünde kırmızı mürekkep kullanılmamıştır. Sayfa kenarları cetvelsizdir, Eser sonunda yer alan seyr ü sülûk daireleri, boşluklar bırakılarak ifade edilmiştir. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir.

20) *Atatürk Kitaplığı*, Osman Ergin Türkçe Yazmaları Bölümü, 450 numarada yer alan nüsha, 210x105 boyutlarındadır. 99 yapraklık nüshanın her sayfasında 13 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır. Miklepli ve şemseli bir deri cilt içerisindedir. Nüshanın bilhassa ilk beş yaprağı, yanık sebebiyle tahrip olmuştur. İlk yaprakta yer alan ser-levha yine yanık sebebiyle kopmuştur. Nüsha sonlarından iki yaprak yerinden çıkarılmış, sonradan tekrar yapıştırılmıştır. Yaprak kenarları yanık ve rutubet lekeli. Cetveller, altın yaldızlıdır. Başlıklar ve duraklar kırmızı mürekkeplidir. Önemli ifadelerin üzerleri yine kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Eser sonunda yer alan seyr ü sülûk daireleri kırmızı mürekkepli ve muntazamdır. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir.

21) *Atatürk Kitaplığı*, Osman Ergin Türkçe Yazmaları Bölümü, 1520 numarada yer alan nüsha, 195x145 boyutlarındadır. 45 yapraklık nüshanın her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Nesih hatla yazılmıştır. Kâğıt cilt içerisindedir. Yapraklar rutubet lekeli. Sayfa kenarlarında cetvel kullanılmamıştır. Başlıklar ve bazı önemli kısımlar açık renk bir mürekkeple ifade edilmiş, âyetler, hadisler ve alıntı ifadelerin üzerleri siyah mürekkeple çizilmiştir. Seyr ü sülûk daireleri muntazam ve açık renklidir. Eser sonunda yer alan ketebe kaydına göre nüsha, h. 1 Ramazan 1247 (m. 3 Şubat 1832) tarihinde istinsah edilmiştir. Müstensihi belli değildir.

22) *Atatürk Kitaplığı*, Osman Ergin Türkçe Yazmaları Bölümü, 869 numarada yer alan nüsha, 210x145 boyutlarındadır. 62 yapraklık nüshanın her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Nesih hatla yazılmıştır. Soluk ebrulu, sırtı meşin kaplı mukavva bir cilt içerisindedir. Yaprak kenarları rutubet lekeli olup buralarda bazı tashih kayıtları vardır. Eser, besmeleden önce yer alan “Hazâ Risâlei Meslekü’l-Envâr fî Hakkı Tarikatü’n-Nakşibendiyye ve bihi’l-avn” ifadesiyle “Risâle-i Meslekü’l-Envâr” şeklinde başlıklandırılmıştır. İlk yaprak altın yaldızlı cetvelle, diğer yapraklar ise

kırmızı mürekkepli cetvellerle çerçevlenmiştir. Duraklar da ilk yaprakta altın yaldızlı, diğer yapraklarda kırmızıdır. Başlıklar ve bazı önemli ifadeler kırmızı mürekkeple yazılmış; âyet, hadis gibi alıntıların üzerleri yine kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Eser sonunda yer alan seyr ü sülûk daireleri, etrafı boşluk bırakılarak belirtilmiştir. Eserin hitamından sonra üç yapraklık harekeli Arapça bir metin vardır. Ketebe kaydına göre nüsha, h. 1 Cemâziye'l-evvel 1221 (m. 17 Temmuz 1806) tarihinde istinsah edilmiştir. Müstensihi belli değildir.

23) *Atatürk Kitaplığı*, Osman Ergin Türkçe Yazmaları Bölümü, 438 numarada yer alan nüsha, 220x150 boyutlarındadır. 61 yapraklık nüshanın her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır. Yaprak süslemeli, mıklepli, kırmızı bir mukavva cilt içerisinde yer almaktadır. Eser sonunda yer alan seyr ü sülûk daireleri, etrafı boşluk bırakılarak belirtilmiştir. Başlıklardan alıntılara kadar önemli görülen tüm ibareler kırmızı mürekkeple yazılmış, keşidelerde de aynı renkte mürekkep kullanılmıştır. Eserin ilk zahriyesinde nüshanın Ahmed Esad ibn Mehmed Said adlı bir zâta ait olduğunu belirten, tarihi belirsiz bir temellük kaydı vardır. Nüshanın son sayfasındaki ketebe kaydına göre nüsha, Kastamonulu hâfız bir müezzin olan Mustafa Râsimî tarafından h. 15 Şevval 1256 (m. 15 Temmuz 1840) tarihinde istinsah edilmiştir.

24) *Atatürk Kitaplığı*, Osman Ergin Türkçe Yazmaları Bölümü, K569 numarada yer alan nüsha, 220x150 boyutlarındadır. 60 yapraklık nüshanın çoğu sayfasında 17 satır bulunmaktaysa da satırlar zaman zaman değişkenlik göstermektedir. Nesih hatla yazılmıştır. Cetvel kullanılmamıştır. Söz başları, duraklar ve keşideler kırmızı mürekkeplidir. Eser sonundaki seyr ü sülûk daireleri kırmızı mürekkepli ve muntazamdır. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir.

25) *İstanbul Araştırmaları Enstitüsü*, Şevket Rado Yazmaları, 357/4 numarada yer alan nüsha, 235x135 mm boyutlarındadır. 39 yapraklık nüshanın her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır. Eser, nüshanın “**29b-68b**” sayfaları arasındadır. Eserin “**29b**” (**1b**) sayfasındaki başlığı, “Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Âsâr li-Cenâbi Neş'et Pîr” şeklindedir. Eser, “**30a**” (**2a**) sayfasında ise başlıktan ve diğer tüm nüshalardan farklı olarak “Meslekü'l-Uşşâk” terkihiyle adlandırılmıştır. Sayfa kenarlarında cetvel konulmamış, duraklar, söz başları, âyetler, hadisler, alıntı ve önemli ifadeler, keşideler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eser sonunda yer alan seyr ü sülûk daireleri siyah mürekkepli ve özensizdir. Ketebe kaydına göre nüsha 28

Rebiülahir 1266 (m. 13 Mart 1850) tarihinde, İbrahim es-Seyyid Mehmed Nazîf b. es-Seyyid Mustafa en-Nakşibendî b. es-Seyyid el-Hâc Mehmed tarafından istinsah edilmiştir. Eser akışında, diğer nüshaları tutmayan ve hatta kendi içinde dahi çelişkiler oluşturan ifadeler yer aldığı için *Tercemetü'l-Aşk*'ın bu nüshasına eserin ihtiyatla yaklaşılması gereken bir kopyasıdır, denilebilir.

26) *Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi*, 8/1 numara yer alan nüsha, 232x154 mm boyutlarındadır. Sırtı bordo meşin, üstü kâğıt, mıklepli bir cilt içerisindedir. 86 yapraklık nüshanın her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Eser, “1a-86a” yaprakları arasındadır. Talik hatla, ince nohudî kâğıda yazılmıştır. Tek kırmızı cetvellidir. Nüsha h. 1282 (m. 1865-1866) yılında istinsah edilmiş olup müstensihî belli değildir.³⁷⁷

27) Eserin *Mısır Millî Kütüphanesi*, Türkçe Yazmaları Bölümü, Tasavvufî Türkî Talat 73, Tasavvufî Türkî Talat 176 ve Mecâmî'i Türkî Talat 148 numarada yer alan üç nüshası daha bulunmaktadır. Söz konusu nüshalara ulaşılamamıştır.

28) *Macaristan Bilimler Akademisi Kütüphanesi*'ndeki Şark yazmalarını ihtiva eden *Catalogue of the Persian Manuscripts in the Library of the Hungarian Academy of Sciences* adlı çalışmanın Perzsa O. 104/3 numarasında eserin bir nüshasının daha bulunduğunu tespit ettik.³⁷⁸ Katalogdan edindiğimiz bilgilere göre nüsha, 270x180 mm boyutlarındadır. Eser, bir Hoca Neş'et'in *Terceme-i Şerh-i Dü Beyt ve Tûfân-ı Ma'rifet* adlı eserlerini bir araya getiren bir mecmûa içerisindedir. *Tercemetü'l-Aşk*, bu mecmûanın 77 ilâ 131. yaprakları arasındadır. 54 yapraklık nüshanın her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır. Kırmızı cetvellidir. Eser sonunda yer alan seyr ü sülûk daireleri kırmızı mürekkepli ve muntazamdır. Nüsha, h. 1259 (m. 1843-1844) yılında istinsah edilmiş olup müstensihî belli değildir. Ancak söz konusu nüshaya ulaşılamamıştır.

---

³⁷⁷ Komisyon. *Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Yazmaları Kataloğu* (s. 6), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

³⁷⁸ Péri, B., Mojdeh, M. ve Miklós, S. (2018). *Catalogue of the Persian Manuscripts in the Library of the Hungarian Academy of Sciences* (s. 61-63), Netherlands: Brill.

4.2. Nüshaların Değerlendirilmesi

Tercemetü'l-Aşk'ın çeşitli kütüphanelerde birçok nüshası mevcuttur. Bu durum, eserin çokça okunduğunu göstermektedir. Katalog taramalarımız sonucunda, *Tercemetü'l-Aşk*'ın 30 nüshasını tespit ettik. Eserin 3'ü Mısır'da ve 1'i de Macaristan'da olmak üzere toplam 4 nüshası, yurt dışında yer almaktadır. 20 nüshası ise İstanbul kütüphanelerinde bulunuyorken geri kalan diğer nüshalar; farklı il veya halk kütüphanelerine dağılmıştır. Nüshaların bu derecede çokluğu, Mehmed Emîn Kerkükî ve Hoca Neş'et'in geniş bir nüfuz alanına sahip olmalarıyla açıklanabileceği gibi eserin beğenilerek okunup çoğaltıldığına da delâlet etmektedir.

Eserin 30 nüshasının mevcudiyetinin yanında, *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* adındaki Farsça telifini kütüphane kayıtlarında tespit edemedik. Buna karşılık *Tercemetü'l-Aşk*'ın yurt içindeki kütüphanelerden 26 nüshasını temin edebildik. Dolayısıyla bu duruma binâen tercümenin, eserin telif nüshasının önüne geçtiği ifade edilebilir. Mamafih, "Eserin Telif ve Tercüme Sebebi ile Sunulması" başlığında incelemeye çalıştığımız üzere; *Tercemetü'l-Aşk*'ın sebab-i tercümelerinden birisi olan, Sadrazam İzzet Mehmed Paşa'nın herkesin faydalanabilmesi amacıyla eserin Farsçadan Türkçeye tercümesini Hoca Neş'et'ten rica etmesi, gayet yerinde bir karar olmuştur, denilebilir.

Tercemetü'l-Aşk'ın istinsah tarihi atılan 10 nüshası vardır. Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bölümü, 6713 numara ve Çorum İl Halk Kütüphanesi 19 Hk 778/1 numarada bulunan nüshalar, sondan eksik olduğundan istinsah durumları hakkında herhangi bir yorum yapılamamaktadır. Eserin tercüme tarihine nispeten yakın olan, H. 1 Cemâziye'l-evvel 1221 (m. 17 Temmuz 1806) tarihli Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Türkçe Yazmaları Bölümü, 869 numarada bulunan nüshasında ise metnin ortalarından ciddi atlamalar yapılmıştır. İstinsah tarihi belli nüshalardan en eskisi ise h. 1215 (m. 1800-1801) tarihli Süleymaniye Kütüphanesi nüshasıdır. Süleymaniye Kütüphanesi nüshasının istinsah tarihi atılan en eski nüsha olmasının yanında, eserin sunuluş ve tercüme tarihine yakınlığı da dikkat çekmektedir. Öte yandan Süleymaniye Kütüphanesi nüshası, diğer nüshaları tamamlayan bir görünüme sahip olup küçük hatalar dışında ciddi bir gramer veya ifade sorunu arz etmemektedir. Çalışmamızda, bu hususları göz önünde bulundurarak Süleymaniye nüshasını esas alınan nüsha olarak kabul ettik.

Eserin istinsah tarihi bilinen en eski ikinci nüshası ise İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, İbnülemin Koleksiyonu, 2591 numarada yer alan h. 17 Muharrem 1216 (m. 30 Mayıs 1801) tarihli nüshadır. Hicrî tarihi itibarıyla Süleymaniye nüshasından bir sene sonra istinsah edilmiştir. Nüshanın istinsah tarihinin *Tercemetü'l-Aşk*'ın tercüme tarihine yakın olmasının yanı sıra, Süleymaniye Kütüphanesi nüshası ile aralarındaki nüsha farklarının çokluğu, İstanbul Üniversitesi nüshasının Süleymaniye Kütüphanesi'nden daha farklı bir şecere takip ettiğini düşündürmektedir. Çalışmamızda, bu düşünceler göz önünde bulundurularak İstanbul Üniversitesi nüshası, Süleymaniye nüshasıyla karşılaştırılan birinci nüsha olarak seçilmiştir.

Süleymaniye nüshasıyla karşılaştırılan ikinci nüsha ise Ankara Millî Kütüphane, Yz. A 2701 numarada yer alan nüshadır. Bu nüshanın istinsah tarihi belli olmasa da esas alınan Süleymaniye nüshasının zaman zaman eksik veya hatalarını kapatması ve İstanbul Üniversitesi nüshası gibi diğer nüshalardan farklı tercihlerde bulunması, çalışmamız için bu nüshayı bir nebze daha ön plana çıkarmıştır.

Edisyon/kritik dışında, nüshaların genel durumuna bakıldığında ise nüsha tercihlerinin birbirinden çok farklı veya zıt olmadığı görülmektedir. Bu durum, *Tercemetü'l-Aşk*'ın din ve tarikat eksenli bir kitap olmasına karşı duyulan hassasiyet veya eserin günümüze nispeten yakın bir tarihte kaleme alınması ile izah edilebilir. Netice itibarıyla çalışmamızda, bu üç nüshanın sağlıklı bir metin ortaya koyacağına inanıyoruz.

4.3. Metnin Transkripsiyonunda Takip Edilen İmlâ ve Yöntem

- 1) Metinde yer alan Arapça ve Farsça ifadelerin yazımında İsmail Ünver'in "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler"³⁷⁹ adlı makalesine uyduk.
- 2) Eski yazımımızın imlâsında, "vir-, di-, it-..." (ویر، دی، ایت، یی) şeklinde yazılan fiilleri, günümüze yakınlaştırarak "e" sesiyle "ver-, de-, et-..." şeklinde okuduk.
- 3) Eski yazımızda, "oldığını, gıtdüğını, vermişdür..." gibi yazılan ifadeleri, eserin tercüme tarihinin çağımız Türkçesine nispeten yakın bulunması hasebiyle günümüze uygun olarak "olduğunu, gıtdigini, vermişdir" şeklinde transkribe ettik ve bu uygulamayı daha çok ekler üzerinde gerçekleştirdik. Bir başka deyişle, muhaffef hâle getirilebilecek bazı ifadeleri, eserin XVIII. yüzyılın son çeyreğinde kaleme alındığını göz önünde bulundurarak günümüze yaklaştırdığımızı söylemek mümkündür.
- 4) Yukarıda yer alan eklerin günümüze yaklaştırılarak transkribe edilmesinin yanında, eski yazımızda "kendü, kankı, dürlü, tağ, tokuz..." şeklinde yazılan kelimeleri, günümüzdeki hâliyle okumayıp metindeki gibi aynen transkribe ettik.
- 5) "‘Abdü’l-hâlîk, ‘Ubeydu’llâh, Zeyne’l-‘Ābidîn..." gibi kişi adlarının transkripsiyonunda kesme veya kısa çizgi kullanmayıp bu adları "‘Abdülhâlîk, ‘Ubeydullâh, Zeynel‘ābidîn..." şeklinde birleşik bir biçimde okuduk.
- 6) Âyetleri, hadisleri ve Arapça-Farsça ifadeleri okurken Latin harflerini kullandık. Okuyamadığımız ifadeleri ise metnin transkripsiyonunda esas alınan nüshadan kopyaladık.
- 7) Metinde yer alan hadisler, beyitler, kelâm-ı kibârlarla ilgili açıklamaları çalışmamızın "İnceleme" kısmında kaynaklarıyla incelemeye çalıştık. Bu ifadelerin kaynaklarını, tenkitli metnin dipnotlarında belirtmeyip burada yalnızca meâllerini verdik.
- 8) Tenkitli metinde âyetleri, hadisleri ve alıntı ifadeleri italik olarak değil, tırnak içerisinde gösterdik.
- 9) Metinde yer alan salât, selâm ve kişi adlarından sonra zikredilen dua ifadelerini italik olarak yazdık. Bunun dışında tercüme edilmesinin uygun olacağını

³⁷⁹ Ünver, İ. (2008). Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler, *Turkish Studies*, Vol. 3/6, 1-46.

düşündüğümüz uzun duaların tercümelerini yine dipnotlarda verdik. Günümüzde de sıklıkla kullanıp aşına olduğumuz “kelime-i tevhid, besmele, istiaze” gibi ifadelerin meâllerini vermedik.

10) Çalışmamızın “İnceleme” kısmında kaynaklarını tespit edemediğimiz beyitlerin yalnızca meâllerini vermekle yetindik.

11) Çalışmamızın “İnceleme” kısmında metin içi alıntıların yaprak ve satır numaralarını, esas aldığımız Süleymaniye nüshası üzerinden gösterdik.

12) Metnin edisyonunda, esas alınan nüsha dâhil toplam 3 nüsha kullandık.

13) Edisyonda, yardımcı nüshalar içerisinde ana metin için fâhiş bir sorun arz eden ifade ve ibareleri dipnotta göstermedik.

14) Eserin sonunda yer alan seyr ü sülûk dairelerini, daire formatında düzenleyemediğimiz için yazıyla ifade ettik.

15) Nüshanın yaprak numaralarını köşeli parantez “[ ]” ile satır numaralarını ise parantez “( )” ile gösterdik. Dipnotlarda parantez içindeki parantezleri belirtmek için de yine köşeli parantez “[ ]” kullandık.

4.4. ESERİN TENKİTLİ METNİ

[S 1b], [İ 1b], [M 1b] (1) Bismillāhirrahmānirrahīm

(2) Bi-ḥamdi'llāh oldum mine'l-ḥamd-h'ān; dil ü cānım oldu zebān u dehān. (3) Tesbīḥ ü tehlīl-i Sebbūḥiyān-ı mele'-i a'lādan füzūn ḥamd u sipās, (4) teḳaddes-esās, 'arz-ı dergāh-ı Cenāb-ı Kibriyā, *celle ve 'alā*, ve evrād (5) u ezkā, Kerrūbiyān-ı 'ālem-i envārdan bisyār, kürūr-ı şalavāt-ı (6) ṭayyibāt-ı zekiyyāt, taḳdīm-i Ravza-i Muṭāhhara-i Cenāb-ı maḫhar-ı sırr-ı Zāt; (7) a'nī Ḥāzret-i Sulṭānū'l-Enbiyā ve'l-Mürselīn ve Maḫbūb-ı Rabb(8)ü'l-'Ālemīn. Ve ihdā-yı ervāḥ-ı ṭayyibe-i āl ü evlād u aşḫāb-ı güzīn (9) kılındığı verāsında bādī-i naḳş-ı nigār, şaḫīfe-i āşār-ı kilik-i 'acz-(10)bār, Neş'et-i tebehkār, siyeh-varaḳ ve siyeh-rūzgār budur ki tāriḫ-i (11) hicretiñ biñ iki yüz on ikinci senesi Ḥāzret-i Sulṭān(12)ü's-selāṭīn, zıllu'llāhu fi'l-'arzeyn, [M 2a] ḫādımü'l-Ḥaremeynü's-Şerīfeyn, (13) ḫāḳānū'l-berreyn ve'l-baḫreyn es-Sulṭān Selīm Ḥān ibnū's-Sulṭān (14) Muştafā Ḥān *ḫalleda'llāhu ḫilāfetehu ve ebbede salṭanatehu ve eyyede cunūdehu*³⁸⁰ (15) 'ahd-ı hümāyūnunda zübde-i silsile-i ḫudāvendān-ı Naḳşibendān, neseb-nāme-i [S 2a] (1) Aḫrāriyyān, 'ārif-i bi'llāh, vāşıl-ı ila'llāh, ḫayrū'l-ḫalef-i Müceddid-i (2) Elf-i Şānī, ḳıdvetü erbābü'l-yaḳīn, ḳuṭbü'l-'ārifīn, burḫānū'l-vāşılīn, Muḫammedī-ḫaseb, (3) Rızavī-neseb, Ḥanefī-mezḫeb, Burḫān-laḳab Mevlānā eş-Şeyḫ (4) es-Seyyid Meḫemmed en-Naḳşibendī *enāra'llāhu bi-envāri fuyūzātihi esrār(5)u's-sālikīn ve raḳıya'llāhu 'anh ve 'an eslāfihi ve aḫlāfihi ilā yevmi'd-dīn*³⁸¹ (6) cenābları, dārū's-salṭana-i 'Oşmānī'ye baş-ı seccāde-i şalāt-ı müsāferet (7) ve te'diye-i du'ā-yı devlet-i ebed-müddet buyurduklarında şāḫib-i şadr-ı (8) [İ 2a] 'aşr-ı Ḥāzret-i Şehinşāḫī, vekīl-i salṭanat-ı cenāb-ı Zıllu'llāhī,

³⁸⁰ “Allah onun hilāfetini sürdürsün, saltanatını ebedî kılsın, ordularını desteklesin.”

³⁸¹ “Allah, önceki ve sonraki sâliklerin sırlarını nuruyla nurlandırısın ve bereketlendirsın. Allah, hepsinden razı olsun.”

(9) ḥāmī-i ‘ibādu’llāh, rāḥim-i ‘iyālu’llāh, seyyidü’l-vüzerā, kehfü’l-emāni (10) fuḡarā el-Ḥāc Meḥemmed ‘İzzet Paşa *vaffaḡa’llāhu bimā*³⁸² *yuḡibbuhu ve yardāhu* (11) *ve ce’alehu mine’llezīne* “Lā ḡavfun ‘aleyhim ve lā hum yaḡzenün.”³⁸³ ḡazretleriniñ (12) ‘azīz-i müḡārün-ileyh ile nisbet-i ḡubbiyye-i ezeliyyeleri olduğuna binā’en reh-āverd-i (13) ‘azīzāne³⁸⁴ ve berg-i sebz-i dervīḡāne³⁸⁵ olmaḡ üzere ṡarīḡ-ı nāzenīn-i (14) Naḡḡibendān’ı ḡāvī *Meslekü’l-Envār* [M 2b] nāmıyla nām-dār, Fārisiyyü’l-‘ibāre (15) bir risāle-i ḡerīfe-i hidāyet-redīf te’līf ve Cenāb-ı ḡadāret-penāhī’ye ‘arz (16) u taḡdīm buyurup müḡārün-ileyh ḡazretleri daḡı ol lü’lü’-i ḡadef-nihād ve (17) ḡızāne-i dil-i bünyādı dürrütü’t-tāc-ı iftiḡār u i’tibār ittiḡāzıyla mecbül (18) oldukları aḡlāḡ-ı kerīmāne-i ḡazret-i Peyḡamberī³⁸⁶ ve ṡıynet-i aḡliyye-i Ḥudādādı (19) muḡteżāsı üzere ‘ibādu’llāha kemāl-i ḡeḡaf-ı ḡefḡatlerine binā’en merz-büm-ı [S 2b] (1) Rüm’da³⁸⁷ lisān-ı Fārisī ile zebān-āḡinā³⁸⁸ olmayanlar daḡı bu mā’ide-i āsumānī (2) ve nüzl-i Firdevs-i rüḡānīden³⁸⁹ rīze-ḡīn-i ‘irfān olmaḡ için (3) lisān-ı Türki’ye tercemesini irāde ve bu muḡliḡ-i du‘ā-gūylarına (4) emr ü iḡaret buyurduḡlarında her ḡend inṡāḡ-ı ‘aliyye-i ḡazerāt-ı (5) İḡān³⁹⁰ ile ḡīl ü ḡāle³⁹¹ nā-ḡabil isem daḡı “Emr men lehu’l-emrihi.”³⁹² (6) imtiḡāl-i lāzıme-i diyānetden olmaḡla³⁹³ nā-ḡār ma’zūriyyetim i’tirāf (7) u iḡrār olunaraḡ Cenāb-ı ḡazret-i Perverdigār-ı Mu’īn’e tevekkül ve ḡatm-i (8) ḡāceḡān-ı Naḡḡibendān, sāhib-i zamān, ḡuṡb-ı devrān *ḡuccetu’llāhi* (9) *li-ḡalḡihi ve ḡalīfetihi fī arzihı ve vedī’atihı*

³⁸² bimā: limā M.

³⁸³ “Pek sevgili, Allah rızasını taşıyan ve yaratılışında ‘Allah’ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de.’ (Yûnus, 10/62) sıfatını barındıran İzzet Mehmed Paşa’yı Allah muvaffak etsin.”

³⁸⁴ reh-āverd-i ‘azīzāne: dem-āverd-i ‘azīzāne İ.

³⁸⁵ sebz-i dervīḡāne: sinīn-i dervīḡāne M.

³⁸⁶ kerīmāne-i ḡazret-i Peyḡamberī: kerīme-i ḡazret-i Peyḡamberī M.

³⁸⁷ merz-büm-ı Rüm’da: merz-i büm-ı Rüm’da İ.

³⁸⁸ zebān-āḡinā: zebān-ı āḡinā İ.

³⁸⁹ nüzl-i Firdevs-i rüḡānīden: nüzül-i Firdevs-i rüḡānīden İ.

³⁹⁰ ḡazerāt-ı İḡān: ḡazret-i İḡān M.

³⁹¹ ḡīl ü ḡāle: ḡīl ü ḡāl maḡāleye İ.

³⁹² “Emir, sahibinindir.”

³⁹³ olmaḡla: olmaḡla İ.

*fī beriyyetihî*³⁹⁴ emîn-i künüz-ı ‘arşu(10)’llâh, vâriş-i ekmel-i Resûlu’llâh, seyyidî vü senedî vü şeyhî (11) vü mu‘temedî vü mekânü’r-rûhu fî cesedî; a’nî bih Hâzret-i H’âce Emînu’llâh (12) en-Nağşibendî³⁹⁵ *edâma’llâhu zıllle irşâdehu ve sulţānehu ‘alâ mefârîki* (13) *‘ibâdihî ve metta‘ana’llâhu te‘âlâ bi-ţûli hayâtihî*³⁹⁶ cenâbınıñ imdâd-ı kudsıyye (14) ve rûhâniyyet-i ‘aliyyelerine³⁹⁷ tevessül birle bu emr-i hañîr-i gerdünbâr, bâr-gerden-i (15) zîmmet-i ihtimâm kılınıp [İ 2b] ancak mü’ellif-i kitâb-ı [M 3a] kerâmet-me’âb hâzretleri (16) bu faşlü’l-hiñâbıñ muñtezâ-yı³⁹⁸ mağâm ve siyâk u sibâk-ı kelâm (17) üzre mücmeli mufaşşal ve mufaşşalı mücmel kılınmasını³⁹⁹ niyâz u iltimâs etmekle⁴⁰⁰ (18) ber-nehc-i mültemes tercemesine şarf-ı himmet kılındı.

(. . . - / . . . - / . . . - / . . . -)

(19) Me-şümâr ‘ayb-ı güzeşteğân me-güşâ zi-hem leb-i ser-zenân

[S 3a] (1) Eger ez-hayâ ne-güzeşte’î be-fesâne perde-i kes me-der⁴⁰¹

(2) Neşr: Aşhâb-ı dâniş ü ‘irfân ve erbâb-ı dîd ü İñândan niyâzım (3) budur ki bu nây-pâre-i hâme-i bürîde-zebânıñ her nağmesine engüş-t-nihâd-ı (4) ‘ayb-cüyî⁴⁰² vü hurde-gîrî olmayıp nefha-i dimâğ-perver-i şabâ gibi qarîn-i (5) sem‘-i kabûl ve bu bî-çâreyi yâd-ı hayr buyuralar.

³⁹⁴ “Allah’ın yaratma delili, yeryüzünün halifesi ve mahlûkatın emaneti olan (Mehmed Emîn)...”

³⁹⁵ en-Nağşibendî: Nağşibendî M.

³⁹⁶ “Allah tüm kulları üzerinde, onun gölgesi ve saltanatını devam ettirsin. Ömrü boyunca nimetlerinden faydalandırısın.”

³⁹⁷ rûhâniyyet-i ‘aliyyelerine: rûhâniyye-i ‘aliyyelerine M.

³⁹⁸ muñtezâ: İ’de yok.

³⁹⁹ kılınmasını: kılınmış İ; kılınmasını: kılınması M.

⁴⁰⁰ etmekle: İ’de yok.

⁴⁰¹ “Geçmişlerin kusurunu sayıp dökme, kimseyi kınayarak konuşma! Eğer hayâ ediyorsan dedikodu ile kimsenin perdesini yırtma!”

⁴⁰² ‘ayb-cüyî: ‘ayb-çün İ.

(.---/.---/.---)

Beyt: (6) Ğarāz yād olmadır Neş'et eşerden

(7) Cihānda bezm-i yārān-ı şafāda

(8) Ve bi'llāhi't-tevfīk ve'l-hidāyetihi (9) ve'l-^cināyetihi.⁴⁰³

[M 3b] (10) Bismillāhirrahmānirrahīm

(11) Vācibe-i şükr ve ḥamd-ı Cenāb-ı Kibriyā ve⁴⁰⁴ farīza-i şalāt-ı Ḥazret-i Sulṭān(12)ü'l-Enbiyā; ba'de'l-edā mü'ellif-i kitāb-ı hidāyet-iktisāb cenābları (13) buyururlar ki “Biz bu risāle-i nādireyi egerçi Ḥazret-i Şadāret-penāhī'ye⁴⁰⁵ (14) tuhf-e-i dervīşāne olmaḡ üzere te'līf eyledik; lākin bu bābda maḡşūd-ı (15) aşlī ve maḡlūb-ı küllī ancaḡ heves-peymāyān-ı vādī-i ḡaḡīḡat ve reh-neverdān-ı (16) rāh-ı tarīḡat olan birāderān-ı cānī ve dostān-ı ruḡānī (17) ḡazerātına ittibā'en,⁴⁰⁶ li-merzāti'llāh Ḥazret-i rāh-ı hidāyet⁴⁰⁷ ve bedreḡa-i şāh-rāh-ı (18) ma'rifet-i zāt-ı Aḡadiyyet olup bu 'āciz-i du'ā-gūya sebep-i taḡşīl-i (19) rızā-yı Ḥazret-i müsebbibü'l-esbāb olmaḡdır ve bu risāle-i şerīfe **[S 3b]** (1) *Meslekü'l-Envār ve Menba'u'l-Esrār* ismiyle nām-dār ḡılınıp bir muḡaddime (2) ve erkān-ı erba'a ve fuşūl-i işnā-^caşer ve bir ḡāttime üzere tertīb olundu. (3) Evvelā muḡaddime, mebde'-i mevcūdāt-ı nūr-ı ferd-i nübüvvet olmaḡ münāsebetiyle (4) ferdāniyyet üzere ve ḡurūf-ı mübāreke-i ism-i Celāl ve ism-i şerīf-i Muḡammed⁴⁰⁸ (5) ve Ḥulefā-yı **[İ 3a]** Rāşidīn **[M 4a]** ve mezāhib ve rükn-i Ka'be-i Mu'azzama ve ^canāşır-ı (6) çār olmaḡ

⁴⁰³ Ve bi'llāhi't-tevfīk ve'l-hidāyetihi ve'l-^cināyetihi: Ve bi'llāhi't-tevfīk ve'l-hidāyetihi ve'l-^cināyetihi Rabbu'l-erbāb yā Mu'in İ.

“Destek, hidayet ve yardım Allah'tandır.”

⁴⁰⁴ ve: M'de yok.

⁴⁰⁵ Ḥazret-i Şadāret-penāhī'ye: Şadāret-i Ḥazret-penāhī'ye M.

⁴⁰⁶ ittibā'en: ibtiḡā'en M.

⁴⁰⁷ Ḥazret-i rāh-ı hidāyet: Hızr-ı rāh-ı hidāyet İ.

⁴⁰⁸ Muḡammed: Muḡammedī M.

münâsebetiyle çâr rûkn üzre ve hürûf-ı kelime-i tayyibe-i mübâreke-i (7) “Lâ ilâhe illa’llâh” ve hürûf-ı kelime-i muḳaddese-i şerîfe-i “Muḫammedün resûlu’llâh” (8) ve e’imme-i ma’şümîn ve esbâṭ-ı Mūsâ ‘aleyhi’s-selâm ve burûc-ı âsumân (9) ve sâ’ât-i leyl ü nehâr ve şühûr-ı işnâ-‘aşer olmak münâsebetiyle düvâzdeh (10) faşl⁴⁰⁹ üzre ve “Limeni’l-mulku’l-yevm li’llâhi’l-vâḫidi’l-ḳahhâr.”⁴¹⁰ müfâdınca sırr-ı me’âd-ı (11) ferdâniyyet üzre olmak münâsebetiyle ḫâtıme dahı ferdâniyyet üzre (12) tertîb kılındı.

Muḳaddime

Ḳāla’llāhu te’ālā: “Ve mā ḫalaḳtu’l-cinne ve’l-inse (13) illā li-ya’budün.”⁴¹¹ naşş-ı celîlinde olan “li-ya’budün”⁴¹² kelime-i muḳaddesesini (14) müfessirîn ḫazerâtı “li-ya’rifün”⁴¹³ ile tefsîr buyurmuşlar. Lâkin muḫaḳḳıḳîn-i kirâm (15) ḫazerâtı “Te’vîle ḫâcet yok,⁴¹⁴ bilâ-ma’rifet ‘ibâdeti ‘ibâdet ‘add etmeyip (16) ancak ‘ibâdet, ma’rifetle olan ‘ibâdetdir.” deyü buyururlar.⁴¹⁵ (17) Bu taḳdîrce bâdî-i îcâd-ı mevcûdât, ma’rifet-i zât-ı Aḫadiyyet olduḡu (18) ma’lûm olduḡda her bir ‘aḳıla lâzımdır ki kendünüñ bâ’iş-i ḫalḳ u îcâdı ne (19) ve ḫālîḳı kim olduḡunu ve mercî’ u me’âd ne idüḡünü ve âḫır-ı kâr ne olacaḡını [S 4a] (1) ve dünyâda ne ḳadar meḳş ü iḳâmet⁴¹⁶ ve âḫiretde ne ḳadar meḳş ü iḳâmet (2) edeceḡini ve Allâh Zü’l-Celâl’e ne ḳadar [M 4b] iḫtiyâcı olduḡunu⁴¹⁷ ve “Kullu nefsin (3) zâ’ıḳatu’l-mevt.”⁴¹⁸ mantûḳ-ı celîli üzre âḫır fevt olup ḫuzûr-ı⁴¹⁹ (4) Ḥazret-i Perverdigâr’a vuşûl bulacaḡını gereḡi gibi fikr ü mülâḫaza (5) ve dünyâda meḳşi ḳadar dünyâyâ ve âḫiretde meḳşi ḳadar âḫirete sa’y

⁴⁰⁹ düvâzdeh faşl: düvâzdih-i faşl İ.

⁴¹⁰ “Bugün hükümler kimindir? Kahhâr olan tek Allah’ındır.” (Mü’min, 40/16)

⁴¹¹ “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zâriyât, 51/56)

⁴¹² “(Ancak) bana ibadet etsinler diye...”

⁴¹³ “(Ancak) beni bilsinler diye...”

⁴¹⁴ yok: yokdur M.

⁴¹⁵ buyururlar: buyurdular M.

⁴¹⁶ meḳş ü iḳâmet: meḳş ü iḳâmet edeceḡini İ.

⁴¹⁷ olduḡunu: olduḡu İ.

⁴¹⁸ “Her can ölümü tadacaktır.” (Ankebût, 29/57)

⁴¹⁹ ḫuzûr: M’de yok.

ve Allāh (6) Zü'l-Celāl'e ihtiyācı rütbe, Allāh Zü'l-Celāl'e⁴²⁰ 'ubūdiyyet etmek ve taḥṣīl-i (7) ma'rifetu'llāha⁴²¹ sa'y eylemek⁴²² emr-i ehem ve cümle kār u bārdan aḳdem olduğunu (8) müṭāla'a edip bu ma'rifet-i Ḥaḳḳ'ı taḥṣīl ü tedārik ṭarīḳını cüst-cū⁴²³ (9) için dāmen-i himmeti miyān-ı cāna bend ederek cidd ü himmeti bu kāra (10) şarf eyleye. Ve ḥafī buyrulmaya ki [İ 3b] bu 'ālem-i kevnde olan cümle mevcūdāt, (11) zāhir ü bāṭın üzre mebnī olup eşyādan hīçbir şey bu iki hālden (12) ḥālī degildir. Ve 'ulūm u fūnūn u ma'ārif, 'ilm ü 'amel ve ḥāl u ḳāl (13) üzre binā olunmuş olup her fenniñ 'ilmi vü 'ameli bir mu'allime ve ol fenniñ (14) ṭalibi olan, taḥṣīl-i üstāda zarūrī muḥtācdır. Meşelā, fenn-i ṭıb (15) mücerred kütüb-i mütedāvilesini kırā'atle taḥṣīl olunmayıp 'ilmīsini⁴²⁴ ba'de't-taḥṣīl (16) bir üstāddan, 'ameliyyātı ve mizāc-ı ḥaste ve keyfiyyet-i nabz ve edviyyeyi ta'allüm (17) etmedikçe⁴²⁵ taḥṣīl olunamadığı gibi cümle 'ulūm u fūnūnuñ a'zam u eşrefi (18) olan ma'rifet-i İlähiyye dahı be-her ḥāl 'ilm ü 'amel üzre mebnī olup (19) 'ulūm-ı zāhirīye 'ilm-i şerī'at ve 'ulūm-ı bāṭınīye 'ilm-i ṭarīḳat ta'bīr olunur ki [S 4b] (1) 'ilm-i şerīfi 'amele getirmekdir. “El-'ilmu bilā-'amel vebālun ve'l-'amelu bilā-'ilm ḳalālun.”⁴²⁶

[M 5a] (2) İmdi, ṭalib-i ma'rifet-i İlähiyye'ye lāzım olan evvelā bir fāzıl u 'ālim (3) zāt-ı şerīfi üstād ittiḥāz edip 'aḳāyid-i dīniyyesini taḥṣīl ve fıkh-ı (4) şerīf ki helāl ü ḥarām ve vācibāt u sünen ve mekrūh u mendüb (5) ve mesā'il-i şavm u şalāt ve ḥacc u zekāt ve mu'āmelāt-ı lāzıme-i sā'ireyi (6) mübeyyindir. Taḥṣīl eyledikten soñra 'ilm-i ṭarīḳat ki ef'al-i Ḥazret-i (7) Risālet-penāhī'den 'ibāretdir. Zāhiri ādāb-ı şerī'at ve bāṭını (8) erkān-ı ṭarīḳat ile ārāste ya'nī ḳavlen ve fi'len ve zāhiren ve bāṭınen (9)

⁴²⁰ ihtiyācı: İ'de sehven tekrar yazılmış.

⁴²¹ taḥṣīl-i ma'rifetu'llāh: taḥṣīl-i ma'rifetu'llāh celt-i 'azīmeye İ.

⁴²² eylemek: etmek İ.

⁴²³ cüst-cū: cüst ü cū İ.

⁴²⁴ 'ilmīsini: 'ilmini M.

⁴²⁵ etmedikçe: eylemedikçe M.

⁴²⁶ “Amelsiz ilim vebal, ilimsiz amel ise sapkınlıktır.”

Cenāb-ı Hāzret-i Fahr-ı ‘Ālem *ṣall’allahū ‘aleyhi*⁴²⁷ ve *sellem* efendimize kemāliyle ittibā‘ (10) üzere olup sūnnet-i Resūlu’llāh’dan zerre fevt etmez ve ādāb-ı (11) şerī‘at u ṭarīkat ile müte’eddeb bir zāt-ı şerīfi bu ‘ilmde⁴²⁸ kendüye (12) mürşid ü şeyḫ ittihāz edip a‘māl-i dīniyyeyi ol zātdan ta‘allüm eyleye; (13) zīrā muḥakkikīn ḥāzerātı “Men lā şeyḫa lehu fe-şeyḫuhu’ş-şeytān.”⁴²⁹ buyurmuşlardır. (14) Bu taqḍīrce bu ‘ilm-i ‘ameli mu‘allimine şeyḫ ve ‘ilme ‘ilm-i ṭarīkat itlāk olundu.

(15) “Eṭ-ṭuruḫu ila’llāhi bi-‘adedi enfāsi’l-ḥalāyık.”⁴³⁰ mantūkuyla egerçi ṭarīk-ı Hāḫ, (16) bī-ḥadd ü bī-şümārdır. [İ 4a] Lākin aḫreb-i ṭuruḫ,⁴³¹ ṭarīkat-ı Naḫşibendiyye’dır; (17) zīrā bu ṭarīk-ı nāzenīn, sūnnet-i Resūlu’llāh ve Aşḫāb-ı Resūlu’llāh’a ṭarīk-ı (18) mütāba‘at ve ‘amel-i be-‘azīmetdir. İmām-ı ṭarīkat Hāzret-i Şāh-ı Naḫşibend (19) efendimiz buyurmuşlardır ki [M 5b] “Bizim ṭarīkımız ‘urvetü’l-vüṣkādır.⁴³²” Ve bu ṭarīk-ı [S 5a] (1) hidāyet-refīḫde ‘amel-i ḳalīl ile fütūh-ı keşīr ḥāşıl olur. Ve bu ṭarīk-ı nāzenīniñ (2) bidāyeti, cemī‘-i ṭuruḫniñ nihāyetidir; zīrā ṭarīk-ı cezbēdir. “Cezbetehu min cezebāti(3)r-Raḥmān tuvāzī ‘amele’s-şakāleyn.”⁴³³ mantūḫ-ı celīli üzere cezbe, ‘inda’llāh (4) ve ‘inde’r-resūl maḫbūldür. Ve bu ṭarīkiñ ṭuruḫ-ı sā’ireden eşrefiyyeti,⁴³⁴ (5) ṭarīk-ı Ehli’s-Sūnnet⁴³⁵ ve’l-Cemā‘at olup zāhiren ve bāṭinen ve ḳalben ve ḳaliben (6) ittibā‘-ı kitāb u sūnnet ve iḳtidā-i āşār-ı selef-i şāliḫīni iltizāmıdan ve bida‘ (7) u ruḫşdan⁴³⁶ ictinābdan nāşīdir. Ve bu ṭarīkiñ münkirīniñ⁴³⁷ küfründen (8) ḫavf olunur. Bālāda başṭ u beyān olunduğu üzere

⁴²⁷ ṣall’allahū ‘aleyhi: ṣall’allahū te‘ālā ‘aleyhi İ.

⁴²⁸ ‘ilmde: ‘amelde M.

⁴²⁹ “Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır.”

⁴³⁰ “Allah’a giden yollar, mahlūkatın sayıları kadardır.”

⁴³¹ ṭuruḫ: ṭarīk İ, M.

⁴³² Bakara Sūresi’nin 256. āyetinde yer alan “çok sağlam dayanak, tutacak, kulp” meālindeki sıfat tamlaması: “Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O hâlde kim tâḡutu reddedip Allah’a inanırsa **kopmayan sağlam bir kulba** (‘urvetü’l-vüṣka) yapımıştır. Allah işitir ve bilir.” (Bakara, 2/256)

⁴³³ “Allah sevgisi ile kendinden geçme hâli, insan ve cinlerin amellerine denktir.”

⁴³⁴ eşrefiyyeti: eşrefiyyetini M.

⁴³⁵ Ehli’s-Sūnnet: Ehl-i Sūnnet M.

⁴³⁶ ruḫşdan: ruḫşdan M.

⁴³⁷ münkirīniñ: münkiriniñ İ.

her ‘ilm, bir mu‘allime (9) muhtâc olduğu taqdîrce bu ‘ilm-i İlâhî dahî bir mu‘allim ü mürşide muhtâc olduğu (10) bedîhî olduğundan ğayrı vuşul bi’llâh ile meşhûr⁴³⁸ olan evliyâu’llâhîñ (11) cümlesi birer şeyh ittiḥâzıyla vâsıl olup kendü kendülere bu kemâlâtı (12) taḥşîl etmiş olmadıkları dahî burhân-ı kâṭı’dır. Ve şeyh-i muḳtedâ ḳavlen (13) ve fi’len ve zâhiren ve bâṭinen ef‘âl ü aḳvâl-i Resûlu’llâh’a ittibâ‘-ı tām ile ittibâ‘ı (14) olduğdan şoñra kendü dahî bu ṭarîḳatı bu vaşfla muttaşif bir zâtdan (15) aḥz ile silsile-i ṭarîḳları Pîr-i ‘Atîḳ Ebū Bekr [M 6a] es-Şiddîḳ⁴³⁹ ve Şâh-ı Velâyet (16) Ḥazret-i ‘Aliyyü’l-Murtażā *raḳıya’llāhu ‘anhumā*⁴⁴⁰ ḥazerâtına muntehî ola ki anlar dahî (17) erîke-nişîn-i “ve mā erselnâke”, sultân-ı serîr-i levlâke Ḥazret-i Resûl(18)u’llâh *şalla’llāhu*⁴⁴¹ *‘aleyhi ve âlihi’l-âlihi* efendimiz ḥazretlerinden aḥz buyurmuşlardır. (19) Bu⁴⁴² silsile-i ‘aliyyeye “Silsiletü’z-Zeheb” tesmiye kılındı. Bu taqdîrce bu silsile-i [S 5b] (1) seniyyeyi [İ 4b] beyân ḳılmaḳ emr-i ehem ve sâlik-i Ḥaḳ olana bilmek elzendir; (2) zîrâ bu aḥz ancak Ḥazret-i Resûlu’llâh *şalavātu’llāhu ‘aleyhi ve âlihi* efendimiz (3) ḥazretleriniñ berekât-ı şoḫbetleridir. Müsel sel ü mu‘an‘an, ilâ vaḳtinâ hâzâ (4) gelmişdir. İzâ kâne’l-emru kezâlike silsile-i ṭarîḳatı beyân-ı erkân cihetinden (5) rûkn-i evvelden ‘add olunmaḳla beyâna şürü‘ olundu.

Allâhumme ec‘ali’t-tevfîḳa (6) refîḳanâ ve’s-şırâta’l-mustaḳîme ṭarîḳanâ. Yâ Rabbe’l-‘âlemîn ve yâ Hâdiyye’l-muḳîlîn.⁴⁴³

⁴³⁸ “meşhûr: İ’de yok.

⁴³⁹ Ebū Bekr es-Şiddîḳ: Ḥazret-i Ebū Bekr es-Şiddîḳ İ.

⁴⁴⁰ *raḳıya’llāhu ‘anhumā*: *raḳıya’llāhu te‘âlâ ‘anhumā* İ.

⁴⁴¹ *şalla’llāhu ‘aleyhi*: *şalla’llāhu te‘âlâ ‘aleyhi* M.

⁴⁴² Bu: Ve bu M.

⁴⁴³ Yâ Rabbe’l-‘âlemîn ve yâ Hâdiyye’l-muḳîlîn: *Âmîn yâ Mu‘în İ.*

“Ey âlemlerin Rabbi ve yoldan çıkmışlara hidayet eden Allah’ım! Yardımını arkadaşımız, dosdoğru yolunu da yolumuz kıl.”

(7) Faşl-ı Evvel; Ez-rükn-i Evvel

Der-beyân-ı Silsile-i Hâcegân-ı ‘Âlî-şân (8) *ḳaddesa’llāhu esrārahum ve nefa’na’llāhu te’ālā berekātehum*

Mü’ellif-i kitāb-ı (9) kerāmet-me’āb Burhānüddīn Efendi ḫazretleri esrār-ı ṫarīḳat ve sülūku (10) irşād-me’āb, kerāmet-nişāb, ḳuṫbū’l-‘ārifīn, ğavşü’l-vāşılīn (11) Muḫammed Şiddīḳ *ḳuddise sırruhu* ḫazretlerinden ve anlar daḫı emīr-i memālik-i [M 6b] velāyet (12) Mūsā Hān⁴⁴⁴ *ḳuddise sırruhu* ḫazretlerinden ve anlar daḫı Hâce Muḫammed ‘Ābid (13) *ḳuddise sırruhu* ḫazretlerinden ve anlar daḫı Mevlānā Hâce ‘Abdūlahad⁴⁴⁵ *ḳuddise sırruhu* (14) ḫazretlerinden ve anlar daḫı Mevlānā Hâce Muḫammed⁴⁴⁶ Sa‘īd *ḳuddise sırruhu* ḫazretlerinden (15) ve anlar daḫı peder-i büzürgvārları, şeyḫü’ş-şüyūḫ, ḳuṫbū’r-Rabbānī ve’l-ğavş(16)ü’ş-şamedānī, Müceddid-i Elfü’ş-şānī⁴⁴⁷ Hâce Aḫmed el-Fārūḳī *ḳuddise sırruhu* ḫazretlerinden (17) ve anlar daḫı fānī-fi’llāh, Bāḳī Billāh Hâce ‘Abdūlbāḳī *ḳuddise sırruhu* ḫazretlerinden (18) ve anlar daḫı Hâce İmkenegī *ḳuddise sırruhu* ḫazretlerinden ve anlar daḫı Mevlānā (19) Dervīş Muḫammed *ḳuddise sırruhu* ḫazretlerinden ve anlar daḫı Mevlānā Hâce Muḫammed [S 6a] (1) Zāhid *ḳuddise sırruhu* ḫazretlerinden⁴⁴⁸ ve anlar daḫı⁴⁴⁹ ‘umdetü’l-ebrār Hâce (2) ‘Ubeydullāh el-Aḫrār *ḳuddise sırruhu* ḫazretlerinden ve anlar daḫı Mevlānā Hâce (3) Ya‘ḳūb-ı Çarḫī *ḳuddise sırruhu* ḫazretlerinden ve anlar daḫı mevliyyü’l-mevālī (4) ve seyyidü’l-e‘ālī, ḳuṫbū’l-‘ālem ve ğavşü’l-a‘zam, pīr-i dest-gīr-i (5) ṫarīḳat⁴⁵⁰ ve mürşid-i ḫaḳīḳat, mevlānā [İ 5a] ve senedenā Bahāeddīn Şāh-ı Naḳşibend (6) *ḳaddesa’llāhu te’ālā sırrehu’s-sāmī* efendimiz ḫazretlerinden ve anlar daḫı (7) mir’āt-ı tecelliyāt-ı Cemāl ü Celāl

⁴⁴⁴ Mūsā Hān: cenāb-ı Mūsā Hān İ.

⁴⁴⁵ Mevlānā Hâce ‘Abdūlahad: M’de yok.

⁴⁴⁶ Mevlānā Hâce Muḫammed Sa‘īd: Mevlānā Muḫammed Hâce Sa‘īd M.

⁴⁴⁷ Elfü’ş-Şānī: Elf-i Şānī M.

⁴⁴⁸ ḫazretlerinden: M’de yok.

⁴⁴⁹ daḫı: M’de yok.

⁴⁵⁰ pīr-i dest-gīr-i ṫarīḳat: pīr ü dest-gīr-i ṫarīḳat İ.

Mevlānā H̄āce⁴⁵¹ Emīr Külāl *ḳuddise sirruhu* (8) ḫāzretlerinden ve anlar daḫı ḳuṭbū’r-Rabbānī Mevlānā Baba Semmāsī⁴⁵² *ḳuddise sirruhu* (9) ḫāzretlerinden ve anlar daḫı Mevlānā H̄āce ‘Alī er-Rāmītenī *ḳuddise sirruhu* (10) ḫāzretlerinden ve anlar daḫı sulṭānū’l-ma‘nevī eṣ-Şeyḫ Muḫammed⁴⁵³ İncīr el-Faḡnevī (11) *ḳuddise sirruhu* ḫāzretlerinden ve anlar daḫı şehīrān-ı meydān reh-beri (12) [M 7a] Mevlānā H̄āce ‘Ārif-i Rivgerī *ḳuddise sirruhu* ḫāzretlerinden ve anlar (13) daḫı ser-ḫalka-i ḫ̄ācegān, ḫüccetu’llāhu⁴⁵⁴ ‘ale’z-zamān Mevlānā H̄āce ‘Abd(14)ülḫāliḳ-ı Ğucdīvānī *ḳuddise sirruhu* ḫāzretlerinden ve anlar daḫı ḡavṣū’ş-şamedānī (15) Mevlānā Yūsuf-ı Hemedānī⁴⁵⁵ *ḳuddise sirruhu* ḫāzretlerinden ve anlar daḫı Mevlānā (16) H̄āce Ebū ‘Alī el-Fārmīdī *ḳuddise sirruhu* ḫāzretlerinden ve anlar daḫı (17) mehbīṭ-i feyṣū’r-Rabbānī Mevlānā H̄āce Ebu’l-Ḥasan Ḥaraḳānī *ḳuddise sirruhu* (18) ḫāzretlerinden ve anlar daḫı sulṭānū’z-zāhidīn ve senedū’l-‘ārifīn (19) Ebū Yezīd-i Biṣṭāmī *ḳuddise sirruhu* ḫāzretleriniñ rūḫāniyyetlerinden [S 6b] (1) ve anlar daḫı gül-ḡonçe-i gülşen-i⁴⁵⁶ ḫānedān-ı nübüvvet İmām Ca‘fer-i Şādīḳ *raḫıya’llāhu*⁴⁵⁷ ‘*anhu’l-Ḥāliḳ* (2) ḫāzretleri⁴⁵⁸ rūḫāniyyetlerinden ve anlar daḫı dürre-i tāc-ı ‘ārifān (3) İmām Ḳāsim bin Muḫammed bin Ebī Bekr⁴⁵⁹ es-Şiddīḳ *raḫıya’llāhu* ‘*anh* ḫāzretlerinden (4) ve anlar daḫı bülbül-i ḫoş-lehce-i ḫaḳīḳat Selmān el-Fārisī *raḫıya’llāhu* ‘*anh* (5) ḫāzretlerinden ve anlar daḫı şāḫib-i Resūlu’llāh, ‘aliyyū’l-verā-i⁴⁶⁰ ḫüccetu’llāh, (6) Emīrū’l-Mü’minīn, neyyir-i āsumān-ı dīn, *nevvera’llāhu’l-ezher*, şiddīḳu’l-ekber *raḫıya’llāhu* (7) ‘*anh*⁴⁶¹ efendimiz ḫāzretlerinden ve anlar daḫı

⁴⁵¹ H̄āce: İ’de yok.

⁴⁵² Mevlānā Baba Semmāsī: Mevlānā H̄āce Baba Semmāsī İ; M’de yok.

⁴⁵³ Muḫammed: Maḫmūd M.

⁴⁵⁴ ḫüccetu’llāhu: ḫüccetu’llāhu te‘ālā M.

⁴⁵⁵ Mevlānā Yūsuf-ı Hemedānī: Mevlānā H̄āce Yūsuf-ı Hemedānī İ.

⁴⁵⁶ gülşen: İ’de yok.

⁴⁵⁷ raḫıya’llāhu: raḫī ‘anhu İ.

⁴⁵⁸ ḫāzretleri: ḫāzretleriniñ İ.

⁴⁵⁹ Ebū Bekr: Ebī Bekr İ.

⁴⁶⁰ ‘aliyyū’l-verā-i: ‘ale’l-verā-i İ.

⁴⁶¹ raḫıya’llāhu ‘anh: raḫıya’llāhu te‘ālā ‘anh İ.

Seyyidü'l-Mürselîn ve “rahmeten lil-‘âlemîn”, (8) rûhu'l-a‘zam ve'n-nûru'l-etem⁴⁶², hülâşatu'l-mevcûdât, ‘aleyhi ve ‘alâ âlihi ekme(9)i’ş-şalât ve efđali’t-taḥiyyât [M 7b] efendimiz ḥazretlerinden aḥz buyurmuşlardır.⁴⁶³ (10) Ve müşārün-ileyh Ebü ‘Alî Fârmîdî ḥazretleri nisbet-i [İ 5b] şerîfe-i uḥrâ ile ḳuṭb(11)ü’s-Subḥânî Ḥ’âce Ebu’l-Ḳâsım Gürgânî *ḳuddise sırruhu* ḥazretlerinden (12) ve anlar daḥı Mevlânâ Ḥ’âce Ebü ‘Oşmân el-Mağribî⁴⁶⁴ *ḳuddise sırruhu* ḥazretlerinden (13) ve anlar daḥı Mevlânâ eş-Şeyḥ ‘Alî el-Kâtib *ḳuddise sırruhu* ḥazretlerinden (14) ve anlar daḥı Mevlânâ⁴⁶⁵ Ḥ’âce ‘Alî er-Rûdbâdî⁴⁶⁶ *ḳuddise sırruhu* ḥazretlerinden (15) ve anlar daḥı seyyidü’t-ṭâ’ife Cüneyd-i Bağdâdî *ḳuddise sırruhu* ḥazretlerinden (16) ve anlar daḥı ğavsü’r-Rabbânî Şeyḥ Serî es-Saḳaṭî *ḳuddise sırruhu* ḥazretlerinden (17) ve anlar daḥı sultânü’l-ḥaḳîḳî Şeyḥ Ma’rûf el-Kerḥî *ḳuddise sırruhu* (18) ḥazretlerinden ve anlar daḥı çerâğ-ı kâşâne-i hüdâ İmâm ‘Alî er-Rızâ *rağıya’llāhu ‘anh*⁴⁶⁷ (19) ḥazretlerinden ve anlar daḥı vâlid-i mâcidleri İmâm Mûsâ el-Kâzım *rağıya’llāhu ‘anh*⁴⁶⁸ [S 7a] (1) ḥazretlerinden ve anlar daḥı peder-i büzürgvârları İmâm Şâdıḳ *rağıya’llāhu ‘anh*⁴⁶⁹ (2) ḥazretlerinden ve anlar daḥı peder-i emcedleri sırru’llāhü’l-bâhir İmâm Muḥammed el-Bâḳır (3) *rağıya’llāhu ‘anh* ḥazretlerinden ve anlar daḥı vâlid-i ‘azîmü’l-meḥâmidleri zîver-i (4) ḥilye-i dîn İmâm Zeynel‘âbidîn *rağıya’llāhu ‘anh* ḥazretlerinden ve anlar (5) daḥı peder-i büzürgvârları sıbṭu’n-Nebî, nûr-ı ebşâru’l-ḥaḳîḳî,⁴⁷⁰ şems(6)ü’s-şaqaleyn [M 8a] İmâm Ḥüseyn *rağıya’llāhu ‘anh* ḥazretlerinden ve anlar daḥı (7) vâlid-i mâcidleri Emîrû’l-Mü’minîn ve senedü’l-muḥibbîn, şîr-i dilîr-i Ḥudâ, (8) dâmâd-ı Cenâb-ı Seyyidü’l-Verâ, Düldül-süvâr-ı ‘arşa-i saḥâ

⁴⁶² nûru’l-etem: nûru’l-e’imme M.

⁴⁶³ buyurmuşlardır: buyurmuşlar M.

⁴⁶⁴ el-Mağribî: Mağribî M.

⁴⁶⁵ Mevlânâ: İ’de yok.

⁴⁶⁶ Ali el-Rûdbârî’nin adı, metinde “er-Rûdbâdî” şeklinde yazılmıştır.

⁴⁶⁷ rağıya’llāhu ‘anh: rağıya’llāhu te’âlâ ‘anh İ.

⁴⁶⁸ rağıya’llāhu ‘anh: rağıya’llāhu te’âlâ ‘anh İ.

⁴⁶⁹ rağıya’llāhu ‘anh: rağıya’llāhu te’âlâ ‘anh İ.

⁴⁷⁰ nûr-ı ebşâru’l-ḥaḳîḳî: nûru’l-ebşâru’l-ḥaḳîḳî M.

Aliyyü'l-Murtażā (9) *rađıya'llāhu 'anh*⁴⁷¹ ve *kerrema'llāhu vechehu* efendimiz Һazretlerinden ve anlar dađı (10) seyyid-i veled-i Ādem, Һı̄'ace-i her dü 'ālem, *şalla'llāhu 'aleyhi*⁴⁷² ve *'alā ālihi ve sellem* (11) efendimiz Һazretlerinden ađz buyurmuşlardır. Ve Һı̄'ace Muđammed Pārsā *ķuddise sırruh*(12)*u'l-isnā*⁴⁷³ Һazretleriniñ *ķudsiyye* nām risāle-i şerīfelerinde mezkūr olduđu (13) üzre Emīrū'l-Mü'minīn Һazret-i 'Alī *kerrema'llāhu vechehu* efendimiziñ bir nisbetleri dađı (14) teberrüken Pīr-i 'Atīķ Һazret-i Şiddīķ⁴⁷⁴ [İ 6a] *rađıya'llāhu 'anh*⁴⁷⁵ efendimizdendir.

(15) Faşl-ı Şānī; Ez-rükn-i Evvel

Der-beyān-ı Ādāb-ı Ţarīķat

Kemā ķīle: (16) “Eddebenī rabbī fe-ağsene edebī.”⁴⁷⁶

Ve Һazret-i Mevlevī, *Meşnevī-i Şerīf* inde (17) buyurlar ki

(- . . . / - . . . / - . .)

Ez-Ĥudā cūyīm tevfiķ-ı edeb

Bī-edeb mağrüm geşt ez-luţf-ı Rab⁴⁷⁷

“(18)Ve'ġ-ġarīķatuhu kulluhā ādābun, li-kulli ĥālın edebun ve li-kulli ķavmin edebun.”⁴⁷⁸ buyrulmuşdur.⁴⁷⁹ (19) Uşul-i Ţarīķat, ĥaķīķatda edebdir.⁴⁸⁰ Ve edebiñ

⁴⁷¹ rağıya'llāhu 'anh: rağıya'llāhu te'ālā 'anh İ.

⁴⁷² şalla'llāhu 'aleyhi: şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi İ.

⁴⁷³ sırrehu'l-isnā: sırrehu'l-esmā İ.

⁴⁷⁴ Һazret-i Şiddīķ: Һazret-i Şiddīķ-i Ekber İ.

⁴⁷⁵ rağıya'llāhu 'anh: rağıya'llāhu te'ālā 'anh İ.

⁴⁷⁶ “Beni Rabbim edeplendirdi ve ne de güzel edeplendirdi.”

⁴⁷⁷ “Tanrı'dan edebi gözetmek için başarı dileyelim; edepsiz, Tanrı'nın lütfundan mahrum kalmıştır.”

⁴⁷⁸ “Yolların tamamı ādābdır; her ĥālın ve her sözün bir edebi vardır.”

⁴⁷⁹ buyrulmuşdur: buyurmuşlardır M.

⁴⁸⁰ ĥaķīķatda edebdir: Ĥaķīķat-ı edebdir M.

ma' nāsı hayā vü heybet [S 7b] (1) ü şefkatdan hāşıl bir hüsn-i mu'āmeledir. Ve ādābı dört kısma (2) taq̄sīm etmişlerdir: Biri ādāb ma'-Allāh, [M 8b] biri⁴⁸¹ ādāb ma'-Resūli'llāh, (3) biri⁴⁸² ādāb ma'-ehli'llāh,⁴⁸³ biri⁴⁸⁴ ādāb ma'a'l-mülūki'l-hükkām ve'l-'iyāl (4) ve halkı'llāhdır. Evvelā ādāb ma'-Allāh daḥı iki kısmdır: Zāhiren ādāb, (5) tamām nehc-i şerī'at üzre ḥareket edip evāmir ü nevāhī-i İlähiyye'yi (6) kemā-hiye ḥaḳḳuhā mer'ī tıttup devām-ı vuzū' ile 'ubūdiyyet-i Ḥaḳḳ'a āmāde (7) olmaḳdır. Ve bātınen ādāb, ḳalbi ḥavātır-ı aḡyārdan ve fikr-i mā-sivādan (8) ḥıfz edip mehmā-emken zıkr ü fikr ile devām-ı āḡāhī ve kā'inen (9) men kāne hıçbir ḥātıra ḥuḫūruna cevāz vermeyip ḥubb-ı zāt-ı İlähī ile (10) meşḡūl olmaḳdır. “Yevme lā yenfa'u mālun ve lā benūn. İllā men eta'llāhe bi-ḳalbin (11) selīm.”⁴⁸⁵ bu rütbe-i celīleye işāretidir.

Şāniyen: Ādāb ma'-Resūli'llāh daḥı (12) iki nev'dir: Zāhiren sūnnet-i seniyye-i 'aliyyeleriyle⁴⁸⁶ müte'eddeb ve bātınen ḥubb-ı (13) Resūli'llāh ile müstaḡraḳ olmaḳdır. Hülāşa-i kelām, ḳalben ve ḳaliben ve zāhiren (14) ve bātınen her ḥālide Ḥāzret-i Resūli'llāh *şalla'llāhu 'aleyhi*⁴⁸⁷ ve *sellem* efendimiz ḥāzretlerine (15) ittibā'dır.

Sālişen: Ādāb ma'-ehli'llāh daḥı iki nev'dir:⁴⁸⁸ Biri zāhirī (16) ve biri bātınī. Ādāb-ı zāhirī oldur ki ḥuzūr-ı şerīflerinde zānū-zen-i (17) edeb olup kendüleri bir şey su'āl etmedikçe şoḫbete rāḡıb olmayıp (18) [İ 6b] cemī'-i ḥarekāt [M 9a] ü sekenātda ḥāzret-i şeyḡe nā-pesend olan vaż' (19) u şoḫbetlerinde⁴⁸⁹ kaḫ'an mu'ārazayı tecvīz etmeyip her ne ki buyururlar ise [S 8a] (1) vāḳı'a muḫābıḳ olsun olmasın taşdıḳ ve

⁴⁸¹ biri: ve biri M.

⁴⁸² biri: ve biri M.

⁴⁸³ biri: ve biri M.

⁴⁸⁴ biri: ve biri M.

⁴⁸⁵ “O gün, ne mal fayda verir ne de evlāt. Ancak Allah'a kalb-i selīm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur).” (Şuarā, 26/88-89)

⁴⁸⁶ sūnnet-i seniyye-i 'aliyyeleriyle: sūnnet-i 'aliyyeleriyle M.

⁴⁸⁷ şalla'llāhu 'aleyhi: şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi İ.

⁴⁸⁸ iki nev'dir: iki nev' üzredir İ.

⁴⁸⁹ vaż u şoḫbetlerinde: vaż'ı ve şoḫbetlerinde İ.

mertebe-i kemâlde kendülerine (2) itâ'at etmektedir. Ve huzûr-ı şerîflerinde pek söylememek ve münâsebetsiz (3) gülmemek ve âdâb-ı tarîkâta muhil her ne ise anı etmemek lâzıme-i hâldendir.⁴⁹⁰ (4) “Hıdmetu'l-mulûk, nişfu's-sulûk.”⁴⁹¹ buyrulmuştur. Ve dahı hâzret-i mürşidi, (5) adını itikâd-ı bâb-ı Hâk bilip “Ancağ bu zât-ı şerîfiñ yüzünden (6) Hâk'a vâsıl olacağım.” deyü taşşîl-i rızâlarında bir derecelerde⁴⁹² olmağ (7) lâzımdır ki farazâ tavğ-ı la'neti gerdenine halka etse râzî olup (8) zerre kadar ikrâh etmeye. Ve âdâb-ı bâtınî oldur ki dâ'imâ mağabbet (9) ü itikâd üzre olup bir dürlü bir emrde itirâz etmeye. Hattâ (10) buyurmuşlardır ki “İtirâz şüm-est. Ve her ki itirâz küned ez-în der-mağrûm.”⁴⁹³ (11) Sâlikin cümle cürmü ma'fuv olur. Lâkin itirâz cürmü bir vechle 'afv olunmaz.

(12) Menkûldür ki hâcegân-ı 'âlî-şân hâzerâtından bir zât, sâliklerinden (13) bir zât-ı şerîf⁴⁹⁴ ile eşnâ-yı şoğbetde mesâ'il-i fıkhiyyeden bir mes'ele şoğbeti (14) güzâr edip sâlik-i merkûm fıkhdâ mahâreti olduğundan hâzret-i (15) şeyhin su'âline cevâb verip ve hâkikat-ı hâl, hâzret-i şeyhin tağrîrine muğâlif vâkı' [M 9b] olup 'azîz (16) hâzretleri munğabızan sükût buyurmuşlar. Meclis âğur olup sâlik-i mezbûr görür ki kendüde (17) olan⁴⁹⁵ nisbet-i şerîfe ve zevğ-ı bâtınî külliyyen mağv olup âğâd-ı nâs gibi (18) olmuş. Her çend feryâd u zârî ederek tâ'at-ı Hâk'a sa'y eder. (19) Bir vechle imkânı olmayıp perîşân-hâl bir müddet mürûrundan şoğra [S 8b] (1) hâzret-i 'azîz, bir gün huzûr-ı şerîflerine getirip iltifât u nevâziş (2) buyurduklarında nisbet-i şerîfe ve zevğ-ı bâtınî ve veled-i kalb kendüde (3) zuhûr eylediginden hâk-pây-ı şerîflerine [İ 7a] yüz sürdükde buyururlar ki “Hâk (4) seniñ yediñde idi. Hâl böyle iken yine itirâz şe'âmeti sebebiyle (5) bu belâya giriftâr olduñ.” Yâ hâk yediñde olmayan hâkında itirâzdan (6) ne hâşıl olur? Buña kıyâs ile ve bu vâkı'a şebt-i

⁴⁹⁰ hâldendir: M'de yok.

⁴⁹¹ “Meliklere hizmet, tasavvuf yolunun yarısıdır.”

⁴⁹² derecelerde: derece M.

⁴⁹³ “İtiraz etmek, uğursuzluktur. Her kim (bir şeye) itiraz eder ise o kişi (her şeyden) mahrum kalır.”

⁴⁹⁴ zât-ı şerîf: zât-ı şerîfe İ.

⁴⁹⁵ olan: M'de yok.

şahâyif-i rüzgâr (7) ve ehline yâdigâr olup ba'd ez-în ebnâ-i tarîkâta vesîle-i 'ibret
ola deyü⁴⁹⁶ (8) buyurmuşlar.

(- . - - / - . - - / - . -)

(Mısrâ'): Soĥbet-i mürşid bih ez-zıkr-i Hudâ⁴⁹⁷

buyrulmuşdur. Zıkrden (9) maşşüd, ħalbi ğıll u ğışdan pāk eylemekdir.⁴⁹⁸ Bu ise
ĥuzür-ı şeyĥ ve ĥazret-i (10) şeyĥden ĥaşıl olur. Ve aĥreb-i ħuruk-ı vuşül, ĥıdmet-i
ĥazret-i şeyĥdir. (11) Lâkin dâ'imâ ĥuzür-ı 'âlîlerinde olup cemî'-i ef'âllerine bir
vechle i'tirâz (12) etmemek şartıyla meşrûtdur. Eger ĥasebü'l-beşeriyye, ĥazret-i
şeyĥde bir mekrûh (13) görürse ĥüsn-i te'vîl [M 10a] edip "Bunda elbette bir ĥikmet
vardır. Ben bu bâbda (14) râcil ü maĥkûmum. Bunlar, hem⁴⁹⁹ üzerime lâzım degildir.
Ĥaĥ ile ne mu'amelesi (15) var ise etsin, bu zât-ı şerîfden benim fevâ'id-i
ma'neviyyem var; ancak baña (16) lâzım olan budur."

(. - - - / . - - - / . - -)

(Mısrâ'): Buved ğam şādî ez-fermân-pezirî⁵⁰⁰

manûkı (17) ve⁵⁰¹ "Kun beyne yedeyi'ş-şeyĥi ke'l-meyyiti beyne yedeyi'l-gassâl."⁵⁰²
müfâdı üzre (18) kendüden idrâk u irâdeyi külliyyen selb edip "El-murîdu men lâ

⁴⁹⁶ deyü: M'de yok.

⁴⁹⁷ "Mürşidin sohbeti, Allah'ın zikrinden evlâdır."

⁴⁹⁸ eylemekdir: etmekdir M, İ.

⁴⁹⁹ hem: hep İ.

⁵⁰⁰ "Keder ve mutluluk, itaat etmekten ileri gelir."

⁵⁰¹ ve: ve lâkin İ.

⁵⁰² "Şeyhin elinde, gassâlin elinde bulunan bir ölü gibi ol."

irādetun lehu.”⁵⁰³ (19) mefhūmunu kendüye hāl ederek şeyhiniñ⁵⁰⁴ fikrinden ğayrı kendüde bir fikr [S 9a] (1) olmayıp sâ’ir erbāb-ı hāl ister ise Hızır olsun, kaç’an meyl (2) etmeyip ve “Benim bā’iṣ-i necātım ancak bu zātıdır. Ve feyz ü fütūhum bu zātın (3) yüzündendir.” deyip aġyāra meyl ü rükūndan ziyādesiyle hāzer eyleye; (4) zīrā iflāh bulmaz. Ne’uzu bi’llāhi hattā. Buyrulmuşdur ki “Her ki be-yek cā der-heme cā; (5) her ki der-heme cā der-hiç cā.”⁵⁰⁵

Bir zāt-ı şerīfe rabṭ-ı ḳalb eden, cümle (6) ehlu’llāhiñ manzūr-ı naẓar-ı merḫametidir. Bir zāta dil-beste olmayan, cümle (7) ehlu’llāhiñ menfūrudur. Zāhirde daḫı ricāl-i devletden biriniñ (8) ḫıdmetinde olana sâ’irleri daḫı ḫüsn-i naẓar ederler. Yoḫsa her birine (9) [İ 7b] tereddüd dā’iyesinde olan, [M 10b] cümlesi beyninde menfūr olur. Ve daḫı (10) ḫuzūr-ı şeyḫde nāfile namāz ve müṭāla’a-i kütüb bir vechle revā degildir. (11) Ancak derūnu ḫāzret-i şeyḫe müteveccih olup ḫavāṭır-ı aġyārdan mehmā-emken⁵⁰⁶ (12) kendüyü muḫāfaẓa ede. Müṭāla’a-i kütüb, muḫaddem beyān olunduġu üzre (13) şart-ı evvel olup ya’nī taṣḫīḫ-i i’tikād ve taḫḫīḳ-ı ‘ilm-i ḫāldir. Lā-būd olduġuna (14) binā’en bunu ba’det-taḫṣīl emr-i sülūka ḳıyām eyledikten soñra vaḳtı ancak zıkr-i (15) Ḥaḳḳ’a ḫaṣr edip müṭāla’a-i kütüb ve ḳırā’at-ı Ḳur’ān ve nevāfil iḳtizā etmez. (16) Tā ḳalbi zıkr-i Ḥaḳḳ’a müstaġraḳ etmeyince nevāfil ile müstefīz⁵⁰⁷ olamaz. (17) Namāz-ı nāfile, mutavassıṭ ḫāli ve ḳırā’at-ı Ḳur’ān, muntehī ḫālidir. Mā-dāmki derūn,⁵⁰⁸ (18) fikr-i mā-sivādan ḫalāṣ olmaya; bu kārlar, bī-kārlıḳdır. Ve ḫuzūr-ı şeyḫde (19) bālāda meṣtūr ādāb ile bulunmaḳ, ancak ḳalbi ḫavāṭırdan ḫalāṣ edip [S 9b] (1) dā’imā zıkr-i Ḥaḳ’da müstaġraḳ u müstehlek etmek içündür. Sırrı budur ki (2) gerek zıkr ve gerek teveccüh,⁵⁰⁹ devām-ı āġāhī taḫṣīl için olup (3) bu ḫālet ise ḫuzūr-ı şeyḫde ḫāṣıl olur.

⁵⁰³ “Mürid, iradesiz olan kimsedir.”

⁵⁰⁴ şeyhiniñ: şeyhiñ M, İ.

⁵⁰⁵ “Bir yerde olan, her yere kavuşur. Her yerde olan, hiçbir yere varamaz.”

⁵⁰⁶ mehmā-emken: mehmā-emken olduġa İ.

⁵⁰⁷ müstefīz: müstefīd M.

⁵⁰⁸ derūn: derūnu M.

⁵⁰⁹ teveccüh: teveccüh de İ.

Rābi‘en: Ādāb-ı mülūk (4) u hükkām şu vechledir ki esta‘īzu bi’llāh “Aṭī‘u’llāhe ve aṭī‘u’r-resūle (5) ve uli’l-emri minkum.”⁵¹⁰ naşş-ı celīli üzre egerçi⁵¹¹ ulü’l-emr-i (6) ḥaḳīḳī, mürşid-i ḥaḳīḳī ise daḥı ulü’l-emr-i şūrī, [M 11a] mülūk u hükkām-ı vaḳtdır. Ve anıñ (7) ādābı daḥı lāzıme-i ḥāldendir. Ḥılāf-ı şer‘-i şerīf olmayan mevādda ve⁵¹² (8) emr-i ulü’l-emre iṭā‘at, vācib ü ehemdir.⁵¹³ Ḥattā eşerde vārid olmuşdur ki (9) mülūk u hükkām, deriñizi yüzme rütbesine zulm ederler ise yine (10) iṭā‘atlarından ḥurūc etmeyip nā’il-i derecāt olasız. Binā-ber-īn bir vechle (11) baḡy ü ‘işyāna cevāz göstermeyip dā’imā iṭā‘at u inḳıyād üzre olmaḡa (12) diḳḳat ve ḥılāf-ı edeb-i umūrlarına ta‘arruz ve kendülerine nā-sezā kelāmdan (13) ḥazer ü mücānebet [İ 8a] edip hemīşe ḥaḳlarında tevfiḳ recāsında olmaḡ (14) lāzımdır. Ve ādāb-ı ehl ü ‘iyāl ve zīr-destān u re‘āyā budur ki (15) bunlarıñ ma‘ūnetine ihtimām ve kendülerini⁵¹⁴ ḥoş tutup imkāni rütbe (16) muzāyaḡa çekdirmemeḡe iḳdām birle esta‘īzu bi’llāh “Ve’mur ehleke bi’s-şalāt.”⁵¹⁵ (17) naşş-ı şerīfi üzre namāz kılmalarına ve zārūrāt-i dīniyyelerini ta‘līme ve zārūret (18) mess etmedikçe bir vechle tekdīr olunmamalarına himmet ve şarf-ı maḳderet edip (19) cümle ittibā‘ u ra‘iyyeti, evlād u ‘iyāli gibi ittihāz ederek ber-nehc-i şer‘ī, āsāyiş [S 10a] (1) ü rāhatlarını iltizāmdır. Ve ādāb ma‘-ḥalḳi’llāh budur ki ululara ta‘zīm (2) ü ḥürmet ve küçüklere şefḳat u merḥamet [M 11b] ü naşīḡat ve bīmārlara ‘iyādet (3) ve fuḡarāya iḥsān u ‘ināyet ve cümleye şıdḳ u iḥlāş ile mu‘āmele (4) bi’l-mücāmele icrāsıyla bir ferdi tekdīr etmemegi iltizām edip ve dā’imā bār u berdār (5) olup

⁵¹⁰ “Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygamber’e ve sizden olan ulülemre (idarecilere) de itaat edin.” (Nisâ, 4/59)

⁵¹¹ egerçi: eger ki M.

⁵¹² ve: M’de yok.

⁵¹³ vācib ü ehemdir: vācibdir ve ehemdir İ.

⁵¹⁴ kendülerini: kendüleri M.

⁵¹⁵ “Ailene namazı emret.” (Tâhâ, 20/132)

(.---/.---/---)

Beyt: Hekīmānī ki dūr-endīş būdend

Devā-yı halk u derd-i (6) h̄'īş būdend⁵¹⁶

müfādı üzre 'ale'd-devām halkıñ āsāyiş (7) ü rāhatını nefesine tercīh birle halkıñ rāhat u āsāyişi için kendü (8) rāhatını terk etmegi⁵¹⁷ iltizāmdır.

Faşl-ı Şālīş; Ez-rükn-i Evvel

(9) Der-beyān-ı Uşul-i Tarīk-ı Nakşibendiyye⁵¹⁸

Ma'lūm-ı 'azīzān ola ki tarīkat-ı (10) 'aliyye-i Nakşibendiyye üç nehc üzredir: Evvelkine tarīk-ı rābıta, (11) ikincisine tarīk-ı murāqabe, üçüncüsüne tarīk-ı zıkr tesmiye olunur. Bunuñ (12) her birinde⁵¹⁹ izn-i hazret-i mürşid ile sülük eden sālīk, vāşıl-ı maṭlūb-ı (13) haḳıḳī olur. Eslāf-ı kirāmıñ rāh-ı revişleri bu nehc üzre olup (14) bu mücmeliñ tafşīli inşā'llāhu te'ālā rükn-i şānīde gelecekdir. Hāttime-i (15) h̄'ācegān-ı 'ālī-şān, muḫyi'd-dīn-i tarīk-ı İşān, Müceddid-i Elf-i Şānī (16) Aḫmed Fārūḳī hazretleriniñ [M 12a] reviş ü refṭārları, evvel tarīk-ı rābıta'yı (17) ta'līm edip sālīke ol revişde mahāret geldikten soñra tarīk-ı zıkrı (18) ta'līm ve anda daḫı kemāl geldikde tarīk-ı teveccüh [İ 8b] ü murāqabeyi ta'līm buyururlar idi. (19) Mü'ellif-i kitāb hazretleriniñ⁵²⁰ aḫzı ol silsile-i şerīfden ve bu nehc üzre [S 10b] (1) vāḳı' olmuşdur. Va'llāhu'l-Hādī ilā tarīk-ı'r-reşād.⁵²¹

⁵¹⁶ “İlerigörüşlü ârifler, halkın devası; fakat kendilerinin derdidir.”

⁵¹⁷ terk etmegi: terk eylemegi İ.

⁵¹⁸ tarīk-ı Nakşibendiyye: tarīkat-ı Nakşibendiyye M.

⁵¹⁹ birinde: birinden İ.

⁵²⁰ hazretleriniñ: hazretleri M.

⁵²¹ “Dosdoğru yolun hidayet edeni Allah'tır.”

Faşl-ı Evvel; (2) Ez-rük-n-i Düvüm

Der-beyân-ı Tarîk-ı Râbıta

Bu tarîk, cümleden akrebdır; (3) zîrâ tarîk, tarîk-ı şöhetdir.⁵²² Ve ahz-ı Aşhâb-ı Cenâb-ı Resûlu'llâh *şalla'llâhu* (4) '*aleyhi*'⁵²³ ve *sellem* efendimizden bu nehc üzre vâkı' olmuşdur. Ve cümle tûrukdan (5) şa'bdır. Ve sâlik, bu üç vech üzre sülûkda mürşid-i kâmil ve şeyh-i (6) mükemmele eşedd-i ihtiyâc ile muhtâc ve pîr-i tarîkat olmadıkça bu maṭlabıñ (7) huşûlü emr-i muḥâldır. Bâ-huşûş bu tarîk-ı râbıtada huşûr⁵²⁴ ve dâ'imâ (8) meclis-i şeyhde işbât-ı vücûd, aşl-ı sülûk vâkı' olmuşdur. (9) Ve bu huşûş, manşûşdur. **Kemâ kıla'llâhu te'âlâ:** "Vaşbir nefseke ma'ellezîne (10) yed'üne rabbehum bi'l-ğadâti ve'l-âşiyî yurîdüne vechehu."⁵²⁵ **Ve kıla'llâhu te'âlâ:** "(11) Yâ eyyuhe'llezîne âmenu't-teküllâhe ve künû ma'a's-şâdıķın."⁵²⁶ [M 12b] Bu âyât-ı (12) muḥkemâtiñ bu tarîka delâleti vâzıḥdır. Ve eşerde vârid⁵²⁷ olmuşdur ki "(13) Aşhabû ma'-Allâh, fe-in lem tuṭıķû fe-aşliḥû ma' min yuşhibu ma'-Allâh."⁵²⁸ (14) İmdi, bu nehc üzre sülûkuñ tarîkı evvelâ taşḥîḥ-i i'tikâd-ı dîniyye (15) ve taḥķîķ-ı 'ulûm-ı şer'iyye eyledikten şoñra zâhiren ve bâṭımen ve kavlen ve fi'len (16) ittibâ'-ı sünnet-i Ḥazret-i Risâlet-penâhî'de kâmil ve sülûku tarîk-ı cezbe ile (17) ḥâşıl olmuş bir şeyh-i mükemmeliñ dâ'imâ meclis-i 'âlîsinde ḥâzır olup (18) ḥıdmet-i şerîfini iltizâm ve huşûrunda ve gâḥ zarûrî ğaybet iķtizâ (19) eder ise ğaybetde dâ'imâ 'azîz-i müşârun-ileyhi fikrden ḥâlî olmamağla⁵²⁹ [S 11a] (1) sa'y u iķdâm eylemekdir. Ferâ'iz ü sünenden ğayrı fezâ'il-i a'mâlden (2) ve nevâfil ve evrâd u ezķârdan⁵³⁰ ḥiçbir şeyle iştiğâl etmeyip hemân (3) evķâtını 'azîziñ huşûrunda dâ'imâ

⁵²² zîrâ tarîk, tarîk-ı şöhetdir; zîrâ tarîk, cümleden akrebdır; tarîk-ı şöhetdir İ.

⁵²³ şalla'llâhu 'aleyhi: şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi İ.

⁵²⁴ huşûr: cünûd İ.

⁵²⁵ "Sabah akşam Rablerine, O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et." (Kehf, 18/28)

⁵²⁶ "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun." (Tevbe, 9/119)

⁵²⁷ vârid: vâkı' M, İ.

⁵²⁸ "Allah ile beraber olun; şayet buna gücünüz yetmezse Allah ile beraber olanla beraber olun."

⁵²⁹ olmamağla: olmamağa M, İ.

⁵³⁰ ezķârdan: ezķâr İ.

ādāb üzre ku‘ūd birle hıdmetinde (4) ihlāş-ı tāmı iltizām ederek taḥşīl-i rızāsına şarf-ı himmet ve kendüsüne (5) teveccüh etmektedir. Bu tarīk ile az vaktde kendüde cezbe-i [İ 9a] Haḳḳānī zuhūru (6) bī-iştibāhdır. Ve bu tarīkıñ müşıl-ı cezbe-i İlähiyye olduđu bālāda (7) mestūr olduđu üzre naklen şābit ü müberhen olduđu gibi ‘aqlen (8) daḥı şu vechle şābit olur ki⁵³¹ “Eş-şoḥbetu mu’eşşiratu ve’ṭ-ṭabī‘atu sārīkatu.”⁵³² (9) mü’eddāsı üzre mātem-zede [M 13a] vü maḥzūn ile hem-şoḥbet olan be-her ḥāl maḥzūn (10) ve ehl-i sūr u sūrūr ile hem-dem olan mesrūr olduđu meczūm-ı erbāb-ı (11) ‘uḳūldur. Bu taḳdīrce aşḥāb-ı ḥuzūr ve devām-ı āgāhī olan zevāt-ı (12) kirāmıñ ādāb-ı muḳteziyyeye bi’l-mürā‘āt meclis-i ‘ālīlerinde ḥāzır (13) ve vech-i mübāreklerine⁵³³ nāzır olan zevāt, be-her ḥāl aḳreb-i ezmānda devlet-i (14) ebedī ve sa‘ādet-i sermediye mazḥar olacaḳları emr-i muḳarrerdir. “Hum ḳavmun (15) lā yeşkā celīsuhum.”⁵³⁴ buyrulmuşdur. Ḥāzret-i Risālet-penāh *şalla’llāhu ‘aleyhi*⁵³⁵ ve *ālihu’l-ālihi*⁵³⁶ efendimiz Ebu’l-Evliyā *kerrema’llāhu te‘ālā vechehu* ḥāzretlerine buyurdular ki (17) “Dā‘imā meclis-i ehlu’llāhda ḥāzır ol ki aḳreb-i ṭuruḳ-ı vişāl-i Ḥaḳ’dır.” (18) Bu emre imtişālen Ḥāzret-i ‘Alī *kerrema’llāhu vechehu* efendimiz, Ḥayrū’t-Tābi‘īn Üveys-i Ḳaranī (19) *raḍıya’llāhu ‘anh* ḥāzretleriniñ meclis-i ‘ālīlerine⁵³⁷ ḥāzır olmuşdur.

(- . - - / - . - - / - . -)

[S 11b] (1) **Ḥāzret-i Meşnevī:** Sāye-i mürşid bih-est ez-zıkr-i Ḥaḳ
Yek ḳanā‘at (2) bih zi-şad lūt u ṭabaḳ

⁵³¹ şu vechle şābit olur ki: şu vechledir ki İ.

⁵³² “Sohbet etmek, etkileyicidir; bu sebeple yaratılış, sohbete düşkündür.”

⁵³³ mübāreklerine: mübārekelerine İ.

⁵³⁴ “Şeyhler meclisinde bulunan kimse, hiçbir şeyden şikāyetçi olmaz.”

⁵³⁵ *şalla’llāhu ‘aleyhi*: *şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi* İ.

⁵³⁶ *şalla’llāhu ‘aleyhi* ve *ālihu’l-ālihi*: *şalla’llāhu ‘aleyhi* ve sellem M.

⁵³⁷ ‘ālīlerine: M’de yok.

Yek demī şoḥbet be-merdān-ı Hudā⁵³⁸

Bihter ez-şad sāl (3) būden der-tuḳā⁵³⁹

Ve imām-ı tarīkat, Ḥazret-i Ḥāce Aḥrār *ḳuddise sırruh*(4)*u'l-Ġaffār* cenābları buyururlar ki “Benim ‘indimde vuşul-i Ḥaḳ, dā’imā bir sebīl-i (5) zevḳ-ı vicdān, devām-ı āgāhī ve ḥuzūr bi’llāhdır. Bir şart ile ki aġyārdan (6) sāhī vü ġāfil ola.” Bu maḳām, ġāyet-i maḳāmāt-ı ‘ārif-i bi’llāhdır.⁵⁴⁰ (7) Ve vuşul bi’llāh ancak budur. [M 13b] Ve bu devlete nā’il olmak, tarīḳ-ı rābiḩa ve (8) tarīḳ-ı murāḳabe ve tarīḳ-ı zıkr ile olur. Lākin aḳreb-i ṯuruḳ, tarīḳ-ı rābiḩadır⁵⁴¹ ki (9) şoḥbet-i şeyḩden ‘ibāretidir; zīrā Aşḩāb-ı Cenāb-ı Ḥazret-i Risālet-penāhī’den (10) [İ 9b] bu tarīḳ üzre aḩz buyurmuşlardır. Bā-ḩuşuş, seyyidi tarīḳ fi’l-ġār(11)i’r-refīḳ Cenāb-ı Şiddīḳ *raḩıya’llāhu ‘anhı*⁵⁴² ḩazretleri, Ḥazret-i Peyġamber (12) *şalla’llāhu ‘aleyhi*⁵⁴³ ve *sellem* efendimizden ġārda vāḳı’ olan şoḥbet-i ḩaş ve (13) ezmine-i sā’irede olan şoḥbet ile aḩz buyurmuşlardır. **Kemā ḳāla’llāhu te’ālā:** (14) “İz humā fi’l-ġāri.”⁵⁴⁴

Ḩülāşa-i kelām, efḩal-i a’ḩāl ü ṯā’āt ve bādī-i zḩhūr-ı (15) cezbe-i Ḥaḳ, ancak şoḥbet-i şeyḩdir. Lākin bu rütbeye niyāl, her bī-ser ü pāniñ (16) ḩadd ü ḩāli degildir. Ve bu ḳudretde mürşid-i kāmil ü mükemmel, kibrīt-i aḩmer (17) ve iksīr-i a’zam ve vücūd-ı nā-yābdır. “Zālike fazlu’llāhi yu’ṯihi men yeşā’ (18) va’llāhu zu’l-fazli’l-‘azīm.”⁵⁴⁵

Yine kibār-ı meşāyih-ı Naḳşibendiyye’den bir zāt-ı (19) şerīfe su’āl olundu ki “Bu revişde sülūku cezbe ile olmuş mürşid-i kāmil [S 12a] (1) ü mükemmel ki vücūd-ı

⁵³⁸ Ḥaḳ: Ḩudā İ.

⁵³⁹ “Kılavuzun gölgesi, Hakk’ı anıştan; bir kez kanāat etmek ise yüz tabak yemekten yeġdir. Gönül ehli bir kimseyle bir dem sohbet etmek, yüz yıl ibadet etmekten yeġdir.”

⁵⁴⁰ ġāyet-i maḳāmāt-ı ‘ārif-i bi’llāhdır: ġāyet-i maḳāmāt ve ‘ārif-i bi’llāhdır İ.

⁵⁴¹ tarīḳ-ı rābiḩadır: ṯuruḳ-ı rābiḩadır M.

⁵⁴² raḩıya’llāhu ‘anh: raḩıya’llāhu te’ālā ‘anh İ.

⁵⁴³ şalla’llāhu ‘aleyhi: şalla’llāhu te’ālā ‘aleyhi İ.

⁵⁴⁴ “Hani onlar mağaradaydı.” (Tevbe, 9/40)

⁵⁴⁵ “Bu, Allah’ın lutfudur. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütf sahibidir.” (Cum’a, 62/4)

nā-yābdır. Mevcūd olmadığı hâlde bâdiye-peymâyân-ı (2) taleb olan bî-çāregān, ne üslûb ve ne vechle hareket etsin? (3) Hemān vādī-i dālâlet ü hırmānda kalsın mı?” Buyurdular ki “Öyle zāt-ı (4) şerīf bulunmadığı hâlde tālib olan kimesne, bizim āşār u te’līfātımızı (5) mü’tālā’a edip mücebince harekete sa’y etsin. Ümmīddir ki maḥrûm (6) u maḥzûn kalmaz.” Va’llāhu’l-hādī ve’l-murşid.⁵⁴⁶

[M 14a] Faşl-ı Şānī; (7) Ez-rük-n-i Düyüm

Der-ṭarīḳ-ı Teveccüh ü Murāḳabe

Ma’lûm-ı ḥāzerāt buyrula ki (8) bālāda meşṭûr olduğu üzere ṭarīḳat-ı ‘aliyye-i Nakşibendiyye’niñ (9) ikinci reviş ü reftārı ṭarīḳ-ı teveccüh ü murāḳabedir. Ve murāḳabeniñ (10) ta’rīfi luġaten mülāḥaza-i maḳşûddur. Ve iştılāḥ-ı ṭarīḳatda⁵⁴⁷ “Devām(11)u’n-nazar, bi’l-ḳalbi ila’llāhu te’ālā...”⁵⁴⁸ Ya’nī dā’imā başar-ı başiret ile Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a (12) teveccüh ü nazar ve kemāl-i ḥuşûc ve tezellül ile maṭlab-ı ḥaḳīḳī ḥuşûlüne intizār (13) üzere olmaḳdır. Ve diġer ta’rīfi devām-ı cem‘iyyet-i ḥāṭırdır. Ve bu ḥāle (14) cem‘-i ḳabûl daḥı derler. Tafşīli, ‘Arabī vü Fārisī vü Türkī [İ 10a] ‘ibārātdan (15) ve ḥurûf u şavt ve cihāt u keyfiyyātdan ‘ārī kelime-i ṭayyibe-i mübāreke-i (16) ism-i Celāl’iñ medlülü olan zāt-ı Aḫadiyyet’i dā’imā yād ve şanavberī (17) şeklinde olan ḳalbe cem‘-i ḳuvā-yı rûḥānī vü cismānī ile teveccüh edip (18) hemişe “Ve naḥnu aḳrabu ileyhi min ḥabli’l-verīd.”⁵⁴⁹ ma’nā-yı münīfini mülāḥaza ile (19) ḥuzûr ma‘-Allāh ve devām-ı āġāḥīye kemāl-i sa’y u iḳdām ve bir fikr-i āḥar ile [S 12b] (1) telvīş-i ḳalb etmemeye cidd ü ihtimām ve ızhār-ı mezīd-i ta’zīm ü maḥabbet ederek (2) ḥurşīd-i ḥaḳīḳī⁵⁵⁰ ṭulû‘una intizār üzere ola. Tā ki teveccühde külfet (3) ber-ṭaraf olup kendüde sekr ü maḥviyyet ü ġaybûbet zuhûr ede. (4) [M 14b] Ve sulṭān-ı ‘aşḳ-ı pertev-endāz ola; zīrā mā-dāmki sulṭān-ı rûḥ, (5)

⁵⁴⁶ “Hidayet edici ve mürşid, Allah’tır.”

⁵⁴⁷ iştılāḥ-ı ṭarīḳatda: iştılāḥ-ı reh-i ṭarīḳatda İ.

⁵⁴⁸ “Yüce Allah’a yönelmiş bir kalp ile ve gönül gözü devamlı açık kalarak...”

⁵⁴⁹ “Biz ona (insana) şah damarından daha yakınız.” (Kâf, 50/16)

⁵⁵⁰ ḥurşīd-i ḥaḳīḳī: ḥurşīd M.

ma'kūlāt u maḥsūsāt ile meşgūldür; bu maṭlūb ḥāşıl olmaz ve 'ālem-i ğayba yol bulunmaz.⁵⁵¹ (6) Ve yāḥud reng ü şüret ü keyfiyyet, çün u çerādan münezzeh cemī'-i mevcūdāt-ı (7) 'ilmī vü ğaybīyi⁵⁵² muḥīṭ ve cümle mükevvenātı müşt Emil bir nūr-ı basīṭ mülāḥazasında (8) dā'imü'l-evkāt mest ü müstağrak ola.⁵⁵³ Ve yāḥud lafza-i Celāl şeklini (9) ḳalb-i şanavberīde mülāḥaza ede. Tā ki keyfiyyet-i sekr ü maḥv zuḥūr ede. Bu daḥı (10) aḳreb-i ṭuruḳdur.

Henī'en li-erbābi'n-na'īmi na'īmuhum

Ve lil-'āşıku'l-miskīni mā-yetecerra'u⁵⁵⁴

(11) Ve ḥafī buyrulmaya ki bu ṭarīḳ ile sülūkda daḥı aḥz u izn-i mürşid olmadıçça (12) mücerred semā'la ḥuşul-i maṭlaba sa'y, bī-fā'idedir. Va'llāhu'l-hādī ilā sebīl(13)i'r-reşād. Ve huve rāḥimu lil-'ibād.⁵⁵⁵

Faşl-ı Şalıṣ; Ez-rükn-i Düyüm⁵⁵⁶

Der-zıkr-i (14) Sülūk-ı Be-leṭāyif-i Ḥamse ve Nefy ü İşbāt

Bālāda meşṭūr olduğu vechle (15) reviş-i ṭarīḳ-ı Naḳşibendiyye'niñ üçüncü refṭarına sülūk tesmiye ederler. (16) Bu ṭarīḳ, zıkr ile teslīkdir. Bu daḥı üç mertebedir: Evvelkisi zıkr-i lisān, (17) ikincisi zıkr-i ḳalb, üçüncüsü zıkr-i sırdır. Zıkr-i lisān ve zıkr-i ḳalb, (18) ḳāl ile telḳīn olunur. Lākin zıkr-i sır ḥaḳīḳatda sır olup ḳāl ile tefhīm (19) olunmaz. [M 15a] Şadran 'an şadrin ḥālen telḳīn olunur. [İ 10b] **Ḳāla'llāhu**

⁵⁵¹ bulunmaz: bulmaz M.

⁵⁵² 'ilmī vü ğaybīyi: 'ilmi ve ğaybı M.

⁵⁵³ ola: olur M.

⁵⁵⁴ "Nimet ehline mutlulukları yaraşır, zavallı âşık için ise yudumladıkları..."

⁵⁵⁵ "Dosdoğru yolun hidayet edeni Allah'tır. Kullarına rahmet eden O'dur."

⁵⁵⁶ Düyüm: Düyüm İ.

te‘ālā:⁵⁵⁷ [S 13a] (1) “Ve minhum zālimum li-nefsih, ve minhum muḳteşidun, ve minhum sābiḳun bi’l-ḥayrāt.”⁵⁵⁸ āyet-i (2) şerīfide sulṭān-ı mışr-ı velāyet Ḥazret-i Zū’n-nūn *ḳuddise sırruhu* (3) buyururlar ki “Ve minhum zālimum li-nefsih”⁵⁵⁹ den murād, zākir bi’l-lisāni ma‘a’l-ġafledir. (4) “Ve muḳteşidun”⁵⁶⁰ dan murād⁵⁶¹, zākir bi’l-ḳalbi ma‘a’l-ḥuzūrdur. “Ve sābiḳun (5) bi’l-ḥayrāt”⁵⁶² dan murād, müstaġraḳ bi’l-mezkūr olan zākir-i sırdır. Zikriñ (6) bālāda derc olunduġu üzre merātib-i şelāşesi olup evvelā sālīke (7) ‘aḳāyid-i dīniyye ve ādāb-ı şer‘iyyeyi ba‘de’t-taşḫīḥ “Ḳuli’llāhu şumme zerhum (8) fī ḥavḍihim yel‘abūn.”⁵⁶³ kelime-i mübāreke-i ism-i Celāl’i telḳīn buyururlar. Ḥaseb(9)ü’l-isti‘dād ba‘zı zāta ta‘yīn-‘aded ve ba‘zısına bilā-‘aded cehren (10) ādāb u şürūṭuna ri‘āyet şartıyla ta‘līm ederler. Sālīkiñ isti‘dādına (11) göre enfās-ı ṭayyibe-i ‘azīzāniñ ḥāşşası, ba‘zı zātında bir günde (12) ve ba‘zı zātında üç günde ve kırk günde ve üç ayda ve bir senede (13) ve üç senede muḳteżā-yı ḳābiliyyāt üzre nisbet ta‘bīr olunan⁵⁶⁴ (14) menşūr-ı velāyet ki evvelā hareket-i ḳalb, şāniyen lisān-ı ḳalb, ism-i Celāl’i (15) nāṭıḳ olup her ḥâlde, dā’imā, ḥ‘āh nā-ḥ‘āh Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ı zākir olmaḳdır.⁵⁶⁵ (16) Veled-i ḳalb daḥı tesmiye eder,⁵⁶⁶ bu ḥālet zuhūr eder.

⁵⁵⁷ Ḳāla’llāhu te‘ālā: Ḳāla’llāhu İ.

⁵⁵⁸ “Onlardan (insanlardan) kimi kendisine zulmeder, kimi ortadadır, kimi de Allah’ın izniyle hayırlarda öne çıkmak için yarışır.” (Fâtır, 35/32)

⁵⁵⁹ “Kimi kendisine zulmeder...” (Fâtır, 35/32)

⁵⁶⁰ “Kimi ortadadır...” (Fâtır, 35/32)

⁵⁶¹ murād: M’de yok.

⁵⁶² “Kimi hayırlarda öne çıkmak için yarışır.” (Fâtır, 35/32)

⁵⁶³ “(Resûlüm!) Sen ‘Allah!’ de, sonra onları bırak ki daldıkları bataklıkta oynayadursunlar.” (En‘âm, 6/91)

⁵⁶⁴ ta‘bīr olunan: ta‘yīni M.

⁵⁶⁵ olmaḳdır: olmaḳdır ki İ.

⁵⁶⁶ eder: ederler M.

(--./---./---./--)

(--./---./---./--)

Dā'im heme cā bā-heme (17) kes der-heme kār

Mī-dār nühüfte çeşm-i dil [M 15b] cānib-i yār⁵⁶⁷

mā-şadağınca (18) h'āb u bīdārīde ve ekl ü şürbde ve cümle aḥvālde zārūrī Cenāb-ı (19) Ḥaḳḳ'ın zikrinden bir ān ḳalb fāriğ olmaz. "Ricālun lā tulhīhim ticāratun ve lā bey'un [S 13b] (1) 'an zikri'llāh."⁵⁶⁸ bu zevāt-ı kirām ḥaḳḳındadır.

Ba'zı sādāt-ı Naḳşibendiyye (2) hemān cehren şol memeniñ taḥtında şekl-i şanavberī olan ḳalb-i cismānī (3) üzre ḍarb-ı şedīd ile ta'yīn olunan 'adede ri'āyet ile ism-i (4) Celāl'i telḳīn birle bu zikr-i ḳalbī zuhūr edip ve bu zikr ile iştiğālde (5) tamām meleke ḥāşıl olduğdan soñra çār ḍarb ṭarīḳıyla nefy ü işbāt (6) telḳīn [İ 11a] buyururlar.⁵⁶⁹ Ve ba'zı 'azīzān, kelime-i mübāreke-i ism-i Celāl'i şadrda (7) birḳaç maḥalde mülāḥaza ile eşeri zuhūrunu şart etmişlerdir ki⁵⁷⁰ leṭāyif-i (8) ḥamse vü sitte ta'bīr olunur. Tafşīli şü vechledir ki evvelā ism-i Celāl'i (9) ḥazret-i pīrden ba'de't-telḳīn ḳalb-i cismānī-i şanavberī ki şol memeniñ (10) taḥtında, bir işbāt pesindedir. Mürşidi olan zātūñ vech-i şerīfini (11) mülāḥaza ile iki ḳaşınıñ arasına nāzır olarak ism-i Celāl'e iştiğālde (12) dā'imā ḳalbe bu vechle ḍarb eyleye ki ḳalb şanavber şeklinde olup sivri (13) ṭarafı ki re's ṭarafındadır. Güyā her bir lafza-i Celāl'i ḳırā'at etdikçe (14) ḥalḳa-i hā-i lafza-i Celāl'i sere sikke ilbās eder gibi şiddet üzre (15) ḍarb ile ilbās eyleye. Bu reftār ile [M 16a] her ḥālde ya'nī nevm ü yaḳazada (16) ve ekl ü şürb ve ḳıyām u ḳu'ūd ve sükūn u ḥareketde ve duḥūl ü ḥurūc-ı (17) nefesde zikre iştiğāl eyleye. Ḥattā eşer-i zikr-i şerīf zuhūr edip (18) maḥv u sekr ü bī-ḥodī ḥālātı

⁵⁶⁷ Mī-dār: meydān M.

"Her zaman, her yerde, herkesle, her işte gönül gözünü ve sevgiliye dair düşüncelerini gizli tut."

⁵⁶⁸ "Onlar, ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekāt vermekten alıkoyamadığı insanlardır." (Nūr, 24/37)

⁵⁶⁹ buyururlar: buyurular İ.

⁵⁷⁰ ki: İ'de yok.

zāhir ola. Ba‘dehu mülāhaza-i zikri rūḥ (19) tarafına naql ede. Ya‘nī lafza-i Celāl’i sağ memeniñ iki isbī‘ miqdārı [S 14a] (1) tahtında mülāhaza ede. Hattā bu maḥalde daḥı⁵⁷¹ āsārı zuhūr eyledikden soñra (2) mülāhaza-i ism-i Celāl’i⁵⁷² maḳām-ı sırı naql ede. Maḳām-ı sır, ḳalb ile (3) şadıñ beynindedir. Anda daḥı vech-i meşrūḥ üzre verziş (4) edip āsārı zuhūr eyleye. Ba‘dehu maḳām-ı ḥafīye naql ede. (5) Maḳām-ı ḥafī, sağ meme ile şadıñ beynindedir. Anda daḥı ḥālāt-ı (6) maḥv u sekr zāhir olduğdan soñra maḳām-ı aḥfāya naql ede ki (7) şol meme ile şadıñ beynindedir. Anda daḥı sekr ü maḥv ḥālātı zuhūr (8) eyleye ki şüreti budur.⁵⁷³

Yesār-ı şadr: ḳalb, sır, aḥfā

Vasaṭ-ı şadr: ḥafī

Yemīn-i şadr: rūḥ

[İ 11b] (9) Bundan soñra zikr-i şerīfi re’sse naql ede ki dimāğdır; zikr-i (10) sultānī maḥallidir. Anda daḥı sekr ü maḥv zuhūr eyledikde bu beş maḥalde (11) cümleye birden teveccüh olunduğda cümlesi birden lafza-i Celāl ile zākir⁵⁷⁴ olup (12) ve cümle a‘zāya sirāyet edip [M 16b] cümle a‘zāda zikr-i ḥafī ve āsār-ı (13) cezebāt-ı İlāhī zuhūr eyledikden soñra ḥazerāt-ı mürşidān ḥafıyye olmaḳ (14) üzre telḳīn-i nefy ü işbāt ederler.⁵⁷⁵ Bu daḥı se ḍarb ve çār ḍarb⁵⁷⁶ (15) üzredir. Tarīḳı, lisānı⁵⁷⁷ ḥanek-i a‘lāya bend edip yāḥud lisānı (16) ḥalḳa edip yine ol maḥalle bend ve nefesini zīr-i nāfda⁵⁷⁸ ḥabs edip (17) eger çār ḍarb ile meşgūl olur ise “lā”yı zīr-i

⁵⁷¹ daḥı: İ’de yok.

⁵⁷² mülāhaza-i ism-i Celāl’i: mülāhaza-i ism-i Celāl-i ‘azīmi İ.

⁵⁷³ şüreti budur: şüreti vü temşīli bu minvāl-i meşrūḥ ü mücerrede üzeredir İ.

⁵⁷⁴ zākir: zikr İ.

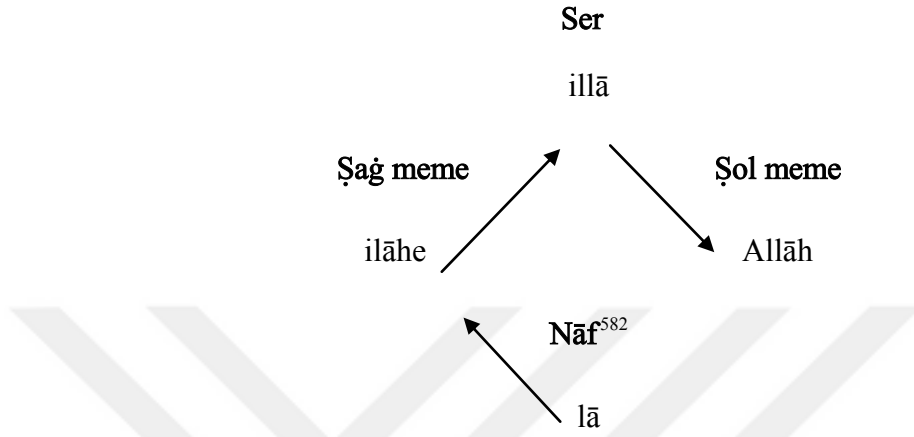
⁵⁷⁵ ederler: eder M.

⁵⁷⁶ se ḍarb ve çār ḍarb: üç ḍarb ve dört ḍarb İ.

⁵⁷⁷ lisānı ḥanek-i a‘lāya: lisān-ı ḥanek-i a‘lāya M.

⁵⁷⁸ nāfda: nāfede İ.

nāfdan⁵⁷⁹ ahz edip (18) bālā-yı sere dek keşīde ve “ilāhe” lafzını sağ meme üzre⁵⁸⁰ yine vaz‘ (19) ve “illā”yı re’sde ya’nī dimāğda mülāhaza edip “Allāh” lafzını ḳalb-i şānavberī [S 14b] (1) üzerine şiddet ile ḍarb ede ki şūreti budur.⁵⁸¹

(2) Eger se ḍarb ile meşğul olur ise⁵⁸³ “lā”yı nāfdan⁵⁸⁴ (3) bālā-yı sere dek keşīde ve “ilāhe” lafzını dahı dimāğda mülāhaza (4) etdikden sonra “illā”yı yine çār ḍarb mişillü dimāğdan alıp (5) “Allāh” lafzını ḳalb-i şānavberīye ḍarb eyleye. Bu şūret ile ḫazret-i mürşid (6) nazārında olarak taḫammülü var ise ḫabs-ı nefes edip zikre iştiğāl (7) ede. Ve ba’zı ‘ārifān ḫabs-ı nefesi ḳayd etmediler. Üç ve yedi (8) [M 17a] ve ṭokuz tā yigirmi bire dek tek tek ‘adedlere meşğul ola. (9) Ya’nī üç ‘adedde bir “Muḫammedün resūlullāh” kelime-i muḳaddesesini şoldan şağa (10) gūyā sīnesine taḫrīr eder gibi lisān-ı ḫāl ile ḳırā’at ede. (11) Ba’d ez-īn “Allāhumme ente maḳşūdī ve rızāke maṭlūbī.”⁵⁸⁵ deyü lisān-ı (12) ḳalb ile oḳuya. Birḳaç gün bu vechle üç ‘adedde müdāvim olup (13) eşer-i ḫarāret müşāhede etmez ise yedide bir ve ṭokuzda bir ve on (14) birde bir tā yigirmi bire dek tek tek ‘adedlere müdāvim ola. (15) Eger

⁵⁷⁹ nāfdan: nāfeden İ.

⁵⁸⁰ üzre: üzerine İ.

⁵⁸¹ şūreti budur: şūreti budur ki resm olundu İ.

⁵⁸² Nāf: Nāfe İ.

⁵⁸³ olur ise: M’de yok.

⁵⁸⁴ nāfdan: nāfeden İ.

⁵⁸⁵ “Allah’ım benim maksadım sensin ve yalnızca senin rızanı isterim.”

eşer-i harâret ü cezbe zühür etmez ise tekrâr [İ 12a] üçden bed' ede. Ve eger (16) habs-ı nefes eder ise nefesi ıtlâk ile vech-i meşrûh üzre a'dād-ı (17) mezkûrede "Muhammedün resûlu'llâh" kelimesini melhûzen tahtîr ve "Allâhumme ente maşşudî (18) ve rızâke mahtlûbî." deyü kalben kırâ'at ede. Yine eşeri zühür etmez ise (19) libâs ve ekl ü şürbüne diğğat eyleye ki muharremâtdan bir şey olmak iktizâ eder. [S 15a] (1) Libâs u ğidâsını tanzîf ede. Eşer-i harâret kankı 'adedde zühür (2) eder ise ol 'adedde muvâzabet eyleye. Tâ ki cezebât-ı İlähiyye zühür ede. (3) Cezbe zühür eyledikde kendüyü cezbeye verip zikri terk ede. (4) Tâ ki ifâkat bulup ol hâlden mürür [M 17b] ile kendüye geldikde yine zikr ile (5) meşğül ola.

Hzret-i Câmî buyururlar ki "Benden bir kerre kelime-i 'Lâ ilâhe illa'llâh' (6) şadır olmadı ki 'Muhammedün resûlu'llâh' demiş olmayam." Ya'nî her gâh ki "Lâ ilâhe illa'llâh" (7) zikr eyledim, be-her hâl "Muhammedün resûlu'llâh" dedim. Ve "Lâ ilâhe" mülâhaza (8) olunduğda yemîn-i şadrda mâ-sivâyu'llâha⁵⁸⁶ nazâr-ı nefy ile nâzır olup (9) yesâr-ı şadrda⁵⁸⁷ "Allâh" kalb üzre⁵⁸⁸ darb olunduğda işbât-ı Hzret-i (10) Ahadiyyet ve ibkâ-yı zât-ı İlähî melhûz olmak ve ba'd ez-în 'aded-i mu'ayyen (11) hitâmında "Muhammedün resûlu'llâh" kelimesi vasaht-ı şadra⁵⁸⁹ melhûzen muharrer olmak (12) şartdır. Ve reftâr-ı Hzret-i Müceddid-i Elf-i Şânî, "Muhammedün resûlu'llâh" kelime-i (13) şerîfesini vasaht-ı şadra⁵⁹⁰ yüz 'adedde bir tahtîr etmektedir. Ve merâtib-i tevhid (14) üçdür: Mübtedî, ma'nâ-yı tevhid-i şerîfi "Lâ ma'bûde illa'llâh."⁵⁹¹; ve mutavassıt, (15) "Lâ maşşude illa'llâh."⁵⁹²; ve rütbe-i 'âliyye-i fenâ-fi'llâhda⁵⁹³ olan muntehî, "Lâ mevcûde (16) illa'llâh."⁵⁹⁴ mülâhaza etmek lâzime-i hâldendir. Ve'l-hâşıl, bu tevhid-i (17) şerîfden maşşud-ı aşlî, nefy-i

⁵⁸⁶ mâ-sivâyu'llâha: mâ-sivâyu'llâh cânibine İ.

⁵⁸⁷ yesâr-ı şadrda: yesârda M.

⁵⁸⁸ üzre: üzerine İ.

⁵⁸⁹ şadra: şadrda M.

⁵⁹⁰ şadra: şadrda M.

⁵⁹¹ "Allah'tan başka ibadet edilecek yoktur."

⁵⁹² "Allah'tan başka arzu edilen kimse yoktur."

⁵⁹³ rütbe-i 'âliyye-i fenâ-fi'llâhda: mertebe-i 'âliyye-i fenâ-fi'llâhda İ.

⁵⁹⁴ "Allah'tan başka varlık yoktur."

mā-sivāyu'llāh ve işbāt-ı zāt'ullāhdır. (18) Ekl ü şürb ü nikāh ve nevm ü yaķaza ve kıyām u ku'ūd ve iyāb u zehābda (19) ve cemī'-i hālde [M 18a] mehmā-emken kalben bu zıkr ile iştiğāle sa'y u himmet olunarak [S 15b] (1) bir dereceye varır ki zıkr-i kalbiñ şıfat-ı zātiyyesinden olup (2) her çend ki bu zıkrden ferāgata sa'y olunsa ferāg mümkün olmaz. Bu hālāt, (3) menşūr-ı velāyetdir. Ve bu zıkrden ğaraż-ı mezkūrda [İ 12b] müstağrak ve cezebāt-ı (4) İlāhiyye zuhūruna kemāl-i hużū' u huşū'⁵⁹⁵ ve tezellül ile muntazır olmaķdır. (5)

Hafī buyrulmaya ki zıkr-i lisān kışr ve zıkr-i kalb lüb ve zıkr-i sır (6) lübb-i lübābdır. Āķıl, kışra kāni' olmayıp elbette lübbe tālīb ve belki (7) lübb-i lübāba tālīb olur ki haķıķat-ı zıkrdir. Ya'nī zākir, mezkūrda (8) müstağrak u müstehlek olmaķdan 'ibāretdir. Hāzret-i Cāmī *revvaħa'llāhu* (9) *rūħahu's-sāmī* buyururlar:

(---./---./---./--)

(---./---./---./--)⁵⁹⁶

Kıt'a: Hoş ān ki dilet zıkr-i tu pür-nür şeved

(10) Der-pertev-i ān nefsi tu maķhūr şeved⁵⁹⁷

Endiše-i keşret zi-miyān dūr şeved

(11) Zākir heme zıkr ü zıkr-i mezkūr şeved⁵⁹⁸

Bu 'ināyet-i İlāhī, tevfiķ ma'a's-sa'y ile (12) huşūle gelir. Erbāb-ı zevķa ma'lūm olan hālātındır.

⁵⁹⁵ hużū' u huşū': tazarru' u hużū' u huşū' İ.

⁵⁹⁶ Kıt'anın bu vezni, şiirin yalnızca dördüncü mısra'ında kullanılmıştır.

⁵⁹⁷ Der-: M'de yok.

⁵⁹⁸ "Gönlünün zikirle dolması, nefsinin zikrin ışığı altında kahrolması ne güzeldir! Kesret düşüncesinin aradan kalkmasıyla bir zâkirin zikrin bizzât kendisine dönüşmesi ne güzeldir!"

Tezyîl: (13) Hafî buyrulmaya ki tarîkat-ı ‘aliyye-i Nakşibendiyye’de uşûl-i zîkr üç mertebe⁵⁹⁹ olup (14) zîkr-i lisân ve zîkr-i kalb ki sâlike mahşûş [M 18b] ezkârdan olmağla bālâda (15) tahrîr olunduğu üzre ikisi bi’l-müşâfehe telkîn olunur. Biri dağı zîkr-i (16) sırdır ki sırren telkîn olunur. Rütbe-i kemâle resîde olduğıda zîkr-i kalb (17) ve zîkr-i lisânı cem‘ edip bu vechle iştiğâle tehlîl ta‘bîr ederler. Ve bundan (18) mâ‘adâ fûrû‘-ı tarîkatdan olmağ üzre ba‘zı ezkâr dağı vardır. Zîkr-i erre ve (19) zîkr-i hayret ve zîkr-i ma‘iyyet ve ezkâr-ı zarûriyye gibi ki bunlarıñ ne olduğunu [S 16a] (1) ve⁶⁰⁰ şüret-i iştiğâli,⁶⁰¹ ta‘lîm-i hazret-i pîr ile ma‘lûm olan hâlâtdandır. (2) Ve dağı sâlik-i mübtedî, ferâ’iz ü sünenden gayrı fezâ’il-i a‘mâlden bir şey (3) ile iştiğâl etmeyip ancak zîkr ile meşğûl ola. Ve mutavassıt (4) olur ise şalât-ı nevâfil ile [iştiğâlde]⁶⁰² be’is yokdur. Ve müntehî, tilâvet-i Kur’ân (5) ile iştiğâl eder. Lâkin mübtedî vü müntehî cümle süllâk-ı tarîkat, aşhâb-ı (6) leylden olmağ şartdır. Şülûs-i ahîrde kıyâm edip on iki rek‘atdan (7) birkaç⁶⁰³ rek‘ata muğtedir olur ise teheccüd olarak edâ edip vağt-ı (8) seherde zîkr-i şerîfe iştiğâl ede.⁶⁰⁴ Leyâlî-i ihyâ ve leyle-i Cum‘a ve Ramazân-ı (9) Şerîf ve vağt-ı seher, dîvân-ı Hağ’dır. Erbâb-ı dîvân-ı İlâhî’den olan (10) zevât,⁶⁰⁵ ulu katlarda âgâh bulunmağ lâzıme-i hâldendir. [M 19a] Bu dağı mücerrebdır ki zîkr-i (11) şerîfe, şülûs-i ahîrde⁶⁰⁶ [İ 13a] iştiğâl eder ise ol gün akşama dek zîkr-i şerîfe (12) muvaffağ olur. Ve eger beyne’l-‘işâ’eyn iştiğâl eder ise ol gece ekşer-i (13) evkâtı zîkr-i şerîf⁶⁰⁷ ile güzâr etmege muvaffağ olur. Vallâhu’l-hādî⁶⁰⁸ ilâ sebîli’r-reşād.⁶⁰⁹

⁵⁹⁹ mertebe: rütbe M.

⁶⁰⁰ ve: M’de yok.

⁶⁰¹ iştiğâli: iştiğâlde M.

⁶⁰² Buraya uygun düştüğünü düşündüğümüz “iştiğâlde” kelimesi, S’de bulunmuyorken İ ve M’de yazılmıştır.

⁶⁰³ birkaç: her kaç M.

⁶⁰⁴ iştiğâl ede: meşğûl ola M.

⁶⁰⁵ zevât: zât-ı şerîf İ.

⁶⁰⁶ ahîrde: ahîrede İ.

⁶⁰⁷ şerîf: şerîfe İ.

⁶⁰⁸ Vallâhu’l-hādî: Vallâhu’l-hādî ve ileyhe’l-i‘tidādî İ.

⁶⁰⁹ “Dosdoğru yolun hidayet edeni Allah’tır.”

(14) Faşl-ı Evvel; Ez-rükn-i Süvüm

Der-beyân-ı Tefrika ve Mevâni'-i Zıkr ve Tedbîrân-ı (15) Vâkı'a ve İnbişât u İnkıbâz

(16) Ma'lûm ola ki sâlik-i râh-ı Hâk, dâ'imâ iki hâlden hâlî olmaz: (17) Gâh inbişât ve gâh inkıbâz. Bu dağı mübtedî vü mutavassıt u müntehî (18) hâline nazaranır. Evvelâ mübtedîde vâkı' olan hâlâta baş u kabz (19) ve havf u recâ ta'bîr olunur. Ve mutavassıt hâline inbişât u inkıbâz [S 16b] (1) ve müntehî hâline tecellâ-yı Cemâl ü Celâl ta'bîr olunur. Bu hâletiñ tafşîli (2) şu vechledir ki sâlik, sülükunda gâh zevk u şevk ile evradı (3) olan ism-i şerîfe iştiğâl eder; aña baş ta'bîr olunur. Ve gâh (4) bir fütür u süstlük vâkı' olup bir vechle tab'ı zıkr istemez (5) ve tabî'atında tefrika vü vesvese peydâ olup dürlü dürlü fikrler⁶¹⁰ zuhûruyla (6) efkâr-ı mâ-sivâ [M 19b] zenbûrları başına üşüp⁶¹¹ zıkr ü fikrden kalır; (7) aña kabz ta'bîr olunur. Ve havâtır-ı dört kısma takşîm etmişlerdir ki (8) havâtır-ı nefsanî ve havâtır-ı şeytânî ve havâtır-ı melekî ve havâtır-ı Hâkkanî (9) ta'bîr olunur. Bunu fark, sâlik-i mübtedîye göre müşkildir. Lâkin ma'lûmları (10) olmak için âverde-i zebân, hâme-i beyân kılınmıştır. Evvelâ havâtır (11) ve evhâm u vesvese kalbiñ tahtında vârid ü vâkı' olur ise nefsanîdir. (12) Ve eger kalbiñ şol cānibinden gelir ise ol hâtıra şeytânîdir. (13) Ve eger kalbiñ sağ cānibinden gelir ise melekîdir. Ve eger fevķ-ı kalbden (14) gelir ise Hâkkanî ve kabîl-i ilhâmdandır. Bunları bu üslûb üzre fark, (15) erbâb-ı kemâl hâli olup ancak bu havâtır-ı farkıñ bir eshel tarîķı dağı (16) vardır ki eger shevât u telezzüzât ve fikr-i dünyâ olur ise ya'nî hilâf-ı (17) şer' ve muğâyır-ı rızâ-yı Hâk olan havâtır olur ise be-her hâl [İ 13b] nefis ü şeytân (18) fikridir. Ve nefis ile şeytân havâtır-ıñın dağı birbirlerinden farkı (19) şu vechledir ki eger nefsanî ise bir ârzü üzre muşır olup âhara tecāvüz [S 17a] (1) etmez. Ve eger şeytânî ise işrâr bulunmayıp bir âhar 'işyâna tecāvüz (2) eder. Meşelâ nefis, şarâb içmek vesvesesi⁶¹²

⁶¹⁰ fikrler: fikr M.

⁶¹¹ üşüp: üşerek M.

⁶¹² vesvesesi: vesvesesini M.

[M 20a] verse⁶¹³ muşır olup (3) dā'imā⁶¹⁴ “Şarāb iç! Şarāb iç!” deyü ibrām eder. Ammā eger şeytān vesvese (4) verir ise bir kerre “Şarāb iç!” deyü ibrām edip eger esbābı mefkūd (5) olup qabūl olunmaz ise “Müşelleş şer'ī.” diyerek müşelleşi teklīf eder. (6) Buña dañı ruḥşat bulamaz ise “Arāķıñ kaçresı ḥarām degil, sekr (7) rütbesine varmaķ ne lāzım!” diyerek 'arāķa terġīb eder. Buña⁶¹⁵ dañı zafer-yāb (8) olamaz ise 'anberıyye ve sā'ir ervāḥ-ı ḥabīşe ki “Aġaç kavunu rūḥu (9) mi'deye kuvvet verir.” diyerek anları terġīb eder. Bu dañı olmadıġı şüretde (10) efyūn u ma'cūn, ḥülāşa 'anber ḥabbına dek tenezzül eder. Şeytān (11) ḥīlekār ve nefsi⁶¹⁶ pelīd aḥmaķ olup şeytānıñ murādı bir 'ışyān (12) etdirmek olduġuna binā'en böyle ḥareket eder. Bu farkıñ fā'idesi (13) budur ki vesvese şeytānı⁶¹⁷ olduġu ma'lūmuñ olduġda isti'āze ile (14) mūndefi' olur. Sā'ir esbāb-ı def'e iḥtiyāc kalmaz. İsti'āze ile (15) iştigāl etdiġi ānda bu vesveseniñ def' olacaġı naşş-ı celīl (16) ile şābitdir.

Ve ḥavātır-ı melekī dā'imā [M 20b] 'ibādāt u ṭā'āt u zikru'llāhı (17) müşevvikdir. Ve ḥātır-i Ḥaķķānī dañı ḥubb-ı İllāhī ve maḥabbet-i Resūlu'llāh (18) ve 'ibādāt u tā'āt ve terk-i ma'āşī ile zūhūr eder. Bu ḥavātır-ı erba'ayı (19) gerek Ḥaķķānī ve gerek nefsanī, külliyyen nefy etmek lāzıme-i ḥāl-i sālīkdir.

[S 17b] (1) Zikru'llāh ile iştigāl, cümleden efḍaldır. Bu maķāmda bir su'āl (2) vārid olur ki ḥavātır-ı Ḥaķķānī olduġu şüretde selbi ne vechle lāzım (3) olur? Cevāb verilir ki Ḥaķ için ḥātır-i Ḥaķķānī'yi selb, (4) cā'izdir.⁶¹⁸ Meşelā; farz-ı kifāye, farz-ı 'ayn için terk olunduġu gibi (5) ḥülāşa-i kelām, efkār u ḥavātırı külliyyen terk ü selb edip hemān (6) zikr-i Ḥaķķ'a sa'y üzre diķķat etmek sālīke emr-i ehemm [İ 14a] ü elzemdir. (7) Ve bu ḥavātırıñ def'ine ṭarīķ u tedbīr oldur ki sālīk, zikr-i şerīf⁶¹⁹ ile

⁶¹³ verse: verirse İ.

⁶¹⁴ muşır olup dā'imā: bir kerre İ.

⁶¹⁵ Buña: Aña M.

⁶¹⁶ nefsi: İ'de yok.

⁶¹⁷ vesvese şeytānı: vesvese-i şeytān M.

⁶¹⁸ cā'izdir: cā'iz olur M.

⁶¹⁹ şerīf: şerīfi M.

(8) eşnâ-yı iştiğâlde fikr-i mâ-sivâ⁶²⁰ ve havâtır zuhûr eyledikde hemân istiğfâr (9) ile meşğûl ola. Eger mündefi' olmaz ise tecdîd-i vuzû' eyleye. Eger mündefi' (10) olmaz ise ğusl eyleye. Ve eger mizâcında müsâ'ade olup 'illetden (11) havf etmez ise şovuk şu⁶²¹ ile ğusl etmeniñ fevâ'id-i 'azîmesi vardır. (12) Yine mündefi' olmaz ise ahz-ı tarîkat eylediği zât-ı şerîfe müteveccih olup (13) bu havâtır u mevânî'niñ def'ini lisân-ı kalb ile niyâz eyleye. Eger (14) mündefi' olmaz ise libâsını tebdîl [M 21a] edip elbise-i tâhire ile bir hâlî maħalde (15) iki rek'at namâz kıılıp zikre iştiğâl ederek kemâl-i huşû' u huşû' (16) ve niyâz ile dergâh-ı Ulûhiyyet'den bu kaṭî'anîñ def'ini niyâz eyleye. (17) Eger mündefi' olmaz ise kırk elli kerre kuvvet ü cem'iyet-i hâṭır ile cehren (18) “Yâ Fa‘‘âl!” ism-i şerîfine meşğûl ola. Ve yine mündefi' olmaz ise nefesini (19) zûr ile burnundan içerüye çeke. Yine mündefi' olmaz ise cehren kelime-i mübâreke-i [S 18a] (1) “Lâ ilâhe illa'llâh” ile meşğûl ola. Eger mündefi' olmaz ise ma'lûm ola ki (2) bu inḳıbâz-ı Ḥaḳḳânî'dir. Ve âşâr-ı tarîkâtandır. Ve sâlike hayr olur. Hâlî (3) üzre terk eyleye. Ebû Medyen Mağribî *ḳuddise sırruhu* ḥazretleri buyururlar ki (4)

Lâ yunkiru'l-bâṭile fî ṭavrihi

Fe-innehu ba'ḍu zuhûrâtihi⁶²²

Lâkin sâlikiñ (5) muḳteżâ-yı ḳuşûru olarak ḥaḳḳında 'uḳubât olan tefriḳa (6) vü inḳıbâz ile inḳıbâz-ı Ḥaḳḳânî'niñ farkı oldur ki eger muḳteżâ-yı ḳuşûr (7) u

⁶²⁰ mâ-sivâ: mâ-sivâyı İ.

⁶²¹ şovuk şu: mâ-i bârid M.

⁶²² “Bâṭılı tavrında inḳâr etme; zira o da Hakk'ın zuhur edişlerinden bazısıdır.” meâlindeki beyitte yer alan “yunkir” (ينكر) fiili, farklı kaynaklarda “tunkir” (تنكر) şeklinde geçmektedir. (El-Kârî, A. [1971]. *Mirkâtü'l-Mefâtih* [s. 110], Beyrut.; El-Kârî, A. [1971]. *Şerhu Kitâbu'l-Fıkhü'l-Ekber* [s. 80], Beyrut.; Uludağ, S. [2012]. *İslam Açısından Müzik ve Semâ* [s. 103], İstanbul: Kabalcı Yayınları.).

Gramatik olarak “tunkir” fiili daha doğru bir kullanım olarak görünmekteyse de biz, metne sâdik kalarak “yunkir” fiilini kullanmayı tercih ettik.

‘iṣyāndan⁶²³ ise ‘iyāzen bi’llāhi te‘ālā ṭabī‘at zikre bir vechle meyl (8) etmeyip lākin hevā vü hevese dā’ir şeylere kemāl üzre rağbet eder. (9) Meşelā eḥibbā ile ülfet ü şoḥbet ve seyr ü şafā ve ekl ü şürb ve sā’ir (10) müşteheyāt-ı nef sāniyyeye rāğib olur. [M 21b] Ve eger inḳıbāz-ı Ḥaḳḳānī olur (11) ise ne zıkr ü ‘ibādet ü ṭā‘āta⁶²⁴ mā’il olur ve ne ülfet ü şoḥbet⁶²⁵ (12) ve telezzüzāt-ı nef sāniyye vü cismāniyyeye⁶²⁶ rağbet eder.⁶²⁷ Hemān bir süstlük (13) ve zevḳsızlık ve ḥüzn ü endüh ḥāşıl olur. Ḥülāşa sālīk, be-her ḥāl (14) bu iki ḥālden ḥālī olmaz ki bālāda tafşīl [İ 14b] olunduğu üzre inḳıbāz (15) u inbisāṭdan ‘ibāretdir. İnḳıbāz zuhūrunda⁶²⁸ kerrāren beyān kılındığı (16) vechle def‘ u ref‘ine sa’y edip eger mündefi‘ olmaz ise edāsında⁶²⁹ (17) ‘özl olmayan me’mūrāt-ı şer‘iyyeyi te’diye edip bu inḳıbāz-ı Ḥaḳḳānī (18) def‘ oluncaya kadar şabr eyleye. Ba’d ez-în yine zikre iştiğāl ede.

Tenbīh: (19) Bu ḥālāt, ekşer-i kuşürdan nāşī vāḳı‘ olur. Bu, inḳıbāz-ı Ḥaḳḳānī’dir⁶³⁰ deyü [S 18b] (1) vesvese-i şeytāniyyeye tābi‘ olup zıkrden ḳalmaya. Ve dā’imā sa’y [u]⁶³¹ (2) verziş üzre ola; zīrā inḳıbāz-ı ṭarīḳat nādir vāḳı‘ olur.

(3) **Fā’ide:** Eger iştiğāli⁶³² ehem bir şey zuhūr edip ol eşnāda zıkrden (4) dūr olacağını sālīk-i mübtedī idrāk etse ol kāra meşğül (5) olmazdan evvel bu du‘āyı oḳuyup ba’dehu işine meşğül ola. (6) Ümmīddir ki kendüye ḡaflet yol bulmaya.

“Allāhumme kun vechī fī kulli vechetin. (7) Ve maḳşadī [M 22a] fī kulli ḳaşdin. Ve ḡāyetī fī kulli emrin. Ve melāzī ve li-melce’ī fī kulli (8) hemmin ve şiddetin. Ve tevellenā tevellā maḥabbetin bi-‘ināyetihi minke. Allāhumme yā rāfi‘u’l-estār! (9) İrfa‘ ‘an başā’irī ḥicābi’l-aḡyār. İlāhī! İlāhī! Ḥallişnī ‘ani’l-iştiğāli (10) bi’l-melāhī.

⁶²³ muḳteżā-yı kuşür u ‘iṣyāndan: muḳteżā-yı kuşür ‘iṣyāndan İ.

⁶²⁴ ne zıkr ü ‘ibādet ü ṭā‘āta: ne zıkr ve ne ‘ibādāt ü ṭā‘āta İ.

⁶²⁵ ne ülfet ü şoḥbet: ne ülfet ve ne şoḥbet İ.

⁶²⁶ ve telezzüzāt-ı nef sāniyye vü cismāniyyeye: ve ne telezzüzāt-ı nef sāniyye vü cismāniyyeye İ.

⁶²⁷ eder: M’de yok.

⁶²⁸ zuhūrunda: zuhūr etdikde M.

⁶²⁹ edāsında: arasında İ.

⁶³⁰ Ḥaḳḳānī’dir: Ḥaḳḳānī M.

⁶³¹ Buraya uygun düştüğünü düşündüğümüz “ve” bağlacı, İ’de yer almaktadır.

⁶³² iştiğāli: iştiğāl M.

Ve erinī ḥaḳāyika'l-eşyā'i kemāhī. Ve şalli 'alā seyyidinā Muḥammed. (11) Ve 'alā āli seyyidinā Muḥammed.”⁶³³

(12) Faşl-ı Şānī; Ez-rükn-i Süvüm

Der-beyān-ı Kelimāt-ı Ḳudsiyye-i Ḥāzerāt-ı (13) İşān *ḳaddesa'llāhu esrārahum*⁶³⁴

(14) Erkān-ı tarīḳat-ı 'aliyye-i Naḳşibendiyye'den olmak üzere lafzen muhtaşar (15) u ḳalīl ve ma'nen keşīrū'l-fevā'id ve cāmi'ü'l-kelim bu kelimāt-ı ḳudsiyye-i mübāreke'dir.⁶³⁵ ki (16) beyān olunur:

Hüş der-dem

Nazar ber-ḳadem

Sefer der-vaṭan

(17) Ḥalvet der-encümen

Yād-kerd

Bāz-geşt

Nigāh-dāşt

Yād-dāşt

(18) Vuḳūf-ı zamānī

Vuḳūf-ı 'adedī

Vuḳūf-ı ḳalbī

---

⁶³³ “Bütün sebeplerin sebebi olan Allah'ım! Yöneldiğim her şeyde maksadım, gerçekleştirdiğim her fiilde amacım sensin! Senin verdiğin keder ve şiddetten yine sana sığınırım. Ey örtüleri kaldıran Allah'ım! Yabancıların gözüme indirdiği şu perdeyi kaldır! İlâhi! İlâhi! Beni eğlence ile meşgul olmaktan kurtar. Ve eşyanın hakikatini bana olduğu gibi göster. Hz. Muhammed'e (a.s) ve onun kutlu ailesine salât ve selâm olsun!”

⁶³⁴ ḳaddesa'llāhu esrārahum: ḳaddesa'llāhu esrārahum ve nefa'ana'llāhu te'alā bi-rūḫāniyyetihim ve şerefihim. Āmin! İ.

⁶³⁵ kelimāt-ı ḳudsiyye-i mübāreke'dir: kelime-i ḳudsiyye-i mübāreke'dir M.

Bu kelimât-ı kudsiyye, (19) re'îsü't-ṭarîka H̄'âce⁶³⁶ 'Abdülhâlık-ı Ğucdûvânî *ḳuddise sirruhu*⁶³⁷ ḫâzretleriniñdir deyü [S 19a] (1) meşhûrdur. Lâkin ba'zı 'azîzân, vuḳûf-ı şelâşeden mâ'adâ sekizi (2) ḫâzret-i h̄'âce-i müşârün-ileyhiñ [İ 15a] ve bâḳîsi sâ'ir h̄'âcegân-ı 'âlî-şân (3) ḫâzerâtınıñdır deyü naḳl ederler. Ve imâm-ı ṭarîkat Ḥâzret-i Şâh-ı Naḳşibend (4) *ḳuddise sirruhu* efendimiz [M 22b] bu kelimât-ı kudsiyyeniñ sekizine i'tibâr buyurup⁶³⁸ (5) vuḳûf-ı ḳalbîyi dahı H̄'âce 'Abdülhâlık-ı Ğucdûvânî ḫâzretleriniñ (6) kelâm-ı şerîfleri üzerine zâm ve toḳuz 'adede iblâğ buyurmuşlardır. (7) Ve bu kelimât-ı kudsiyyeniñ ma'nâsıyla taḫâḳḳuḳ, sâlike emr-i ehemdir. (8) Ve⁶³⁹ vuḳûf-ı 'adedî ve⁶⁴⁰ vuḳûf-ı zamânî ve ḫabs-ı nefes, sâlike lâzıme-i (9) ḫâlden degildir deyü buyururlar.

Hûş der-dem: Pâs-ı enfâsdan (10) 'ibâretdir. Ya'nî her nefesiñ duḫûl ü ḫurûcunda⁶⁴¹ ḡaflet etmeyip (11) Rabbü'l-'Âlemîn⁶⁴² ḫâzretlerini ḫâzır bile. Ve nefesini dâ'imâ⁶⁴³ âḡâhlık ile (12) alıp vere. Ve iki nefes beyninde dahı ḡaflete yol vermeyip Cenâb-ı (13) Ḥâḳḳ'a başar-ı başîret ile nâzır ola. H̄'âce 'Ubeydullâh Aḫrâr *ḳuddise sirruhu* (14) ḫâzretleri buyururlar ki "Binâ-i ṭarîkat-ı Naḳşibendiyye, nefes üzredir." (15) Ve mürîd-i şâdıka ḫıfz-ı nefes etmek ve dâ'imâ nefes aldıkça Ḥâḳ'la olup (16) dil-âḡâh olmak, farz-ı ṭarîkatdır.

Ḥalvet der-encümen: "Zâhir bi-ḫâḳ, (17) bâṭn bi-Ḥâḳ."⁶⁴⁴ Bunuñ ma'nâsı bu ṭarîk-ı nâzeninde ihtiyâr-ı ḫalvet ve (18) erba'în yokdur ancak

⁶³⁶ H̄'âce: Ḥâzret-i H̄'âce İ.

⁶³⁷ ḳuddise sirruhu: ḳaddesa'llâhu sirrahu İ.

⁶³⁸ buyurup: buyurmayıp M.

⁶³⁹ ve: M'de yok.

⁶⁴⁰ ve: M'de yok.

⁶⁴¹ ḫurûcunda: ḫurûcundan M.

⁶⁴² Rabbü'l-'Âlemîn: Rabbü'l-'Âlemîn'i M.

⁶⁴³ dâ'imâ: M'de yok.

⁶⁴⁴ "Zâhir olan, halkladır; bâṭn olan ise Hak'la."

(--./---./---./--)

(--./---./---./--)

Dā'im heme cā bā-heme kes der-heme kār

(19) Mī-dār nühüfte çeşm-i dil cānib-i yār⁶⁴⁵

mü'eddāsıyla dā'imā Cenāb-ı Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳī'den [S 19b] (1) gāfil olmayıp zāhirī halkla ve bāṭınī Ḥaḳ ile olmaḳdır. [M 23a] “Dest (2) be-kār, dil be-dildār.”⁶⁴⁶

Hülāşa-i kelām, ne ḥālde olur ise ve kimiñ ile (3) şoḥbet eder ise bir ān Ḥaḳ'dan gāfil olmamaḡa derler.

Sefer der-vaṭan: (4) Bu daḡı sālīk, ṭabī'at-ı beşeriyye ve aḥlāḳ-ı reddiyyeden şıfāt-ı melekiyye ve (5) aḥlāḳ-ı ḥamīdeye naḳl ü nehẓat eylemekdir. Bu ṭarīḳ-ı nāzenīnde (6) ṭuruḳ-ı sā'ire gibi seyr ü seyāḡat olmayıp bunlarıñ seyr ü seyāḡatleri (7) vaṭanlarındadır. Meger mürşid-i kāmīl, cüst ü cūsu-çün ola. Ve daḡı vaṭan-ı (8) aşlī ki 'ālem-i ḥaḳīḳatdır.⁶⁴⁷ Dā'imā ol ṭarafa 'azīmete cell-i himmeti şarf (9) etmege sefer der-vaṭan ta'bīri ba'zı 'azīzānīñ rivāyetidir.

Nazar ber-ḳadem: (10) Bu kelime-i şerīfīñ ma'nāsı [İ 15b] sālīkiñ nazarı dā'imā ḳademinde ola ki (11) evā'il-i sülūkdan nihāyetine göz dikip himmetini nihāyet-i ṭarīḳata ḡavāle (12) eyleye. Ve evvel ṭarīḳat, tevbe vü inābe ve nihāyeti, teslīm ü rızādır. Ve kelime-i (13) muḳaddese-i mezkūrenīñ ma'nāsı bir vechle daḡı ta'bīr olunur ki sālīkiñ (14) nereye 'āzim olur ise dā'imā nazarı ḳademde ola; ya'nī öñüne baḡa. (15) Eṭrāfa nigerān olup nazārını perīşān etmeye; zīrā eṭrāfa nazar etdikçe (16) ṭabī'atıñ mülāyimi ba'zı şeyler görüp meyl-i ḳalb peydā ve bādī-i perīşānī⁶⁴⁸ (17) ve tefriḳa [M 23b] olur. Ṭuruḳ-ı sā'irede Bektāşī vü Mevlevī sikkelerini göz üzerine

⁶⁴⁵ “Her zaman, her yerde, herkesle, her işte gönül gözünü ve sevgiliye dair düşüncelerini gizli tut.”

⁶⁴⁶ “El iştedir, gönül sevgilide.”

⁶⁴⁷ Ve daḡı vaṭan-ı aşlī ki 'ālem-i ḥaḳīḳatdır: İ'de yok.

⁶⁴⁸ perīşānī: perīşān İ.

dek (18) indirmeleriniñ sırrı ancak eṭrāfa bakmamak içündür. Bu ṭarīḳ-ı nāzenīnde (19) taḡyīr-i libās u sikke vü hırḳa olmayıp hemān nazarı ḫilāf-ı rızā-maḥalden [S 20a] (1) muḥāfaẓa için dā'imā nazar ber-ḳadem ile emr ederler.

Yād-kerd: Bu kelime-i (2) tayyibeniñ ma'nāsı gerek lisānen ve gerek ḳalben dā'imā Ḥazret-i Ḥaḳḳ'ı zākir (3) olup bir ān zıkr-i Ḥaḳ'dan ḡāfil ü zāhil olmamaḳdır. Ḥazret-i mürşidden (4) cehren ve yāḫud ḫafiyeten aḫz eylediği ism-i şerīfe ḫuzūr u şühūd ile meşḡul (5) ola. Ve zıkrden maḳşūd, ḳalben ta'zīm ü maḥabbet ile Ḥaḳ'dan dā'imā āḡāḫ (6) olmaḳdır.

Bāz-geşt: Bu kelime-i muḳaddeseniñ ma'nāsı sālik, her ḡāḫ ki (7) ḳalben me'zūn olduđu ism-i şerīf ile meşḡul ola. Bālāda, zıkr baḫşinde (8) tafşīli mürūr eylediği üzre ber-muḳteẓā-yı maḳām zıkr-i bir yāḫud üç (9) ve yāḫud yedi her ḳaç 'adedde fayşal verir ise lisān-ı ḳalb ile bir kerre (10) "Allāhumme ente maḳşūdī ve rızāke maṭlūbī." deyü⁶⁴⁹ ba'zı zevāt, "Zākir, (11) zıkr-i ḳalb ile meşḡul olduḡda bu du'āyı ber-vech-i muḥarrer lisānen zıkr etmektir." (12) dediler. Lākin eşher ü evlā [M 24a] olan, ḳalbendir. Ve ma'nāsı "İlāhī! Maḳşūdum (13) sensin ve maṭlūbum ancak rızā-yı şerīfiñdir." demektir.

Nigāḫ-dāşt: (14) Bu lafz-ı şerīfiñ ma'nāsı şu vechledir ki sālik ne zamān zıkre (15) iştigāl etse 'ale'd-devām ḫavāṭıra murāḳıḫ ola.⁶⁵⁰ Ve diḳḳat eyleye ki bir (16) āḫar fikr⁶⁵¹ ü ḫāṭıra ḫuṭūr etmeye; zīrā her bār vāḳı' olur ki sālik-i (17) zākir kendüyü zıkre meşḡul zann [İ 16a] edip bir de āḡāḫ olur ki fikrini (18) bir āḫar şey ile meşḡul bulur. Bu ḫālden ya'nī eşnā-yı zıkrde bir āḫar (19) fikr ü ḫāṭıra gelmemekten kendüyü muḥāfaẓa etmek elzemdir.

[S 20b] **Yād-dāşt:** (1) Bu kelime-i mübārekeniñ ma'nāsı, dā'imā zevḳ-ı vicdān⁶⁵² u maḥabbet ve ḫuzūr ile (2) ḫuzūr ma'-Allāḫ'a sa'y etmekden 'ibāretidir.

⁶⁴⁹ deyü: diye İ.

⁶⁵⁰ ola: M'de yok.

⁶⁵¹ fikr: zıkr M.

⁶⁵² vicdān: vicdānī İ.

Vuḳūf-ı zamānī: Bu kelime-i (3) mübārekeniñ ma‘nāsı, dā’imā muḥāsebe-i nefsdır. Ya‘nī şubḥ u şāmda (4) sālİK kendü nefsiyle bir muḥāsebe⁶⁵³ edip bugün ve yāḥud bu gece ve vaḳt (5) ne gūne mūrūr eyledi deyü tefekkūr ede ki eger ekşer-i evḳātı ‘ubūdiyyet-i Ḥāzret-i (6) Ḥaḳ ile mūrūr etmiş ise mesrūren Cenāb-ı Perverdigār’a ḥamd u şükr eyleye. (7) Ve eger hevā vü heves-i dūnyā ile mūrūr etmiş ise kendüye lev̄m edip (8) ve⁶⁵⁴ maḥzūn u maḡmūm olup tevbe vü istiḡfār [M 24b] ile müştāḡil ola. Mücerred (9) şām u seḫerde⁶⁵⁵ degil belki her ānda bu muḥāsebe ile meşḡul ola; zīrā her ānda (10) maḫzar-ı raḫmet ü ‘ināyet ḫaḳ ise Ḥaḳ ile iştīḡāle muvaffaḳ ola.⁶⁵⁶ (11) Yok, maḫzar-ı ḳahr u ḡāzab ḫaḳ⁶⁵⁷ ise mā-sivā ile iştīḡāl eder. Bu keyfiyyete⁶⁵⁸ (12) ḫāzerāt-ı⁶⁵⁹ iṣān, vuḳūf-ı zamānī tesmiye edip şart ‘add ederler.

(13) **Vuḳūf-ı ‘adedī:** Bu kelime-i şerīfeniñ ma‘nāsı zıkr-i ḳalbiñ ‘adedine (14) ri‘āyetdir. Ya‘nī keyfiyyet-i ma‘hūdeniñ zevḳına vuşūlde iḳtizā-yı ḫāl-i (15) sālİK üzre⁶⁶⁰ üçde ve beşde ve yedide tā yigirmi bire varıncaya ḳadar (16) a‘dādda bir kerre “Muḫammedün resūlu’llāh” deyip bāz-geşt eyleye; ya‘nī “Allāhumme ente (17) maḳşūdī.”⁶⁶¹ du‘āsını lisān-ı ḳalb ile ḳırā’at eyleye. Lisān-ı ḳalb ile (18) ta‘dād-ı zıkr etmek, ḳalbi meşḡuliyet-i āḫardan muḫāfaza için şart ‘add eyledikleri (19) mişillü “Lāzım degildir.” daḫı demişlerdir.⁶⁶² Lākin her ḫālde yine “Muḫammedün resūlu’llāh” [S 21a] (1) deyip ve “Allāhumme ente maḳşūdī.” du‘āsını oḳumaḳ lāzımdır. (2) Ḥülāşa-i kelām, maḳşūd, dā’imā ḫuzūr ma‘-Allāh ve devām-ı āḡāḫīdir. (3) Ve’s-selām.⁶⁶³

⁶⁵³ muḥāsebe: muḫākeme M.

⁶⁵⁴ ve: İ’de yok.

⁶⁵⁵ seḫerde: seḫer M.

⁶⁵⁶ ola: olur M.

⁶⁵⁷ ḫaḳ: M’de yok.

⁶⁵⁸ keyfiyyete: keyfiyyet M.

⁶⁵⁹ ḫāzerāt-ı: ḫāzret M.

⁶⁶⁰ üzre: M’de yok.

⁶⁶¹ Allāhumme ente maḳşūdī: Allāhumme ente maḳşūdī ve rızake maḫlūbī M.

“Allah’ım! Benim maksadım sensin.”

⁶⁶² demişlerdir: demişlerdir M.

⁶⁶³ Ve’s-selām: İ’de yok.

Vuķūf-ı ƙalbī: Bu kelime-i mübārekeniñ ma‘nāsı sālīk-i (4) zākīr, eşnā-yı zıkre⁶⁶⁴ dā’imā ƙalbe nāzır olup [M 25a] hużūr ma‘-Allāh ve devām-ı (5) āgāhī ile zıkr edip fikr-i mā-sivā ƙalbe gelmemesine ihtimām-ı tām ve mefhūm-ı (6) zıkre fikrini işgāl etmek [İ 16b] ve bir ān ƙalbden ğafil olmamaƙdır. (7) İmām-ı ƙarīƙat-ı hażerāt-ı İřān Cenāb-ı řāh-ı Bahāeddīn Naķřibend (8) hażretleri vuķūf-ı zamānī, vuķūf-ı ‘adedī ve hażs-ı nefesi ƙayd (9) buyurmayıp lākin bālāda taħrīr olunduĝu üzre Hażret-i ‘Abdülhālīƙ-ı (10) Ğucdūvānī cenābınıñ heřt kelimāti ve bir daħı vuķūf-ı ƙalbīyi⁶⁶⁵ “řarƙ-ı (11) a‘zamdır.” deyü buyurmuřlardır.⁶⁶⁶ Va’llāhu’l-hādī⁶⁶⁷ ilā sebīli’r-reřād.⁶⁶⁸

(12) Fařl-ı řālīř; Ez-rūkn-i Sūvūm

Der-beyān-ı Vāķı‘āt u Menām

(13) Huĝfī olmaya ki ƙarīƙ-ı nāzenīn-i Naķřibendiyye’de řuruķ-ı sā’irede gibi mebnā-yı (14) ƙarīƙat, menāmāt u vāķı‘āt degildir. Ya’nī řuruķ-ı sā’irede (15) tebdīl-i esmā ve ƙať-ı derecāt, vāķı‘āt ile olup dā’ire-i esmā, menām (16) velāyetiyle idāre olunur. Ve hilāfetleri daħı vāķı‘āt iledir. (17) řarīƙ-ı Naķřibendiyye’de böyle olmayıp ancak vech-i hāřřa, teveccūhdür. (18) Bu taķdīrce menām u vāķı‘āt egerçi uřūl-i ƙarīƙatdan degildir. (19) Lākin ‘ālem-i ma‘nādan sālīk haķķında ba‘zı terĝīb [M 25b] ü terhīb irā’e olunduĝda [S 21b] (1) ma‘lūmu olmaķ fā’ideden ğayr-ı hālī ve bā-huřuř kendüyü terbiye (2) vü teslīk ƙaydında olan sālīke lüzūmu zāhir ü celī olmaĝla bāb-ı (3) ma‘nādan daħı bir řemme beyāna āĝāz olundu.

“El-vāķı‘atu mā yurā min ‘alem(4)i’l-ĝaybi bi-eyyi vechi kāne.”⁶⁶⁹ Ya’nī⁶⁷⁰ vāķı‘a oldur ki ‘ālem-i ĝaybdan sālīke (5) irā’e oluna; ne vechle olur ise olsun. Ve vāķı‘a ile

⁶⁶⁴ zıkre: zıkrde M.

⁶⁶⁵ ƙalbīyi: İ’de yok.

⁶⁶⁶ buyurmuşlardır: buyurmuşlar M.

İ’de, bahis sonunda “Ve’s-selām.” ibaresi yer almaktadır.

⁶⁶⁷ İ’deki dua, burada sonlanmaktadır.

⁶⁶⁸ “Dosdoĝru yolun hidayet edeni Allah’tır.”

⁶⁶⁹ “Ğayb āleminden ĝörünen her ne ise o gerçek olandır.”

rü'yāniñ (6) farkı iki vechledir: Biri şūrī ve biri ma'nevī. Farq-ı şūrī oldur ki (7) vākı'a, beyne'n-nevm ve'l-yakāza olur. Ya'nī kuvve-i derrāke-i insāniyye, havāss-ı (8) zāhireden külliyyen münselih olmaz. Ve fark-ı ma'nevī oldur ki kalb, hicāb-ı (9) şūrīden⁶⁷¹ mücerred olup rūh, nāzır bi-nūri'llāh ola. Ve bu rütbede gāh (10) ilhām ve gāh vahy-i dil ve gāh kâ'ili ma'lūm olmayarak hātif-i ğaybī (11) bir kelām-ı esmā'ī ve gāh kalbde mücerred bir ma'nā bulunmağ ile olur. Ve bu maqāmda ba'zen tã'ife-i cinden dahı haber verirler. Bu vākı'a,⁶⁷² (12) şıdqa akreb olup aġleb-i ta'bīr iktizā etmez. Ve gāh ta'bīr olunur.

Rü'yā (13) oldur ki havāss-ı beşeriyye külliyyen münselih olup [İ 17a] insān bu 'ālemden kaç'-ı (14) 'alāka eyledikde rūh, 'ālem-i mişāle duḡul ü rü'yet eder. Bu⁶⁷³ rü'yā niçe⁶⁷⁴ (15) kısma münkasımdır. Bir kısmı 'ālem-i hisden münselih olup 'ālem-i mişāle müteveccih (16) olduğda muqaddemen bu 'ālemde [M 26a] hiss eylediği havādişden ba'zen nefis ve ba'zen (17) şeytān vāsıtasıyla hayāl bir şuret bağlayıp ve kuvve-i hāfıza anı (18) hıfz edip bīdārılığda 'aqla 'arz eder. Bu nev'e azġāş u ahlām (19) derler. Ve bunuñ dahı envā'ı vardır. Bu nev'ine rü'yā-yı himmet derler. [S 22a] (1) Meşelā, bir kimesneniñ kendüye dā'imā 'ulüvv-i himmeti olup ṭabī'atıñ dil-ḡāhını (2) ve olduğdu ṭarīkıñ ser-kārını ve ḡıdmet-i pādīşāhīde olan ḡademe, (3) ḡuzūr-ı pādīşāhīde⁶⁷⁵ bulunup bu⁶⁷⁶ emre me'mūriyyetini görmek gibidir. (4) Ve bir nev'ine dahı rü'yā-yı vehmī derler. Ol dahı azġāş u ahlām kabīlindedir. (5) Meşelā, faḡīr olan kimesne ġınāya müte'allıq şeyler ve “'Ālem-i ma'nāda (6) seniñ kısmetiñ Bağdād'dadır.⁶⁷⁷” yāḡud “Fülāna var bunu söyle, i'tibār (7) bulursun.” gibi ma'nalar görmek ve ṭalebe-i 'ulūmdan olan şaḡş “(8) Sen müctehid olursun ve ser-mezheb

⁶⁷⁰ ya'nī: İ'de yok.

⁶⁷¹ hicāb-ı şūrīden: hicābe-i şūrīden M.

⁶⁷² Burada, cümlenin devamı niteliğindeki “ba'zen tã'ife-i cinden dahı haber verirler. Bu vākı'a...” ifadeleri, tashih kaydıyla (صح) sayfa kenarına yazıldığından satır numaralandırmasına tâbi tutulmamıştır.

⁶⁷³ Bu: İşbu İ.

⁶⁷⁴ niçe: nice İ.

⁶⁷⁵ pādīşāhīde: şāhīde M.

⁶⁷⁶ bu: bir İ, M.

⁶⁷⁷ Bağdād'dadır: Bağdād'da M.

olursun. Böyle hareket eyle.” gibi (9) ba‘zı tenbîhler müşâhede etmek⁶⁷⁸ ve yâhud dervîşândan ise ‘arşa ‘urûc (10) ve dürlü dürlü envâr müşâhede ve “Sen rütbe-i ictihâda geldiñ ve müctehid-i (11) tarîksın.” deyü şeytân vesvesesiyle bu dâ‘iyelere düşmek (12) ve hüddâm-ı pâdişâhîden olup Enderûn ağavâtından⁶⁷⁹ iken kendüyü (13) silâhdâr ağa görmek ve zü‘amâ ve kapucibaşılardan olup vezîr (14) olmuş müşâhede eylemek⁶⁸⁰ gibi ma‘nâlara⁶⁸¹ [M 26b] rü’yâ-yı himmet ve rü’yâ-yı vehmî (15) derler. Ve dañı sevdavî olan şahşın siyâh u muzlim ve demevîniñ (16) kırmızı ve şafravîniñ şarı ve balgamîniñ beyâz görmesiniñ (17) i‘tibârı olmayıp bunlar cümle azğâş u ahlâmdan ma‘düddur. Ve dañı (18) bahâr u hazânda görülen rü’yâya i‘tibâr yokdur; zîrâ ol vaqtlerde (19) tabî‘at, ihtilâf u ihtilâl üzredir. Fe-emmâ bâlâda ta‘dâd olunan [S 22b] (1) aqsâmdan olmayan rü’yâ-yı şâliha-i sâlik, cüz’-i nübüvvettir ve üç kısma (2) münkasımdır: [İ 17b] Biri oldur ki ta‘bîre hâcet degildir, ‘aynî görölür. Bu hâl, (3) ba‘zı nâsda vâkı‘ olur. Ve i‘tidâl-i tabî‘at tesmiye ederler. Ve süllâk-ı (4) tarîkatda hezâr vâkı‘ olur,⁶⁸² Hazret-i İbrâhîm⁶⁸³ ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’ş-şalâtu (5) ve’s-selâm cenâblarınıñ Hazret-i Zebîhu’llâh ya‘nî İsmâ‘îl ‘aleyhi’s-selâm⁶⁸⁴ (6) cenâblarını zebh rü’yâsı gibi... Ve ikinci nev‘i ba‘zı ta‘bîr ü te’vîle muhtâcdır, (7) Hazret-i Yûsuf ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’s-selâm⁶⁸⁵ hazretleriniñ rü’yâ-yı meşhûreleri (8) gibi... Ve üçüncü nev‘i tamâm te’vîle muhtâcdır, ‘Azîz-i Mısr’ıñ gördüğü rü’yâ (9) ve zindândan iki şahşın görüp Hazret-i Yûsuf ‘aleyhi’s-selâma ta‘bîr (10) etdirdikleri rü’yâ gibi... Ve bu vâkı‘atın rü’yâ-yı şâliha mıdır ve⁶⁸⁶ vesâvis-i (11) şeytâniyye ve azğâş u ahlâm mıdır fark olunması ancak mu‘abbiriñ vicdânında (12) [M 27a] zühûr eden hâlet ileddir. Lâkin bu ta‘bîr,

⁶⁷⁸ müşâhede etmek: müşâhede M.

⁶⁷⁹ ağavâtından: ihvânından İ.

⁶⁸⁰ eylemek: etmek İ.

⁶⁸¹ ma‘nâlara: ma‘nâya M.

⁶⁸² süllâk-ı tarîkatda hezâr vâkı‘ olur: süllâk-ı tarîkıñ hezâr vâkı‘ olan hâlidir İ.

⁶⁸³ Hazret-i İbrâhîm: Seyyidinâ İbrâhîm İ.

⁶⁸⁴ ‘aleyhi’s-selâm: ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâm İ.

⁶⁸⁵ ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’s-selâm: ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâm İ, M.

⁶⁸⁶ ve: M’de yok.

pīr ü üstāddan ahz ve nefes-i (13) mürşid ile olur. Kendü kendüye ta‘bīr-nāme ve kitāb ile olur şeylerden degildir. (14) Ve rehābīn ü felāsife vü Brahma ve bunlar emşāli erbāb-ı riyāzātīn daḥı (15) rü’yāları olur⁶⁸⁷ ki vāqı‘a muṭābık olur. Ve umūr-ı ḥalkdan ba‘zı ḥavādişāt-ı (16) kevnıyyeden ḥaber verdikleri ‘aynī zuhūr eder. Ve tezkiye-i nefes ve kuvvet-i mizāc (17) ile keşf şüretinde ba‘zı muğayyibātdan şeyler müşāhede ederler; lākin (18) bunlar istidrāc maḳūlesindendir. Ya‘nī mü‘minīnīn rü’yāsı sebep-i fevz (19) ü felāḥ ve ḳurb-ı Ḥaḳ ve bunlarını gibi bādī-i dūrī-i Ḥaḳ ve sebep-i ḥızlāndır. [S 23a] (1) Ne‘ūzu bi’llāhi min zalike.

Ve daḥı ba‘zı ‘avām-ı nāsa iḡvā-yı şeyṭāniyyeden (2) hezl şüretinde şeyler vāqı‘ olur ki ḥaddi olmayan rütbelerde kendüyü (3) görüp ḡurūr ile hezār belāya uğrar. Meşelā, meşāhir-i⁶⁸⁸ kibār-ı ehlu’llāhdan⁶⁸⁹ (4) bir zāt-ı şerīf kendünün elini öpüp ḥuzūrunda ṭurur. Ve mi‘rāca (5) ‘urūc eder. Ve melā’ike-i kirām kendüye secde eder. Bunlar hep rü’yā-yı (6) vehmī maḳūlesindendir. Menḳūldür ki bir zāt görürmüş ki be-her gece (7) [İ 18a] kendüyü, melā’ike-i kirām gelip bir Burāk ile mi‘rāca götürürler. Ve ‘arş (8) u ferş ve cennet ü cehennem cümle⁶⁹⁰ gösterirler imiş. Bunu bir zāta nakl (9) eyledikde ol zāt [M 27b] “Burāk gelip seni āsumāna götürdükde bir kerre ‘E‘ūzu (10) bi’llāhi mine’ş-şeyṭāni’r-racīm.”⁶⁹¹ de.” deyü emr etmişler. Şaḥş-ı mezkūr, (11) “Bu vāqı‘a şeyṭānī midir?” deyü münfa‘il olmuş. Anlar daḥı “Şeyṭānī⁶⁹² (12) olmak lāzım degil; lākin isti‘āze eylemeniñ zararını nedir, bir kerre isti‘āze (13) eyle.” deyü cebr etmişler. Şaḥş-ı mezkūr, nuşḥ-ı ‘azīzi ḳabūl edip yine Burāk’a (14) rükūb ile Sidre-i Müntehā’ya vuşūlünde ḥātırına gelip bir kerre isti‘āze (15) eyledikde görür ki ḥānesi civārında bir mezbele ve bir kārīz güzergāhı var imiş. (16) Kendüsü ol maḥalde ḳu‘ūd eylemiş. Fi’l-ḥaḳīḳa böyle telvīşāt-ı şeyṭāniyye (17) ile vāqı‘āt çok olur. Bunlarını temyīzi ancak pīr ü mürşid ‘ināyetine (18) menūṭdur. Ve bu envā‘-ı

⁶⁸⁷ rü’yāları olur: rü’yāları ekşer olur İ, M.

⁶⁸⁸ meşāhir: meşāhīr M.

⁶⁸⁹ ehlu’llāhdan: ehlu’llāh ḥāzerātından İ.

⁶⁹⁰ cümle: M’de yok.

⁶⁹¹ “Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah’a sığınırım.” (Nahl, 16/98)

⁶⁹² Şeyṭānī: Şeyṭān İ.

menāmâtı fark eylemek, ta‘bîr-nāme ve fenn-i ta‘bîri (19) bilmek ile olmayıp haqq u bâtıllı,⁶⁹³ temyîz-i vicdānî bir hâletdir. [S 23b] (1) Ve tarîk-ı Nakşibendiyye’de tûruk-ı sâ’ire gibi olmayıp hemân sâlikiñ hilâf-ı şerî‘at (2) ve muğâyır-ı tarîkat vaz’ı zühûr eder ise anı, rû’yet ü terakķî (3) vü tedennîsini müşâhede eder. Ve dahı sâlik-i Haqq olan ancak kendü (4) hâlini görür; tâ rütbe-i kemâle resîde olmadıkça âhariñ hâlini ve âfâk (5) u havâdişi müşâhede edemez.

Ta‘bîr-i Menām: [M 28a] Bu fenn-i ta‘bîr, (6) bir deryâ-yı bî-pâyândır ki bu risâle-i muhtaşaranıñ beyânâ taħammülü yokdur. (7) Lâkin deryâdan bir kaçre mişillü sâlik-i Haqq’a lâzım olan⁶⁹⁴ mertebe, beyâna (8) şürû‘ olundu.

Ey tâlib-i Haqq! Erşedeka’llâhu.⁶⁹⁵ Ma‘lûmuñ olsun ki (9) bu ta‘bîr-i menâmda birkaç fâ’ide vardır. Ya‘nî sâlik her maķâmda (10) kendü terakķî vü tenezzülünü ve ‘ulüvv ü süflini ve haqq u bâtıllı⁶⁹⁶ ve vecd ü şevk (11) hâlâtını ve şifât-ı beşerî vü seb‘î vü melekî vü şeytânî vü ilhâmîden (12) kaçkı menzilde olduğunu bilip muķtezâ-yı hâle göre hareket eder. (13) Evvelâ sâlik, şifât-ı hâki⁶⁹⁷ mürûr eşnasında ya‘nî maķâm-ı nefste, (14) ma‘nâda çamurlu maħallerden ve bulanık şular ve muzlim yerler ve ‘amîk (15) mevķı‘lar ve vîrân şehir [İ 18b] ve harâb-hâne ve pest ü bülend câygâhlar (16) ve ince yollardan ‘ubûr eder. Ve mehîb-şûret-i eşhâş ile ceng (17) ü gavgâ etmek ve yüksek tağlardan⁶⁹⁸ atılmaķ ve bunuñ emşâli (18) maħûf vâķı‘alar görür.⁶⁹⁹ Ve her şifât ki kendüye şifât-ı gâlibe olmuşdur, (19) anı müşâhede eder. Meşelâ, hırş u tama‘ gâlib olursa kaçırınca vü kurd u fâre; [S 24a] (1) ve hisset ü zînet gâlib ise ayu vü hınzîr; ve ‘adâvet gâlib ise (2) yılan u ‘akreb; ve buhl gâlib ise kelb; ve kibr ü ‘adâvet gâlib (3) ise arslan u kaçpan; [M 28b] ve nefsanîyyet ü şehvet gâlib ise (4) horos; ve gâzab gâlib ise pars ki kelbiñ bir nev’idir. (5) Ve behîmiyyet ya‘nî ekl ü

⁶⁹³ bâtıllı: bâtıllı İ.

⁶⁹⁴ olan: M’de yok.

⁶⁹⁵ “Allah, seni olgun kılsın.”

⁶⁹⁶ bâtıllı: bâtıllı M.

⁶⁹⁷ hâki: hâli İ.

⁶⁹⁸ tağlardan: dağlardan İ.

⁶⁹⁹ görür: göre İ.

şürb ve nevm ü rāḥat gālib ise koyun; (6) ve tecemmülāt ve libās-ı fāhireye ibtilā gālib ise ṭāvus; ve ḥīle (7) vü ḥud‘a gālib ise tilkü vü şaḳāl u ṭavşan; ve hezl ü mezāk (8) u muḍḥiklik gālib ise maymūn u şebek müşāhede eder. Ve eger gördüğü (9) ḥayvānāt kendüye musallaṭ olur ise bu şıfatlar kendüde gālib (10) olmuş ve bunları helāk eder görür ise bu şıfatlardan geçmiş olur.

(11) İkinci mertebe, şıfāt-ı hidāyetdir ve maḳām-ı dildir. Sebzezār u çeşme (12) vü ḥavzlar ve bāğ u bāğçe vü ‘ālī ḳaşrlar⁷⁰⁰ ve āb-ı şāfī ve cevāhir-i nefīse (13) ve kevākib ü māh u āsumān müşāhede eder. Bunlar, cümle diliñ şıfātıdır.

(14) Üçüncü mertebe, rütbe-i rūḥdur.⁷⁰¹ Envār-ı bī-nihāye ve nā-mütenāhī ‘avālim seyr eder. (15) Ve āsumāna ‘urūc ve bī-keyfiyyet ü bī-reng maḥaller ve bī-cismāniyyet ḡarā’yib (16) ve tecellā-yı rūḥāniyyet temāşā eyler. Bunlarıñ cümlesi rūḥuñ nümāyişleridir.

(17) Dördüncü mertebe, āteşdir. Şem‘ler ve şu‘leler, berḳler ve yıldırım ve sūzişler (18) görür. Bundan daḥı ‘ubūr eyledikde beşinci mertebede müşāhede-i eflāk (19) ve bir āsumāndan bir āsumāna ‘urūc ve çarḥ-ı felek ile devr eder. Ve sitāre [S 24b] (1) [M 29a] vü māh görür. Bundan daḥı mürür edip altıncı mertebeye vuşülünde (2) müṭāla‘a-i melekūt ve müşāhede-i melā’ike ve istimā‘-ı āvāz-ı hātif (3) ve mu‘āyene-i bihişt ü duzaḥ ve rü’yet-i ‘arş u kürse⁷⁰² maḫzar olur. (4) Ve bu maḳāmlarda ba‘zı eşyā daḥı müşāhede eder ki ḳıyās ile tefhīm (5) [İ 19a] olunmaz. Ve cümlesiniñ ifāde vü ta‘bīri emr-i muḥāldir; zīrā her bir⁷⁰³ şahşıñ (6) ḥāline ve maḳāmına göre vāḳı‘ olur. Meşelā bāğ u bostān görür, (7) meyveleri ḥām, henüz ṭā‘āt u sülūkunda ḳuşūru olmağa delālet (8) eder. Ve ṭayrān eder; lākin bir bārīk yoldan mürür eyler, sülūkunda (9) naḳş ve za‘f-ı i‘tikāda delīldir. Ve eger güzergāhı yüz bağlamış (10) görür ise bürüdet-i ḳalb ve ḳillet-i maḥabbet ve ‘aşḳa dāldir. Ve eger (11) baḫr-ı şāf

⁷⁰⁰ ḳaşrlar: ḳuşūrlar M.

⁷⁰¹ rütbe-i rūḥdur: mertebe-i rūḥdur M.

⁷⁰² kürse: kürsiyye M.

⁷⁰³ bir: İ’de yok.

ve deryā-yı ‘amīk müşāhede eder ise alb-i řāf-ı sālīkdir. (12) Ve silāh u ālāt görür ise uvvet-i sālīkdir. Ve řađ cānibinden bir nāme (13) veriliyor ise sa‘ādete ve řol cānibinden verilir ise řaāvete (14) delālet eder. Ve derisini yüzüp ıkarırlar ise ‘iyāzen bi’llāhi te‘ālā (15) merdūd-ı řarīat olmağa delālet eder. Ve āhar post ilbās ederler ise (16) řarī-ı āhardan feyz-yāb olur. Ve yāhud āhar mürşidden istifāze (17) eder. Ve eger sultān görür ise [M 29b] rühdur. Ve eger āfitāb u māh-tāb (18) görür ise nūr-ı rüħ⁷⁰⁴ ve nūr-ı albdır. Ve eger řevābit ü seyyāre görür ise (19) envār-ı řā‘ātdır. Ve eger āsumān-ı bī-sitāre görür ise řafā-yı albdır.⁷⁰⁵ [S 25a] (1) Ve eger esb görüp süvār olur ise devlet-i sālīk ve maıyye-i (2) nefsdır ki aña rākib ü hākim olmuş olur. Ve eger deve göre⁷⁰⁶ ve aña (3) rākib ola, himmet-i hāzret-i pīrdır. Ve eger ‘ulemā görür ise emr-i zāhirde (4) uvvetine ve eger dervīřān görür ise emr-i ma‘nāda udretine delālet (5) eder. Ve eger kendüyü řübān olmuş görür ise rütbe-i irřāda (6) resīde olmasına delālet eder. Ve eger kendüyü ölmüş ve yāhud (7) serbürīde olmuş görür ise rütbe-i fenāya vuşulüne delālet eder. (8) Ve eger heft āsumān tahtında bir bahr-ı ‘azīm müşāhede ede⁷⁰⁷ ki kendü⁷⁰⁸ (9) māhī olup ol bahrda řināverlik eyleye; bahr, raħmet-i İlāhī’dır. (10) Ve buyururlar ki bir sālīk görür ki sīnesi üzre heft ademe⁷⁰⁹ olup (11) her ademedede bir nebī ve bir velī ve bir melek ola. İtizā-yı meşreb (12) ü rütbesi kendüye bir maām [İ 19b] ta‘yīn olunduğunu müşāhede etmektir. (13) Ve bunuñ emşali vāı‘āt, ta‘bīr itizā etmez. Ve dağı bir ‘ālem müşāhede (14) eder ki kemāliyle müzeyyen ü munaaş ve ğāyet mertebe-i hoř-řarđ ki [M 30a] ābil-i (15) ta‘rīf degildir ve kemāl-i mehābet üzredir. Bu maūle maāmı (16) velāyet-i suđrā ile ta‘bīr ederler.

⁷⁰⁴ Ve eger āfitāb u māh-tāb görür ise nūr-ı rüħ: İ’de yok.

⁷⁰⁵ İ’de buradaki ifadelerin yerleri karıştırılmış, ilgili ifadeler bir satır sonra düzeltilmiştir.

⁷⁰⁶ göre: görüp İ.

⁷⁰⁷ ede ki: eder ki İ.

⁷⁰⁸ kendü: kendüyü İ.

⁷⁰⁹ ademe: adem İ.

Ve daḥı⁷¹⁰ ḥafī buyrulmaya ki sālikiñ⁷¹¹ (17) gördüğü vākı‘āt, maḳāmātına ve ihtilāf-ı eşḥāşa taṭbīk ile (18) ta‘bīr olunur. Ya‘nī⁷¹² bir vākı‘ayı bir şahş, birkaç def‘a görür. Ve her (19) def‘asında muḳtezā-yı ḥāline nazaran başka ta‘bīr olunur. Meşelā bir sālik [S 25b] (1) āteş görse gāh şıfat-ı ğāzab ve āteş-i nefsdan mürüruna delālet (2) eder. Ve gāh āteş-i ‘aşḳ ve şevḳ-ı taleb ile ta‘bīr olunur. Ve gāh ğalebe-i (3) şıfat-ı şeytanet ile te‘vīl kılmır. Ve gāh āteş-i ḳabes-i hidāyet (4) ve gāh āteş-i ḳahr u ğāzab-ı Cenāb-ı Aḥadiyyet ve gāh müşāhede ile ta‘bīr (5) olunur.

Meşhūrdur ki İbn Sīrīn’e⁷¹³ üç şahş, ‘ālem-i ma‘nāda kendülerini (6) ezān okur gördüklerini taḳrīr eylediklerinde⁷¹⁴ birine Ḥac ve birine seriḳa (7) ve birine sū’-i ḥāl ile ta‘bīr etmişler. Bu ma‘nādan su‘āl olunduḳda (8) her biriniñ maḳām u ḥālī⁷¹⁵ iḳtizāsına taṭbīk ile ta‘bīr olunur deyü (9) buyurmuşlar. Ve’l-ḥāşıl, etḫāl-i ṭarīḳat, bidāyet-i ḥāllerinde böyle (10) ğidā-yı rüḥānī ile perveriş-yāfte olurlar. Bu eelden be-her ḥāl (11) şeyḫ ü mürşide eşedd-i ihtiyāc⁷¹⁶ der-kārdır ki sālik, menāmātını kendüye (12) ‘arz edip ne vechle [M 30b] ta‘bīr iḳtizā eder ise öyle ta‘bīr oluna. (13) Rük-n-i a‘zam, ṭarīḳat-ı mürşiddir. Ve ihtiyācı zarūriyyātdandır ki fenā-(14)fi’llāh rütbesine iṣāl ede. Ol vaḳt, cümle ḳuyūdātdan rehā vü āzād (15) olur. Ve aşl-ı sülük daḥı⁷¹⁷ budur. Va’llāhu’l-ḥādī ilā ṭarīḳı’s-sivā.⁷¹⁸

(16) Bu daḥı ma‘lūm ola ki sālikiñ ḥālī, ikiden ḥālī degildir. Bu taḳdīrce (17) gördüğü ma‘nā daḥı ikiden ḥālī olmaz.⁷¹⁹ Yā terhībāt u tenzīrāt (18) ve yāḥud⁷²⁰ tebşīrātdır. Eger gördüğü ma‘nā terhībāt ḳabīlinden ise (19) istiġfār ile iştigāl ede.

⁷¹⁰ daḥı: M’de yok.

⁷¹¹ sālikiñ: sālik M.

⁷¹² Ya‘nī: Meşelā ya‘nī İ.

⁷¹³ İbn Sīrīn’e: İbn Sīrīn ḥazretine M.

⁷¹⁴ eylediklerinde: etdiklerinde M.

⁷¹⁵ maḳām u ḥālī: maḳām-ı ḥālī

⁷¹⁶ eşedd-i ihtiyāc: eşedd ü ihtiyāc İ.

⁷¹⁷ daḥı: M’de yok.

⁷¹⁸ “Varlıklar yolunda hidayet edici olan, Allah’tır.”

⁷¹⁹ Bu taḳdīrce gördüğü ma‘nā daḥı ikiden ḥālī olmaz: M’de yok.

⁷²⁰ ve yāḥud: yāḥud İ.

Ve eger tebşîrât nev‘inden ise teşekkürüne [S 26a] (1) kıyâm eyleye. Ve bu ifâdemiz, şeyh olmadığı hâle göredir. Ve’s-selâmu (2) ‘alâ meni’t-tebe‘al-hudâ.⁷²¹

[İ 20a] (3) Faşl-ı Evvel; Ez-rükn-i Çehârüm

Der-beyân-ı Müşâhedât u Mükâşefât

(4) **Ķāle Resūlu’llāh *şalla’llāhu*⁷²² ‘aleyhi ve sellem.**

“Ecî‘ü buṭūnekum, de‘u’l-hırş, (5) ve e‘rū ecsādekum, kaşşiru’l-emele ve eṭmi’ü ekbādekum de‘u’d-dunyā; (6) le‘allekum teravna’llāhe bi-ḳulūbekum.”⁷²³

Hāzret-i H̄āce-i ‘ālī-şān,⁷²⁴ bu ḥadīş-i şerīfde (7) murād-ı Hāzret-i Peygamberī bu gūne⁷²⁵ deyü buyururlar ki envār-ı āşār-ı esmā ve şifāt-ı (8) İlāhī ile zāhir ü bāṭın māl-ā-māl olup envār-ı vücūd-ı İlāhī’yi başar-ı (9) başīret ile [M 31a] görmege şühūd u müşâhede derler. Bunuñ tarīķı, bālāda (10) meşṭūr ḥadīş-i şerīfiñ ma‘nāsıyla taḥaḳḳuḳdur. Ebu’l-‘Abbās (11) ibn ‘Aṭā bu āyet-i şerīfiñ tefsīrinde bu gūne ḥaḳīķat-pīrā olurlar⁷²⁶ ki (12) **ḳavluhu te‘ālā:** “İnne’lllezīne ḳālū Rabbuna’llāh.”, ey bi’l-mücāhede; “Şummesteḳāmū.”, (13) ey ‘alā bastı’l-müşâhede.⁷²⁷

Erbāb-ı ḥaḳīķat müşâhedeysi iki kısma taḳsīm (14) ederler: Bir kısmı şaḥv u şıḥḥate yaḳındır. Ve bir kısmı ğalebe-i farṭ-ı maḥabbetden cezb (15) ü istiğrāḳdır. Şeğaf-ı maḥabbet⁷²⁸ bir dereceye resīde olur ki cümle-i mevcūdāt, (16) ‘ayn-ı maḥbūb olup maḥbūbdan ğayrı ḳaṭ‘an bir şey meşḥūd olmaz. (17) Muḥammed Vesī‘ *radī*

⁷²¹ “Selâm, Allah’ın hidayetine tâbi kimselerin üzerine olsun.”

Bu ifadeden sonra İ’de, “Yā hū!” ibaresi yer almaktadır.

⁷²² şalla’llāhu: şalla’llāhu te‘ālā İ.

⁷²³ “Karınlarınızı aç bırakınız, hırstan uzaklaşınız, görünüşünüzü sadeleştiriniz, arzularınızı azaltınız, gönlünüzü ferah tutunuz ve dünyayı bırakınız. Umulur ki Allah’a kalplerinizle yönelmiş olursunuz.”

⁷²⁴ Hāzret-i H̄āce-i ‘ālī-şān: Hāzerāt-ı H̄ācegān-ı ‘ālī-şān İ.

⁷²⁵ gūne: gūnedir ki İ, M.

⁷²⁶ olurlar: olur M.

⁷²⁷ “Mücāhede ile ‘Şüphesiz, Rabbimiz Allah’tır.’ (Fussilet, 41/30) deyip müşâhede ile ‘dosdoğru istikamette’ (Fussilet, 41/30) yürüyenler...”

⁷²⁸ Şeğaf-ı maḥabbet: Şefḳat ü maḥabbet İ.

‘*anhu*⁷²⁹ *Mevlāhu’l-Bedī’* cenābları buyururlar ki “Mā ra’eytu şey’en (18) illā ve ru’yetu’llāhu fīhi.”⁷³⁰ Kibār-ı ehlu’llāhiñ “İllā ra’eytu’llāhu ba‘dehu ve қablehu.”⁷³¹ (19) kelāmları meşhūr u mütevātirdir. Ve bunlar şahv u şihhate қarībdir. Hāzret-i Şeyh Şiblī [S 26b] (1) *қuddise*⁷³² *sırruhu’l-‘ālī* hāzretleri buyururlar ki “Mā ra’eytu şey’en қattı illā’llāh.”⁷³³ (2) Bu tecelliyyāt-ı maḥabbet bir dereceye resīde olur ki muḥibb-i maḥbūbdan ḡayrı (3) bir şey görmez. Bu tecellī, maḥabbet ile olur. Ve bu hāl, maḥv u sekr ü cezbeye (4) aқrebdir. Belki ‘ayn-ı sekr ü istiḡrāқdır.

Menқūldür ki zamān ile bir şahş, (5) ferzendiyle berāber ehlu’llāhdan bir zātıñ ziyāret-i şerīfelerine⁷³⁴ varmış. (6) [M 31b] Hūzūr-ı ‘ālilerinde bir ṭabaқ ‘asel-i muşaffā ṭururmuş. Dest-i şerīflerini (7) būs edip şabī-i mezbūr dahı būs eyledikde gözü ‘asele düş olup⁷³⁵ (8) dīde-düz olmuş. ‘Azīz hāzretleri, ṭıfl-ı mezkūrdan [İ 20b] “Oḡlum, ismiñ (9) nedir?” deyü su’āl buyurduқlarında “Baldır.” deyü cevāb verir. “Vālideniñ ismi (10) nedir?” deyü su’āl buyurduқlarında yine “Baldır.” deyü⁷³⁶ cevābını verir. Ve “Ders oқur musun (11) ve h’āceñ kimdir?” ve “Қanқı maḥalleden olursun?” deyü su’āl eylediklerinde (12) “Bal oқurum ve h’ācem baldır ve bal maḥallesinden olurum.” deyü cevāb (13) verip hūlāşa-i kelām, ilā yevmi’l-қıyām⁷³⁷ su’āl olunsa baldan ḡayrı (14) bildiḡi ve gördüḡü ve cevābı olmadıḡı taḥaққuқ eyledikde ‘azīz hāzretleri ṭıfl-ı (15) mezbūruñ bu aḡlāқ u revişinden ve istiḡrāқından ḡoşlanıp pederine (16) ḡiṭāb ile “Bu ma‘şūmuñ şıfat-ı ḡālibesi maḥabbetde⁷³⁸ istiḡrāқ u istihlāқdır. (17) Ve bu, ‘alāyim-i kemāldendir. Bizim hücre-i terbiyemize⁷³⁹ tevdi‘ eyleseñiz Cenāb-ı Hāқ’dan ümmīddir (18) ki erbāb-ı kemālden bir zāt-ı ‘azīmü’l-

⁷²⁹ rağıya’llāhu ‘anh: M’de yok.

⁷³⁰ “Kendisinde Allah’ı görmediḡim hiçbir şey olmadı.”

⁷³¹ “Öncesinde ve sonrasında Allah’tan başka hiçbir şey görmedim.”

⁷³² *қuddise*: *қaddesa’llāhu M.*

⁷³³ “Asla Allah’tan başka bir şey görmedim.”

⁷³⁴ şerīfelerine: şerīflerine M.

⁷³⁵ düş olup: düşüp İ.

⁷³⁶ deyü: M’de yok.

⁷³⁷ ilā yevmi’l-қıyām: ile’l-қıyām İ.

⁷³⁸ maḥabbetde: maḥabbet-i İ, maḥabbetden M.

⁷³⁹ terbiyemize: terbiyemizde M.

ğadr ola.” deyü buyurup (19) terbiyeti ile meşğul olmuşlar. Fi'l-ğakīka buyurdukları gibi olmuş.

[S 27a] (1) Reċa'nā ile'l-mağşūd.⁷⁴⁰ Erbāb-ı şühūduñ ħālī ħavādişāt-ı kevnıyyeden (2) bir ħādişeye dūċār olsalar başarları ol kārı görüp ol (3) ānda başiretleri Ĥazret-i Kārsāz-ı Kirdigār'ı görür. Erbāb-ı [M 32a] istidlālīñ (4) eşerden mü'eşşire ve mü'eşşirden eşere intikāl-i delīlleri dīgerdir, (5) tağrır olunan gibi degildir. Tarīğ-ı erbāb-ı cezbe,⁷⁴¹ mağabbetde bu tarīğ-ı ħicābdır. (6) Tıflıñ ħālī gibi “Men aħabbe şey'en lā yuṭālī' ġayruhu ve men 'arefe şey'en lā yuhārib ġayruhu.”⁷⁴² Her kim ki bir şeye⁷⁴³ şiddetle mağabbet eyleye; cümle eşyā be-her ħāl (8) nağar-ı i'tibār ile manzūru olmadığı bedīhīdir. Cenāb-ı Perverdigār-şān, (9) ħuşūsiyyet-'unvān, Ĥazret-i Nübüvvet-penāhī de Leyle-i Mī'rāċ'da bu vechle (10) buyurmuşdur.

Ķāla'llāhu *tebāreke ve te'ālā*: “Mā zāğā'l-başaru ve mā tağā.”⁷⁴⁴ Bu āyet-i (11) şerīfiñ tefsīrinde müfessirīn-i kirām ħazerātı “Ey min şiddetin şevkihi (12) ila'llāhu te'ālā 'azze ve celle.”⁷⁴⁵ ile tefsīr etmişlerdir. Her kim çeşm-i serini (13) mücāhede ile shevātdan uyuda,⁷⁴⁶ Cenāb-ı Ĥağ *subĥānehu ve te'ālā* müşāhedede (14) çeşm-i serini küşāde eder.⁷⁴⁷ Ya'nī her kim baş gözünü [İ 21a] ħarāmdan yuma, müşāhede ile (15) ħalb gözü açılır. Cenāb-ı Perverdigār: “Ķul lil'mu'minīne yağudḏū min ebşārihim.”⁷⁴⁸ (16) buyurmuşdur. Bu āyet-i şerīfiñ tefsīrinde Sehl⁷⁴⁹ bin 'Abdullāh Tüsterī (17) ħazretleri buyururlar ki “Men ġamaza başarahu 'ani'llāhi ħarfetu 'aynin lā yehtedī ileyh (18) ṭüle 'umrehu.”⁷⁵⁰ Ya'nī bir şahş, göz yumup açınca Cenāb-ı Ĥağ'dan ġāfil olsa (19) müddet-i 'ömründe hidāyet bulmaz. [M 32b] Bu mağāmıñ

⁷⁴⁰ “Konuya dönelim.”

⁷⁴¹ cezbe: cezb İ.

⁷⁴² “Bir şeyi seven, ondan başka hiçbir şeyle iştigal etmez.”

⁷⁴³ şeye: şeyde İ.

⁷⁴⁴ “Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı.” (Necm, 53/17)

⁷⁴⁵ “Yani heybet ve azamet sahibi Allah'ın zātına karşı duyulan ileri derecede şevkten ötürü...”

⁷⁴⁶ uyuda: örte M.

⁷⁴⁷ eder: ede İ.

⁷⁴⁸ “(Resülüm!) Mü'min erkeklere gözlerini (harama) dikmemelerini söyle. (Nûr, 24/30)

⁷⁴⁹ Sehl: Süheyl İ.

⁷⁵⁰ “Her kim bir anlık dahi yönünü Allah'tan başka bir yöne çevirirse ömür boyu hidayet bulmaz.”

taḥḳīkī muḥtāc-ı tafşīldir; lākin [S 27b] (1) maḥalliñ taḥammülü yoḳdur. Ehl-i müşāhede ‘inde zamān-ı müşāhede vü mu‘āyeneyi (2) ‘ömrden ‘add edip bākī zamānı ‘ömrden şaymazlar. Ebū Yezīd-i Bişāmī (3) *revvaḥa’llāhu rūḥahu’s-sāmī* ḫazretlerinden sinn-i şerīflerini⁷⁵¹ su’āl eylediklerinde (4) “Dört yaşındayım.” buyurmuşlar.⁷⁵² Aḥbāb, tekrār su’āl ile “Yā Şeyḫ! (5) Seniñ sinniñ yetmişe yetmiş iken⁷⁵³ dört yaşındayım deyü buyurmañızñ (6) ma‘nāsı nedir?” dediklerinde “Ḥicāb-ı sivādan rehā bulup rütbe-i ‘aliyye-i şühūda (7) vuşlümüz dört sene oldu. Bunu ‘ömrden ma‘dūd ederim.” deyü cevāb (8) vermişler.

(- . - . - / - . - . - / - . - . -)

Beyt: Ger ber-ārī yek nefes bā-nām-ı ū

Bihter ez-şad sālē ṭā‘at (9) ḡayr-ı ū⁷⁵⁴

Ḥuzūr ile bir nefes Ḥaḳḳ’ı zıkr etmek ḡaflet ile yüz yıl (10) ṭā‘at eylemekden yegdir. Bu şühūd ise ḫuzūr ile ‘ayn-ı zıkrdir. Meşelā (11) āsumāna nazār eylese mazḫar olduḡu “Azīm” ismini müşāhede eder. Ve deryāya nazār (12) etse mazḫar olduḡu “Vāsī” ismini müşāhede eder. Ve cūybār⁷⁵⁵ u çeşmesār⁷⁵⁶ (13) u āb-ı hoş-güvāra nāzır olsa “Ḥayy” ism-i şerīfini müşāhede eder. Āteşe nazār (14) eylese “Ḳābīz” ism-i şerīfini ve insān görse “Cāmi” ism-i şerīfini ve ‘ulemādan (15) bir zāt meşhūdu olsa “Alīm” ism-i şerīfini ve eṭibbādan bir zāt [M 33a] görse (16) “Şāfī” ism-i şerīfini ve küffārdan birini görse ve pāpās u rehābīn görse (17) “Muḍil” ism-i

⁷⁵¹ şerīflerini: şerīflerin İ; şerīflerinden M.

⁷⁵² buyurmuşlar: deyü buyurmuşlar İ.

⁷⁵³ yetmişe yetmiş iken: yetmiş yaşına yetmiş iken İ.

⁷⁵⁴ ḡayr-ı ū: ḫayr-ı ū İ.

“Eğer tek bir nefesini bile O’nun (Allah’ın) adıyla alsan, (bu davranışın) yüz senelik içi boş ibadetten evlâdır.”

⁷⁵⁵ cūybār: cūybāra M.

⁷⁵⁶ çeşmesār: çeşmesāra M.

şerîfini müşâhede eder. Ve zâlemeden birini görse “Cebbâr” (18) u “Kahhâr” ve cellâd görse “Mümît” esmâ-i şerîfini müşâhede eyler.⁷⁵⁷ Hülâşa-i (19) kelâm, eşyâ-i sâ’ire⁷⁵⁸ dağı buña kıyâs olunarak mevcûdâtđan bir şey [S 28a] (1) yoğdur ki [İ 21b] mazhar-ı esmâ-i İlähiyye olmaya. Binâ’en ‘alâ zâlike, aşhâb-ı müşâhede (2) her şeyiñ mazhar olduğu ism-i şerîfi müşâhede buyururlar. Ve⁷⁵⁹ mükâşefeniñ (3) dağı merâtibi vardır: Evvelâ⁷⁶⁰ keşf-i qubûr olur. Qubûrda olan mevtâniñ (4) mütene‘im ü mu‘azzib olanlarını keşf eder. İkinci rütbede keşf-i şudûr (5) olur. Ya’nî her kim ile hem-şoğbet olur ise aniñ sırr-ı zamîrine muharrim (6) ü vâkıf olur. Üçüncü⁷⁶¹ rütbe keşf-i elvâhdır. Ya’nî elvâh-ı âsumânî (7) kendüye münkeşif olup sırr-ı kazâ vü qadere âgâh olur. Ve dağı (8) dîğer mükâşefe-i ‘avâlimiñ⁷⁶² hadd ü nihâyeti yoğdur.

Hafî buyrulmaya ki bu⁷⁶³ mükâşefe (9) devletine nâ’il ve bu genc-i bî-kerâna vâşıl olmanıñ tarîkı budur ki bâlâda (10) bi’d-defa‘ât tağrîr olunduğu üzre âdâb-ı şerî‘at-ı ğarrâyı, “Kemâ-hiye hağkuhâ (11) ba‘de’l-icrâ’i şerâ’it.”⁷⁶⁴ lâzimesiyle ve meşâyih hazerâtınıñ ta‘lîmleri vechle (12) âyîne-i qalbe maşqala-i “Lâ ilâhe illa’llâh” ile [M 33b] cilâ verip harâret-i zikr, tamâm (13) vücûdu istîlâ eyledikten soğra istiğrâk ve keyfiyyet-i ma’hûde zuhûrunda (14) qalbe müteveccih olur. Bidâyet-i hâlde evvelâ berq gibi bir nûr-ı lâmi‘-i serî‘ü’s-seyr (15) zuhûr edip ân-ı ğayr-ı münkasımda zâ’il olur. Bir müddet bu nehc üzre (16) geçip ba‘dehu şem‘ u meş‘al gibi envâr müşâhede eder. Ba‘dehu hurde-i (17) kevâkib gibi ve ba‘dehu kevkeb-i dürrî ve ba‘dehu hilâl ve ba‘dehu mâh-ı tâbân (18) ve ba‘dehu âfîtab-ı rahşân gibi envâr zuhûr eder.⁷⁶⁵ Ba‘dehu rûz gibi tamâm (19) münevver olup ervâhla görüşür. Bundan soğra ahvâl u keyfiyyet [S 28b] (1) ü kemmiyyetden mücerred ve reng ü levnden ‘arî nûr-ı muğlak

⁷⁵⁷ eyler: eder M.

⁷⁵⁸ eşyâ’-i sâ’ire: hağikî eşyâ’-i sâ’ire İ.

⁷⁵⁹ ve: M’de yok.

⁷⁶⁰ evvelâ: İ’de yok.

⁷⁶¹ Üçüncü: Ve üçüncü İ.

⁷⁶² ‘avâlimiñ: ‘âlemiñ M.

⁷⁶³ bu: M’de yok.

⁷⁶⁴ “Şartları, hakkıyla yerine getirdikten sonra...”

⁷⁶⁵ ve ba‘dehu mâh-ı tâbân ve ba‘dehu âfîtab-ı rahşân gibi envâr zuhûr eder: İ’de yok.

ta‘bîr olunur (2) bir nûr zühûr eder. Ve ba‘zen vâkı‘ olur ki verâ-yı hicâb-ı kalb ü rûhdan (3) kalbiñ şafâsı mertebe envâr-ı İlahiyye ‘aks-endâz zühûr olur. Çünânçe (4) Hazret-i Halîlu’llâh ‘aleyhi şalavātu’l-âlihi cenâbınıñ şân-ı şerîfinde nâzil olan (5) “Felemmâ cenne ‘aleyhu’l-leylu ra’â kevkebâ. Qâle hâzâ Rabbî, felemmâ efele (6) kâle lâ uhibbu’l-âfilîn.”⁷⁶⁶ âyet-i şerîfiniñ⁷⁶⁷ te’vîlinde aşhâb-ı te’vîl (7) buyururlar ki evvelâ nûr-ı şühûd, mir’ât-ı kalb-i ‘âlîlerinde nûr-ı hürd-ı kevâkib (8) gibi zühûr edip aña iltifât buyurmadılar. Ba‘d ez-îñ mâh-tâb gibi (9) ve ba‘d ez-îñ âfitâb gibi zühûr edip aña dağı [İ 22a] iltifât [M 34a] buyurmadılar. (10) “İnnî veccehtu vechiyellezîne faţare’s-semavâti ve’l-‘arz.”⁷⁶⁸ deyip vech-i hâşş-ı (11) İlahî’ye müteveccih oldular; çünkü bu envârıñ nihâyetinde olan nûr-ı zât-ı (12) İlahî müşâhede oluna. Dilde bir zevk-ı vicdânî ve şafâ-yı rûhânî (13) zühûr eder ki ta‘bîr ü taqrîr ile tefhîm⁷⁶⁹ olunur maķâlâtdan degildir. (14) Ve bir vechle ‘ibâre vü ta‘bîre sığmaz. Ve hazerât-ı yârâna hafî olmaya ki (15) bu müşâhede vü mükâşefe, emr-i zevkîdir. Lâkin hasebü’l- imkân bu vechle (16) tafşîl olunabilir ki **kâla’llâhu te‘âlâ**: “Fe-keşefnâ ‘anke ğıţâ’eke (17) fe-başaruke’l-yevme hadîdun.”⁷⁷⁰ Haķîķat-ı mükâşefeniñ rüşen-i ta‘rîfi, cümle (18) eşyânıñ haķîķatı sâlike münkeşif olmaķdır. Bu ‘âlem-i hisde olan (19) mevcûdât hârici havâss-ı hamse-i zâhire ile⁷⁷¹ ne gûne maşsûs u meşhûd [S 29a] (1) olur ise çeşm-i zâhir ile mubaşşır u⁷⁷² mer’î olmayan rûhâniyyât, (2) çeşm-i başîret⁷⁷³ ve havâss-ı hamse-i bâtına ile öyle maşsûs u mubaşşır u mer’î (3) olur. Havâss-ı hamse-i bâtınadan murâd, kalb ve rûh ve sır ve hafî (4) ve ahfâ.⁷⁷⁴ Bunlarıñ ki hükümü tamâm cârî ola. ‘Âlem-i rûhânî bunlar ile (5) derk ü manzûr olur. Sâlik-i

⁷⁶⁶ “Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü, Rabbim budur, dedi. Yıldız batınca, batanları sevmem, dedi. (En’âm, 6/76)

⁷⁶⁷ şerîfiniñ: şerîfiñ M.

⁷⁶⁸ “Ben yüzümü, gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah’a çevirdim.” (En’âm, 6/79)

⁷⁶⁹ tefhîm: fehm M.

⁷⁷⁰ “Andolsun sen bundan gaflette idin; derhâl biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir (denir).” (Kâf, 50/22)

S, İ ve M’de, âyetteki “fe-keşefnâ” ifadesi, sehven “felemmâ keşefnâ” şeklinde yazılmıştır.

⁷⁷¹ havâss-ı hamse-i zâhire ile: havâss-ı hamse ile zâhir İ.

⁷⁷² mubaşşır u: mubaşşıra M.

⁷⁷³ başîret: başîreti İ.

⁷⁷⁴ ahfâ: ahfâdır İ, M.

meczûb, cezbe-i irâdiyye⁷⁷⁵ ile⁷⁷⁶ “esfel(6)u’s-sâfilîn”⁷⁷⁷ tabî‘atdan a‘lâ-yı ‘iliyyîn-i şerî‘ata kadem koyar. Ve cādde-i (7) tarīkatda kânûn-ı [M 34b] mücâhede vü riyâzât ve bedreka-i hidâyete mütâba‘at ile (8) ‘âzim-i Ka‘be-i Maḥbûb-ı Ḥaḳîkî olduḳda ‘abd ile Rab⁷⁷⁸ beyninde olan (9) yetmiş biñ ḥicâb ki nişfı nûrânî ve nişfı zulmânîdir.⁷⁷⁹ Bunlardan (10) ser-cümle mürûr edip vâşıl-ı ḥaḳîkat olur. Ḥucub-ı zulmânî, keşâyif-i (11) nefsanîyyedir. Ve ḥucub-ı nûrânî, keşf ü kerâmâtdır. Bu keşf ü kerâmâtdan (12) ve maḳâmâtdan yek-be-yek mürûr edip cümlesi tamâm olmadıḳça vâşıl-ı (13) Ḥaḳ olmak muḥâldir. Ve bu keşf ü kerâmât, muḳtezâ-yı ḥâle göre (14) zühûr eder. Ya‘nî çeşme münâsib olan maḳâmda keşf-i nazârî zühûr (15) eder. Dîde-i ‘aḳlıñ inkişâfından nâşî şafâsı kadar keşf-i nazâr⁷⁸⁰ (16) zühûr eder. Ve bu keşf-i nazârîye⁷⁸¹ çendân i‘tibâr yokdur; zîrâ (17) her ne ki manzûr ola, ol maḥalle [İ 22b] kadem-nihâde olmak olmaz. Ve⁷⁸² ḥukemâ-i felâsife (18) ekşer bu maḳâmda vâdî-i ḥizlânda ḳalmışlardır. Bu keşf-i nazârî rütbesine (19) resîde olup ma‘ḳûlât u maḥsûsât-ı keşfî ḥicâbını tayy eyledikten sonra [S 29b] (1) keşf-i dil şühûdu zühûr eder. Buñ keşf-i sırr-ı ilhâmî daḫı derler. (2) Bu maḳâmda rûḥânî vü cismânî mâ-sivâ münkeşif olur. Bundan sonra (3) keşf-i rûḥânî zühûr eder. [M 35a] Bu maḳâmda cennet ü cehennem ve melâ’ike müşâhede (4) olunur. Ve nâ-mütenâhî ‘avâlim münkeşif olur. Ve Ḥazret-i Şeyḫ *ḳuddise sırruhu* (5) ḥazretlerinden menḳûldür ki⁷⁸³ sâlik-i Ḥaḳḳ’a zemîn ü âsumân keşf olur. (6) Ve kıyâmet ḳâ’im olmuş görünür. Ve cevânib-i erba‘asından ḥicâb mürtefi‘ ve (7) mâzî vü muzâri‘ ber-ḫaraf olup cümleñ ma‘nâsı bir olur. (8) Bu keyfiyyet, ḥayḫa-i ‘aḳldan ḥâric olan mevâddandır. Ve ‘aḳl ile derk (9) olunmaz emr-i zevḳîdir. Bu maḳûle mükâşefeye keşf-i rûḥî ıtlâḳ

⁷⁷⁵ irâdiyye: irâde M.

⁷⁷⁶ irâdiyye ile: irâdeye İ.

⁷⁷⁷ “Aşaḳıların aşâḳısı...” (Tîm, 95/5)

⁷⁷⁸ Rab: Rabb-i te‘âlâ İ.

⁷⁷⁹ nişfı nûrânî ve nişfı zulmânîdir: nişf-ı nûrânî ve nişf-ı zulmânîdir İ.

⁷⁸⁰ nazâr: nazârî M.

⁷⁸¹ nazârîye: nazârîyi M.

⁷⁸² ve: İ’de yok.

⁷⁸³ ki: M’de yok.

olunur; (10) lākin çendān i‘tibārı yokdur; zīrā rūḥ, Müslim ü kāfirde mevcüddür. (11) Kuvvet-i mücāhedāt ve keşret-i riyāzāt ile ‘ālem-i ervāḥa vāşıl olduḡda (12) bu maḡūle mükāşefāt ve ṡayrān-ı hevā ve seyyāḡī-i deryā ve bunuñ emşāli (13) ḡavārıḡ zuhūr eder. Bunlara kerāmet-i kevnıyye ıtlāḡ olunur. ‘İnde’l-‘avām (14) mu‘teber olup erbāb-ı ḡāl ‘indinde bī-i‘tibārdır,⁷⁸⁴ zīrā ehlu’llāḡ ḡazerātına (15) maḡşuş olan ḡālātndan degildir. Bundan şoñra keşf-i ḡafī zuhūr (16) eder. Erbābı ‘indinde bunuñ i‘tibārı tāmı vardır; zīrā bu rūḡ-ı ḡafī (17) ancak ‘uşşāḡ-ı İläḡıyye’ye maḡşuşdur. Ve bu keyfiyyetiñ zuhūrunda [M 35b] riyāzāt (18) u mücāhedātıñ medḡali olmayıp ancak mevāhib-i İläḡıyye’den vehbī bir ‘ināyet-i (19) maḡşuşadır. Ve ḡafī buyrulmaya ki ḡalb, ‘ālem-i mülk ü melekūt beyninde vāşıtır. [S 30a] (1) Ya‘nī ‘ālem-i cismānī vü rūḡānī beyninde olup rūḡ u ‘aḡldan istifāze (2) ve bedene ifāze eder. Ve sır, dil ile rūḡ beyninde vāşıtır olup (3) rūḡdan aḡz u istifāze ve ḡalbe ifāze eder. Ve ḡafī, rūḡ ile (4) şıfāt beyninde vāşıtır olup ‘ālem-i şıfātndan istifāze (5) ve rūḡa ifāze eder.⁷⁸⁵ Ve bu nūruñ ‘aksi ‘ālem-i rūḡānıyye⁷⁸⁶ resīde (6) olur ve bu sırdandır. “Taḡallaḡu bi-aḡlāḡı’llāḡ.”⁷⁸⁷ [İ 23a] mefhūm-ı şerīfi üzre (7) buña keşf-i şıfātī tesmiye ederler. Eger şıfat-ı ‘ilmiyye ile tecellī vü keşf (8) zuhūr eder ve bu ‘ilm ile ‘ālim olur ise ‘ālim-i ‘ilm-i ledünnī derler. (9) Ve eger şıfat-ı “Sem” ile keşf olur ise istimā‘-ı kelām-ı ḡaḡıḡı eder. (10) Ve eger şıfat-ı “Başar” ile keşf olur ise rü’yet ü müşāhedāt (11) zuhūr eder. Ve eger şıfat-ı “Celālī”⁷⁸⁸ ile tecellī vü keşf zuhūr eder ise (12) fenā-yı ḡaḡıḡı zuhūr eder. Ve eger şıfat-ı “ḡayy” u “ḡayyüm” ile tecellā-yı Cemāl⁷⁸⁹ (13) zuhūr eder ise beḡā-yı ḡaḡıḡı zuhūr eder. “Bāḡı” şıfat-ı İläḡıyye buña (14) ḡıyās oluna. Ammā tecellā-yı zātī-i İläḡı bir maḡām-ı ‘ālīdir⁷⁹⁰ ki bu keвне şıḡmaz. (15) Ve bu maḡām-ı celīle vuşul-i mümkin vuḡū’u [M 36a]

⁷⁸⁴ bī-i‘tibārdır: bā-i‘tibārdır M.

⁷⁸⁵ Buradaki “Sır” ve “ḡafī” bahisleri, M’de birbirine karışırılmış ve söz konusu bahisler, tek bir cümle hālinde, yanlış bir biçimde yazılmıştır.

⁷⁸⁶ rūḡānıyye: rūḡāniyye M.

⁷⁸⁷ “Allah’ın aḡlāḡı ile aḡlāḡlanınız.”

⁷⁸⁸ Celālī: Celāl İ, M.

⁷⁸⁹ tecellā-yı Cemāl: tecellī-i Cemāl İ.

⁷⁹⁰ ‘ālīdir: ‘ālīlerdir İ.

muḥāldir. Ya‘nī imkān-ı zātīsi (16) olup vücūdu nā-mevcūddur; zīrā eger imkān-ı zātīsi olmasa (17) Ḥāzret-i Mūsā ‘alā nebiyyinā ve ‘aleyhi’ş-şalātu ve’s-selām cenābları “Rabbi erinī (18) enzur ileyke.”⁷⁹¹ buyurmaz idi ki “Ṭalebu’l-muḥālī ‘ani’l-enbiyā muḥālun.”^{792,793} Vuḳū‘u (19) muḥāl olmasa “Len terānī.”⁷⁹⁴ buyrulmaz idi. Bir ğarīb sırdır ki yine tecellā-yı [S 30b] (1) Celāliyye-i şifātiyye zūhūr eyledi; lākin zatīden memnū‘ oldular. (2) Ve daḥı ba‘zı [erbāb-ı]⁷⁹⁵ ḥaḳīḳat derler ki “Enzur ileyke.”⁷⁹⁶ deyü buyurduklarında (3) muḳteżā-yı Rubūbiyyet bunu iḳtizā etdi. Ve’l-ḥāşıl, tecellī-i Zātī (4) bu ‘ālemde muḥāldir; zīrā Ḥāzret-i Mūsā gibi ulū’l-‘azm bir nebī-i zī-şāna⁷⁹⁷ (5) “Len terānī.” buyrulup tecellī-i Celālī-i şifātī zūhūr eyledikde sā’ir (6) zevāta tecellī-i Zātī zūhūru muḥāldir. Ve mezheb-i Ḥaḳ budur. **Kemā ḳāla’llāhu** (7) **te‘ālā:** “Felemmā tecellā Rabbuhu lil-cebeli ce‘alehu dekkān ve ḥarra Mūsā şa‘iḳan.”⁷⁹⁸ bu tecellīye (8) tecellī-i şifātī-i Celālī ta‘bīr olunur, tecellā-yı zāt-ı şırf ki ola,⁷⁹⁹ (9) cümle mevcūdātdan hīç āferīde ḳalmaz. Ne mülk ü felek ne bihişt (10) ü düzaḥ ve ne ‘arş u kürs⁸⁰⁰ ḳalıp ser-cümle maḥv u mużmaḥil ü mündek (11) olur.

(. --- / . ---)

Hemān bāḳī ḳalır Allāh

⁷⁹¹ “Rabbim! Bana kendini göster!” (A‘râf 7/143)

⁷⁹² Talebu’l-muḥāl ‘ani’l-enbiyāi muḥāl: Talebu’l-muḥāl ‘ani’l-enbiyāi ‘aleyhimu’s-selām muḥāl M.

⁷⁹³ “Peygamberlerden muhal olanı istemek, muhalin kendisidir.”

⁷⁹⁴ “Beni asla göremezsin!” (A‘râf 7/143)

⁷⁹⁵ “erbāb-ı ḥaḳīḳat” tamlamasındaki buraya uygun düştüğünü düşündüğümüz “erbāb” kelimesi, S’de yazılmamışken, İ ve M’de yer almaktadır.

⁷⁹⁶ “Kendini göster...” (A‘râf 7/143)

⁷⁹⁷ Ḥāzret-i Mūsā gibi ulū’l-‘azm bir nebī-i zī-şāna: Ḥāzret-i Mūsā ‘aleyhi’s-selām mişillü ulū’l-‘azm bir nebī-i zī-şān efendimiz ḥāzretlerine İ.

⁷⁹⁸ “Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsa da baygın düştü.” (A‘râf 7/143)

⁷⁹⁹ ola: ol M.

⁸⁰⁰ Ne mülk ü felek ne bihişt ü düzaḥ ve ne ‘arş u kürs: Ne mülk ve ne felek ve ne bihişt ve ne düzaḥ ve ne ‘arş ve ne kürs İ.

Ve hafî olmaya ki⁸⁰¹ lisân-ı kavm ve ıstılahât-ı (12) şüfiyyede⁸⁰² tecellî, zühürât-ı şifât-ı Ulûhiyyet'den 'ibâretidir. [M 36b] Çün (13) âyîne-i kalb-i sâlik, bâlâda tafşîl olduğu üzere jengâr-ı evşâf-ı (14) beşeriyye vü tabî'atdan şâf u sâde ola. Şafveti [İ 23b] mertebe kendüde (15) envâr-ı rûhâniyye ve leme'ât-ı şifât-ı İlâhiyye zühür eder. Ve rûh dahı (16) tecellî eder. Ba'zen olur ki zât-ı rûha şifât-ı rûh ve zât-ı (17) rûh, kalbe tecellî eder. Bu maqâmda sâlik, gâyet muztar olur; (18) zîrâ sâlike tecellî-i İlâhî neş'esin verip öyle zann eder. 'İyâzen bi'llâh.⁸⁰³ (19) Eger mürşidi olan zât-ı şerîf, şâhib-i kudret ü taşarruf bir zât-ı [S 31a] (1) mükemmel olur ise ol varṭa-i 'azîmden sâliki ḥalâş eder. Ve illâ mürşidi (2) bu evşâf ile mevşûf degil ise bî-çâre sâlik, ol ḥâlde (3) kalıp ḥâli yaman olur. Ve bir müşkile dūçâr olur ki ḥalli muḥâldir. (4) Ve tecellî-i rûhânî ile tecellî-i Rabbânî'niñ beyninde farḳ oldur ki eger tecellî-i (5) rûhânî ise âşâr-ı ḥudûş gâlib olup kuvvet-i fenâ olmaz.⁸⁰⁴ Egerçi (6) vaḳt-ı zühürunda şifât-ı beşeriyyeyi izâle eder. Lâkin ol tecellî, verâ-i (7) ḥicâbda mütevârî olduḳda yine şifât-ı beşeriyye mu'âvedet eder. Ve nefsiñ (8) mekr ü ḥîle ve 'ucb u kibri ziyâde olur. Ve tecellâ-yı şifâtî-i İlâhî'de (9) bu âfet ü maḥâfet yokdur; zîrâ tecellâ-yı İlâhî, ḥarâb-sâz-ı eṭvâr-ı nefsanîdir. (10) "Câ'e'l-ḥaḳḳu [M 37a] ve zeheḳa'l-bâṭıl."⁸⁰⁵ muḳtezâsı üzere şifât-ı bâṭılayı ifnâ (11) eder. Ve tecellî-i rûhânîniñ bir 'alâmeti dahı budur ki zevḳ-ı ma'rifet⁸⁰⁶ (12) vermez. Ve 'acz ü noḳşân ve ḥavf u niyâz olmaz. Tecellî-i İlâhî zühürunda (13) tamâm bunlarıñ ḥilâfı vâḳı' olur. Cümle varlıklar yokluḳa mübeddel olur. (14) Ve maḥv u sekr zühür eder. Ve kesb eylediḳi ḥâlet bâḳî ḳalır. Ve derd-i ṭaleb (15) ve bî-ḳarârlıḳ dâ'imâ tezâyüd bulur.

Ḥafî buyrulmaya ki tecelliyyât-ı İlâhiyye birkaç (16) kısma münḳasımdır. Bâlâda min ḥayṣi'l-bürüz taḳşîm olunup bu maḥalde dahı (17) min ḥayṣi'z-zât taḳşîm

⁸⁰¹ ki: İ'de yok.

⁸⁰² şüfiyyede: şüfiyye M.

⁸⁰³ 'İyâzen bi'llâh: 'İyâzen bi'llâhi te'âlâ İ.

⁸⁰⁴ olmaz: bulmaz M.

⁸⁰⁵ "Ḥak geldi; bâṭıl yıkılıp gitti." (İsrâ, 17/81)

⁸⁰⁶ zevḳ-ı ma'rifet: zevḳ u ma'rifet İ.

olunur. Evvelā tecellī iki kısma münkasımdır: Biri (18) Cemālī-i luṭfī ve biri Celālī-i ḳahrī. Tecellī-i Celālī-i ḳahrī daḫı iki kısma münkasımdır: (19) Biri Celālī-i ḳahrī-i zātī⁸⁰⁷ ve biri Celālī-i ḳahrī-i fi'lī. Ve şıfātī tecellā-yı⁸⁰⁸ [S 31b] (1) şıfātī daḫı iki kısmdır: Biri nefsī ve biri ma'nevī. Nefsī, “Vāḫid” gibi (2) ve ma'nevī “İlm” ü “Ḳudret” ve “Sem” u “Başar” gibi ve bu tecellā-yı İlahī [İ 24a] bir bendeye (3) zuhūr eyledikde āşarı bu vechle ma'lūm olur ki eger tecellā-yı Celālī-i ḳahrī-i şıfātī (4) bir bendeye mütecellī olsa fenā lāzım gelir. Ve maḫv-ı levāzım-ı beşeriyet⁸⁰⁹ (5) ü insānī ve izmiḫlāl-i rüsüm-ı cismānī iktizā eder. Ve bir ğayret zuhūr (6) eder ki ğayrı bir vechle ḳomaz. Ve işneyniyetden ḫalāş olur. Ve eger (7) tecellī-i Cemālī-i luṭfī-i şıfātī mütecellī olsa [M 37b] tecellī eyledigi şahşı kendüden (8) alıp maḫv u müstehlek eder;⁸¹⁰ lākin perverde-i luṭf eyler. Meselā nūr-ı şu'ā'-ı (9) āfitāb, sāyeyi alıp maḫv eyler. Ammā pertev-i nūr ile perveriş-yāfte edip (10) bir vücūd-ı nūrānī bahş eder. Ve tecellā-yı luṭfī-i Cemālī-i zātī, Risālet-penāh (11) *şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem* efendimiz ḫāzretlerine⁸¹¹ leyle-i mübāreke-i Mi'rāc'da (12) vāḳı' olmuşdur. Ve Buḫārī ve Müslim'de eḫādīs-i şahīḫa ile şābitdir. (13) Ve ancak zāt-ı Ḫāzret-i Nübüvvet-penāhī'ye maḫşuş olmuşdur. Ve bu devlet-i (14) dīdār, hīç ferde vuḳū' bulmaḫ muḫāldir.

(- . . . / - . . . / - . .)

Änce dīd ān çeşm-i “mā zāġa'l-başar”

(15) Dīde-i ğayrī ne-yāred der-nażar⁸¹²

⁸⁰⁷ zātī: fānī İ.

⁸⁰⁸ şıfātī tecellā-yı şıfātī: şıfāt-ı tecellā-yı şıfātī İ.

⁸⁰⁹ levāzım-ı beşeriyet: lāzım-ı beşeriyet M.

⁸¹⁰ eder: olur İ.

⁸¹¹ ḫāzretlerine: ḫāzretleriyle M.

⁸¹² “(Peygamberin) ‘Gözü kaymadı.’ (Necm, 53/17) gözüyle gördüğü o şeyi, başkalarının gözü göremez.”

Ol ki Cenāb-ı Ḥabīb-i Ḥudā, ‘*aleyhi efḍalu’t-taḥāyā*’ (16) efendimiziñ meşhūd-ı bāşıra-i nübüvvetleri oldu. Bir ferdiñ dīdesiniñ ḥayāline (17) gelmemişdir. Ve ol devlete bir kimesne nā’il olmamışdır. Fenā-fi’llāh-ı ḥaḳīḳī ve (18) beḳā-bi’llāh-ı taḥḳīḳī, zāt-ı Risālet-penāhīlerinde⁸¹³ vāḳı’ olup şān-ı (19) şerīflerinde “İnnellezīne yubāyi’üneke innemā yubāyi’ūna’llāh.”⁸¹⁴ zūhūr eyledi. [S 32a] (1) Ve bu ümmet-i merḥūmeden ol devlete nā’il olanlar, cümle ḥūşe-çīn-i ḥırmen-i (2) nübüvvetdir. Ve ol muḥīṭ-i a’zamdan bir ḳaṭreye ve ol āfītābdan bir zerreye (3) nā’il olmuşlardır. Vāşıl-ı uşūl-i devlet-i ḳaṭre-i Ḥazret-i Nübüvvet’dir. (4) Ve leyle-i mübāreke-i Mi’rāc’da zūhūr eden tecellā-yı zātiyye-i Cemāliyye⁸¹⁵ ve keyfiyyet-i (5) rü’yet-i [M 38a] Nebeviyye zātında⁸¹⁶ zebān-ı ḳīl ü ḳāl ve belki lisān-ı ḥāl ile (6) tefhīm ü tefehhüm olunur ḥālātdan olmadığından başḳa, bu muḥtaşar ‘acz-eşeriñ (7) ḥiç maḥalli olmayıp ancak ḥasebü’l-iḳtizā bu ḳadarca żarūrī taḥrīr (8) olundu. Ziyāde ve⁸¹⁷ tafşīli muḥaḳḳiḳīn-i kirām ve muḥaddişīn-i ‘izām ḥazērātınıñ (9) taḥḳīḳāt u taḥrīrine [İ 24b] nazār ile tedḳīḳ⁸¹⁸ oluna. Ve tecellī-i ḳahrī-i şifātī, (10) Cebel-i Ṭūr’da Ḥazret-i Mūsā ‘*alā nebiyyinā ve ‘aleyhi’s-şalāt*’ efendimize ‘aḳīb-i (11) “Len terānī.”⁸¹⁹de vāḳı’ olduğu gibidir. Ve aşḫāb-ı te’vīl ḥazērātı, bu āyet-i (12) şerīfiñ tefsīrinde “Felemmā tecellā Rabbuhu lil-cebeli, ey li-cebeli vücūdi Mūsā ‘*aleyhi’s-selām*’ ce’alehu dekkān.”⁸²⁰ deyü şerḥ etmişlerdir.

Ve’l-ḥāşıl, bu mā-cerā⁸²¹ daḫı aşḫāb-ı tefsīr (14) ü tevcīh ve erbāb-ı te’vīl ḥazērātınıñ taḥḳīḳātlarına nazār olunup ḥaseb(15)ü’l-imkān ḥall-i müşkil oluna. Esrār-ı ḡāmızadan bir sırr-ı ‘azīm olup (16) bunuñ daḫı taḥḳīḳı bu risāle-i muḥtaşaraya güncāyiş-pezīr olmayacağı (17) zāhir ise daḫı ḥasebü’z-żarūrahu iḳtizā etmekle bu

⁸¹³ Risālet-penāhīlerinde: Risālet-penāhlarında İ.

⁸¹⁴ “Muhakkak ki sana biat edenler, ancak Allah’a biat etmektedirler.” (Feth, 48/10)

⁸¹⁵ Cemāliyye: cemālidir İ.

⁸¹⁶ zātında: zātına i.

⁸¹⁷ ve: İ’de yok.

⁸¹⁸ tedḳīḳ: terfīḳ İ.

⁸¹⁹ “Beni asla göremezsin.” (A’râf 7/143)

⁸²⁰ “Yani Rabbi, Mûsa’nın vücud dağına tecelli edince onu darmadağın ediverdi.”

⁸²¹ mā-cerā: mā-cerāyı İ.

ğadarca beyānla iktifā (18) olundu. Ve bu tecellā-yı Celālī-i şifātī eger perde-i tecellā-yı Cemāl verāsından (19) zūhūr etmese cümle-i mā-sivāyı⁸²² ihrāk u nā-būd eder idi. Ve bu bahş, Buḥārī ve Müslim’de [S 32b] (1) muşarraḥdır.

Ve ḥafī olmaya ki zūhūr-ı tecellī nūrundan bir zevḳ-ı ma‘nevī ḥāşıl (12) olur. Ve ba‘de’ş-şahv bir derd-i vicdānī [M 38b] ve sürūr-ı bī-pāyān⁸²³ zūhūr eder ki (3) ta‘bīr ü takrīr olunur ḥālātdan degildir. Ve eger tecellī-i şūrī zūhūr (4) ederse müşāhede-i şāhid-i ma‘nāya vuşūlūñ verāsında bir zevḳ u şevḳ-ı (5) rü’yet-i vişāl ḥāşıl olur ki ta‘bīre gelmez. Ve tecellā-yı şifāt-ı zātī-i (6) Ceberūtī⁸²⁴ zūhūrunda bī-nihāyet ü bī-ğāyet dehşet ü heybet zūhūr eder. (7) Ve tecellī-i şifāt-ı “Kibriyā” vü “Azīm” ve “Ḥayy” u “Ḳayyūm” zūhūr ederse be-her ḥāl fenā vü beḳā (8) feyezān eder. Ve eger mücerred şifāt-ı “Kibriyā” vü “Azīm” mütecellī olsa kemāl-i şavlet-i (9) tecellīden mütecellī olan maḥv u muẓmaḥil olup fenā vü ‘ademe ḳadem-nihāde (10) olur. Ve tecellī-i zātī, maḥz-ı tām zūhūrunda cümle mevcūdātūñ nāşıye-i (11) ḥālinde “Kullu şey’in ḥālikun illā vechehu.”⁸²⁵ yazıldıḳdan şoñra “Limeni’l-mulku’l-yevm.”⁸²⁶ (12) ḥitābı zāt-ı ecell-i a‘lāsından zūhūr edip yine⁸²⁷ Ulūhiyyet’i ile “Li’llāhi’l-vāḥid(13)i’l-ḳahhār.”⁸²⁸ cevābı şādır olur. Mükevvenātūñ zūhūru ser-cümle tecellā-yı şifātından (14) ve yine ‘ademi tecellā-yı zātından ‘ibāretdir. Ba‘zı erbāb-ı şūhūd ḥazerātı böyle (15) buyurmuşlardır ki tecellī ile müşāhede vü mükāşefe beyninde bir fark-ı daḳīḳ (16) vardır. Ya‘nī müşāhede[niñ] tecellī ile ve tecellīsiz vuḳū‘u mümkindir ve ‘aksi muḥāldir. (17) Ve eger tecellī, [İ 25a] şifāt-ı Cemāliyye ise müşāhede ile ve şifāt-ı Celāliyye ise (18) bī-müşāhede vāḳı‘ olur. Ve müşāhede-i tecellā,⁸²⁹ bī-

⁸²² cümle-i mā-sivāyı: cümle mā-sivāyı M.

⁸²³ bī-pāyān: bī-pāyānī İ.

⁸²⁴ tecellā-yı şifāt-ı zātī-i Ceberūtī: tecellā-yı şifāt-ı zātī vü Ceberūtī İ.

⁸²⁵ “O’nun zātından başka her şey yok olacaktır.” (Kasas, 28/88)

⁸²⁶ “Bugün hükümler kimindir?” (Mü’min, 40/16)

Limeni’l-mulku’l-yevm: Limeni’l-mulk İ.

⁸²⁷ yine: M’de yok.

⁸²⁸ “Kahhār olan tek Allah’ındır.” (Mü’min, 40/16)

⁸²⁹ tecellā, bī-mükāşefe vāḳı‘ olur: tecelliyyeyi mükāşefe vāḳı‘ olur İ.

mükāşefe⁸³⁰ vākı^ç olmaz. (19) [M 39a] Ve mükāşefe, müşāhede vü tecellāsız vākı^ç olur. Va'llāhu a'lemu bi-ḥaḳīḳati'l-ḥāl. [S 33a] (1) Ve huve'l-murşid ilā ṭarīḳi'l-vişāl.⁸³¹

(2) Faşl-ı Şānī; Ez-rükn-i Çehārüm

Der-beyān-ı Fenā vü Beḳā⁸³²

(3) Ma'lüm ola ki fenā vü beḳā, sādāt-ı şūfiyye-i kirām *ḳaddesa'llāhu esrārahum* (4) ḥazerātınıñ 'örf ü işlāḥlarında, merātib-i sülükdan bir rütbe-i (5) celīleniñ ismidir. Kuṭbü'r-Rabbānī, ḡavşü'ş-şamedānī, muḥī-i sünnet-i (6) Seyyidü'l-Mürselīn, 'aleyhi *efḍalü's-selām ve 'alā sā'iri'n-nebiyyīn*, sultān-ı (7) evliyā, burhān-ı aşfiyā, hedef-i tīr-i belā, maḥbüb-ı Ḥudā, Ḥazret-i Şāh-ı Bahā (8) *ḳaddesena'llāhu⁸³³ bi-esrārihim ve metta'ana'llāhu ve'l-Müslimīn bi-berekāti fuyūzātihim⁸³⁴* (9) efendimiz cenābından keyfiyyet-i fenā vü beḳā su'āl olunduḳda bu vechle cevāb (10) buyurmuşlar ki fenā vü beḳāniñ envā^çı çoḳdur. Lākin bu iki kısmdan ḥāric (11) olmaḳ⁸³⁵ ihtimāli yoḳdur: Biri ifnā-yı vüçüd-ı nefsanī-i zūlmānī ve biri (12) ifnā-yı vüçüd-ı rüḥānī-i nūrānī. Ve bu ḥuşūşa⁸³⁶ ḥadīs-i Ḥazret-i Nebevī'de işāre-i (13) şarīḥa⁸³⁷ vardır. **Kemā ḳāle şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem.** “İnna'llāhe te'ālā seb'ın elfi ḥicābin (14) min nūri ve zulmetin.”⁸³⁸ Ve bu ḥucub-ı nūrānī vü zūlmānīniñ ref'ine fenā derler. (15) Evvelkisi vüçüd-ı zūlmānī-i nefsanīde şu'ūr ḳalmamaḳdır. Ve⁸³⁹ [M 39b] ikincisi (16) vüçüd-ı rüḥānī-i nūrānī nazarından sākıt olup ḳaṭ'an şu'ūr ḳalmamaḳdır. (17) Ve bu maḳāmıñ

⁸³⁰ tecellā, bī-mükāşefe vākı^ç olur: tecellā-yı mükāşefe vākı^ç olur M.

⁸³¹ Ve huve'l-murşid ilā ṭarīḳi'l-vişāl: Ve huve'l-murşid ilā ṭarīḳi'l-vişāl bi-ḥaḳḳı Rabbi'l-Müte'āl İ. “Hālleri, aslıyla bilen Allah'tır. Kavuşma yolunun rehberi de O'dur.”

⁸³² Fenā vü Beḳā: Fenā vü Beḳā Beyānında Şod İ.

⁸³³ ḳaddesena'llāhu: ḳaddesena'llāhu te'ālā İ.

⁸³⁴ “Allah onun sırrını kutlu kılsın ve Müslümanları bereketiyle feyizlendirip nimetlendirsın.”

⁸³⁵ olmaḳ: İ'de yok.

⁸³⁶ ḥuşūşa: ḥuşūşu İ.

⁸³⁷ işāre-i şarīḥa: işāret-i şarīḥ İ.

⁸³⁸ “Şüphesiz yüce Allah'ın nuru ve karanlığı arasında yetmiş bin perde vardır.”

⁸³⁹ ve: M'de yok.

beyān-ı tafşīlīsi egerçi emr-i zevkī olup erbābınıñ (18) ma'lūmudur. Ve lisān-ı kāl ile ta'rīf olunmaz. Lākin ḥasebü'l-ımkān (19) tefhīmi bu derece olur ki rūḥ-ı sālīk zākir ve kalb sācid olup [S 33b] (1) bu maḳāmda sālīk soḥbete evlādır; zīrā bu maḳām, rütbe-i ḥuzūr ma'a'l-Ḥaḳ (2) ve ma'a'l-ḥalkdır. Ve zıkr-i rūḥ oldur.⁸⁴⁰ Dā'imā ḥuzūru, ḥalkla olmadan (3) ziyāde Ḥaḳ'la olması ğālibdir. Ya'nī ekşer ḥuzūr, Ḥaḳ ile olup ḥaseb(4)ü'l-emr nādiren ḥalkla daḥı olur. Ve zıkr, sırr-ı ḥuzūr bi'llāh ile olup (5) mā-sivādan bī-şu'ūr olmaḳ⁸⁴¹ ve zıkr-i ḥafī tamām müstağraḳ [İ 25b] ve cümle-i mükevvenātdan (6) ve nefsdan ğāfil olup zākir, mezkūrda maḥv olmaḳdır. Egerçi bu daḥı (7) merātib-i rūḥdan birer rütbedir. Lākin bu rütbe zıkr-i ḥafā-gūn olmağla ḥafī tesmiye (8) ederler. Ve bālāda Ḥazret-i Pīr efendimiziñ buyurdukları gibi fenānıñ envā'-ı (9) 'adīdesi vardır. Ve birkaç vechle taḳsīm olunur. Evvelā üç dereceye (10) münkasımdır: Biri fenā-yı şūret ve biri fenā-yı şıfat ve biri fenā-yı (11) Zāt. İmdi, fenā-yı şūret olmadıkça fenā-yı şıfāta ve fenā-yı şıfāt (12) olmadıkça fenā-yı Zāt'a vuşul mümkün degildir. Ve fenā-yı Zāt olmadıkça (13) beḳā-yı [M 40a] ḳudse vişāl ve tecellā-yı Aḥadiyyet'e mazḥariyyet ü niyāl müyesser olmaz. (14) Bu fenā-yı ḥaḳīkīye, fenā-yı beşeriyyet tesmiye ederler. Rūḥ, fenā-ender-fenā (15) rütbesine varıp bu bābdadır ki erbāb-ı ḥaḳīḳat, "Nezāre-i me-rā cüz (16) Ḥudā ne-ğīred."⁸⁴² buyurdular. "Fefnū şumme fefnū şumme fefnū vebḳū bi'l-beḳā'i ḳurbu (17) Rabbī."⁸⁴³ Bu, fenā-i şelāşeden 'ibāretdir.

Meşāyih-ı tarīḳat ve pīrān-ı ḥaḳīḳat (18) ḥazerātınıñ bu fenā vü beḳāda iḥtilāf-ı keşireleri vardır.⁸⁴⁴ Ğāyet-i mā-fi'l(19)-bāb, süllāk-ı tarīḳatıñ isti'dād u merātibine göre taḫbīḳ buyurup [S 34a] (1) her ḳanḳı rütbeden su'al olunur ise ol vechle cevāb vermişlerdir. (2) Meşelā fenā-yı 'avām, muḥālif-i şer'e muḥālef[et] ve muvāfıḳ-ı

⁸⁴⁰ oldur: olur İ.

⁸⁴¹ olmaḳ: olan İ.

⁸⁴² "Gözümü Allah'tan başkası alamaz."

⁸⁴³ "(Allah'ta) yok ol, yok ol, yok ol ve sonunda Allah'ın kurbuyla bâki ol!)

⁸⁴⁴ iḥtilāf-ı keşireleri vardır: iḥtilāfları keşirdir İ.

şer'e muvāfaqat; (3) ve fenā-yı zühhād,⁸⁴⁵ huzūz-ı dünyeviyyeyi ifnā ve huşūş-ı uhreviyyeyi⁸⁴⁶ ibkâ; (4) ve fenā-yı 'uşşāk, ifnā-i mā-sivā-i⁸⁴⁷ hubb-ı maḥbūb⁸⁴⁸ ve ibkâ-yı maḥabbet-i maḥbūb; (5) ve fenā-yı havāş, ğaybūbet-i mā-sivāyu'llāh ve hużūr ma'-Allāh; ve fenā-yı (6) hāşşu'l-hāşş, tecellā-yı zāt-ı Aḥadiyyet ile cümle maḥāmāt ve küşūf (7) u kerāmet⁸⁴⁹ ve tecelliyyāt-ı şifātiyye-i İlähiyye'yi ifnā ve zāt-ı Ulūhiyyet'i ibkâ (8) etmektedir. Ve bu bābda Cenāb-ı Bīdil, "Allāhī-rā rahmet-i Raḥmān çi belāst!"⁸⁵⁰ (9) buyurmuşdur. Ve fenā-yı ḥaḳḳī ki fenā-ender-fenā tesmiye olunur. Bu rütbedir⁸⁵¹ ki (10) fānī olduğunu daḥı maḥv u ifnā eder. Ve derece-i ğāyet budur.

[M 40b] (11) **Taḥkīk:** Ḥafī olmaya ki bu maḥām-ı fenā vü beḳā, mazlaḳa-i aḳdām olup niçeler (12) 'iyāzen bi'llāhi te'ālā bu maḥāmda kec-fehmlikden⁸⁵² ilhāda düşmüşlerdir. (13) Bu fenā vü beḳāyı [İ 26a] 'ayn-ı fenā vü 'ayn-ı beḳā⁸⁵³ bilip hem dāl ve hem muḍil (14) olmuşlardır. Ya'nī fenāyı, fenā-i maḥz-ı zāt-ı beşeriyyet ve beḳāyı, (15) beḳā-yı Ulūhiyyet bilip gūyā⁸⁵⁴ kendüden küllī ḥalāş ve Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a küllī (16) vāşıl olur i'tikād eylemişlerdir;⁸⁵⁵ bu ise muḥāldir. Ve tamām ilhād (17) u zendeḳadır; zīrā bu fenā vü beḳā yine beşeriyyet şifātı olup ikisi (18) daḥı insāndadır. Bu taḳdīrce bālāda zıkr olunan i'tikādda fesād-ı (19) 'aẓīm vardır. Ve ol i'tikād 'iyāzen bi'llāhi te'ālā 'ubūdiyyeti isḳāṭ eder. [S 34b] (1) Şāḥib-i kitāb-ı *Keşf-i Maḥcūb* bu bābda böyle buyururlar ki bu mes'elede (2) ğalaṭ fehm etdiklerinden niçe kimesneler vādī-i hilāfa düşmüşlerdir; (3) zīrā bu şıfatdan küllī insilāḥ bulup şıfat-ı uhrā ile ittışāf muḥāldir. (4) Bir ḥadīdi āteşe vaz' eylesek tamām āteş gibi olup

⁸⁴⁵ fenā-yı zühhād: ḳazā-yı zühhād İ.

⁸⁴⁶ huşūş-ı uhreviyyeyi: huzūz-ı uhreviyyeyi M.

⁸⁴⁷ mā-sivā-i hubb-ı maḥbūb: mā-sivā-yı hubb-ı maḥbūb M.

⁸⁴⁸ mā-sivā-i hubb-ı maḥbūb: mā-sivā'ı maḥabbeti maḥbūb İ.

⁸⁴⁹ küşūf u kerāmet: keşf ü kerāmāt İ; küşūf u kerāmāt M.

⁸⁵⁰ "Derviş olana Allah'ın rahmeti ne büyük belâdır!"

⁸⁵¹ rütbedir: rütbededir M.

⁸⁵² kec-fehmlikden: cehennemlikden İ.

⁸⁵³ 'ayn-ı fenā vü 'ayn-ı beḳā: 'ayn-ı fenā vü beḳā M.

⁸⁵⁴ gūyā: gūyā İ.

⁸⁵⁵ eylemişler: etmişlerdir İ.

sultān-ı āteşin (5) kahr u ğalebesiyle hadīdin zātında olan bürüdet külliyyen maḥv olup (6) ḥiddet-i ḥarāret gelir. Lākin fī ḥadd-i zātihi yine ḥadīd, ḥadīd ve āteş, āteşdir. (7) Neşūriyye vü Naşrāniyye bu mezheb-i fāsīde zāhib olup i'tikād-ı kāsīdlerine (8) göre Ḥazret-i Meryem *rağiya'llāhu 'anhā* mücāhede-i [M 41a] külliyye ile Nāsūtiyyet'den ḥurūc (9) edip fānī ve beḳā-yı Lāhūtiyyet ile bāḳī oldu. Ve Ḥazret-i 'Īsā (10) *aleyhi's-selām* daḥı bu ḥālīn netīcesini bulup Ḥazret-i Meryem ve Ḥazret-i (11) 'Īsā ḥāşā şumme ḥāşā Cenāb-ı Ḥaḳḳ'la muttaḥid ve beḳā-yı Ḥaḳ ile bāḳī vü ḳadīm (12) oldular deyü buña ekānīm-i şelāse tesmiye etdiler. Ve şalış-i şelāse dediler. (13) Ehl-i bida'dan ba'zı bed⁸⁵⁶-mezheblerin "Keşret-i mücāhede ve riyāzāt-ı şāḳḳa ile (14) beşeriyetden ḥalāş olup evşāf-ı Ḥazret-i Ḥaḳ ile tamāmen muttaşif (15) oluruz.⁸⁵⁷ Ve beşeriyetden ḥiç eşer ḳalmaz." dedikleri tamām⁸⁵⁸ bu mezheb (16) ü meslekdir. "E'āzena'llāhu te'ālā min sū'i'l-i'tikād."⁸⁵⁹

Ma'lūm ola ki beşeriyetden küllī insilāḥ bu 'ālemde degil, belki 'ālem-i (18) 'uḳbāda olmayacağı müşbet-i bī-reybdır. Bu fenānın tafşīli oldur [ki]⁸⁶⁰ gecelerde (19) āsumān, kevākib ile müzeyyen iken āfitāb-ı 'ālem-tāb zuhūr edip vaḳt-ı [S 35a] (1) işrāḳ olduḳda āsumānda⁸⁶¹ kevākibden eşer ḳalmayıp cümlesi maḥv u mużmaḥil (2) olur. [İ 26b] Lākin encüm-i āsumān, ḥaḳīḳatda ma'dūm olmayıp eşeri nūr-ı āfitābdan (3) nā-peydādır. İmdi, şıfāt-ı beşeriyenin⁸⁶² daḥı maḥviyyet ü izmiḥlāli bu gūnedir. (4) Ni'am-ı dünyā, ni'am-ı Cennet-i Me'vā 'indinde ne rütbe kem-ḳadr olur ise (5) ve bir tār-ı zülfü kemāl-i nūr-ı āfitābda 'āleme gelse āfitāb maḥv olur idi, deyü (6) evşāfı [M 41b] muşarraḥ olan ḥūr-ı cinān yanında ḥübān-ı cihān ne gūne maḥv (7) u bī-i'tibār ḳalır ise ve ni'am-ı cennet ve ḥūr u ḳuşūr, dīdār-ı İlāhī (8)

⁸⁵⁶ bed: M'de yok.

⁸⁵⁷ ḥalāş olup evşāf-ı Ḥazret-i Ḥaḳ ile tamāmen muttaşif oluruz: M'de yok.

⁸⁵⁸ tamām: İ'de yok.

⁸⁵⁹ E'āzena'llāhu te'ālā min sū'i'l-i'tikād: E'āzena'llāhu te'ālā min sū'i'l-i'tikād bi-ḥurmeti'n-nebiyyi ve ālihi'l-emcād İ.

"Yüce Allah bizleri, kötü inançtan korusun."

⁸⁶⁰ Buraya uygun düştüğünüzü düşündüğümüz "ki" bağlacı S'de bulunmuyorken İ ve M'de yer almaktadır.

⁸⁶¹ āsumānda: āsumāna İ.

⁸⁶² beşeriyenin: beşeriyetden İ.

nürundan ne kadar bî-ğadr u kem-māye ve belki ma‘düm derecesine vāşıl olur (9) ise ve ğumūm u hūmūm-ı dūnyā, ‘azāb-ı dūzahā nazaran ne kadar hīç-ender-hīç⁸⁶³ (10) ise ve belā-yı dūzah ‘iyazen bi’llāhi te‘ālā firāk-ı Hāzret-i Perverdigār’a (11) nazaran ne rütbe lā-şey ise merātib-i fenā vü bekā dahı bu envā‘-ı mezkūreye (12) mümeşşeldir.⁸⁶⁴ Ya‘nī her mertebede bir fenā vardır. Meşelā, ‘uşşāka nazaran maḥbūb-ı (13) ḥaḳīkī maḥabbetinde ḥubb-ı sivā,⁸⁶⁵ bir derecelerde fānī olur ki rütbe-i ‘ademe (14) varır. Yoḥsa fī ḥadd-i zātihi ma‘düm olmaz ve olmak emr-i muḥāldir. (15) Fenā-i muṭlaḳ ve bekā-i muṭlaḳ⁸⁶⁶ i‘tikād olunmaḳ bid‘at ve kemāl-i ḥumḳ (16) u belāhetdir. Meşelā, bir faḳīr evlādı şıgar sinninde çār-sū vü bāzārı (17) gezip envā‘-ı şeker ü şerbet ve ğün-ā-ğün fevākih ü a‘ime ve sā’ir elbise-i (18) fāḥire ve esb-i rezīn-likām ve ḥadem ü iḥtişāmı gördükçe her birisine⁸⁶⁷ (19) niçe heves ü ārzū edip ber-muḳtezā-yı zārūret birinden def‘-i ārzū [S 35b] (1) etmeyerek sa‘y edip vaḳten mine’l-evḳāti ḥademe-i devlet ve ba‘d (2) ez-īn ekābir-i ricāl-i salṭanatdan olur. Ve refte refte rütbe-i ‘ulyā kesb (3) ederek vezīr-i a‘zam ve ḥāmil-i emānet-i [M 42a] kübrā olup a‘yād ve sā’ir eyyām-ı (4) rūsūmda dā’ire ve ricāl-i devlet ve ḥadem ü ḥaşmet ile yine evvelki çār-sū (5) vü bāzārdan mürūr ederken muḳaddemen “Āh āh!” deyü taḥassūr eylediği şeker-fürūş (6) dükkānları ve telezzüzāt-ı sā’ire maḥallerini⁸⁶⁸ gördükde iltifāt ile nazar şöyle (7) tursun, ḥātır u ḥayāline dahı gelmeyeceği ve gelmediği müselleḡ ü mu‘ayyendir. (8) Ancaḳ ḥātırında olan, ḥıfz-ı cāh ve taḥşīl-i rızā-yı pādişāhdır. (9) Ve ol dahı ḥüsn-i irāde-i⁸⁶⁹ umūr-ı [İ 27a] ‘ibādu’llāhdan ‘ibāretdir. Muḳaddemen ārzū (10) eylediği telezzüzāt-ı mezkūre ma‘düm olmayıp belki cümlesi piş-i çeşminde (11) āmāde iken zerrece nazar-ı iltifāt etmez. Ve bu şūret ile rütbe-i ifnā⁸⁷⁰ (12) kesb etmişdir. Bu fenā, vezīr-i müşārün-

⁸⁶³ hīç-ender-hīç: ender-hīç İ.

⁸⁶⁴ mümeşşeldir: emşel-i mümeşşeldir İ.

⁸⁶⁵ sivā: mā-sivā İ.

⁸⁶⁶ Fenā-i muṭlaḳ ve bekā-i muṭlaḳ: Fenā-yı muṭlaḳ ve bekā-yı muṭlaḳ İ.

⁸⁶⁷ birisine: birine İ.

⁸⁶⁸ maḥallerini: maḥallerin İ.

⁸⁶⁹ irāde-i: idāre-i İ.

⁸⁷⁰ ifnā: fenā M.

ileyhiñ zātında bir şifāt olur. (13) Yoħsa eşyā-yı merķūmeniñ ma’dūmiyyeti cihetle⁸⁷¹ degildir. Fe-fehm.⁸⁷²

Ve⁸⁷³ bu fenāyı (14) kesb eden zāt-ı şerīf, cümle me’mūrāt-ı şer’iyyeyi icrāda olur ise (15) velī-i Hāķ’dır. Ve illā me’mūrāt-ı şer’iyyede⁸⁷⁴ tehāvün ü tekāsül üzre olur (16) ise bātıll u hā’ib u hāsirdir. Ne’üzü bi’llāhi min zālike.

Zamānemizde (17) ba’zı erbāb-ı bida’ bu vechle i’tikād ederler ki bu rütbe-i ifnā⁸⁷⁵ kesb olunduğda (18) teklīf sākıt ve sālīk mücāhededen āzād [M 42b] olur. Bu ise tamām sū’-i (19) i’tikāddır; zīrā sālīk, mücāhede vü teklīfden hālāş olmaz. Belki mücāhede [S 36a] (1) vü tekālīfiñ külfeti ve renc ü meşakķati ber-ťaraf olup mücāhedāt, telezzüzāt (2) nev’inden olur. Meşelā bir ādem, bir zāta intisāb etse ve maħdūmu olan (3) zātı görmese ba’dehu bir gün görse ki bir maħbūbdur. Veyā hikmet-i İlāhiyye ta’aşşuķ (4) eylese ba’d ez-īn hıdmetde olduğca kendüde bir vechle fütür olmayıp hıdmet-i (5) ma’sūķ tamāmen zevķ u şevķ olduğı müsellemdir. Ve ma’-hāzā evvelki hıdmet (6) ve ol ıztırāb yine yerindedir. Lākin zevķ-ı maħabbet, te’ab⁸⁷⁶ u meşakķati (7) kať’an göstermeyip telezzüzātından ma’dūd olur. Kezālike, rütbe-i fenā ile (8) taħakķuķ olunduğda tekālīf-i şer’iyye ve mücāhedātta te’ab u meşakķat görünmeyip (9) mütelezzizātından olur. Ve mücāhede ber-ťaraf olur demeniñ ma’nāsı budur. (10) Sālīk, libās-ı evşāf-ı nefsanıyyeden hürüc ve hil’at-ı fāhire-i ‘ubūdiyyeti (11) telebbüs edip nā-murādlık kendüye ‘ayn-ı murād olur. “İzā ifniyye’l-‘abd ‘an evşāfihi udrikehu beķā.”⁸⁷⁷ tamām bu demektir.

Bu daħı ma’lūm-ı hażerāt-ı yārān⁸⁷⁸ ola ki (13) şoħbet-i ‘ubūdiyyet, fenā vü beķādadır.⁸⁷⁹ Tā ki sālīk, fenāda kendüden (14) teberrā eylemeye. İhlāş [M 43a] ile

⁸⁷¹ cihetle: cihetiyle İ, M.

⁸⁷² “Böyle bil.”

⁸⁷³ ve: İ’de yok.

⁸⁷⁴ icrāda olur ise velī-i Hāķ’dır. Ve illā me’mūrāt-ı şer’iyyede: İ’de yok.

⁸⁷⁵ ifnā: fenā İ, M.

⁸⁷⁶ te’ab: ta’abbüd İ.

⁸⁷⁷ “Kul, fena mertebesine erdiğı an, bekānın vasıfları da anlaşılır.”

⁸⁷⁸ hażerāt-ı yārān: hażret-i yārān M.

şāyeste-i hıdmet-i Hāk olamaz. Ve ma'nā-yı haqīkat-ı (15) fenā oldur ki sālīk, vaḥdāniyyet-i Hāzret-i Hākḳ'ı müşāhede ve kendüyü ḳudret-i (16) İlāhī'de⁸⁸⁰ müstehlek ü 'āciz ü dermānde vü maḡlūb görüp ālet-i Hāk (17) olduğunu idrāk eyledikde evāmīr-i İlāhiyye'ye muṭī' [İ 27b] vü münḳād olmaḳdan ḡayrı (18) çāre bulamayıp be-her ḫāl emr-i Hākḳ'a⁸⁸¹ bī-ḫod u bī-vücūd, fermān-ber olur.

(---/.---/---)

(19) **Li-mütercimihī:** Mī-bāş u me-bāş kār ĩn-est

Neş'et be-şinev suḫan hemĭn-est⁸⁸²

[S 36b] (1) Ve daḫı sālīk, bālāda beyān olunduḡu ūzre fenā-ender-fenā ki fānī (2) olduḡuna daḫı şu'uru ḳalmaya. Ve libās-ı beşeriyyeden 'ārī olup (3) ḫil'at-ı fāḫire-i aḫlāk-ı İlāhiyye ile mülebbes ola. Evā'il-i sülūkundan⁸⁸³ bu rütbeye (4) vāşıl oluncaya ḳadar seyr ila'llāhda⁸⁸⁴ olup bu rütbeyi kesb eyledikden şofra (5) seyr ila'llāh⁸⁸⁵ nihāyet bulup rütbe-i 'āliyye-i seyr fi'llāha vāşıl olur. Seyr fi'llāh, (6) ey fī şifāti'llāhdır⁸⁸⁶ ki maḳām-ı ḫayretdir. Çünkü zāt-ı sālīk, şifāt-ı (7) beşeriyye libāsını ḫal' ve ḫil'at-ı şifāt-ı İlāhiyye'yi telebbüs ya'nī aḫlāk-ı İlāhiyye (8) ile taḫalluḳ eyleye. “Kuntu sem'ahu ve başarahu. Bī-nażara ve bī-yesma'u ve bī-yabṭaşu (9) ve bī-ya'ḳilu.”⁸⁸⁷ rütbe-i celīlesine [M 43b] resīde olur. Bu rütbe-i celīleyi daḫı mürūr (10) edip seyr bi'llāh rütbesine vāşıl olur ki seyr bi'llāh, ey mesāreti şifātu'llāh fī

⁸⁷⁹ beḳādadır: beḳādadır ki M.

⁸⁸⁰ ḳudret-i İlāhī'de: yed-i ḳudret-i İlāhiyye'de İ.

⁸⁸¹ Hākḳ'a: Hākḳ'la İ.

⁸⁸² “Hem ol hem de olma, hakikat budur. Ey Neş'et! Bu sözü dinle ki doğru olan budur.”

⁸⁸³ sülūkundan: sülūkunda M.

⁸⁸⁴ seyr ila'llāhda: seyren-ila'llāhda İ.

⁸⁸⁵ seyr ila'llāh: seyren-ila'llāh İ.

⁸⁸⁶ “Yani Allah'ın sıfatlarında seyirdir.”

⁸⁸⁷ “Ben, onun işitir kulaḡı ve görür gözü olurum. Benimle görür, benimle tutar, benimle akleder.”

zāti'llāhdır.⁸⁸⁸ Buña keşretde vahdet tesmiye ederler. Bundan dahı mürür (12) edip seyr ma^c-Allāh rütbesine vāşıl olur ki seyr ma^c-Allāh, ey mesāreti zātu'llāh fī şifāti'llāhdır.⁸⁸⁹ Bu rütbe-i celīleye, vahdetde keşret tesmiye ederler. Bu maqām, (14) nihāyetü'n-nihāye⁸⁹⁰ olup bu dereceyi, sedd-i 'ulyā-yı nübüvvet⁸⁹¹ kat^c etmiştir. (15) Ve bundan bālā maqāma erilmez. Ve bu sermedden⁸⁹² öte geçilmez. Bu maqāmda (16) “Zāhir bi-halk, bātın bi-hak.”⁸⁹³ ile ta^cbīr olunan maqāmıñ haqīkatına vāşıl (17) ve enbiyā 'aleyhimu's-selām⁸⁹⁴ hażerātından mevrūş olarak hādī-i 'ibād olmaq (18) rütbesine nā'il olunur. Ve bu maqāmda irşād-ı 'ibād farz olur. Lākin (19) be-şart-ı ān ki t̄alib-i hak olanlara rāh-ı haqqı irā'e⁸⁹⁵ farz-ı 'ayn olup 'alā vechi'l-[S 37a] (1) istihkāk mürşid-i kāmil olur. Bu rütbe-i celīle ve bu maqāmāt-ı 'aliyye tayy (2) olunmadıkça teslīk harāmdır; zīrā hem dāl hem muğill olur. Ve eşref-i (3) rüteb-i insāniyye,⁸⁹⁶ bu rütbe-i [İ 28a] 'aliyyedir ki nübüvvetden cüz'dür. “Zālike faẓlu'llāhi yu'tīhi (4) men yeşā', [M 44a] va'llāhu zu'l-fazli'l-'azīm.”⁸⁹⁷

(- - . / . - . - / . - -)

Rubā'ī: Der her çi nazār kūnem taḥaqqūḳ⁸⁹⁸

(5) Cüz şūret-i ū deger ne-bīnem

Çün zāt-ı vey-est der-mu'ammā

(6) Bī-ḥod şevem ü be-ḥod ne-şīnem⁸⁹⁹

⁸⁸⁸ “Yani Allah’ın zâtında Allah’ın sıfatlarını seyretmektir.”

⁸⁸⁹ “Yani Allah’ın sıfatlarında Allah’ın zâtını seyretmektir.”

⁸⁹⁰ nihāyetü'n-nihāye: nihāyetü'l-insāniyye İ.

⁸⁹¹ sedd-i 'ulyā-yı nübüvvet: sırr-ı 'ulyā-yı nübüvvet İ.

⁸⁹² sermedden: ser-ḥadden İ.

⁸⁹³ “Zāhir olan, halkladır; bātın olan ise Hak'la.”

⁸⁹⁴ 'aleyhimu's-selām: 'aleyhim şalavātu'llāhu ve selāmeḥu ecma'in İ.

⁸⁹⁵ irā'e: irā'et İ.

⁸⁹⁶ eşref-i rüteb-i insāniyye: eşref-i rütbe-i insāniyye İ.

⁸⁹⁷ “Bu, Allah’ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah, büyük lütuf sahibidir.” (Cum'a, 62/4)

⁸⁹⁸ Buradaki “taḥaqqūḳ” kelimesi İ'de “taḥkīḳ” şeklinde yazılmıştır; fakat tercih edilen bu kelime, vezni bozmaktadır.

Kāşife hafî olmaya ki erbāb-ı haķīķata (7) taşarruf-ı bāţın dağı ‘ināyet olunur. Lākin bu keyfiyyet, her bī-ser⁹⁰⁰ ü pāniñ (8) kārı olmayıp aşhāb-ı nisbet-i ‘aliyye ve erbāb-ı teveccüh ü murāķabe olan (9) zevāt-ı kirāmıñ hālidir. Ve her bü’l-heves bu dađmeniñ fetđi dā‘iyesinde (10) olmaya ki āfet-i ‘uzmā vardır. Şāhib-i te’līf cenābları āverde-i hāme-i (11) beyān buyurmalarıyla żarūrī bu maķāmda dağı işāret olundu.

Erbāb-ı (12) ibtilādan bir şahşıñ belā ve yāhūd marazınıñ def‘i veyā bir sālīke (13) ifāze-i nisbet edip ķalb-i meyyitiñ ihyāsı murād olunduķda evvelā tecdīd-i (14) vuzū’ ve iki rek‘at namāz kılıp ‘alīliñ şadrı muķābelesinde ķu‘ūd (15) edip kemāl-i ‘acַz ve inkisār-ı ķalb ile dergāh-ı Ulūhiyyet’e ol mübtelāniñ (16) belā vü marazınıñ def‘i-çün müteveccih ola. Ya‘nī ķuvā-yı zāhiri vü bāţinī ile (17) ol belāniñ def‘ine himmet eyleye. Bi-emri’llāhi te‘ālā mündefi‘ olur; lākin (18) her nā-puhteniñ kārı degildir. Ve muķaddemen beyān olunduđu üzre evvelā [M 44b] ahz-ı (19) tarīķat eyledigi zāta ve yāhūd münāsebeti olduđu evliyā-i kibārdan bir zāta [S 37b] (1) teveccüh edip tamām kendüye sekr ü mađv u ğaybūbet hālātı zuhūr edip (2) havāss-ı zāhire külliyyen mu‘aţţal olduķda vaķt-ı teveccüh ü murāķabe olmađla bu emr-i (3) haţīriñ huşūlüne ol vaķt şürū‘ ede. Ve dađı ma‘lūm ola ki hasteniñ (4) ‘illeti def‘ine müteveccih olur ise nefesini aldıķda⁹⁰¹ içerüye almayıp sađ (5) ve yāhūd şol cānibine başıyla def‘ eder gibi nefesini taşra vere. Eger içerü (6) çeker gibi ya‘nī ‘ādetā nefes alır gibi ederse ‘alīliñ ‘illetini ahz etmiş (7) olur. Ve ‘alīlden ‘illet mündefi‘ olup müteveccih olan zāta geldiđi mücerreb (8) ü bī-şübhedir. Kibār-ı ehlu’llāh buyururlar ki Hāzret-i ‘Azrā’īl ‘aleyhi’s-selāmñ (9) nüzülünden muķaddem olur ise muhtażır mevt olan ‘alīle teveccüh bereketiyle (10) [İ 28b] Cenāb-ı Haķ ‘ömr ihsān eder; lākin Hāzret-i ‘Azrā’īl ‘aleyhi’s-selāmñ (11) nüzülünden şoñra çāre olmaz.

⁸⁹⁹ “Dikkatle her şeye baktığımda, O’nun yüzünden başka bir şey görmüyorum. O’nun zatı bir muamma olduğu için, (baktıkça) kendimden geçtiğim gibi kendime de gelemiyorum.”

⁹⁰⁰ bī-ser: ber-ser İ.

⁹⁰¹ aldıķda: aldıķça İ.

(---/.---/---/.---)

Bu zevkı bilir herkes lîkin aramaz (12) her nâ-kes⁹⁰²

“Zâlike fazlu’llâhi yu’tîhi men yeşâ’, va’llâhu zu’l-fazli’l-‘azîm.”⁹⁰³

(13) Ve ziyâret-i kubûr dahı böyledir. Ya’nî bir velîniñ merķad-ı şerîfine varıp şadı⁹⁰⁴ (14) [M 45a] muķâbelesinde ku’ud birle bâlâda zıkr olunduĝu üzre müteveccih ve tamâm sekr (15) ü ĝaybûbet hâşıl olduĝda ol zât-ı şerîfiñ hâli⁹⁰⁵ ve şıfat-ı ĝâlibesi, (16) Celâl ü Cemâl ve ‘aşķ u bî-hodî [ve]⁹⁰⁶ her ne ise zühûr eder. Bu vechle münkeşif (17) olduĝda evvel teveccühde rûh-ı şerîfini kırâ’at-ı Qur’ân-ı Kerîm ile yâd ve ba’dehu (18) iki rek’at namâz ile tekmîl-i ziyâret eyleye. Ve eger bir kalb-i meyyitiñ ihyâsı (19) murâd olunur ise sâlik, ‘azîzi ile zânû-be-zânû ku’ud edip kalbini ‘azîzine [S 38a] (1) toĝruldup ‘azîzi dahı himmet-i ‘âliyye ile müteveccih olur. Eger ‘azîz, (2) şâhib-i kuvvet ve sâlik, şâhib-i i’tikâd ve şâf-nihâd ise (3) bir gün ve⁹⁰⁷ yâhud iki ve üç günde nisbet-i ‘azîzân ki menşûr-ı velâyet (4) olan veled-i kalbiñ âşârı sâlikde zühûr eder. Hülâşa-i kelâm, gerek (5) Hâlîķ ve gerek maħlûķa ve gerek mürde ve gerek zindeye ve gerek marîz (6) ve gerek şâhîhe her ne ise teveccüh etmeniñ şartı havâss-ı zâhire ve havâtır-ı (7) bâtınayı def’e iktidârı olmaķdır. Ve te’şîri bu şartta mevķûfdur. (8) Mâ-dâmki havâss-ı mezkûra beste olmaya; ne ol teveccühün [M 45b] fâ’idesi⁹⁰⁸ ve ne (9) ol murâķabeniñ ‘â’idesi olur. Hemân gözlerin yumup ve başını (10) aşıĝa şalıverip halka bir şöhret-i kâzibe-i riyâ

⁹⁰² lîkin: lâkin, aramaz: evemez İ; zevkı: zevķa, bilir: yeler M.

⁹⁰³ “Bu, Allah’ın lütfudur. Onu dilediĝine verir. Allah, büyük lütf sahibidir.” (Cum’a, 62/4)

⁹⁰⁴ şadı: şudûru M.

⁹⁰⁵ hâli: M’de yok.

⁹⁰⁶ Buraya uygun düştüğünü düşündüğümüz “ve” bağlacı S’de bulunmuyorken İ’de yer almaktadır.

⁹⁰⁷ ve: İ’de yok.

⁹⁰⁸ fâ’idesi: fâ’ide M.

‘arazından ğayrı bir fā’ide (11) yoktur. Eger havāssı bend etmege kâdir aşhâb-ı sekr ü mahvdan olur ise (12) erbâb-ı teveccüh ü murâkâbedendir.⁹⁰⁹ “Ve illā fe-lā e‘āzena’llāhu te‘ālā min āfeti’t-taklīd.”⁹¹⁰

(13) **Ve dahı** ma‘lūm buyrula ki sādāt-ı Naşşibendiyye *kaddesena’llāhu te‘ālā bi-esrārihim*(14)*i’l-kudsiyye* hāzerātınıñ cümle-i vezāyiflerindedir ki şubh u mesāda sūre-i (15) İhlāş ve Mu‘avvizeteyn’i ve āhır-ı [İ 29a] sūre-i Hāşr’ı üçer kerre tilāveti ihtiyār (16) ve süllāk-ı şarīkātā tavşiyeye buyurmuşlardır; zīrā her bir emrde Sünnet-i Seniyye-i (17) Hāzret-i Resūl’llāh’a ittibā‘ı iltizām-ı uşul-i şarīkatlarından ve bu dahı (18) Sūnen-i Seniyye’den olmağla müdāvemmet ederler. İmām Nevevī *rağıya’llāhu ‘anh* (19) hāzretleriniñ isnād-ı şaḥīḥ ile rivāyet ü taḥkīkları üzre Aşhâb-ı Kirām’dan [S 38b] (1) ‘Abdullāh bin⁹¹¹ Ḥubeyb *rağıya’llāhu ‘anh*⁹¹² hāzretlerinden menkūldür ki “Bir leyl-i muzlīm⁹¹³ (2) ve keşret-i bārānda Hāzret-i Resūl’llāh ‘aleyhi şalavātu’llāh efendimiziñ bezm-i (3) ‘ālīlerine⁹¹⁴ hāzır ve cemā‘at-i bā-sa‘ādet-i Aşhâb-ı Kirām’a [M 46a] mülhāk ve şerāfet-i (4) ma‘iyyet-i Nebeviyye ile edā-yı şalāt için ‘āzim-i rāh taleb olup tevfiḳ (5) u ‘ināyet-i Hāḳḳ’a mazhāriyyetle Şems-i Daḥve-i Nübüvvet ‘aleyhi ekmeli’s-selām ve’t-taḥıyye (6) efendimizi ol şeb-i tārīkde bulup devlet-i şoḥbetlerine⁹¹⁵ nā’il oldum. Sa‘ādetle (7) ‘Söyle.’ deyü emr buyurdıklarında ‘Yā Resūl’llāh! Ne söyleyem?’⁹¹⁶ dedim. Tekrār bir dahı (8) iltifāt-ı ḥiṭāb-ı müsteṭāb buyurup ‘Söyle.’ deyü buyurdular.⁹¹⁷ Yine (9) ‘Yā Resūl’llāh! Ne diyeyim?’ dedim. Tekrār ḥiṭāb buyurup ‘Söyle.’ deyü buyurdular. (10) Yine i‘āde-i

⁹⁰⁹ murâkâbedendir: murâkâbe olur M.

⁹¹⁰ “Yüce Allah bizleri taklit (başka bir kimse gibi görünmek) felâketinden korusun.”

⁹¹¹ bin: ibn İ.

⁹¹² rağıya’llāhu ‘anh: rağıya’llāhu te‘ālā ‘anh İ.

⁹¹³ leyl-i muzlīm: leyle-i muzlīme İ.

⁹¹⁴ ‘ālīlerine: ‘ālīlerinde M.

⁹¹⁵ devlet-i şoḥbetlerine: devletlerine ve şoḥbetlerine İ.

⁹¹⁶ söyleyem: söyleyeyim İ, M.

⁹¹⁷ Bu cümle, İ’de yanlış yazılmış ve ve bu sebeple satırları diğerk cümlelere kaymıştır.

kelām edip ‘Yā Resūlu’llāh! Ne diyeyim?’ dedigimde buyurdular⁹¹⁸: (11) “Kul huva’llāhu ahād ve Mu‘avvizeteyni h̄ine tasmī ve h̄ine tuṣbīhu ṣelāse merrāt.”⁹¹⁹

(12) Ve sūre-i Haṣr’ın āhırını kıra’at daḥı Sünnet-i Seniyye olduḡu ḥadīṣ-i (13) ṣerīf ile müṣbetdir. Kemā revā bi-isnādi’ṣ-ṣaḥīh ‘an Enes *raḍıya’llāhu*⁹²⁰ ‘*anh*,⁹²¹ (14) **ḳāle Resūlu’llāh ṣalla’llāhu**⁹²² ‘*aleyhi ve sellenn*. “Men ḳara’e āhıri sūreti’l-Haṣrı ṣumme māte (15) yevmihi ev leyletihi kuffira ‘anhu ḥaṭī’etin [‘amilehā⁹²³].”⁹²⁴ Ve daḥı beher yevm Ḳur’ān-ı Kerīm kıra’atı ve ḥuṣūṣen (16) sūre-i Yāsīn tilāveti lāzımdır. “Azīzān” laḳab-ı ṣerīfiyle mülakḳab olan (17) Ḥazret-i H̄āce ‘Alī Rāmīteni *ḳuddise sırruhu’l-‘ālī* [M 46b] buyururlar ki “Her kim üç (18) ḳalbi bir yere cem‘ede, Cenāb-ı Perverdigār’dan her ne niyāz eder ise ḳabūl (19) ve murādı ḳarīn-i ḥuṣūl olur: Biri ḳalb-i leyl ki niṣfu’l-leylden ‘ibāretidir. [S 39a] (1) Ve biri ḳalb-i Ḳur’ān⁹²⁵ ki Yāsīn-i [İ 29b] Ṣerīf’dir. Ve biri ḳalb-i mü’mın ki ḥuzūr-ı ḳalbden (2) ‘ibāretidir. Bunuñ üçünü her kim cem‘eder ise ya’nī niṣfu’l-leylde ḥuzūr-ı (3) ḳalb ile Yāsīn-i Ṣerīf tilāvet eyler ise be-her ḥāl maḳzıyyu’l-merām olur.” (4) Ve teheccüd ki ṣübüt-ı Ḳur’āniyye ile ṣābitdir. H̄ācegān-ı ‘ālī-ṣān ḥazerātı (5) bunu daḥı iltizām buyururlar; zīrā ṭālib-i ḥaḳ olan, aṣḥāb-ı leyliden olmaḳ (6) ṣartdır.

Kemā ḳāla’llāhu te‘ālā: “Ve mine’l-leyli fetehecced bihi nāfileten lek.”⁹²⁶ Ve bu ṣalāt-ı (7) teheccüd miṣillü ṣalāt-ı iṣrāḳ u ḍuḥā vü evvābīn daḥı mültezem-i aṣḥāb-ı ṭarīḳatdır. (8) Ve teheccüd on iki rek‘at olup müteheccid olan kimesne eger mümkin olur ise (9) ve ḥıfzında ise her rek‘atda bir Yāsīn-i Ṣerīf tilāvet ede ve eger istikṣār

⁹¹⁸ buyurdular: buyurdular ki İ.

⁹¹⁹ “Sabah ve akṣama erince ‘Kul huva’llāhu ahād...’ (İhlās, 112/1) ve Mu‘avvizeteyn (Felak/Nās, 113/114) sūrelerini üçer defa tekrar tekrar oku.”

⁹²⁰ raḍıya’llāhu: raḍıya’llāhu te‘ālā İ.

⁹²¹ “(Allah ondan razı olsun.) Hz. Enes tarafından sahih olarak rivayet edilmiştir.”

⁹²² ṣalla’llāhu ‘aleyhi: ṣalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi İ.

⁹²³ “‘amilehā” ifadesi metinde yer almıyorken ilgili hadisin aslı hâlinde mevcuttur. (Celâleddin es-Suyûtî. [1424]. *ed-Dürrü’l-Mensûr fi’t-Tefsîr bi’l-Me’sûr* [s. 398], Kahire.)

⁹²⁴ “Kim Haṣr Sûresi’nin son âyetlerini okur ve o gün veya o gece vefat ederse işlemiş olduḡu bütün günahlar bağışlanır.”

⁹²⁵ Ḳur’ān: Ḳur’ān Kerīm İ.

⁹²⁶ “Gecenin bir kısmında uyanarak sana mahsus bir nafîle olmak üzere namaz kıl.” (İsrâ, 17/79)

(10) eder ise sekiz rek'atda bir Yâsîn-i Şerîf tilâvet eyleye.⁹²⁷ Rek'at-ı evvelde (11) "...ecrin kerîm."⁹²⁸ âyetine dek ve rek'at-ı sâniyede "...ve hum muhtedûn."⁹²⁹ ve rek'at-ı şâlişede (12) "...cemî'un ledeynâ muhđarûn."⁹³⁰ ve rek'at-ı râbi'ada "...fî felekin yesbeñun."⁹³¹ ve rek'at-ı (13) hâmisede "...ilâ ehlihîm yercî'un."⁹³² [M 47a] ve rek'at-ı sâdisede "...şırâñun mustakîm."⁹³³ (14) ve rek'at-ı sâbi'ada "...fehum lehâ mâlikûn."⁹³⁴ âyet-i şerîfine dek kırâ'at edip (15) rek'at-ı şâminede âhır-ı süreyi tekmi'l ede. Eger Yâsîn-i Şerîf hıfzında (16) yok ise her rek'atda ba'de'l-Fâtiha üçer İhlâş kırâ'at eyleye. Ve bu şalât-ı (17) teheccüd on iki rek'atdır. Eger müsâ'ade-i vaqt olmayıp yâhud âhar (18) bir 'özr olur ise ekalli dört rek'atdır. Ve vaqt-ı teheccüd şülüş-i ahîrdir. (19) **Kemâ kıla'llâhu te'âlâ:** "Kumil leyle illâ kalîlâ nişfehu..."⁹³⁵ Ve **kâle te'âlâ:** "Ve şuluşehu..."⁹³⁶

Ve Ebû⁹³⁷ Ümâme [S 39b] (1) *radıya'llâhu 'anh* hâzretlerinden mervîdir ki Risâlet-penâh *şalla'llâhu 'aleyhi*⁹³⁸ ve *âlihu'l-âlihi* (2) efendimiz "Aleykum bi-kıyâmi'l-leyli fe-innehu de'bu's-şâliñin."⁹³⁹ buyurmuşlardır. (3) Pes şalât-ı teheccüdü ba'de'l-edâ kıbleye karşı müteveccih olup şugl-ı bâñınayla (4) meşğül ola. Ve murâkâbede 'azîzinden me'hûzu olan zıkr ü istiğfâr (5) ile bi-ñarîki'l-hâfiyye iştiğâl eyleye. Ve eger hûb gâlebe eder ise olduğı (6) mañalde nevm-i hafîf ile bir miğdâr istirâhat edip ba'dehu fecr [İ 30a] ÷ulû' (7) etdikde civârında olan mescide 'azîmet edip eşnâ-

⁹²⁷ eyleye: ede M.

⁹²⁸ (Yâsîn, 36/11)

⁹²⁹ (Yâsîn, 36/21)

⁹³⁰ (Yâsîn, 36/32)

⁹³¹ (Yâsîn, 36/40)

⁹³² (Yâsîn, 36/50)

⁹³³ (Yâsîn, 36/61)

⁹³⁴ (Yâsîn, 36/71)

⁹³⁵ "Birazı hariç geceleri namaz kıl. (Gecenin) yarısını (kıl)... " (Müzzemmil, 73/2,3)

Âyet, M'de "*Nişfehu evinñus minhu kalîlâ.*" (Gecenin yarısını kıl yahut bundan biraz eksilt.) (Müzzemmil, 73/3) şeklinde tam olarak yazılmıştır.

⁹³⁶ "Ve üçte birini..." (Müzzemmil, 73/20)

Âyetin bu kısmı M'de yer almamaktadır.

⁹³⁷ Ebû: Ebî İ, M.

⁹³⁸ *şalla'llâhu 'aleyhi: şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi İ.*

⁹³⁹ "Gece namazını ihmal etmeyiniz; çünkü o, sizden önceki salih kişilerin âdetidir."

yı rāhda istiğfāra (8) meşğul olarak mescide varıp [M 47b] şalāt-ı şubhu cemā'at ile edā ede. (9) Ba'dehu āfitāb rumḥeyn kadar mürtefi' oluncaya dek⁹⁴⁰ ol maḥalde ve mümkin olmaz ise (10) ḥānesinde yine murāqabe vü teveccüh ve zikru'llāh ile meşğul olur. Ba'dehu (11) iki rek'at şalāt-ı işrāk⁹⁴¹ edā ede. Ḥazret-i Enes *raḍīya'llāhu 'anh*⁹⁴² ḥazretlerinden (12) rivāyet olunmuşdur ki **ḳāle'n-Nebī şalla'llāhu 'aleyhi**⁹⁴³ **ve sellem**. “Men şalliyu'l-fecri fi'l(13)-cemā'atin şumme ḳa'ade bi-zikri'llāhi te'ālā ḥattā tatlu'a's-şemsu şumme şallī rek'ateyni kānet lehu (14) ecri ḥaccetin ve 'umretin.”⁹⁴⁴

Ve şalāt-ı işrākıñ rek'at-ı ülāsında sūre-i Ve'd-Ḍuḥā (15) ve şāniyesinde sūre-i İnşirāḥ⁹⁴⁵ ḳırā'at eyleye. Ve ba'dehu ḳu'üden Mu'avvizeteyn ile (16) iki rek'at daḥı edā ede. Bu şalāt-ı işrāk, ba'zılar 'indinde ḍuḥādan ma'düddür. (17) Lākin ḳavl-i eṣaḥ, şalāt-ı ḍuḥāniñ vaḳtı rub'-ı nehāriñ mürüründadır. Ve şalāt-ı (18) ḍuḥā, on iki rek'at ve eḳalli iki rek'atdır. Zeyd bin Erḳam *raḍīya'llāhu 'anh*⁹⁴⁶ (19) ḥazretlerinden mervīdir ki Resūlu'llāh *şall'allāhu 'aleyhi*⁹⁴⁷ **ve sellem** efendimiz ḥazretleri [S 40a] (1) “Men şallī şalātu'd-ḍuḥā rek'ateyni lem yukteb mine'l-ğāfilīn. Ve men şallī (2) erba'a rek'atin yektebehu⁹⁴⁸ mine'l-'ābidīn. Ve men şallī sitteten kefā lehu [M 48a] zālik(3)e'l-yevm. Ve men şallī şemāniyeten yukteb mine'l-ḳānitīn.”⁹⁴⁹ buyurmuşlardır. (4) Çün şalāt-ı ḍuḥādan fāriğ olduğda eger ta'am ḥāzır ve aḥbāb (5) u miḥmān⁹⁵⁰ mevcüd ise anlar ile bā-ḥuzūr-ı ḳalb ekl eyleye. Ve eger miḥmān yoğ ise

⁹⁴⁰ oluncaya dek: olunca kadar İ.

⁹⁴¹ şalāt-ı işrāk: şalāt-ı işrākı İ.

⁹⁴² raḍīya'llāhu 'anh: raḍīya'llāhu te'ālā 'anh İ.

⁹⁴³ şalla'llāhu 'aleyhi: şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi İ.

⁹⁴⁴ “Her kim sabah namazını cemaatle kılar, sonra güneş doğuncaya kadar oturup Allah'ı zikreder, sonra iki rekat namaz kılsa bir Hac ve Umre sevabı gibi sevab vardır ona.”

⁹⁴⁵ İnşirāḥ: Elem neşraḥ leke M.

⁹⁴⁶ raḍīya'llāhu 'anh: raḍīya'llāhu te'ālā 'anh İ.

⁹⁴⁷ şalla'llāhu 'aleyhi: şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi İ.

⁹⁴⁸ yektebehu: yukteb M.

⁹⁴⁹ “Kim kuşluk vakti iki rekât namaz kılsa, artık gafillerden biri olarak yazılmaz. Dört rekât namaz kılsa âbidlerden biri olarak yazılır. Kim altı rekât namaz kılsa, o gün korunur. Kim sekiz rekât kılsa, Allah onu kanaatkârlardan yazar.”

⁹⁵⁰ miḥmān: İ'de yok.

(6) ‘iyāl u evlādıyla ekl edip tenhā ta‘ām eylemeye. Emr-i ta‘ām dahı (7) tamām olduḡda vech-i ma‘āşı olan emr-i dünyā ne ise anıñla meşḡul olup (8) be-şartān ki muḡaddemen, kerrāren⁹⁵¹ muḡarrer olduḡu üzre yine Ḥaḡ’dan ḡāfil ü zāhil (9) olmaya. **Kemā ḡāla’llāhu te‘ālā**⁹⁵² ‘azze ve celle. “Ricālün lā tulhīhim ticāratun ve lā bey‘un ‘an zıkr(10)i’llāh.”⁹⁵³

Ba‘dehu vaḡt-ı zuhūrda namāzı cemā‘at ile edā edip yine kār u girdārına (11) meşḡul ola.⁹⁵⁴ Vaḡt-ı ‘aşr duḡul etdikde yine cemā‘at ile şalāt-ı ‘aşrı edā (12) ve ba‘dehu ḡasebül’l-ımkān riyādan mücānebet⁹⁵⁵ olarak bir maḡalde ḡu‘ūd edip (13) [İ 30b] nisbet-i şerīfe ile meşḡul ola. Evvelā aḡz-ı ṡarīḡat eylediḡi mürşidiñ (14) şüretini mülāḡaza ile zıkr meşḡul olup ḡuzūr-ı ‘azīzde olan (15) keyfiyyet-i ma‘hūde-i sekr kendüde zuhūr eyledikde murāḡabeye iştıḡāl ede. (16) Tā vaḡt-ı maḡrib oluncaya ḡadar bu vaḡtı muḡāfaza edip [M 48b] şalāt-ı maḡribi yine (17) cemā‘at ile edā ve ba‘dehu her ḡanḡı süre ile murād eder ise altı rek‘at şalāt-ı (18) evvābīn ḡılıp vaḡt-ı ‘işāya ḡadar yine murāḡabe vü zıkr ile iştıḡāl eyleye. (19) Namāz-ı ‘işāyı dahı mümkün olur ise yine cemā‘at ile edā edip vaḡt-ı teheccüde ḡadar [S 40b] (1) ḡ‘āb u rāḡata meyl eyleye. Ve ḡable’n-nevm bālāda taḡrīr olunduḡu üzre (2) firāşda üç İḡlāş ve üçer Mu‘avvizeteyn ve āḡır-ı Süre-i Ḥaşr’ı tilāvet (3) edip müstaḡfir ve kendü ḡāl-i perīşānını firāşında⁹⁵⁶ yād ve ḡuşūruna mu‘terif (4) olarak meskenet ile ḡ‘āba vara; zīrā “A‘zamü’l-meşā’ib, taḡyī‘u’l-evḡāt.”⁹⁵⁷ (5) muḡtezāsıyla sālīk-i Ḥaḡḡ’a izā‘at-ı evḡātdan mücānebet lāzımdır. Ya‘nī (6) leyl ü nehār, ḡuzūr-ı tām ile meşḡul ve baḡr-ı fenā-fi’llāhda müstaḡraḡ olup (7) cemī‘-i ef‘āl ü aḡvālde Sünnet-i Seniyye-i Ḥazret-i Seyyidü’l-Enbiyā’ya ittibā‘ edip (8) dā’imü’l-evḡāt ādāb-ı şerī‘at ile mü‘eddeb ve ḡāzıru’l-vaḡt olmaḡ ve ḡaflete (9) bir vechle yol vermemek lāzımdır.

⁹⁵¹ M’de “kerrāren”den sonra bir de “mirāren” ifadesi yer almaktadır.

⁹⁵² te‘ālā: M’de yok.

⁹⁵³ “Onlar, ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah’ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekāt vermekten alıkoyamadıḡı insanlardır.” (Nūr, 24/37)

⁹⁵⁴ ola: M’de yok.

⁹⁵⁵ mücānebet: mücānib İ.

⁹⁵⁶ firāşında: firāşda İ.

⁹⁵⁷ “Felāketlerin en büyüḡü, boşa vakit harcamaktır.”

Ve meslek-i erbāb-ı kemāl ve nihāyet-i kemālāt-ı (10) insāniyye⁹⁵⁸ bundan ‘ibāretidir. “Zālike faẓlu’llāhi yu’tīhi men [M 49a] yeṣā’, va’llāhu zu’l(11)-faẓli’l-‘aẓīm.”⁹⁵⁹

(12) Faşl-ı Şāliḡ; Ez-rūkn-i Çehārüm

Der-beyān-ı Merātib ve İştihāt-ı (13) Hāzerāt-ı İṣṣān

(14) Ey ṭālib-i ḡaḡ! Erşedeka’llāhu.⁹⁶⁰ Ma’lūm ola ki her bendeniñ ‘inda’llāh bir maḡām-ı (15) ma’lūmu vardır. **Kemā ḡala’llāhu te‘ālā:** “Ve mā minnā illā lehu maḡāmun ma’lūm.”⁹⁶¹ Evvel (16) maḡāmāt-ı sālik, intibāh⁹⁶² ü āḡāhīdir. Ya’nī ḡadd-i ḡafletden ḡurtulup (17) cümle ḡarekāt ü sekenātı hevā-yı nefis ü ṭabī‘at ile olduğuna ve kendünüñ (18) ‘abdü’n-nefis idüğüne vuḡūfdu. Bu maḡām, tevbe vü inābete mūşıldır. Tevbeniñ (19) ma’nāsı, devām-ı nedāmet ve keşret-i istiḡfār üzre olup ‘iṣyān [S 41a] (1) ve izā‘at-ı [İ 31a] evḡātı mülāḡaza ve eylediḡi kār u girdāra peşīmān olmaḡdır. (2) Bundan ōñra inābetdir. Ya’nī ḡafletden rücu‘ ve zıkr-i ḡaḡḡ’a iştihāldir. (3) Ba‘zı zevāt, tevbe vü inābeyi bu vechle beyān eylediler ki tevbe, ḡilāf-ı (4) rızā-yı ḡaḡ’dan ḡaçmaḡ ve inābe, rızā-yı ḡaḡḡ’a ṭālib ü rāḡıb olmaḡdır. (5) Ve ba‘zıları, ḡilāf-ı rızā-yı ḡaḡ’dan mūcānebet ve rızā-yı ḡaḡḡ’a rāḡbet (6) eylemeniñ⁹⁶³ zāhirīsine tevbe ve bāṭnīsine inābe ta‘bīr etdiler. Bundan ōñra (7) maḡām, vera‘dır. Ya’nī ōhevāt u meşbūhātın [M 49b] ictināb ve zārūrāt-ı (8) beşeriyyeden mā‘adā mübāḡāt-ı mütelezzizeyi daḡı terk etmeḡdir. Bundan ōñra (9) maḡām, muḡāsebedir. “ḡāsibū [enfusekum]⁹⁶⁴ ḡable en tuḡāsebū.”⁹⁶⁵ mefhūm-ı ōerīfi üzre (10) ve dā’imā muḡāsebe-i nefis etmeḡdir. ḡuṣūşen ōubḡ u mesāda nefisini

⁹⁵⁸ nihāyet-i kemālāt-ı insāniyye: nihāyet-i kemāl-i insāniyye İ.

⁹⁵⁹ “Bu, Allah’ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah, büyük lütf sahibidir.” (Cum‘a, 62/4)

⁹⁶⁰ Erşedeka’llāhu: Erşedeka’llāhu te‘ālā İ.

“Allah, seni olgun kılsın.”

⁹⁶¹ “(Melekler ōöyle derler): Bizim her birimiz için, bilinen bir makam vardır.” (Sāffāt, 37/164)

⁹⁶² intibāh: intihā İ.

⁹⁶³ eylemeniñ: eylemekliḡiñ M.

⁹⁶⁴ Hadisi tamamlayan “enfusekum” ifadesi S’de bulunmuyorken M’de yer almaktadır.

⁹⁶⁵ “Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz.”

muḥāsebeye (11) çekip “Bugün yāḥud bu gece evkāt-ı ‘azīze neye şarf olunmuşdur?” deyü (12) tefekkür birle eger ṭā‘āt u perestiş ile mürür eyledi ise tevfiḳ-ı Ḥaḳḳ’a (13) şükr eder. Ve eger mā-lā-ya‘nī ile telef ü şarf olmuş ise kendünüñ (14) ‘adem-i isti‘dād u nā-ḳābiliyyetine i‘tirāf u nedāmet ü istiḡfār ile nefesine (15) levm üzre olup bir daḥı etmemege ‘azm ü cezm eyler. Belki her sâ‘at bu ḥāl (16) üzre olur. Bundan şoñra, zühddür. Bu daḥı rızā’u’llāh için ḥelāli (17) terkdir. Ya‘nī⁹⁶⁶ sedd-i ramaḳ edecek dereceden ziyāde telezzüzāt-ı beşeriyeyi (18) velev ḥelāl olsun terk edip ḳūt lā-yemūt ile ḳanā‘at etmektedir. (19) Bundan şoñra maḳām, irādedir. Ya‘nī kendü kedd-i yemīniyle ta‘ayyüş etmekte himmet [S 41b] (1) ü ḡayret ve terk-i rāḥatdır; zīrā cümle enbiyā-yı ‘izām ‘aleyhim[M 50a]u ‘ş-şalātu (2) ve ‘s-selām⁹⁶⁷ ḥāzerātı kedd-i yemīn ile ta‘ayyüş buyurdıkları meşhūr-ı enāmdır. (3) Ve ‘inde’l-ba‘z, irādesini irāde-i Ḥaḳḳ’da maḥv etmektedir. Bundan şoñra (4) maḳām, tebaşşurdur.⁹⁶⁸ Ya‘nī dā‘imā ḥilāf-ı nefis, ḥarekete muşırr u mukib olup (5) ārzū-yı nefsdan nefisini ḥıfza ihtimām ve bu emre ḳıyāmdır. Ve dā‘imā (6) nefisini ḥilāf-ı maḳşūda sürüp el-ḥaḳ mürr-i cāmından dā‘imā nefse (7) merāret-i şarāb-ı mücāhede [İ 31b] izāḳa etmektedir. Bundan şoñra maḳām, şabrdır. (8) Ya‘nī ḥālen ve ḳālen ve zāhiren ve bāṭinen terk-i şekvādır.⁹⁶⁹ Bundan şoñra maḳām, (9) rızādır. Ya‘nī Cenāb-ı⁹⁷⁰ Ḥaḳḳ’ıñ ‘aṭāyāsına ne ḡüne rāzī olur ise belā (10) vü ḳazāsına daḥı ol vechle rāzī olup belā vü ‘atāniñ farkı olmamaḳdır. (11) Bundan şoñra maḳām, iḥlāşdır. Bu daḥı mu‘āmelāt-ı İlähiyye’yi ḥalḳdan (12) cüdā etmektedir.⁹⁷¹ Ya‘nī her bir emrde⁹⁷² li’llāh⁹⁷³ olup ḳaṭ‘an bir fi’lde ḥalḳa müte‘allıḳ (13) zerrece bir melḥūzu olmayarak cümle kār u girdārı ḥuzūr-ı ḳalb ile ancak (14) Allāh için işlemdir. Bundan şoñra

⁹⁶⁶ Ya‘nī: İ’de yok.

⁹⁶⁷ ‘aleyhimu’ş-şalātu ve ‘s-selām: ‘aleyhimu’ş-şalavātu’llāhu ve selāmuhu.

⁹⁶⁸ Ve ‘inde’l-ba‘z irādesini, irāde-i Ḥaḳḳ’da maḥv etmektedir. Bundan şoñra maḳām, tebaşşurdur: M’de yok.

⁹⁶⁹ Bundan şoñra maḳām, şabrdır. Ya‘nī ḥālen ve ḳālen ve zāhiren ve bāṭinen terk-i şekvādır: M’de yok.

⁹⁷⁰ Cenāb: M’de yok.

⁹⁷¹ etmektedir: etmemekdir İ.

⁹⁷² emrde: emri İ.

⁹⁷³ li’llāh: sedd M.

maḳām, tevekküldür. Ya‘nī her emrinde Allāh⁹⁷⁴ (15) Zü’l-Celāl’e i‘timād edip bir ferdden ṭama‘-ı luṭf ve ḥavf u ḳahr etmemekdir.

(16) Bundan ṣoñra olan mu‘āmelāt, ḳalbī [M 50b] vü ma‘nevīdir ki ṣafā-yı zıkr ve ṣafvet-i (17) ḳalbden ḥāşıldır. Bundan ṣoñra murāḳabedir. Ya‘nī ṣafā-yı yaḳīn (18) ve sedd-i ḥavās ile ḳalbe nazār etmekdir. Bundan ṣoñra maḳām, ḳurbdur. Ya‘nī (19) Rabbü’l-‘izzet ‘azze esmā’uhu ḥāzretleriniñ ḥuzūr-ı ma‘nevīsinde mā-sivāyu’llāhdan [S 42a] (1) ḡā’ib olduğu ḥālde ḥāzır olmaḳdır. Bundan ṣoñra maḳām, maḥabbetdir. (2) Ya‘nī maḥbüb-ı ḥaḳīḳī ile maḥabbetiñ kemāl-i muvāfaḳat ve mā-sivāya⁹⁷⁵ muḥālefetidir. (3) Bundan ṣoñra maḳām, recādır. Ya‘nī Ḥāzret-i Rabbü’l-‘Ālemīn’iñ va‘d (4) buyurduğu şeyi yaḳīnen taşdıḳ u istid‘ādır. Bundan ṣoñra maḳām, (5) ḥavfdır. Bu daḥı müṭāla‘a-i ḳalbdır. Ya‘nī Ḥāzret-i Rabbü’l-‘Ālemīn’iñ (6) ‘azamet ü celālinden ḥāşıl olan heybet, ḡālib olmaḳdır; zīrā aḳreb, (7) bu ḥālātı teḳāzā eder. Ḥāzret-i Perverdigār’iñ ḳıdem-i ‘ināyet ü iḥsān (8) ve elṭāf-ı ezeliyyesine nāzır olduḡça recā vü maḥabbet ḡālib⁹⁷⁶ ve ‘azamet (9) ü celālince nāzır olduḡça ḥavf u heybet ḡālib olur. Bundan ṣoñra (10) maḳām, şevḳdır. Ya‘nī zıkr-i maḥbüb ve farṭ-ı iştıyāḳdan nāşī ḥāşıl (11) olan iṭmi’nān-ı ḳalbdır. **Kemā ḳala’llāhu te‘ālā:** “Elā bi-zıkrillāhi [M 51a] taṭme’’innu’l-ḳulüb.”⁹⁷⁷ (12) Buñdan ṣoñra maḳām, ünsdür. Ya‘nī taḥt-ı aḳdām-ı ḳudretde ḳalbiñ sükūnudur. (13) Bundan ṣoñra yaḳīndır. Ya‘nī taşdıḳ-ı tām ile külliyyen irtifā‘-ı şekdir. (14) Bundan ṣoñra müşāhededir. Ya‘nī rü’yet-i yaḳīn ve rü’yet-i ‘ayān (15) beyninde bir fazl-ı [İ 32a] İllāhī’dır. **Kemā ḳāle ‘aleyhi’s-selārr.** “A‘budu’llāhe ke’enneke terāhu (16) fe-in lem tekun terāhu fe-innehu yerāke.”⁹⁷⁸ Ve bu rütbe, āḥır-ı maḳāmātdır.

⁹⁷⁴ Allāh: Allāh te‘ālā İ.

⁹⁷⁵ mā-sivāya: mā-sivāyu’llāha İ.

⁹⁷⁶ recā vü maḥabbet ḡālib: ḥavf u heybet ḡālib olur İ.

⁹⁷⁷ “Bilesiniz ki kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.” (Ra‘d, 13/28)

⁹⁷⁸ “İhsan, Allah’ı sanki gözlerinle görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Sen O’nu görmesen de O seni görüyor.”

Ve daḥı ey ‘azīz! (17) Ma‘lūmuñ ola ki ıŝılāḥāt-ı meŝāyılḥdan birisi daḥı⁹⁷⁹ vaḳtdır. Ya‘nī Cenāb-ı (18) Ḥaḳ *subḥānehu ve te‘ālā* ḥazretlerinin⁹⁸⁰ bendesi ḥaḳḳında ezeli irāde vü taḳdīr (19) eyledigi emriñ zuhūr⁹⁸¹ u vürūduna ıŝılāḥāt-ı ḳavmde vaḳt ıtlāḳ ederler. [S 42b] (1) İmān u küfr ve sa‘ādet ü ŝaḳāvet ve ŝıḥḥat u maraḳ ve ŝādī (2) vü ḡam ve faḳr u ḡinā ve züll ü ‘izzet ve emŝāliniñ zuhūrundan (3) ‘ibāretdir. Zālike taḳdīru’l-‘azīzi’l-‘alīm.⁹⁸² Bu sırrıdır⁹⁸³ ki muvaffaḳ olana (4) ibn-i vaḳt derler.

(- . - - / - . - - / - . -)

Ḥazret-i Meŝnevī: Şūfī ibnü’l-vaḳt bāŝed (5) ey refīḳ⁹⁸⁴

Ve ‘inde’l-ba‘z maḳāmiñ ta‘rīfi ıŝılāḥen bu vechle (6) vārid olmuŝdur ki maḳām, ‘abdiñ kesbiyle ḥāŝıl eyledigi derecāta (7) ıtlāḳ ederler. Ya‘nī gerek ṭā‘āt u ‘ibādete sa‘y u verziŝ ile (8) taḥŝıl olunan derecāt-ı ‘āliyyāt ve gerek fıŝḳ u tuḡyān ile (9) [M 51b] ḥāŝıl olan derekāt u sāfilāt, cümlesine maḳām ıtlāḳ olunur. (10) Ve daḥı ıŝılāḥāt-ı ŝūfiyyeniñ birisi daḥı ḥāldir. Ya‘nī Cenāb-ı (11) Perverdigār’ıñ bendegānına mücerred faḳl u merḥametle iḥsān eyledigi ḥālātdır ki⁹⁸⁵ (12) ‘abdiñ sa‘yda zerre ḳadar medḥali olmaya. Ve ‘inde’l-ba‘z maḳām, sālik-i (13) Ḥaḳḳ’ıñ gerek sa‘y ve gerek mevhibe ile taḥŝıl ve kendüye dā’imā meleke (14) eyledigi keyfiyyetdir. Ve ḥālen ḡāḥ ḡāḥ sālike zuhūr eden keyfiyyātdır [ki]⁹⁸⁶ dā’imī (15) degildir. Meŝelā bir ŝaḥŝ, kibārdan bir zāt ile ülfet etse ḡāḥ ḡāḥ (16) ṭa‘āmda bulunup

⁹⁷⁹ daḥı: M’de yok.

⁹⁸⁰ ḥazretlerinin: ḥazretlerini İ.

⁹⁸¹ zuhūr: zuhūruna M.

⁹⁸² “Bu, her şeyi ḥakkıyla bilen yüce Allah’ın takdiridir.” (Yāsın, 36/38)

⁹⁸³ Bu sırrıdır: Bu bir sırdır M.

⁹⁸⁴ ibnü’l-vaḳt bāŝed: ibnü’l-vaḳt-rā şod M.

“Ey arkadaŝ, ŝūfī vaktin oḡludur.”

⁹⁸⁵ ki: M’de yok.

⁹⁸⁶ Buraya uygun düŝtüḡünü düŝündüḡümüz “ki” baḡlacı S’de bulunmayıp M’de yer almaktadır.

at‘ime-i nefīse ekl eder; lākin her bār olamaz. Ammā (17) ol⁹⁸⁷ devletmend, ol ta‘ām u tekellūf ile her ān ve her zamān mütena‘im olur. (18) Pes maḳām ile ḥāl, bu vechle ta‘bīr olunur ki maḳām, şāhib-i ḥāneniñ (19) ḥāli ve ḥāl-i müsāfiriñ ḥālidir.

“Zālike faḫlu’llāhi yu’tīhi men yeşā’, [S 43a] (1) va’llāhu zu’l-faḫli’l-‘azīm.”⁹⁸⁸

Vāḳı‘aniñ tafşīli bālāda taḥrīr olunup (2) lākin ıştılāḫāt-ı ḳavmden olarak bir⁹⁸⁹ maḫalde daḫı icmālen beyān olundu. (3) ıştılāḫāt-ı şūfiyyeden olmaḳ üzre [İ 32b] sālīk-i ṭarīḳ olana göre (4) menāzil ü maḳāmı ve tenezzül ü teraḳḳīsi gāh beyne’n-nevm ve’l-yaḳaḫa ve (5) gāh ‘ayn-ı nevmde ‘ālem-i ḡaybdan irā’e olunup ve ‘aḳl, ol ḫāle (6) bir şūret baḡlayıp [M 52a] şūret-i mezkūre, sālīkiñ meşḫūdu olmaḡa (7) vāḳı‘a ıtlāḳ ederler. Ve ıştılāḫāt-ı şūfiyyeden birisi daḫı ḳabz (8) u baştıdır. Ma‘nāsı şādī vü ḡamdan ‘ibāretidir. Lākin bu ḥāl, sālīk-i (9) mübtedīde vāḳı‘ olur ise ḳabz u başt ta‘bīr ederler; āşār-ı ḫavf u recādır. (10) Ve mutavassıṭda vāḳı‘ olur ise inḳıbāz u inbisāt ta‘bīr ederler; (11) āşār-ı heybet ü ‘azamet ve luṭf-ı Aḫadiyyet’dir. Ve müntehīde vāḳı‘ olur (12) ise Celāl ü Cemāl ta‘bīr ederler; āşār-ı ḳurb u bu‘ddur. Ve bu ḳabz (13) u inḳıbāz iki nev‘dir: Biri sālīkiñ ḳuşūr u küstāḫlıḡı sebebiyle (14) olur. Aniñ def‘i mümkin olup ṭarīḳı ber-vech-i tafşīl, bālāda, faşl-ı (15) tefriḳada beyān olunmuş idi. Ve biri min ḳıbeli’r-Raḫmān zuḫūr eder. (16) Aniñ def‘i ḫayyiz-i imkānda degildir. Ve sālīk ḫaḳḳında mücib-i teraḳḳīdir. (17) Ve ıştılāḫāt-ı şūfiyyeden birisi daḫı tevācüd ü vecd ü vücūddur. (18) Tevācüd, mübtedī ve vecd mutavassıṭ ve vücūd müntehī ḫālidir. Ya‘nī tevācüd (19) vuḳū‘unda sālīke ürpermek ve esneme gibi ditremek gelir. Bir şavt-ı ḫasen⁹⁹⁰ [S 43b] (1) ve bir naḡme-i muḫriḳ istimā‘ından⁹⁹¹ rūḫ, marāz-ı nefsdan henüz ḫalāş (2) bulmadıḡından böyle ḫālāt vāḳı‘ olur. Ve mutavassıṭ ḫāli ki vecddir. (3) Anda daḫı ditremek ve şayḫa gibi ba‘zı

⁹⁸⁷ ol: İ’de yok.

⁹⁸⁸“Bu, Allah’ın lütfudur. Onu dilediḡine verir. Allah, büyük lütf sahibidir.” (Cum‘a, 62/4)

⁹⁸⁹ bir: bu İ.

⁹⁹⁰ şavt-ı ḫasen: şūret-i ḫasen İ.

⁹⁹¹ istimā‘ından: istimā‘ında İ, M.

hâletler⁹⁹² [M 52b] zühür eder; lakin tekellüf ile (4) olur. Ve bu hâlâtın zühürunda ba'zen zarūrī raqş u semâ' olunur; (5) zīrâ ehl-i vecdiñ rûhları marâz-ı nefsdan hâlâş bulup ve beşeriyetlerinden⁹⁹³ (6) rûhâniyyet gâlib ve qalb-i şerîfleri maḥall-i irâde-i İlâhî ve vecd zühür (7) eyledikde⁹⁹⁴ kendülerinde sulṭân-ı idâre-i İlâhî mutaşarrıf olup (8) bilâ-iḥtiyâr devr ü raqş ederler. Ehl-i vecdiñ hâli degirmeniñ şuyı (9) şalıverildikde degirmeniñ devri nâ-çâr ve zarūrī olduğu gibidir. (10) Ammâ ehl-i vücûd, aşḫâb-ı temkînden olmağla idâre [İ 33a] kendülerinde mülk (11) olmuşdur. Anlara göre devr ü raqş, emr-i zarūrī olmayıp ister ise (12) eder ve istemez ise etmez. Semâ'-ı ehl-i tevâcüd, vücûd ü cesed⁹⁹⁵ ile ve semâ'-ı (13) ehl-i vecd, qalb ile ve semâ'-ı ehl-i vücûd, rûh ile dir. İşılâhât-ı (14) kavmden biri daḥı cem' u tefriķdir. Ve bu iki kısma münkasımdır: Farq-ı evvel oldur ki (15) dil-i sâlik,⁹⁹⁶ 'alâyık-ı dünyeviyyeden müteferriķ u cüdâ olup sâlik bu tefriķa (16) vü perîşânlıķdan kendüyü cem' eder. Buña cem'-i evvel tesmiye ederler. Sâlik (17) bu hâlde dâ'imâ mücâhede-i nefis üzre olmağla bu cem'iyet-i ehl-i kemâl 'inde (18) tefriķadan ma'düddur; zīrâ sâlik bu hâlde yine nefisle meşğüldür. (19) Ve farq-ı şânî oldur ki [M 53a] sâlik mâ vü mende küllî hâlâş olup Ḥazret-i Ḥaķ'la [S 44a] (1) meşğül olur. Bu cem'e cem'iyet-i ḥaķîķî derler ki⁹⁹⁷ cem'u'l-cem'dir. Ve farq-ı şânî (2) daḥı⁹⁹⁸ derler.

(- . - - / - . - - / - . - - / - . - -)

Farq-ı şânîde cemâl-i kulluķ et kullar gibi

⁹⁹² hâletler: hâlâtlar M.

⁹⁹³ beşeriyetlerinden: beşeriyetden İ.

⁹⁹⁴ zühür eyledikde: zühürunda İ.

⁹⁹⁵ vücûd u cesed: vücûd-ı vecd M.

⁹⁹⁶ dil-i sâlik: dil-i süllâk İ.

⁹⁹⁷ ki: İ'de yok.

⁹⁹⁸ daḥı: M'de yok.

Ve ıstılāhāt-ı (3) kavmden biri daḥı fenā vü beḳādır. Tafşīli bālāda tahrīr olunmuş (4) olup lākin ıstılāhāt-ı şūfiyyeden olarak bu maḳāmda daḥı (5) zıkrı iḳtizā etmekle tahrīr olundu. Nezd-i İşānda bu fenā vü beḳā (6) “Mütü ḳable en-temütü.”⁹⁹⁹ sırrından ‘ibāret olup bālāda tafşīlen (7) beyān olunduḡu üzre ifnā-yı vücūd sebebiyle ḥod-bīnlikden ḥalāş (8) ve Ḥudā-bīn olmaḳdır. Ve ıstılāhāt-ı kavmden biri daḥı ḡaybdır. Bu [daḥı]¹⁰⁰⁰ iki (9) nev‘ olup birine ḡayb-ı şūrī ve birine ḡayb-ı ma‘nevī iṭlāḳ ederler. (10) Ḡayb-ı şūrī oldur ki ḥavf u dehşet-i İlähiyye’den yāḥud¹⁰⁰¹ bir şavt (11) istimā‘ından sālīke bir ḡaybūbet ḥāşıl olur ki kendüden geḳıp (12) bī-ḥod olur. Ve ḥiss¹⁰⁰² ü ḥareketden ḳalır. Ve ḡāḥ olur ki kendüyü bilir. (13) Lākin söylemeḡe ve ḥareket eylemeḡe ḳādir olmaz. Ve ḡayb-ı ma‘nevī oldur ki (14) ol daḥı ḥaşyet ü ‘azamet ü vaḥşet ü heybet-i İlähiyye’den ḥāşıl bir ḥāletdir. (15) Şāḥibi, ḥalḳdan ve kendüden ḡā’ib olur. Lākin Ḥazret-i Perverdigār’dan (16) ḡaflet ü ḡaybūbeti olmaz. Ve ıstılāhāt-ı kavmden biri daḥı (17) [M 53b] şaḥv u maḥvdır. Şaḥv, ‘ālem-i beşeriyyeden [İ 33b] ve maḥv, ‘ālem-i dīgerdendir. (18) Ve maḥv iki ḳısm olup biri maḥzan ‘ināyet-i Aḥadiyyet ve biri kesb-i (19) ‘abd iledir. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ maḥv u işbātı oldur ki ‘abdden küfr ü ma‘şiyet [S 44b] (1) ü beşeriyyeti imḥā ve İmān u tā‘at u ḥaḳḳāniyyeti işbātdır. Ve ‘abdiñ (2) maḥv u işbātı oldur ki sa‘y u ictihād ile zāhiren ve bātinen kendüden (3) aḥlāḳ-ı zemīme ve ef‘āl-i reddiyyeyi maḥv edip aḥlāḳ-ı ḥamīde ve ef‘āl-i (4) ḥaseneyi işbāt birle ‘ubūdiyyet-i tāmmeḡe ḳıyām göstermekdir. Ve ıstılāhāt-ı (5) kavmden biri daḥı setr ü pūşış ve tecellī-i keşf-i ḡıṭādır. Bu ḥāl, (6) ‘avām-ı nāsa göre memdūḥ u maḥmūd degildir; zīrā anlar giriftār-ı (7) ḳuyūdāt olmaḡla bu keyfiyyet zūḥūr etse ‘ubūdiyyetden ḳalırlar. (8) Ve ḥavāşş-ı İlähiyye’ye¹⁰⁰³ luṭf u raḥmetdir; zīrā anlar dā’imā

⁹⁹⁹ “Ölmeden önce ölünüz.”

¹⁰⁰⁰ Buraya uygun düştüğünü düşündüğümüz “daḥı” bağlacı, İ’de yazılmış olup S’de bulunmamaktadır.

¹⁰⁰¹ yāḥud: ve yāḥud İ, M.

¹⁰⁰² ḥiss: ḥüsn M.

¹⁰⁰³ ḥavāşş-ı İlähiyye’ye: ḥavāşş-ı Cenāb-ı İlähiyye’ye İ.

tecelliyyâtda olsalar (9) ‘ubüdiyyetden gerü qalmazlar.¹⁰⁰⁴ Ve ıstılâhât-ı kavmden biri dahı sekr (10) ü zevkdir. Sekr, ‘âlem-i ‘aşkdandır. Sâlik tâ ki şarâb-ı ‘aşkı (11) nüş edip rütbe-i sekre varmaya, ‘aql ve şifât-ı beşeriyeden hâlâş (12) olup râh-ı Hâk’da cân-sipâr u dilîr olamaz. Ve zevk, netîce-i (13) tecelliyyât-ı İlâhî’dir. Ya’nî sâlik, zevk-ı müşâhede ve rü’yet-i vişâl (14) şarâbını nüş etmedikçe bu zevka [M 54a] vâşıl olamaz. Ve ıstılâhât-ı (15) kavmden biri dahı şarâb-ı tahûrdur ki mü’minân u şüfiyân için (16) âmâde kılmışdır. Bu şarâbı nüşdan hâşıl olan sekr, temennâ-yı vişâl-i (17) İlâhî’dir. Ve biri dahı şarâb-ı ‘aşk u maḥabbetdir ki Cenâb-ı Hâk, hâşşân (18) için müheyâ kılmışdır. Bunuñ sekri terk-i mâ-sivâ-yı maḥbûb ve qabûl-i (19) maḥbûb-ı hâşdır. Ve biri dahı şarâb-ı ma’rifet-i İlâhiyye’dir ki hâşşu’l-hâş [S 45a] (1) olanlara ihzâr olunmuşdur. Bu şarâbı nüşdan hâşıl olan (2) eşer, mu’âyene vü müşâhededir.¹⁰⁰⁵ Bundan¹⁰⁰⁶ şâhî olup sekr yokdur. (3) Ve itmi’nân-ı tām hâşıl olur. Ve levâyıḥ u levâmi’ u tavâli’ dahı (4) ıstılâhât-ı kavmden olup levâyıḥ, muqaddemât-ı envâr-ı tecelliyyât-ı (5) İlâhiyye’dir. Ya’nî âsumân-ı dilden şehâb-ı [İ 34a] hicâb bir miqdâr ref’ olup (6) ebr-i bahârdan berq ne gûne zuhûr eder ise envâr-ı tecellî dahı o mişillü (7) sür’atle zuhûr edip yine sür’atle gâ’ib olur. İşte bu keyfiyyete (8) levâyıḥ ıtlâk ederler. “Müşâhedetu’l-ebrâr, beyne’t-tecellî ve’l-istitâr.”¹⁰⁰⁷ (9) İkincisi levâmi’dir ki¹⁰⁰⁸ âsumân-ı dilden şehâb-ı hicâb mürtefi’ olup (10) envâr-ı tecelliyyât ziyâde zuhûr eder. Ve levâyıḥ gibi serî’ü’s-seyr olmayıp (11) mekş eder. Ve bunda hicâbdan henüz cüz’î eşer [M 54b] bâkîdir. Ve üçüncüsü (12) tavâli’dir ki âsumân-ı dilden şehâb-ı hicâb külliyyen mürtefi’ olup envâr-ı (13) tecellî qavî vü şâbit ü bâkî olur. Ve ıstılâhât-ı kavmden biri dahı (14) telvîn¹⁰⁰⁹ ü temkîndir. Evvelâ telvîn oldur ki sâlik, ḥavf-ı ḥaṭarât-ı (15) ṭarîkatdan olduḡu ḥâlde telâş ile sa’y u cehd edip ṭayy-ı

¹⁰⁰⁴ qalmazlar: qalmaz İ.

¹⁰⁰⁵ Bu cümle, İ’de diğerk cümle ile karıştırılmış, ifadeler birbirinden sonra gelecek şekilde yanlış yazılmıştır.

¹⁰⁰⁶ Bundan: Bunda İ.

¹⁰⁰⁷ “En güzel müşâhede, görünen ve görünmeyenin arasındakidir.”

¹⁰⁰⁸ ki: M’de yok.

¹⁰⁰⁹ telvîn: telvîndir M.

menāzil (16) ve kat‘-ı merāhil ederek maḳām-be-maḳām, şıfātđan şıfāta müterakḳı olur. (17) Aña aşḫāb-ı telvīn derler. Ve temkīn oldur ki sālīk, Ka‘be-i ḫaḳīḳata (18) vāşıl olup ol maḳāmda ārām eder. Aña aşḫāb-ı temkīn derler. (19) Ve ıştılahāt-ı ḳavmden birisi daḫı ḳurb u bu‘ddur. Ya‘nī ‘abd, [S 45b] (1) itā‘at-ı nefis ve ma‘şiyet ile ‘abd-i hevā olup muḫālefet-i Ḥudā’da (2) ola. Aña bu‘d-ı bu‘d tesmiye ederler. Ve nefis ü hevāya muḫālefet üzre (3) olup tamām Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ın ‘ubūdiyyetiyle ıştıgāl ve lezā’iz-i dünyeviyye (4) degil, belki tama‘-ı bihişt ve ḫavf u düzahı daḫı terk birle “Yurīdüne (5) vechehu.”¹⁰¹⁰ mefhüm-ı şerīfi üzre ḫālişen li-vechi’llāh¹⁰¹¹ tāt-ı Ḥaḳḳ’a meşgūl (6) ola. Aña ḳurb-ı ḳurb tesmiye ederler. Ve bu mertebeye resīde olmaḳsızın (7) ya‘nī nefsdan şūrī vü ma‘nevī ḫalāş-ı küllī zuhūr etmeksizin tāt-ı (8) İlāhiyye ile vāḳı‘ olan ıştıgāle ḳurb tesmiye ederler.

(- . . . / - . . . / - . . . / - . . .)

(9) Çün ğubār-ı zulmet-i nefis ez-miyān ber-dāştī

[M 55a] Cümlegī nūr-ı şafā-yı ḳurb(10)-ender-ḳurbet-est¹⁰¹²

Ya‘nī zulmet-i nefis ğubārını çünki aralıḳđan (11) ḳaldırasın, cümle ḳurb içinde ḳurb şafāsı nürudur.

Ve bu daḫı (12) ma‘lüm-ı ḫazerāt ola ki şerī‘at, evāmir ü nevāhī-i İlāhiyye’den ‘ibāretdir. (13) [İ 34b] Ve ṫarīḳat, ḳavlen ve fi‘len *şalla’llāhu ‘aleyhi*¹⁰¹³ ve *sellem* ḫazretlerine ittibā‘dan ‘ibāretdir.¹⁰¹⁴ (14) **Kemā ḳāla’llāhu te‘ālā ‘azze ve celle.** “İnne

¹⁰¹⁰ “Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme.” (Kehf, 18/28)

¹⁰¹¹ ḫālişen li-vechi’llāh: ḫālişen li-vechi’llāhi te‘ālā İ.

¹⁰¹² “Nefsin karanlık perdesini ortadan kaldırdığında; her şey, yakınlık içindeki yakınlığın (Allah’ın) mutluluk ışığı hâline gelir.”

¹⁰¹³ şalla’llāhu ‘aleyhi: te‘ālā şalla’llāhu ‘aleyhi İ.

¹⁰¹⁴ Ve ṫarīḳat, ḳavlen ve fi‘len *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* ḫazretlerine ittibā‘dan ‘ibāretdir: M’de yok.

hāzā şırātī mustakīmā.”¹⁰¹⁵ Ve haķīkat u ma‘rifet, (15) mu‘āyene vü müşāhededen ‘ibāretidir. İmdi, teklīf-i şerī‘at, imtişāl-i (16) evāmir-i İlähiyye ve ictināb-ı nevāhī; ve teklīf-i şarīkat, zühd ü vera‘ u taķvā; (17) ve teklīf-i haķīkat, tecrīd-i mā-sivāyu’llāhdır.

Ve iştilāhāt-ı kavmden (18) biri daķı nefes ü demdir [ki]¹⁰¹⁶ leṭāyif-i esrār-ı İlähiyye ile¹⁰¹⁷ yād olunmuşdur. (19) Ve şāhib-i esrār olana vedī‘a bir sırr-ı ḥafīdir. “İnnī ecidu nefese’r-Raḥmān [S 46a] (1) min cānibi’l-Yemen.”¹⁰¹⁸ bu ma‘nādan ‘ibāretidir. Ve bu bir sırr-ı Sübhānī’dir ki ḳalbiñ (2) ḳabūl-i dergāh-ı Haķ olmaķlıķıdır. Ya’nī her ān ve her zamān, güft ü gū (3) ve ḳīl ü ḳālsiz bir maķbūliyyet-i ma‘neviyyedir. Ve iştilāhāt-ı kavmden (4) biri daķı ‘ilme’l-yaķīn ve ‘ayne’l-yaķīn ve haķķa’l-yaķīndir. İmdi; (5) ‘ilme’l-yaķīn, dirāset; ve ‘ayne’l-yaķīn, ferāset; ve haķķa’l-yaķīn, (6) verāset ile ta‘bīr olunur. ‘İlme’l-yaķīn, kesben ceħd ü ta‘allūm ile ḥāşıl (7) olan ‘ilmdir. Ve ‘ayne’l-yaķīn, mücāhede vü sa‘y [M 55b] ve ‘amel-i şāliḥ ile ‘ilm(8)e’l-yaķīni fi‘le getirmekdir. Ve ‘ayne’l-yaķīnden daķı haķķa’l-yaķīn ḥāşıl (9) olup ve gōñül gōzü açılıp müşāhede vü mu‘āyene zūhūr eder. (10) ‘İlme’l-yaķīn, duḥānı görüp āteşi istidlāl etmek; ve ‘ayne’l-yaķīn, (11) āteşi ‘aynen bulup görmek; ve haķķa’l-yaķīn, āteşe elini vaz‘ edip (12) ḥarāretini idrāk eylemek meşeli ile mūmeşşeldir. Ve bu haķķa’l-yaķīn, bir sırr-ı (13) İlähī ve bir remzdir ki ḳīl ü ḳāl ve baḥş ü cidāl ile ḥall olur ḥālātdan (14) degildir. Ve erbābıñ ma‘lūmudur. Ve taḥrīrdən murād, terġībdır. (15) Rezaķana’llāhu te‘ālā ve iyyākum.¹⁰¹⁹

Ve daķı iştilāhāt-ı kavmden biri daķı (16) nefes ve rūḥ ve sırdır. Nefse hezār ma‘nā verip envā‘-ı te‘ārīf (17) ile ta‘rīf etdiler. Lākin iştilāhāt-ı kavm olarak cümleden meşhūr (18) u rūşeni oldur ki nefes, mecma‘-ı cemī‘-i aḥlāķ-ı reddiyye olan bir ḳuvve-i (19) hevādır. Ve uşūlü iki olup biri ğażab ve biri şehvetdir. [S 46b] (1) Ve

¹⁰¹⁵ “Şüphesiz bu, benim dosdoĝru yolumdur.” (En‘ām, 6/153)

M’de, âyetin devamı olan “... fettebī‘ūhu.” (Tâbi olun.) ifadesine de yer verilmiştir.

¹⁰¹⁶ Buraya uygun düştüğünü düşündüğümüz “ki” bağlacı S’de bulunmuyorken M’de yer almaktadır.

¹⁰¹⁷ leṭāyif-i esrār-ı İlähiyye ile: leṭā‘if-i esrār ile İ.

¹⁰¹⁸ “Ben Rahman’ın nefesini Yemen tarafında hissediyorum.”

¹⁰¹⁹ “Allah hepimizi rızıklandırınsın.”

bağıyyesi kibr ü ‘ucb ve kîn¹⁰²⁰ ü hased ve emsâli olan şıfât-ı (2) zemîmedir. [İ 35a] Ve rûh, üçdür: Biri rûh-ı hayvânî ve biri rûh-ı insânî ve (3) biri rûh-ı sultânîdir. Ve iştilâhât-ı îşânda bahş olunan (4) rûh, bu rûh-ı sultânîdir ki rûh-ı a‘zamdır. “Ve nefahtu fîhi min rûhî...”¹⁰²¹ (5) bu sırdan ‘ibâretidir. [M 56a] Bu rûh, haqîkat-ı Muhammediyye ve envâ‘-ı Aḥmediyye’den¹⁰²² (6) maḥlûk bir vedî‘adır ki ‘âlem-i müşâhedede zât-ı Aḥadiyyet ile üns (7) etmiştir. Ve bu üç rûhuñ ta‘rîfleri Seyyid Şerîf’iñ *Ta‘rîfât* (8) nâm kitâbında meşrûhdur. Ve sır oldur ki Cenâb-ı Allâh *celle celâluhu ve* (9) *‘amme nevâluhu ve lâ ilâhe ḡayruhu*¹⁰²³ ḡazretleriniñ insân-ı haqîkî kalbine vedî‘a (10) eylediği bir laṭîfe-i Rabbâniyye ve kalb-i mü’minde bir emânet-i İlahiyye’dur. (11) Ve bu sırta Ḥazret-i Rabbü’l-‘Âlemîn’den ḡayrı ferdiñ ittılâ‘ u vuḡûfu (12) yoḡdur. Ve Âdem,¹⁰²⁴ bu sır sebebiyle mescûd-ı melâ’ike oldu. Ve şeyṭânîñ¹⁰²⁵ (13) merdûd-ı Ḥaḡ olmasına sebep, bu sırta ‘adem-i vuḡûfudur. Kalb, maḡall-i ma‘rifet-i (14) İlahî; ve rûh, maḡall-i müşâhede-i İlahî; ve sır, maḡall-i rü’yet-i mu‘âyene-i İlahî’dur. (15) Ve haqîkat, emânet-i laṭîfe-i sırdır ki “Ve huve ma‘akum eyne mâ kuntum.”¹⁰²⁶ budur.

(--./...-/.../..)

(---/-...-/.../..)¹⁰²⁷

Li-mü’ellifihi: (16) Burhân zi-sırr-ı ‘aşḡ āḡâh ne’î

Kâfir bâşî eger der-în râh ne’î

(17) Ū bā-tu tu ez-cihân nişân mî-ṭalebî

¹⁰²⁰ kîn: İ’de yok.

¹⁰²¹ “Ona ruhumdan üflediğim zaman...” (Hicr, 15/29)

¹⁰²² envâ‘-ı Aḥmediyye’den: envâr-ı Aḥmediyye İ.

¹⁰²³ “Şerfi yüce ve rızkı bol olan, kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah...”

¹⁰²⁴ Âdem: Âdem ‘aleyhi’s-selâm İ.

¹⁰²⁵ şeyṭânîñ: şeyṭân M.

¹⁰²⁶ “Nerede olsanız, O sizinle beraberdir.” (Hadîd, 57/4)

Âyet, İ’de yanlış yazılmıştır.

¹⁰²⁷ Rubâînin bu vezni, şiirin yalnızca ikinci mısra’ında kullanılmıştır.

(18) **Mefhüm-ı rubā'î**: “Ey Burhân! Sen sırr-ı ‘aşkıdan āgâh degilsen kâfir-i (19) ṭarîkat olursun. Eger bu yolda degil iseñ Cenâb-ı Hâk sende [S 47a] (1) olup¹⁰²⁹ ‘...ve huve ma‘akum.¹⁰³⁰ ḥiṭâbı daḥı ṭurur iken sen Hâkḳ’ı cihândan¹⁰³¹ ararsın. Ve (2) ṭaşrada nişân-ı¹⁰³² cüst-cü¹⁰³³ edersin. Pes eger yolu [M 56b] gâ’ib etmiş degil (3) iseñ kendüde ara; zîrâ ṭaşrada aramaḳ ḍalâl ü vebâldir.” (4)Ve bi’llâhi’t-tevfîk ve’l-hidâyetihi.¹⁰³⁴

(5) Hâtime

Der-beyân-ı Heft-deh-i Dâ’ire-i ‘Âlem

Mü’ellif-i risâle-i hidâyet-rehîn (6) Cenâb-ı Burhânüddîn *enâra’llâhu burhânehu* bu risâle-i şerîfeyi resîde-i (7) ser-ḥadd-i ḥitâm buyurup bu maḳâma resîde eyledikde ber-nehc-i i’tizâr (8) bu vechle tezyîn-i şaḥîfe-i âşâr buyururlar ki¹⁰³⁵ maḳâmât-ı ṭarîkat ve mi‘râc-ı (9) ḥaḳîkatı ‘alâ vechi’l-îzâḥ beyân eylemek¹⁰³⁶ [İ 35b] murâd olunmuş ise daḥı (10) şîve-i rûzgâr-ı nâ-be-hencârdan¹⁰³⁷ ‘andelîb-i ḥoş-elḥân-ı zebân, ḳafes-i (11) ḡumûm u hümûmda dem-beste vü lâl ve tevsen-i siyeh-zânû-yı ḥâme-i beyân, (12) meydân-ı feşâḥatda leng ü bî-mecâl olup lâkin yârân-ı rûḥânîniñ (13) vâkı‘ olan iltimâs u ibrâmlarına binâ’en ḥasebül’l-imbân, bu maḳâmıdan (14) daḥı

¹⁰²⁸ “Ey Burhân! Sen aşkın sırrından haberdar olmazsan bu yolun kâfiri olursun. Senin yanında olmasına rağmen, sen O’nun (Allah’ın) izini dünyadan ararsın. Eğer yoldan çıkmış bir kimse değilsen, O’nu (Allah’ı) kendinde ara.”

¹⁰²⁹ olup “...ve huve ma‘akum”: olup nişân-ı “...ve huve ma‘akum” M.

¹⁰³⁰ “O sizinle beraberdir.” (Hadîd, 57/4)

¹⁰³¹ cihândan: cihânda İ.

¹⁰³² nişân: M’de yok.

¹⁰³³ cüst-cü: cüst ü cü İ.

¹⁰³⁴ “Yardım ve destek Allah’tandır.”

¹⁰³⁵ ki: İ’de yok.

¹⁰³⁶ eylemek: olunmak M.

¹⁰³⁷ nâ-be-hencârdan: bâb-ı hencârdan M.

birkaç satır beyân olundu. Ma‘a’l-kuşûr kabûlüyle hâlel ü zeleli, (15) mestûr-ı dâmen-i ‘afv u müsâhele olması mercûdur.

Ḥafî olmaya ki Cenâb-ı (16) Ḥallâk-ı Ezel ve Şâni‘-i Lem-yezeli ‘azze şânuhu ve celle celâluhu bizi neden mevcûd (17) ve ne için nâ-büddan bûd eyleyip “...ve lekad kerremnâ.”¹⁰³⁸ hil‘atı ile müşerref (18) ve hişâr-ı qudsde [M 57a] müşâhede-i cemâl-i Aḥadiyyet’iyle perveriş-yâfte buyurduktan soñra (19) üns ḥazreti ile me’nûs iken a‘lâ-yı ‘illiyîin-i rûḥânîden “...esfelu’s- [S 47b] (1) sâfilîn.”¹⁰³⁹ ṭabî‘ata tenzîl buyurdu? Ve kisve-i “Lekad ḥalaḡna’l-insâne (2) fî aḡseni taḡvîm.”¹⁰⁴⁰ ile iksâ ve tebşîrân-ı¹⁰⁴¹ “Ellezîne âmenû ve ‘amilu’ş-şâlihâti (3) kânet lehum cennâtu’l-firdevs.”¹⁰⁴² ile mübeşşir eyledi? Ve va‘de-i vişâl (4) ve rü’yet-i zât-ı Aḥadiyyet-i Lâ-yezâl ile mev‘ûd kılip “Femen kâne yercû (5) likâ’e rabbihi felya‘mel ‘amelen şâlihân ve lâ yuşrik bi-‘ibâdeti rabbihi aḡadâ.”¹⁰⁴³ ile işâret-i (6) pür-beşâret buyurdu? Ve daḡı “Fe-emmâ men taḡâ. Ve aşera’l-ḡayâtu’d-dünyâ. Fe-inn(7)e’l-caḡîme hiye’l-me’vâ.”¹⁰⁴⁴ ḡiṭâbıyla va‘îd “Ve emmâ men ḡâfe maḡâme Rabbihi ve neh(8)a’n-nefse ‘ani’l-hevâ. Fe-inne’l-cennete hiye’l-me’vâ.”¹⁰⁴⁵ tebşîriyle va‘d buyurdu? (9) Bu kadar¹⁰⁴⁶ va‘d u va‘îdi ve bezm-i vişâl-i eleste lezzet-i müşâhede-i (10) dîdâr-ı İlâhî’yi¹⁰⁴⁷ fedâ vü ferâmûş edip belâ-yı firâḡa mübtelâ ve Devlet-i Dîdâr-ı (11) Ḥazret’i¹⁰⁴⁸ ülfet-i aḡyâra ve üns-i Ḥaḡḡ’ı vaḡset-i hicrâna mübeddel edip (12) dünyâ-yı fânî ile ḡürrem olduḡ. Ve ḡayât-ı ṭayyibe ve cân-ı ḡaḡîḡîyi bâd-ı fenâyâ

¹⁰³⁸ “Biz, insanı şerefli kıldık.” (İsrâ, 17/70)

¹⁰³⁹ “Aşâḡılıkların aşâḡısı...” (Tîn, 95/5)

¹⁰⁴⁰ “Biz insanı en güzel biçimde yarattık.” (Tîn, 95/4)

¹⁰⁴¹ tebşîrân: tebşîr M.

¹⁰⁴² “İman edip iyi davranışlarda bulunanlara gelince, onlar için makam olarak Firdevs cennetleri vardır.” (Kehf, 18/107)

¹⁰⁴³ “Artık her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.” (Kehf, 18/110)

¹⁰⁴⁴ “Azana ve dünya hayatını âhirete tercih edene, cehennem tek barınaktır.” (Nâziât, 79/37-39)

¹⁰⁴⁵ “Rabbinin makamından korkan ve nefsinin kötü arzularından uzaklaştıran için ise şüphesiz cennet, tek barınaktır.” (Nâziât, 79/40-41)

¹⁰⁴⁶ İ‘de, buradaki “kadar” kelimesinden sonra “ve” bağlacı gelmektedir.

¹⁰⁴⁷ İlâhî’yi: İlâhî M.

¹⁰⁴⁸ Ḥazret’i: Ḥazret-i Ḥâlîḡı İ.

(13) verip ber-bād eyledik. “Ve yā eyyuhe’n-nās¹⁰⁴⁹...”¹⁰⁵⁰ ile muhāṭab olduk ki (14) ehl-i tefsīr insānı [İ 36a] “nisyān” ile tefsīr etmeleriyle “Ey nisyān-kerde-i bezm-i (15) üns!”¹⁰⁵¹ demek olur. Ve Hāzret-i Faḥr-ı ‘Ālem [M 57b] ve Seyyid-i Cümle Ümem *ṣall’allāhu* (16) ‘*aleyhi*¹⁰⁵² ve *sellem* bu maḳṣad-ı ḥaḳīḳīye işāret edip “Ḥubbu’l-vaṭan mine’l-īmān.”¹⁰⁵³ (17) buyurmuşlardır.¹⁰⁵⁴ “Ve zekkirhum bi-eyyāmi’llāh.”¹⁰⁵⁵ buyrulmuşdur. Ya’nī ol evānı (18) zīkr eyle ki -Cenāb-ı Hāḳ ile üns etmişler idi- şāyed ol günleri yād (19) edeler. Binā-ber-īn bu mezkūrāt yād olunduḳda maḥabbet-i İlähiyye¹⁰⁵⁶ derūnda [S 48a] (1) ḥareket eder ise ‘ayn-ı ĩmāndır. Ve “Ḥubbu’l-vaṭan mine’l-īmān.”¹⁰⁵⁷ bu sırdır (2) ve eger ḳaṣd-ı mūrāca‘at eder ise mertebe-i ĩḳāndır. Ve eger vaṭan-ı aṣlīye (3) vāṣıl olur ise rütbe-i iḥsāndır. Ve eger vaṭan-ı aṣlīyi sebḳat (4) edip sābiḳūndan olur ise ser-ḥadd-i ‘irfāndır. Ve eger daḥı ziyāde (5) teraḳḳī eder ise maḳām-ı ‘ināyet ve bārgāh-ı vuṣūldür. Ve ‘iyāzen bi’llāhi (6) te‘ālā eger ‘aksi zuḥūr eder ise niṣān-ı ‘adem-i ĩmāndır. Ve bu ḥüsrān-ı (7) ebedī ve ḥizlān-ı sermedīden ḥalāṣ mümkin olmayıp bu belāda muḥalled (8) ḳalır. Ve nuṣḥ u pendin fā’idesi yokdur. ‘Aṣamena’llāhu ve iyyākum.¹⁰⁵⁸

(- . . . / - . . . / - . .)

(9) Hāzret-i *Meṣnevī*: Aṣl-ı māhī āb u ḥayvān ez-gil-est

(10) Hīle vü tedbīr ĩncā bāṭıl-est¹⁰⁵⁹

¹⁰⁴⁹ eyyuhe’n-nās: eyyuhe’l-insān İ.

¹⁰⁵⁰ Kur’ān’ın birḳok āyetinde yer alan “Ey insanlar!” meālindeki nidā.

¹⁰⁵¹ “Ey dostluk meclisinin unutkanı olan (insan)!”

¹⁰⁵² ṣall’allāhu ‘aleyhi: ṣall’allāhu te‘ālā ‘aleyhi İ.

¹⁰⁵³ “Vatan sevgisi imandandır.”

¹⁰⁵⁴ buyurmuşlardır: buyurmuşlar M.

¹⁰⁵⁵ “Onlara Allah’ın (geçmiş kavimlerin başına getirdiği felāket) günlerini hatırlat.” (İbrāhīm, 14/5)

¹⁰⁵⁶ İlähiyye: İlähiyyedendir ki İ.

¹⁰⁵⁷ “Vatan sevgisi imandandır.”

¹⁰⁵⁸ “Allah hepimizi günahlardan korusun.”

¹⁰⁵⁹ bāṭıl-est: müṣkil-est İ.

“Balığın temeli sudur, hayvanın temeli ise balçık... Burada düzenin de aslı yoktur, bir iş başarmanın da.”

Kemā k̄āla'llāhu te'ālā: “Sevā'un 'aleyhim (11) e'enzerthem en lem tunzirhum lā
yu'minūn. Ḥatema'llāhu 'alā kulūbihim ve 'alā sem'ihim ve (12) 'alā ebşārihim
ğışāvetun ve lehum 'azābun 'azīm.”¹⁰⁶⁰

Bu daḥı hafī olmaya ki (13) Cenāb-ı Ḥaḫ ve Feyyāz-ı Muḫlaḫ, ba'zı bendelerine
iḥsān buyurup (14) bir vechle¹⁰⁶¹ kerem eder ki [M 58a] başar-ı başiretlerinden ḥicāb-ı
zulmeti ref' edip esrār-ı (15) ğayb u şehādet ve mebde' ü me'ād ser-cümle
münkeşif ve cemī'-i 'avālim (16) meşhūdu olur. “Zālike faẓlu'llāhi yu'tīhi men
yeşā', va'llāhu zu'l-faẓl(17)i'l-'azīm.”¹⁰⁶²

Bu daḥı ma'lūm ola ki bu ḥātimedede beyān olunan devā'ir (18) ve¹⁰⁶³ bālāda¹⁰⁶⁴
yazılan iştılāḥāt,¹⁰⁶⁵ ancak ḥānvāde-i Ḥazret-i Müceddid-i Elf-i (19) Sānī'ye mahşuş
olup sā'ir aşḥāb-ı ṭarīḫat-ı Naḫşibendiyye'niñ [S 48b] (1) birisinde yokdur. Ve zırde
beyān olunacak devā'ir ü maḫāmāt (2) verā-yı 'aḫl u idrākda [İ 36b] olup zūr-ı
ḫuvve-i derrāke ile münfehım olur (3) mevāddan olmadıĝı ve bu esrār-ı ğāmıza,
taḫrīr ü taḫrīr ile münkeşif olamayıp (4) be-her ḥāl seyr ü sülūk ile¹⁰⁶⁶ zevḫan idrāka
muḫtāc olacaĝı¹⁰⁶⁷ serd olunarak¹⁰⁶⁸ (5) mü'ellif-i risāle-i hidāyet-redīf cenāblarından
bu sır istikşāf olunduĝda (6) “Fi'l-ḫaḫīḫa taḫrīriñiz gibidir. Ve bu sır, taḫrīr ü beyān
ile münkeşif ü 'ayān (7) olmaz; lākin 'Merātib-i ṭarīḫat-ı 'aliyyede böyle maḫāmāt-ı
celīle var imiş.’ (8) diyerek ṭālib-i ṭarīḫata mūcib-i terĝīb ü teşvīḫ olur müṭāla'asıyla
(9) taḫrīr olunmaĝla, siz daḥı dā'ıye-i tefhīme düşmeyip vuḫū'u üzre terceme (10)

¹⁰⁶⁰ “Gerçek şu ki kâfir olanları (azap ile) korkutsan da korkutmasan da onlar için birdir; iman etmezler. Allah, onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Onların gözlerine de bir çeşit perde gerilmiştir ve onlar için (dünya ve ahirette) büyük bir azap vardır.” (Bakara, 2/6-7)

¹⁰⁶¹ İ'de, buradaki “vechle” kelimesinden sonra “kim” bağlacı bulunmaktadır.

¹⁰⁶² “Bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah, büyük lütf sahibidir.” (Cum'a, 62/4)

¹⁰⁶³ ve: İ'de yok.

¹⁰⁶⁴ bālāda: İ'de sehven iki defa yazılmış.

¹⁰⁶⁵ iştılāḥāt: tecelliyāt u maḫāmāt u iştılāḥāt M.

¹⁰⁶⁶ ile: M'de yok.

¹⁰⁶⁷ olacağı: olduĝu, olacağı İ.

¹⁰⁶⁸ serd olunarak: serd ü beyān olunarak İ.

eyleseñiz münāsib olur.” deyü ifāde buyurmalarıyla tercemesine ser-āğāz kıldı. (11) Ve bi’llāhi’t-tevfīk ve’l-hidāyetihi.¹⁰⁶⁹

Hafī olmaya ki [M 58b] zuhūr-ı haqāyıkı ‘ālem-i mişālde (12) şüret-i dā’ire ile temşīl ve maqāmāt ile ta’bīr ederler ki hālden ‘ibāretidir. (13) Ve bu devā’ir, ‘avālim¹⁰⁷⁰ ile daḥı¹⁰⁷¹ ta’bīr olunur. On sekiz biñ,¹⁰⁷² ‘alā rivāyetihi (14) yetmiş biñ, ‘alā rivāyetihi yüz altmış biñ dā’iredir. Ve bunda biñ (15) ta’bīri keşret-i a’dāda mebnīdir. Ve bu cümle¹⁰⁷³ devā’ir-i ‘avālim,¹⁰⁷⁴ ‘ālem-i emr ve (16) ‘ālem-i ḥalḫda mündericidir. Ve bu maqāmda on sekiz biñ ‘ālemiñ (17) sırrı olan on yedi dā’irede mübeyyen olmağla şu vechle beyān olunur ki (18) dā’ire-i evvel, dā’ire-i emr ü imkāndır. **Qāla’llāhu te’ālā:** “Elā lehu’l-ḥalḫu¹⁰⁷⁵ ve’l-emr, (19) tebāreka’llāhu Rabbu’l-‘ālemīn.”¹⁰⁷⁶

Bu dā’ire, kayd-ı maḥbūbiyye vü muḥibbiyyeden ‘arī olarak [S 49a] (1) ‘ubūdiyyeti müstelzim ve enbiyā-i ulū’l-‘azmden Ḥazret-i Ādem ve Ḥazret-i (2) Nūḥ ve Ḥazret-i İbrāhīm ‘alā nebiyyinā ve ‘aleyhimu’ş-şalātu ve’t-teslīm ḥazerātına (3) mensūbdur.

Ma’lūm ola ki evvel mertebe¹⁰⁷⁷ melekūtdur. Ve ol, iki kısma (4) münkasımdır: Kısım-ı evvel, ervāḥ ve kısım-ı şānī, nūfūs olup mertebe-i (5) ervāḥıñ evvelkisi rūḥ-ı insān ve ikincisi ervāḥ-ı melā’ike (6) ve üçüncüsü ervāḥ-ı cin ve dördüncüsü ervāḥ-ı şeyātīn ve beşincisi (7) ervāḥ-ı ḥayvāndır. Ve merātib-i nūfūs ki mebdē’-i ‘aql-ı külle ta’alluḫ eder. (8) Merātib, ‘arş u kürsī [İ 37a] ve levḥ u qalem [M 59a] ve eflāk¹⁰⁷⁸ u burūc (9) ve kevākib ü şevābit¹⁰⁷⁹ ü seyyāredir. Ve merkez, āb u āteş ü bād (10) u ḥākdir. Andan şoñra merātib, ‘anāşır u ma’ādin ve mürekkebāt (11) u

¹⁰⁶⁹ “Yardım ve destek Allah’tandır.”

¹⁰⁷⁰ ‘avālim: ‘ālem M.

¹⁰⁷¹ daḥı: M’de yok.

¹⁰⁷² On sekiz biñ: İ’de yok.

¹⁰⁷³ Ve bu cümle: Ve bundan bu cümle İ.

¹⁰⁷⁴ ‘avālim: ‘ālem M.

¹⁰⁷⁵ İ’de âyetin “Elā lehu’l-ḥalḫu...” kısmından önce “Ve tebāreke...” ifadesi yer almaktadır.

¹⁰⁷⁶ “Bilesiniz ki yaratmak da emretmek de O’na mahsustur. Âlemlerin Rabbi olan Allah’ın şanı ne yücedir!” (A’râf, 7/54)

¹⁰⁷⁷ mertebe: mertebe-i M.

¹⁰⁷⁸ eflāk: İ’de yok.

¹⁰⁷⁹ şevābit: İ’de yok.

müfredât ve havâşş u tevâbi' i ki merâtib-i nüfûs-ı nâmiyedir. (12) Buña rûh-ı nâmiye dağı derler. Bu merâtib-i 'âlem-i imkâna nihâyet yokdur. (13) Lâkin 'alâ vechi'l-kıyâs on biñ meretebe farz olunup altı biñi (14) deryâda, dört biñi rûy-ı zemînedir. Bu merâtib-i 'avâlim, 'alâ vech(15)i'l-ihtîşâr bu kadarca beyân olunmuş ise dağı “Lâ ya'lemu ħaddehu illâ huve.”¹⁰⁸⁰

(16) Ve bu merâtib, sâlik-i Ĥaĥĥ'a zamâniyla keşf olup re'yü'l-'ayn müşâhede (17) eder. Ve nefsinde olan 'âlem dağı meşhûdu olur. **Kemâ kâla'llâhu te'alâ** (18) '**azze ve celle**: “Senurîhim âyâtinâ fi'l-âfâki ve fî enfusihim.”¹⁰⁸¹ Ve eger bu merâtibiñ (19) ba'zısında taĥdîm ü te'ĥîr meşhûd olur ise 'âlem-i keşfiñ sehv ü ħaĥâsından [S 49b] (1) olmayıp belki sefîr-i 'âlem-i şehâdet olan kuvve-i muĥayyileniñ sehvinden (2) ve yâĥud nazar-ı nefsiñ¹⁰⁸² ħaĥâsından vâkı' olur; zîrâ 'âlem-i ervâĥda (3) tefâvüt ü tenâkuş olmaz ki rûĥ, nâzır bi-nûri'llâhdır. **Kemâ kıle**: “İttekû (4) firâsete'l-mu'mini fe-innehu yenzuru bi-nûri'llâh.”¹⁰⁸³ Ammâ bâlâda beyân [M 59b] olunduğu üzre (5) nefsiñ rûĥdan naşîbi olup şeh-râhı kuvve-i muĥayyile vü mütevehhime (6) olmağla ħabĥ u ħaĥâdan ĥâlî olmaz. Ve her ĥâ'ifeniñ mezâhib-i (7) muĥtelife ile tedennîleri bu sırra mebnîdir. Ve bu dâ'ire-i imkâniñ nişfı (8) dâ'ire-i ĥalk ve nişf-ı âĥarı dâ'ire-i emrdir. Ve her nişfı birer kıavs (9) olup a'lâsiyla esfeliniñ farkı âsumâni zemîne ve kıatreyi kıulzûme (10) nisbet gibidir. Ve bu maĥâmât-ı 'aliyyeye¹⁰⁸⁴ vâşıl olanlarıñ birbirlerinden (11) farkları olup her biri ĥasebü'l-isti'dâd birbirinden¹⁰⁸⁵ mütefâvitdir. (12) Kıalbe ba'zı 'avârız sebebiyle devâ'ir-i sâ'irede seyri irtifâ' (13) u

¹⁰⁸⁰ “Hududu, ondan başka bilen yoktur.”

¹⁰⁸¹ “İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz ki onun (Kur'ân'ın) gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun.” (Fussilet, 41/53)

İ'de âyetin bitiminden sonra “...efelâ yubşirün.” ifadesi yer almaktaysa da ilgili âyetin devamında böyle bir ifade bulunmamaktadır.

M'de, âyetin devamı olan “...ĥattâ yetebeyyene lehum ennehu'l-ĥaĥ.” (Hakkın gerçekliği onlara iyice belli olsun.) ifadesi de yer almaktadır.

¹⁰⁸² nazar-ı nefsiñ: manzar-ı nefsiñ M.

¹⁰⁸³ “Müminin ince zekâsından ve derin sezgisinden korkunuz; çünkü o, eşya ve olaylara Allah'ın nuru ile bakar (ve görür).”

¹⁰⁸⁴ maĥâmât-ı 'aliyyeye: maĥâm-ı 'aliyyeye İ.

¹⁰⁸⁵ birbirinden: birbirine İ.

inhiṭāt ile olduğu mişillü bu dā'irede¹⁰⁸⁶ dahı seyri ol vechledir. (14) Ve dā'ire-i kemālāt-ı nübüvvet¹⁰⁸⁷ ki dā'ire-i velāyetden noḡta miḡdārı [İ 37b] ekberdir. (15) Ya'nı dā'ire-i velāyet ile dā'ire-i nübüvvetiñ farkı ancak bir noḡta miḡdārıdır. (16) Lākin ol noḡta, ḡuṭb-ı dā'ire olan noḡtadır ki aṣl dā'ire ol (17) noḡtadır. Ve ol noḡta olmasa dā'ireniñ vüçüdu olmaz. (18) Fe-fehm.¹⁰⁸⁸ Ve bu maḡāmda teraḡḡı-i sālİK, (19) leṭāyif-i ḡamse i'tibārıyladır.

[Daire İçi]: Emr: aṣl-ı aḡfā, aṣl-ı ḡafı, aṣl-ı sır, aṣl-ı rüḡ, aṣl-ı ḡalb.

Halk: ḡalb, rüḡ, sır, ḡafı, aḡfā, nefis.

Bu leṭāyif, 'anāşırdan mütevelliddir; lākin tezkiye-i nefis ile tamām olur. Ve bu ḡavs, velāyet-i dā'ire-i kübrādır. Bu maḡāmda mu'āmelāt, leṭāyif-i sitte-i mezbüre iledir.

[50a] (1) Bu dahı ma'lüm ola¹⁰⁸⁹ ki sālİK, nür-ı ḡalbi beyāz; ve nür-ı rüḡu (2) sürḡ; ve nür-ı sırrı siyāḡ; ve nür-ı ḡafıyi zerd; (3) ve nür-ı aḡfāyı sebz [M 60a] müşāhede eder. (4) Ve nür-ı nefsi, tezkiye-i (5) nefsdan şoñra (6) bı-reng ü bı-keyf (7) müşāhede eder. Ve bu dahı (8) ḡafı olmaya ki leṭāyif-i ḡamseniñ her biri (9) enbiyā-i 'izām 'alā nebiyyinā ve aleyhimu's-selām ḡazerātından bir nebı-i (10) zı-şāniñ zır-i ḡademindedir. Ya'nı ḡalb, Ādem Şafıyyu'llāḡ 'aleyhi's-selām (11) ḡazretleriniñ zır-i ḡademinde,¹⁰⁹⁰ ve rüḡ, İbrāḡım ḡalılı'llāḡ 'aleyhi's-selām (12) ḡazretleriniñ zır-i ḡademinde,¹⁰⁹¹ ve sır, Mūsā Kelımu'llāḡ 'aleyhi's-selām ḡazretleriniñ (13) zır-i ḡademinde,¹⁰⁹² ve ḡafı 'İsā Rūḡu'llāḡ 'aleyhi's-selām ḡazretleriniñ zır-i (14) ḡademinde,¹⁰⁹³ ve aḡfā Cenāb-ı ḡabıbu'llāḡ şalavātu'llāḡu ve selāmuhu 'aleyhi (15) ve 'alā ālihi efendimiz ḡazretleriniñ zır-i ḡademindedir. Bu uşul-i ḡamse merātibi (16) ḡaṭ' olunduḡdan şoñra sālİK, leṭāyif-i ḡamseniñ uşulünde (17) seyr eder ki

¹⁰⁸⁶ dā'irede: dā'ire M.

¹⁰⁸⁷ nübüvvet: nübüvvedir İ.

¹⁰⁸⁸ "Böyle bil."

¹⁰⁸⁹ ma'lüm ola: ma'lüm-ı sa'adet ola İ.

¹⁰⁹⁰ ḡademinde: ḡademindedir M.

¹⁰⁹¹ ḡademinde: ḡademindedir M.

¹⁰⁹² ḡademinde: ḡademindedir M.

¹⁰⁹³ ḡademinde: ḡademindedir M.

‘ālem-i halkda nefis ve ‘anāşır-ı erba‘adan ‘ibāretidir; zīrā (18) aşl-ı nefis; aşl-ı aşl-ı kalbdır. Ve aşl-ı bād, aşl-ı aşl-ı rüh; (19) ve aşl-ı āb, aşl-ı aşl-ı sır; ve aşl-ı nār, aşl-ı aşl-ı hafī; ve aşl-ı hāk, [S 50b] (1) aşl-ı [M 60b] aşl-ı ahfādır.¹⁰⁹⁴ El-hāşıl bu le‘āyif, ‘ālem-i halkdan olup (2) bunuñ dağı aşl-ı uşul,¹⁰⁹⁵ ‘ālem-i emrdendir.

(3) İkinci Dā’ire

[Daire İçi]: “Bu dā’ire, zılāl-i esmā-i Ahadiyyet ve mebdā’i ta‘ayyünāt-ı sâ’iredir ki aşl-ı uşul-i le‘āyif-i hamsedir. Ve bu dā’ire, velāyet-i şuğrā ile müsemmādır.¹⁰⁹⁶ Ve bu dā’ireniñ havāşşındandır ki sālīke sırr-ı tevḥīd ve raqş u semā‘ u vecd zuhūr eder.¹⁰⁹⁷”

Dā’ire-i¹⁰⁹⁸ velāyet-i (4) suğrādır. Dā’ire-i sâbıkada (5) güzerān eden, bu maqāmda (6) sālīk-i Haqq’a vâcib olur. (7) Ya‘nî hâzret-i şeyḥden (8) ahz eylediği üzre devām-ı zıkr-i hafī (9) ve keşret-i murākabe ile iştiğāl [İ 38a] ve ferā’iz ü sünen ile iktifā edip (10) sâ’ir nevāfil lâzım degildir.¹⁰⁹⁹ Ve bu dā’ire, kuṭb-ı a‘zam u gāvş ve efrād (11) u evtād ve sâ’ir ehl-i menāşıb-ı ma‘neviyye olan fark, evliyā’u’llāhiñ (12) maqāmlarıdır. Ve bunlara aşḥāb-ı nevbe dağı tesmiye ederler ki işālet iledir. (13) Ve bundan terakķī edip velāyet-i kübrā maqāmına resīde olurlar ki (14) verāşet ü teba‘iyyet iledir.¹¹⁰⁰

¹⁰⁹⁴ aşl-ı aşl-ı ahfādır: aşl-ı aşl-ı ahfā İ.

¹⁰⁹⁵ aşl-ı uşul: aşl-ı uşulü İ.

¹⁰⁹⁶ müsemmādır: mu‘arref ü müsemmādır İ.

¹⁰⁹⁷ zuhūr eder: zuhūr eder buyrulmuşdur İ.

¹⁰⁹⁸ dā’ire: M’de iki defa yazılmış.

¹⁰⁹⁹ degildir: degildir deyü buyrulmuşdur İ.

¹¹⁰⁰ iledir: ile olmuşlardır İ.

Üçüncü Dâ'ire

[Daire İçi]: **Ḳavs: aṣl-ı aṣl > aṣl-ı esmā¹¹⁰¹ > esmā.**

Bu dâ'ireniñ nişf-ı esfeli esmâ-i Zâhire ve nişf-ı a'lâsı şu'ûnat-ı i'tibârât-ı Zâtiyyedir.¹¹⁰²

Bu dâ'irede mu'âmele¹¹⁰³ nefsledir ve aṣl-ı leṭâyif-i ḥamsedir.

(15) Dâ'ire-i¹¹⁰⁴ [M 61a] velâyet-i kübrâdır. Ya'nî (16) dâ'ire-i esmâ-i Aḥadiyyet'dir ki (17) velâyet-i kübrâ bundan (18) 'ibâretidir.¹¹⁰⁵ Ve bu dâ'ireniñ (19) ḥâşılı fenâ-yı etem¹¹⁰⁶ ve beḳâ-yı ekmele [S 51a] (1) ve zevâl-i 'ayn-ı eşer ve şerḥ-i şadr ve islâm-ı ḥaḳîḳî ve iṭmi'nân-ı (2) nefis ve seyr-i aḳrebiyye ve irtikâ-i maḳâm-ı rızâdır. Ve bunda (3) sâlikiñ teraḳḳîsi lisânen ve ḳalben kelime-i ṭayyibe-i tevḥîd iledir.¹¹⁰⁷ Ve bu esmâ, (4) mebâdî-i ta'ayyünât-ı enbiyâ-i kirâmdır. *'Aleyhimu's-selâm.*

Ma'lûm ola ki (5) "Va'llâhu ḡaniyyun 'ani'l-'âlemîn."¹¹⁰⁸ naşş-ı şerîfi üzre Ḥâzret-i Rabbü'l-'Âlemîn'in (6) 'âlem ü 'âlemiyândan¹¹⁰⁹ ḡinâ-yı Zâtî'si¹¹¹⁰ olup lâkin bu ḡinâ-yı muṭlaḳ,¹¹¹¹ (7) bir şıfat-ı kâmile-i şâbitedir ki bu şıfat vâsıtasıyla cümle-i kâ'inâta (8) füyûzât-ı İlâhiyye dâ'imâ erişmekdedir. Laḫza laḫza, her ân ve her zamân (9) cümle-i mükevvenât, bu feyz ile feyzmend olmalarıyla ḳâ'im görünür.¹¹¹² Yoḫsa (10) feyz-i Ḳayyümî meded-res olmadıḳça ḳıyâm-ı 'âlem, muḫâldir. Bu daḫı (11) ḫafî olmaya ki mevcûdât u mükevvenâtdan her bir şey¹¹¹³ esmâ-i İlâhiyye'den

¹¹⁰¹ aṣl-ı esmâ: esmâ-i aṣl İ.

¹¹⁰² şu'ûnat-ı i'tibârât-ı zâtiyyedir: şu'ûnat-ı ihtiyârât-ı zâtiyyedir İ.

¹¹⁰³ mu'âmele: muḳâbele İ.

¹¹⁰⁴ Dâ'ire: M'de yok.

¹¹⁰⁵ 'ibâretidir: 'ibâret olup bu vechle şekl olundu İ.

¹¹⁰⁶ etem: dâ'im M.

¹¹⁰⁷ iledir: ile M.

¹¹⁰⁸ "...ḡaniyyun 'ani'l-'âlemîn." (Allah, bütün âlemlerden müstaḡnidir.) ifadesi, Âli İmrân Sûresi, 97. âyetinin sonunda yer almaktadır.

¹¹⁰⁹ 'âlem ü 'âlemiyândan: 'âlem-i 'âlemiyândan M.

¹¹¹⁰ ḡinâ-yı Zâtî'si: fenâ-yı Zâtî'si M.

¹¹¹¹ ḡinâ-yı muṭlaḳ: fenâ-yı muṭlaḳ M.

¹¹¹² görünür: görünürler İ, M.

¹¹¹³ her bir şey: her bir ḡanî İ.

bir ismiñ (12) mazharıdır. Ve şıfât-ı muḳaddese-i İlähiyye'den bir şıfâtıñ tekâzâsıyla (13) ol Şeye feyz-i esmâ'-i İlähî eşer eder. Esmâ-i [M 61b] İlähiyye küñ meşâbesinde (14) olup eŐyâda mü'eŐŐir olan [İ 38b] zılâl-i esmâ, cüz' menzilesindedir. (15) Ve küñ menzilesinde olan her bir ism-i Şerîf, bir nebî-i zî-Őanıñ (16) mürebbîsi ve cüz' meşâbesinde olan zılâl-i esmâniñ her biri efrâd-ı (17) âferîdeden bir ferdiñ mürebbîsidir. Enbiyâ-i 'izâmıñ mazhar (18) oldukları külliyyât-ı esmâya mebâdî-i ta'ayyünât ve cüz'ıyyâta (19) ta'ayyünât tesmiye ederler. Muḥammedıyyü'l-meşreb ve Müseviyyü'l-meşreb [S 51b] (1) ve 'İseviyyü'l-meşreb demeniñ ma'nâsı budur ki efrâd-ı insândan (2) her ferde esmâ-i İlähiyye'den bir ismiñ zılliyyeti vâkı' olmadıḳça vücûddan (3) behrever olmaz. Ve ol zıl¹¹¹⁴ daḳı külliyyet-i esmâ-i İlähiyye'den biriniñ (4) cüz'üdür ki ol küñle¹¹¹⁵ bir nebî-i zî-Şân mazhar düŐmüŐdür. Bu taḳdîrce (5) ol ismiñ zıllı ol ferdiñ mürebbîsi olur. Hülâşa, her bir nebî-i (6) zî-Şân, esmâ-i İlähiyye'den bir isme ve her bir insân, esmâ-i (7) İlähiyye'den bir ismiñ zıllına mazhar düşüp bir ŐaḥŐıñ (8) zılliyyetine mazhar olduḳu isme ḳanḳı nebî-i zî-Şân mazhar ise (9) ol ŐaḥŐı, ol nebî-i zî-Şâna nisbet ederler. Ve ol nebî-i zî-Şân (10) küñ ve ol ferd cüz' hükmündedir. Ve meşreb ıtlâḳı bu ma'nâyı¹¹¹⁶ (11) Őâmildir. Ve bu 'alâḳa [M 62a] ile sâlik, vuşul-i Ḥaḳḳ'a yol bulur. (12) Meger kendüde bir ḳuŐur u noḳŐân vâkı' ola; zîrâ ol ŐaḥŐıñ (13) velâyeti zılliyyet-i ismine mazhar olduḳu nebî-i zî-Őanıñ Őarîḳıyladır. Bu mâddeniñ (14) tafşîli bundan ziyâde lâyıḳ u¹¹¹⁷ sezâvâr degildir ki esrâr-ı İlähiyye'dendir. (15) Va'llâhu te'âlâ a'lem bi-taḥḳîḳati'l-umür ve'l-aḥvâl.¹¹¹⁸

¹¹¹⁴ zıl: zılâl M

¹¹¹⁵ küñle: M'de yok.

¹¹¹⁶ ma'nâyı: ma'nâya İ.

¹¹¹⁷ ve: M'de yok.

¹¹¹⁸ "Tüm işlerin ve hâllerin gerḳeḳini hakkıyla bilen yüce Allah'tır."

(16) Dördüncü Dâ'ire¹¹¹⁹

[Daire İçi]: “Bu dâ'ire, Vâcib-i te'âlâ hazretlerinin ism-i “Bâ'ın”ı tafşîlindedir ki Hazret-i Zât'a ism-i “Zâhir”den bir derece aşkredir. Ve mebdâ-i ta'ayyünât-ı melâ'ike-i kirâm 'aleyhimu's-selâmdir. Ve bu maqâmda mu'amele, 'anâşır-ı selâse ya'nî âteş ü âb u hevâ iledir.”

Dâ'ire-i velâyet-i 'ulyâdır. (17) Bu dâ'irede sâlike ba'zı şey (18) zâhir olur ki setri vâcibdir; (19) zîrâ bu maqâmda zühür eden hâlât, [S 52a] (1) esrâr-ı İlâhiyye'den vâcibü'l-istitârdır. Ve bu dâ'irede¹¹²⁰ sâlike (2) melâ'ike-i kirâm ile münâsebet-i tämme hâşıl olur. Ve bu maqâmda (3) terâkķî-i sâlik, ancak keşret-i zikru'llâh ve ikşâr-ı şalât-ı nâfile ile olur.¹¹²¹ (4) Mevlânâ Ya'küb-ı Çarķî *kuddise sırruhu's-sâmî* hazretleri (5) buyurmuşlardır ki sâlike fenâ-yı etem hâşıl olmadıkça bî-re'y-i mürşid (6) kendü [İ 39a] kendüye nevâfil-i şavm u şalât ile iştiğâl, küfr-i tarîkat (7) 'add olunur; [M 62b] zîrâ ehem ü elzem olan vazîfe ki kendüyü enâniyyet (8) ü beşeriyyetden hâlâş u fenâya İşâl¹¹²² eder. Anı terk edip (9) kendü re'yiyle nevâfile iştiğâl, haṭâ-i 'azîmdir. Hülâşa-i kelâm, (10) kelime-i¹¹²³ tevḥîde keşret-i iştiğâl ile enâniyyetden hâlâş (11) olduğdan sonra ne ile iştiğâl eder ise etsin; (12) zîrâ kendüye lâzım u enfa' olanı bilir. Ve rütbe-i Ahrâriyyet'e (13) erişir. Bir mürşid, bir sâliki rütbe-i kemâle resîde edinceye kadar (14) ne belâlar çekdiği qâbil-i ta'rîf degildir.

(.----/.----/.----/.----)

(15) Cigerhâ hün şevved tâ yek püser mişl-i peder gerded

¹¹¹⁹ Dördüncü Dâ'ire: Dördüncü Dâ'ire Beyânı İ.

¹¹²⁰ dâ'irede: dâ'ire M.

¹¹²¹ Ve bu maqâmda terâkķî-i sâlik, ancak keşret-i zikru'llâh ve ikşâr-ı şalât-ı nâfile ile olur: İ'de yok.

¹¹²² İşâl: M'de yok.

¹¹²³ kelime: İ'de yok.

(16) Ne-dâred ger peder âhır zi-nesl-i gâv u ħar gerded¹¹²⁴

(17) neşīdesi üzre püser-i şūrī kemālinde bu kadar zaĥmet olunca (18) ferzend-i ma‘nevī taĥşīlinde ne derecelerde derd ü miĥen¹¹²⁵ çekilecegi (19) kıyās oluna.

[S 52b] (1) Beşinci Dâ’ire¹¹²⁶

[Daire İçi]: “Bu dâ’ire, kemāl-i nübüvvetden kināyedir. Ve vuşül-i zāt-ı Aĥadiyyet’e aĥreb-i tarīķdır. Bu dâ’irede ĥurūf-ı muĥatta‘āt-ı Ķur’āniyye ve āyāt-ı müteşābihāt-ı Furĥāniyye münkeşif olur. Ve bu dâ’irede mu‘āmele, eczā-i arziyye iledir.”

Kemāl-i nübüvvetdir.¹¹²⁷ Sālikiñ (2) bu dâ’irede ve bundan soñra¹¹²⁸ (3) teraĥķīsi, tilāvet-i Ķur’ān ve keşret-i şalāt-ı (4) tetavvu‘ ve tül-ı kunūt ve nevāfile (5) menūtdur. Ve bu dâ’irede sālīke esrār-ı ĥaĥīķat denā ve (6) “Ķābe [M 63a] ĥavseyini ev ednā.”¹¹²⁹ münkeşif olur.¹¹³⁰ Ve daĥı zemīn ü āsumānda olan (7) esrār-ı ĥarībe vü ‘acībe¹¹³¹ münkeşif olur. Va’llāhu te‘ālā a‘lem.¹¹³²

(8) Altıncı Dâ’ire¹¹³³

[Daire İçi]: “Bu dâ’ire, kemāl-i risāletden kināyedir. Bu dâ’irede mu‘āmele-i cānibeyn, māhiyyet-i vaĥdāniyyet¹¹³⁴ iledir.”

¹¹²⁴ “Bir evlāt, babasına benzeyene kadar ciğerler kanla doluyor; fakat baba, öküz ve eşek neslinden geliyorsa buna yapacak bir şey yoktur.”

¹¹²⁵ derd ü miĥen: derd ü miĥen ü meşāķķat İ.

¹¹²⁶ Beşinci Dâ’ire: Beşinci Dâ’iredir Ma‘lüm İ.

¹¹²⁷ Kemāl-i nübüvvetdir: Bu dâ’ire, kemāl-i nübüvvetdir İ.

¹¹²⁸ ve bundan soñra: M’de yok.

¹¹²⁹ “O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar hatta daha da yakın oldu.” (Necm, 53/9)

¹¹³⁰ olur: M’de yok.

¹¹³¹ esrār-ı ĥarībe vü ‘acībe: esrār-ı ĥarībe vü ‘acībe ve envā‘-ı ĥālāt İ.

¹¹³² Va’llāhu te‘ālā a‘lem: Va’llāhu te‘ālā a‘lem bi’ş-şavāb İ.

“Yüce Allah, en iyi bilendir.”

¹¹³³ Altıncı Dâ’ire: Hāzā Altıncı Dâ’iredir İ.

Dā'ire-i kemāl-i risāletdir.¹¹³⁵ (9) Sālikiñ bu dā'irede terakķisi 'amel ile olmayıp (10) mahżan fazl u 'ināyet-i İlähiyye'dir. Ve bu dā'irede (11) ve bundan Őonra gelecek Hāķīkat-ı Ka'be ve Hāķīkat-ı Kūr'ān ve Hāķīkat-ı (12) Őalāt dā'ireleri ve devā'ir-i sā'irede mu'āmele-i cānibeyn, māhiyyet-i (13) vaħdāniyyet ile dir. Ya'ni¹¹³⁶ iki sālīk-i vāŐılıñ bu maķāmda birbirlerinden (14) tefāvütü min ħayŐi'l-maķām [İ 39b] olmayıp min ħayŐi'Ő-Őān ve'l-vücüddur. (15) Ve bu, emr-i nādir ve sırr-ı ğāmızdır. Hāzret-i Nūħ ve Hāzret-i İbrāhīm (16) 'alā nebiyyinā ve aleyhimu't-teslīm¹¹³⁷ beyinde olduđu gibi Hāzret-i Nūħ min ħayŐ(17)i'l-maķām Hāzret-i İbrāhīm'e fā'ik olup lākin Hāzret-i İbrāhīm min ħayŐ(18)i'Ő-Őān fevķ-ı Hāzret-i Nūħ'da vāķı' olmuŐdur. Ve bu emr, evliyā'u'llāh (19) ħazerātında daħı vāķı'dır.¹¹³⁸ Fe-fehm.¹¹³⁹ Va'llāhu te'ālā¹¹⁴⁰ a'lem bi-ħaķīkatı'l-ħāl.¹¹⁴¹

[S 53a], [M 63b] (1) Yedinci Dā'ire¹¹⁴²

[Daire İçi]: "Bu dā'ire, dā'ire-i enbiyā'-i ulü'l-'azmdir. 'Alā nebiyyinā ve 'aleyhimu's-selām.¹¹⁴³"

Dā'ire-i ulü'l-'azmdir. Ya'ni kemāl-i (2) maķāmāt, ulü'l-'azmden kināye olup bu maķām,¹¹⁴⁴ (3) ķābil-i tafŐıl degildir. Ve erbābınıñ ma'lūmudur.

¹¹³⁴ māhiyyet-i vaħdāniyyet: māhiyyet-i vaħdāniyyet-i Hāķ İ.

¹¹³⁵ risāletdir: risāletdendir İ.

¹¹³⁶ Ya'ni: A'ni İ.

¹¹³⁷ aleyhimu't-teslīm: aleyhimu's-selām İ.

¹¹³⁸ vāķı'dır: vāķı' olmuşdur İ.

¹¹³⁹ "Boyle bil."

¹¹⁴⁰ te'ālā: M'de yok.

¹¹⁴¹ "Yüce Allah, hāllerin gerçeklerini en iyi bilendir."

¹¹⁴² Yedinci Dā'ire: İŞbu Yedinci Dā'ire ki İ.

¹¹⁴³ 'Alā nebiyyinā ve 'aleyhimu's-selām: 'Alā nebiyyinā ve 'aleyhim Őalavātu'llāhu 'aleyhim ve selāmuhu İ.

¹¹⁴⁴ bu maķām: M'de yok.

(4) Sekizinci Dā'ire¹¹⁴⁵

[Dā'ire İçi]: “Bu dā'ire, maḳām-ı Ḳayyūmiyye'dir.”

Maḳām-ı Ḳayyūmiyye'dir.¹¹⁴⁶ Bu dā'ire (5) ve bunuñ mā-fevḳında olan devā'ir, dā'ire-i (6) ulū'l-‘azmden¹¹⁴⁷ nāşīdir; lākin ‘ulüvv-i¹¹⁴⁸ şānı, (7) ecluden min ciheti'l-‘aded ḥāricdir. **Kemā kıle:** “Tenezzel(8)ü'l-melā'iketü ve'r-rūḥu.”¹¹⁴⁹

Ma'lūm ola ki bu maḳām-ı Ḳayyūmiyye bir maḳāmdır ki (9) devā'ir-i sâbıḳada olan mevcūdāt-ı ma'neviyye, bu maḳāmıñ zıll (10) u 'aksidir. Ve ḥişşe vü naşīb bu dā'iredendir. Ve sâlike maḳām-ı (11) ḥullet ve maḳām-ı maḥabbet ve maḳām-ı maḥbūbiyyet, bu maḳāmıñ inşibāğından (12) ḥāşıl olur. Bu maḳāmıñ ḥāli Cenāb-ı Risālet-penāḥ efendimiziñ (13) verāşet-i ekmeli ve ḥulefā-i [M 64a] Ḥāzret-i Risālet-penāḥi'ye kemāl-i mütāba'at¹¹⁵⁰ ile (14) ḥāşıl olur.

“Aleyhi efḍalu'ş-şalāt ve etemmü't-teslīmāt. Ve 'alā ālihi (15) ve ḥulefā'ihî ecma'ın. Ve raḍıya'llāhu te'ālā 'an cemī'i aşḥābi Resūlu'llāh (16) ve tābi'ihim ilā yevmi'd-dīn.”¹¹⁵¹

(17) Toḳuzuncu Dā'ire¹¹⁵²

[Daire İçi]: “Bu dā'ire, maḳām-ı ḥulletdir. Ve bu dā'ireden, dā'ire-i nefy münşa'ib olur ki mübeşşir-i ḥaḳıḳatdır.”¹¹⁵³

¹¹⁴⁵ Sekizinci Dā'ire: Sekizinci Dā'ire ki İ.

İ'de sekizinci daire çizilmemiştir.

¹¹⁴⁶ Maḳām-ı Ḳayyūmiyye'dir: Bu dā'ire Ḳayyūmiyye'dir İ.

¹¹⁴⁷ ulū'l-‘azmden: cenāb-ı ḥāzret-i ulū'l-‘azmden İ.

¹¹⁴⁸ ‘ulüvv: M'de yok.

¹¹⁴⁹ “O gecede Rablerinin izniyle melekler ve Rūḥ (Cebrâil), her iş için iner dururlar.” (Kadr, 97/4)

¹¹⁵⁰ kemāl-i mütāba'at: kemāl-i maḥabbet ü mütāba'at İ.

¹¹⁵¹ “En güzel salāt ve selâmların tamamı onun, ailesinin ve halifelerinin üzerine olsun. Yüce Allah, kıyamet gününe kadar Allah Resūlü'nün tüm ashâbından ve onlara tâbi olanların hepsinden razı olsun.”

¹¹⁵² Toḳuzuncu Dā'ire: Hāzā Toḳuzuncu Dā'ire İ.

Dokuzuncu daire, İ'de sayfa kenarına yazılmıştır.

¹¹⁵³ İ'de, cümlelerin bitiminden sonra “Ma'lūm-ı sa'âdet ola.” cümlesi yer almaktadır.

Dā'ire-i maḳām-ı hulletdir. Onuncu (18) ve on birinci ve on ikinci dā'ireler, bu dā'ire-i (19) hulletde mūnderic ve bu dā'ire daḥı maḳām-ı Ḳayyūmiyye'de¹¹⁵⁴ [S 53b] (1) mevcūd ise de 'alā ḥaddihi taḥrīr olundu. Ve bu dā'ireden, dā'ire-i (2) nefy mūnşa'ib olur ki bu maḳāmda ḥaḳīḳat mūyesser¹¹⁵⁵ ola.

(3) Onuncu Dā'ire¹¹⁵⁶

[Daire İçi]: “Bu dā'ire, maḳām-ı maḥabbetdir ki murād, velāyet-i ḥaḳīḳiyedir.”¹¹⁵⁷

Dā'ire-i maḥabbetdir ki velāyet-i Mūsā (4) 'aleyhi's-selāmdan kināyedir. Bu dā'ire (5) ve mā-ba'dında olan maḳāmātda teraḳḳī-i sālīk, (6) maḥabbet ilemdir. Bundan murād şol maḥabbetdir ki sālīki (7) maḥabbet-i şırfa işāl eder. Ve ol maḥabbet, faẓlñ [İ 40a] fevḳindedir.

[M 64b] (8) On Birinci Dā'ire

[Daire İçi]: “Bu dā'ire, maḳām-ı maḥbūbiyyetdir ki¹¹⁵⁸ murād, tezkiye-i velāyet-i ḥaḳīḳiyedir.”¹¹⁵⁹

Dā'ire-i maḥbūbiyyetdir ki velāyet-i (9) Muḥammediyye'den kināyedir. Ve dā'ireden (10) mūnşa'ib olan işbātdır. Ve bu maḳāmda (11) mu'āmele,¹¹⁶⁰ bundan şoñra gelecek devā'ir¹¹⁶¹ ilemdir.¹¹⁶²

¹¹⁵⁴ İ'de, dokuzuncu daire burada kesilmektedir.

¹¹⁵⁵ mūyesser: mübeşşir M.

¹¹⁵⁶ Onuncu Dā'ire: Onuncu Dā'ire, Dā'ire-i 'Azīz İ.

¹¹⁵⁷ Bu dā'ire, maḳām-ı maḥabbetdir ki murād-ı velāyet-i ḥaḳīḳiyedir: Bu dā'ire, maḳām-ı hulletdir ve bu dā'irede dā'ire-i nefy mūnşa'ib olur ki mübeşşir-i ḥaḳīḳatdır, ma'lūm-ı 'azīzān ola İ. Görüldüğü üzere, İ'de onuncu daire içerisine dokuzuncu daire sehven tekrar yazılmıştır.

¹¹⁵⁸ maḳām-ı maḥbūbiyyetdir ki: maḳām-ı maḥbūbiyyet-i ḥālisedir ki İ.

¹¹⁵⁹ tezkiye-i velāyet-i ḥaḳīḳiyedir: tezkiye-i velāyet-i ḥaḳīḳiye olmağla işāret olundu İ.

¹¹⁶⁰ mu'āmele: M'de yok.

¹¹⁶¹ devā'ir: dā'ire M.

¹¹⁶² devā'ir ilemdir: devā'ir temşiliyle müfehhem olur İ.

(12) On İkinci Dā'ire¹¹⁶³

[Daire İçi]: “Bu dā'ire, maḳām-ı maḥbūbiyyet-i ḥālīşedir ki murād, sırr-ı velāyet-i ḥaḳīḳadır.¹¹⁶⁴”

Dā'ire-i maḥbūbiyyet-i (13) ḥālīşedir. Murād, muḳābil-i nübüvvet-i (14) Muḥammediyye olan velāyet olmayıp mücerred (15) maḥbūbiyyet-i ḥālīşedir.¹¹⁶⁵

(16) On Üçüncü Dā'ire¹¹⁶⁶

[Daire İçi]: “Bu dā'ire, maḳām-ı lā-ta'ayyündür ki Ḥazret-i Nebī 'aleyhi's-selāma¹¹⁶⁷ ḥāşdır.”

Maḳām-ı ḥāşş-ı Ḥazret-i Risālet-(17)penāhī'den¹¹⁶⁸ kināyedir.¹¹⁶⁹ Fevḳa'l-ḥaḳīḳadır.¹¹⁷⁰ (18) Ve lā-ta'ayyün ile mu'abber olan (19) maḳāmdır.

[S 54a] (1) On Dördüncü Dā'ire¹¹⁷¹

[Daire İçi]: “Bu dā'ire, Ḥaḳīḳat-ı Ka'be'dir ki Ka'be-i ḥasenātdan kināyedir.¹¹⁷²”

[M 65a] Ḥaḳīḳat-ı Ka'be-i ḥasenātdan (2) kināyedir.¹¹⁷³ Zıkr-i i'tibār ile maḳām-ı ḥāşdan bālāterdir. (3) Bu ḥuşuş,¹¹⁷⁴ ḡayr-ı ma'ḳül olup fehm ile (4) mutaşavver olur

¹¹⁶³ On İkinci Dā'ire: On İkinci Dā'iredir ki İ.

¹¹⁶⁴ ḥaḳīḳadır: ḥaḳīḳıyyedir İ.

¹¹⁶⁵ maḥbūbiyyet-i ḥālīşedir: maḥbūbiyyet-i ḥālīşe olan mesned-i mübāreke-i ma'neviyyedir İ.

¹¹⁶⁶ On Üçüncü Dā'ire: On Üçüncü Dā'ire-i Mübāreke İ.

¹¹⁶⁷ Ḥazret-i Nebī 'aleyhi's-selāma: Cenāb-ı Ḥazret-i Nebī-i zī-şān 'aleyhi's-selām efendimize İ.

¹¹⁶⁸ Maḳām-ı ḥāşş-ı Ḥazret-i Risālet-penāhī'den: Dā'ire-i ḥāşş-ı Ḥazret-i Risālet-penāhī'den M; İşbu dā'ire Maḳām-ı ḥāşş-ı Cenāb-ı Ḥazret-i Risālet-penāhī'den İ.

¹¹⁶⁹ kināyedir: kināye bir maḥall-i mu'alladır İ.

¹¹⁷⁰ Fevḳa'l-ḥaḳīḳadır: Fevḳa'l-ḥaḳīḳıyyedir İ.

¹¹⁷¹ On Dördüncü Dā'ire: On Dördüncü Dā'ire-i 'Āliyye İ.

¹¹⁷² Ka'be-i ḥasenātdan kināyedir: Ka'be-i ḥasenātdan kināye olmaḳ üzere bir şekl-i 'ālīdir, ma'lüm İ.

¹¹⁷³ İ'de, bu cümleden sonra “ki” bağlacı yer almaktadır.

¹¹⁷⁴ Bu ḥuşuş: Ve maḥşuş bu ḥuşuş İ.

ķabīlinden degildir. Ve bunuñ ĥaķīķatı¹¹⁷⁵ (5) ġāyet daķīķ¹¹⁷⁶ ve erbābınıñ ma'lūmudur.

(6) On Beşinci Dā'ire¹¹⁷⁷

[Daire İçi]: "Bu dā'ire, Ĥaķīķat-ı Ķur'an'dır."¹¹⁷⁸

Ĥaķīķat-ı Ķur'an'dan (7) kināyedir ki¹¹⁷⁹ sırr-ı Ķur'an ve mebde'-i zāt-ı Aĥadiyyet'dir.¹¹⁸⁰

(8) On Altıncı Dā'ire¹¹⁸¹

[Daire İçi]: "Bu dā'ire, dā'ire-i Ĥaķīķat-ı şalâtdır. Ve kemāl-i si'a-i zāt-ı Aķdes'dir."

Ĥaķīķat-ı şalâtdan (9) kināyedir. Ve bu maķām, nihāyet-i maķām-ı 'ābiddir.¹¹⁸²

(10) On Yedinci Dā'ire¹¹⁸³

[Daire İçi]: "Bu dā'ire, meşâyıķ-ı kirām 'inde ma'būdiyyet-i şırf ile ta'bır olunur."

Maķām-ı ma'būdiyyet-i (11) şırfdır.¹¹⁸⁴ Bunda¹¹⁸⁵ sālīke tarīķ (12) yoķdur. Meger ki Ķādir ü Ķayyūm'dan¹¹⁸⁶ [M 65b] ola.

¹¹⁷⁵ ĥaķīķatı: aşl-ı ĥaķīķatı İ.

¹¹⁷⁶ ġāyet daķīķ: ġāyet daķīķdır İ.

¹¹⁷⁷ On Beşinci Dā'ire: On Beşinci Dā'ire Mişāli İ.

¹¹⁷⁸ Bu dā'ire, Ĥaķīķat-ı Ķur'an'dır: İşbu dā'ire, mişl-i Ĥaķīķat-ı Furķān-ı Ĥakīm ve Ķur'an-ı Kerīm'dir İ.

¹¹⁷⁹ ki: M'de yok.

¹¹⁸⁰ Ĥaķīķat-ı Ķur'an'dan kināyedir ki sırr-ı Ķur'an ve mebde'-i zāt-ı Aĥadiyyet'dir: Ĥaķīķat-ı Ĥazret-i Ķur'an-ı Kerīm'den kināyedir. Ve ma'lūm ola ki sırr-ı Ĥazret-i Ķur'an-ı Kerīm ve mebde'-i Ĥazret-i Cenāb-ı Ķadīr-i Ķayyūm-ı Aĥadiyyet olmuşdur İ.

¹¹⁸¹ On Altıncı Dā'ire: On Altıncı Dā'ire Mişāli İ.

¹¹⁸² Ve bu maķām, nihāyet-i maķām-ı 'ābiddir: Ve bu maķām-ı 'aleyh ve maĥall-i mübāreke, netīce vü nihāyet-i maķām-ı 'ābiddir İ.

¹¹⁸³ On Yedinci Dā'ire: İşbu On Yedinci Dā'iredir ki İ.

¹¹⁸⁴ Maķām-ı ma'būdiyyet-i şırfdır: ma'būdiyyet-i şırfdır ki İ.

¹¹⁸⁵ Bunda: İşbu dā'irede İ.

(13) Elḥamdü'l-İllāhi 'alā ni'amā'ihî.¹¹⁸⁷ Bu maḳāmda devā'ir tamām oldu.¹¹⁸⁸ Ma'lūm-ı ḥazerāt (14) ola ki bālāda beyān olunduğu vechle bu devā'iriñ sırrı (15) ne 'ilm ve ne 'irfān ve [İ 40b] ne keşf ü beyān ve ne isti'dād [S 54b] (1) u zekāvet ile fehm ü idrāk olunur. Ancak şāhib-i keşf (2) ü kerāmet ve 'ayān olan zevātıñ zevḳan ma'lūmudur. (3) Ve bu taḥḳīḳ, verā-yı 'aql u iz'ānda olmağla taḥrīrden murād (4) oldur ki şāyed bir tālīb-i Ḥaḳ [içün] bu taḥḳīḳāt tehī degildir. Elbette (5) aşl¹¹⁸⁹ u faşlı vardır deyü hevesnāk olup sa'y u verziş (6) birle bu maḳāmāta vāşıl olur ümmīdine mebnīdir. Ve bu devā'iri, (7) sādāt-ı Naḳşibendiyye-i müteḳaddimīnden birisi āverde-i zebān-ı beyān (8) buyurmayıp ancak ḥānvāde-i Müceddidī'ye maḥşuş ve ol t̄ā'ife-i (9) muḳaddesenīñ taḳrīr ü taḥḳīḳları olduğu ma'lūm olduğu, (10) fehm olunmadı, deyü inkār daḥı revā degildir. Bu maḳāmda risāle-i (11) müterceme, 'ināyet-i İllāhī ve meded-i ḳudsiyye-i ḥazerāt-ı İşān¹¹⁹⁰ ile ḥüsn-i (12) ḥitām buldu.¹¹⁹¹ Ve'l-ḥamdü'l-İllāhi Rabbi'l-'ālemīn. Ve's-şalātu ve's-selāmu (13) 'alā ḥayri ḥalḳihi ve ālihi ecma'in.¹¹⁹²

[M 66a] (14) Ḥātīme-i Tercemetü'l-'Aşḳ¹¹⁹³

Hezārān hezār ḥamd u şenā bu nev-eşer-i (15) 'aşḳ-āşār, 'ināyet-i Ḥazret-i Mennān ve imdād-ı ḳudsiyye-i ḥazerāt-ı (16) İşān ile bu gūne ḥüsn-i ḥitām buldu ki bālāda işāre¹¹⁹⁴ olunduğu (17) vech üzre; çünkü bu emr-i ḥaḳīre me'mūr olduğumuzda zamān-ı pīrī (18) vü herem ve ḳuvvet-i ḳuvā der-hemm ü dijem olmağdan nāşī pīrāne 'aşā-yı (19) kilke ittikā ile “Rabbi'sraḥ lī şadrī. Ve yessir lī emrī. Vaḥlul

¹¹⁸⁶ Ḳādir ü Ḳayyūm'dan: Ḥaḳ'dan İ.

¹¹⁸⁷ “Verdiği nimetler için Allah'a hamd olsun.”

¹¹⁸⁸ oldu: olup İ.

¹¹⁸⁹ aşl: aşlı M.

¹¹⁹⁰ meded-i ḳudsiyye-i ḥazerāt-ı İşān: meded-i ḳudsiyye-i ḥazerāt-ı İşān-ı pīrān-ı büzürgvār İ.

¹¹⁹¹ ḥüsn-i ḥitām buldu: ḥüsn-i ḥitāma reşide oldu İ.

¹¹⁹² “Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun. Salât ve selâm da yaratılanların en hayırlısı olan Hz. Muhammed'in ve tüm ailesinin üzerine olsun.”

¹¹⁹³ Ḥātīme-i Tercemetü'l-'Aşḳ: Hāzā Ḥātīme-i Tercemetü'l-'Aşḳ İ.

¹¹⁹⁴ işāre: işāret M.

‘uk̄deten [S 55a] (1) min lisāni. Yef̄kahu ḳavlī. Vec‘al lī vezīren min ehlī. Hārūne (2) aḥī. Uṣdud bihi ezrī. Ve eṣrikhu fī emrī.”¹¹⁹⁵ niyāzına āgāz ederek (3) Kelīm-i Ṭūr-ı münācāt olup bir Hārūn tevfiḳ recāsında iken (4) ser-āmed-i püser-ḥ‘ānān ve ferzendān-ı ma‘neviyyemizden

(. . . / . . . / . . . / . . .)

(5) Be-devlet-i cüvān be-tedbīr-i pīr

Felāṭūn-nihād u Aristo-zamīr¹¹⁹⁶

(6) Be-dil ‘arṣ-ı Raḥmān be-cān Cebre’īl

Sürüşī-siriṣt ü be-iḥsān Ḥalīl¹¹⁹⁷

(7) Neṣr: Bende-i ḥāṣṣ-ı ḥāṣṣān-ı Rabb-i ‘izzet Meḥemmed ‘İzzet e‘azzehu’llāhu¹¹⁹⁸ fi’d(8)-dāreyn ve es‘aduhu’llāhu¹¹⁹⁹ [İ 41a] bi-sa‘ādeti’l-kevneyn¹²⁰⁰ ki¹²⁰¹ ferzend-i ḥaḳīḳī-i (9) nisbetī olmağla ferzend-i nesebīden ṣad-hezār mertebe-[M 66b]efzūndur. Ve müddet-i (10) medīde, silsile-i nisbet ü terbiyetimizde kesb-i şeref-i kemāl edip (11) taḥṣīl-i rızāmızda cān-sipārılık etmekte muḳārenen bi-tevfiḳi’llāhi te‘ālā (12) bī-miṣāldir. Binā-ber-īn bu ḥıdmet-i celīlede istiḥdāmına mülhem olduğumuza (13) binā’en der-ḥāl iḥzār u ‘arż u ğaraż-ı mā-fi’l-bāl ḳılındıḳda (14) edeb-i ‘ubūdiyyete ri‘āyeten egerçi engüşt ber-çeşm-i iṭā‘at olup (15)

¹¹⁹⁵ “Musa: ‘Rabbim!’ dedi. -İşimi bana kolaylaştır. Dilimden (şu) bağı çöz ki sözümü anlasınlar. Bana ailemden bir de vezir (yardımcı) ver, kardeşim Harun’u. Onun sayesinde arkamı kuvvetlendir. Ve onu işime ortak kıl.-” (Tâhâ, 20/25-32)

¹¹⁹⁶ “Yaşlımın tedbiri ve gencin tâlihi ile Eflâtun yaratılışlı ve Aristo gibi idrak dolu...”

¹¹⁹⁷ “Gönüllere Allah’ın arşı, cana ise Cebrail... Melek yaratılışlı ve ihsanıyla Hz. İbrahim gibi...”

¹¹⁹⁸ e‘azzehu’llāhu: e‘azzehu’llāhu te‘ālā İ.

¹¹⁹⁹ es‘aduhu’llāhu: es‘aduhu’llāhu te‘ālā İ.

¹²⁰⁰ “Allah, onu her iki dünyada da güzellikleriyle izzet sâhibi edip mutlu kılsın.”

¹²⁰¹ ki: M’de yok.

“Ez-şāh yek işāret ez-men be-ser¹²⁰² devīden.”¹²⁰³ zemzemesiyle icrā-yı (16) rızā-perverīye¹²⁰⁴ i‘tinā eyledi. Lākin tarafımızdan vāqı‘ olan me‘mūriyyete (17) mebnī hıdemāt-ı Devlet-i ‘Aliyye ile meşğūl olduğundan

(.---/.---/.---/..)

(18) Dü şeh-rāh u yek tāz īn çü kār¹²⁰⁵

Dü hüsrev ü yek bende-i cān sipār¹²⁰⁶

(19) neşīdesince me-bādā ki icrā-yı merāsım-i hıdmet ve ‘ubūdiyyetde kuşūr ola [S 55b] (1) hulyāsı, bādī-i helecān-ı derūnī olup āyīne-i zamīri pūşt be-dīvār-ı (2) hayret¹²⁰⁷ olarak destūr-h̄‘āst-ı ‘azm-i ārāmgāh oldu. Çünkü (3) ol şeb-i pūr-şūr u şa‘bda ser-i irādesini bālīn-i hayrete nihāde (4) ve başar-ı başīretini ‘ālem-i ğayba küşāde eyledikde dīde-i ‘ibret-bīnine ‘ālem-i müşāhede (5) bu şūret ile cilveger olur ki [M 67a] şāhib-i Zū’l-fiķār, Hayder-i Kerrār, (6) Mevlā-yı Kānber, fātih-i Hayber, ibn-i ‘amm-ı Resūl, zevcū’l-Betūl, ebu’l-evliyā (7) ‘Aliyy-i Murtażā *kerrema’llāhu te‘ālā vechehu rađīya’llāhu te‘ālā ‘anh* (8) hāzretleriniñ huzūr-ı fā’izü’n-nūrlarında bulunup yed-i mü’eyyedlerinde¹²⁰⁸ (9) bir kitāb tūtup ve kendüye tevcīh-i hitāb buyurup “Bu kitāb-ı müsteţāb, (10) kitāb-ı¹²⁰⁹ muhyi’d-dīn tesvīdidir. Bunu tebyīze sen me’mürsun.” deyü (11) iltifāt ile kitāb-ı mezkūru teslīm ederler. Bu zevķ u şevķ-ı şeref-(12)hitāb, Hāzret-i Ebū Tūrāb’dan derece-i ta‘bīrden efzūn ser-mest-i (13) sūrūr olarak bīdār olduğda handān u giryān u hayrān (14) u şādān u teşekkür-künān

¹²⁰² be-ser: ber-devīden İ.

¹²⁰³ “Benim kendisine koşarak gitmem için, padişahın bir işareti kâfidir.”

¹²⁰⁴ icrā-yı rızā-perverīye: icrā-yı rızā-yı perverīye İ.

¹²⁰⁵ çü: çı İ.

¹²⁰⁶ “İki ana yol ve bir süvari, bu nasıl bir iştir? (Tıpkı) iki padişah ve canını feda eden tek bir kişi gibi...”

¹²⁰⁷ be-dīvār-ı hayret: be-dīdār-ı hayret İ.

¹²⁰⁸ yed-i mü’eyyedlerinde: mübārek yed-i mü’eyyedlerinde İ.

¹²⁰⁹ kitāb: İ’de yok.

çın seher huzûrumuza¹²¹⁰ gelip bu nüvîd-i (15) ‘îd-i [İ 41b] sa‘îdi tebşîr ve bu hıdmet-i celîle ya‘nî tahtîr-i âşâr-ı celîleye¹²¹¹ (16) ez-dil ü cân sa‘id-i himmet ü ikdâmı teşmîr edip¹²¹² naqd-i vaqtını (17) şarf etmekle be-‘avn u ‘inâyet-i İlâhî hüsni hitâmına muvaffak olduklarımızda (18) edâ-yı hıdmet merâsimini îfâ için rû-mâl-i ‘ubûdiyyet olup bu (19) bende-i bî-çâreniñ dahı “Nâm-ı derdmendânım hâme-i âşârınız ile [S 56a] (1) şahîfe-i ‘âlemde ibkâ buyrulsu.¹²¹³” deyü cebhe-sây-ı [M 67b] câygâh-ı niyâz u tazarru‘ (2) olmağdan nâşî mes’ûlü hâzin-i rehîne-i hüsni kabûl¹²¹⁴ olmağla

(. -- -/. -- -/. --)

(3) Ğaraż yâd olmadır Neş’et eşerden

(4) Cihânda bezm-i yârân-ı şafâda

(5) medlülünce hâzerât-ı yârândan ümmîdvâr olduğum Fâtiha-i Şerîfe ve eger (6) düşvâr olur ise bir rahmetu’llâh ile bu bî-çâre derdmend ve siyehkâr (7) u tebeh-i rûzgâr Neş’et-bendelerini¹²¹⁵ yâd ve rûh-ı hâzîniñ şâd (8) buyurdıklarında bu ferzend-i marâziyyü’l-hişâl, hâk-pây-ı fuğarâ-yı tarîkat (9) ‘İzzet-bendelerini dahı tufeyl olarak yâd ve rûh-ı maḥzûnuñ şâd (10) buyurmaları niyâziyla bu terceme-i şerîfeye hitâm u tesmiye vü târiḥ ile (11) bu hâtimeye ser-encâm verildi. Ve’l-ḥamduli’llâhi ‘alâ (12) ni‘amâ’ihi ve ihsânihi.¹²¹⁶

¹²¹⁰ huzûrumuza: faḳîr-hânemize M.

¹²¹¹ celîleye: cemîleye M.

¹²¹² edip: İ’de yok.

¹²¹³ buyrulsu: buyrulmasına himmet İ.

¹²¹⁴ hâzin-i rehîne-i hüsni kabûl: hâ’iz-i rehîne-i hüsni kabûl İ, M.

¹²¹⁵ Neş’et-bendelerini: Neş’et Hâce-bendelerini İ.

¹²¹⁶ “Verdiği tüm nimetler ve güzellikler için Allah’a hamd olsun.”

Ve’l-ḥamduli’llâhi ‘alâ ni‘amâ’ihi ve ihsânihi: Ve’l-ḥamduli’llâhi ‘alâ ni‘amâ’ihi ve luṭfihi ve keremihi ve ihsânihi İ.

[M 68a] (13) Tārīḥ-i Berāy-ı Hītām-ı¹²¹⁷ Tercemetü'l-‘Aşk¹²¹⁸

(- . . - / - . . - / - . . -)

Ḥamd-ı Ḥudāvend-i cemāl ü kemāl

Arz-ı cemāl etdi bu Yūsuf-cemāl

Ḥamd-ı Ḥudā oldu bu zībā eşer

Ḥüsn-i hītām ile hemīn cilveger

Secde-i şükr eylese n’ola qalem

Çün eşeri oldu bu zībā raqam

*Meslekü'l-Envār*¹ edip terceme

Şems-i hüdā eyledi bu ‘āleme

Hāme-i Neş’et ki perīşān-maḳāl

Böyle eder ‘arz hemīn ḥasb-ı ḥāl¹²¹⁹

Ṭab‘-ı cüvān-baḥtı o dem pīr idi

Her dü cihān kāmına dil sīr idi

---

¹²¹⁷ İhtitām: Hītām M.

¹²¹⁸ Eserin bu kısmından itibaren beyit düzenine geçildiği için satır numarasına yer verilmemiştir.

¹²¹⁹ eder: idi İ.

[S 56b]

Kilk-i 'aşā ile Kelīm-intibāh

Eyledi Ẓūr-ı sūḥana 'azm-i rāh

Oldu bağal-gīr mu'īn dest-gīr

Bir melek-i 'arş-ı mu'allā-zamīr

[İ 42a]

Mūsā'ya gūyā ki o Hārūn idi

Ṭab'-ı dile baḥt-ı hümāyūn idi

Ya'nī püser-ḥ'ānımız 'İzzet-cenāb

Mīr-i Felāṭūn-meniş 'irfān-me'āb

Niçe püser-h'ān u hezārān püser

Olsa fedā zātına el-ḥaḫ deger

Her dü cihānda ede Rabb-i 'azīz

'İzzet-i dāreyn ile anı 'azīz

Eyledi şām u hünerim rüz-ı 'īd¹²²⁰

Leyle-i tesvīdimi şubḥ-ı sefīd

---

¹²²⁰ eyledi: eyledi her M.

‘Avn-ı Hâk u himmet-i pîrân ile

Buldu ser-encâm bu kāmım hele

[M 68b]

Cevher ile cevherî harfi hemîn

Tārîh ile ta‘miye-i nāzenîn

İsmi ile tārîhi geldi tamām

Tercemetü’l-‘Aşk bu lafz-ı be-nām

Ḥarrarehu Dervîş ‘Ömer, ser-zâkirân-ı ‘Azîz Maḥmûd Hüdâyî *ḡuddise sırruhu*.¹²²¹

Sene 25 Şevvâl 1215.¹²²²

---

¹²²¹ “(Allah sırrını kutlu kılsın.) Aziz Mahmûd Hüdâyî zâkirlerinin başı Dervîş ‘Ömer tarafından yazıldı.”

Ḥarrarehu Dervîş ‘Ömer, ser-zâkirân-ı ‘Azîz Maḥmûd Hüdâyî *ḡuddise sırruhu*: El-ḡamduli’llâhi Rabbu’l-‘Ālemîn. Ḥamden yuvâfi‘ ni‘amihi ve yukâfî mezîdihi M; Li’llâhi’l-ḡamdi ‘alâ ni‘amâ’ihi Celîl İ.

¹²²² Sene 25 Şevvâl 1215: Sene 17 Muḡarrem 1216 İ.

TERCEMETÜ'L-AŞK'IN TASAVVUFÎ TERİMLER SÖZLÜĞÜ

A

ādāb-ı ehl ü 'iyāl: ve ādāb-ı ehl ü 'iyāl ve zīr-destān u re'āyā budur ki bunlarıñ ma'ūnetine ihtimām ve kendülerini hoş tutup imkānı rütbe muzāyaka çekdirmemege iqdām birle esta'īzu bi'llāh “Ve'mur ehleke bi's-şalāt.”¹²²³ naşş-ı şerīfi üzre namāz kılmalarına ve zarūrāt-i dīniyelerini ta'līme ve zarūret mess etmedikçe bir vechle tekdīr olunmalarına himmet ve şarf-ı maqderet edip cümle ittibā' u ra'ıyyeti, evlād u 'iyālī gibi ittihāz ederek ber-nehc-i şer'ī, āsāyiş ü rāhatlarını iltizāmdır. [9b-10/14-1]

ādāb-ı mülük u hükkām: ādāb-ı mülük u hükkām şu vechledir ki esta'īzu bi'llāh “Aṭī'u'llāhe ve aṭī'u'r-resūle ve uli'l-emri minkum.”¹²²⁴ naşş-ı celīli üzre egerçi ulü'l-emr-i haḳīkī, mürşid-i haḳīkī ise daḳı ulü'l-emr-i şūrī, mülük u hükkām-ı vaqtdır. [9b/3-6]

ādāb ma'-Allāh: evvelā ādāb ma'-Allāh daḳı iki kısmdır: Zāhiren ādāb, tamām nehc-i şerī'at üzre hareket edip evāmīr ü nevāhī-i İlähiyye'yi kemā-hiye haḳḳuhā mer'ī tutup devām-ı vuzū' ile 'ubūdiyyet-i Haḳḳ'a āmāde olmaqdır. Ve bāṭinen ādāb, ḳalbi havāṭır-ı aḡyārdan ve fikr-i mā-sivādan hıfz edip mehmā-emken zikr ü fikr ile devām-ı āḡāhī ve kā'inen men kāne hıçbir hāṭıra huṭüruna cevāz vermeyip ḥubb-ı zāt-ı İlähī ile meşḡul olmaqdır. [7b/4-10]

¹²²³ “Ailene namazı emret.” (Tāhā, 20/132)

¹²²⁴ “Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan ulüemre (idarecilere) de itaat edin.” (Nisā, 4/59)

ādāb ma‘-ehli’llāh: ādāb ma‘-ehli’llāh daḥı iki nev‘dir: Biri zāhirī ve biri bāṭinī. Ādāb-ı zāhirī oldur ki ḥuzūr-ı şerīflerinde zānū-zen-i edeb olup kendüleri bir şey su‘āl etmedikçe şöḥbete rāḡıb olmayıp cemī‘-i ḥarekāt [M 9a] ü sekenātda ḥazret-i şeyḥe nā-pesend olan vaż‘ u şöḥbetlerinde kaṭ‘an mu‘ārażayı tecvīz etmeyip her ne ki buyururlar ise vāqı‘a muṭābık olsun olmasın taşdıķ ve mertebe-i kemālde kendülerine itā‘at etmektedir. (...) Ve ādāb-ı bāṭinī oldur ki dā‘imā maḥabbet ü i‘tikād üzre olup bir dürlü bir emrde i‘tirāz etmeye. [7b-8a/15-9]

ādāb ma‘-ḥalkı’llāh: ve ādāb ma‘-ḥalkı’llāh budur ki ululara ta‘zīm ü ḥürmet ve küçüklere şefkāt u merḥamet ü naşīḥat ve bīmārlara ‘iyādet ve fuķarāya iḥsān u ‘ināyet ve cümleye şıdķ u iḥlāş ile mu‘āmele bi’l-mücāmele icrāsıyla bir ferdi tekdīr etmemegi iltizām edip ve dā‘imā bār u berdār olup

Beyt: Ḥekīmānī ki dūr-endīş būdend
Devā-yı ḥalk u derd-i ḥıṣ būdend¹²²⁵

müfādı üzre ‘ale’d-devām ḥalkıñ āsāyiş ü rāḥatını nefsine tercīḥ birle ḥalkıñ rāḥat u āsāyişi için kendü rāḥatını terk etmegi iltizāmdır. [10a/1-8]

ādāb ma‘-Resūli’llāh: ādāb ma‘-Resūli’llāh daḥı iki nev‘dir: Zāhiren sünnet-i seniyye-i ‘aliyyeleriyle müte‘eddeb ve bāṭinen ḥubb-ı Resūli’llāh ile müstaḡrak olmaķdır. Ḥülāşa-i kelām, ḳalben ve ḳaliben ve zāhiren ve bāṭinen her ḥālde Ḥazret-i Resūli’llāh *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* efendimiz ḥazretlerine ittibā‘dır. [7b/11-15]

aķreb-i ṭuruk-ı vuşul: ḥıdmet-i ḥazret-i şeyḥdir. [8b/10]

‘ālim-i ‘ilm-i ledünnī: eger şıfat-ı ‘ilmiyye ile tecellī vü keşf zuhūr eder ve bu ‘ilm ile ‘ālim olur ise ‘ālim-i ‘ilm-i ledünnī derler. [30a/7-8]

¹²²⁵ “İlerigörüşlü ârifler, halkın devası; fakat kendilerinin derdidir.”

‘ayne’l-yaķın: 1. ‘ayne’l-yaķın, ferāset... [46a/5]

2. ‘ayne’l-yaķın, mücāhede vü sa‘y ve ‘amel-i şālih ile ‘ilme’l-yaķını fi‘le getirmekdir. [46a/7-8]

azgās/aķlām: ‘ālem-i hisden münselih olup ‘ālem-i mişāle müteveccih olduķda muķaddemen bu ‘ālemde hiss eylediği havādişden ba‘zen nefis ve ba‘zen şeytān vāsıtasıyla hayāl bir şüret bağlayıp ve kuvve-i hāfıza anı hıfz edip bīdārlıkda ‘aķla ‘arz eder. Bu nev‘e azgās u aķlām derler. [21b/15-19]

B

baħr: raħmet-i İlāhī’dir. [25a/9]

baş: tafşīli şü vechledir ki sālīk, sülūkunda gāh zevķ u şevķ ile evrādı olan ism-i şerīfe iştiğāl eder, aña baş ta‘bīr olunur. [16b/1-3]

bāz-geş: bu kelime-i muķaddesenin ma‘nāsı sālīk, her gāh ki ħalben me’zūn olduğu ism-i şerīf ile meşğul ola. [20a/6-7]

beķā: 1. ma‘lūm ola ki fenā vü beķā, sādāt-ı şūfiyye-i kirām *ķaddesa’llāhu esrārahum* hāzerātının ‘orf ü iştilāħlarında, merātib-i sülūkdan bir rütbe-i celīlenin ismidir. [33a/3-5]

2. maķām-ı fenā vü beķā, mazlaķa-i aķdām olup... [34a/11]

3. nezd-i işānda bu fenā vü beķā “Mütü ħable en-temütü.”¹²²⁶ sırrından ‘ibāret olup bālāda tafşīlen beyān olunduğu üzre ifnā-yı vücūd sebebiyle ħod-bīnlikden ħalāş ve Ĥudā-bīn olmaķdır. [44a/5-8]

¹²²⁶ “Ölmeden önce ölünüz.”

C

cem'/**tefrîk**: bu iki kısma münkasımdır: Farq-ı evvel oldur ki dil-i sâlik, 'alâyık-ı dünyeviyyeden müteferriq u cüdâ olup sâlik bu tefriqa vü perîşânlıqdan kendüyü cem' eder. Buña cem'-i evvel tesmiye ederler. Sâlik bu hâlde dâ'imâ mücâhede-i nefis üzre olmaqla bu cem'iyet-i ehl-i kemâl 'inde tefriqadan ma'düddur; zîrâ sâlik bu hâlde yine nefisle meşgüldür. Ve farq-ı şânî oldur ki sâlik mâ vü mende küllî hâlâş olup Hâzret-i Hâq'la meşgûl olur. Bu cem'e cem'iyet-i haqîkî derler ki cem'u'l-cem'dir. Ve farq-ı şânî dahı derler. [43b-44a/14-2]

D

dimâğ: zıkr-i sulţânî mağallidir. [14a/9-10]

E

edeb: ve edebiñ ma'nası hayâ vü heybet ü şefkatdan hâşıl bir hüsni mu'ameledir. [7a-7b/19-1]

eğânîm-i şelâse: Nestûriyye vü Naşrâniyye bu mezheb-i fâside zâhib olup i'tikâd-i kâsidlerine göre Hâzret-i Meryem *rağıya'llâhu 'anhâ* mücâhede-i külliyye ile Nâsûtiyyet'den hüruc edip fânî ve beğâ-yı Lâhütiyyet ile bâkî oldu. Ve Hâzret-i 'İsâ *aleyhi's-selâm* dahı bu hâliñ neticesini bulup Hâzret-i Meryem ve Hâzret-i 'İsâ hâşâ şumme hâşâ Cenâb-ı Hâq'la muttahid ve beğâ-yı Hâq ile bâkî vü kadîm oldular deyü buña eğânîm-i şelâse tesmiye etdiler. [34b/7-12]

F

fenā: 1. bkz. bekā. [33a/3-5]

2. ħucub-ı nūrānī vü zūlmānīniñ ref'ine fenā derler. [33a/14]

3. bkz. bekā (2). [34a/11]

4. bkz. bekā (3). [44a/5-7]

fenā-yı 'avām: fenā-yı 'avām, muĥālif-i şer'e muĥālef[et] ve muvāfıq-ı şer'e muvāfaqat... [34a/2]

fenā-yı beşeriyet: fenāniñ envā'-ı 'adīdesi vardır. Ve birkaç vechle taqşım olunur. Evvelā üç dereceye münkaşımdır: Biri fenā-yı şüret ve biri fenā-yı şıfat ve biri fenā-yı Zāt. İmdi, fenā-yı şüret olmadıkça fenā-yı şıfāta ve fenā-yı şıfāt olmadıkça fenā-yı Zāt'a vuşul mümkin degildir. Ve fenā-yı Zāt olmadıkça bekā-yı ĩudse vişāl ve tecellā-yı Aĥadiyyet'e mazhariyyet ü niyāl müyesser olmaz. Bu fenā-yı ĥaĥıķıye, fenā-yı beşeriyet tesmiye ederler. [33b/8-14]

fenā-yı ĥaĥıķı: fenā-yı ĥaĥıķı ki fenā-ender-fenā tesmiye olunur. [34a/9]

fenā-yı ĥāşşu'l-ĥāş: ve fenā-yı ĥāşşu'l-ĥāşş, tecellā-yı zāt-ı Aĥadiyyet ile cümle maĥāmāt ve küşuf u kerāmet ve tecelliyyāt-ı şıfātiyye-i İlähiyye'yi ifnā ve zāt-ı Ulühiyyet'i ibķā etmekdir. [34a/5-8]

fenā-yı ĥavāş: fenā-yı ĥavāş, ġaybūbet-i mā-sivāyu'llāh ve ĥuzūr ma'-Allāh... [34a/5]

fenā-yı 'uşşāk: fenā-yı 'uşşāk, ifnā-i mā-sivā-i ĥubb-ı maĥbūb ve ibķā-yı maĥabbet-i maĥbūb... [34a/4]

fenā-yı zühhād: fenā-yı zühhād, ĥuzūz-ı dīniyyeyi ifnā ve ĥuşuş-ı uĥrevīyi ibķā... [34a/3]

fıkh-ı şerif: fıkh-ı şerif ki helâl ü harâm ve vâcibât u sünen ve mekrûh u mendûb ve mesâ'il-i şavm u şalât ve hacc u zekât ve mu'âmelât-ı lâzime-i sâ'ireyi mübeyyindir. [4b/3-6]

G

ğayb: bu iki nev' olup birine ğayb-ı şūrî ve birine ğayb-ı ma'nevî ıtlâk ederler. Ğayb-ı şūrî oldur ki havf u dehşet-i İlähiyye'den yâhud bir şavt istimâ'ından sâlike bir ğaybübet hâşıl olur ki kendüden geçip bî-hod olur. Ve hiss ü hareketden kalır. Ve gâh olur ki kendüyü bilir. Lâkin söylemege ve hareket eylemege kâdir olmaz. Ve ğayb-ı ma'nevî oldur ki ol dağı hâşyet ü 'azamet ü vahşet ü heybet-i İlähiyye'den hâşıl bir hâletdir. Şâhibi, halkdan ve kendüden ğâ'ib olur. Lâkin Hâzret-i Perverdigâr'dan ğaflet ü ğaybübeti olmaz. [44a/8-16]

H

hafî: ve hafî, rûh ile şifât beyninde vâsıta olup... [30a/3-4]

hakikat: hakikat u ma'rifet, mu'âyene vü müşâhededen 'ibâretidir. [45b/14-15]

hakka'l-yakîn: 1. hakka'l-yakîn, verâset ile ta'bîr olunur. [46a/5-6]

2. 'ayne'l-yakînden dağı hakka'l-yakîn hâşıl olup ve gönül gözü açılıp müşâhede vü mu'âyene zühür eder. [46a/8-9]

3. ve bu hakka'l-yakîn, bir sırr-ı İlähî ve bir remzdir ki kııl ü kâl ve bahş ü cidâl ile hall olur hâlâtdan degildir. Ve erbâbınıñ ma'lûmudur. [46a/12-14]

hâl: Cenâb-ı Perverdigâr'ın bendegânına mücerred fazl u merhametle ihsân eylediği hâlâtdır ki 'abdiñ sa'йда zerre kadar medhali olmaya. [42b/10-12]

ḥalvet der-encümen: “Zāhir bi-halk, bātin bi-Ḥaḳ.”¹²²⁷ Bunuñ ma‘nāsı bu ṭarīḳ-ı nāzeninde ihtiyār-ı ḥalvet ve erba‘in yokdur ancak

Dā’im heme cā bā-heme kes der-heme kār

Mī-dār nühüfte çeşm-i dil cānib-i yār¹²²⁸

mü’eddāsıyla dā’imā Cenāb-ı Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳī’den gāfil olmayıp zāhirī halkla ve bātinī Ḥaḳ ile olmaḳdır. “Dest be-kār, dil be-dildār.”¹²²⁹

Hülāşa-i kelām, ne ḥâlde olur ise ve kimiñ ile şoḥbet eder ise bir ān Ḥaḳ’dan gāfil olmamaḡa derler. [19a-19b/16-3]

ḥavāss-ı ḥamse-i bātinā: ḥavāss-ı ḥamse-i bātinadan murād, ḳalb ve rūḥ ve sır ve ḥafī ve aḥfā... [29a/3-4]

ḥavāṭır: ve ḥavāṭır-ı dört kısma taḳsīm etmişlerdir ki ḥavāṭır-ı nefsanī ve ḥavāṭır-ı şeyṭānī ve ḥavāṭır-ı melekī ve ḥavāṭır-ı Ḥaḳḳānī ta‘bīr olunur. Bunu fark, sālik-i mübtedīye göre müşkildir. Lākin ma‘lūmları olmaḳ için āverde-i zebān, ḥāme-i beyān ḳılınmışdır. Evvelā ḥavāṭır ve evhām u vesvese ḳalbiñ taḥtında vārid ü vāḳı‘ olur ise nefsanīdir. Ve eger ḳalbiñ şol cānibinden gelir ise ol ḥāṭıra şeyṭānīdir. Ve eger ḳalbiñ sağ cānibinden gelir ise melekīdir. Ve eger fevḳ-ı ḳalbden gelir ise Ḥaḳḳānī ve ḳabīl-i ilhām dandır. [16b/7-14]

ḥavf: müṭāla‘a-i ḳalbdir. Ya‘nī Ḥazret-i Rabbü’l-‘Ālemīn’iñ ‘azamet ü celālinden ḥāşıl olan heybet, gālib olmaḳdır; zīrā aḳreb, bu ḥālātı teḳāzā eder. Ḥazret-i Perverdigār’iñ ḳıdem-i ‘ināyet ü iḥsān ve elṭāf-ı ezeliyyesine nāzır olmaḡa recā vü maḥabbet gālib ve ‘azamet ü celāline nāzır olmaḡa ḥavf u heybet gālib olur. [42a/5-9]

¹²²⁷ “Zāhir olan, halkadır; bātin olan ise Hak’la.”

¹²²⁸ “Her zaman, her yerde, herkesle, her işte gönül gözünü ve sevgiliye dair düşüncelerini gizli tut.”

¹²²⁹ “El iştendir, gönül sevgilide.”

ḥucub-ı nūrānī: ḥucub-ı nūrānī, keşf ü kerāmâtdır. [29a/11]

ḥucub-ı zulmānī: ḥucub-ı zulmānī, keşâyif-i nefsāniyyedir. [29a/10-11]

hüş der-dem: pās-ı enfāsdan ‘ibāretidir. Ya‘nī her nefesiñ duḥūl ü ḥurūcunda ḡaflet etmeyip Rabbü'l-‘Ālemīn’e ḥazretlerini ḥāzır bile. Ve nefesini dā’imā āḡāhlık ile alıp vere. Ve iki nefes beyninde daḡı ḡaflete yol vermeyip Cenāb-ı Ḥaḡḡ’a başar-ı başıret ile nāzır ola. [19a/9-13]

İ

ifnā-yı vücūd-ı rūḡānī-i nūrānī: 1. vücūd-ı rūḡānī-i nūrānī nazarından sāḡıt olup ḡaḡ‘an şu‘ūr ḡalmamaḡdır. [33a/16]

2. bu maḡām, rütbe-i ḡuzūr ma‘a’l-Ḥaḡ ve ma‘a’l-ḡaḡḡdır. [33b/1-2]

ihlās: mu‘āmelāt-ı İlāhiyye’yi ḡaḡḡdan cüdā etmeḡdir. Ya‘nī her bir emrde li’llāḡ olup ḡaḡ‘an bir fi‘lde ḡaḡḡa müte‘allıḡ zerrece bir melḡūzu olmayaraḡ cümle kār u girdarı ḡuzūr-ı ḡalb ile ancaḡ Allāḡ iḡün işlemekdir. [41b/11-14]

‘ilme’l-yaḡīn: 1. ‘ilme’l-yaḡīn, dirāset... [46a/5]

2. ‘ilme’l-yaḡīn, kesben ceḡd ü ta‘allüm ile ḡaşıḡ olan ‘ilmdir. [46a/6-7]

‘ilm-i şerī‘at: ‘ilm-i şerīfi ‘amele getirmekdir. [4b/1]

‘ilm-i ḡarīḡat: 1. bkz. ‘ilm-i şerī‘at. [4b/1]

2. ef‘āl-i Ḥazret-i Risālet-penāḡı’den ‘ibāretidir. [4b/6-7]

inābe: 1. ḡafletden rücū‘ ve zıkr-i Ḥaḡḡ’a iştıḡāldir. [41a/2]

2. inābe, rızā-yı Ḥaḡḡ’a ḡālib ü rāḡıḡ olmaḡdır. [41a/4]

3. ve ba‘zıları, hilāf-ı rızā-yı Hāḡ’dan mücānebet ve rızā-yı Hāḡ’a raġbet eylemeniñ zāhirīsine tevbe ve bāḡınīsine inābe ta‘bīr etdiler. [41a/5-6]

irāde: ya‘nī kendü kedd-i yemīniyle ta‘ayyüş etmekle himmet ü ġayret ve terk-i rāhatdır; zīrā cümle enbiyā-yı ‘izām ‘aleyhimu’s-şalātu ve’s-selām hażerātı kedd-i yemīn ile ta‘ayyüş buyurdukları meşhūr-ı enāmdır. Ve ‘inde’l-ba‘z, irādesini irāde-i Hāḡ’da maḡv etmektedir. [41a-41b/19-3]

K

ḡabz: 1. ve ġāḡ bir fütūr u süstlük vāḡı‘ olup bir vechle tab‘ı zıkr istemez. Ve ḡabī‘atında tefriḡa vü vesvese peydā olup dürlü dürlü fikrler zuhūruyla efkār-ı mā-sivā zembūrları başına üşüp zıkr ü fikrden ḡalır; aña ḡabz ta‘bīr olunur. [16b/3-7]

2. ma‘nāsı şādī vü ġamdan ‘ibāretdir. Lākin bu ḡāl, sālīk-i mübtedīde vāḡı‘ olur ise ḡabz u başt ta‘bīr ederler; āşār-ı ḡavf u recādır. Ve mutavassıtta vāḡı‘ olur ise inḡibāz u inbisāt ta‘bīr ederler; āşār-ı heybet ü ‘azamet ve luḡf-ı Aḡadiyyet’dir. Ve müntehīde vāḡı‘ olur ise Celāl ü Cemāl ta‘bīr ederler; āşār-ı ḡurb u bu‘ddur. [43a/8-12]

ḡalb: 1. ḡalb, ‘ālem-i mülk ü melekūt beyninde vāsıḡadır. [29b/19]

2. ḡalb, maḡall-i ma‘rifet-i İlāhī... [46b/13-14]

ḡalb-i ḡur’ān: ḡalb-i ḡur’ān ki Yāsīn-i Şerīf’dir. [39a/1]

ḡalb-i leyl: ḡalb-i leyl ki nişfu’l-leylden ‘ibāretdir. [38b/19]

ḡalb-i mü’mīn: ḡalb-i mü’mīn ki ḡuzūr-ı ḡalbden ‘ibāretdir. [39a/1-2]

kerāmet-i kevnīyye: ḡuvvet-i mücāhedāt ve keşret-i riyāzāt ile ‘ālem-i ervāḡa vāsıl olduġda bu maḡüle mükāşefāt ve ḡayrān-ı hevā ve seyyāḡī-i deryā ve bunuñ emşālī ḡavārīḡ zuhūr eder. Bunlara kerāmet-i kevnīyye ıtlāḡ olunur. [29b/11-13]

keşf-i dīl: buña keşf-i sırr-ı ilhāmī daḡı derler. [29b/1]

keşf-i hafî: erbâbı ‘indinde bunuñ i‘tibârı tâmmı vardır; zîrâ bu rûh-ı hafî ancak ‘aşk-ı İlâhiyye’ye mahşûşdur. Ve bu keyfiyyetiñ zühûrunda riyâzât u mücâhedâtıñ medhali olmayıp ancak mevâhib-i İlâhiyye’den vehbî bir ‘inâyet-i mahşûşadır. [29b/16-19]

keşf-i rûhî: bu maqâmda cennet ü cehennem ve melâ’ike müşâhede olunur. Ve nâ-mütenâhî ‘avâlim münkeşif olur. Ve Hâzret-i Şeyh *kuddise sırruhu* hâzretlerinden menkûldür ki sâlik-i Hâkık’a zemîn ü âsumân keşf olur. Ve kıyâmet kâ’im olmuş görünür. Ve cevâhib-i erba‘asından hicâb mürtefi‘ ve mâzî vü muzâri‘ ber-‘araf olup cümleñ ma‘nâsı bir olur. Bu keyfiyyet, hayta-i ‘ağldan hâric olan mevâddandır. Ve ‘ağl ile derk olunmaz emr-i zevkîdir. Bu maqûle mükâşefeye keşf-i rûhî itlâk olunur. [29b/3-9]

keşf-i şifâtî: ve hafî, rûh ile şifât beyinde vâsıta olup ‘âlem-i şifâtdan istifâze ve rûha ifâze eder. Ve bu nûruñ ‘aksi ‘âlem-i rûhânîye resîde olur ve bu sırdandır. “Taḥallaḳu bi-aḥlâḳi’llâh.”¹²³⁰ mefhûm-ı şerîfi üzre buña keşf-i şifâtî tesmiye ederler. [30a/3-7]

ḳurb: Rabbü’l-‘izzet ‘azze esmâ’uhu hâzretleriniñ ḥuzûr-ı ma‘nevîsinde mâ-sivâyü’llâhdan gâ’ib olduğu ḥâlde ḥâzır olmağdır. [41b-42a/19-1]

ḳurb/bu’d: ‘abd, itâ‘at-ı nefis ve ma‘şiyet ile ‘abd-i hevâ olup muḥâlefet-i Hudâ’da ola. Aña bu’d-ı bu’d tesmiye ederler. Ve nefis ü hevâyâ muḥâlefet üzre olup tamâm Cenâb-ı Hâkık’ıñ ‘ubûdiyyetiyle iştiğâl ve lezâ’iz-i dünyeviyye degil, belki tama‘-ı bihişt ve ḥavf u düzaḥı daḥı terk birle “Yurîdüne vechehu.”¹²³¹ mefhûm-ı şerîfi üzre ḥâlişen li-vechi’llâh tâ‘at-ı Hâkık’a meşğûl ola. Aña ḳurb-ı ḳurb tesmiye ederler. Ve bu mertebeye resîde olmağsızın ya’nî nefsdan şuverî vü ma‘nevî ḥalâş-ı küllî zühûr etmeksizin tâ‘at-ı İlâhiyye ile vâkı‘ olan iştiğâle ḳurb tesmiye ederler. [45a-45b/19-8]

¹²³⁰ “Allah’ın ahlâkı ile ahlâklanınız.”

¹²³¹ “Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme.” (Kehf, 18/28)

L

levāyih/levāmi‘/ṭavālī‘: levāyih, muḳaddemāt-ı envār-ı tecelliyyāt-ı İlähiyye’dir. Ya‘nī āsumān-ı dilden şehāb-ı hicāb bir miḳdār ref‘ olup ebr-i bahārdan berḳ ne gūne zuhūr eder ise envār-ı tecellī dahı o miḱillü sür‘atle zuhūr edip yine sür‘atle gā’ib olur. İşte bu keyfiyyete levāyih ıtlāk ederler. “Müşāhedetu’l-ebrār, beyne’t-tecellī ve’l-istitār.”¹²³² İkincisi levāmi‘dir ki āsumān-ı dilden şehāb-ı hicāb mürtefi‘ olup envār-ı tecelliyyāt ziyāde zuhūr eder. Ve levāyih gibi serī‘ü’s-seyr olmayıp meḱş eder. Ve bunda hicābdan henüz cüz’ī eşer bākīdir. Ve üçüncüsü ṭavālī‘dir ki āsumān-ı dilden şehāb-ı hicāb külliyyen mürtefi‘ olup envār-ı tecellī ḳavī vü şābit ü bākī olur. [45a/4-13]

M

maḥabbet: maḥbūb-ı ḥaḳīḳī ile maḥabbetiñ kemāl-i muvāfaḳat ve mā-sivāya muḥālefetidir. [42a/2]

maḳām: 1. ve ‘inde’l-ba‘z maḳāmıñ ta‘rīfi işıılāhen bu vechle vārid olmuşdur ki maḳām, ‘abdiñ kesbiyle ḥaşıl eylediği derecāta ıtlāk ederler. Ya‘nī gerek ṭā‘āt u ‘ibādete sa‘y u verziş ile taḱşıl olunan derecāt-ı ‘āliyyāt ve gerek fışḳ u tuḡyān ile olan derekāt u sāfilāt, cümlesine maḳām ıtlāk olunur. [42b/5-9]

2. ve ‘inde’l-ba‘z maḳām, sālik-i Ḥaḳḳ’ıñ gerek sa‘y ve gerek mevhibe ile taḱşıl ve kendüye dā’imā meleke eylediği keyfiyyetdendir. Ve ḥālen gāh gāh sālike zuhūr eden keyfiyyātdır, dā’imī degildir. [42b/12-15]

maḳām-ı dil: şifāt-ı hidāyetdir. [24a/11]

ma‘rifet: bkz. ḥaḳīḳat. [45b/14-15]

¹²³² “En güzel müşāhede, görünen ve görünmeyenin arasındakiidir.”

muḥāsebe: “Ḥāsibū ḳable en tuḥāsibū.”¹²³³ mefhūm-ı şerīfi üzre ve dā’imā muḥāsebe-i nefis etmekdir. [41a/9-10]

murāḳabe: 1. ve murāḳabeniñ ta’rīfi luġaten mülāḥaza-i maḳşūddur. Ve ıstılāḥ-ı tarīḳatda “Devāmu’n-nazar, bi’l-ḳalbi ila’llāhi te’ālā...”¹²³⁴ ya’nī dā’imā başar-ı başiret ile Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a teveccüh ü nazar ve kemāl-i huşū’ ve tezellül ile maṭlab-ı ḥaḳīḳī huşūlüne intizār üzre olmaḳdır. Ve diġer ta’rīfi devām-ı cem’iyyet-i ḥātırdır. Ve bu ḥāle cem’-i ḳabül daḫı derler. [12a/9-14]

2. şafā-yı yaḳīn ve sedd-i ḥavās ile ḳalbe nazar etmekdir. [41b/17-18]

mükāşefe: ḥaḳīḳat-ı mükāşefeniñ rüşen-i ta’rīfi, cümle eşyāniñ ḥaḳīḳatı sālīke münkeşif olmaḳdır. [28b/17-18]

müşāhede: 1. envār-ı āşār-ı esmā ve şifāt-ı İllāhī ile zāhir ü bāṭın māl-ā-māl olup envār-ı vücūd-ı İllāhī’yi başar-ı başiret ile görmege şühüd u müşāhede derler. [26a/7-9]

2. rü’yet-i yaḳīn ve rü’yet-i ‘ayān beyninde bir fazl-ı İllāhī’dir. [42a/14-15]

N

nazar ber-ḳadem: bu kelime-i şerīfiñ ma’nāsı sālīkiñ nazarı dā’imā ḳademinde ola ki evā’il-i sülūkdan nihāyetine göz dikip himmetini nihāyet-i tarīḳata ḥavāle eyleye. (...) Ve kelime-i muḳaddese-i mezkūreniñ ma’nāsı bir vechle daḫı ta’bīr olunur ki sālīkiñ nereye ‘āzim olur ise dā’imā nazarı ḳademde ola; ya’nī öñüne baḳa. Eṭrāfa nigerān olup nazarıni perīşān etmeye; zīrā eṭrāfa nazar etdikçe ṭabī’atıñ mülāyimi ba’zı şeyler görüp meyl-i ḳalb peydā ve bādī-i perīşānī ve tefriḳa olur. Ṭuruḳ-ı

¹²³³ “Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz.”

¹²³⁴ “Yüce Allah’a yönelmiş bir kalp ile ve gönül gözü devamlı açık kalarak...”

sā'irede Bektāşī vü Mevlevī sikkelerini göz üzerine dek indirmeleriniñ sırrı ancak eṭrāfa bakmamak içündür. [19b/10-18]

nefes ü dem: leṭāyif-i esrār-ı İlähiyye ile yād olunmuştur. Ve şāhib-i esrār olana vedī'a bir sırr-ı ḥafīdir. “İnnī ecidu nefese'r-Raḥmān min cānibi'l-Yemen.”¹²³⁵ bu ma'nadan 'ibāretdir. Ve bu bir sırr-ı Sübhānī'dir ki ḳalbiñ ḳabūl-i dergāh-ı Ḥaḳ olmaḳlığıdır. Ya'nī her ān ve her zamān, güft ü gū ve ḳīl ü ḳālsiz bir maḳbūliyyet-i ma'neviyyedir. [45b-46a/18-3]

nefs: nefis, mecma'-ı cemī'-i aḥlāḳ-ı reddiyye olan bir ḳuvve-i hevādır. Ve uşulü iki olup biri ḡazab ve biri şehvetdir. Ve baḳıyyesi kibr ü 'ucb ve kīn ü ḥased ve emşālī olan şifāt-ı zemīmedir. [46a-46b/18-2]

nigāh-dāşt: bu lafz-ı şerīfiñ ma'nāsı şu vechledir ki sālīk ne zamān zikre iştiḡāl etse 'ale'd-devām ḥavāṭıra murāḳıb ola. Ve diḳḳat eyleye ki bir āḥar fikr ü ḥāṭıra ḥuṭūr etmeye; zīrā her bār vāḳı' olur ki sālīk-i zākir kendüyü zikre meşḡul ḳann edip bir de āḡāh olur ki fikrini bir āḥar şey ile meşḡul bulur. [20a/14-18]

nūr-ı muṭlak: aḥvāl ü keyfiyyet ü kemmiyyetden mücerred ve reng ü levnden 'ārī nūr-ı muṭlak ta'bīr olunur bir nūr... [28a-28b/19-2]

R

rābıta: 1. ṭarīḳ-ı şoḥbetdir. [10b/3]

2. şoḥbet-i şeyḥden 'ibāretdir. [11b/8-9]

recā: Ḥazret-i Rabbü'l-'Ālemīn'iñ va'd buyurduḡu şeyi yaḳīnen taşdıḳ u istid'adır. [42a/3-4]

rızā: Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ 'aṭāyāsına ne güne rāzī olur ise belā vü ḳazāsına daḡı ol vechle rāzī olup belā vü 'atāniñ farkı olmamaḳdır. [41b/9-10]

¹²³⁵ “Ben Raḥmān'ın nefesini Yemen tarafında hissediyorum.”

rūḥ: 1. rūḥ, üçdür: Biri rūḥ-ı ḥayvānī ve biri rūḥ-ı insānī ve biri rūḥ-ı sulṭānīdir. Ve ıṣṭılāḥāt-ı İṣānda bahş olunan rūḥ, bu rūḥ-ı sulṭānīdir ki rūḥ-ı a‘zamdır. “Ve nefahṭu fīhi min rūḥī...”¹²³⁶ bu sırdan ‘ibāretidir. Bu rūḥ, ḥaḳīḳat-ı Muḥammediyye ve envā‘-ı Aḥmediyye’den maḥlūḳ bir vedī‘adır ki ‘ālem-i müşāhede zāt-ı Aḥadiyyet ile üns etmiştir. [46b/2-7]

2. rūḥ, maḥall-i müşāhede-i İllāhī... [46b/14]

3. rūḥ, nāzır bi-nūri’llāhdır. [49b/3]

rū’yā: rū’yā oldur ki ḥavāss-ı beşeriyye külliyyen münselih olup insān bu ‘ālemden kaṭ‘-ı ‘alāḳa eyledikde rūḥ, ‘ālem-i mişāle duḥūl ü rū’yet eder. [21b/12-14]

rū’yā-yı himmet/rū’yā-yı vehmī: ol daḥı azgāş u aḥlām ḳabīlindendir. Meşelā, faḳīr olan kimesne ğināya müte‘allıḳ şeyler ve “‘Ālem-i ma‘nāda seniñ ḳısmetiñ Baġdād’dadır.” yāḥud “Fülāna var bunu söyle, i‘tibār bulursun.” gibi ma‘nalar görmek ve ṭalebe-i ‘ulūmdan olan şahş “Sen müctehid olursun ve ser-mezheb olursun. Böyle hareket eyle.” gibi ba‘zı tenbīhler müşāhede etmek ve yāḥud dervīşāndan ise ‘arşa ‘urūc ve dürlü dürlü envār müşāhede ve “Sen rütbe-i ictimāda geldiñ ve müctehid-i ṭarīḳsın.” deyü bu şeyṭān vesvesesiyle bu dā‘iyelere düşmek ve ḥüddām-ı pādişāhīden olup Enderūn aġavātından iken kendüyü silāḥdār aġa görmek ve zü‘amā ve ḳapucıbaşıllardan olup vezīr olmuş müşāhede eylemek gibi ma‘nalara rū’yā-yı himmet ve rū’yā-yı vehmī derler. [22a/4-15]

S-Ş

şabr: ḥālen ve ḳālen ve zāhiren ve bāṭinen terk-i şekvādır. [41b/8]

şahv u maḥv: şahv, ‘ālem-i beşeriyyeden ve maḥv, ‘ālem-i dīgerdendir. Ve maḥv iki ḳısm olup biri maḥżan ‘ināyet-i Aḥadiyyet ve biri kesb-i ‘abd ilemdir. Cenāb-ı Ḥaḳḳ’ıñ maḥv u işbātı oldur ki ‘abdden küfr ü ma‘şiyet ü beşeriyyeti imḥā ve İmān u ṭā‘at u

¹²³⁶ “Ona ruhumdan üflediğim zaman...” (Hicr, 15/29)

haḳḳāniyyeti işbâtdır. Ve ‘abdiñ maḥv u işbâtı oldur ki sa‘y u ictihād ile zāhiren ve bāṭinen kendüden ahlâḳ-ı zemîme ve ef‘âl-i reddiyyeyi maḥv edip ahlâḳ-ı hamîde ve ef‘âl-i ḥaseneyi işbât birle ‘ubüdiyyet-i tāmmeğe kıyām göstermekdir. [44a-44b/17-4]

sefer der-vaṭan: bu dahı sâlik, ṭabī‘at-ı beşeriyye ve ahlâḳ-ı reddiyyeden şifât-ı melekiyye ve ahlâḳ-ı hamîdeye naḳl ü nehẓat eylemekdir. [19b/4-5]

sekr: sekr, ‘âlem-i ‘aşḳdandır. [44b/10]

sır: 1. ve sır, dil ile rûḥ beyninde vâşıta olup... [30a/2]

2. sır oldur ki Cenâb-ı Allāh *celle celāluhu ve ‘amme nevāluhu ve lâ ilāhe ḡayruhu* ḥazretleriniñ insân-ı ḥaḳıḳî ḳalbine vedī‘a eylediği bir laṭife-i Rabbāniyye ve ḳalb-i mü’minde bir emānet-i İlähiyye’dir. Ve bu sırra Ḥazret-i Rabbü’l-‘Ālemîn’den ḡayrı ferdiñ ittılâ‘ u vuḳūfu yokdur. Ve Ādem, bu sır sebebiyle mescūd-ı melā’ike oldu. Ve şeyṭāniñ merdūd-ı Ḥaḳ olmasına sebeb, bu sırra ‘adem-i vuḳūfudur. [46b/8-13]

3. sır, maḥall-i rü’yet-i mu‘āyene-i İlähî’dir. [46b/14]

sülûk: sülûkuñ ṭarîḳı evvelâ taṣḥîḥ-i i‘tikād-ı dīniyye ve taḥḳîḳ-ı ‘ulûm-ı şer‘iyye eyledikten soñra zāhiren ve bāṭinen ve ḳavlen ve fi‘len ittibā‘-ı sünnet-i Ḥazret-i Risālet-penāhî’de kāmil ve sülûku ṭarîḳ-ı cezbe ile ḥāşıl olmuş bir şeyḥ-i mükemmeliñ dā’imā meclis-i ‘ālîsinde ḥāzır olup ḥıdmet-i şerîfini iltizām ve ḥuzūrunda ve gāḥ zarūrî ḡaybet iḳtizā eder ise ḡaybetde dā’imā ‘azîz-i müşārün-ileyhi fikrden ḥālî olmamağla sa‘y u iḳdām eylemekdir. [10b-11a/14-1]

şarāb-ı ṭahūr: mü’minān u şūfiyān için āmāde ḳılınmışdır. Bu şarābı nüşdan ḥāşıl olan sekr, temennā-yı vişāl-i İlähî’dir. [44b/15-17]

şarāb-ı ‘aşḳ u maḥabbet: Cenâb-ı Ḥaḳ, ḥāşşān için müheyyā ḳılmışdır. Bunuñ sekri terk-i mā-sivā-yı maḥbûb ve ḳabûl-i maḥbûb-ı ḥāşdır. [44b/17-19]

şarāb-ı ma'rifet-i İlähiyye: hāşşu'l-hāş olanlara ihzār olunmuşdur. Bu şarābı nūşdan hāşıl olan eşer, mu'āyene vü müşāhededir. Bundan şāhī olup sekr yokdur. Ve içmi'nān-ı tām hāşıl olur. [44b-45a/19-3]

şerī'at: evāmir ü nevāhī-i İlähiyye'den 'ibāretidir. [45b/12]

şevk: zıkr-i maḥbūb ve farḫ-ı iştıyākdan nāşī hāşıl olan içmi'nān-ı ḳalbdır. [42a/10-11]

şühūd: 1. bkz. müşāhede. [26a/7-9]

2. ḫuzūr ile 'ayn-ı zıkrdir. [27b/10]

T

ṭarīḳat: ḳavlen ve fi'len *şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem* ḫazretlerine ittibā'dan 'ibāretidir. [45b/13]

tebaşşur: dā'imā ḫilāf-ı nefis, ḫarekete muşırr u mukib olup ārzū-yı nefsdan nefsinin ḫıfza ihtimām ve bu emre ḳıyāmdır. Ve dā'imā nefsinin ḫilāf-ı maḳşūda sürüp el-ḫaḳ mürr-i cāmından dā'imā nefse merāret-i şarāb-ı mücāhede izāḳa etmektedir. [41b/4-7]

tecellā-yı İlähī: tecellā-yı İlähī, ḫarāb-sāz-ı eṭvār-ı nefsanīdir. [31a/9]

tecellī: lisān-ı ḳavm ve iştılāḫāt-ı şūfiyyede tecellī, zuhūrāt-ı şıfāt-ı Ulūhiyyet'den 'ibāretidir. [30b/11-12]

tehlīl: ḫafī buyrulmaya ki ṭarīḳat-ı 'aliyye-i Naḳşibendiyye'de uşul-i zıkr üç mertebe olup zıkr-i lisān ve zıkr-i ḳalb ki sālīke maḫşūş ezḳārdan olmağla bālāda taḫrīr olunduğı üzre ikisi bi'l-müşāfehe telḳīn olunur. Biri daḫı zıkr-i sırdır ki sırrın telḳīn olunur. Rütbe-i kemāle resīde olduḳda zıkr-i ḳalb ve zıkr-i lisānı cem' edip bu vechle iştigāle tehlīl ta'bīr ederler. [15b/13-17]

teklīf-i ḫaḳīḳat: tecrīd-i mā-sivāyu'llāhdır. [45b/17]

teklīf-i şerī'at: imtişāl-i evāmir-i İlähiyye ve ictināb-ı nevāhī... [45b/15-16]

teklîf-i ʔarîkat: zühd ü vera^ç u taqvâ... [45b/16]

telvîn: telvîn oldur ki sâlik, havf-ı haʔarât-ı ʔarîkatdan olduğu hâlde telâş ile sa^çy u cehd edip ʔayy-ı menâzil ve ʔaʔ^ç-ı merâhil ederek maʔâm-be-maʔâm, şıfâtdan şıfâta müterakķî olur. Aña aşhâb-ı telvîn derler. [45a/14-17]

temkîn: temkîn oldur ki sâlik, Ka^çbe-i haʔkîkâta vâşıl olup ol maʔâmında ârâm eder. Aña aşhâb-ı temkîn derler. [45a/17-18]

tevâcüd/vecd/vücüd: tevâcüd, mübtedî ve vecd mutavassıʔ ve vücüd müntehî hâlidir. Ya^çnî tevâcüd vuķû^çunda sâlike ürpermek ve esneme gibi ditremek gelir. Bir şavt-ı hasen ve bir nağme-i muhriķ istimâ^çından rûh, marâz-ı nefsdan henüz hâlâş bulmadığından böyle hâlât vâķı^ç olur. Ve mutavassıʔ hâli ki vecddir. Anda dağı ditremek ve şayha gibi ba^çzı hâletler zühür eder; lâkin tekellüf ile olur. Ve bu hâlâtüñ zühürunda ba^çzen zarürî raķş u semâ^ç olunur; zîrâ ehl-i vecdiñ rûhları marâz-ı nefsdan hâlâş bulup ve beşeriyetlerinden rûhâniyyet ğâlib ve ʔalb-i şerîfleri maħall-i irâde-i İlähî ve vecd zühür eyledikte kendülerinde sulţân-ı idâre-i İlähî mutaşarrıf olup bilâ-ihtiyâr devr ü raķş ederler. Ehl-i vecdiñ hâli degirmeniñ şuyu şalıverildikte degirmeniñ devri nâ-çâr ve zarürî olduğu gibidir. Ammâ ehl-i vücüd, aşhâb-ı temkînden olmağla idâre kendülerinde mülk olmuşdur. Anlara göre devr ü raķş, emr-i zarürî olmayıp ister ise eder ve istemez ise etmez. Semâ^ç-ı ehl-i tevâcüd, vücüd ü cesed ile ve semâ^ç-ı ehl-i vecd, ʔalb ile ve semâ^ç-ı ehl-i vücüd, rûh ile dir. [43a-43b/18-13]

tevbe: 1. tevbeniñ ma^çnâsı, devâm-ı nedâmet ve keşret-i istiğfâr üzre olup ^çişyân ve izâ^çat-ı evķâtı mülâhaza ve eyledigi kâr u girdâra peşîmân olmaķdır. [40b-41a/19-1]

2. hilâf-ı rızâ-yı Haķ'dan kaçmaķ... [41a/3-4]

3. bkz. inâbe (3). [41a/5-6]

tevekkül: her emrinde Allâh Zü'l-Celâl'e i^çtimâd edip bir ferdden ʔama^ç-ı luţf ve havf u ʔahr etmemekdir. [41b/14-15]

U-Ü

‘ulūm-ı bātınī: ‘ilm-i ʔarīkat... [4a/19]

‘ulūm-ı zāhirī: ‘ilm-i ʔerī‘at... [4a/19]

uʃūl-i ʔarīkat: haḳīkatda edebdir. [7a/19]

üns: taḥt-ı aḳdām-ı ḳudretde ḳalbiñ sükūnudur. [42a/12]

V

vāḳı‘a: 1. vāḳı‘a oldur ki ‘ālem-i ḡaybdan sālike irā‘e oluna; ne vechle olur ise olsun. [21b/4-5]

2. sālik-i ʔarīḳ olana göre menāzil ü maḳāmı ve tenezzül ü teraḳḳısi ḡāh beyne’n-nevm ve’l-yakāza ve ḡāh ‘ayn-ı nevmde ‘ālem-i ḡaybdan irā‘e olunup ve ‘aḳl, ol ḡāle bir ʃüret baḡlayıp ʃüret-i mezkūre, sālikiñ meʃhūdu olmaḡla vāḳı‘a iṭlāḳ ederler. [43a/3-7]

vakt: Cenāb-ı Haḳ *subḡānehu ve te‘ālā* ḡazretleriniñ bendesi haḳḳında ezelī irāde vü taḳdīr eylediḡi emriñ zuhūr u vürūduna iʃtılāḡat-ı ḳavmde vaḳt iṭlāḳ ederler. İmān u küfr ve sa‘ādet ü ʃaḳāvet ve ʃiḡḡat u marāz ve ʃādī vü ḡam ve faḳr u ḡinā ve zill ü ‘izzet ve emʃāliniñ zuhūrandan ‘ibāretdir. Zālike taḳdīru’l-‘azīzi’l-‘alīm.¹²³⁷ Bu sırrıdır ki muvaffaḳ olana ibn-i vaḳt derler. [42a-42b/17-4]

vaṡan-ı aʃlī: ‘ālem-i haḳīkatdır. [19b/7-8]

vera‘: ʃehvāt u meʃbūḡatdan ictināb ve zārūrāt-ı beʃeriyeden mā‘adā mübāḡāt-ı mütelezzizeyi daḡı terk etmeḡdir. [41a/7-8]

vuḳūf-ı ‘adedī: bu kelime-i ʔerīfeniñ ma‘nāsı zıkr-i ḳalbiñ ‘adedine ri‘āyetdir. Ya‘nī keyfiyyet-i ma‘hūdeniñ zevḳına vuʃūlde iḳtizā-yı ḡāl-i sālik üzre üçde ve beʃde ve yedide tā yirmi bire varıncaya ḳadar a‘dādda bir kerre “Muḡammedun resūlu’llāḡ”

¹²³⁷ “Bu, her ʃeyi haḳıyyla bilen yüce Allah’ın takdiridir.” (Yāsīn, 36/38)

diyip bāz-geşt eyleye; ya'nī “Allāhumme ente maqşūdī.”¹²³⁸ du'āsını lisān-ı alib ile ırā'at eyleye. [20b/13-17]

vukūf-ı albī: bu kelime-i mūbārekeniñ ma'nāsı sālīk-i zākir, eşnā-yı zikre dā'imā albe nāzır olup uzūr ma'-Allāh ve devām-ı āgāhī ile zikr edip fikr-i mā-sivā albe gelmemesine ihtimām-ı tām ve mefhūm-ı zikre fikrini işgāl etmek ve bir ān albden gāfil olmamadır. [21a/3-6]

vukūf-ı zamānī: bu kelime-i mūbārekeniñ ma'nāsı, dā'imā muāsebe-i nefsdır. Ya'nī şubḥ u şāmda sālīk kendū nefsiyle bir muāsebe edip bugūn ve yāḥud bu gece ve vaqt ne gūne mūrūr eyledi deyū tefekkūr ede ki eger ekşer-i evātı 'ubūdiyyet-i Ḥazret-i Ḥa ile mūrūr etmiş ise mesrūren Cenāb-ı Perverdigār'a ḥamd u şūkr eyleye. Ve eger hevā vū heves-i dūnyā ile mūrūr etmiş ise kendūye levm edip ve maḥzūn u maqmūm olup tevbe vū istiġfār ile mūştaġil ola. Mūcerred şām u seḥerde degil belki her ānda bu muāsebe ile meşgūl ola. [20b/2-9]

Y

yād-dāşt: bu kelime-i mūbārekeniñ ma'nāsı, dā'imā zev-ı vicdān u maḥabbet ve uzū' ile uzūr ma'-Allāh'a sa'y etmekden 'ibāretidir. [20b/1-2]

yād-kerd: bu kelime-i ṭayyibeniñ ma'nāsı gerek lisānen ve gerek alben dā'imā Ḥazret-i Ḥa'ı zākir olup bir ān zikr-i Ḥa'dan gāfil ü zāhil olmamadır. [20a/1-3]

yakīn: taşdı-ı tām ile külliyyen irtifā'-ı şekdir. [42a/13]

Z

zev: Ve zev, netīce-i tecelliyyāt-ı İlāhī'dir. Ya'nī sālīk, zev-ı mūşāhede ve rü'yet-i vişāl şarābını nūş etmedikçe bu zeva vāşıl olamaz [44b/12-14]

¹²³⁸ “Allah'ım! Benim maksadım sensin.”

- zıkr:** 1. zıkrden maşşūd kalbi ğıll u ğışdan pāk eylemekdir. [8b/8-9]
2. ve zıkrden maşşūd, kalben ta'zīm ü maḥabbet ile Ḥaḳ'dan dā'imā āġāh olmaḳdır. [20a/5-6]
3. zıkr, sırr-ı ḥuzūr bi'llāh ile olup mā-sivādan bī-şu'ūr olmaḳ ve zıkr-i Ḥaḳḳ'ı tamām müstaġraḳ ve cümle mükevvenātdan ve nefsdan ġāfil olup zākır, mezkūrda maḥv olmaḳdır. [33b/4-6]

zūhd: bu daḫı rızā'u'llāh için ḥelāli terkdir. Ya'nī sedd-i ramaḳ edecek dereceden ziyāde telezzüzāt-ı beşeriyeyi velev ḥelāl olsun terk edip ḳūt lā-yemūt ile ḳanā'at etmekdir. [41a/16-18]

SONUÇ

XVIII. yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı'nın önemli simalarından Hoca Neş'et, yüksek karakteri ve hocalığıyla döneminin kültürel mahfilini geliştirmede devre damga vurmuş bir şahsiyettir. Kendisini büyük bir gayretle yetiştiren şâir, bilhassa Farsça üzerine verdiği derslerle birçok ilim ve edebiyat taliplisini çevresinde toplamış, öğrencilerinin kıvanç duyacakları yerlere gelebilmeleri adına ciddi bir mesai sarf etmiştir.

Edebiyat gibi tasavvufa da eğilimi bulunan Hoca Neş'et; Gazzî-zâde Abdülatif Efendi, Ali Behcet Efendi gibi mutasavvıf şahsiyetlerin şahsî kaderlerini çizmesinde âdeta bir mihenk taşı olmuştur. Kendisi herhangi bir tarikat kisvesi giymese de yazdığı eserler ve ortaya koyduğu kişilikle, tasavvufla arasındaki bağı korumuştur.

Hoca Neş'et'in kaleme aldığı *Terceme-i Şerh-i Dü Beyt-i Molla Câmi, Tûfân-ı Ma'rifet* gibi eserlerden sonra *Tercemetü'l-Aşk*, şâirin tasavvufî kimliğini belirleyen bir diğer çalışmadır. İlk olarak *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* adıyla Mehmed Emîn Kerkükî tarafından Farsça telif edilen eser, Hoca Neş'et tarafından *Tercemetü'l-Aşk* adıyla Türkçeye çevrilmiştir. *Tercemetü'l-Aşk*, Hoca Neş'et'in Mevleviyye'den başka Nakşibendiyye tarikatına karşı duyduğu muhabbeti vurgular nitelikte bir eserdir.

Tercemetü'l-Aşk, genelde tasavvuf, özelde ise Nakşibendîlik hakkında telif ve tercüme edilmiş bir tarikat-nâmedir. Eserde tasavvufî ıstılahatı teşkil eden ögelerden “fenâ, bekâ, teveccüh, murâkebe, zikir, râbîta, vâkı'ât, müşâhede, mükâşefe, mücâhede...” gibi kavramlar mercek altına alınmış, bu kavramlar kimi zaman hususî başlıklar açılarak kimi zaman da sözün gidişatı itibariyle kısaca izah edilmiştir. Dolayısıyla eser, tasavvufa gönül veren talipleri bilgilendirmek amacıyla tercüme edildiğinden dilinin de daha çok tasavvuf ehline hitap ettiğinin altını çizmek gerekmektedir. *Tercemetü'l-Aşk*, tasavvufî cihetinden başka İzzet Mehmed Paşa,

Hoca Neş'et ve Mehmed Emîn Kerkükî'nin şahsiyeti hakkında aydınlatıcı bilgiler de içermektedir.

Çalışmamızda, eserin Mehmed Emîn Kerkükî tarafından telif edilen *Meslekü'l-Envâr ve Menba'u'l-Esrâr* adlı Farsça nüshasını tespit edemedik. Bu sebeple Hoca Neş'et'in *Meslekü'l-Envâr*'ı tercüme ederken ne tür bir üslûp ve yöntem takip ettiği muğlak kalmaktadır. Şâirin *Terceme-i Şerh-i Dü Beyt ve Tûfân-ı Ma'rifet*'inden edindiğimiz malûmata göre Hoca Neş'et, telif-tercüme geleneğine uygunluk gösteren, aslî eserlere çeşitli eklemeler yapan bir şahsiyettir; fakat böyle bir yorumda bulunabilmek için eserin Farsça nüshasıyla mukayese edilmesi şarttır. Bu bağlamda biz, *Tercemetü'l-Aşk*'tan hareketle Hoca Neş'et'in sözü müellife teslim eden ifadeler kullandığını ve zaman zaman da kendisinden eklemeler yaptığını söylemekle yetiniyoruz.

Tercemetü'l-Aşk'ın çeşitli kütüphanelerde birçok nüshası mevcuttur. Çalışmamızda, yurt dışındaki kütüphaneler de dâhil olmak üzere eserin 30 nüshasını tespit ettik. Bu husus, eserin çokça okunduğunu göstermektedir.

Tercemetü'l-Aşk'ı önemli bir eser kılan etkenlerden birisi de eserin Mehmed Emîn Kerkükî'nin bilinen tek eserinin tercümesi olmasıdır. Özetle, çalışmamızın Mehmed Emîn Kerkükî ve Hoca Neş'et'in tasavvufî düşüncelerinin daha net çizgilerle belirlenmesi ve Nakşibendiyye tarikatının XVIII. yüzyıldaki müktesebatının takip edilmesi açısından, akademik anlamda yeni kapılar aralayacağı ümidi ve inancındayız.

BİBLİYOGRAFYA

1. Kitaplar:

- Abdullah ez-Zamân, S. M. (1438). *Nevâdiru Mine't-Târih*, Riyad.
- Akkuş, M. ve Yılmaz, A. (2006). *Hüseyin Vassâf, Sefîne-i Evliyâ 2. Cilt*, (1. Baskı) İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Algar, H. (2007). *Nakşibendilik*, (1. Baskı), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Alparslan, A. (1988). *Şeyh Galib*, (1. Baskı), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Arslan, M. (2010). *İsmail Hakkı'nın "Hüseyin" İsminin Fazileti ve Özellikleri ile İlgili Eseri: "Risâle-i Hüseyiniyye", Çeşitli Yönleri ile Kerbelâ 2. Cilt*, (ed. Yıldız, A.), (1. Baskı), Sivas, 69-94.
- Aslan, Ü. (2007). *Ney'in Feryâdı*, (1. Baskı), İstanbul: Sufi Kitap.
- Bektaş, E. (2007). *Muvakkit-zâde Pertev Divânı*, (1. Baskı), Malatya: Öz Serhat Yayıncılık.
- Büyükçınar, A. M., Tekin, A., Erman, Ö. F. ve Erol, Y. (1981). *Sünen'ün-Neseî 7. Cilt*, İstanbul: Kalem Yayıncılık.
- Canım, R. (1995) *Edirne Şairleri*, (1. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Celâleddîn es-Suyûtî. (1424). *ed-Dürri'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr*, Kahire.
- Celâleddin es-Suyûtî. (2012). *ed-Dürri'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr 14. Cilt*, İstanbul: Ocak Yayıncılık.
- Çalka, M. S. (2015). *Dîvân Şiirinde Rubâî*, (1. Baskı), Ankara: Kriter Yayınları.
- Çavuşoğlu, A. (1999) *E. J. Wilkinson Gibb, Osmanlı Şiir Tarihi 3-5. Cilt*, (1. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dâvud, F. (1271). *Hâtimetü'l-Eş'âr*, İstanbul.
- Demirağ, B. (2000). *Manolya Ağacının Kökleri*, (1. Baskı), İstanbul: Dün Bursa.
- Demirağ, B. (2002). *Eminiyye Tekkesine Açılan Pencere; Bursa'da Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü*, (ed. Dara, R.), Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları.
- Deniz, Ş. (2016). *Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa ve Dönemi*, (1. Baskı), İstanbul: Bilge Yayıncılık.
- Doğan, S. (2012). *Hüseyin Vassâf, Makaleler*, (1. Baskı), İstanbul: Kırkambar Yayınları.

- Ebû Manneh B. (2001). *Studies on Islam and Ottoman Empire in the 19th Century (1826-1876)*, İstanbul: Isis Press.
- El-Kârî, A. (1971). *Mirkâtü'l-Mefâtih*, Beyrut.
- El-Kârî, A. (1971). *Şerhu Kitâbu'l-Fıkhu'l-Ekber*, Beyrut.
- Eraydın, S. (1994). *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul: Marmara Üniversitesi: İlâhiyat Fakültesi Yayınları.
- Erdem, S. (2014). *Ârif Hikmet, Tezkire-i Şu'arâ (İnceleme-Çeviriyazı-İndeksli Tıpkıbasım)*, (1. Baskı), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Erkan, A. (1997). *Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü Tarifât*, (1. Baskı), İstanbul: Bahar Yayınları.
- Gazzî-zâde, A. (1230). *Ravzatu'l-Muflihûn*, Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi, Orhan Gazi, nu. 1041.
- Genç, İ. (1996). *Hoca Neş'et, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvân'ının Tenkidli Metni*, (1. Baskı), c. 1-2, İzmir.
- Gölpınarlı, A. (1953). *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, (1. Baskı), İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Gölpınarlı, A. (1973). *Mesnevî ve Şerhi I. ve III. Cilt*, (1. Baskı), İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Gölpınarlı, A. (1974). *Mesnevî ve Şerhi VI. Cilt*, (1. Baskı), İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Gölpınarlı, A. (2014). *Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler*, (6. Baskı), İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Götz, M. (1968). *Verzeichnis Der Orientalischen Handschriften in Deutschland; Türkische Handschriften*, vol. II, Weisbaden: Franz Steiner Verlag GMBH.
- Günaydın, Y. T. (2012). *Dar Geçitleri Aşmak Ubeydiye Risalesi*, (1. Baskı), İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Hoca Emîn. (1294). *Kethüdâ-zâde Efendi'nin Terceme-i Hâline Zeyl-i Âcizânedir*, İstanbul.
- Horata, O. (2015). *Has Bahçede Hazan Vakti, XVIII. Yüzyıl: Son Klasik Dönem Türk Edebiyatı*, (2. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.
- İpekten, H. (2014). *Şeyh Galib*, (10. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.
- İz, F. (1996). *Eski Türk Edebiyatında Nesir*, (2. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kara, M. ve Atlansoy, K. (1997). *Bursa Dergâhları Yâdigâr-ı Şemsî*, (1. Baskı), Bursa: Uludağ Yayınları.
- Kara, M. (2012). *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Karabey, T. (2015). *Türk Edebiyatında Tarih Düşürme*, (1. Baskı), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Karaköse, Ş. (2004). *Nakşebend Yolunun Esasları Mergübü's-Sâlikîn*, (1. Baskı), İstanbul: İnsan Yayınları.

- Kılıç, F. (2017). *Tezkîre-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bagdâdî*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, (e-kitap).
- Knysh, A. D. (2000). *Islamic Mysticism: A Short Story*, (1. Baskı), Leiden.
- Kocatürk, V. M. (1964). *Türk Edebiyatı Tarihi*, (1. Baskı), Ankara: Edebiyat Yayınevi.
- Komisyon. (2014). *İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yazma Eserler Kataloğu 1. Cilt*, (1. Baskı), İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Komisyon. (2012). *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Komisyon. (2001). *Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Yazmaları Kataloğu*, (1. Baskı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kurnaz, C. (1986). *Muallim Naci Osmanlı Şairleri*, (1. Baskı), İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Le Gall, D. (2016). *Bir Süfî Kültürü Olarak Osmanlı'da Nakşibendilik (1450-1700)*, (1. Baskı), İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Mansûr, C. (1378). *Rubâ'iyât-ı Ebû Sa'îd-i Ebu'l-Hayr, Hayyâm, Baba Tâhir*, Tahran.
- Mollamehmetoğlu, O. Z. (1972). *Sünen-i Tirmizî Tercemesi 1., 4. ve 6. Cilt*, İstanbul: Yunus Emre Yayınevi.
- Neş'et, S. (1251). *Dîvân-ı Neş'et Efendi*, Bulak.
- Neş'et, S. (1287). *Terceme-i Şerh-i Dü Beyt-i Mollâ Câmî li-Hâce Neş'et*, İstanbul.
- Neş'et, S. (tarihsiz). *Kitâb-ı Silsile-i Nakşibendiyye*, Kütahya Vahit Paşa Yazma Eser Kütüphanesi, nu. 1908.
- Oğraş, R. (1995). *Esad Mehmed Efendi'nin Hayatı, Edebî Kişiliği, ve Şâhidü'l-Müverrihîn Adlı Eserinin Metni*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. (e-kitap).
- Oğraş, R. (2001). *Esad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safâ-Endüz'u (İnceleme-Tenkritli Metin-Dizin)*, Burdur: Emirdağ Ofset Setleri.
- Ohrili Hüseyin M. (1333). *Menâkıb-ı Üveyse'l-Karanî*, İstanbul.
- Öngören, R. (2012). *Osmanlılar'da Tasavvuf Anadolu'da Süfîler, Devlet ve Ulemâ (XVI. Yüzyıl)*, (3. Baskı), İstanbul: İz Yayıncılık.
- Ösen, S. (2015). *Osmanlı Devlet ve Toplum Hayatında Mevlevilik*, (1. Baskı); İstanbul: Kitap Yayınları.
- Öztürk, F. (2016). *Tezkîre-i Silâhdâr-zâde*, (1. Baskı), İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Pala, İ. (1998). *Kudemânın Kırk Atlısı*, İstanbul: (1. Baskı), Ötüken Yayınları.
- Peremeci, O. N. (1939). *Edirne Tarihi*, (1. Baskı), İstanbul.
- Péri, B., Mojdeh, M. ve Miklós, S. (2018). *Catalogue of the Persian Manuscripts in the Library of the Hungarian Academy of Sciences*, Netherlands: Brill.
- Reşâd, F. (1311). *Eslâf 2. Cilt*, İstanbul.

- Saraç, M. A. Y. (2016). *Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri 2. Cilt*, (1. Baskı), Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Saraç, M. A. Y. (2016). *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, (14. Baskı), İstanbul: Gökkuşbe Yayınları.
- Saraç, M. A. Y. (2017). *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, (10. Baskı), İstanbul: Gökkuşbe Yayınları.
- Sofuoğlu, M. (1989). *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi 14. Cilt*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sofuoğlu, M. (2014). *Sahîh-i Muslim ve Tercemesi 1. Cilt*, İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Süreyyâ, M. (1308). *Sicill-i Osmânî 4. Cilt*, İstanbul.
- Şimşek, H. İ. (2016). *18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nakşibendî-Müceddidîlik*, (1. Baskı), İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Tatçı, M. (2017). *Niyâzî-i Mısırî Halvetî, Dîvân-ı İlâhiyât*, İstanbul: H Yayınları.
- Tek, A. (2019). *19. Yüzyılda Bursa'da Nakşî Bir Mesnevihân Mehmed Emîn Kerkükî*, (1. Baskı), Bursa: Bursa Akademi.
- Tekeli, H. (2016). *Gazzîzâde Abdüllatîf'in Hayatı, Eserleri ve Vâkı'ât'ı*, (1. Baskı), Bursa: Uludağ Yayınları.
- Tosun, N. (1998). *Risâle-i Kudsiyye, Muhammed Bahâeddîn Hazretleri'nin Sohbetleri*, (1. Baskı), İstanbul: Erkam Yayınları.
- Tosun, N. (2002). *Bahâeddîn Nakşibend; Hayatı, Görüşleri, Tarîkatı*, (1. Baskı), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Tosun, N. (2012). *Orta Asya'da Tasavvuf; Orta Asya'da İslâm Temsilden Fobiye*, (ed. Kafkasyalı, M. S.), c. I, Ankara-Türkistan: Ahmet Yesevi Üniversitesi, 491-544.
- Tosun, N. (2015). *İmâm-ı Rabbânî Risaleleri*, (2. Baskı), İstanbul: Sufi Kitap.
- Tosun, N. (2016). *İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindî; Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, (5. Baskı), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Uludağ, S. (2012). *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, İstanbul: Kabalcı Yayınları
- Uludağ, S. (2018). *Hücvirî, Hakikat Bilgisi Keşfu'l-Mahcûb*, (6. Baskı), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Weismann, I. (2015). *Nakşibendilik*, (1. Baskı), İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Yakıt, İ. (2017). *Türk İslâm Kültüründe Ebcad Hesabı ve Tarih Düşürme*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Yenial, N. ve Kayapınar, H. (2000). *Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi 15. Cilt*, İstanbul: Şamil Yayıncılık.
- Yerinde, A. (2008). *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid 4. Cilt*, İstanbul: Ocak Yayıncılık.
- Yıldırım, A. (2006). *Dîvân Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler*, (1. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, A. (2013). *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Ankara: (3. Baskı), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.

Yılmaz, M. (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, (1. Baskı), İstanbul: Kesit Yayınları.

2. Tezler:

Aslan, Ü. (1999). *Terceme-i Şerh-i Dü Beyt*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Çetiner, E. (2013). *Gazzizâde Abdullatif Efendi ve Şerefü'l-Âfâk Adlı Eseri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Çetiner, M. (2010). *Molla Murad ve Türkçe Divanı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Deniz, Ş. (2014). *Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa'nın Vakıfları*, (Doktora Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Güngör, R. Ş. (2013). *Süleyman Senih-i Mevlevî'nin Yayımlanmamış Elyazması Şiirleri (İnceleme-Metin-Tahlil-Sözlük)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

Güzelyüz, A. (1992). *Ṭūfān-ı Ma'rifat*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Haksever, M. (2001). *Ali Behçet Efendi ve -Risale-i Ubeydiyye-i Nakşbendiyye Adlı Eserine Göre- Tasavvuf Anlayışı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kaşka, M. (2000) *Dîvân Edebiyatı'nda Münşe'ât Geleneği ve Hoca Neş'et'in Mektupları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Muslu, R. (2002). *XVIII. Asırda Anadolu'da Tasavvuf*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Oğraş, R. (1991). *Hoca Neş'et Dîvânı (İnceleme ve Tenkidli Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tekeli, H. (2000). *Gazzizâde Abdullatif'in Hayatı, Eserleri ve Vâkiât'ı*, (Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Yapıcı, U. (2009). *Edirneli Mevlevî ve Gülşenî Şairler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Yazar, S. (2011). *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yücer, H. M. (2001). *XIX. Asırda Anadolu'da Tasavvuf*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

3. Sözlükler:

Cebecioğlu, E. (2014). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, (6. Baskı), Ankara: Otto Yayınları.

Pala, İ. (1991). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kâşânî, A. (2015). *Tasavvuf Sözlüğü*, (2. Baskı), İstanbul: İnsan Yayınları.

Kurnaz, C. (1993). *Ahmet Talât Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, (2. Baskı), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Seyyid Mustafa R. (2008). *Tasavvuf Sözlüğü, Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil*, (1. Baskı), İstanbul: İnsan Yayınları.

Şimşek, S. (2017). *Tasavvuf Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, (1. Baskı), İstanbul: Litera Yayınları.

Uludağ, S. (2016). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, (2. Baskı), İstanbul: Kabcacı Yayınları.

4. Makaleler:

Akpınar, A. (2001). *Allah'ın Ahlâkı ile Ahlâklanmak, Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, S. 6, 61-80.

Avcı, S. (2004). *Keşif Yoluyla Hadis Rivayeti Meselesi, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, IV, S. 4, 161-193.

Bektaş, E. (2004). *Hoca Neş'et'in Bir Beytinin Şerhine Dair, Şarkiyat Mecmuası*, S. 24, 33-53.

Bektaş, E. (2011). *Pertev'in Hoca Neş'et Biyografisi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 9, S. 2, 181-205.

Buehler, A. F. (2003). *Nakşbendiyye - Müceddidiyye ve Hindistan'da Yayılışı, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. II, S. 3, 147-168.

Cebecioğlu, E. (1996). *İmâm-ı Rabbani ve Mektubâtı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXV, 193-241.

Günaydın, Y. T. (2006). *Ali Behcet Efendi ve Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşbendiyye'si, Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, S. 17, 217-235.

Gürer, A. (2000). *Şeyh Gâlib Hakkında Yeni Bilgiler, Türkoloji Dergisi*, c. XIII/I, 203-225.

Güzelyüz, A. (1997). *Hoca Neş'et'in Hayatı, Eserleri ve Tûfân-ı Ma'rifet'teki Tasavvufî Görüşleri, İlmî Araştırmalar*, S. 5, 167-175.

Kara, M. (2014). *Mesnevîhân Nakşîlerin Pîri Mehmed Emîn Kerkükî (k.s), Keşkül Dergisi*, S. 30, 122-128.

Kemikli, B. (2007). *Mesnevî ve Türk İrfanı: Mesnevîhanlık Geleneği, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 16, S. 2, 1-20.

Korkmaz, Ş. (2017). *Bâbürlülere Dönemi'nde Yaşamış Süfi Bir Şair: Bîdil ve Özbek Yazar Fıtrat'ın Bîdil [Bédil] Biyografisi, Turkish Studies*, Vol. 12/30, 343-372.

- Meriç, R. M. (1956). *Enderunlu Şâirler, Hattatlar ve Mûsikî Sanatkârları Tezkiresi, İstanbul Enstitüsü Dergisi*, S. 12, 139-168.
- Öcalan H. B. (2018). *Mehmed Emîn Kerkükî ve Eminiyeye Dergâhı Vakfiyesi, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 19, S. 34, 215-231.
- Öztürk, N. (2018). *Farklı İki Mesnevîde Hz. Muhammed'in Veysel Karanî Övgüsü, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, c. 3, S. 2, 254-280.
- Şimşek, H. İ. (2005). *Mesnevîhân Bir Müceddidiyye Şeyhi: Neccârzâde Mustafa Rıza'nın Hayatı ve Tasavvufî Görüşleri, Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, S. 14, 159-178.
- Tan, B. (2014). *Hoca Neş'et'e Ait Manzûm Bir Sergüzeşt-nâme, Dâsitân-ı Bîve-zen, Turkish Studies*, Vol. 9/12, 685-698.
- Tansel, F. A. (1968). *Gül-Baba Adı Verilen İki Şahsiyet Molla Murad Divân'ı ve Sünbül Sinan, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVI, 67-78.
- Tek, A. (2007). *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Şeyh Portresi: Üsküdarlı Balabanî Hasan Hüsnü Efendi ve Tasavvuf Anlayışı, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 16, S. 2, 155-168.
- Tek, A. (2018). *19. Yüzyılda Bursa'da Bir Mesnevihan: Mehmed Emin Kerkükî, Bursa Günlüğü*, S. 4, 30-33.
- Ulucan, M. (2007). *Edebiyatımızda Lider Tipi ve Hoca Neşet Örneği, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 17, S. 1, 131-144.
- Usluer, F. ve Demirsöz, S. (2012). *Risâle-i Hüsnîye, Alevilik Araştırmaları Dergisi*, S. 4, 67-121.
- Ünver, İ. (2008). *Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler, Turkish Studies*, Vol. 3/6, 1-46.
- Yücer, H. M. (2004). *19. Yüzyıl Başlarında Osmanlı'da Nakşî-Müceddidîlik, Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, S. 12, 265-291.

5. Ansiklopedi Maddeleri:

- Algar, H. (1996). Hâcegân, *TDVİA*, İstanbul, c. 14, 431.
- Algar, H. (2006). Nakşibendiyye, *TDVİA*, İstanbul, c. 32, 335-342.
- Ateş, S. (1998). Hazarât-ı Hams, *TDVİA*, İstanbul, c. 17, 115-116.
- Aydın, M. (1993). Cezayirli Gazi Hasan Paşa, *TDVİA*, İstanbul, c. 3, 501-503.
- Beydilli, K. (2013). Yûsuf Paşa Koca, *TDVİA*, İstanbul, c. 44, 23-25.
- Beydilli, K. (2013). Yûsuf Ziyâ Paşa, *TDVİA*, İstanbul, c. 44, 34-37.
- Emecen, F. (1997). Hasan Paşa Kethüdâ, *TDVİA*, İstanbul, c. 16, 337-338.
- Işık, İ. (2006). *Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Ankara: Elvan Yayınları, c. 4, 1735.
- İsen, M. (1998). Hoca Neş'et, *TDVİA*, İstanbul, c. 18, 191-192.
- Apak, A. (2005). Muhammed b. Ebû Bekir es-Siddîk, *TDVİA*, İstanbul, c. 30, 518.

- Karahan, A. (1977). Neş'et, *Türk Ansiklopedisi*, c. XXV, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 206.
- Kılavuz, A. S. (2013). Zeynelâbidîn, *TDVİA*, İstanbul, c. 44, 365-366.
- Komisyon. (1988). *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, c. 7, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Komisyon. (1990). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, c. 7, 35.
- Kut, G. (2003). Lâmiî Çelebi, *TDVİA*, İstanbul, c. 27, 96-97.
- Menzel, T. (1936). Neshet, *Encyclopedié del' Islam*, Paris, c. 8, 7.
- Okumuş, Ö. (1993). Câmî, Abdurrahmân, *TDVİA*, İstanbul, c. 7, 94-99.
- Özcan, A. (2001). İzzet Mehmed Paşa Safranbolulu, *TDVİA*, İstanbul, c. 23, 560-561.
- Sâmi, Ş. (1306). *Kâmûsü'l-A'lâm*, İstanbul, c. 6, 4576.
- Sarıcaoğlu, F. (1997). Hasan Paşa Şerif, *TDVİA*, İstanbul, c. 16, 340-341.
- Şahin, M. S. (1995). Esbât, *TDVİA*, İstanbul, c. 11, 363.
- Şimşek, H. İ. (2006). Murad Buhârî, *TDVİA*, İstanbul, c. 31, 186.
- Tansel, F. A. (1988). Neş'et, *İ.A.*, c. 9, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 212.
- Tülücü, S. (1991). Asmaî, *TDVİA*, c. 3, 499-500.
- Türer, O. (1996). Gazzîzâde Abdüllatif Efendi, *TDVİA*, İstanbul, c. 13, 540.
- Türer, O. (2003). Letâif-i Hamse, *TDVİA*, İstanbul, c. 27, 143.
- Uludağ, S. (1992). Bâyezîd-i Bistâmî, *TDVİA*, c. 5, 238-241.
- Uludağ, S. (1998). Hicab, Tasavvuf, *TDVİA*, İstanbul, c. 17, 430-431.
- Yazıcı, T. (1994). Ebû Alî el-Fârmedî, *TDVİA*, İstanbul, c. 10, 90.
- Yazıcı, T. (1994). Ebû Saîd-i Ebü'l-Hayr, *TDVİA*, c. 10, 220-222.
- Yücel, A. (1999). İbn Sîrîn, *TDVİA*, İstanbul, c. 20, 358-359.

6. Bildiriler:

- Demirağ, B. (2002). Mevlevihaneden Açılan Pencere, *Birinci Uluslararası Mevlânâ, Mesnevî ve Mevlevîhâneler Sempozyumu Bildirileri*, Manisa, 161-176.
- Öcalan, H. B. (2002). Bursa'da Bir Mesnevîhân: Mehmed Emîn Kerkûkî, *Birinci Uluslararası Mevlânâ, Mesnevî ve Mevlevîhâneler Sempozyumu Bildirileri*, Manisa, 147-160.
- Öcalan, H. B. (2009). Bursa'da Tekke Hayatı ve Kitap: Tekke Kütüphaneleri, 38. *ICANAS International Congress of Asian and North African Studies, Bildiriler*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 181-188.
- Rafiddinov, S. S. (2018). Musahan Dehbîdî'nin Orta Asya'da Nakşibendiyye-Müceddidiyye Tarikatının Gelişmesindeki Yeri, *Uluslararası İmam-ı Rabbani Sempozyumu Tebliğleri, Bildiriler*, İstanbul: Hüdâyi Vakfı Yayınları, 247-252.

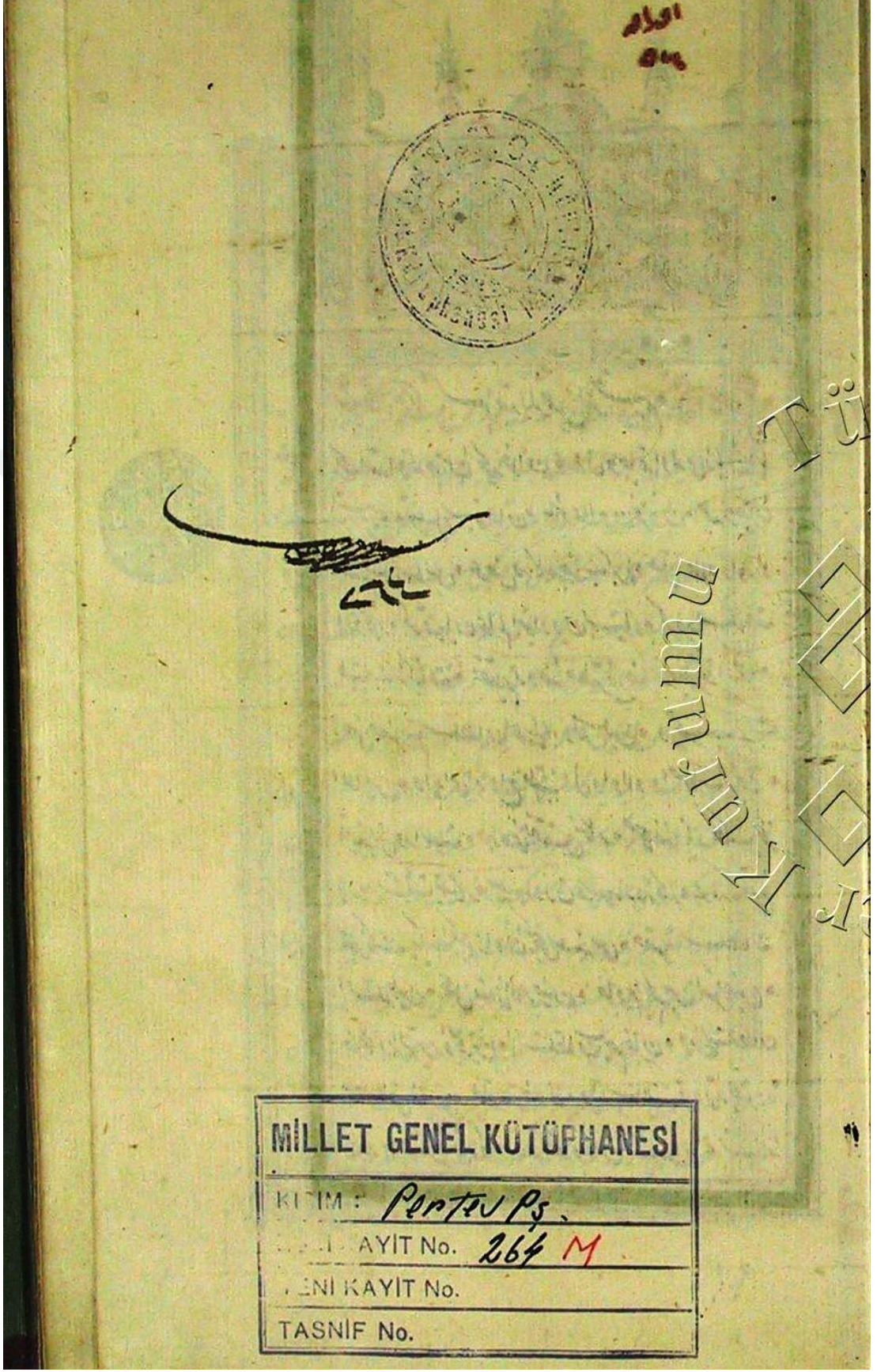
TIPKIBASIM

SÜLEYMANİYE NÜSHASI
(SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ, PERTEV PAŞA BÖLÜMÜ, NU. M26401)

1a

ابرار بان • عارف بالله • واصل الی اللہ • خیر الخلق مجتہد
 الف نانی • قطب العارفین • برهان الواصلین • محمدی حسب
 رضوی نسب • حنفی مذهب • برهان لقب • مولانا شیخ
 السید محمد نقشبندی • انار اللہ بانوار فیوضاتہ اسرار
 التاکیین • ورضی اللہ عنہ • وعن سلفہ الی یوم الدین •
 جناب لدی دار السلطنہ عثمانی بر بسط سجادہ صلوة مسافت
 وناویہ دعای دولت ابد مدت • بیورد قدرنہ • صاحب صد
 عصر حضرت شہنشاہی • وکیل سلطنت جناب فضل اللہی •
 حامی عباد اللہ • راحم عیال اللہ • سید الازرا • کشف الامان
 فقرا • الحاج محمد عزت ماہ • وفقہ اللہ بما یحبہ ویرضاه •
 وجعلہ من الغیث لاجوف علیہم ولاہم یحزنون • حضر تلمبک
 عزیز مسافر الیہ نسبت جتیبہ ازلیہ لری اولد وغنہ بناوہ رداورد
 عزیزانہ • کوبرک سبز درویشانہ • اولمقا ووزرہ طریق نازنین
 نقشبندی حاوی • مسلک الانوار نامیلہ مادار • فارسی العباد
 بر رسالہ سرفیقہ ہدایت ربیعہ تألیف • و جناب صدر تہنہ ہی بر حنفی
 و تقدیم بیورب مشاربہ حضر تلمی دخی اول لولوا صدقہا
 خزائن اول بنیادی • درۃ التاج افتخار و اعتبار اتحادیہ مجبول
 اولد قدری اخلاق کریمانہ حضرت بیغبری • و طینت اصلیتہ خدا اولد
 مقتضاسی ووزرہ عباد اللہ کمال شغف شفقندینہ بناوہ مرزیوم

رومده سان فارسی ایله زبان آسنا اولیندر وخی بوئده اسمانی
 و نزل فردوس روحانی و دن ریزه چین عرفان اولق ایچون
 سان ترکی یه ترجمه سنی اراده و بوخلص دعا کویله سین
 امر و اسارت بیورد قلندره هر حینه انطالق عیله حضرت
 ایشان ایله قیل و قاله ناقابل ایسم وخی امر من له الامر
 امثال لازمه دیانتدن اولمغله ناهار معذورتیم اعتراف
 واقرار اولنه رفی جناب حضرت پروردگار معینه توکل و ختم
 خواجگانق بنندان صاحب زمان قطب دوران حجه الله
 خلقه و ضلیفته فی ارضه و ودیعه فی بریته امین کنوز عرش
 الله و ایشک رسول الله سیدی و سندی و شیخی
 و معتمدی و مکان تروح فی جسمدی اعنی بر حضرت خواجه امین الله
 انقشبندی اوام الله فلق ارشاده و سلطانه علی مفارق
 عباده و متعنا الله تعالی بطول حیاته جنابک ابد و قدیم
 و روحانیت عیله لرینه توتمل برده بو امر خلیف کرد و نیار بار کرد
 و منت اہتمام قلوب ایچق مؤقف کتاب کرامتآب حضرت
 بو فصل الخطاب مقتضای مقام و سیاق و سباق کلام
 اوزره مجلی مفصل و مفصلی مجمل قلمنی نیاز و التماس تمکله
 بر پنج علمتس ترجمه سنه صرف همت قلندی

• مشمار عیب کدشتگان کسنا زهم لب سرزنا

اگر از حیانت که شسته بشوند برده کس

نثر اصحاب دانش و عرفان • وارباب دید و ایقان نیارم
بود که بونا پیاره خامه بریده زبانک هر نغمه نه انگشتها و
عسجونی • و خرد گیری • اولیوب نغمه و ماغ برور صبا کبی قرین
سمع قبول و بوی چاره بی یاد خیر پیوره لر • بیت

غرض یاد اوله در نشات اردون
جهانک برزم یاران صفا و ه •

و بالله التوفیق والهدایة

والعناية ••

بسم الله الرحمن الرحیم

واجبه سنگر و حمد جناب کبریا • و فریضه صلوة حضرت سلطان
الارضية • بعد الا واه مؤلف کتاب • هدایت اکتساب • جناب لدی
پیور لر که بزبور سانه نادره بی • اگر چه حضرت صدر اعظمنا همی بی
تحفه درویشانه اولمق اوزره تألیف ایلدک • لکن بو بابد مقصود
اصیل • و مطلوب کئی • انجق هو سیمایان و ادوی حقیقت و رهنورد
راه طریقت • اولان برادران جانی • و دوستان روحانی •
حضرتنا اتباعا لمرضاة الله حضرت راه هدایت • و بدرقه سنا پره
معرفیت ذات احدیت اولوب بو عاجز و عاکویر سبب تحصیل
رضای حضرت مسبب الاسباب اولمقدره • و بزور سانه شریفه

مسلك الانوار. و شمع الاسرار. اسمیله نامدار قلوب بر مقدمه
 و ارکان اربعه. و فصول اثنی عشر. و برخاتمه اوزره ترتیب اولی
 اولاً مقدمه مبدأ موجودات نور فرد بنوت اولی مناسبیله
 فر و اینت اوزره و حروف مبارکه اسم جلال. و اسم شریف محمد.
 و خلفای راشدین. و مذاهب. و رکن کعبه معقله. و عناصر
 چار اولی مناسبیله چار رکن اوزره و حروف کلمه طیبه مبارکه
 لا اله الا الله. و حروف کلمه مقدسه شریفه محمد رسول الله.
 و ائمه معصومین. و اسباط موسی علیه السلام. و بروج آسمان
 و ساعات یسل و نهاره. و شهراتی عشر اولی مناسبیله دوازده
 فصل اوزره و لمن الملک ایوم سده الواحد القهار. مفاد و بجه شریفه
 فر و اینت اوزره اولی مناسبیله خاتمه و حقی فر و اینت اوزره
 ترتیب قلندی مقدمه قال الله تعالی و ما خلقت الجن و الانس
 الا ليعبدون. نص جلینده اولان ليعبدون کلمه مقدسه سنی
 مفسرین حضراتی یعرفون ایله تفسیر بیور مشله. لکن محققین کرام
 حضراتی تا ویله حاجت یوق بلا معرفت عبادتی عبادت عدا یمتوز
 ابیحق عبادت معرفت اولان عبادت و دیو بیور لر.
 بو تقدیر چه باوی ایجا و موجودات معرفت ذات احدیت اولی
 معلوم اولدقه هر بر عاقله لازمه که کند و نک باعث خلق و ایجا
 و خالق کیم اولد و غنی و مرجع و معاد نه اید و کتی. و انکار نه اولد و حقی.

و دنیا و نه تقدیر مکت و اقامت • و آخرت و تقدیر مکت و اقامت
 این جگنی • و الله ذوالجلاله تقدیر احتیاجی اولد یعنی و کل نفس
 ذائقه الموت منطوق جلیل اوزره اعرفوت اولوب حضور
 حضرت برورد کاره و وصول بوله جغنی کر کی کبی فکر و ملاحظه •
 و دنیا و نه مکتی قدر دنیا یه • و آخرت و نه مکتی قدر آخرت سعی • و الله
 ذوالجلاله احتیاجی رتبه الله ذوالجلاله عبودیت ایتیمک • و تحصیل
 معرفه الله سعی الیمک • امر اہم • و جمله کار و بار دن اقدام اولد یعنی
 مطابقت ایدوب بو معرفت حقی تحصیل و تدارک طریقنی جستجو
 اہم چون دامن اہمتی میان جانہ بنیادین رک جد و اہمتی بو کاره
 صرف ایله • و حقی بیوریمیه کہ بو عالم کونده اولان جمله موجودات
 ظاہر و باطن اوزره مبنی اولوب اشیا دن بیج برسنی بو ایکی حالت
 خالی و کدره • و علوم و فنون • و معارف علم و عمل • و حال و قال •
 اوزره بنا و نمنش اولوب ہر فنک عملی و عمل بر معنیہ و اول فنک
 طالبی اولان تحصیل استادہ ضروری محتاجدر • مثلاً فن طلب
 مجر و کتب متداولہ سننی قرادتہ تحصیل اولیمیوب عملی بنی بعد تحصیل
 براستادون عملیاتی • و مزاج خستہ و کیفیت بنض و ادویہ بی • تعلم
 ایتمد کہ تحصیل اولدہ مدینہ کبی جمله علوم و فنونک اعظم و اسرفی
 اولان معرفت الہیہ دخی بہر حال علم و عمل اوزره مبنی اولوب
 علوم ظاہریہ علم سربیت • و علوم باطنیہ علم طریقت تعمیر و نور کہ

علم شریفی عملہ کتور مکرر • العلم بلا عمل وبال • والعمل بلا علم ضلال
 ایمدی طالب معرفت الہیہ یہ لازم اولان اولاً بر فاضل و عالم
 ذات شریفی استا و اتحا و ایدوب عقاید دینیہ سنی صحیح • وفقہ
 شریف کہ حلال و حرام و واجبات • و سنن و مکروہ • و مندوب
 و مسائل • صوم و صلاۃ • و حج و زکوٰۃ • و معاملات • لازمہ سائرہ
 مبینہ • تحصیل ایلد کن حکمہ علم طریقت کہ افعال حضرت
 رسالتنا ہمیدن عبارتدر • ظاہری آداب شریعت • و باطنی
 ارکان طریقت ایلد آراستہ • یعنی قولاً و فعلاً • و ظاہر ہوا باطناً •
 جناب حضرت محمد عالم • صلی اللہ علیہ وسلم • ائمہ مرہ کمالیہ اتباع
 اوزرہ اولوب سنت رسول اللہ ذرہ فوتیائتیز • و آداب
 شریعت و طریقت ایلد متاؤب بر ذات شریفی بو عملہ کندویہ
 مرشد و شیخ اتحا و ایدوب اعمال دینیہ فی اول ذات کن حکم ایلد •
 زیرا محققین حضراتی من لاشیخ نہ شیخ الشیطان بیور مشہور
 بو تفسیر جہ بو علم عملی معتمدہ شیخ • و عملہ علم طریقت اطلاق اولندی
 الطرق الی اللہ بعد و انفاصل بخلائق منظوقیلہ اگر جہ طریق حق
 بی حد و بی شمار در • لکن اقرب طرق طریقت نقشبندیہ در •
 زیرا بو طریق نامزین سنت رسول اللہ و اصحاب رسول اللہ طریق
 متابعت و عمل بفرمیدر • امام طریقت حضرت شاہ نقشبند
 ائمہ بیور مشہور در کہ بزم طریقت عروۃ الوثقا در • و بو طریق

بدایتی فیه عمل قلیل ایله فوق کثیر حاصل اولور. بو طریق نازنینک
بدایتی جمیع طرقک نهایتیدر. زیرا طریق جذبیه در جذبیه من جذبیه
 الرحمن توارزی عمل الثقلین منطوق جلیل اوزره جذبیه عند الله
 وعند الرسول مقبولدر. بو طریقک طرق سائره دن اشرقیتی
طریق اهل سنته واجماعه اولوب ظاهراً و باطناً و قلباً و قالباً
اتباع کتاب و سنت و اقتدار انار سلف صالحینی الزامه دن و بدوع
و رخصه دن اجتناب دن ناسیدر. بو طریقک منکرینک کفرندن
خوف اولور. با لاده بسط و بیان اولندیغی اوزره هر علم بر معلمه
 محتاج اولدیغی تقدیرجه بو علم الهی و حق بر معلّم و مرسله محتاج اولدیغی
 بدیهی اولدیغندن غیری و حصول بانه ایله مشهور اولان اولیا و اولیادک
 جمله سی بر شیخ اتخا ذیلده و اصل اولوب کند و کند و کوره بو کماله
 تحصیل ایتمس اولد قلدی و حق بر بان قاطعدر. شیخ مقتدا قولاً
و فعلاً و ظاهراً و باطناً افعال و اقوال رسول الله اتباع تام ایله تابعی
اوله قدر صکره کند و حق بو طریقتی بو وصفه متصف بر ذاتن
اخذ ایله سلسله طریقتمدی بر عتیق ابو بکر الصدیق. و شاه ولایت
حضرت علی المرتضی رضی الله عنهما حضرتنه منتهی اولاکه انور و شیخ
اریکه نشین و ما ارسلناک. سلطان سربیر لولاک. حضرت رسول
الله صلی الله علیه و آله الاله افند فر حضرت لرندن اخذ بیور مشهور.
بو سلسله علییه به سلسله الهییه تقسیمه قلمدی. بو تقدیرجه بو سلسله

سنیه فی بیان قلمق امراهم • و ساک حق اولاد بلک الزمدر •
 زیرا بو اخذ بحق حضرت رسول الله • صلوات الله علیه واله • انقدر
 حضرت تکریم بركات صحبتیدر • مسلسل و معفن الی وقتنا هذا
 کلمدر • اذاکان الامر کذلک سلسله طریقتی بیان ارکاجه سندن
 رکن اولدن عدا و منفله بیانه شروع اولندی • اللهم اجعل آتویق
 رفیقنا • و الصراط المستقیم طریقنا • یا رب العالمین • و یا پادوی المضلین •

فصل اول از رکن اول در بیان سلسله خواجهکان عالیشان
 قدس الله سرارهم • و نقضا الله تعالی ببرکاتهم • مؤلف کتاب •
 کرامتآب • برهان الدین افندی حضرت تکریمی • اسرار طریقت و سلوکی
 ارشادآب • کرامتآب • قطب العارفین • عنوت الواصلین •
 محمد صدیق قدس سره حضرت تکریم • و اندروخی امیر مالک ولایت
 موسی خان قدس سره حضرت تکریم • و اندروخی خواجه محمد عابد •
 قدس سره حضرت تکریم • و اندروخی مولانا خواجه عبید الاحد قدس سره
 حضرت تکریم • و اندروخی مولانا خواجه محمد سعید قدس سره حضرت تکریم •
 و اندروخی بدر بزرگوار لری شیخ الشیوخ قطب الربانی • و العوت
 الصمدانی • مجد و الف الثانی خواجه احمد الفاروقی قدس سره حضرت تکریم •
 و اندروخی فانی فی الله • باقی بابت • خواجه عبید الباقی قدس سره حضرت تکریم •
 و اندروخی خواجه امکنکی قدس سره حضرت تکریم • و اندروخی مولانا
 درویش محمد قدس سره حضرت تکریم • و اندروخی مولانا خواجه محمد

زاهد • قدس سره حضرت نازدن • والمردوخى عمدة الابرار خواجه
 عبید الله الاحوار قدس سره حضرت نازدن • والمردوخى مولانا خواجه
 یعقوب جرجى قدس سره حضرت نازدن • والمردوخى مولى الموالى •
 وسيد الاغالى • قطب العالم • وغوث الاعظم • پير و شكير
طريقت • و مرشد حقيقت • مولانا • وسندنا بهاء الدين شاه نقشبند
 قدس سره تعالى سره التامى • افندى حضرت نازدن • والمردوخى
 مرات تجليات جمال و جلال • مولانا خواجه امير كلال • قدس سره
 حضرت نازدن • والمردوخى قطب الترابى مولانا بابا سمانسى • قدس سره
 حضرت نازدن • والمردوخى مولانا خواجه على التامى • قدس سره
 حضرت نازدن • والمردوخى سلطان المعنوى الشيخ محمد نجيب الفقهوى
 قدس سره حضرت نازدن • والمردوخى شهبان ميدان رهبرى •
 مولانا خواجه عارف ريوكرى • قدس سره حضرت نازدن • والمردوخى
 كره حلقه خواجگان • حجة الله على الزمان • مولانا خواجه عبید
 الحائى عجد وانى • قدس سره حضرت نازدن • والمردوخى غوث الصمد
 مولانا يوسف بهداني • قدس سره حضرت نازدن • والمردوخى مولانا
 خواجه ابو على الفارميدى • قدس سره حضرت نازدن • والمردوخى
 مہبط فيض الترابى مولانا خواجه ابوالحسن خرقانى • قدس سره
 حضرت نازدن • والمردوخى سلطان الزاهدين • وسند العارفين •
 ابو يزيد بسطامى • قدس سره حضرت نازدن • روحانيت نازدن •

واندروخی کلغینه کلشن خاندان بنوت امام جعفر صادق . رضی عنه الخالق
 حضرت تلمی روحانیت تلمذون . واندروخی دره تاج عارفان .
 امام قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی الله عنه حضرت تلمذون
 واندروخی بسبیل خویش لهجه حقیقت سلمان الفارسی رضی الله عنه
 حضرت تلمذون . واندروخی صاحب رسول الله . علی الورا حجه الله .
 امیر المؤمنین نیر آسمان دین نور الله الاظهر . صدیق الاکبر رضی الله
 عنه افتد فر حضرت تلمذون . واندروخی سید المکرملین . ورحمة للعالمین
 روح الاعظم والنور الاتم . خلاصه الموجودات . علیه وعلی اله اکمل
 الصلوات . وفضل التحیات . افتد فر حضرت تلمذون ^{الحدیث} یوم شکر
 وشاریه ابوعلی فارمدی حضرت تلمی نسبت شریقه انجوی اید قطب
 الشیخانی . خواجه ابوالقاسم کرکافی . قدس سره حضرت تلمذون .
 واندروخی مولانا خواجه ابو عثمان المغربي قدس سره حضرت تلمذون .
 واندروخی مولانا شیخ علی الکاتب قدس سره حضرت تلمذون .
 واندروخی مولانا خواجه علی الروادوبادی قدس سره حضرت تلمذون .
 واندروخی سید الطائفة جنید بغدادی قدس سره حضرت تلمذون .
 واندروخی غوث الربانی . شیخ سرتی السقطی . قدس سره حضرت تلمذون
 واندروخی سلطان الحقیقی . شیخ معروف الکردخی . قدس سره
 حضرت تلمذون . واندروخی جراح کاشانه پناه امام علی الرضی رضی الله عنه
 حضرت تلمذون . واندروخی والد ماجد تلمی امام موسی کاظم رضی الله عنه

حکم تلمذون

حضرت تکراندن • واندوخی بدر بزار کوار لری امام صادق رضی الله عنه
 حضرت تکراندن • واندوخی بدر امجد لری ستر الله الباهر • امام محمد الباقر
 رضی الله عنه حضرت تکراندن • واندوخی والد عظیم المحامد لری • زیور
 حلیه دین • امام زین العابدین • رضی الله عنه حضرت تکراندن • واندو
 وخی بدر بزار کوار لری • سبط البتی • نور ابصار الحقیقی • شمسن
 النقیلین • امام حسین • رضی الله عنه حضرت تکراندن • واندوخی
 والد ماجد لری • امیر المؤمنین • وسند المحبتین • شیر دلیر خدا •
 واما وجناب سید الوری • ولد ل سوار عرصه سخا • علی المرتضی •
 رضی الله عنه • وکرم الله وجهه افند فر حضرت تکراندن • واندوخی
 سید ولد آدم • خواجه هر دو عالم • صلوات الله علیه وعلی له وسلم •
 افند فر حضرت تکراندن اخذ بیور مشرور • وخواجه محمد پارسا • قدس سره
 الایمنه حضرت تکراندن قدسیه نام رساله شریفه لری مذکور اولی
 اوزره امیر المؤمنین حضرت علی کرم الله وجهه افند فرک بر نسب لری
 نیز کا بر عتیق • حضرت صدیق • رضی الله عنه افند فر دندر •
فصل مانی از رکن اول در بیان آداب طریقت • کما قیل
 ادبئی ربئی فاحسن ادبی • و حضرت مولوی منوی شریفند
 بیور رکه • از خدا جویم توفیق ادب • بنی ادب محروم گشت از لطف رب
 و الطریقه کلها آداب لکل حال ادب • وکل قوم ادب • بیور مشرور
 اصول طریقت حقیقته ادب در • و ادبک معناسی جیاه • و هیدیت

و سفقند حاصل بر حسن معامله در . و آداب و ورت قسمه
 تقسیم آیت در . بری ادب مع الله . بری ادب مع رسول الله .
 بری ادب مع اهل الله . بری ادب مع الملوك و الحکام و اعیال
 و خلق الله در . اولاً ادب مع الله و حق یکی قسمه . ظاهراً و آداب
 تمام پنج سریفست او زره حوکت ایدوب او امر و نوایه ای آیه بی
 کما هی حقیقتاً مرعی طو توب و و ام وضو ایله عبودیت حقه آما در
 اولمقدر . و باطناً ادب قلبی خواطر اغیاردن و فکر ماسوا و
 حفظ ایدوب مهما اکمن ذکر و فکر ایله و و ام آگاهی . و کائناتاً
 من کان هیچ بر خاطره خطورینه جواز ویر میوب حبت ذات کنی ایله
 مستغول اولمقدر . یوم لا ینفع مال و لا بنون الا من اتى الله بقلب
 سلیم . بورتبه جیلدیه اش رتدر . ثانیاً ادب مع رسول الله و حق
 یکی نوعدر . ظاهراً استت سنیه عملیه لریله مشا و ب . و باطناً حبت
 رسول الله ایله مستغرق اولمقدر . خلاصه کلام قلباً و قالماً و ظاهراً
 و باطناً هر حالده حضرت رسول الله صلی الله علیه و سلم اخذ فر حضرت لریله
 اتباعدر . ثالثاً ادب مع اهل الله و حق یکی نوعدر . بری ظاهری .
 و بری باطنی . آداب ظاهری اولدر که حضور سریفکرنده زانوزن
 ادب او یوب کند و لری بزرگسوال ایتمه کجه صحبته راعب او میوب
 جمیع حوکت و سکنا تدر حضرت شیخه نابرسند اولان وضع
 و صحبتدن قطعاً معارضیه فی تجویز ایتیموب هر نه که بیور لر ایله

واقع مطابق اولسون اولسون تصدیق و مرتبه کماله کند ولین
 اطاعت ایتما در و حضور شریفه نزهت سویلماک و مشایخ
 کولماک و آداب طریقه محل هر نه ایسه فی ایتماک لازمه حاله
 خدمه الملوک نصف التلوک بیورلشد و دخی حضرت مرشد
 ادنی اعتقاد باب حق بیلوب ابخی بودات شریفک یوزندن
 حقه واصل اوله جغم دیو تحصیل رضای نفع بر درجه لوده اولوق
 لازمه که فرضا طوق لعنتی گردنه خلقه ایتمه راضی اولوب
 دزم قدر اکر ایتیمیه و آداب باطنی اولدر که دائمی محبت
 و اعتقاد و اوزره اولوب بر در لوب برآمده اعراض ایتیمیه حتی
 بیور مشکر در که اعراض سوم است و هر که اعراض کند ازین در مجرم
 ساکک جرم معفو اولور لکن اعراض جرمی بر وجهه عفو اولماز
 منقوله که خواجگان عالیپشان حضرتان بر ذات ساکک نندن
 بر ذات شریف اید انای صجده مسائل فقیهه دن بر مسئله صحبتی
 گذاراید وب ساکک مرقوم فقهده مهارتی اولدوغندن حضرت
 شیخک سواله جو آویروب و حقیقت حاجت شیخک تقریرنه مخالف واقع اولدوغیز
 حضرتک منقبضاسکو بیور مجلس آخ اولوب ساکک مزبور کورد که کذوج
 اولان نسبت شریفه و ذوق باطنی کلیا محو اولوب آحاد ناس کبی
 اولمش هر چند فریاد و زاری این رک طاعت حقه معنی ایدر
 بر وجهه امکانی اولیوب بریشان حال بر بدت مرورندن صکره

حضرت عزیز بر کون حضور شریفی نه کتور و ب التفات و نوازش
 بیورد قلند نه نسبت شریفه و ذوق باطنی و ولد قب کند و ده
 ظهور اید کندن خاکبای شریفی نه یوز سور و کده بیورر که حق
 سنگ بدند ایدی. حال بویله ایکن نه اعتراض شامتی سببیه
 بوبلایه گرفتار اولدک. یا حق بدند اولیان حقه ده اعتراضدن
 نه حاصل اولور بو کافیا س اید. و بو واقعه بت صحایف روزگار
 و ایلند یاد کاره اولوب بعد ازین ابناء طریقه وسیله عبرت اولدی
 بیور مشرع صحبت مرشد به از ذکر خدا. بیور مشرع ذکر دن
 مقصود قلبی غل و غندن پاک ایلکدر. بو ایسه حضور شیخ حضرت
 شیخدن حاصل اولور. و اقرب طرق وصول خدمت حضرت شیخدر
 کن و اما حضور عالیذین اولوب جمیع افعالدرینه برو جمله اعتراض
 ایتمک شرطیه مشروطدر. اگر حسب البشریه حضرت شیخدر بکرو
 کور سه حسن یا ویل ایدوب بونده البته بر حکمت واردر. برین بویله
 راجل و محکوم. بوند هم اوزریمه لازم دکلد. حق ایدنه معامله سی
 وار ایسه یقینون بو ذات شریفدن بنم فوائده معنویتم وار اجنی بجا
 لازم اولان بودرع بو و غم سادی از فرمائیدیری. منطوقی
 وکن بین بدی شیخ کالیت بین بدی لغتال. مفادوی اوزره
 کندون اوزاک و اراده نی کلیت سلب ایدوب. المرید من لا اراده
 مفهومی کند ویه حال ایدرک شیخک فکندن عجزی کند و ده بر فکر

اولیوب سائر باب حال استر ایسه حضرت اولسون قطعاً میل
 ایتمیوب و بنم باعث نجاتم اینحق بود اتره. و فیض و قویم بود
 یوز نندردیوب اغیاره میل. و رکوندن زیاده سیده خذرایسه
 زیر افلاح بولماز. نفوذ بانه. حتی یورمشدرکه. هرکه بیجا در همه جا.
 هرکه در همه جا در هیچ جا. بر ذات سریفه ربط قلب ایدن جمله
 اهل التلک منظور نظر مسمتیدر. بر ذات دل بسته اولیان جمله
 اهل التلک منقوریدر. ظاهره و دخی رجال کولندن برینک
 خذ مشده اولانه سائر لری و دخی حسن نظر ایدر لر. یوخسه هر برینه
 تر دو داعیه سنده اولان جمله سی بیننده منقور اولور. و دخی
 حضور شیخده نافله نماز و مطالعه کتب بر وجهه روا و کلدر.
 اینحق درونی حضرت شیخه متوجه اولوب خواطر اغیارون مہما ممکن
 کند و بی محافظه ایدر. مطالعه کتب مقدم بیان اولدیغی اورزه
 شرط اول اولوب یعنی تصحیح اعتقاد و تحقیق علم حالدر. لایزال و غنہ
 بیابونی بعد التحصیل امر سلوک قیام ایلد کدن سکندر و وقتی اینحق ذکر
 حقه حصار ایدوب مطالعه کتب و قراوة قران و نوافل اقتضایتمز.
 تا قلبی ذکر حقه مستغرق ایتمیجہ نوافل ایدر مستفیض اولدمز.
 نماز نافله متوسط حالی. و قراوة قران منتهی جاییدر. مادامکہ درون
 فکر ماسواون خلاص ولیه بوکار لر بیگار بقدر. و حضور شیخده
 بالاده مسطور آواب ایدر بلحق اینحق قلبی خواطر دن خلاص ایدوب

واما ذکر حقه مستغرق و ستمک ایجاب بخوندره سرتی بود که
 کرک ذکر و کرک توجه دوام آگاهی تحصیل بخون اولوب
 بو حالت ایسه حضور شیخه حاصل اولور. **رابع** آداب ملوک
 و حکام شو و جمله در که استغیند بابت طبعوا لله و اطیعوا الرسول
 و اولی الامر منکم نص جلیل اوزره اگر چه اولو الامر حقیقی مرشد
 حقیقی ایسه دخی اولی الامر صوری ملوک و حکام و قدره و انگ
 آدابی دخی لازمه حاله ندره. خلافت شرع شریف اولیان موادیم
 و امر اولی الامر طاعت واجب و اهدیه. حتی ایزده وار و اولمشد که
 ملوک و حکام در یکی یوزمک رتبه سنه ظلم ایدر لر ایسه. این
 اطاعت نندن خروج ایستوب نائل درجات اوله **سفر** بنا برین بر وجه
 یعنی و عصیان جواز که سفر میوب و اما طاعت و انقیاد اوزره و لغه
 وقت و خلاف ادب مورینه تعرض و کند و رینه ناله کلام دن
 حذر و مجانبت ایدوب همیشه حقلنده توفیق رجاسنده اولمشد
 لازمدره. و آداب اهل و عیال وزیر و ستان و ربا عا بود که
 بوزمک معونته اهتمام و کند و لرینی خوش طو توب امکانی رتبه
 مضایقه چکدر مکه اقدام برله. استغیند بابته و امر اهلک با بقوله
 نقص سرتی اوزره نماز قلم لرینه. و ضرورات دینیه لرینی تعلیم و ضرورت
 سستیتمه کجه بر وجه تکدیر اولما لرینه اہمت و صرف مقدرت ایدوب
 جمله اتباع و رعیتی اولاد و عیالی کبی آخا ذایده رک برنج سرتی سایش

در این کتاب

وراحتدینی التزام در • و آداب مع خلق است بود که اولوله تعظیم
 و حرمت • و کوچکگره شفقت و مرحمت و نصیحت • و بیمار لره عیادت
 و فقرایه احسان و عنایت • و جمیع صدق و اخلاص ایلد معالیه
 بالمجاهله اوج سید بر فردی تکیه رایتا مکی التزام ایدوب و دانا بار و بردا
 اولوب **بیت** حکیمانی که دور اندیش بودند • و وای خلق و دور
 خویش بودند • مفادوی وزره علی الله و ام خلقک اسایش
 و راحتی نفه ترجیح بر له خلقک راحت و اسایشی اچون کندی
 راحتی ترک ایتمکی التزام در • **فصل ثالث** از رکن اول
 در بیان اصول طریق نقشبندیه معلوم عزیزان اوله که طریقت
 علیّه نقشبندیه اوج پنج اوزره در • اولکینه طریق رابطه •
 ایکنجیسینه طریق مراقبه • اوچنچیسینه طریق ذکر تسمیه و نوره • بونک
 هر برین هردون حضرت مرشد ایلد سلوک ایدن ساکک و اصل مطلوب
 حقیقی اولور • اسلاف کرامک راه روشندی بونچ اوزره اولوب
 بوچکلک تفصیلی ان شاد الله تعالی رکن ثانی ده کله جلد • خاتمه
 خواجگان عالیشان محی الدین طریق ایشان مجده و الف ناسف
 احمد فاروقی حضرت تدرینک روش و رفتار لری اول طریق رابطه بی
 تعلیم ایدوب ساکک اول روشده مهارت کلدکن صکره طریق ذکر
 تعلیم • و انده دخی کمال کلدکه طریق توجیه و مراقبه بی تعلیم بیور اید
 مؤلف کتاب حضرت تدرینک اخذی اول سلسله تریفدن و بونچ اوزره

واقع اولمندر. و الله الهادي الى طريق الرشاد **فصل اول**
 از رکن دوم در بیان طریق رابطه بو طریق جمله دن اقم بدر.
 زیرا طریق طریق صجندر. واخذ اصحاب جناب رسول الله صلى الله عليه وسلم
 اخذ فزون بونج اوزره واقع اولمندر. وجمله طرف دن
 صعبدر. وسالك بواج وجه اوزره سلوکه مرشد کامل و شیخ
مکمله اسند احتیاج ایله محتاج. ویر طریق اولمدر قجه بو مطبک
 حصولی امر محالدر. با خصوص بو طریق رابطه ده حضوره و دوما
 مجلس شیخده اثبات وجود اصل سلوک واقع اولمندر.
و بو خصوص منصوصدر. كما قال الله تعالى واصبر نفسك مع الذين
يدعون ربهم بالغداة والعشي يريدون وجهه وقال الله تعالى
يا ايها الذين امنوا اتقوا الله وكونوا مع الصادقين بو آیات
حکما تک بو طریق دلاتی واضحدر. واروده واردا اولمندر که
اصبوا مع الله فان لم تطيقوا فاصبوا مع من يحب مع الله
ایمدی بونج اوزره سلوگ طریق اولمدر تصحیح اعتقاد و بینت
و تحقیق علوم شرعیة ایله کدن صکره ظاهراً و باطناً و قولاً و فعلاً
اتباع سنت حضرت رسالتنا هیده کامل. وسلوکی طریق جذب ایله
حاصل اولمدر بر شیخ مکملک دوما مجلس عالیسنده حاضر اولمدر
خدمت شریفی التزام. و حضورنده و گاه ضروری غیبت اقتضا
ایدر ایسه غیبتنده دوما عزیزت رالیهی فکرون خالی اولمدر

سعی و اقدام ایتمکدر • فرائض و سنتن غیری فضائل اعمالدن
 و نوافل و اورا و اوکاردن بیج بر سینه استغفار ایتمیوب همان
 اوقاتنی عزیزک حضورنده دائماً آداب اوزره قعود برله خدمتنده
 اخلاص تامنی التزام ایده رک تحصیل رضاسنه صرف اہمت و کندونه
 توجہ ایتمکدر • بو طریق ایله از وقتده کندوده جذبہ حقانی ظهوری
 بی اشتباہدر • بو طریقک موصل جذبہ الہیہ اولدیغنی بالادہ
 مسطور اولدیغنی اوزره نقلانابت و مبرہن اولدیغنی کبی عقلاً
 دخی سئو و جملہ ثابت اولورکہ الصحنۃ مؤثرۃ و الطبیعة سارقة
 مو دالسی اوزره مآمزده و مخزون ایله ہمصحبت اولان بہر حال مخزون
 و اہل سوار و ہرور ایله ہمدم اولان سرور اولدیغنی مجزوم ارباب
 عقولدر • بو تعذیرجہ اصحاب حضور و دوام آگاہی اولان ذوات
 کہ ایک آداب مقضیہ یہ بالمرعات مجلس عالیلندن حاضر •
 و وجہ مبارکترینہ ناظر اولان ذوات بہر حال اقرب از ماندہ دولت
 ایلمی • و سعادت سرمدی یہ مظهر اولدیجقلری امر مقرر دور ہم قوم
 لایسقی جلیسہم بیورلشد • حضرت رسالتیناہ صلی اللہ علیہ وآلہ
 آلہ افندہ ابوال و یا کریم اللہ تعالیٰ وجہہ حضرت تلمینہ بیور دیلرکہ
 دائماً مجلس اہل اللہہ حاضر اولرکہ اقرب طرق وصال حقدر •
 بو امر امتثالاً حضرت علی کریم اللہ وجہہ افندہ فرجیرتبا بعین و لیس قسری
 رضی اللہ عنہ حضرت تلمینک مجلس عالیلرینہ حاضر اولشد •

حضرت مشنوی سیاه مرشد به است از ذکر حق . یک قناعت
 به ز صد لوت طبق . یک دمی صحبت بر وان خدا . بهتر از صد سال
 بودن در شقی . و امام طریقت حضرت خواجہ احوار . قدس ستره
 الفقارہ جناب لدی بیور لکه بنم عنده و وصول حق و انما برسبیل
 ذوق وجدان دوام آگاہی و حضور بالقدس . بر شرط ایله که اغیار
 ساہی و غافل اورہ . بو مقام غایت مقامات عارف بالقدس .
 و وصول با تہ اجحق بودہ . و بود تہ نائل اولی طریق را بطریق
 و طریق مراقبہ . و طریق ذکر ایله اولورہ . لکن اقرب طرق طریق با بقیہ
 صحبت شیخدن عبارتہ . زیرا اصحاب جناب حضرت رسالتہ ہمین
 بو طریق او زره اخذ بیور مشرورہ . با خصوص سید طریق . فی انوار
 التزیق . جناب صدیق . رضی اللہ عنہ حضرت تلمی حضرت بعضیہ
 صلوات علیہ وسلم افند مزون غار و واقع اولان صحبت خاص
 و از منہ سارہ ^{اول} صحبت ایله اخذ بیور مشرورہ . کما قال اللہ تعالی
 اذ ہما فی الغار . خلاصہ کلام افضل اعمال و طاعات و با کونی ظاہور
 جذبہ حق اجحق صحبت شیخدرہ . لکن بو رتبہ یہ نیال ہر بی سرو بانگ
 حد و حالی دکدرہ . و بو قدر تین مرشد کامل و مکمل کبریت اصغرہ .
 و اکسیر عظیم . و وجودی نایا بدرہ . ذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء
 و اللہ ذو الفضل العظیم . یہ کبار مشایخ فقہ بندیتہ دن بروات
 سرفیضہ سوال اولندیکہ بور و شدہ سلوکی جذبہ ایله اولمش مرشد کامل

و کلمہ

و مکمل که وجودی نایاب دره موجود اولدی یعنی حالد ه باوید بیایان
 طلب اولان بیچاره کان نه اسلوب ونه وجهله حرکت ایتسون
 همان وادوی ضلالت و حمانه قانسونیه بیوردیلرکه اوله ذات
 شریف بولندی یعنی حالد ه طالب اولان ک نه بزم و نایاب بیفانزی
 مطالعایدوب موجب بجه حرکت سخی ایتسون . امید در که محروم
 و محزون قالمازه . واسه الهادی والمرشد **فصل ثانی**
 از رکن دویم در طریق توجیه و مراقبه . معلوم حضرات بیوردیلر که
 بالاده مسطور اولدی یعنی اوزره طریقت عینه نقت بندیه نک
 ایکیجی روش و رقاری طریق توجیه و مراقبه دره . و مراقبه نک
 تعریفی لغتاً ملاحظه مقصود دره . واصطلاح طریقتده دوام
 انظر بالقلب الی الله تعالی یعنی دائماً بصر بصیرت اید جناب حقه
 توجیه و نظر و کمال خشوع و تذلل ایده مطلب حقیقی حصوله انظفاً
 اوزره اولمقدر . و دیگر تعریفی دوام جمعیت خاطر دره . و بوجاله
 جمع قبول و خفی دیر لر . تفصیله عربی و فارسی و ترکی عباراتند
 و حروف و صوت و جهات و کیفیاتند عاری کلمه طیبه مبارکه
 اسم جلا نک به لولی اولان ذات احدیتی دائماً یاده . و صنوبری
 شکنده اولان قلبه جمع قوای روحانی و جسمانی اید توجیه ایدوب
 همیشه و سخن قریب اید من جبل لورید معنای منیفنی ملاحظه اید
 حضور مع الله و دوام اکاهی به کمال سعی و اقدام . و بر فکر آخر اید

تمویت قلب ایما که جد و اہتمام • و اظهار مرید تعظیم و محبت ایدہ رک
 خورشید حقیقی طلوع عنہ انتظار اور زہ اولہ • تاکہ توجہ کلفت
 بر طرف اولوب کند و وہ سکر و محویت و غیبوت ظہور ایدہ •
 و سلطان عشق بر تواند از اولہ • زیرا ما واکہ سلطان روح
 معقولات و محسوسات ایدہ مستغولہ • بو مطلق حاصل اولما و عالم غیبیہ یون
 و یا خود رنگ و صورت و کیفیت جون و جرادن منزہ جمیع موجودات
 علمی و غیبیہ فی محیطہ • و جملہ کوناتی مشتمل بر نور بیط ملاحظہ سندہ
 دائم الاوقات مست و مستغرق اولہ • و یا خود لفظہ جلال سکینی
 قلب صنوبرین ملاحظہ ایدہ تاکہ کیفیت سکر و محو ظہور ایدہ بود
 اقرب طر قدرہ • ہینا لار باب انعم نعمیم • و للعالمین المسکین یا تحریح
 و حقی بویرلیہ کہ بو طریق ایدہ سلو کہہ و ضی اخذ و اذون مرشد اولد قہ
 مجر و سماعہ حصول مطلبہ سعی بی فائدہ دور • و انہ اللہ اعلم بالصواب
 الرشاد • و ہو راحم للعبادہ • **فصل ثالث** از رکن دوم در ذکر
 سلوک بطایف خمسہ و نفی و اثبات بالادہ مسطور اولدیکنی و جملہ
 روش طریق نفقہ بندہ تک و چینی رفتارینہ سلوک تشبیہ ایدر لر •
 بو طریق ذکر ایدہ تسلیم کردہ • بو ضی اوج مرتبہ دورہ او کیسی ذکر است •
 ایکجیسی ذکر قلب • او چنجیسی ذکر سرورہ • ذکر سان • و ذکر قلب •
 قال ایدہ تلقین اولنورہ • کن ذکر سر حقیقتندہ سرا اولوب قال ایدہ نعمیم
 اولنمازہ صدر اعن صدرہ • حال تلقین اولنورہ • قال لہ تعالیٰ

و منهم ظالم لنفسه و منهم مقتصد و منهم سابق باخیرات آیت
 شریفه سلطان مصر ولایت حضرت ذوالنون قدس سره
 بیورر کرده و منهم ظالم لنفسه دن مراد و ذکر بالمشاع العقلمه
 و مقتصد دن مراد و ذکر بالعقب مع الحضور و سابق
 باخیرات دن مراد مستغرق بالمذکور اولان ذکر سردر و ذکرک
 بالاده و برج اولند یعنی اوزره مراتب ثلاثه سی اولوب اولاسا که
 عقاید و نیت و اداب سرعیه فی بعد التصحیح قل اللهم تم ذر هم
 فی خوضهم یعبون کلمه مبارکه اسم جلالی تلقین بیورر لر حسب
 الاستعداد بعض ذاته یقین صد و بعضیسنه بلاغه و جهراً
 اداب سر و وطنه رعایت شرطیده تعلیم ایدر لر ساکک استعداده
 کوره انقاس طیبه عزیزانک خاصه سی بعض ذاته بر کونج
 و بعض ذاته اوج کونج و فرق کونده و اوج این و بر سنه
 و اوج کونده مقتضای قابلیات اوزره نسبت تغییر و نشان
 مشهور ولایت که اولاً حرکت قلب و ثانیاً ان قلب اسم جلالی
 ناطق اولوب هر حاله دانهما خواه ناخواه جناب حق ذاکر اولمقد
 ولد قلب دخی تشبیه ایدر بو حالت ظهور ایدر و انم همه جا با همه
 کس در همه کار میدار نهفته جسم دل جانب یار ماصد قسجه
 خواب و بیداریدن و اکل و شرب و جمله احوالده ضروری جناب
 حقیق ذکرندن بر آن قلب فارغ اولماز رجال لاتلمیهم تجارة و لا یبع

عن ذکر استه بودوات کرام حقیقت در بعض سادات نقشبندیه
 همان چهار اصول مهمه تک تک شده شکل صنوبری اولان قلب جسمانی
 اوزره ضرب شدیدی ایله تعین اولان عدده رعایت ایله اسم
 جلالی تعین برده بود ذکر قلبی ظهور ایدوب و بود ذکر ایله استفاده
 تمام بلکه حاصل اوله قدن صکره چار ضرب طریقیه نفی و اثبات
 بتعین پیورده و بعض عزیزان کلمه مبارکه اسم جلالی صدرده
 بر قاج محله ملاحظه ایله اثری ظهورینی شرط ایت شد در که
 خمسسه و سته تغییر و نور تفصیل شو و جمله در که اول اسم جلالی
 حضرت بیرون بعد تسلیمین قلب جسمانی صنوبری که حصول مهمه تک
 تک شده بر اصبع پنجه در مرشدی اولان ذاتک وجه شریفی
 ملاحظه ایله یکی قاشنک راسته ناظر اوله روح اسم جلاله استفاده
 دائم قلبه بو و جمله ضرب ایلیمه که قلب صنوبری تکلیف اولوب سوری
 طرفیه که رأس طرفنده در کویا هر بر لفظه جلالی قرأت ایشتم که
 حلقه یا لفظه جلالی ستره سکه الباس ایدر کبی شدت اوزره
 ضرب ایله الباس ایلیمه بورقنار ایله هر حالده یعنی نوزم و یقظه ده
 و اکل و شرب و قیام و تقو و سکون و حرکت و دخول و خروج
 نفسده ذکره استفال ایلیمه حتی اثر ذکر شریف ظهور ایدوب
 محو و سکر و یخودی حالاتی ظاهرا اوله بعد ملاحظه ذکر روح
 طرفنه نقل ایلیمه یعنی لفظه جلالی صاغ مهمه تک یکی اصبع مقدار

تخشده ملاحظه این . حتی بو محله دخی اناری ظهور اید کن صکره
 ملاحظه اسم جلالی مقام سته نقل اید مقام سر قلب اید
 صدرک بیننده در . انوع دخی وجه مشروح اوزره و زرش
 ایدوب اناری ظهور اید . بعد مقام خفی به نقل اید .
 مقام خفی صاغ همه اید صدرک بیننده در . انوع دخی حالت
 محو و سکر ظاهر اوله قدن صکره مقام اخفی به نقل اید که
 صول همه اید صدرک بیننده در . انده دخی سکره و محو حالاتی ظهور
 اید که صورتی بود . **بیا صدر** **وسط صدر** **میں صدر**
 بوندن صکره ذکر ستریفی رأسه نقل اید که دماغه . ذکر
 سلطان مجتهد . انوع دخی سکره و محو ظهور اید که بوش محله
 جمله به بردن توجه اولند که جمله سی بردن لفظه جلال اید ذاکر اولند
 و جمله اعضا به سرایت ایدوب جمله اعضا ده ذکر خفی . و انار
 جد ببات آهی ظهور اید کن صکره حضرات مرشدان خفیه اولند
 اوزره تلقین نفی و اثبات ایدر . بودخی سه ضرب و چار ضرب
 اوزره در . طریق سانی جنک اعلا به بند ایدوب یا خود اسکا
 حلقه ایدوب ینه اول محله بند . و نفسی زیر نافه جس ایدوب
 اگر چار ضرب اید مستقول او نور اید لایبی زیر نافدن اخذ ایدوب
 بالای سته دک کشیده . و آنکه لفظی صاغ همه اوزرینه وضع .
 و آتایی رأسه یعنی دماغه ملاحظه ایدوب آنکه لفظی قلب صنوبری

او ز رینه شدت ایله ضرب ایده که صورتی بود در **اصول مده** **صباغ مده**
 اگر سه ضرب ایله مستغول اولور ایله لایقی ناکدن **ناف** **الله**
 بالامی سره دک کشیده . و آله لفظنی دخی و ناعده ملاحظه
 ایتد که ن صکره الای بی نه چار ضرب مستلکو و ناکدن آلوب
 الله لفظنی قلب صنوبری به ضرب ایله . بو صورت ایله حضرت مرشد
 نظرین اولد رق تحتل وار ایسه جس نفس ایوب ذکره استعمال
 ایله . و بعض عارفان جس نفسی قیده ایتمه یلر **اوج** . ویدی .
 و طقوزه . تا یکر می بره دک تک تک عدد لره مستغول اولد .
 یعنی **اوج** عدد ده بر محمد رسول الله کلمه مقدسه سنی صولدن صافه
 کویا سینه سنه تحریر ایدر یکی سان حال ایله قرارت ایله .
 بعد ازین اللهم انت مقصودی . و رضاک مطلوبی . و یونس
 قلب ایله او قویه . بر قاج کون بو وجهله **اوج** عدد ده مداوم اولوب
 اثر حارت مشاهده ایتمز ایله . **یدین بره** . و طقوزه بره . و این
 برده بره . تا یکر می بره دک تک تک عدد لره مداوم اولد .
 اگر اثر حارت و جذبیه ظهور ایتمز ایسه تکرار اوجدن بزا ایله . و اگر
 جس نفس ایدر ایسه نفسی اطلاق ایله وجه مشروح اوزره اعداد
 مذکوره ده محمد رسول الله کلمه سنی ملحوظا تحریر . اللهم انت مقصودی
 و رضاک مطلوبی . و یو قلبا قرارت ایله . **ینه** اثری ظهور ایتمز ایسه
 لباس و اکل و شربنه وقت ایله که محرماتدن برئنی اولوق اقتضایدر .

لباس و غذا سنی تطییف این از حرارت قنقی عدد و در ظهور
 اید رایب اول عدد و مواظبت اییه . تا که جذبات الهیه ظهور اید
 جذب ظهور اید که کند و بی جذبیه و یروب ذکر می ترک این
 تا که افاقت بولوب اول حال دن مرور اید کند و یه کله کده ینه ذکر ایله
 مستغول اوله . حضرت جامی بیور لکه بدن بر کته کلمه لا اله الا
 صا در اولدیکه محمد رسول الله و بیس اولیام . یعنی هر کاه که لا اله الا
 ذکر ایدم . بهر حال محمد رسول الله دیدم . و لا اله ملاحظه
 اولدقه همین صدره ماسوی اللهم نظر نفی ایله ناظر اولوب
 یسار صدره الله قبا وزره ضرب اولدقه اثبات حضرت
 احدیت و ابقای ذات الهی ملحوظ اولوق . و بعد ازین عدد و معین
 ختمه محمد رسول الله کلمه سی وسط صدره ملحوظا محررا اولوق
 شرطه . و رفتار حضرت مجتد الف ثانی محمد رسول الله کلمه
 شریفه سنی وسط صدره یوز عدد و ده بر تحریر ایتمکدر . و مراتب توحید
 اوچدر . بشدی مضای توحید شریفی لا معبود الا الله . و مقصود
 لا مقصود الا الله . و رتبه عالییه فنا فی الله اولان منتهی لا موجود
 الا الله ملاحظه ایتماک لازمه حاله ندر . و الحاصل بو توحید
 شریفین مقصود اصلی نفی ماسوی الله . و اثبات ذات الله
 اکل و شرب و نکاح . و نوم و یقظه . و قیام و قعود . و ایاب و ذهابه
 و جمیع حاله مهما ممکن قلب بو ذکر ایله استغاله سعی و همت اولدوق

بر درجه یه و ار که ذکر قبک صفت ذاتیه سندن اولوب
 هر چند که بوذکردن فراغته سعی اولنسه فراغ ممکن اولماز . بو حالات
 منشور ولایتدر . و بوذکردن غرض مذکورده مستغرق و جذبات
 الهیه ظهورینه کمال خضوع و خشوع و تذلل ایله منظر اولمقدر .
حقی بیورلمیه که ذکر سان قشره . و ذکر قلب لب . و ذکر سر
 لب لباید . عاقل قشره قانع اولیوب البته لبه طالب . و بلکه
 لب لبایه طالب اولور که حقیقت ذکرور . یعنی ذاکر مذکورده
 مستغرق و ستمک اولمقدن عبارتدر . حضرت جلالی روحه اته
 روحه ات می بیوردر **قطع** خوش آنکه دلت ذکر تو بر نور شود .
 در بر توان نفس تو مقهور شود . اندیشه کثرت زمین دور شود .
 ذاکر همه ذکر و ذکر مذکور شود . بو عنایت آئی توفیق مع التمسع
 حصوله کلور . ارباب ذوقه معلوم اولان حالاتند **تخیل**
 حقی بیورلمیه که طریقت علییه نقشبندیه ده اصول ذکر اوج مرتبه اولوب
 ذکر سان . و ذکر قلب که ساکنه مخصوص اذکار دن اولمخله بلامه
 تحریر اولدیغی اوزره ایکیمی باب افه تلقین اولنور . بری دخی ذکر
 سرور که ستر تلقین اولنور . رتبه کماله رسیده اولمقدن ذکر قلب
 و ذکر سان جمع ایدوب بو وجهله استغاله تخیل تعبیر ایدرله . و بوندن
 مانع افروع طریقتدن اولمق اوزره بعضی اذکار دخی واردر . ذکراره
 و ذکر حیرت . و ذکر محبت . و اذکار ضروریه کبی که بوندن اولمقدن

و صورت استغالی تعلیم حضرت پیرایه معلوم اولان حاله ندر
 و دخی ساکک بستدی فرانس و سندن نیز می فضائل اعمال دن
 بر شئی ایله استغالی ایتموب ایحق ذکر ایله مستغول اوله . و متوسط
 اولور ایب صلوة نوافل ایله باس یوقدر . و منهنی تلاوة قران
 ایله استغالی ایدره . لکن بستدی و منهنی جمله سلاک طریقت اصحاب
 لیلدن اولق سرطدر . نکت اخیرده قیام ایدوب اون یکی رکعتدن
 هر قاج رکعت مقدر اولور ایسه تجتد اوله رق ادا ایدوب وقت
 سحرده ذکر شریفه استغالی ایدره . یبالی احیا . ویسکه جمعه . و رمضان
 شریفه . و وقت سحر دیوان حقدره . ارباب دیوان آهیدن اولان
 ذوات اولوقشله ده آگاه بولمنق لازمه حاله ندر . بودخی مجربدر که ذکر
 شریفه نکت اخیرده استغالی ایدر ایسه اول کون اخنامه دک ذکر شریفه
 موقی اولور . و اگر بین نکتین استغالی ایدر ایسه اول کجه اکثر
 اولق موقی ذکر شریفه ایدر ایتمکه موقی اولور . و الله الهادی الی سبیل الرشاد

فصل اول از رکن سوم در بیان تفرقه و موانع ذکر و تدبیران

واقع و انبساط و انقباض

معلوم اوله که ساکک راه حق و ایما یکی حاله ن خالی اولماز .
 گاه انبساط . و گاه انقباض بودخی بستدی . و متوسط . و منتهی .
 حاله نظر ادره . اوله بستیده واقع اولان حاله بسط و قبض
 و خوف و رجاء بقیر اولور . و متوسط حاله انبساط و انقباض

و مستی حاله تجلی جمال و جلال تغییر و نور . بو حاشک تقصیلی
 سُو و جمله در که ساک سلو کنده گاه ذوق و شوق ایله اورادی
 اولان اسم شریفه استعال ایدر اکا بسط تغییر و نور . و گاه
 بر فتور و سبتک واقع اولوب بر وجهه طبعی ذکر استمر .
 و طبیعتده تفرقه و وسوسه پیدا اولوب در لودر نو فکر لر ظهور یله
 افکاره سوا ز بنور لری باشنه او شوب ذکر و فکر دن قاور .
 اکا قبض تغییر و نور . و خواطری دورت قسمه تقسیم تیم لردن
 خواطر نفانی . و خواطر شیطانی . و خواطر ملکی . و خواطر حقانی .
 تغییر و نور . بونی فرق ساک بسندی یه کوره مشکله . لکن معلول لری
 اولمق ایچون آورده زبان خامه بیان قلمندره اولوا خواطر .
 و او پام . و وسوسه قلبک تحشده وارد و واقع اولور ایسه نفساندر .
 و اگر قلبک صول جان بندن کلور ایسه اول خاطره شیطاندر .
 و اگر قلبک صاغ جان بندن کلور ایسه ملکیدر . و اگر فوق قلبین
 کلور ایسه حقانی و قبیل الهام دندر . بونلری بو اسلوب اوزره فرق
 ارباب کمال حالی اولوب اینحق بو خواطری فرقک بر اسهل طریق دخی
 وارد که اگر شهوات و لذذات و فکر دنیا اولور ایسه یعنی خلاف
 شرع و مغایر رضای حق اولان خواطر اولور ایسه بهر حال نفس شیطان
 فکریدر . و نفس ایله شیطان خواطریک دخی بر بر بندن فرقی
 سُو و جمله در که اگر نفسانی ایسه بر آرزو و زره مصر اولوب آخوه تجاوز

ایتمز . و اگر شیطان ایسه اصرار بولیم یوب بر آخو عصبانه تجاوز
 ایدر . مثلا نفس شراب ایچک و سوسه سی ویرسه مقر اولوب
 و انما شراب ایچ شراب ایچ دیو ابرام ایدر . انا اگر شیطان و سوسه
 ویرر ایسه برکده شراب ایچ دیو ابرام ایدوب اگر اسبابی مفقود
 اولوب قبول اولنمز ایسه مثلث شرعی دیدرک مشتئی تکلیف ایدر .
 بوکا دخی رحضت بولد فرایسه عراقک قطره سی حرام دکل سکر
 رتبه سنه وار سق نه لازم دیدرک عراقه ترغیب ایدر . بوکا دخی ظفر
 اولد فرایسه عنبر تیه و سائر ارواح خبیثه که اغلاج فاوونی روحی
 معده قوت ویرر دیدرک اندی ترغیب ایدر . بو دخی اولد یعنی صورت
 اینون و بجنون . خلاصه عنبر جنبه دک تشدل ایدر . شیطان
 حیله کاره و نفس بلیه احمق اولوب شیطانک مرادی بر عصبان
 ایتر ملک اولد و غنه بنا بویله حرکت ایدر . بو فرقک فایده سی
 بودر که و سوسه شیطان ای اولد یعنی معلومک اولد قد استقاذه ایله
 منرفع اولور . سائر اسباب دفعه احتیاج قالماز . استقاذه ایله
 استغال ایته یکی انده بو و سوسه نکث دفع اولد یعنی نفس جلیل
 ایله نابتره . و خواطر ملکی و انما عبادات و طاعات و ذکر الهی
 مستوقدره . و خاطره حقانی دخی حبت الهی و محبت رسول الله
 و عبادات و طاعات و ترک معاصی ایله ظاهر ایدر . بو خواطر بعده
 کرک حقانی و کرک نفانی کلیتا نفی ایتمک لازمه حال ساکندر .

ذکر استاید استغفار جمله دن افضلدره بمقامده برسؤال
 وارد او بود که خواطر حقانی اولدیغی صورته سببی نه وجهله لازم
 او بود جواب ویریلور که حق ایچون خاطره حقانی بی سلب
 جائزور مثلا فرض کفایه فرض عین ایچون ترک اولدیغی کبی
 خلاصه کلام افکار و خواطری کلیتاً ترک و سلب ایدوب همان
 ذکر حقه سعی و زره وقت ایتک ساکده امر اہم و الزمدر
 و بو خواطری دفعه طریق و تدبیر اولدر که ساک ذکر شریف ایلد
 انشائی استغافله فکر ماسوی و خواطر ظهور ایلد کہ بکان استغفا
 ایلد مشغول اولد اگر مندفع اولمزا ایسه تجدید و ضوایلیه اگر مندفع
 اولمزا ایسه غسل ایلیه و اگر مزاجنده ساعده اولوب علتدن
 خوف ایتمزا ایسه صوق صوابله غسل ایتد تک فوائده عظیله بی وارور
 یته مندفع اولمزا ایسه خذ طریق ایلدیکی ذات شریفه متوجه اولوب
 بو خواطر و موافک و فغنی سان قلب ایلد نیاز ایلیه اگر
 مندفع اولمزا ایسه لباسی تبدیل ایدوب البسه طابره ایلد بر حال کلمده
 ایکی رکعت نماز قلوب ذکره استغفار ایدر کمال خضوع و خشوع
 و نیاز ایلد درگاه الوهیتدن بوقطیعه تک و فغنی نیاز ایلیه
 اگر مندفع اولمزا ایسه فرق اتلی کره قوت و جمیت خاطر ایلد جهراً
 یا فعال اسم شریفه مشغول اولد وینه مندفع اولمزا ایسه نفسی
 زور ایلد بوزندن ایچر ویه جلمه وینه مندفع اولمزا ایسه جهراً کلمه مبارکه

لآله الا الله ايله مشغول اوله . اگر مندفع اولمزايب معلوم اولم
 بوانقباض حقایقیندر . و انار طریقند ندر . و ساکنه خیر اولور . حالی
 اوزره ترک ایلمیه . ابودین مغربی قدس سره حضرت تلمی بیورده که
 لایسکر الباطل فی طوره فانه بعض ظهوراته . لکن سالک
 مقتضای قصوری اوله رقی حقیقه عقوبات اولان تفرقه
 و انقباض ایل انقباض حقایق فرقی اولدر که اگر مقتضای قصور
 و عصیان ایل عیاذ بالله تعالی طبیعت ذکره بر وجه میل
 ایتمیوب کن هوا و هووسه و اثرشیده کمال اوزره رغبت ایدر .
 مثلاً اجابیده الفت و صحبت و سیر و صفاء و اکل و شرب . و سایر
 مشبهات نفسانیه راغب اولور . و اگر انقباض حقایق اولور
 ایسه نه ذکر و عبادت و طاعت مائل اولور . و نه الفت و صحبت
 و لذذات نفسانیه و جسمانیه رغبت ایدر . همان برستلک
 و خوشترک و خون و اندوه حاصل اولور . خلاصه سالک بهر حال
 بویکی حالت خالی اولمکه بالاده تفصیل اولدیغی اوزره انقباض
 و انبساطدن عبارتدر . انقباض ظهورنده کرا را بیان قلمیغی
 و جمله دفع و دفعه سعی ایدوب اگر مندفع اولمزايبه ادا سنده
 عذر اولمیان مأمورات سرعیه تی تأویه ایدوب بوانقباض حقایق
 دفع اولنجیه قدر صبر ایلمیه . بعد ازین بنه ذکره استفال ایده **تنبيه**
 بو حالات اکثر قصور دن ناشی واقع اولور . بوانقباض حقایق ایدوب

و سوسنه شیطانیه تابه اولوب ذکر نون قالمیه و دأما سعی
 و زرش او زره اوله . زیرا انقباض طریقت نادر واقع اولور .
فائده اگر اشغالی اہم برسی ظهور ایدوب اول انسا دہ ذکر نون
 دور اوله جغنی ساک بستدی اوراک ایتسه اول کاره مشغول
 اولمزدن اول بودغایی اوقیوب بجدہ ایتسه مشغول اوله .
 امید ورکہ کندویہ غفلت یول بولمایہ . اللهم کن وجہی فی کل وجہیہ .
 و مقصدی فی کل قصد . و غلٹی فی کل امر . و ملاذی و طجائی فی کل
 ہم و شدہ . و تولتی تولی محبتہ بعنایت منک . اللهم بارک لاسماء
 ارفع عن بصائرہی حجاب الاغیارہ . الہی الہی خلصنی عن ثلاث تغار
 بالملاہی . وارنی حقایق الاشیاء کما ہی . و صل علی سیدنا محمد
 و علی آل سیدنا محمد .

فصل ثانی از ذکر نوم در بیان کلمات قدسیہ حضرت
ایشان قدس سرہ

ارکان طریقت علیہ نقشبندیہ دن اولمق او زره لفظاً مختصر
 و قلیل . و معنا کثیر الفوائد . و جامع الکلمہ بوکلمات قدسیہ مبارکہ
 بیان اولنور . ہوش دروم . نظر بر قدم . سفر در وطن .
 خلوت در انجمن . یاد کرد . بازگشت . نگاه داشت . یاداشت
 و قوت زانی . و قوت عدوی . و قوت قلبی . بوکلمات قدسیہ
 رئیس الطریقہ خواجہ عبدالخالق عجدوانی قدس سرہ حضرت تلمیذ دیر

مشهور در • ککن بعض غریزان و قوت نله دن ماندا سگری
 حضرت خواجه مشارا الیهک و باقیسی سار خواجهکان عالیشان
 حضرت اشکدر دیو نقل ایدر لر • و امام طریقت حضرت شاه نقشبند
 قدس ستره افند فر بو کلمات قدسیه نک سکرینه اعتبار بیور و
 و قوت قلبی بی دخی خواجه عبدالخالق غجد وانی حضرت لکنک
 کلام شریفی اوزرینه ضم • و طقوز عدده ابلانغ بیور مشهور
 و بو کلمات قدسیه نک معناسیله تحقیق ساککه امرا اهدر •
 و وقوت عددی • و وقوت زمانی • و جس نفس ساککه لازمه
 حال دن و کدر دیو بیور لر • **هموش در دم** باس انفاس دن
 عبار تدر • یعنی هر نفسک دخول و خروجند غفلت ایتیموب
 رب العالمین حضرت تلمینی حاضر بیده • و نفسی دانا آگاه ایله
 اتوب ویزه • و ایکی نفس بینده دخی غفلته یول ویر میوب جناب
 حقه بصر بصیرت ایله ناظر اوله • خواجه عبید الله احوان قدس ستره
 حضرت لری بیور لر که بناء طریقت نقشبندیه نفس و زره در •
 و مرید صادق حفظ نفس اتمیک و دانا نفس لد قبه حقله اولوب
 دل آگاه اولوق فرض طریقتدر • **خلوت در انجمن** ظنا هر جنلق
 باطن بحق بونک معناسی بو طریق نازنینده اختیار خلوت
 و اربعین یوقدر انجق • در همه جا با همه کس در همه کار •
 میدار نهفته دل بجانب یاره • مؤداسیله دانا جناب محبوب حقیقین

غافل اولیوب ظاهری خلقده و باطنی حق ایلده اولمقدرد . دست
 بکار دول بدلدار . خلاصه کلام نه حالده اولور ایسه . و یکمک ایله
 صحبت ایدر ایسه بران حقدن غافل اولما مغه دیر لر **سفر دور وطن**
 بودخی ساک طبیعت بشریه . و اخلاق رده دن صفات ملکته
 و اخلاق حمیده به نقل و نهضت ایلمکدر . بو طریق نازیننده
 طرق سائره کبی سیر و سیاحت اولیوب بونلرک سیر و سیاحت
 وطنندن در . مکرر شد کامل جستجو همچون اوله . و دخی وطن
 اصله که عالم حقیقتدر . دائما اول طرفه عزیزمه جل اتمتی صرف
 ایتیمکه سفر دور وطن تجیری بعض عزیزانک روایتیدر **نظر بر قدم**
 بو کلمه شریفه تک معناسی ساکک نظری دائما قدمنده اوله که
 اوائل سلوکون نهایتنه کوز دیکوب اتمش نهایت طریقته حواله
 ایلیه . و اول طریقت توبه و انابه و نهایتی تسلیم و رضا در . و کلمه
 مقدسه مذکوره تک معناسی بر وجهله دخی تجیر اولنور که ساکک
 نزه به عازم اولور ایسه دائما نظری قدمده اوله . یعنی اوکنه بعض
 اطرافه نکران اولوب نظری بریشان ایتیمه . زیرا اطرافه نظر ایدر
 طبیعتک طایمی بعض شیلر کوروب میل قلب پیدا . و باوئی بریشان
 و تفرقه اولور . طرق سائره ده بکتاشی و مولوی سکه لرینی کوزا و زینت
 ایندرمه لرینک ستری بحق اطرافه باقماق ایلندر . بو طریق نازیننده
 تغییر یابس و سکه و خرقه اولیوب همان نظری خلاف رضا محله کن

محافظه بخون و انما نظر بر قدم اینه امر ایدر لره **یا و کرد** بو کلمه
 طیبه تک معناسی کرک سانا و کرک قلبا و انما حضرت حقی ذاکر
 اولوب بر آن ذکر حقدن غافل و ذاهل اولمقدره حضرت مرشد
 جهرا و یا خود خفیه اخذ ایدیکلی اسم شریفه حضور و سهود اینه مستقول
 اوله و ذکر دن مقصود قلبا تعظیم و محبت اینه حقدن و انما آگاه
 اولمقدره **باز گشت** بو کلمه مقدسه تک معناسی ساکب هرگاه که
 قلبا ذون اولد یعنی اسم شریف اینه مستقول اوله با لگ ذکر بچشنده
 تقصیل مورا ایدیکلی اوزره بر مقتضای مقام ذکر بی بر یا خود اوج
 و یا خود پی بر هر قاج عدده فیصل ویر اینه سان قلب اینه بر کره
 اللهم انت مقصودی و رضاک مطلوبی و ید بعض ذوات ذاکر
 ذکر قلب اینه مستقول اولد قدر بود عانی بر وجه محتر سانا ذکر ایتکدر
 دیدیلر **نکین** شهر و اولی اولان قلبا در و معناسی الهی مقصودم
 سنسن و مطلوبم انجق رضای شریفکدر دیکدر **نگاه داشت**
 بو لفظ شریفک معناسی شو و جمله در که ساکت زمان ذکره
 استغال ایتسه علی الله و ام خواطره مراقب اوله و دقت اینه که
 بر آخو فکر و خاطره خطور ایتیه زیرا هر بار واقع اولور که ساکت
 ذکر کند و بی ذکره مستقول ظن ایدوب برده آگاه اولور که فکر بی
 بر آخو شئی اینه مستقول اولور بو حالدن یعنی انشای ذکره بر آخو
 فکر و خاطره کلاما مکدن کند و بی محافظه ایتک الزندر **یاد داشت**

بو کلمه مبارکه نک معناسی دایما ذوق وجدان و محبت و خضوع الیه
 حضور مع اللہ سعی ایتمکن عبارت تدر **وقوف زمانی** بو کلمه
 مبارکه نک معناسی دایما محاسبه نقد در یعنی صبح و شام ده
 ساک کند و تقبیل بر محاسبه یوب بو کون و یا خود بو کلمه وقت
 نه کونه مرور ایلدی دیوتفت کرایده که اگر اکثر اوقات عبودیت حضرت
 حق ایلد مرور ایتش ایسه مسرور اجناب پروردکاره حمد و شکر ایلد
 و اگر هوا و هوس دنیا ایلد مرور ایتش ایسه کند و یه لوم اید و سب
 و محزون و مغموم اولوب توبه و استغفار ایلد شکر اولد . مجتهد
 شام و سحر و کل بلکه هر آن بو محاسبه ایلد مشغول اولد . زینا هر آن
 مظهر رحمت و عنایت حق ایسه حق ایلد استغفار موقوف اولور .
 یوق مظهر قهر و غضب حق ایسه ما سوا ایلد استغفار ایلد . بو کیفیت
 حضرات ایشان و قوف زمانی تسمیه یوب شرط عداید لر .
وقوف عددی بو کلمه شریفه تک معناسی ذکر قلبک عددین
 رعایتدر یعنی کیفیت مهموده نک ذوقه وصول اختصای و
 ساک اوزره اوچده و بشده و دیدن تا یکر می بره وار بجه قدر
 اعداده بر کله محمد رسول الله دیوب بازگشت ایلد . یعنی اللهم انت
 مقصودی و عاسنی سان قلب ایلد قرارت ایلد . سان قلب ایلد
 تعداد ذکر ایتک قلبی مشغولیت خودن محافظه بچون شرط عداید کله
 مشغول لازم دکلد رضی دیتدور . لکن هر حاله ینه محمد رسول الله

دیوب • و آتلم انت مقصودی دعاسنی او قومتی لازمدر •
 خلاصه کلام مقصود و انما حضور مع الله و دوام آگاهیدر
 و السلام • **وقوف قلبی** بو کلمه مبارکه که تک معناسنی ساک
 و اگر انت ای ذکره دایما قبله ناظر اولوب حضور مع الله و دوام
 آگاهی ایله ذکر ایوب فکر ماسوا قبله کلماسنه اهتمام تام • و مفهوم
 ذکره فکرینی اشغال ایتیک و بران قبیدن غافل اولما مقدر •
 امام طریقت حضرات ایشان جناب شاه بهار الدین نقشبند
 حضرت مری و قوف زمانی • و قوف عددی • و جس نفسی قید
 بیور میوب کنن بالاده تحریر اولندیغی اوزره حضرت عبدالحق
 غجدوانی جنابک هست کلماتی • و بردخی و قوف قلبی شیط
 اعظمدر دیوبیور مشهور • و الله الهادی الی سبیل الرشاد •

فصل ثالث از رکن سوم در بیان واقعات و منام

خفی اولمیه که طریق نازنین نقشبندیه ده طرق سائره کبی مبنای
 طریقت منامات و واقعات دکلمدر • یعنی طرق سائره ده
 تبدیل اسما و قطع درجات واقعات ایله اولوب دائره اسما منام
 و لایله اداره اولنور • و خلافت مری دخی واقعات ایله در •
 طریق نقشبندیه ده بویه اولیوب ابحق وجه خاصه توچمدر •
 بو تقدیرجه منام و واقعات اگر چه اصول طریقتدن دکلمدر •
 لکن عالم معنادن ساک حقیقه بعضی ترغیب و ترهیب رائه اولنند

معلومی و ملق فایز دن غیر خالی • و با خصوص کند و بی ترتیب
 و تسلیک قید تده اولان ساکنه لزومی ظاهر و جعلی و ملغله باب
 معنا دن دخی بر شمه بیانه اغاز اولندی • الواقعه مایری من عالم
 الغیب بامی وجه کات • یعنی واقعه اولدر که عالم غیب دن ساکنه
 اراده اولنه • نه وجهله اولور ایسه اولسون • و واقعه ایله رؤیا نیک
 فرقی ایکی وجهله در • بری صورتی • و بری معنوی • فرقی صورتی اولدر که
 واقعه بین النوم و الیقظه اولور • یعنی قوه و ذراکه انسانیه حواس
 ظاهره دن کلیت منسلخ اولماز • و فرقی معنوی اولدر که قلب حجاب
 صوریدن مجرد اولوب روح ناظر بنور الله اولور • و بورتبه ده گاه
 الهام • و گاه وحی دل • و گاه قائل معلوم اولمیه رقی یا تف غیبی
 بر کلام اسماعی • و گاه قلبه مجرد بر معنا بولمق ایسه اولور • و بومقاده
 صدقه اقرب اولوب اغلب تغییر اقتضای تنزیه • و گاه بقیر اولور رؤیا
 اولدر که حواس بشریه کلیت منسلخ اولوب انسان بو عالم دن قطع
 علاقه ایلدکن روح عالم مثاله دخول و رؤیت ایدر • بویار رؤیا
 قسمه منقسمه • بر قسمی عالم حسدن منسلخ اولوب عالم مثاله متوجه
 اولدر که مقدما بو عالمه حس ایله یکی حوادندن بعضا نفس و بعضا
 شیطان واسطه سیله خیال بر صورت باغلیوب و قوه حافظه آنی
 حفظ ایدوب بیدار لقه عقله عرض ایدر • بو نوعه اضغاث واحلام
 دیر • و بونک دخی نوعی واردور • بو نوعه رؤیای اهت دیر •

مثلا برکنه نک کندویه دائما علوهتمتی اولوب طبیعتک وخوا
 و اولدیفنی طریقک سرکارینی . و خدمت بادشا هیم اولان خدمه
 حضور بادشا هیم بولنوب بوا مره ناموریتنی کورک کبیر
 و بر نوعنه دخی رؤیای وهمی دیر لر . اولدخی اضغاث و احلام قبیلند
 مثلا فقیر اولان کسه غنایه متعلق سیر . و عالم معناه
 سنک قستمک بغدادده در . یا خود فلانه وار بونی سولیه اعتبار
 بولور سین کبی مضار کورک . و طلبه علمدن اولان شخص
 سن مجتهد اولور سین . و سر مذ هب اولور سین بویله حرکت ایله کبی .
 بعض تنبیهلر مشاهد . و یا خود درویشانن ایسه عرشه عروج
 و در لودر لوانوار مشاهده و سن رتبه اجتهاده کلکک . و مجتهد
 طریقیسین دیوشیطان و سوسه سیله بوداعیه لره دوشمک .
 و خدام بادشا هیدن اولوب اندرون اغواشدن ایکن کند و
 کلکاراغا کورک . و زعما و قوجی باشیلردن اولوب وزیر
 اولش مشاهده ایلمک کبی مضار لره رؤیای همت و رؤیای وهمی
 دیر لر . و دخی سودوی اولان شخک سیاه و مظلم . و دموینک
 قرمزجی . و صفروینک صاری . و بغینک بیاض کورمه سنک
 اعتباری و لیوب بوندر جمله اضغاث و احلامدن معدود دره و دخی
 بهار و فزانده کوریلان رؤیایه اعتبار یوقدره . زیرا اول وقتلرده
 طبیعت اختلاف و اختلال اوزره دره . فاقا بالاده بغداد اولش

اقسام آن اولیاں رؤیای صالحہ ساکب جزو نبوت دره و اوج قسمه
 منقسم دره برمی اولدر که بغیره حاجت دکله رعینی کوریلور. بو حال
 بعض ناسده واقع اولور. واعضال طبیعت تسمیه ایدر لر. وستلا
 طریقتده هزار واقع اولور. حضرت ابراهیم علی نبینا وعلیه الصلوٰه
 والسلام. جناب لیلک حضرت ذبیح الله یعنی اسمعیل علیه السلام
 جناب لیلینی ذبیح رؤیای کبی. وایکجه نوعی بعض تعبیر و تامله محتاجه
 حضرت یوسف علی نبینا وعلیه السلام حضرت لیلک رؤیای کبی
 کبی. وایکجه نوعی تمام تامله محتاجه دره عزیز مضرک کوریلور رؤیای
 وزندانیه ایکی شخصک کوروب حضرت یوسف علیه السلامه تعبیر
 ایدر دکلمی رؤیای کبی. و بودا قاتک رؤیای صالحه میدر. ووستلا
 شیطانیه واضغاث و احلامیدر فرق اولنسی ایکن معبرک وجدانته
 ظهور ایدن حالت ایلده دره. لکن بو تعبیر ایدر استادون اخذ و نفس
 مرشد ایلده اولور. کند و کند ویه تعبیر نامه و کتاب ایلده اولور شیلدر دکله
 وریا بین و فلاسفه و براهمه و بونلر امثالی ارباب ریاضاتک دکله
 رؤیای لری اولور که واقعه مطابق اولور. و امور خلقدن و بعض حوادث
 کونیته دن خبر ویر دکلمی عینی ظهور ایدر. و تزکیه نفس و قوه مزاج
 ایلده کشف صورتن بعض مغیباتن شیلدر مشاهده ایدر لر. لکن
 بونلر استدراج مقوله سنددر. یعنی مؤمنینک رؤیای سبب فوز
 و فلاح و قرب حق. و بونلرک کبی بادی ووری حق. و سبب خذلاندر.

نفوذ یافته من ذلک • و در بعضی عوام ناسه اغدای شیطانیه و
 بزل صورتند سبیلر واقع اولور که حدی اولمیان ربه لوده کند و
 کوروب غرور ایله هزار بلایه او غرار • مثلا مشا هر کبار اهل القهدن
 بر ذات شریف کند و تک النی او بوب حضورنده طورر • و حراجه
 عروج ایدر • و ملائکه کرام کند و یه سجده ایدر • بونله هب رؤیای
 وهمی مقوله سندندر • منقولدر که بر ذات کورر مشکه بهر کچه
 کند و بی ملائکه کرام کلوب بر براق ایله حراجه کتوردر • و عرش
 و فرش و جنت و جهنمی جمله کوسرر لر ایش • بونی بر ذاته نقل
 ایله کور اولذات براق کلوب سنی آسمانه کتور دکده بر کته اغوذ
 بایته من شیطان الکریم دی دیو امر ایشدر • شخص مذکور
 بو واقعه شیطانی میدر دیو منفعل اولمش • اندر دخی شیطانی
 اولوق لازم دکل • ککن استقاده ایلمه تک ضرری ندر بر کته استقاده
 ایله دیو جبر ایشدر • شخص مذکور نصیح عزیزنی قبول ایدوب ینه براقه
 رکوب ایله سدره منتباه و صولنده خاطرینه کلوب بر کته استقاده
 ایلمه کده کورر که خانه سی جوارنوم بر مزبله و بر کارین کذر کا هی وار ایش
 کند و سی اول محله قعود ایش • فی الحقیقه بو یه توئیات شیطانیه
 ایله واقعات جوق اولور • بونلرک تمیزی ابحق بیرو مرشد عنایتنه
 منوطدر • و بر انواع مناماتی فرق ایلمک تعبیر نامه وفق تعبیری
 بلک ایله اولیوب حق و باطل تمیز وجدانی بر حالتدر •

و طریق نقیبندیده طرق سائر که این ویلوهان ساکک خلاف نوحیت
 و مغایر طریقت و ضمنی ظهور ایدر ایسه انی رویت و ترقی
 و تدنیسنی مشاهده ایدر. و دخی ساکک حق اولان اینجی کند و
 حالنی کورر تا رتبه کماله رسیده اولدقجه اخوک حالنی و افاق
 و حوادنی مشاهده ایدر. **تعبیر منام** بوقیق نقبیر
 بر در یایی نه بایاندر که بور سائله مختصره نک بیانه تجلی یوقدره
 لکن در یادن بر قطره منقلو ساکک حقه لازم اولان مرتبه بیانه
 شروع اولندی. ای طالب حق ارشدک الله معبودک اولسونکه
 بو تعبیر مشاهده بر قاج فائده واردور. یعنی ساکک هر مقادیر
 کند و ترقی و تنزلی. و علو و سفلی. و حق و باطلی. و وجود و شوق
 حالتنی. و صفات بشری. و سببی. و ملکی. و شیطان. و الهامیدن
 قنقی منزله اولدیغنی بیلوب مقتضای حاله کورر حرکت ایدر.
 اولسا ساکک صفات خاکی مرور انا سنده یعنی مقام نفسده
 معناده جامور یو محلدردن. و بولانق صور. و مظلم یرک و جمیع
 موقعلر. و ویران شهر. و خواب خانه. و بست و بلند. جایکا بلر.
 و اینجه یوللردن عبور ایدر. و مهیب صورت اشخاص ایله جنک
 و غوغایتمک. و یوکسک طاغردن آتمق. و بونک انسانی
 محظوف واقع لک کورر. و هر صفات که کند و یہ صفت غالب اولمشدر
 انی مشاهده ایدر. مثلا حوص و طمع غالب اولورسه قارنجیه و قورد
 و فاره

وحشت و فتنه غالب ایسه آیو و خزیر • و عداوت غالب ایسه
 یلان و عقرب • و بخل غالب ایسه کلب • و کبر و عداوت غالب
 ایسه ارسلان و قیلان • و نفسانیت و شهوت غالب ایسه
 خوس • و غضب غالب ایسه بارس که کلبک بر نوعیدر •
 و بهیمیت یعنی اکل و شرب • و نوم و راحت غالب ایسه قیون
 و تجلات و لباس فاخوهیه ابتلا غالب ایسه طاوس • و حیل
 و خدعه غالب ایسه تلمو • و سقار • و طدشان • و هزل و مذاق
 و مضحکک غالب ایسه میمون و شبک مشاهد ایدر • و اگر کورد
 حیوانات کنه ویه مستط اولور ایسه بو صفتلر کنه و ده غالب
 اولس • و بولدی هلاک ایدر کورد ایسه بو صفتلر دن کج اولور •
 ایکنجی مرتبه صفات هدایتدر • و مقام دلدر • سبزه زار • و چشمه
 و حوضلر • و باغچه • و عالی قصرلر • و اب صافی • و جواهر نفیسه •
 و کولک • و ماه • و آسمان • مشاهد ایدر • بونلر جمله دکن صفاتدر •
 و کجی مرتبه رتبه روحدر • انوار بی نهایت • و نامشای عوالم سیر ایدر •
 و آسمانه عروج • و بی کیفیت • و بی رنگ محلقدر • و بی جسمانیت غرایب •
 و تجلای روحانیت تماشا ایدر • بونلرک جمله سی روحک نمایشلر •
 و در کجی مرتبه اشدر • شمعلر • و شعدر • بر قلدر • و یلدرم • و سوز
 کورد • بونلرک دخی عبور ایلد کده • شجی مرتبه ده مشاهد افلاک •
 و بر آسمانن بر آسمانه عروج • و چوخ فلک ایلد دور ایدر • و ستاره

و ماه کورر • بوندن دخی مرد و رایدوب التسخی مرتبه و وصولنده
 مطالعه ملکوت • و مشاهده ملائکه و استماع آوازها تفت •
 و معاینه بهشت • و دوزخ • و رؤیت عرش و کرسی مظهر اولور •
 و بمقامله بعضی اشیا دخی مشاهده ایدر که قیاس علیه تقسیم
 اول نماز • و جمله سنگ افاده و تعبیری امر محالدر • زیرا هر شخصک
 حاله و مقامه کوره واقع اولور • مثلاً باغ و بستان کورر •
 میوه لری خام • بنور طاعات و سلوکنده قصوری اولغه دلالت
 ایدر • و طیران ایدر • ککن بر بار یک یولدن مرد و رایدور • سلوکنده
 نقص و ضعف اعتقاد و دیدر • و اگر کندر کاهی بوز غلبه
 کور رایسه برودت قلب • و قوت محبت و عشقه والدرد • و اگر
 بحر صاف • و دریای عمیق مشاهده ایدر رایسه قلب صاف ساکنه •
 و سلاح و آلات کور رایسه قوت ساکندر • و صاغ جانبندن بزانه
 ویریلور رایسه سعادت • و حصول جانبندن ویریلور رایسه شقاوت
 دلالت ایدر • و درستی بوزوب جقار لر رایسه عیا و البرته تعالی
 مردود و طریقت اولغه دلالت ایدر • و آخر پوست الباس ایدر رایسه
 طریق اخوند فیضیاب اولور • و یا خود آخر مردود استفاضه
 ایدر • و اگر سلطان کور رایسه روحدر • و اگر آفتاب و ماه تاب
 کور رایسه نور روح • و نور قلبدر • و اگر ثوابت و ستاره کور رایسه
 انوار طاعتدر • و اگر آسمان بی ستاره کور رایسه صفای قلبدر •

و اگر اسب کور و ب سوار اولور ایسه دولت ساکب و مطیه و
 نقد که اگر راکب و حاکم اولمش اولور و اگر دوه کوره واکا
 راکب اوله همت حضرت پیردر و اگر علما کور ایسه امر ظاهرده
 قوتنه و اگر درویشان کور ایسه امر مضاده قدرته دلالت
 ایدر و اگر کند و بی شبان اولمش کور ایسه رتبه ارشاده
 رسیده اولماسنه دلالت ایدر و اگر کند و بی اولمش و یا خود
 سر برین اولمش کور ایسه رتبه فنایه وصولنه دلالت ایدر
 و اگر هفت آسمان تحفه بر بجز عظیم مشا به ایده که کنند و
 ماهی اولوب اول بکرده شنا در تک ایله بحر رحمت آیدر
 و بیورر لکه بر ساکب کور که سینه سی وزره هفت قدمه اولور
 هر قدمه در برنی و برولی و بر ملک اوله اقتضای مشرب
 و رتبه سی کنده بر مقام تعیین اولند یعنی مشا به ایتمکدر
 و بولک امثالی واقعات تغییر اقتضایتمز و دخی بر عالم مشا
 ایدر که کایله مزین و منقش و غایت مرتبه خوشطرح که قابل
 تعریف دکلدرد و کمال مهابت اوزره در بو مقوله مقامی
 ولایت صغری ایله تغییر ایدر و دخی خفی بیوریه که ساکب
 کور دوکی واقعات مقاماتنه و اختلاف اشخاصه تطبیق ایله
 بقیر اولور یعنی برواقعی بر شخص بر قاج دفعه کور و هر
 دفعه سنده مقتضای حالنه نظر بشقه تغییر اولور مثلا بر ساکب

آتش کور سه گاه صفت غضب • و آتش نبردن مرورینه دلالت
 ایدر • و گاه آتش عشق و شوق طلب ایدر تغییر اول نور • و گاه غلبه
 صفت شیطنت ایدر تاویل قنور • و گاه آتش قبس بدایت
 و گاه آتش قدر و غضب جناب احدیت • و گاه مشا پده ایدر تغییر
 اول نور • مشهور در که ابن سیرینه اوج شخص عالم مضاده کند و برین
 اذان او قور کور و کلینتی تقریر ایدر کلر نده • برینه حج • و برینه سرقه •
 و برینه سواد حال ایدر تغییر ایتسکر • بو معنادن سوال اولی غده
 هر برینک مقام و حالی اقتضاسنه تطبیق ایدر تغییر اول نور دیو
 بیور مسکر • و الحاصل اطفال طریقت بدایت حال نده بویله
 غدای روحانی ایدر برور شیافته اولور لر • بو اجلدن بر حال
 شیخ و مر سده الله احتیاج در کار در که ساکک مناماتنی کند و
 عرض ایدر ب نوجهله تغییر اقتضای ایدر ایسه اویله تغییر اولی غده •
 رکن اعظم طریقت مر سده در • و احتیاجی ضرورتی ایدر که فنا
 فی الله رتبه سنه ایصال ایدر اولوقت جمله قیود ایدر رها و آزار او
 اولور • و اصل سلوک دخی بودر • و الله الهادی الی طریق استوی
 بو دخی معلوم اولد که ساکک حالی ایدر خالی دکله • بو تقدیر
 کور و یکی معنادخی ایدر خالی اولماز • یا تره سیبات و تنذیرات
 و یا خود تبشیرات • اگر کور و یکی معناد تره سیبات قبیلندن ایسه
 استغفار ایدر اشتغال ایدر • و اگر تبشیرات نوعندن ایسه شکریند

قیام اییه • و بوافاده فرشیخ اولمه یعنی حاله کوره در • والسلام
 علی من تبع الهدی •

فصل اول از رکن چهارم در بیان مشاهدات و کاشفات

قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اجتمعوا بطونکم و دعوا لخص
 و عروا اجسادکم و قصروا الامل و اطمننوا کباکم و دعوا الدنیا
 لغتکم ترون الله بقلوبکم حضرت فواجه غالبان بوجه رب رفیع
 مراد حضرت پیغمبری بوکونه دیوبیور لکه انوار انوار اسما و صفات
 الهی ایله ظاهر و باطن مالامل اولوب انوار وجود الهی بی بصر
 بصیرت اولمه کور لکه شهود و مشاهده دیر لکه • بونک طریق با لاه
 مسطور حدیث شریفک مفاسیده تحقق در • ابوالعباس
 ابن عطاء بوایت شریفک تفسیرنده بوکونه حقیقت پیر اولور لکه
 قوله تعالی ان اتذین قالوا ربنا الله امی بالمجاهده ثم استقاموا
 امی هللی بسط المأبده ار باب حقیقت مشاهده فی یکی قسمه تقسیم
 لیر لکه • بر قسمی صحو و صححه یقیندر • و بر قسمی غلبه فرط مجذون جذب
 و استراقدر • شغف محبت بر درجه رسیده اولور که جمله موجودات
 عین محبوب اولوب محبوبدن غیری قطعاً بر شئی مشهود اولماز •
 محمّد وسیع • رضی عنه مولاه ابیدیع جناب لری بیور لکه • مارایت شیئا
 الا وایت الله فیه کبار اهل التلمک اتارایت الله بعده و قبله
 کلامدی مشهور و منواتر در • و بونک صحو و صححه قییدر • حضرت شیخ شبل

قدس سره العالی حضرت تلمی بیور ربکه مارایت شیئا قطا الا الله
 بو تجلیات محبت بر درجه یہ رسیده اولور که محب محبوب دن غیر
 بر شئی کور فر. بو کتلی محبت ایله اولور. و بو حال محو و سکر و جذبیه
 اقر بدر. بلکه عین سکر و استغراق قدر. منقوله که زمان ایله بر مختصر
 فرز ندیده بر ایل الله دن بر ذاکت زیارت شریفه لرینه وار مش
 حضور عالی لرنه بر طبق غسل مصتقا طور رش دست شریفی
 بوس ایوب صبی مزبور دخی بوس ایله که کوزی غسله دوش اولور
 دیر دوز اولمش. عزیز حضرت تلمی طفل مذکور دن اولور عظیم اسمک
 نذر دیو سوال بیور د قدر نه بالدر دیو جواب دیر. اولده نک اسمی
 نذر دیو سوال بیور د قدر نه بالدر دیو جوابی دیر. و درسل و قور
 و خواجه کیمدر. و تفتی محله دن اولور سین دیو سوال ایله کلر نده
 بال او قورم. و خواجه م بالدر. و بال محله سندن اولور هم دیو جواب
 دیروب. خلاصه کلام الی یوم القیام. سوال اولنسه بالدر غیر
 بلدیکی و کور دیکی و جوابی اولدیغی تحقیق ایله که عزیز حضرت تلمی طفل
 مزبورک بو اخلاق و روسندن و استغراق دن خوشنوب بدرینه
 خطاب ایله بو محصولک صفت غالبه سی مجتده استراق و استلا کدر
 و بو علایم کالندر. بزم حجره تربیتمزه توذیع ایلسه کز جناب حقدن
 امیدور که ار باب کالدر بردات عظیم القدر اوله دیو بیور و ب
 تربیتی ایله مستقول اولمش. فی الحقیقه بیور و قلدی کبی اولمش.

رجعتنا الی المقصود. ارباب شهودک حالی حوادث کونیون
 بزحاونیه دوچار اولدیر. بصیرت اول کار کوروب اول
 اندر بصیرتدی حضرت کار ساز کرد کار کورر. ارباب استدک
 اشدون مؤثره و مؤثر دن اثره انتقال و یستلدی دیکرور.
 تقریر اولان کبی دکدر. طریق ارباب جذب مجتهد بو طریق مجاهد
 طفک حالی کین. من اجبت شیئا لایطاع غیره. و من عرف شیئا
 لایهارب غیره. هر کیمکه بر شینه شد تله محبت ایله جمله اشیا بهر حال
 نظر اعتبار ایله منظوری اولدیغی بدیهی در. جناب پروردگار سنان
 خصوصیت عنوان حضرت بنو تینا هین لیله معراجده بو وجهله
 بیور مشدر. قال الله تبارک و تعالی ما زاع ابصر و ما طغی بو آیت
 شریفک تفسیرین مفسرین کرام حضرت قی امی من سده سوفه
 الی الله تعالی عزوجل ایله تفسیر ایت مشدر. هر کیم چشم سترنی
 مجاهد ایله شهواتدن او یوده جناب حق سبحانه و تعالی مشاهده ده
 چشم سترنی کده ایدر. یعنی هر کیم باش کوزینی حوادن یومه مسایده
 قب کوزی آچیلور. جناب پروردگار قل للمؤمنین یغضوا من ابصارهم
 بیور مشدر. بو آیت شریفک تفسیرنده سهیل بن عبدالله ستری
 حضرت تدی بیورلرکه من غمض بصره عن الله طرفه عین لایسته ایله
 طول عمره یعنی بر شخص کوزی یوموب آنچه جناب حق غافل اولد
 مده عمرین هدایت بولماز. بو مقامک تحقیق محتاج تفصیلده. کلمت

محکم تَحْتَلِي بِوَقْدِهِ اهل مشاهده عند تنج زمان مشاهده و معاینه
 نمودن عداید و ب باقی زمانی نمودن صیانت کرد. **ابو یزید بسطامی**
 روح الله روحه التامی حضرت آمدن سن شریفی سنی سوال ایله کلمه
 دورت یا شنیدیم بیور مکر. احباب تکرار سوال ایله یا شیخ
 سنگ شکیمش یتمش ایکن دورت یا شنیدیم دیو بیور مکرک
 معناسی ندر دید کلر نین حجاب سوادن رها بولوب ربه اعینه شهوده
 وصوله دورت سنه اولدی. بونی نمودن معدود این رم دیو جواب
 ویز مشر **بیت** کبر بر آری کیفس بانام او. بهتر از صد ساله طاعت
 غیر او. حضور ایله بر نفس حقی ذکر ایتمک غفلت ایله یوز سیل
 طاعت ایلمدن یکدر. بو شهود ایله حضور ایله یقین ذکر دور. مثلا
 آسمانه نظر ایلمسه مظهر اولدی یعنی عظیم اسمنی شاهد وایدرد. دور یا نه نظر
 ایتمسه مظهر اولدی یعنی واسع اسمنی شاهد وایدرد. و جویبار چشمه ساز
 و آب خوشکواره ناظر اولسه حی اسم شریفی شاهد وایدرد. آتشه نظر
 ایلمسه قابض اسم شریفی. و آن کورسه جامع اسم شریفی. و غلام
 بردات مشهودی اولسه علیم اسم شریفی. و اطباء دن بردات کورسه
 شافی اسم شریفی. و کفار دن برینی کورسه. و پایاس و رها بین کور
 مضل اسم شریفی شاهد وایدرد. و ظلمه دن برینی کورسه جبار
 و قهار. و جلا کورسه کمیت اسم شریفی شاهد وایدرد. خلاصه
 کلام اشیا سازده و خفی بو کایاس اولسه رقی موجودات دن برینی

یو قدر که مظهر اسماء الهیة اولیة • بنا علی ذلک اصحاب مشاهده
 بہر شے تک مظهر اولدوغنی اسم شریفی مشاهده بیورر • و مکان شے تک
 دخی مراتبی وارور • اولاً کشف قبور اولور • قبور وہ اولاً موتانک
 مستقیم و مغرب اولاندرینی کشف ایدر • ایکنجی رتبه وہ کشف صدور
 اولور • یعنی ہر یکم ایلمہ اصحبت اولور ایسہ انک تر ضمیر نہ محرم
 و واقف اولور • اولہ حبشی رتبه کشف الواحد • یعنی الواح آسمانی
 کند و یہ منکشف اولوب ستر قضا و قدرہ اکاہ اولور • و دخی
 دیگر مکان شے عوالمک حد و نہایتی یوقدر • خفی بیور طبع کہ بو مکان شے
 و اولیہ نائل • و بو کنج بی کرانہ و اصل اولہ تک طریق بیور کہ بالہ
 بالہ فعات تحریر اولند یعنی اوزرہ آداب شریعت غزالی کا ہی حقما
 بعد الاچا سرائط لازمہ سیدہ • و مسایخ حضرت انک تعلیم علی جملہ
 آئینہ قبلہ مصقلہ لا الہ الا اللہ ایلمہ جلا و یروپ حرارت ذکر تمام
 و جوومی استیلا ایلدکن صکرہ استراق و کیفیت معهودہ ظاہرہ
 قبلہ مشوقہ اولور بدایت حالہ اولاً برق کبی بر نور لامع سریع السیر
 ظہور ایدوب آن غیر منقسمہ زائل اولور • بر مدت بونج اوزرہ
 کجوب بحدہ شمع و مشعل کبی انوار مشاهده ایدر • بحدہ خودہ
 کو اکب کبی • و بحدہ کوکب درتبی • و بحدہ ہلال • و بحدہ ماہ تابان
 و بحدہ افتاب رخشان کبی انوار ظہور ایدر • بحدہ روز کبی تمام
 منور اولوب ارواحہ کور سور • بوندن صکرہ احوال و کیفیت

وکیندن مجرّه • ورنک و لوندن عاری • نور مطلق تعبیر و نور
 بر نور ظهور ایدر • و بعضا واقع اولور که و رای حجاب قلب و روحه
 قبک صفاسی مرتبه انوار الهیه عکس انداز ظهور اولور • چنانچه
 حضرت خلیل تنه علیه صلوات الالهه جنابک شان شریفنده نازل
 اولان فما جن علیه اللیل رای کوکباً قال ہذا ربی فلما اقل
 قال لا احب الا قیلین • ایت شریفک تا وینده اصحاب تاویل
 بیورر که اول نور شهود مراتب قلب غایبندہ نور خود کوکب
 کبی ظهور ایدوب اکا التفات بیوریدیلر • بعد ازین ما یتاب کبی
 و بعد ازین افتاب کبی ظهور ایدوب اکا و فی التفات بیوریدیلر •
 انی و جہت و جہی للذی فطر السموات و الارض و یوب و جہ خاص
 الہی یہ متوجہ اولدیلر • چونکہ بو انوارک نیا تنه اولان نور ذات
 الہی مشاہدہ اولنه • دلہ بردوق وجدان • و صفای روحانی
 ظهور ایدر کہ تعبیر و تقریر ایدہ تعظیم او نور مقالاتن و کدر •
 و بر و جملہ عبارہ و تعبیرہ صفاز • و حضرات یارانہ خفی اولیب کہ
 بو مشاہدہ و مکاشفہ امر ذوقیدر • کن حسب الامکان بو جملہ
تفصیل اولنه بیورر کہ قال الله تعالی فما کشفنا عنک غطاءک
فبصر ایوم حدید • حقیقت مکاشفہ نک روشن تعریفی جملہ
 اشیاک حقیقی ساکھ منکشف اولمقدرد • بو عالم جسده اولان
 موجودات خارجی حواس خمسہ ظاہرہ ایدنه کونه محسوس مشہود

اولور ایسه چشم ظاهر ایله مبصر و مرئی اولمیان روحانیات
 چشم بصیرت . و حواس خمسہ باطنه ایله اولیه محسوس و مبصر و مرئی
 اولور . حواس خمسہ باطنه دن مراد . قلب . و روح . و سر . و خفی .
 و اخفی . بوندک که حکمی تمام جاری اوله عالم روحانی بوندک ایله
 درک و منظور اولور . ساکک مجذوب جذبہ ارادیه ایله اسفل
 السافلین طبیعتدن اعلائی علیتین سریقته قدم قویه . و جاده
 طریقتہ قانون مجاهده و ریاضت و بدرقه هدایتہ متابعت ایله
 عازم کعبه محبوب حقیقی اوله قده عبید ایله رب بیتده اولان
 بتمش بیک حجاب که نصفی نورانی . و نصفی ظلمایندر . بوندک
 سر جمله مرورایدوب و اصل حقیقت اولور . حجب ظلمانی کسایف
 نف نیرور . و حجب نورانی کشف و کراماتدر . بو کشف و کراماتدن
 و مقایله دن یک بیک مرورایدوب جمله سی تمام اولمده قجه و اصل
 حق اولوق محالدر . و بو کشف و کرامات مقتضای حاله کوره
 ظهورایدور . یعنی جسمه مناسب اولان مقاده کشف نظری ظهور
 ایدور . دین عقلک انک فندن ناشی صفاسی قدر کشف نظر
 ظهورایدور . و بو کشف نظری یہ چندان اعتبار یوقدر . زیرا
 هر نه که منظور اوله اول جمله قده مناده اولوق اولماز . و حکما در فلاسفه
 اکثر بو مقاده وادی خذلانده قالمشدر . بو کشف نظری رتبه
 رسیده اولوب معقولات و محسوسات کشفی حجابی طی ایله کندن صکره

کشف دل شهودی ظهور ایدر • بوکا کشف ستر الهامی و خفی دیر
 بو مقاده روحانی و جسمانی ماسوا منکشف اولور • بوذن صکره
 کشف روحانی ظهور ایدر • بو مقاده جنت و جهنم و ملائکه
 اولور • و نامتناهی عوالم منکشف اولور • و حضرت شیخ فرسره
 حضرت تکریدن منقولدر که ساکک حقه زمین و آسمان کشف اولور
 و قیامت قائم اولمش کورینور • و جوابت اربعه سندن حجاب مرتفع
 و هضی و مضارع بر طرف اولوب جمله تک معناسی بر اولور
 بو کیفیت حیطة عقلمن خارج اولان مواد و ندر • و عقل اللهورک
 اولنماز امر و وقیدر • بو مقوله مکاشفه یه کشف روحی اطلاق اولور
 لکن چندان اعتباری یوقدر • زیرا روح مسلم و کافر ده موجوددر
 قوت مجاهدات • و کثرت ریاضات • ایله عالم ارواحه و اصل اولوقده
 بو مقوله مکاشفات و طیران هوا • و سیاحی دریا • و بو تک مسالی
 خوارق ظهور ایدر • بوندره کرامت کونیه اطلاق اولور • عند انعم
 معتبر اولوب ارباب حال عندنم بی اعتباردر • زیرا اهل الله حضرت
 مخصوص اولان حالاتدن دکله • بوندره صکره کشف خفی ظهور
 ایدر • اربابی عندنده بو تک اعتبار تامقی واردر • زیرا بور روح خفی
 ابحق عشاق الهیه یه مخصوصدر • و بو کیفیتک ظهورنده ریاضات
 و مجاهداتک مدخلی اولیوب ابحق مواهب الهیه دن و بهی بر عنایت
 مخصوصدر • و خفی بویرلمیه که قلب عالم ملک و ملکوت بیتده واسطه

یعنی عالم جسمانی و روحانی بیننده اولوب روح و عقلمدن استقامت
 و بندنه افاضه ایدر. و سر اول ایله روح بینند واسطه اولوب
 روحدن اخذ و استفاضه و قلبه افاضه ایدر. و ختمی روح ایله
 صفات بیننده واسطه اولوب عالم صفاتدن استفاضه
 و روحه افاضه ایدر. و بونورک عکس عالم روحانی به رسیده
 اولور. و بوسردند رختقوا باخلاق اته مفهوم شریفی اوزره
 بوکا کشف صفاتی تسمیه ایدر لر. اگر صفت علمیه ایله تجلی و کشف
 ظهور ایدر. و بو علم ایله عالم اولور ایسه عالم علم لدنی دیر لر.
 و اگر صفت سمع ایله کشف اولور ایسه استماع کلام حقیقی ایدر.
 و اگر صفت بصر ایله کشف اولور ایسه رؤیت و مشاهدات
 ظهور ایدر. و اگر صفت جلالی ایله تجلی و کشف ظهور ایدر ایسه
 فنا حقیقی ظهور ایدر. و اگر صفات حی و قیوم ایله تجلی جمال
 ظهور ایدر ایسه بقای حقیقی ظهور ایدر. باقی صفات الهیه بوکا
 و تاس اولنه. اما تجلی ذاتی الهی بر مقام علایدر که بوگونه صفت
 و بو مقام جلیله وصول ممکن و قوعی محالدر. یعنی امکان ذاتیسی
 اولوب وجودی ناموجوددر. زیرا اگر امکان ذاتیسی اولسه
 حضرت موسی علی نبینا و علیه الصلوٰة و السلام جنابلدی. ربّ ارنی
 انظر ایلک بیور مزایدی که طلب المحال عن الابیاء محال. و قوعی
 محال اولسه لن ترانی بیور مزایدی. بر غریب هر در که ینه تجلی

جلالتیه صفاتیہ ظهور ایلدی • ککن ذاتیدن ممنوع اولدیله •
 و دخی بعض حقیقت دیرر که انظر ایک دیو بیورد قلندرم
 مقتضای ربوبیت بونی اقتضای ایتدی • و الحاصل تجلی ذاتی
 بو عالمده محالدر • زیرا حضرت موسی کبی اولوالعزم بر بنی دیشنه
 لن ترانی بیوریلوب تجلی جلالتی صفاتی ظهور ایلد که سائر
 ذواته تجلی ذاتی ظهوری محالدر • و مذهب حق بودر • کما قال الله
 قلنا تجلی ربه للجبیل جمله دکا و خر موسی صغیرا بو تجلی
 تجلی صفاتی جلالتی تعبیر اولنور • تجلای ذوات صرف که اوله
 جمله موجوداتدن هیچ افریده قالماز • نه ملک و فلک و نه بهشت
 و دوزخ • و نه عرش و کرسن قلوب سر جمله محو و منسک
 اولور • همان باقی قانور الله • و خفی اوینه که لسان قوم واصطلاح
 صوفیه ده تجلی ظهورات صفات او هیشدن عبارتدر • چون
 ایتنه قلب ساکک بالاده تفصیل اولدیغی اوزره زنگار او صاف
 بشریه و طبیعتدن صاف و ساده اولد • صفاتی مرتبه کند و هم
 انوار روحانیه و لمعات صفات الهیه ظهور ایلدر • و روح دخی
 تجلی ایلدر • بعضا اولور که ذات روحه صفات روح • و ذات
 روح قلبه تجلی ایلدر • بو مقامده ساکک غایت مضطر اولور •
 زیرا ساککه تجلی اکنه نشه سین و یروب اولد طین ایلر عیاد ایلد
 اگر مرشدی اولان ذات شریف صاحب قدرت و تصرف بر ذات

مکمل و نور ایسه او ورطه عظیمه ساکنی خلاص ایدر • و الا مرندی
 بر او صاف ایدر موصوف و کل ایسه بیچاره ساکن اول حالده
 قلوب حانی یان اولور • و بر مشکله و و چار اولور که حلی محالدر •
 و تجلی روحانی ایدر تجلی ربانینک بیند فرقی اولدر که • اگر تجلی
 روحانی ایسه انار حدوث غالب اولوب قوه فنا اولماز • اگر چه
 وقت ظهورنده صفات بشری بی ازاله ایدر • ککن اول تجلی و راه
 حجابده ستواری اولدقه ینه صفات بشریه معاودت ایدر • و نفسک
 مکر و حلیه و عجب و کبری زباده اولور • و تجلی صفاتی الهیه
 بوآفت و محافت یوقدر • زیرا تجلی الهی خراب ساز اطوار نفساندر
 جبار الحق و شرف الباطل مقتضاسی وزره صفات باطله یی افنا
 ایدر • و تجلی روحانینک بر علامتی وضعی بودر که ذوق معرفت
 ویرمز • و عجز و نقصان • و خوف و نیاز اولماز • تجلی الهی ظهورنده
 تمام بودر ک خلاصی واقع اولور • جمله وار قلندر یوقلغه مبدل اولور •
 و محو و سکر ظهور ایدر • و کسب ایدر یکی حالت باقی قالدور • و درو طلب
 و بیقرار تی و انما تر ایدر اولور • خفی بیورلیه که تجلیات الهیه بر قاج
 قسمه منقسمدر • بالاده من حیث البروز تقسیم اولنوب بو محله وضعی
 من حیث الذات تقسیم اولنور • اولاً تجلی یکی قسمه منقسمدر • بری
 جمالی لطفی • و بری جلالی قدری • تجلی جلالی قدری وضعی یکی قسمه منقسمدر
 بری جلالی قدری ذاتی • و بری جلالی قدری فعلی • و صفاتی تجلی

صفاتی و ضی ایکی مشعره بر می نفسی و بر می معنوی نفسی واحدی
 و معنوی علم و قدرت و سماع و بصر کبری و بوجهای الهی بر بندید
 ظهور را یله کده اناری بوجهه معلوم اولور که اگر تجلای جلالی قدرتی
 صفاتی بر بندید به تجلی اولسه فنا لازم کلور و محمولوازم بشریت
 و انسانی و اصحلال رسوم جسمانی اقتضاییدر و بر غیرت ظهور
 ایدر که غیر بر وجهه قوماز و انینینیدن خلاص اولور و اگر
 تجلی جمالی لطفی صفاتی متجلی اولسه تجلی ایدیکی شخصی کسده و
 آلوب محو و مستلک ایدر ککن برورده لطف ایدر مثلا نور سماع
 آفتاب سایه بی آلوب محو ایدر آتا بر نور ایدر برور سیافه ایدر و
 بر وجود نورانی بخش ایدر و تجلای لطفی جمالی ذاتی رسالت پناه
 صلوات الله تعالی علیه و سلم افند فر حضرت تقرینه الیه مبارکه معراجده
 واقع اولندر و بخاری و سلمه احادیث صحیحیه ایدر ناستدر
 و اجتنی ذات حضرت نبوت پناهی مخصوص اولندر و بود دولت
 دیدار هیچ فزوده وقوع بولق محالدر آنچه دیدان چشم تا زاغ بصر
 دیدن غیر نیار و در نظر او که جناب حبیب خداه عیله افضل التحایا
 افند فرک مشهود با صره نبوتی اولدی بر فردک دیدن سنگ خیالنه
 کلامشدر و اول حوته بر کسنه نائل اولامشدر فنا فی الله حقیقی
 و بقا بالله حقیقی ذات رسالتینا میلرند واقع اولوب شان
 شریفدرن ات الدین یا یعونک انما یا یعون الله ظهور ایدر

و بابت مرحومه دن اول دو تله نائل اولند جمله خوشه حسین فرمن
 بنو تدر . و اول محیط اعظم دن بر قطره یه . و اول افتاب دن بر درت
 نائل اولند دور . و اصل اصول دولت فطره حضرت بنو تدر .
 و تله مبارکه معراجده ظهور ایدن بجلائی ذاتیه بجایته . و کیفیت
 رویت بنویته ذاتنح زبان قیل و قال . و بلکه سان جان ایله
 تفهیم و تفهم اولنور حالاتدن اولمد یغدن بسقه بو مختصر عجز انک
 هیچ محلی اولمیوب ایحق حسب لاقضایه بو قدرجه ضروری تحسیر
 اولندی . زیاده تفصیل محققین کرام . و محدثین عظام . حضرت انک
 تحقیقات و تحریرنه نظر ایدن ندستیق اولنه . و تجلی قدرتی صفاتی
 جبل طوره حضرت موسی علی نبینا و علیه الصلوٰه افند مزه عقیب
 لن ترانی دوه واقع اولدی یعنی کبیر . و اصحاب تاویل حضراتی بوایت
 سرنیک تفهیمدن فلما تجلی ربه للجبل ای کجیل وجود موسی علیه
 جعله دگا دیو شرح ایتمک دور . و الحاصل یوما جوی دخی اصحاب تفهیم
 و توجیه و ارباب تاویل حضرت انک تحقیقاتدینه نظر اولنوب حسب
 الامکان حل مشکل اولنه . اسرار غامضه دن بر ستر عظیم اولوب
 بونک دخی تحقیقی بو رساله مختصره به کجایس بدیر اولمیه جع
 ظاهرا یسه دخی حسب الضروره اقصایه تمکله بو قدرجه بیانله اکتفا
 اولندی . و بو بجلائی جلالی صفاتی اکر برده بجلائی جمال و راستدن
 ظهور ایتمه جمله ماسوائی احواق و نا بود ایدر ایدی . و بو بوک بخاری و مسلم

مصر صدر • وحقنی اولیه که ظهور تجلی نورندن بر ذوق معنوی حاصل
 اولور • و بعد الصبح برورد و جدانی • و سرور بی پایان ظهور ایدر که
 بغیر و تقریر اول نور حالاتدن دکدر • و اگر تجلی صورتی ظهور
 ایدر سه مشاهده شاهد معنایه و صوکل و راستنده بر ذوق شوق
 رویت وصال حاصل اولور که بغیره کلمه • و تجلی صفات ذاتی در
 جبروتی ظهورندن بی نهایت و بیفایت و هیبت و هیبت ظهور ایدر •
 و تجلی صفات کبریا و عظیم وحی و قیوم ظهور ایدر سه بهر حال فنا و بقا
 فیضان ایدر • و اگر مجرد صفت کبریا و عظیم متجلی اولسه کمال صوت
 تجلیندن متجلی اولان محو و مضمحل اولوب فنا و عدمه قدم نهاد
 اولور • و تجلی ذاتی محض تام ظهورنده جمله موجوداتک ناصیه
 حائنه کل شیء باکث الا وجهه یازله قدن حکمه لمن الملک ایوم
 خطابی ذات اجل اعلا سندن ظهور ایدر وبینه الواسیتی ایدر الله الوجد
 القهار جوامی صادر اولور • مکتوباتک ظهوری سر جمله تجلی صفاتدن
 وینه عدمی تجلی ذاتدن عبارتدر • بعضی ارباب سهود حضرتانی بویله
 بیور مشهور که تجلی ایدر مشاهده و مکاشفه بیندن بر فرق و تفریق
 وارور • یعنی مشاهده تجلی ایدر و تجلیسنز وقوعی ممکندر • و عکسی محالدر •
 و اگر تجلی صفات جمالیته ایدر مشاهده ایدر • و صفات جلالتیه ایدر
 بی مشاهده واقع اولور • و مشابهن تجلیاتی مکاشفه واقع اولساز •
 و مکاشفه مشاهده و تجلیسنز واقع اولور • والله اعلم بحقیقه الحال •

وهو المرشد الى طريق الوصول .

فصل ثانی از رکن چهارم در بیان فنا و بقا

معلوم اوله که فنا و بقا سادات صوفیه کرام قدس سره اسرارهم
حضرات تک عرف واصطلاحاً حلزنده مراتب سلوک کن بر رتبه و
جلیله تک اسمیده . قطب التبان عوث الصمدان . مجیی سنت .
سیداکرلین . عیله افضل سلام . و علی سارالبینین . سلطان
اویا . برهان اصفیا . هرف تیر بلا . محبوب خدا . حضرت شاه بها .
قدتسانه با سرارهم . و متعنا الله و المسلمین بركات فیوضاتهم .
افند فرجنا بیدن کیفیت فنا و بقا سوال اوله قدہ بو جمله جواب
بیور مشکره فنا و بقا تک انواعی جو قدر . کن بوا یکی قسمه ن خارج
اولمن احتمالی یو قدر . برمی افشای وجود نفسانی ظلمانی . و بری
اقتای وجود روحانی نورانی . و بو خصوصه حدیث حضرت نبویه اشاه
صریح واکرور . كما قال صلی الله علیه و سلم ان الله تعالی یبعث فی کل
سنه نور و ظلمة . و بو حجب نورانی و ظلمتینک رفعنه فنا و یرلر .
او کیسی وجود ظلمانی نفسانیده شعور قائم مقدر . و اکیجیسی
وجود روحانی نورانی نظرندن ساقط اولوب قطعاً شعور قائم مقدر .
و بو مقامک بیان تفصیلیسی که جهام ذوقی اولوب اربابینک
معلومیدر . و لسان قال ایله تقریف اولنماز . کن حسب الامکان
تقریبی بودرجه اولور که روح ساکک ذاکر . و قلب ساجد اولوب

بو مقادیر ساکک صحتت اویدر • زیرا بو مقام رتبه حضور مع الحق
 ومع الخفدر • و ذکر روح اولدر • و اما حضوری خلقه اوله دن
 زیاده حقتله و لمسی غایبدر • یعنی اکثر حضور حق اید اولوب حسب
 الامرنا ورا خلفتله و ضعی اولور • و ذکر هر حضور بابتته اید اولوب
 ما سوادن بیستعور اولوق • و ذکر خفی تمام مستغرق و جمله کونان
 و نفسدن غافل اولوب ذاکر مذکورده محو اولمقد • اگر چه بود
 مراتب روحدن بر رتبه در • لکن بو رتبه ذکر خفا کون اولمقد خفی تسمیه
 ایدر • و بالاده حضرت پیر افند مزک بیورد قلمی کبی فنا ک انواع
 عدید سی وارور • و برقاج و جمله تقسیم اولنور • اولوا وچ درجه
 منقسمدر • بری فنای صورت • و بری فنای صفت • و بری فنای
 ذات • ایدی فنای صورت اولمقد قجه فنای صفات • و فنای صفات
 اولمقد قجه فنای ذات و وصول ممکن دکدر • و فنای ذات اولمقد قجه
 بقای قدسه وصال • و تجلای احدیته مظهریت و نیان میسر اولمقد
 بو فنای حقیقی یه فنای نبوت تسمیه ایدر • روح فضا اندر فنای
 رتبه سنه واروب بو باب و در که ار باب حقیقت نظاره مراجع
 خدا نیکر و بیوردیر • فافنوا تم افنوا تم افنوا و ابقوا با بقاء قرب
 ربی • بو فناء لسه دن عبارتدر • مشایخ طریقت • ویران حقیقت
 حضرت تک بو فناء و بقا ده اختلاف کثیره لری وارور • غایت مانی
 الباب سلاک طریقتک استعداد و مراتب کوره تطبیق بیوروب

هر قسقی رتبه دن سوال اول نور ایسه اول وجهه جواب ویر مشرودر
 مثلا قنای عوام مخالف سرعه مخالف و موافق سرعه موافقت
 و قنای زها و حظوظ دنیویة بی افنا و خصوص اخرویة بی بقا
 و قنای عتاق افتار ما سوا وجهت محبوب و ابقای محبت محبوب
 و قنای خواص غیبوت ما سوی الله و حضور مع الله و قنای
 خاص الخاص تجلای ذات احدیت ایله جمله مقامات و کسوف
 و کرامت و تجلیات صفاتیة الهیة بی افنا و ذات الوهیتی بقا
 ایتمکدر و بوباید به جناب بیدل اللهی را رحمت رحمن چه بلاست
 بیور مشرودر و قنای حقیقی که فنا اندر فنا تسمیه اول نور بورتبه در که
 فانی اولیه و غنی دخی محو و افنا ایدر و درجه غایت بودر
تحقیق حقیقی اولیه که بومقام فنا و بقا فرقیه اقدام اولوب نیمه لیر
 عیاضاً بالله تعالی بومقارده کجفها کندن الحاده دو مشرودر
 بوقنا و بقای غیب فنا و عین بقا بلوب هم ضال و هم مضل
 مشرودر یعنی فنای فنا محض ذات بشریت و بقای بی
 بقای الوهیت بیلوب کویا کند و دن کلتی خلاص و جناب حقه کلتی
 و اصل اولور اعتقاد ایتمکدر بویایسه محالدر و تمام الحاد
 و زندقه در زیرا بوقنا و بقایینه بشریت صفتی اولوب یکیمی
 دخی نساندر بو تعذیر چه بالاده فکر و نمان اعتقاد دده فساد
 عظیم واردر و اول اعتقاد عیاضاً بالله تعالی عبودیتی اسقاط ایدر

صاحب کتاب کشف محبوب بوباید بویله بیورر لکه بومسئله ده
 غلط فهم ایتد کلرندن نیجه کسه لر وادی خلافة و دشمنلر دور •
 زیرا بو صفندن کتلی انسلخ بولوب صفت افوی ایله اتصاف محالدر •
 بر حدیدی تشه وضع ایلسک تمام اتش کجه اولوب سلطان اشک
 قدر و غلبه سیله حدیدک ذاتده اولان برودت کلیتاً محو اولوب
 حدت حرارت کلور • کمن فی حد ذاته ینه حدید حدید و آتش آتشدر •
 نسطوریه و نظریه بوزهب فاسده ذاهب اولوب اعتقاد کاسیده
 کوره حضرت مریم رضی الله عنها مجاهد کتیه ایله ناسوتیندن خروج
 ایدوب فانی • و بقای لاهوتیت ایله باقی • اولدی • و حضرت عیسی
 علیه السلام و فی بو حالک نتیجه سنی بولوب حضرت مریم و حضرت
 عیسی حالت نم حاشا جناب حقله متحد • و بقای حق ایله باقی و قدیم
 اولدی و یوبو بو کاقانیم ثلاثه تسمیه ایتدیله • و ناسوت ثلاثه دیدیلر •
 اهل بدعدن بعض بد مذ هیلرک کترة مجاہد و ریاضات شاکتیه ایله
 بشریتدن خلاص اولوب اوصاف حضرت حق ایله تمام کاسه متصف
 اولورز • و بشریتدن هیچ اثر قالماز دید کلری تمام بوزهب
 و سکدر • اعادنا الله تعالی من سواد الاعتقاد • بحرمة البشی و آلہ
 الامجاد • معلوم اولد که بشریتدن کتلی انسلخ بو عالم و کل • بلکه عالم
 عقبا ده اولیه جفی مثبت بی رییدر • بو فنا تک تفصیلی اولد کجه بولور
 اسمان کواکب ایله مزین ایکن آفتاب عالمنا بظهور ایدوب وقت

اشراق اولدقه آسمان کواکبدن ارقا لیوب جمله سی محو و مضمحل
 اولور. لکن انجم آسمان حقیقته معدوم اولیب اری نور اقباب
 نابیداور. ایمدی صفات بشریه تک دخی محویت و انحلالی بوکونه
 نعم دنیا. نعم جنت کادی غننده نه رتبه کقدر اولور ایسه.
 و بر تار زلفی کمال نور اقباب عالمه کلسه اقباب محو اولور ایدی دیو
 اوصافی مصرح اولان حور جنان یا نند خویبان جهان نه کونه محو
 و بی اعتبار اولور ایسه. و نعم جنت و حور و قصور. دیدار آتی
 نوزدن نه قدر بقدر و کم نایه و بلکه معدوم درجه سنه و اصل اولور
 ایسه. و محوم و هموم دنیا عذاب دوزخه نظر آنه قدر هیچ اندر هیچ
 ایسه. و بلامی دوزخ عیاذ ابالله تعالی فراق حضرت پروردگار
 نظر آنه رتبه لاشی ایسه. مراتب فنا و بقا دخی بو انواع مذکوره به
 مستدر. یعنی هر مرتبه ده بر فنا وارور. مثل عتاقه نظر آنه محبوب
 حقیقی محبتت حبت سوا بر درجه لوده فانی اولور که رتبه عدمه
 کوارور. یوخسه فی حد ذاته معدوم اولماز. و اولوق امر محالدر.
 فنا مطلق. و بقا مطلق اعتقاد اولمنق بدعت و کمال حقیق
 و بلا هتدر. مثلا بر فقیر اولادی صفر ستنده چار سو و بازاری
 کزوب انواع شکر و سربت و کونا کون فواکه و اطعمه و سایر البسه
 فاخوه و اسب رزین لکام و خدم و احتشامی کورد کچه هر برینه
 نیجه هوس و آرزوایدوب بر مقتضای ضرورت برندن دفع آرزو

ایتمیه رک سعی یدوب و قشامن الاوقات خدمه دولت و بعد
ازین اکابر رجال سلطنتن اولور و رفته رفته رتب علیا کسب
این رک وزیر اعظم و حامل امانت کبری ولوب اعیاده و سایر ایام
رسوده دائره و رجال دولت و خدم و حشمت ایله یه اوکی چار سو
و بازار دن مروراید رکن مقده ماه آه دیو تحسیر ایلیکی شکر فروش
و کاندلی و تکه ذات سائر محله رینی کورد کده التفات ایله نظر شو یله
طور سون خاطر و خیالنه دخی کلیه چکی و کلمه یکی مستم و معتقد
ابن حق خاطر ندر اولان حفظ جاه و تحصیل رضای پادشاهدر
و اولدخی حسن اراده امور عباد الله دن عبارتدر مقده آثار نو
ایلیکی تلذذات مذکوره معدوم اولوب بلکه جمله سی پیش چشمنده
آگاه ایکن ذریجه نظر التفات ایتمیز و بصورت ایله رتبه افت
کسب ایتمیز بوقنا وزیر مشایهک ذاتمه بوصفات اولور
یوخسه اشیا می مرقومه تک معد و میتنی جهنله دکلدن فاقم و یوقیانی
کسب این ذات نریف جمله مامورات شرعیه فی اجرا ده اولور ایسه
ولی حقدره و آلا مامورات شرعیه ده تها ون و کاسل اوزره اولور
ایسه باطل و خاب و خاسر دره نفوق بالله من ذلک زمانه مرده
بعض ارباب بدع بو وجهله اعتقاداید لر که بور تبه افت کسب اولنده
تکلیف ساقط و ساک مجاهده دن آزاد اولور بو ایسه تمام سوده
اعتقاددره زیرا ساک مجاهده و تکلیف دن خلاص و نماز بلکه مجاهد

دیگنلر

و تکالیف کلفتی و ریج و مشقتی بر طرف اولوب مجاهدات تلذذات
 نوحندن اولور. مثلا بر آدم بر ذاته انتمساب ایتمه و محذومی اولان
 ذاتی کور مسه بجهده بر کون کور مسه که بر محبوبدر. و یا حکمت الهیه تعشق
 ایسه بعد زین خدمته اولد قچه کند و ده بر وجهله فنورا و یلیوب خدمت
 معسوق تمام ذوق و سئوق اولدیغی مستدر. ومع هذا اولدی خدمت
 و اول اضطراب ینه یرنده در. لکن ذوق محبت تعجب و مشقتی
 قطعاً کوشر میوب تلذذاتن معدود اولور. کذلک رتبه فنا ایله
 تحقیق اولد قده تکالیف شرعییه و مجاهداتن تعجب و مشقت کور میوب
 مستلذذاتن اولور. و مجاهده بر طرف اولور دیمه نیک معناسی بودر.
 ساکک بپاس او صاف نفسانیه دن خروج و خلعت فاخره عبودیتی
 بتس ایوب نامرادلق کند و یر عین مراد اولور. اذ افق البعد عن اوصاف
 اولر که البقا تمام بودیمکدر. بودخی معلوم حضرات یاران اولر که
 صحبت عبودیت فنا و بقا و ده در. تا که ساکک فنا و ده کند و دن
 تبر الیمیه اخلاص ایله شایسته خدمت حق اولد فر. و معنای حقیقت
 فنا اولد که ساکک و هدایت حضرت حقی مشاهده و کنه و ین قدرت
 الهمیده متملک و عاجز و در مانده و مغلوب کوروب آلت حق
 اولدیغی دراک ایله کرم او امر الهیه به مطیع و منقاد اولمقدن غیر
 چاره بوله میوب بهر حال امر حقه بیخود و بیوجود فرمانبر اولور.
لمرجه میباش و میباش کار اینست. نشات بشو سخن همینست.

ووحی ساکب بلاوه بیان اولندیغی اوزره فناندر قناکه فانی
 اولدوغنه وحی شعوری قالمیه • ولباس بشریه دن عاری اولوب
 خلوت فخره اخلاق الهیه ایلدملتس اولد • اوائل سلوکندن بورتبه
 واصل ونجیه قدر سیرالی لکده اولوب بورتبه فی کسب ایلدکن صکره
 سیرالی تته نهایت بولوب رتبه عالییه سیر فی الله واصل اولور سیر فی تته
 ای فی صفات اللهدر که مقام حیرتدر • چونکه ذات ساکب صفات
 بشریه لباسنی خلع و خلوت صفات الهیه فی تبتس یعنی اخلاق الهیه
 ایلد تخلیق ایلدیه • کنت سمعه • وبصره • و بی نیظره • و بی بسیر • و بی بیطش •
 و بی یققل • رتبه جلیله سنه رسیده اولور • بورتبه جلیله بی دخی مرور
 ایدوب سیر بالله رتبه سنه واصل اولور که سیر بالله ای مسارت صفات
 الله فی ذات اللهدر • بو کاکرتق وحدت تسمیه ایدر • بوندن دخی مرور
 ایدوب سیر مع الله رتبه سنه واصل اولور که سیر مع الله ای مسارت ذاتیه
 فی صفات اللهدر • بورتبه جلیله یہ وحدته کزت تسمیه ایدر • بومقام
 نهایت المنایه اولوب بودر جیدی سده علیای نبوت قطع ایتتدر •
 و بوندن بالا مقام ایدر • و بوسر مدون اوتنه تجمل • بومقامده
 ظاهر بحسب باطن بحق ایلد بعباد و نازن مقابک حقیقتنه واصل •
 و انبیای علیهم السلام حضراتدن سورت اولور قیادی عباد اولوق
 رتبه سنه نائل اولور • بومقامده ارشاد عباد فرض اولور • کنت
 بشرط انکه طالب حق اولنده راه حق اراکه فرض عین اولوب علی وجه

الاستحقاق مرشد کامل اولور • بورتبه جلیله • و بمقامات عمیه طی
 اولنا و قجه تسلیک حادره • زیرا هم ضلال هم مضیق اولور • و انرف
 رتبانانیه بورتبه عیله در که بنودن جزودور • ذلک فضل الله یؤتیه
 من یشاء و الله ذو الفضل العظیم • **رباعی** در هر چه نظر کنیم تحقیق •
 جز صورت او ذکر نه بینم • چون ذات وی است در معنی •
 بیخود شوم و بخود نشینم • **کاشفه** خفی اولیه که ارباب حقیقته
 تصرف باطن و خفی عنایت اولور • ککن بو کیفیت هر بی سرو بانگ
 کاری اولیوب اصحاب نسبت عیله • و ارباب توجه و مراقبه اولان
 ذوات کرا یک جایده • و هر بو الهوس بود خیمه نک فتی و اعینه سنده
 اولیه که اولت عظمی واردور • صاحب تألیف جنابلی آورده خامه •
 بیان بیورد طریقه ضروری بمقاده و خفی اسارت اولندی • ارباب
 ابتلا و ن بر شخضک بلا • و یا خود مرضنک دفعی • و یا بر ساکنه
 افاضه نسبت ایدوب قلب میتک احیاسی مراد اولند قده اولاجدیه
 و خضو و ایکی رکعت نماز قیلوب علیک صدری مقابله سنده تعود
 ایدوب کمال عجز و انک از قلب ایدور گاه الوهیت اول مبشلائک
 بلا و مرضنک دفعی چون متوجه اوله • یعنی قوای ظاهری و باطنی ایله
 اول بلا نک دفعه همت ایلیه • با مرآتت تعالی مندفع اولور • ککن
 هر ناب کخته نک کاری دکدر • و مقدمات بیان اولند یعنی اوزره اول اخذ
 طریقت ایلد یکی ذاته • و یا خود مناسبتی اولد یعنی اولیاد کبار دن بر ذوات

توجه ایدوب تمام کند و یه سکر و محو و غیبوت حالاتی ظهور ایدوب
 حواس ظاهره کتیا معطل اولدقه وقت توجه و مراقبه اولغه بوم
 خپیرک حصوله اولوقت شروع ایده • و دخی معلوم اولاکه خسته نک
 عتقی دفعه متوجه اولور ایسه نفسی آلدقه ایچر و یه المایوب صاغ •
 و یا خودصول جابته باشیله دفع ایدر کبی نفسی طسره ویره • اگر ایچر و
 چکر کبی • یعنی عاقله نفس اولور کبی ایدر سه عیبک عتقی اخذ ایتس
 اولور • و عیبک عتقی مندفع اولوب متوجه اولان ذاته کلیدی محراب
 و بنی شبهه در • کبار اهل الله بیور لدر که حضرت عزرائیل علیه السلام
 نزلندن مقدم اولور ایسه محض موت اولان علیه توجه برکتیلم
 جناب حق عمر احسان ایدر • کن حضرت عزرائیل علیه السلام
 نزلندن صکره چاره اولماز • • بودوقی بیور هر کس • لیکن آه مز
 هر ناکس • ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء و الله ذوالفضل العظیم •
 و زیارت قبور دخی بویله در • یعنی بروینک مرقد شریفنه وار و صدری
 مقابله سنده قعود برله بالاده ذکر اولندن یعنی اوزره متوجه تمام سکر
 و غیبوت حاصل اولدقه اول ذات شریفک حالی • و صفت غایبه
 جلال و جمال • و عشق و بیخودی هر نه ایسه ظهور ایدر • بو وجهه شکست
 اولدقه اول توجهده روح شریفی قرآنه قرآن کریم ایله یاد • و بجه
 ایکی رکعت نماز ایله کبیل زیارت ایلیه • و اگر بر قبب یتک احیاسی
 مراد اولنور ایسه ساکک عزیز ایله زانو بزانو قعود ایدوب قلبنی عزیزینه

طاهره ایدوب

علو غرولده و ب عزیز و خنی اہمت عالیہ ایلہ مستوجبہ اولورہ اگر عزیز
 صاحب قوت و ساک صاحب اعتقاد و صفات بنا و ایہ
 برکون یا خود ایکی و اوج کونہ نسبت عزیزان کہ منشور ولایت
 اولان ولد قبک اناری ساکدہ ظہور ایدرہ خلاصہ کلام کرک
 خالق و کرک مخلوقہ و کرک مردہ و کرک زندہ یہ و کرک مریض
 و کرک صحیحہ ہر نہ ایسہ توجہ ایتہ تک شرطی حواس ظاہرہ و خواطر
 باطنیہ دفعہ اقتداری اولمقدرہ و تأثیری بو شرطہ موقوفدرہ
 ما واکہ حواس مذکورہ بستہ اولیہ نہ اول توجہک فائدہ سی و نہ
 اول مراقبہ تک عائدہ سی اولورہ بہان کوزلرین یوسوب و بستی
 اشافہ صلیب و ب خلقہ بر شہرت کا ذبہ ریا عرضدن یغری بزفا
 یوقدرہ اگر حواس بند ایتکہ قادر اصحاب سکر و محدودن اولور ایسہ
 ار باب توجہ و مراقبہ و ندرہ و الا فلا اعاذنا اللہ تعالی من آفت التقید
 و دخی معلوم بیوریلکہ سادات نقشبندیہ قدسنا اللہ تعالی باسرا ہم
 القدیسیہ حضرت تک جملہ و ظایف ندرکہ صبح و سادہ سورہ و
 اخلاص و معوذتین و آخر سورہ حسری و جرکہ تلاوقی اختیار
 و سلاک طریقہ توصیه بیور مشرورہ زیرا ہر برامردہ سنت سینہ
 حضرت رسول اللہ اتبا عن التزام اصول طریقہ تکرندن و بودخی
 سن سینہ دن اولغلہ داومت ایدرلرہ امام نووی رضی اللہ عنہ
 حضرت تدریک اسناد صحیح ایلر روایت و تحقیق اوزرہ اصحاب کرامدن

عبد الله بن حبيب رضی الله عنه حضرت ترمذی منقولہ کہ بریل مظلوم
 و کثرت یاران حضرت رسول الله علیه صلوات الله افذ فرک ہزم
 عالیہ بنہ حاضر و جماعت با سعادت اصحاب کرامہ ملحق و شرافت
 معیت بنویہ ایہ ادای صلوة اچون غازم راہ طلب اولوب توفیق
 و عنایت حقہ مظہر تبتہ سمس ضحہ بنوت علیہ اکل التلام و تحیہ
 اقمیزنی اول سب تار یکین بولوب صوت صحبشہ بنہ نامل اولدم سقلم
 سویدہ دیوام بیور و قلندین یار رسول الله نہ سویدیم دیدیم • تکرار کردی
 التفات خطاب مستطاب بیور و ب سویدہ دیو بیور و یلیر • یست
 یار رسول الله نہ دیدیم دیدیم • تکرار خطاب بیور و ب سویدہ دیو بیور و یلیر
 یست اعادہ کلام ایدوب یار رسول الله نہ دیدیم دیدیم بیور و یلیر •
 قل هو الله احد • و معوذتین حمین سمنی و حین تصبیح ثلاث مرات
 و سورہ حشرک آخونی قرادت دخی سنت سنیتہ اولدی یعنی حدیث
 شریف ایہ منبندہ • کما روی باسناد الصیح عن انس رضی اللہ عنہ
 قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من قرأ اخذ سورة الحشر تم مرات
 یومہ اولیلہ کفر عنہ خطیئہ • و دخی ہر یوم قران کریم قرادتی • و خصوصاً
 سورہ یس تلاوتی لازمدہ • عزیزان لعبت سزیفیلہ للعقب اولان
 حضرت خواجہ علی رامستینی قدس سرہ العالی بیور و لکہ ہر یکم اوج
 قلبی بریرہ جمع ایدہ جناب برورد کارون ہرنہ نیاز ایدر ایسہ قبول
 و مرادی قرین حصول اولورہ بری قلب یسل کہ نصف اللیلدن عبارتندہ

و بری قلب قرآن که یس شریفدر . و بری قلب مؤمن که حضور قلبین
 عبارتند . بونگ او جنبی هر یکم جمع ایدر ایسه یعنی نصف اللیلده حضور
 قلب ایسه یس شریف تلاوت ایدر ایسه هر حال مقضی المرام اولور .
 و تبحه که نبوت قرآینه ایله مابتهدر . خواجهکان غایبان حضرت سق
 بونی و ضی التزام بیورر لر . زیرا طاب حق اولان اصحاب لیلدن ایلحق
سُرطدر . کما قال الله تعالی ومن اللیل فتبحه به نافله تک و بصلوة
تبحه مستلوه اشراق و ضحی و او آیین و ضی ملتزم اصحاب طریقه
 و تبحه اون یکی رکعت اولوب متبحه اولان کسنه اگر ممکن اولور ایسه
 و حفظنده ایسه هر رکعتده بریس شریف تلاوت ایده و اگر استکسار
 ایدر ایسه ککر رکعتده بریس شریف تلاوت ایله . رکعت اولده
اجو کریم آینه دک . ورکعت ناینه ده و هم مهتدون . ورکعت نالنه ده
جمع لیدنا محضرون . ورکعت رابعه ده فی فلک سبحون . ورکعت
خامسه ده الی اهلهم یرجعون . ورکعت سادسه ده صراط مستقیم .
ورکعت سابعه ده فهم لها مالکون آیت شریفنه دک قرات ایدوب
رکعت نمانه ده اخر سوره ی تکیل اید . اگر یس شریف حفظنده
 یوق ایسه هر رکعتده بعد الفاتحه او چر خلاص قرات ایله . و بصلوة
تبحه اون یکی رکعتدر . اگر مساعده وقت اولیوب یا خود آخر
بر عذر اولور ایسه قتل و ورت رکعتدر . و وقت تبحه نکت اخیردر .
کما قال الله تعالی قم اللیل الا قلبلا نصفه و قال تعالی او نلنه و ابوا ما

رضی اللہ عنہ حضرت ترمذی مروید کہ رسالتناہ صلی اللہ علیہ وآلہ وآلہ
 افندہ علیکم بقیام اللیل فانه و اب الصائمین بیور مشرور •
 بس صلوٰۃ تہجدی بعد الا و اقبلہ فارشو متوجہ اولوب سفلی بطینہ
 مستقول اولہ • و مراقبہ دہ عزیزندن ما خودی اولان ذکر و استغفار
 ایلم بطریقا کفیفہ استغفار ایلم • و اگر خواب غلبہ اید راسیہ اولدیغی
 محللہ نوم خفیف ایلم بر مقدار استراحت ایدوب بعدہ فجر طلوع
 ایلمکہ ہ جوار نزع اولان مسجدہ عنایت ایدوب انشای راہد استغفار
 مستقول اولد رق مسجرہ واروب صلوٰۃ صبحی جماعت ایلم ادا ایدہ
 بعدہ اقباب رحیم قدر مرتفع اونجیہ دک اول محللہ و ممکن اولد راسیہ
 خانہ سندہ ینہ مراقبہ و توجہ و ذکر اللہ ایلم مستقول اولور • بعدہ
 ایلمی رکعت صلوٰۃ اشراق ادا ایدہ • حضرت انس رضی اللہ عنہ حضرت ترمذی
 روایت اولمندر کہ قال ابنتی صلی اللہ علیہ وسلم من صلی الفجر فی
 الجماعۃ ثم قعد بذکر اللہ تعالیٰ حتی تطلع الشمس ثم صلی رکعتین کان لہ
 اجر حجۃ و عمرہ • و صلوٰۃ اشراق رکعت اولی سندہ سورۃ الفجر
 و ثانیہ سندہ سورۃ الشرح قرأت ایلم • و بعدہ قعوداً معوذتین ایلم
 ایلمی رکعت وضعی ادا ایدوب صلوٰۃ اشراق بعینلر عندند ضحاد و بعدود
 لکن قول اصح صلوٰۃ ضحانک وقتی ربع نمارک مرورنده در • و صلوٰۃ
 ضحیٰ اون ایلمی رکعت • و اقلی ایلمی رکعت در زیدین رقم رضی اللہ عنہ
 حضرت ترمذی مروید کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم افندہ حضرت ترمذی

من صلتی صلوة الضحی رکعتین لم یکتب من الغافلین • ومن صلتی
 اربع رکعات یکتبه من العابدین • ومن صلتی ستة کفیله ذکرت
 ایوم • ومن صلتی ثمانیة یکتب من القانتین بویر مشهور •
 حیون صلوة ضحادین فارغ اوله قدہ اگر طعام حاضر واجب
 ومان موجود ایسه اندر ایله با حضور قلب اکل ایسه • و اگر مان یوغنیسه
 عیال و اولاد یله اکل ایوب تنها طعام ایلمیه • امر طعام وخی
 تمام اوله قدہ وجه معاشی اولان امر دنیا نه ایسه انکه مسقول اولو
 بشرط انکه مقده ما کدرًا محتررا اوله یعنی اوزره ینه حقدن غافل و ذمائل
 اولیه کما قال الله تعالی عز وجل رجال لا تلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکر
 الله بعده وقت ظهر نمازی جماعت ایله ادا ایله وب ینه کار و کردار
 مسقول اوله • وقت عصر دخول ایته کرم ینه جماعت ایله صلوة عصر ای
 و بعده حسب الامکان ریادون مجانبث اوله رقی بر محله فقود ایله وب
 نسبت شریفه ایله مسقول اوله • اوله اخذ طریقته ایلمیکی مرشد ک
 صورتی ملاحظه ایله ذکره مسقول اولوب حضور عزیزده اولان
 کیفیت معهوده سکر کنده و ده ظهور ایله که مراقبه ینه استغالی
 تا وقت مغرب و بنجه قدر بو وقتی محافظه ایله وب صلوة مغربی ینه
 جماعت ایله ادا • و بعده هر قنقی سوره ایله مراد ایله ایسه تنی رکعت صلوة
 او بین قیلوب وقت عشا ینه قدر ینه مراقبه و ذکر ایله استغالی ایسه •
 نماز عشا ینه وخی ممکن اولور ایسه ینه جماعت ایله ادا ایله وب وقت نهجده

خواب و راحت میل مییید. و قبل النوم بالاده تحسیر یا اولند یعنی اوزره
 فراسنده اوج اخلاص و اوج معوذتین. و آخر سوره حسری تلاوت
 ایدوب مستغفر و کند و حال بریشانی فراسنده یاید. و قصورینه معترف
 اولد رقی مسکت اید خوابه وارده. زیرا اعظم المصائب تصبیح الاوقات
 مقتضای سید ساک حقه اضاعت اوقاتن بجانبت لازدره. یعنی
 لیل و نهار حضور تام اید مسغول. و بحر فانی لئده ستغرق اولدوب
 جمیع افعال و اقواله سقت سینه حضرت سید الانبیا به اجتماع ایدوب
 دائم الاوقات اداب شریعت اید سوؤب و حاضر الوقت اولق غفلته
 بر وجهه یول و بر نمک لازدره. و مسک ارباب کمال. و نهایت کمال
 انسانیه بوندن عبارتدره. ذک فضل الله یؤتیه من یشاء و الله ذوال
الفضل العظیم.

فصل ثالث از رکن چهارم در بیان مراتب و اصطلاحات حضرت ایشان

ای طالب حق ارشد کاته معلوم اولد که هر بنده نکر عهده الله بر مقام
 معلومی واروره کما قال الله تعالی و اما اتا له مقام معلوم. اول
 مقامات ساک انتباه و اکاهیدره. یعنی قد غفلتدن قورتیلوب
 جمده حرکات و سکناقی هوای نفس و طبیعت اید اولد یغنه و کند و نک
 عبده نفس اید و کنه و قوفدره بو مقام توبه و انابه موصولده توبه نک
 معناسی دوام ندامت و کبرت استغفار اوزره اولوب عصیان

واضاعت اوقاتی ملاحظه و ایله یکی کار و کرداره بشیمان و بقدره
 بوندن صکره انا بتدره یعنی غفلتدن رجوع و ذکر حقه استغفاله
 بعضی ذوات توبه و انابه بی بو وجهله بیان ایله یلدرکه توبه خلاف
 رضای حقندن قاصدی و انابه رضای حقنه طالب و راغب و بقدره
 و بعضی قدری خلاف رضای حقندن مجانبت و رضای حقنه رعیت
 ایله تک ظاهرینه توبه و باطنینه انابه تعبیر تیلدر بوندن صکره
 مقام و رعدره یعنی شهوات و مشهوراتدن اجتناب و ضرورات
 بشریه دن ماعدا مباحات متلذذیه بی و ضی ترک ایتمکدر بوندن صکره
 مقام محاسبه دره حسابوا قبل ان تحاسبوا مفهوم شریفی اوزره
 و دایما محاسبه نفس ایتمکدر خصوص صبح و مساده نفسی محاسبه
 چکوب بوگون ایخود بوکیچه اوقات عزیزه نیه صرف اولمشدردیو
 تفکر بره اگر طاعات و برستش ایله مرور ایله ایسه توفیق حقنه
 شکر لایدره و اگر مال یعنی ایله تلفت و صرف اولمش ایسه کند و تک
 عدم استعداد و ناقابلیتنه اعتراف و ندامت و استغفار ایله غیبه
 لوم اوزره اولوب بردخی ایتمک عزم و جزم ایلدر بلکه هر ساعت بو حال
 اوزره اولور بوندن صکره زهد دره بودخی رضادانه ایچون حلالی
 شکره یعنی سدر مقایده چک درجه دن زیاده تلذذات بشریه بی
 و لو حلان و لسون ترک ایوب قوت لایموت ایله قناعت ایتمکدر
 بوندن صکره مقام اراده دره یعنی کند و کیریمینده بقیتش ایتمکدهمت

و غیرت و ترک راحت در • زیرا جمله انبیای عظام علیهم الصلوٰة
 والسلام حضراتی که یمین ایدہ بقیس پیور و قلمی مشهور نام در •
 و عند بعض راوه سنی را و اوه حقدہ محو ایت مکر در • بوندن صکره
 مقام تبصرو در • یعنی دائمی خلاف نفس حرکتہ مصر و کب اولوب
 از زوی نفسدن نفسی حفظہ اہتمام و بوا مرہ قیام در • و دائمی
 نفسی خلاف مقصودہ سور و با بحق مر جا مندن دائمی نفسم
 مرارت شراب مجاہدہ و اذوقہ ایت مکر در • بوندن صکره مقام جہر در •
 یعنی حالا و قالا و ظاہر او باطن ترک شکوادر • بوندن صکره مقام
 رضادر • یعنی جناب حقک عطایا سہ نہ کونہ راضی و نور ایسہ بلا
 و قضا سہ و ضی و لو جملہ راضی اولوب بلا و عطا تک فرقی اولما مقدر •
 بوندن صکره مقام اخلا صدر • بود ضی معاملات الہیہ فی خلقدن
 جدا ایت مکر در • یعنی ہر برامردہ تہ اولوب قطعاً بر قتلہ خلقہ منعلق
 ذرتجہ بر طحوظی اولیہ رقی جملہ کار و کرداری حضور قلب ایدہ بحق
 اتہ ایچون اشک مکر در • بوندن صکره مقام توکل در • یعنی ہر امر نہ اتہ
 ذوالجلالہ اعتماد ایدوب بر فردون طمع لطف و خوف و قدر ایت مکر در •
 بوندن صکره اولان معاملات قلبی و معنویہ کہ صفای ذکر و صفوت
 قلبدن حاصلدر • بوندن صکره مراقبہ در • یعنی صفای یقین •
 و سد حواس ایدہ قلبہ نظر ایت مکر در • بوندن صکره مقام قربدر • یعنی
 رب العزتہ عز اسمائہ حضرت لہ ربیک حضور معنوی سہ ماسوی اللہدن

غائب اولی یعنی حالده حاضر اولمقدر • بوندن صکره مقام مجتهد •
 یعنی محبوب حقیقی اید مجتک کمال موافقت و مساویہ مخالفیندر •
 بوندن صکره مقام رجا در • یعنی حضرت رب العالمینک و عند
 بیوردی یعنی یقیناً تصدیق و استعدا در • بوندن صکره مقام
 خوفدر • بودنی مطاعه قلدر • یعنی حضرت رب العالمینک
 عظمت و جلالت حاصل اولان هیبت غالب اولمقدر • زیرا قرب
 بو حالاتی تقاضا ایدر • حضرت پروردگارک قدم عنایت و احسان
 و اطراف ازیت سنه ناظر اولد قجه رجا و مجت غالب • و عظمت
 و جلالت ناظر اولد قجه خوف و هیبت غالب اولور • بوندن صکره
 مقام سئو قدر • یعنی ذکر محبوب و فرط اشتیاقدن ناشی حاصل
 اولان اطمینان قلدر • کما قال الله تعالی الابد کرا لله تطمئن القلوب
 بوندن صکره مقام اندر • یعنی تحت اقدام قدر تده قبک سکوندر •
 بوندن صکره یقیندر • یعنی تصدیق تام اید کلیتاً ارتفاع شکدر •
 بوندن صکره مشاهده در • یعنی رؤیت یقین • و رؤیت عیان •
 بیستده بر فضل آهیدر • کما قال علیه سلام اعبد الله کانک تراه
 فان لم تکن تراه فانه یراک • و بورتبه اخر مقاماتدر • و درخی می عزیز
 معدومک اولد که اصطلاحات مشایخدن بریسی درخی قدر • یعنی جناب
 حق سبحانه و تعالی حضرت تریک بنده سی حقنده ازلی اراده و تقهیر
 ایلدیکی امرک ظهور و ورودینه اصطلاحات قومه و وقت طلاق ایدر •

ایمان و کفر و سعادت و شقاوت و صحت و مرض و ثنای
 و عنم و فقر و غنا و ذل و عزت و امثالک ظهورند
 عبارتند. ذکر تقدیر العزیز العظیم بوسه سری در که موقی اولانه
 ابن وقت دیدر. حضرت مشنوی صوفی ابن الوقت باشد
 ای رشیق و عند بعضی مقامک تعریفی اصطلاحاً با بو وجهله
 واردا و مستدرک مقام عبدک کسبیده حاصل ایله یکی در جات
 اطلاق ایدر. یعنی کرک طاعات و عبادات سعی و و در کسب
 تحصیل اولان درجات عالیات و کرک فسق و طغیان ایله
 حاصل اولان درکات سافلات جمله سنه مقام اطلاق اولور.
 و در حق اصطلاحات صوفیه تک بریسی وض حالدر. یعنی جناب
 پروردگارک بنده کانه بحر و فضل و مرحمتله احسان ایله یکی حالتدگر
 عبدک سعی ده ذره قدر مدخل اولیه. و عند بعضی مقام سالک
 حقا کرک سعی و کرک موهبه ایله تحصیل و کند ویه و ایضا ملک
 ایله یکی کیفیندر. و حالاً گاه گاه ساکله ظهورایدن کیفیندر و و ایضا
 و کله در. مسئلاً بر شخص کبارون بر ذات ایله الفت ایسته گاه گاه
 طعامده بونوب اطعمه تقیسه اکل ایدر. کنن هر بار اوله منز. اما
 اول صولتمند اول طعام و تکلف ایله هر آن شهر زمان مستعم اولور.
بسی مقام ایله حال بو وجهله تعییر اولور که مقام صاحب خانه تک
 حالی و حال مسافرک حایدر. ذکر فضل تیر توتیه من بی آ

وانه ذوالفضل العظیم • واقعه تک تفصیل بالاده تحریر انونوب
 ککن اصطلاحات قومدن اولدوق بر محله وخی اجمالاً بیان اولدی
 اصطلاحات صوفیه دن اولدوق ووزنه ساکک طریق اولانه کوره
 منازل و مقامی و تنزل و ترقیسی گاه بین النوم و ایلقظه
 و گاه عین نومه عالم غیبدن اراده اولنوب و عقل اول حاله
 بر صورت بغیبوب صورت مذکوره ساکک مسعودی اولغه
 واقعه اطلاق ایدر • واقعه اصطلاحات صوفیه دن بریسی وخی قبض
 و بسط در • معناسی شادی و غمدن عبارتدر • ککن بو حال ساکک
 مبتدی و واقع اولور ایسه قبض و بسط تغییر ایدر • انار خوف و رجاء
 و متوسطه واقع اولور ایسه انقباض و انبساط تغییر ایدر •
 انار هیبت و عظمت و لطف احدیتدر • و منتهی ده واقع اولور •
 ایسه جلال و جمال تغییر ایدر • انار قرب و بعد در • و بو قبض
 و انقباض ایکی نوعدر • بری ساکک قصور و کتاخلفی سببیه
 اولور • انک و فنی مکن اولوب طریق بر وجه تفصیل بالاده فصل
 تفرقه ده بیان اولمشیدی • و بری من قبل الرحمن ظهور ایدر •
 انک و فنی چیز امکان دکلدر • و ساکک حقیقه موجب ترقیدر •
 و اصطلاحات صوفیه دن بریسی وخی تواجده و وجد • و وجود
 تواجده بستدی • و وجد متوسط • و وجود منتهی حالیدر • یعنی تواجده
 وقوعنده ساکک اولور بر مک و مستمه کی دره مک کلور • بر صوت حسن

و بر نغمه محرق استماعندن روح مرض نفدن هنوز خلاص
 بولد یغندن بویله حالات واقع اولور . و مستسط حایکمه وجدوره
 این دخی وتره مک و صیحه کبی بعض حالات ظهور ایدر . لکن تکلف ایلد
 اولور . و بو حالاتک فلانورنده بعضا ضروری رقص و سماع اونور
 زیرا اهل وجدک روحی مرض نفدن خلاص بولوب و بشرتک
 روحانیت غایب . و قلب شریفی محل اراده الهی و وجد ظهور
 ایلدکن کند و لرنده سلطان اراده الهی متصرف اولوب
 بلا اختیار دورور رقص ایدر . اهل وجدک حالی دکر مانک صیونی
 صایب ایلدکن دکر منک دوری ناچار و ضروری اولدنی کبیر
 اما اهل وجود اصحاب تکیندن اولمغله اداره کند و لرند ملک
 اولمندر . انکره کوزده دورور رقص امر ضروری و محبوب استر ایسه
 ایدر . و استر ایسه ایتمز . سماع اهل تواجد وجود و جسمه ایلد . و سماع
 اهل وجد قلب ایلد . و سماع اهل وجود روح ایلدور . اصدط لاک
 قودن بری دخی جمع و تفریقدر . و بو یکی قسمه منقسمه فرق اولدکر
 دل ساکک علایق دنیوی دن متفرق و جدا اولوب ساکک بو تفرقه
 و برینا نفدن کند و بی جمع ایدر . بو کاجمع اول تسمیه ایدر . ساکک
 بو حالده دائما مجاہد نفس و زره اولمغله بو جمعیت اهل کمال عندنده
 تفرقه دن معدودور . زیرا ساکک بو حالده ینه نفسله مسغولدر .
 و فرق ثانی اولدکر ساکک ما و مندن کلی خلاص اولوب حضرت حقله

مستغول اولور. بوجمه جمعیت حقیقی دیرلرکه جمع ایلکدر. و فرق باشی
 وخی دیرلر. ۹ فرق ناین جمال قولق ایت قرتلرکی و اصطلاح
 قودن بری وخی فنا و بقا در. تفصیلی بالاده تحریر اولمنس
 اولوب لکن اصطلاحات صوفیه دن اولورق بو مقامده وخی
 ذکر ای اقتضای تمکله تحریر اولندی. نزدای سانه بو فنا و بقا.
 سوتوا قبل ان تموتوا ستردن عبارت اولوب بالاده تفصیلاً
 بیان اولندی یعنی وزره افقای وجود سببیه خود بینلکدن خلاص
 و خدا بین اولمقد. و اصطلاحات قودن بری وخی غیبدر. بویکی
 نوع اولوب برینه غیب صوری. و برینه غیب معنوی اطلاق دیرلر.
 غیب صوری اولورکه خوف و واهست الهیه دن. یا خود برصوت
 استماعدن ساکمه بر غیبوت حاصل اولورکه کند و دن کجوب
 بیخود اولور. و حس و حرکتدن قالور. و گاه اولورکه کند و بی بیلور.
 لکن سو بلمکه و حرکت ایلکه قدر اولماز. و غیب معنوی اولورکه
 اولورخی خشیت و عظمت و وحشت و هیبت الهیه دن حاصل بر حاکم
 صاحبی خلقت و کند و دن غایب اولور. لکن حضرت پروردگار
 عظمت و غیبوتی اولماز. و اصطلاحات قودن بری وخی
 صحو و محودر. صحو عالم بستریدن. و محو عالم دیکر دندر.
 و محو ایکی قسم اولوب بری محضاً عنایت احدیت. و بری کسب
 عبدا یله در. جناب جحک محو و اثباتی اولورکه عبودن کفر و معصیت

و بشریتی المحامیان و طاعت و حقایقتی اثباتی است در • و عبادت
 محو و اثباتی اولی که سعی و اجتهاد و ایدم ظاهر او باطن کند و در
 اخلاق ذمیمه و افعال رذیله می محواید و ب اخلاق حمیده و افعال
 حسنه بی اثبات برده عبودیت تا تمهید قیام کو ستر مکرر • و اصطلاحات
 قوتی بری و فی ستر و پوشش • و تجلی کشف عطا در • بوحال
 عوام ناسه کوره ممدوح و محسود و کدر • زیرا اندر گرفتار
 میودات اولی که بکیفیت ظهور یافته عبودیت در قانور لری •
 و خواص الهیه لطف و رحمت در • زیرا اندر دائم تجلی یافته اولی
 عبودیت در کیر و قالم از در • و اصطلاحات قوتی بری و فی سکر
 و ذوق در • سکر عالم عشق در • ساک تا که شراب عشقی
 نوشن ایدوب رتبه سکره واریه عقل و صفات بشریه در خلایق
 اولوب راه حقه جانسار و دیر اوله فر • و ذوق شتیجه
 تجلیات الهیه در • یعنی ساک ذوق مشاهده و رؤیت وصال
 شرابی نوشن ایدم کچه بود ذوقه و اصل اوله فر • و اصطلاحات
 قوتی بری و فی شراب ظهور در که مؤمنان و صوفیان اچون
 آثار قلم در • بوشن نوشن حاصل اولان سکر تمنای وصال
 الهیه در • و بری و فی شراب عشق و مجتهد که جناب حق خاصانی
 اچون مهیا قلم در • بونک سکر ترک ما سوای محبوب و قبول
 محبوب خاص در • و بری و فی شراب معرفت الهیه در که خاص خاص

اولسره احضارا اولمشدر • بوسرا بی نوشدن حاصل اولان
 اثر معاینه و مشاهده دور • بوندن صاحب اولوب سکریه قدر •
 واطمینان تام حاصل اولور • ولواج • ولوامع • وطلواع • وخی
 اصطلاحات قودن اولوب • لواج مقدمات انوار تجلیات
 الهیه دور • یعنی آسمان ولدن سحاب حجاب بر مقدار رفع اولوب
 ابر بهار دن برق نه کونه ظهور ایدر اینه انوار تجلی وخی او مسکله
 سرعتله ظهور ایدوب یند سرعتله غائب اولور • استه بو کیفیته
 لواج اطلاق ایدر • مشاهده الابرار • بین التجلی والستار •
 ایکنجسی لواج صدر که آسمان ولدن سحاب حجاب مرتفع اولوب
 انوار تجلیات زیاده ظهور ایدر • ولواج کبی سریع السیر اولوب
 مکت ایدر • و بوندن حجاب دن هنوز جزئی اثر با قدر • و او حجبسی
 طوا بعدر که آسمان ولدن سحاب حجاب کلتیا مرتفع اولوب انوار
 تجلی قوی • و ثابت و باقی اولور • و اصطلاحات قودن بری وخی
 تمیز و تمکیندر • اولاتمیز اولدر که ساک خوف خطرات
 طریقندن اولدیغی حالده تلاش اید سعی و جهاد اید و طلی میزان
 و قطع مراحل ایدر که مقام بمقام صفات دن صفاته مرقی اولور
 اکا اصحاب تمیز و یرر • و تمکین اولدر که ساک کجه حقیقته
 و اصل اولوب اولمقانده ارام ایدر • اکا اصحاب تمکین دیرر •
 و اصطلاحات قودن بریسی وخی قرب و بعدور • یعنی عب

اطاعت نفس و معصیت ایله عبد هوا اولوب مخالفت خداوه
 اوله . اكا بعد بعد تسمیه ایدر لر . و نفس هوایه مخالفت اوزره
 اولوب تمام جناب حقاك عبودیتیه استقال و لذائذ دنیوییه
 و كل بلكه طمع بهشت و خوف و دوزخی و ضی ترك برله یریدون
 وجهه مفهوم سربینی اوزره خالصا لوجه الله طاعات حقه مشغول
 اوله اكا قرب قرب تسمیه ایدر لر . و بومرتیه رسیده اولقسنین
 یعنی نقدن صوری و معنوی خلاص کلی ظهور ایتیمکسین طاعات
 الهیة ایله واقع اولان استقاله قرب تسمیه ایدر لر .
 چون عبار ظلیت نفس از میان برداشتی . حکمی نور صفای قدر
 اندر قربت است . یعنی ظلیت نفس عبار فی چونکه رالف دن
 قابلیره سن جمله قرب ایچنده قرب صفاسی نوریدر . و بودخی
 معلوم حضرات اولاکه سربیت او امر و نواهی الهیة وان عبار تدریر
 و طریقت قولاً و فعلاً صلی الله علیه و سلم حضرت تدرینه اتباعدن عبار
 کما قال الله تعالی عزوجل ان هذا صراطی مستقیماً و حقیقت معرفت
 معاینه و مشاهده دن عبار تدریر . ایدمی تکلیف سربیت امتثال
 او امر آیه و اجتناب نواهی . و تکلیف طریقت زهد و ورع و تقوی
 و تکلیف حقیقت تجرید ماسوی التهدر . و اصطلاحات فوعدن
 بری و ضی نفس و ددر . لطایف اسرار الهیة ایله یاد اولمکدر .
 و صاحب اسرار اولانه و دیعه برتر حقیقندر انی اجد نفس الرحمان

من جانب اليمين بو معنادن عبارت در . و بو بر سر سجایند که قلبک
 قبول در گاه حق اولقیندر . یعنی هر آن و هر زمان گفت و گو .
 وقیل و قالسز بر مقبولیت مغنویة در . و اصطلاحات قومدن
 بری دخی . علم الیقین . و عین الیقین . و حق الیقیندر . ایدم
 علم الیقین در است . و عین الیقین فراست . و حق الیقین
 و راست ایدم بقیر اولنور . علم الیقین کس با جهد و تعلم ایدم حاصل
 اولان علمدر . و عین الیقین مجابده و سعی و عمل صالح ایدم علم
 الیقینی فعله کتور کدر . و عین الیقیندن دخی حق الیقین حاصل
 اولوب و کول کوزی آجلوب مشاهده و معاینه ظهور ایدر .
 علم الیقین دخی کوروب اتشی استدلال ایتک . و عین الیقین
 اتشی عینا بو یوب کورک . و حق الیقین اتشی وضع ایدوب
 حواری اورک ایلک منای ایدم مستلدر . و بو حق الیقین بر سر
 اتشی بو کور فردر که قیل و قال و بحث و جدال ایدم حل اولور حالات
 دکلدر . و اربابنک معلوم ایدر . و تحریر دن مراد ترغیبدر .
 رزقنا الله تعالی و ایتکم . و دخی اصطلاحات قومدن بری دخی
 نفس و روح . و سردر . نقشه هزار مضایر و انواع تعارف
 ایدم تعریف ایتلدر . لکن اصطلاح قوم اولورق جمله دن مشهور
 و روشنی اولور که نفس مجمع جمیع اخلاق ردیة اولان بر قوه
 هوادر . و اصولی ایکی اولوب بری غضب . و بری شهوتدر .

وبقیه سی کبره و عجب و کین و حسد و امثال اولان صفات
 ذمیمه دره و روح او جدره بری روح حیوانی و بری روح انسانی
 و بری روح سلطانیندره و اصطلاح ایشانده بحث اولان
 روح بور روح سلطانیندره که روح اعظمه و نفیحت فیمن روحی
 بوسردن عبارتدره بور روح حقیقت محمدیه و انواع احمدیه دن
 مخلوق برودیمه درکه عالم مشاهدده ذات احدیت ایلد انیس
 ایتمدره و بواج روحک تقریفلمی سید شریفک تقریفلم
 نام کتابنده مشر و جدره و سر اولدر که جناب الهیه جل جلاله
 و عم نواله و لاله غیره حضرت تریک انسان حقیقی قلبنه و دیعه
 ایلدیگی بر لطیفه ربانیه و قلب مؤمنده برانیت الهیه دره
 و بوسره حضرت رب العالمیندن غیری بر فردک اطلاق و وقوفی
 یوقدره و آدم بوسر سبیده مسجود ملائک و الهی و شیطانک
 مرد و دحق اولمنه سبب بوسره عدم و قوفیدره قلب محل معرفت
 الهی و روح محل مشاهده الهی و سر محل رویت محلیته الهیه
 و حقیقت امانت لطیفه سر در که و هو معکم اینما کنتم بودر مؤلفه
 برهان ز سر عشق آگاه نه و کافر باشی اگر درین راه نه
 او با تو تواز جمان نشان ^{میطلبی} با خود بطلب اگر تو کراه نه
 مفهوم رباعی امی برهان سن سر عشق دن آگاه و کلین کافر
 طریقت اولور سن اگر بویوده و کل ایسک جناب حق سنده

اولوب و هو معكم خطابي وخی طور را یکن سن حقی جهانن آر سین
 و طسره ده نك حستجواید سین • بس اگر بولی غائب ایتش وکل
 ایسک کند کده آره • زیراطسره ده آرامق ضلال و وبالدر •
 و بالله اتونسیق و الهدایة •

خاتمه در بیان مفنده دائره عالم مؤلف رساله پدایتین
 جناب برهان الدین • انارالله برمانه • بورساله شریفیه نی رسیده
 سرحد ختام بیوروب بو مقامه رسیده ایله که به برنج اعذار
 بو وجهه تزیین صحیفه انار بیورر که مقامات طریقت • و معراج
 حقیقتی علی وجه الايضاح بیان ایلمک مراد او نمش ایسه وخی
 شیوه روزگار نابهنجارون عندیب خوش الحان زبان نفس
 غنوم و هموده و مبسته و لال • و تونس سیه زانوی خاتمه بیان
 میدان فصاحتده لنگ و بیجان اولوب لکن یاران روحانیک
 واقع اولان تماس و ابراهیمینه بنا حسب الامکان بو مقادیر
 وخی بر قلع سطر بیان اولندی • مع القصور قبولیه خلل وزلی
 مستور و امن عفو و مساهله اولسی موجود • خفی اولیه که جناب
 خلاق ازل • و صانع لم یزل • عزت شانه • و جل جلاله بزنی نون موجود
 و نه ایچون نابودون بود ایلیوب و لقد کرمنا خلقنا ایله مشرف
 و حصار قدسه مشاهد جمال احدیتیه برور شیافته بیور و قد
 انس حضرتی ایله ما نوس ایکن اعلائی علیتین روحانیدن اسفل

انسانین طبیعتہ تنزیل بیوردی • وکسوة لقمہ خلقنا الانسان
 فی احسن تقویم ایلہ کسا و تبشیر ان الذین امنوا و عملوا الصالحات
 كانت لهم جنات الفردوس ایلہ مبشر ایلہی • و وعدہ وصال
 و رؤیت ذات احدیت لایزال • ایلہ موعود و قلیوب فمن کان حیا
 لقا ربه فیلعل عملا صالحا و لایسک بعبادة ربه احدا ایلہ اشارت
 بر بشارت بیوردی • و دخی فاما من طغی و اثار الحیوة الدنیاء فان
 الجحیم هی المأوی خطا بیلہ و عید • و اما من خاف مقام ربه و انهی
 النفس عن الهوی فان الجنة هی المأوی تبشیر ایلہ و عبد بیوردی
 بو قدر و وعد و وعید • و بزم وصال استدر و لذت مشاهد
 دیدار الهی • فدا و فراموش ایدوب بلای فراقه مبتلا و دولت دیدار
 حضرتی الفت اعیاره • و انش حقی و حشمت ایزد مبدل ایدوب
 دنیای قانی ایلہ خوم اولدق • و حیات طیبه و جان حقیقی با دفنایه
 و یروب بر باد ایلدک • و یا ایها الانسان ایلہ مخاطب اولدق که
 اهل تفسیر انسانی نیان ایلہ تفسیر ایزد ایلہ نیان کرده بزم
 انس و یک اولور • و حضرت فخر عالم • و سبت جمله امم صلی الله
 علیه و سلم • بو مقصد حقیقی یہ اشارت ایدوب حبت الوطن من الایمان
 بیوردی • و ذکر هم با یام الله بیوردی یعنی اول اوانی
 ذکر ایلہ که جناب حق ایلہ انس ایزد ایلہ • شاید اول کوندری یاد
 ایلہ لر • بنا برین بو مذکورات یاد اولدقده محبت الهیه دروند

حرکت ایدر ایسه عین ایماندر • و حبت الوطن من الایمان بوسه در
 و اگر قصد مراجعت ایدر ایسه مرتبه ایقاندر • و اگر وطن اصلیه به
 و اصل اولور ایسه رتبه احساندر • و اگر وطن اصلیه بی سبقت
 ایدوب سابقوندن اولور ایسه سرحد عرفاندر • و اگر وحی زیاده
 ترقی ایدر ایسه مقام عنایت و بارگاه وصولدر • و عیاذ بالله
 تعالی اگر عکسی ظهور ایدر ایسه نشان عدم ایماندر • و بوخبران
 ابدی • و خذلان سرمدیدن خلاص ممکن اولیوب بوبلا ده مخلد
 قانور • و نضح و بندک فائده سی یوقدر • عصمنا الله وایاکم •

مثنوی معنوی اصل ماهی زاب و حیوان از کل است •

حیدر و تدبیر نجی مشکل است • کما قال الله تعالی سوار علیهم
 اندرتهم اهل تمیز هم لایؤمنون • ختم الله علی قلوبهم وعلی سمعهم
 وعلی ابصارهم غشاوة و لهم عذاب عظیم • بودضی خفی اولیه که
 جناب بحق • و فیاض مطلق • بعضی بنده لرینه احسان بیورده
 بر وجهه کرم ایدر که بصر بصیرتدن حجاب ظلمتی رفع ایدوب اسرار
 غیب و شهادت • و مبدأ و معاد • سر جمله منکشف و جمیع عوالم
 مشهودی اولور • ذکات فضل الله یؤتیه من یشاء و الله ذوالفضل
 العظیم • بودضی معلوم اوله که بوخاتمه ده بیان اولنان دوائر •
 و بالاده یازیلان اصطلاحات ابغی خانوادہ حضرت مجدد الف
 ثانی به مخصوص اولوب سائر اصحاب طریقت نقشبندیہ نکت

بریسته یوقدره . وزیرده بیان اوله جق دوار و مقامات
 و زامی عقل و اورا که اولوب زور قوه دراکه ایله منقسم اولور
 موادون اولدیغی و بواسرار غامضه تحریر و تقریر ایله منکشف اولوب
 بهر حال سیر و سلوک ایله ذوقا و دراکه محاج اوله جق سرد اوله رقی
 مؤلف رساله هدایت دین جناب بلندن بوسر استکشاف اولنده
 فی الحقیقه تقریر یکنه کنیده . و بوسر تحریر و بیان ایله منکشف و عیان
 اولمازه ککن مراتب طریقت عملیه ده بویله مقامات جلیله و ایشیر
 دیرک طالب طریقه موجب ترغیب و تسویح اولور مطابقت
 تحریر اولمقله مندرخی داعیه تقنییه دو شمیوب و قویعی اوزره ترجمه
 ایلمه کز مناسب اولور دیو افا ده بیور طریقه ترجمه سنه سر آغاز قلندی
 و بانه التوفیقی و الهدایه . خفی اولیه که ظاهر حقا یقی عالم مسالده
 صورت دایره ایله تمسیل و مقامات ایله تعبیر اولور که حاله عبارت
 و بود و اثر عوالم ایله دخی تعبیر اولور . اون سکنز بیک علی روایه
 یمش بیک علی روایه . بوزالتمش بیک دایره دره . و بوند بیک
 تعبیری کترت اعداوه مبیندره . و بوجمله دوار عوالم عالم امر
 و عالم خلقده مندر جدره . و بومقاده اون سکنز بیک عالمک
 سرتی اولان اون یدی دایره ده مبین اولمقله سو و جمله بیان اولور که
 دایره اول دایره امر و امکاندره . قال الله تعالی الاله الخلق و الاله
 تبارک الله رب العالمین بو دایره قید محبوبیه و محبتیه دن عاقل اولور قی

ببود

عبودیتی مستلزم • و انبیاء اولوالعزم من حضرت آدم • و حضرت
 نوح • و حضرت ابراهیم • علی نبینا وعلیهم الصلوٰۃ والسلام حضرت
 منسوبند • معلوم اولاً که اول مرتبه ملکوتی در • و اول یکی قسمه
 منقسمند • قسم اول ارواح • و قسم ثانی نفوس اولوب مرتبه
 ارواح اول کبسی روح انسان • و دیگر جنسی ارواح ملائکه •
 و دیگر جنسی ارواح جن • و در دیگر جنسی ارواح شیاطین • و جنسی
 اگر ارواح حیوانند • و مراتب نفوس که مبدئی عقل کلمه تعلق آید •
 مراتب • عرش • و کرسی • و لوح • و قلم • و افلاک • و بروج •
 و کواکب • ثوابت • و ستاره در • و مرکز آب • و آتش • و باد •
 و خاک در • انان صکره مراتب عناصر • و معادن • و مرکبات •
 و مفردات • و خواص • و توابعی که مراتب نفوس نامیه در •
 بوکار روح نامیه وخی دیر • بو مراتب عالم امکانه نهایت یوقدر •
 لکن عظم وجه القیاس اون بیک مرتبه فرض و ثوابت بیکی
 و ریاضه • دورت بیکی روی زمینده در • بو مراتب عوالم علی وجه
 الاختصار بو قدرجه بیان اولتمشایه وخی لایعلم حدّه الا بهو
 و بو مراتب ساک حقه زمانیکه کشف اولوب رأی ایمن مشاهده
 آید • و نفسنده اولان عالم وخی مشهودی اولور • کما قاله تعالی
 عزوجل • سزیم ایتنا فی الافاق و فی انفسهم و اگر بو مراتبک
 بعضیننده تقسیم و تأخیر مشهود اولور ایسه عالم کشفک مشهود است

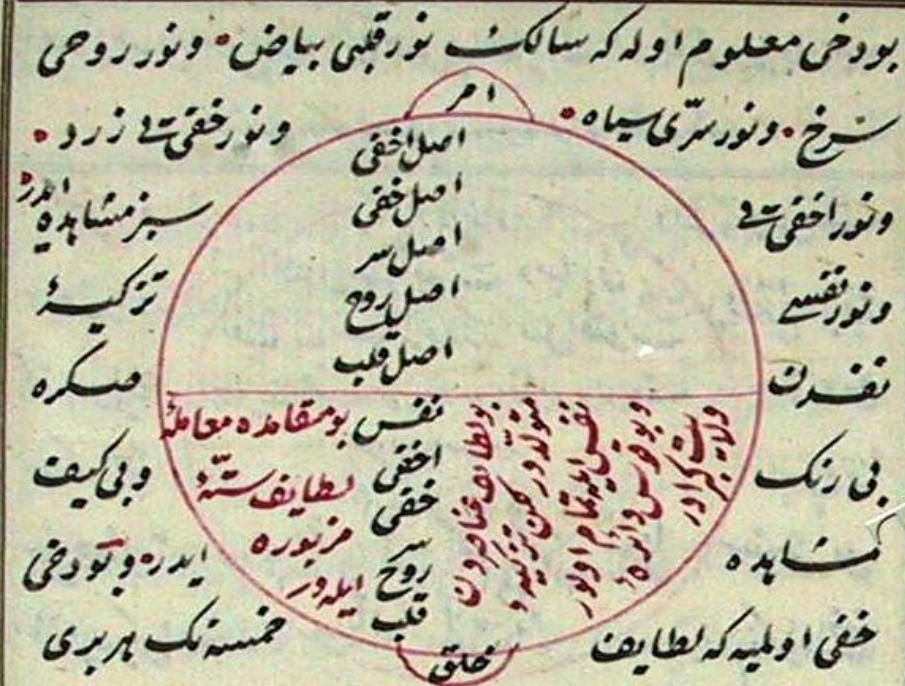

اولیوب بلکه سیفر عالم شهادت اولان قوه مجتبه نک سهونک
 و یا خود نظر نفسک خطا سندن واقع اولور. زیرا عالم ارواحه
 تقاضات و تناقض اولماز که روح ناظر بنور القدره کما قیل تقوا
 فراسه المؤمن فانه ينظر بنور الله ایا بلاوه بیان اولدیغی اوزره
 نفسک روحدن نصیب اولوب سهرای قوه مجتبه و متوهمه
 اولغله جنط و خطا دن خالی اولماز. و هر طائفه نک مذاهب
 مختلفه ایله تدنی لری بوسره مبیندر. و بودائره امکانک نفسی
 دائره خلق. و نصف افوی دائره امرور. و هر نصفی بر روقس
 اولوب اعلا سیده اسفلنک فرقی آسمانی زمینه. و قطره قلزمه
 نسبت کبیدر. و بو مقامات علییه و اصل اولنگرک بر بر لزون
 فرقلری اولوب هر بری حسب الاستعداد بر لزون متفاوتدر.
 قلبه بعض عمراض سببیده و وائر سائر ده سیری ارتقاع
 و انحطاط ایله اولدیغی مسلوب بودائره ده و فی سیری اولوجمله
 و وائر حالات نبوت که دائره ولایتدن نقطه مقداری کبرور
 یعنی دائره ولایت ایله دائره نبوتک فرقی بجق بر نقطه مقیاددر.
 لکن اول نقطه قطب دائره اولان نقطه در که اصل دائره اول
 نقطه در. و اول نقطه اولسه دائره نک وجودی اولماز.

فانهم و بو مقامه ترقی ساکن

لطایف حقه اعتباریله در.

بود خفی معلوم اوله که ساکن نور قلبی بیاض و نور روحی
 سرخ و نور تری سیاه و نور خفی زرد
 و نور اخفی
 و نور تقصیر
 نفس
 بی رنگ
 کسپه
 خفی اولیه که لطایف
 انبیاء عظام علی نبینا وعلیهم السلام حضرت آتد ن بر نبی
 ویش تک زیر قدمند در یعنی قلب اوم صفی آتد علیه السلام
 حضرت تدر نیک زیر قدمند و روح ابراهیم خلیل آتد علیه السلام
 حضرت تدر نیک زیر قدمند و سه موسی کلیم آتد علیه السلام حضرت تدر
 زیر قدمند و خفی عیسی روح آتد علیه السلام حضرت تدر نیک زیر
 قدمند و اخفی جناب حبیب آتد صلوات آتد و سلامه علیه
 و علی آله افند فر حضرت تدر نیک زیر قدمند در بو اصول فخر مرتبی
 قطع اولند قدن صکره ساکن لطایف خمس تک اصولند
 سیر ایدر که عالم خلقده نفس و عناصر اربعه دن عبارتدر زیر
 اصل نفس اصل اصل قلبدر و اصل با و اصل اصل روح
 و اصل آب اصل اصل سر و اصل ناره اصل اصل خفی و اصل خاک

اصل اصل اخفی در . الحاصل بولطایف عالم خلقدن اولوب
بونک دخی اصل اصول عالم امر و ندر .

ایکجی دائره بوداره
 صغرا در . ظلال اسماء احدیت و مبادی
 کوزان اینک لطایف خبر در و بوداره ولایت
 ساک حقه صغرایله مساور
 یعنی حضرت دوقضی سلمه تم لایقند ندر
 اخذ ایله یکی اوزره دوقضی سلمه تم لایقند ندر
 و کثرت مراقبه ایله استغفال و فرائض و سنن ایله اکتفا ایدوب
 سائر نواقیل لازم دکدر . و بوداره قطب اعظم و عنوت و افراد
 و اوتاد . و سائر اهل مناصب معنویه اولان افرق او ییار الکلک
 مقاطع ایدر . و بوندره اصحاب نوبه دخی تسمیه ایدر لکن احصائت ایلور
 و بوندن ترقی ایدوب ولایت کبری مقامنه رسیده اولور لکن

دوم سیمجی دائره قوس
 وراثت و تبعیت ایلور
 دائره ولایت کبر اور یعنی
 دائره اسماء احدیت در که
 ولایت کبری بوندن
 عبارتدر کجس جیب
 حاصله فنای اتم
 اصل اصل
 اصل اسماء
 اسماء
 واصل لطایف
 و بوداره تک
 و بفتای کل

وزدوار

وزوال غین اثر • و شرح صدر • و اسلام حقیقی • و اطمینان
 نفس • و سیرا قریب • و ارتقاء مقام رضا در • و بوند
 ساکن ترقیسی سانا و قلبا کلمه طیبه توحید الیه در • و بواسطه
مبادی تعینات انبیاء کرام در عظیم سلام • معلوم اولاکه
 والله غنی عن العالمین نفس شریفی او زره حضرت رب العالمینک
 عالم و عالمیان غنای ذاتیسی او بوب کنن بو غنای مطلق
 بر صفت کامله نابته در که بر صفت واسطه سیده جمله کائنات
 فیوضات الهیه و انما یرسمکده در • کفله کفله بران و هرزه
 جمله کائنات بو فیض الیه فیضند او ملکیه قائم کوزینور • یو خسه
 فیض قیومی مد در رس اولد قبه قیام عالم محالدر • بو و خ
 خفی اولیه که موجودات و کائنات دن هر بر شئی اسماء الهیه دن بر اسمک
 مظهر یدر • و صفات مقدسه الهیه دن بر صفاتک تقاضا سیده
 اول خسته فیض اسماء الهیه اثر یدر • اسماء الهیه کل مشابه سنده
 کویوب اشیا ده مؤثر اولان فلال اسماء جزو منزله سنده در •
 و کل منزله سنده اولان هر بر اسم شریف بر نبی ذی شانک
 مرتبسی • و جزو مشابه سنده اولان فلال اسمانک هر بر نبی افراد
 افریده دن بر فردک مرتبسی در • انبیاء عظامک مظهر
 اولد قدری کلیات اسمایه مبادی تعینات • و جوئی سانه
 تعینات تسمیه یدر در • محمدی المشرب • و موسوی المشرب •

و عیسوی المشرب • دیمه ناک معناسی بود که افراد آن اندن
 هر فرد ه اسماء الهیه دن بر اسمک ظلیتی واقع اولد تچه وجود دن
 بهره وراولماز • و اول فطل و ض کلیت اسماء الهیه دن برینک
 جوئیدر که اول کلمه بر بنی ذیشان منظر دو ستمدر • بو تقدیر چه
 اول اسمک فطل اول فردک مرتبسی اولور • خلاصه هر بر بنی
 ذیشان اسماء الهیه دن بر اسم • و هر بر انان اسماء
 الهیه دن بر اسمک فطله منظر دو شوب بر شخصک
 ظلیت منظر اولد یعنی اسم قنقی بنی ذیشان منظر ایسه
 اول شخصی اول بنی ذیشان نسبت ایدر • و اول بنی ذیشان
 کل • و اول فرد جزو حکنده در • و مشرب طلاق بو معنایی
 شاعدر • و بو علاقه اید ساکک و صول حقیقه یول پولور •
 مکر کند و ده بر تصور و نقصان واقع اوله • و ایضا اول شخصک
 ولایتی ظلیت اسمنه منظر اولد یعنی بنی ذیشانک طریقله در بو ماده تک
 تقصیل بو بدن زیاده لایق و سزاوار دکدر که اسرار الهیه کزدر •

و الله تعالی اعلم •	بوداره واجب بقا	حقیقه لامور والاحزان
در و بنی دائره	حضرت نیک اسم باطنی قضا کنند	دائره ولایت علیا در
بو دائره ده	حضرت ذات اسم فطردن بر درجه	ساککه بعضی شی
فلا بر اولور که	اقریده و مبادی تجنات ملائکه کرام علیهم السلام • و بو مقادیر معالیه غنا صر ملائکه یعنی آتش و آب •	سری و اجیدر •
زیرا بو مصامده	و هو انکه در •	ظهور ایدن حالات

اسرار

اسرار الهیة دن واجب الاستتار دور • و بود آرزو ده ساکنه
 ملائکه کرام ایله مناسبت تامه حاصل و نور • و بمقامده
 ترقی ساکن ابیحق کثرت ذکراته • و اکثار صلوة نافله ایله و نور
 مولانا یعقوب جوینی • قدس سره التامی • حضرت ملک
 بیور مشهور که ساکنه فهای اتم حاصل اولد قجه بی رأی مرشد
 کند و کندویه نوافل صوم • و صلوة ایله استغفار کفر طریقت
 عمد اول نور • زیرا اہم و الزم اولان و خلیفه که کند و بی انانیت
 و بشریتدن خلاص • و قنایه ایصال ایدر • انی ترک ایدوب
 کند و برائیلہ نوافله استغفار خطاء عظیمدر • خلاصہ کلام
 کلمہ توحیدہ کثرت استغفار ایله انانیتدن خلاص
 اولد قدر حکمہ نہ ایله استغفار ایدر ایسه ایستون •
 زیرا کہ کویہ لازم و انفع اولانی بیلور • و رتبه احواریتہ
 ایدر بیسور • بر مرشد بر ساکنی رتبه کمالہ رسیدہ ایدنجہ قدر
 نہ بلار جگہ یکی قابل تعریف و کلمہ ۹

جگر با خون شود تا یک پسر مثل پدر گردد •

ندارد کردید آخو ز نسل کا و و فرود •

شیده سی و زره پسر صوری کالند بو قدر زحمت اولنجہ •
 فرزند معنوی تحصیلنده نہ در جہ لوده در دو محن حکیمہ حکمی
 قیاس اولنہ •

سجی دائره کمال نبوت در کتابه بود دائره کمال نبوت در کتابه
 بودائره ده وصول ذات احدیته اقرب و بوندن صکره
 تر قیسی تلاوه طریقدر و بودائره هم حروف مقطعات قران و کثره صلوة
 تطوع و طول قرانیه و آیات متشابها ت فرقا نیه قنوت و نوافله
 مسوطره و بودائره هم ایوار رضیه ایله در ساکنه اسرار حقیقت
 وقاب قوسین اوادنی منکشف اولور و دخی زمین و آسمان اولوا
 امرار غزیه و تحجیه منکشف اولور و الله کما اعلم

سجی دائره کمال رسالت در کتابه بود دائره کمال رسالت در کتابه
 ساکنک بودائره ده بودائره ده معامله جائین تر قیسی عمل ایله و ایوب
 محضا فضل و غنایت ماهیت و حدایت الهیه در و بودائره ده
 و بوندن صکره کله جاك حقیقت کعبه و حقیقت قران و حقیقت
 صلوة دائره لری و دو دائره ده معامله جائین ماهیت
 و حدایت ایله در یعنی ایکی ساکنک و اصلک بو مقابله بربر لری
 تفاوتی من حیث المقام و ایوب من حیث الشان و الوجود در
 و بو امر ناور و سرغا مضدر حضرت نوح و حضرت ابراهیم
 علی نبینا و علیهم السلام بیننده اولدی یعنی کبی حضرت نوح من حیث
 المقام حضرت ابراهیم فایق اولوب لکن حضرت ابراهیم من حیث
 الشان فوق حضرت نوحده واقع اولمدر و بو امر اولیاء الله
 حضرت سید دخی واقع فافهم و الله تعالی اعلم بحقیقه الحال

سجی

بدیخی دائره دائره اولوالعزیز یعنی کمال
 مقامات اولوالعزیز **دائره انبیاء**
 قابل تفصیل و کله **اولی العزیز علی نبینا**
 و اربابناک معلومید **و علیهم السلام**

کنزنجی دائره **بودائره**
 و بونک ما فوقنده **مقام قیومیته**
 اولوالعزیز نامید **ور**
 آجلندن من جهة العدد **خارجدر کما قیل تنزل**
 الملائکة و الروح معلوم اوله که بو مقام قیومیته بر مقادیر که
 دوائر سابقه ده اولان موجودات معنویته بو مقامک نظر
 و تکبیر • و حصه و نصیب بودائره دندر • و ساکنه مقام
 خلت • و مقام محبت • و مقام محبوبیت • بو مقامک انصبا عندن
 حاصل اولور • بو مقامک حالی جناب رسالتیناه افتدیزک
 و رشتگی کلی • و خلفاء حضرت رسالتینا هنی به کمال متابعت الیه
 حاصل اولور • علیه افضل الصلوات • و اتم التسلیمات • و علی آله
 و خلفائه اجمعین • و رضی الله تعالی عن جمیع اصحاب رسول الله
 و تابعینهم الی یوم الدین •

طغوزنجی دائره دائره **بودائره**
 و اون برنجی • و اون **مقام خلتدر بودائره**
 خلتده مندرج • و بودائره **دائره نفی منشعب**
 اولور که مبشر **حقیقتدر**
 و خی مقام قیومیته ده **ایکنجی دائره له بودائره**

موجود است و در علی حده تحریر اولندی • و بود اثره و ن دائره
نقی منسعب اولور که بو مقاده حقیقت میسر اوله

اوننجی دائره دائره بود اثره
علیه السلام
و ما بعد اولان
محببت ایله در بوندن مراد
محببت صرفه ایصال ایدر • و اول محبت فضلک فوقده (در)

مقام محبتدر که
مراد ولایت
حقیقیته در

اون برنجی دائره دائره بود اثره
محمدیه دن کنایه در
منسعب اولان
معامله بوندن صکره

مقام محبوبیتدر که
مراد تزکیه ولایت
حقیقیته در

اون ایکنجی دائره بود اثره
خالصه در • مراد
محمدیه اولان ولایت
محبوبیت خالصه در •

مقام محبوبیت خالصه در که
مراد ولایت
حقیقیته در

اون اوجنجی دائره بود اثره
سنا پیدن کنایه در •
ولا تعین ابله
مقام خاص حضرت رسالت
فوق الحقیقه در •
مصدر
مستادر

مقام لایقینه در که
حضرت بنی علیه السلام
فاصله

اون در بون

<p>حقیقت کعبه حسنه آندن مقام خاصه آندن بالائز معقول اولوب فهم الیه دکله . و بونک حقیقتی</p>	<p>بودائره حقیقت کعبه در که کعبه حسنه آندن کنایه در</p>	<p>اون درونجی دائره کنایه در ذکر اعتبار الیه بو خصوص غیر مشهور اولور قبیلندن غایت و شوق وار با بنک معلومیدره</p>
<p>حقیقت شتر آندن و بعداً ذات احدیتدر</p>	<p>بودائره حقیقت قراندر</p>	<p>اون شبنجی دائره کنایه در که شتر قرآن</p>
<p>حقیقت صلوتندن نهایت مقام شایه در</p>	<p>بودائره دائره حقیقت صلواتدر و کمال سعده ذات اقدسدر</p>	<p>اون التلیجی دائره کنایه دره و بو مقام</p>
<p>مقام معبودیت ساکه طریق قادر و قیوتندن اوله</p>	<p>بودائره مشایخ گرام غنندنه معبودیت صرف الیه تعبیر اولنور</p>	<p>اون یکنجی دائره مخفدر . بوندر یوتدر . مکرکه</p>
<p>احمدته علی نعمانه . بو مقاده . دوائر تمام اولدی . معلوم حضرت اوله که بالاده بیان اولندیغی و جمله بودوائرک ستری نه علم . و نه عرفان . و نه کشف و بیان . و نه استعداد</p>		

ذکاوت ایله فهم و ادراک او نوره ابحق صاحب کشف
 و کرامت و عیان اولان ذواتک ذوقا معلومیدر .
 و بو تحقیق . و رأی عقل . و اذعانده اولمغله تحسیردن مراد
 اولدر که شاید بر طالب حق بو تحقیقات نسی و کلهدر . البته
 اصل و فصلی وارور دیو هوسناک اولوب سعی و و زرش
 برله بو مقاماته و اصل اولور ایتدینه ببیندر . و بود و اثری
 مساوات نقشبندیه متقدمیندن بریسی آورده زبان بیان
 بیویوب ابحق خانوادده مجدوییه مخصوص و اول طائفه
 مقدسه ناک تفریر و تحقیق لری اولدینی معلوم اولدقده
 فهم اولمندی دیوانکار و رضی رواد کلهدر . بو مقامده رساله
 مترجمه عنایت الهی . و مدد قدسیته حضرت ایشان ایله حسن
 ختام بولدی . و الحمد لله رب العالمین . و الصلوة والسلام
 علی خیر خلقه و آله اجمعین .

خاتمه ترجمه العشق هزاران هزار . حمد و ثنا . بو نورانی
 عشق ناره . عنایت حضرت منان . و مدد اوقدسیته حضرت
 ایشان ایله . بو کونه حسن ختام بولدی که بالاده اساره اولدینی
 وجه اوزره . چونکه بوا مرخیزه نامور اولدینغزده زمان بریسه
 دهرم . و قوه قوادره هم و و ژرم . اولمقدن ناشی بیرانه عصای
 کلکه اتکا ایله . رب انجرح لی صدری و یستر لی امری . و احلل عقدته

من سانی بفقها قوی • واجعل له وزیرا من اهل بیرون
 اخرا شد و به از روی • و انتر که فی امری • بیازینه اغازاید رک
 کلیم طور مناجات اولوب بر بیرون توفیق رجا سنده یکن
 سر آمد بر خوانان و فرزندان معنویة فردن

• بد ورت جوان و بتدبیر پیر • فلا طون نهاد و ارسطو ضمیر
 به دل غرض رحمان به جان جبرئیل • سروشی سرشت و با حسان ^{خلیل}
 کثر بنف خاص خاصان رب عزت • محمد عزت • اعتره الله فی
 الدآرین • واسعه الله بسعاده الکوین • که فرزند حقیقی
 نسبتی و لغزه فرزند نسبیدن صد هزار مرتبه افزوندره • و دت
 مدینه سله نسبت و تربیت زده کسب شرف کمال ایدوب
 تحصیل رضا فروده جان شبارق ایتمکه • مقارنا بنو فقیه ^{تقا}
 بمیالدر • بنا برین بو خدمت جلیله ده استخدا منه ملهم اولد و غمزه
 بنا و در حال • احضار و عرض غرض مانی ابال • قلند قد
 کوب عبودیتة رعایة اگر چه انگشت بر جسم اطاعت اولوب •
 از شاه یک اشارت از من بسرد ویدن • زمره سیده اجرای
 رضا برومی یا عتسایلدی • ککن طرف فردن واقع اولان نامیوتة
 مبنی خدمات دولت علیه ایله مسعول اولد و نمندن •
 دو شهره و یک تا زاین چه کار • دو خسر و و یک بنده جان سمار
 نشیده سنجه مبادا که اجرای مراسم خدمت و عبودیتده قصور اولد

خلیا سی با دوی فغان درونی اولوب آینه اصمیری پشت بدیوار
 حیرت اولدوق دستور خواست عزم آرامگاه اولدی • چونکه
 اول سبب برستور و سعیده سراراده سنی بالین حیرته نهاده •
 و بصر بصیرتی عالم غیبه کساده ایله کده دینغ عبرت بینه عالم شاهه
 بو صورت ایله جلوه کرا اولورکه • صاحب ذوالفقار • حیدر گزآر •
 مولای قنبره فاتح خیبر • ابن عم رسول • زوج البتول • ابوالاولیا •
 علی مرتضی • کرم الله تعالی وجهه • و رضی الله تعالی عنهم •
 حضرت تکریمک حضور فائض النور لرینم بولنوب یه مؤید لرنده
 بر کتاب طو توب و کند و یه توجیه خطاب بیوروب بو کتاب تظاہر
 کتاب محی الدین تسوید یدر • بونی تبییضنه سن امور سین دیو
 التفات ایله کتاب مذکور سیلیم یدر • بو فوق و فوق صرف
 خطاب • حضرت ابوترابون درجه تغییرون افرون سرمست
 سرور اوله رق بیدار اولدقد خندان • و کریان • و حیران •
 و شان دان • و شکر کتان • جین سحر حضور مرزه کلو سیر بو نوکی
 عید سعیدی تبشیر • و بو خدمت جلیله یعنی تحریر انار جلیله یه
 از دل و جان ساعده امت و اقدامی تسمیر یدوب نقد وقتنی
 صرف ایتمکله باعون و عنایت الهی حسن ختامنه موفق اولدقلر
 ادای خدمت مراسم ایفا بحون رومال عبودیت اولوب
 بو بنده بیچاره نک دخی نام درمندانم خامه انار کز ایله •

صحیفه عالمده بقا بیور لسه دیو جبهه سای جایگاه نیاز و تضرع
 اولمقدن نامشی مسؤلنی حازن رهینه حسن قبول اولمغله

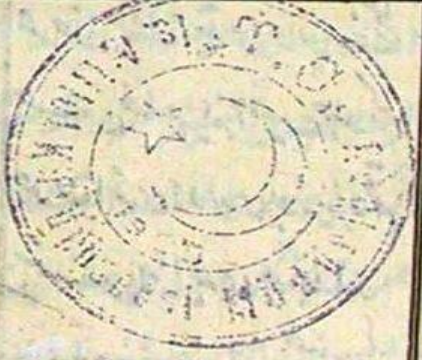
عرض یا دا اولمه در نشات اشدون
 جهانده بزم یاران صفاده

مد لونه حضرتات یاران دن امید وار اولدیغم فاتحه سریفه . و اگر
 دشوار اولور ایسه بر رحمة الله الیه بو بیچاره و دردمند کسها
 و کتبه روز کار نشات بنده لیدنی یاده . و روح عزیزک شاد .
 بیورد قلنده بو فرزند مرضی الحضال . خاکبای فقرای طریقت
 عزت رنده لیدنی دخی طفیل اولد رقی یاده . و روح محزونک شاد .
 بیور لدی سنیایه بو ترجمه سریفه به ختام . و تسمیه و تاریخ الیه
 بو خاتمه به سه انجام . ویر لدی . و الحمد لله
 علی نعمائه . و احسانه .

تاریخ برای ختام ترجمه العشق

<p>عرض جمال ایتدی بو یوسف حسن ختام الیه همین جلوه کر چون اثری اولدی بوزیبار قم شمس هد الیدی بو عالمه بویله ایدر عرض همین حسب حال هر دو جهان کامنه دل سیر ایدی</p>	<p>حمد خداوند جمال و کمال حمد خدا اولدی بوزیبار اند سجده شکر ایسه نوله مسلم مسکک الانواری ایدوب ترجمه خاتمه نشات که بریت انفال طبع جوان بختی او دم بر ایدی</p>
--	---

<p>ایله دی طور سحنه عزم راه بر ملک عرس معکلا ضمیر طبع دله بخت اهایون ایله میر فلاطون منش عرفان آب اولسه فداواته الحق وکر عرت دارین ایله انی عزیز لبسه تسویدی صبح بچینه بولدی سرانجام بو کام هله تاریخ ایله تقیبه نازنین</p>	<p>ککک عصا ایله کلیم انبیا اولدی بغلگیر معین و تکیه موسی یه کویا که او هر ون ایله یعنی بر خوانم عزت جناب نیجه بر خوان و هزاران بر هر دو جهانده ایله رب عزیز ایله دی شام هزم روز عید عون حق و اہمت بر سران ایله جوهر ایله جوهری و فی امین</p>
<p>اسمی ایله تاریخ کنی کلدی بنام ترجمه العشق بولفظ بنام</p>	
<p>حوره دروس عمر سردا کراں عمر محمود ہدایت مدرسہ ۱۲۱۵ھ</p>	
	

ÖZGEÇMİŞ

1 Nisan 1993 tarihinde İstanbul'da doğdu. 2012 yılında Zühtü Kurtulmuş Lisesi'ni bitirdi ve aynı yılda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandı. 2016 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı programında öğrenime başladı.

